JACK LONDON

OPERE ALESE

volumul III

Editura pentru literatură Universală

Editura

pentru Literatură

Universală

Jack London

opere alese

în 3 volume

vol. III

Bucureşti—1966

Martin Eden

Traducere şi note de
D. MAZILU

Jack London

MARTIN EDEN

in two volumes

Leipzig: Bernhard Tauchnitz

1913

Capitolul I

Cel din frunte deschise uşa cu cheia şi păşi înăuntru, urmat de un tînăr care-şi scoase stingherit şapca din cap. Era îmbrăcat în haine ponosite ce miroseau a mare şi se vedea cît de colo că nu-i este de loc îndemînă în holul spaţios, unde se trezea acum. Nu ştia cam ce ar putea face cu şapca şi tocmai şi-o îndesa în buzunarul hainei, cînd celălalt i-o luă din mînă. Gestul fusese domol şi firesc, iar tînărul cel neîndemînatic îl întîmpină cu recunoştinţă. „Înţelege cum stau lucrurile, se gîndi el. O să aibă grijă să mă îndrume.”

Mergea la un pas în urma celuilalt, unduindu-şi umerii, şi fără să vrea călca mereu cu picioarele depărtate, de parcă podeaua netedă s-ar fi înălţat şi ar fi coborît, urmînd mişcarea valurilor mării. Camerele vaste păreau prea neîncăpătoare pentru mersul său legănat, şi-l stăpînea o teamă cumplită ca nu cumva umerii lui largi să lovească tocurile uşilor sau să răstoarne statuetele de pe consola joasă a căminului. Zvîcnea cînd într-o parte, cînd în alta, ca să se ferească de noianul acela de lucruri, înmulţind astfel primejdiile ce nu existau

de fapt decît în mintea lui. Între un pian masiv şi o masă de mijloc încărcată cu mormane de cărţi era loc de trecere pentru şase oameni deodată, dar el nu s-a strecurat pe-acolo decît cu mare grijă. Braţele grele îi atîrnau moi de-a lungul trupului. Nu ştia ce să facă nici cu braţele şi nici cu mîinile, iar cînd în închipuirea lui înfierbîntată i s-a părut că-i gata să atingă cu cotul cărţile de pe masă, a sărit în lături ca un cal speriat, şi puţin a lipsit să nu răstoarne taburetul din faţa pianului. A observat felul degajat în care păşea cel din faţa lui, şi pentru prima oară şi-a dat seama că mersul său era deosebit de al celorlalţi oameni. O clipă l-a săgetat dureros ruşinea pentru acel mers de om necioplit. Sudoarea a ţîşnit prin piele în broboane mici care i-au acoperit fruntea, iar el s-a oprit şi şi-a şters cu batista faţa bronzată.

— Ia stai puţintel, Arthur, băiatule, a zis el încer- cînd să-şi ascundă zbuciumul sub masca unei glume. E cam prea mult pentru mandea. Las' mă puţintel să-m' mai viu în fire. Ţii minte că eu n-am vrut să viu, ş-apoi zic că nici a' tăi nu prea se dă de ceasul morţii ca să mă vadă.

— Bine, se auzi răspunsul liniştitor. Să nu-ţi fie teamă de noi. Sîntem oameni de treabă... A, uite o scrisoare pentru mine.

S-a întors spre masă, a deschis plicul şi a început să citească scrisoarea, dîndu-i străinului răgaz să-şi vină în fire. Iar străinul a priceput şi i-a fost recunoscător. Era un om dăruit cu putere de înţelegere şi cu dragoste pentru semeni; sub zbuciumata lui înfăţişare exterioară, dragostea pentru oameni începu să

lucreze. Şi-a şters bine fruntea şi s-a uitat în jur, cu chipul de astă dată senin, deşi în priviri îi mai stăruia o licărire ca aceea din ochii animalelor sălbatice care simt primejdia capcanei. Era înconjurat de necunoscut, se temea de ce urma să se întîmple, nu ştia ce ar fi trebuit să facă, îşi dădea seama că umblă şi se poartă foarte stîngaci şi-i era tare teamă ca nu cumva orice însuşire sau merit al lui să fie atins de aceeaşi meteahnă. Era un om deosebit de simţitor, cu un spirit critic cumplit de ascuţit, şi privirea amuzată pe care celălalt o furişă pe deasupra scrisorii îl duru ca o lovitură de pumnal. A prins acea privire, dar n-a lăsat să se observe nimic, fiindcă printre lucrurile pe care le învăţase se număra şi disciplina. Dar lovitura de pumnal i-a rănit şi mîndria. S-a blestemat în gînd

pentru că venise acolo, însă totodată a hotărît că, orice s-ar întîmpla, de vreme ce venise trebuia să meargă pînă la căpăt. Trăsăturile feţei i s-au încordat şi în ochi i s-a ivit o lucire bătăioasă. A privit în jur mai degajat, cu multă luare-aminte, şi fiecare detaliu al interiorului foarte atrăgător i s-a întipărit în creier. Era cu ochii în patru; nimic nu-i mai scăpa; iar pe măsură ce privirile i se cufundau în frumuseţile din jur, lucirea bătăioasă din ochi se topea şi în locul ei se arăta o lumină senină şi caldă. Frumuseţea îl impresiona, şi în locul unde se afla existau destule lucruri care să-l impresioneze.

Un tablou în ulei îi atrase privirile şi i le reţinu. Valuri furioase se năpusteau asupra unei stînci semeţe; nori ameninţători şi joşi acopereau cerul; şi, nu departe de ţărm, cu pînzele strînse, un schooner aplecat atît de tare încît i se vedea puntea întreagă, sălta peste valuri proiectat pe-un cer duşmănos şi înroşit de soarele ce sta să apună. Tabloul era frumos şi-l atrase cu o putere căreia nu-i putea rezista. Uită de mersu-i stîngaci şi se dădu aproape de tablou, foarte aproape. Frumuseţea dispăru de pe pînză. Pe chipul lui se arătă uimirea. Se uită la ceea ce părea a fi mîzgălitură făcută la întîmplare, apoi se trase îndă-răt. Şi dintr-o dată toată frumuseţea se revărsă iarăşi pe pînză. „Un tablou de păcăleală”, îşi zise el în clipa cînd încetă să-l mai privească, deşi prin vălmăşagul nenumăratelor impresii culese găsi şi prilejul de-a încerca o tresărire de indignare la gîndul că atîta frumuseţe e

risipită pentru o păcăleală. Nu ştia ce e aceea pictură. Văzuse numai cromolitografii şi litografii care-s totdeauna limpezi şi clare, indiferent dacă-s privite de aproape sau de departe. E adevărat, văzuse şi picturi, prin vitrinele magazinelor, dar geamurile vitrinelor nu îngăduiseră ochilor lui flămînzi să vie prea aproape.

Privi către prietenul lui care citea scrisoarea şi văzu cărţile de pe masă. În ochi îi ţîşni deodată o dorinţă şi o jinduire, tot aşa de iute cum ţîşneşte dorinţa şi jindul în ochii unui om lihnit de foame cînd dă cu ochii de bucate. Un pas hotărît, cu o unduire a umerilor spre dreapta şi alta spre stînga, l-a adus lmgă masă, şi aici începu să ia cărţile în mînă, cu necuprinsă duioşie. Se uită la titluri şi la numele autorilor şi citi unele fragmente mîngîind volumele cu ochii şi cu palmele, apoi deodată recunoscu o carte pe care o citise. Celelalte erau pentru el cărţi străine şi autori necunoscuţi. Luă la întîmplare un volum de Swinburne şi, uitînd unde se află, se cufundă în lectură, cu chipul inundat de lumină. De două ori a închis cartea, ţinînd arătătorul semn, şi s-a uitat la numele autorului. Swinburne! O să-i ţină minte numele. Avusese ochi omul acela şi fără îndoială că văzuse culorile şi strălucirea luminii. Dar cine era Swinburne? Oare murise şi el acum vreo sută de ani, ca mai toţi poeţii? Ori mai trăia şi mai scria încă? S-a uitat pe prima pagină... da, mai scrisese şi alte cărţi; bine, atunci primul lucru pe care îl va face mîine dimineaţă va fi să se ducă la

biblioteca publică şi să încerce, poate mai găseşte şi alte cărţi de Swinburne. Deschise din nou cartea şi se cufundă în paginile ei. Nici n-a prins de veste că în încăpere a intrat o tînără fată. Şi-a revenit de-abia cînd a auzit cuvintele lui Arthur:

— Ruth, dă-mi voie să ţi-l prezint pe domnul Eden.

Cartea se închisese peste degetul lui arătător şi, înainte ca el să apuce a se răsuci în loc, fu cutremurat de o senzaţie nouă, pricinuită nu atît de apariţia fetei, cît de vorbele fratelui ei. Sub învelişul trupului musculos, întreaga-i făptură era o masă de sensibilitate încordată. La cea mai uşoară impresie venită de la lumea dinafară, gîndurile, simţămintele şi emoţiile lui ţîşneau şi începeau să joace ca o flacără în bătaia vîntului. Era cum nu se poate mai receptiv şi mai sensibil, iar imaginaţia lui veşnic neastîmpărată stabilea fără încetare relaţii de asemănare sau deosebire între lucruri. Ceea ce îl cutremurase fuseseră vorbele acestea: „Domnul Eden”, vorbele acestea adresate lui, căruia toată viaţa nu i se spusese decît „Eden”, sau „Martin Eden”, ori pur şi simplu „Martin”. Iar acum — ***„Domnul”!*** Asta fără îndoială că înseamnă ceva, îşi zise el în gînd. Mintea păru că i se transformă în aceeaşi clipă într-o imensă cameră obscură şi văzu cum de jur împrejurul conştiinţei se rînduiesc nesfîrşită imagini din viaţa sa: fochist în măruntaiele vapoarelor, ceasurile petrecute în teugă, tabere de corturi prin prerii şi pe ţărmul mării, puşcării şi taverne infecte, spitale şi străzi

murdare prin cartiere rău famate îi veneau în minte chemate de felul cum fusese strigat în fiecare loc.

Apoi se întoarse şi dădu cu ochii de fată. La vederea ei toate nălucirile îi pieriră din minte. Era o fiinţă palidă, vaporoasă, cu păr bogat şi auriu, cu ochi mari, inteligenţi şi albaştri. Nu-şi putea da seama cum anume este îmbrăcată, dar vedea că îmbrăcămintea nu era de loc mai puţin minunată decît ea. O asemănă unei palide flori de aur pe-o gingaşă tulpină. Dar nu! Era o vedenie, o zînă, o zeiţă; o frumuseţe atît de aleasă nu putea fi pămînteană. Sau poate că cele scrise prin cărţi erau adevărate, şi printre oamenii de sus se aflau multe frumuseţi asemenea fetei din faţa lui. O astfel de frumuseţe ar putea foarte bine fi cîntată de acel Swinburne. Poate că tocmai la o asemenea făptură îi erau gîndurile cînd a descris-o pe fata aceea, pe Isolda, din cartea de pe masă. Toată această năvală de imagini, simţăminte şi gînduri l-a copleşit deodată. În jocul realităţilor ce-l înconjurau nu exista nici o clipă de răgaz. Văzu cum mîna ei se întinde către a sa, şi fata îl privi drept în ochi cînd îi strînse degetele deschis, bărbăteşte. Femeile pe care le cunoscuse el nu dădeau mîna în felul aceia. De altminteri, cele mai multe nu dădeau mîna de loc. Un noian de asociaţii, imagini ale feluritelor chipuri în care cunoscuse femeile, i se revărsă deodată în cuget şi simţi că e gata să-şi piardă minţile. Dar le alungă pe toate şi se uită la fată. Niciodată nu mai văzuse o asemenea femeie. Femeile pe care le cunoscuse el! În aceeaşi secundă, alături

de fata din faţa lui se înşiruiră, la dreapta şi la stînga, femeile pe care le cunoscuse. Pentru o clipă lungă cît o veşnicie rămase în mijlocul unei galerii de portrete în care fata din faţa lui ocupa locul de cinste, iar în jurul ei stăteau înşiruite mulţime de femei, şi toate urmau să fie cîntărite şi preţuite dintr-o singură privire, fata fiind măsura greutăţii şi a preţului. Văzu chipurile trase şi bolnă-vicioase ale lucrătoarelor din fabrici, înfăţişarea fetelor zîmbăreţe şi gălă-gioase de prin mahalalele oraşului San Francisco. Îi apărură în faţa ochilor femeile păzitorilor de vite şi chipurile negricioase ale mexicanelor totdeauna cu ţigara în gură. În locul lor se iviră japonezele, cu înfăţişare de păpuşi care calcă afectate pe încălţările de lemn; apoi eurasiaticele, cu trupuri plăpînde apăsate de stigmatul degenerării; trupeşele femei de prin insulele mărilor Sudului, cu piele întunecată şi coroniţe de flori în jurul capului. Şi toate astea au fost alungate de-o ceată grotescă, de-o cumplită viziune de coşmar — căzăturile împuţite care-şi tîrîie paşii pe trotuarele din White-chapel[1] babomiţele buhăite de beţie şi de boli şi toată liota nesfîrşită de harpii ale infernului, jegoase şi spurcate la gură, scursura porturilor, drojdia şi scîrboşenia celei mai înfiorătoare decăderi umane, care sub masca unei monstruoase înfăţişări de femelă tabără asupra marinarilor.

---

[1] Cartier sărac şi suprapopulat din Londra, în care se află docurile şi numeroase întreprinderi industriale.

— Luaţi loc vă rog, domnule Eden, spunea fata. Doream foarte mult să vă cunosc încă de cînd ne-a povestit Arthur. A fost un gest de mare curaj din partea dumneavoastră...

El dădu din mînă dispreţuitor şi spuse încurcat că ceea ce făcuse nu era nici un fel de ispravă şi oricare altul ar fi făcut la fel. Fata băgă de seamă că mîna pe care tocmai o mişcase era acoperită de rosături proaspete, pe cale de vindecare, iar cînd se uită şi la mîna cealaltă văzu că şi aceea se găsea într-o stare identică. Totodată, dintr-o căutătură iute şi cercetătoare, observă o cicatrice pe obraz, o alta care se arăta de sub părul de pe frunte şi o alta ce cobora în jos şi dispărea sub gulerul scrobit. De-abia îşi reţinu zîmbetul cînd zări dunga roşie lăsată de marginea aspră a gulerului scrobit, pe gîtul bronzat. Se vedea cît de colo că tînă- rul nu era obişnuit cu gulerele scrobite. În acelaşi fel ochiul ei de femeie îi cercetă hainele observînd croiala comună şi lipsită de frumuseţe, cuta făcută de sacou de-a lungul umerilor şi mulţimea de cute mai mici ce acopereau mînecile, trădînd mărimea bicepşilor.

În timp ce dădea dispreţuitor din mînă şi mormăia că nu făcuse nimic deosebit, se supunea poruncii primite încercînd să se aşeze pe un scaun. Găsi răgazul să admire uşurinţa cu care ea se aşeză, apoi se prăvăli către un scaun din faţa ei, copleşit de conştiinţa întreagă a stîngăciei tuturor gesturilor sale. Pentru el era o experienţă cu totul nouă. În toată viaţa lui de pînă atunci nu-şi dăduse

niciodată seama dacă faptele îi sînt stîngace ori pline de graţie. Asemenea gînduri despre sine însuşi nu-i trecuseră niciodată prin minte. Cu sufletul la gură se aşeză pe marginea scaunului, foarte încurcat că nu ştia ce să facă atunci cu mîinile. Îl stinghereau, oriunde le-ar fi ţinut. Arthur tocmai ieşea din încăpere şi Martin Eden îl urmări cu priviri încărcate de grijă. Se simţea pierdut şi singur în camera aceea, alături de femeia palidă ce părea a fi doar un duh. Nu exista nici un barman căruia să-i ceară de băut, nici un puşti pe care să-l trimită pînă după colţ să aducă o cană de bere ca să pună temeiul unei înţelegeri şi să poată netezi calea către prietenie.

— Ce cicatrice ai pe gît, domnule Eden, spunea fata. Cum s-a întîmplat? Sînt sigură că a fost o aventură grozavă.

— Un mexican a dat cu cuţitul, domnişoară, răspunse el umezindu-şi buzele uscate şi tuşind uşurel ca să-şi cureţe gîtlejul. O încăierare... După ce i-am smuls cuţitul din mînă, a-ncercat să-mi muşte nasu'.

Deşi vorbise cum nu se poate mai simplu, în faţa ochilor îi stăruia imaginea acelei nopţi zăpuşitoare şi înstelate de la Salina Cruz, peticul alb de plajă, luminile vapoarelor din port care încărcau zahăr, glasurile depărtate ale marinarilor beţi, zarva hamalilor, ura arzătoare de pe chipul mexicanului, sclipirile ochilor lui de fiară în lumina stelelor, săgetarea oţelului ce i s-a înfipt în gît şi năboirea sîngelui, mulţimea şi ţipetele din jur, apoi cele două trupuri, al lui şi al mexicanului, rostogolindu-se mereu, încleştate şi

scormonind nisipul, iar de undeva de departe melodia suavă a unei ghitare. Aceste lucruri le vedea, iar amintirea lor îl făcu să se cutremure şi să se întrebe dacă omul care pictase schooner-ul din tabloul de pe perete ar fi putut să le zugrăvească. Socotea că plaja albă, stelele, luminile vapoarelor ar fi minunat de frumoase, iar în mijloc, pe nisip, ar fi trebuit să apară grupul întunecat al celor ce stăteau roată în jurul luptătorilor. Hotărî că, neapărat, cuţitul ar trebui să ocupe un loc de seamă şi că ar fi arătat tare frumos, dacă pe el s-ar fi răsfrînt lucirea stelelor. Dar din toate acestea nimic nu străbătu în vorbele lui,

— A încercat să-mi muşte nasu', încheie el.

— O! rosti fata cu glas stins şi parcă venit de departe, iar el băgă de seamă emoţia zugrăvită pe chipul ei delicat.

El însuşi se simţi copleşit de emoţie şi obrajii lui arşi de soare roşiră abia perceptibil, deşi îi simţea pîr- joliţi ca de dogoarea cuptoarelor deschise din sala cazanelor de pe vapoare. De bună seamă că asemenea lucruri înspăimîntătoare, cum erau bătăile dintre cu- ţitari, nu puteau fi subiecte potrivite în conversaţia cu o doamnă. În cărţi oamenii de seama ei nu discutau astfel de lucruri — poate că nici nu aflaseră de existenţa lor.

În conversaţia pe care se străduiau s-o înfiripe se ivi o scurtă pauză. Pe urmă ea îl întrebă cam într-o doară despre cicatricea de pe obraz. Încă pe cînd fata îşi rostea întrebarea, el îşi dădu seama că se sileşte să găsească subiecte pe măsura priceperii lui, şi atunci se hotărî să lase

deoparte toate astea şi să vină la vreunul dintre subiectele pe care era dînsa obişnuită să le discute.

— Asta-i dintr-un accident, zise el ducîndu-şi mîna la obraz. Într-o seară, cînd şedeam în port şi marea se umflase, s-a desprins funga velei mari, iar pe urmă balansina. Balansina era de sîrmă şi se zvîrcolea pe sus ca un şarpe. Cu toţii am sărit să le prindem la loc, dar eu n-am avut distanţa şi-am luat-o peste muie.

— Aha, zise fata, de astă dată avînd în glas o notă de înţelegere, cu toate că de fapt cele mai multe vorbe ale lui îi păreau un fel de păsărească şi habar n-avea cam ce-ar putea fi aceea ***balansina*** şi ce-o fi însemnînd ***muie.***

— Şi Swineburne ăsta, începu tînărul căutînd să-şi pună planul în aplicare.

— Cine?

— Swineburne, repetă el pronunţînd din nou greşit. Poetul.

— A, Swinburne, corectă fata.

— Da, ăsta-i, îngăimă el cu obrajii din nou în flăcări. E mult de cînd a murit?

— Dar de ce, nu ştiu să fi murit. Fata se uită la el nedumerită. Unde l-ai cunoscut?

— N-am dat niciodată ochii cu el, răspunse Martin. Dar am citit cîteva poezii d-ale lui din cartea aceea de pe masă, chiar înainte de venirea dumitale. Cum îţi plac poeziile lui?

Din clipa aceea Ruth începu să vorbească repede şi fără nici o sforţare despre subiectul propus de el. Martin se simţi mai în largul său şi se trase uşor către fundul scaunului, încleştîndu-şi mîinile pe braţele lui, ca şi cum i-ar fi fost

teamă să nu fugă de sub el şi să-l răstoarne pe duşumea. Izbutise: o făcuse să vorbească despre lucruri de-ale ei şi, în vreme ce fata continua să-i explice, el se chinuia să-i urmărească gîndurile, minunîndu-se de cîte cunoştinţe stăteau îngrămădite în capul acela fermecător şi sorbindu-i frumuseţea pală a chipului. O urmări îndeaproape, deşi îl stînje- neau cuvintele necunoscute ce-i curgeau lin de pe buze, ca şi judecăţile de valoare şi însuşi procesul de gîndire străin cugetării lui, dar toate acestea îi aţîţau mintea şi i-o scoteau din amorţire. Îşi spuse că asta era viaţa intelectuală şi că în ea se aflau frumuseţe, căldură şi asemenea minunăţii cum el nu crezuse că se află pe lume. Uită cu totul de sine şi o privi cu ochi înfometaţi. Iată deci lucruri pentru care merita să trăieşti, să le cucereşti, să te lupţi — da, şi chiar să-ţi jertfeşti viaţa. Cărţile spuneau adevărul. Pe lume existau şi astfel de femei. Iar ea era una dintre acelea. Femeia din faţa lui îi înaripa imaginaţia şi necuprinse pînze luminoase i se desfăşurau înaintea ochilor, iar pe ele se arătau, abia desluşite, încîntătoare scene de dragoste şi pasiune, măreţe fapte de eroism închinate femeii — unei femei palide la chip, unei flori cu petale de aur. Şi prin această fugară şi tremurătoare nălucire, ca printr-un abur uşor în care dansau zîne, privea către femeia cea adevărată şi o vedea cum stă acolo în faţa lui şi vorbeşte despre literatură şi despre artă. Asculta cu încordare, dar mai ales privea şi nu-şi dădea seama cît de fixă îi este privirea şi nici că tot ce era bărbătesc în

ființa lui îi strălucea atunci în ochi. Dar ei care, femeie fiind, cunoştea foarte puţin universul bărbaţilor, nu-i scăpau de fel privirile lui arzătoare. Bărbaţii nu se mai uitaseră niciodată la ea în felul acesta, şi se simţi stînjenită. Se încurcă în cuvinte şi tăcu. Gîndurile i se învălmăşiră. Bărbatul care se uita acum la ea o înspăimînta, însă în acelaşi timp îşi dădea seama că e un lucru straniu, dar foarte plăcut, ca cineva să te privească astfel. Educaţia primită o prevenea că se află în faţa unei primejdii şi a unei chemări amăgitoare, subtilă şi încărcată de taine; dar totdeodată instinctul striga în gura mare în întreaga-i făptură, îndemnînd-o să treacă peste stavilele de castă şi situaţie socială şi să-l cucerească pe-acest drumeţ de pe alte tărimuri, pe-acest flăcău necioplit cu mîini pline de răni şi cu o dungă roşie trasă pe gît de gulerul cămăşii, cu care nu era deprins, pe-acest tînăr fără nici o îndoială întinat şi păcătoşit de-o existenţă degradantă. Ea era însă curată, şi curăţenia ei se răz-vrăti; dar era femeie şi de-abia începea să afle tainele paradoxului feminin.

— Şi după cum spuneam... dar oare ce spuneam?

Se opri deodată şi rîse cu veselie, amuzată de propria-i încurcătură.

— Cam spuneţi că Swinburne acela n-a putut să fie un mare poet pentru că... şi aicea v-aţi oprit, domnişoară, răspunse el cu grăbire, simţind deodată cum îl chinuie foamea, şi un fior minunat îi alunecă pe şira spinării la auzul rîsului ei.

„Ca argintul, îşi spuse el în gînd, parcă-i clinchetul unor clopoţei de argint”; iar în clipa şi numai pentru clipa aceea se văzu pe un tărîm depărtat, întins sub cireşi încărcaţi de flori roşietice, fumînd o ţigară şi ascultînd cum clopotele pagodei ţuguiate cheamă la rugăciune credincioşii încălţaţi cu sandale de paie.

— A, da, mulţumesc, zise fata. Swinburne nu izbuteşte să ne cîştige pe deplin, la urma urmei, pentru că de fapt e lipsit de delicateţe[1]. Multe dintre poemele lui n-ar trebui citite niciodată. Fiecare vers al unui poet într-adevăr mare este plin de adevăruri încîntătoare şi se adresează către tot ce este mai înalt şi mai nobil în om. Nici un vers al marilor poeţi nu poate fi dat la o parte fără a sărăci universul.

— Mie mi s-a părut frumos puţinul cît l-am citit din cartea asta, răspunse el şovăitor. Nici prin cap nu mi-a trecut că-i un asemenea... coţcar. Poate că asta se vede mai bine în celelalte cărţi ale lui.

— Sînt multe versuri care ar putea să lipsească din cartea pe care ai citit-o, zise ea ritos, cu convingere şi pe un ton ce nu admitea replică.

— Probabil că nu le-am băgat eu de seamă. Ce-am citit era cu adevărat frumos. Totul arunca în jur lumină şi strălucire şi parcă simţeam cum lumina aceea mi se răspîndea în întreg trupul şi

---

[1] După cum se va vedea şi mai departe, Ruth preferă poezia dulceagă a lui Tennyson şi nu are prea multă consideraţie faţă de creaţia combativă şi viguroasă a altor poeţi, cum este de pildă Swinburne.

mă lumina pe dinăuntru, aşa cum luminează soarele ori un reflector puternic. Eu aşa am simţit, dar probabil că nu prea mă pricep la poezie, domnişoară.

Tăcu, stînjenit. Se simţea foarte încurcat şi-şi dădea cu durere seama că nu-i în stare să se exprime cum trebuie. Sezisase măreţia şi frumuseţea din rîndurile pe care le citise, dar cuvintele lui nu erau în stare să le arate. Nu se pricepea să dea glas simţămintelor, şi în sinea lui se asemui unui marinar care în bezna nopţii dibuie pe un vas necunoscut, încurcîndu-se în cordaj. Atunci hotărî că are datoria să se familiarizeze cu această lume nouă. Nu i se întîmplase niciodată să nu poată face o treabă atunci cînd voise neapărat s-o facă, iar acum sosise vremea să vrea să înveţe cum poate spune lucrurile pe care le avea în minte, aşa fel încît ea să-l înţeleagă. Ea îi acoperea acum întreg orizontul.

— Longfellow[1] de pildă... spunea fata.

— Da, l-am citit, o întrerupse el brusc, vrînd cu tot dinadinsul să-şi arate şi să utilizeze cît mai deplin cele cîteva cunoştinţe pe care le avea despre cărţi, şi să-i dovedească ei că nu era un prostănac şi un neisprăvit. ***Psalmul vieţii, Excelsior*** şi... cred că asta-i tot.

Fata dădu din cap şi surîse, iar el simţi că surîsul acela arăta doar îngăduinţă, o

[1] ***Henry Wadsworth Longfellow*** (1807—1882), cunoscut poet american. Poeziile ***Psalmul vieţii*** şi ***Excelsior*** sînt dintre cele mai populare poezii ale lui, prezente în mai toate manualele americane de curs elementar.

dureroasă îngăduinţă. Era o prostie din partea lui să ridice asemenea pretenţii. Mai mult decît sigur că acel Longfellow scrisese nenumărate cărţi de poezie.

— Domnişoară, vă rog să mă iertaţi că mă amestec unde nu-mi fierbe oala. De fapt lucrurile astea e pentru mine aproape cu totul necunoscute şi ăsta-i adevărul. Nu mă pricep. Dar am să fac aşa fel ca să mă pricep.

Părea o ameninţare. Glasul îi era neînduplecat, ochii îi aruncau scîntei şi trăsăturile feţei i se înăspriseră. Ei i se păru că pînă şi unghiul fălcilor s-a schimbat: bărbia îi era acum supărător de agresivă. În acelaşi timp din fiinţa lui parcă se revărsa un val de bărbăţie intensă care o impresiona.

— Cred c-ai s-ajungi să... să te pricepi, încheie ea izbucnind în rîs. Eşti un om foarte tare.

Privirea îi zăbovi o clipă pe gîtul musculos şi puternic, aproape ca de taur, pîrlit de soare şi plin de sănătate şi de forţă. Cu toate că stătea acolo, umil şi ruşinat, femeia se simţi din nou atrasă către el. Se trezi deodată că un gînd năstruşnic îi trece prin minte. I se părea că, dacă ar putea pune amîndouă mîinile pe gîtul acela, toată vigoarea şi forţa ar trece în fiinţa ei, Gîndul acesta o uluia. Avea impresia că scoate la iveală o stricăciune ascunsă în fiinţa ei şi la care nici măcar nu visase pînă atunci. Pe lîngă asta, forţa fizică i se părea ceva grosolan şi brutal. Idealul ei de frumuseţe masculină fusese totdeauna delicateţea şi graţia. Dar cu toate acestea gîndul cel năstruşnic nu-i pierea din. minte. Nu era

cu nici un chip în stare să priceapă cum de putea avea dorinţa să-şi pună mîinile pe gîtul acela ars de soare. Adevărul este că ea era departe de a fi o fiinţă robustă, ceea ce lipsea trupului şi minţii ei fiind tocmai forţa. Dar ea nu-şi dădea seama. Ştia doar că niciodată pînă atunci un bărbat nu o impresionase atît de puternic ca acela pe care-l avea acum în faţă şi care din cînd în cînd o uluia cu îngrozitoarele lui greşeli de gramatică.

— Da, nu-s chiar rebegit, spuse el. Dacă-i la o adică pot să înghit şi sîrmă ghimpată, numa' acuma s-ar spune că m-am îmbolnăvit de stomac, dacă cele mai multe dintre lucrurile pe care mi le spui dumneata nu izbutesc cu nici un chip să le înghit. Ştii, nu-s dedat la treburi dintr-astea. Îmi place şi cărţile şi poezia şi ori de cîte ori am avut răgaz am citit de toate, da' niciodată nu m-am gîndit la ele aşa cum te gîndeşti 'mneata. De asta nu-s în stare să vorbesc despre ele. Sînt ca un marinar care pluteşte în voia vîntului pe-o mare necunoscută, fără hartă şi fără compas. Acum însă vreau să ştiu precis cum stau. Poate c-ai fi bună să-mi dai vreo povaţă. Unde-ai învăţat toate astea despre care mi-ai vorbit?

— Cred că la şcoală, probabil, şi... citind, răspunse fata.

— La şcoală am fost şi eu cînd eram ţînc, încercă tînărul să-şi arate nedumerirea.

— Da. Numai că eu mă refeream la liceu şi la universitate.

— Dumneata ai umblat la universitate? întrebă el sincer uluit. Simţea că parcă

acum se depărtase de el cu cel puţin un milion de kilometri.

— Acum sînt la universitate. Sînt studentă la engleză.

El nu ştia ce înseamnă „la engleză”, dar îşi notă în minte că nici asta nu ştie şi trecu mai departe.

— Cît ar trebui să învăţ pîn’ s-ajung la universitate? întrebă el iar.

Fata zîmbi încurajator cînd văzu ce anume voia celălalt să afle şi răspunse:

— Asta depinde de cît ai învăţat pînă acum. La liceu n-ai urmat de loc? Bineînţeles că nu. Dar şcoala elementară ai terminat-o?

— Mai aveam încă două clase cînd m-am lăsat păgubaş, da’ totdeauna am trecut clasa foarte bine.

În clipa următoare însă, furios din pricina laudei acesteia, strînse atît de cumplit braţele scaunului, încît îi amorţiră degetele. În acelaşi moment îşi dădu seama că o altă femeie intrase în încăpere. Văzu cum fata se ridică de pe scaun şi aleargă iute în întîmpinarea noii-venite. Se sărutară şi, ţinîndu-se amîndouă înlănţuite pe după mijloc, veniră către el. „Asta trebuie să fie maică-sa” îşi spuse tînărul. Era o femeie înaltă, blondă, subţirică şi impunătoare şi frumoasă. Rochia de pe dînsa era întocmai aşa cum se aştepta că trebuie să fie rochiile în asemenea case. Croiala graţioasă îi desfăta privirile. Şi ea însăşi, şi îmbrăcămintea îi aminteau de femeile văzute la teatru. Pe urmă îi veni în gînd că mai zărise astfel de cucoane mari şi astfel de rochii la intrările teatrelor din Londra, cînd sta deoparte şi se uita, iar

după asta veneau sergenţii de stradă şi-l goneau de sub portal, silindu-l să se retragă în ploaie. Îndată gîndurile îi săriră tocmai la vestitul Grand Hotel din Yokohama, unde de asemenea văzuse de pe trotuar cucoane dintr-astea mari. Apoi oraşul şi portul din Yokohama începură să-i joace înaintea ochilor în mii de imagini. Dar alungă degrabă toate aducerile-amin- te, chemat fiind cu străşnicie de cele din jur. Ştia că trebuie să se scoale în picioare ca să fie prezentat, şi cu mare greutate izbuti să se ridice rămînînd nemişcat, cu pantalonii gheboşaţi în dreptul genunchilor, cu braţele atîrnînd caraghios de-a lungul trupului şi chipul încruntat, în aşteptarea calvarului ce avea să înceapă.

Capitolul II

Drumul pînă în sufragerie a fost pentru el un adevărat coşmar. Se oprea ori se împiedica, se smucea înainte sau era gata să se prăvălească pe-o parte şi i se părea că niciodată n-are să mai ajungă acolo unde trebuie. Totuşi în cele din urmă ajunse şi fu poftit să se aşeze alături de Ea. Rînduiala cuţitelor şi furculiţelor îl înspăimînta. Avea impresia că în ele se ascund primejdii necunoscute, şi le privi lung, fascinat, pînă cînd strălucirea lor deveni un fundal pe care porniră să alunece imagini din teugă. Se vedea pe sine şi pe tovarăşii săi tăind cu cuţitele scoase de la brîu bucăţi de carne

uscată pe care le îndesau cu mîna în gură, sau amestecînd cu lingurile de fier supa deasă de mazăre din castroanele de tinichea. Duhoarea cărnii alterate îi stăruia încă în nări, iar în urechi îi răsuna clefăitul zgomotos al mesenilor, acompaniat de scîrţîitul gree- mentului şi mugetul valurilor. Se uită la ei cum mă-nîncă şi-şi spuse că mănîncă chiar ca porcii. Dar el, aici, va lua seama. N-o să facă nici un zgomot. Toată vremea o să fie cu cea mai mare luare-aminte la felul cum se poartă.

Privi de jur împrejurul mesei. În faţa lui stăteau Arthur şi fratele său, Norman. Îşi aminti că amîndoi erau fraţii ei, şi-atunei simţi cum în suflet îi creşte simpatia pentru cei doi. Cît de mult se iubeau oamenii din familia asta! În minte îi răsări deodată imaginea mamei, îmbrăţişarea dintre mamă şi fiică şi-apoi le văzu pe arnîndouă cum-înaintează către el, înlănţuite, în lumea lui, asemenea dovezi de dragoste între părinţi şi copii nu puteau fi văzute niciodată. Pentru el asta era o revelaţie a culmilor pe care poate urca viaţa oa-menilor din lumea mare. Era de altminteri şi lucrul cel mai minunat pe care-l zărise cu prilejul acestei priviri fugare asupra lumii bune. Întreaga lui fiinţă era plină de admiraţie şi inima i se topea de duioşie. Toată viaţa tînjise după dragoste. Sufletul îi era însetat de dragoste. Dorea dragostea dintr-o cerinţă organică a făpturii lui. Cu toate astea niciodată n-o avusese şi inima i se îm-pietrise. Nu ştiuse că tînjeşte după dragoste. Nici acum n-o ştia. Vedea

dragostea doar în manifestările ei, iar asta îl cutremura, îl făcea s-o socotească un lucru ales, minunat şi superb.

Îi părea bine că domnul Morse nu se află de faţă. Era de-ajuns de greu s-o cunoşti pe ea, pe maică-sa şi pe frate-su Norman. Pe Arthur îl cunoştea într-o oarecare măsură. Simţea fără nici o umbra de îndoială că prezenţa tatălui n-ar mai fi putut-o îndura. I se părea că niciodată în viaţă nu muncise aşa din greu. Cea mai cumplită dintre munci ar fi fost doar un joc de copii pe lîngă cea de acum. Din pricina eforturilor depuse pentru a face deodată atîtea lucruri cu care nu era obişnuit, fruntea i se acoperise cu broboane mici de sudoare, iar cămaşa îi era udă leoarcă. Trebuia să mă- nînce aşa cum nu mai mîncase niciodată, să folosească unelte necunoscute, să privească pe furiş în jur şi să înveţe cum anume trebuie îndeplinit fiecare lucru nou; să primească valul de impresii ce se revărsa asupră-i, să le păstreze şi să le rînduiască în minte; să-şi dea seama de acel impuls ce-l mîna către ea şi-l răscolea sub înfăţişarea unui neastîmpăr profund şi dureros; să simtă cum îl împunge dorinţa de a răzbate pînă la felul ei de viaţă şi să-şi strîngă gîndurile care mereu şi mereu o luau razna, făcînd planuri încurcate şi cătînd drumul ce l-ar putea duce către ea. În acelaşi timp, de cîte ori privirile-i furişe se îndreptau spre Norman sau spre altcineva, ca să vadă ce cuţit ori furculiţă se cade să folosească în anume împrejurare, mintea lui reţinea trăsăturile aceluia şi se chinuia să le înţeleagă şi să le explice — totdeauna

asemuindu-le cu ale ei. Pe urmă mai trebuia şi să vorbească, să asculte ce i se spunea şi tot ce vorbeau ceilalţi între dînşii, să răspundă de cîte ori se cădea s-o facă, el, cel învăţat să tot dea drumul gurii — iar asta îl obliga să se supravegheze cu cea mai straşnică luare-aminte. Apoi, ca şi cum atîtea şi atîtea lucruri n-ar fi fost de-ajuns, se mai adăuga şi valetul, o primejdie necurmată ce i se ivea pe nesimţite alături, sfinx îngrozitor ce iscodea fără încetare ghicitori şi taine care trebuiau de îndată dezlegate. În tot timpul mesei l-a torturat gîndul la vasele în care urma să-şi spele degetele. Pe neaşteptate, mereu şi mereu, de nenumărate ori se întrebă cînd oare aveau să fie aduse şi cum anume or fi arătînd. Auzise vorbindu-se despre asemenea lucruri, iar acum, din moment în moment, peste cîteva clipe, avea să le vadă, chiar aici unde sta la masă cu făpturile astea alese care se pricepeau să le folosească — da, şi o să le folosească şi el. Dar lucrul cel mai de seamă, ascuns în adîncul cugetului său şi totuşi mereu prezent, era felul cum trebuia să se poarte cu oamenii aceia. Ce atitudine să ia? Problema asta îl chinuia fără încetare. Cîteodată îi veneau în minte gînduri laşe şi ar fi vrut să-şi dea aere, să se prefacă a fi în largul său; dar atunci veneau alte gînduri şi mai laşe, care-l preveneau că n-ar fi izbutit, că firea lui nu se potrivea cu astfel de minciuni şi s-ar fi făcut de rîs.

În prima parte a mesei, atîta vreme cît se frămînta ca să hotărască ce atitudine ar fi trebuit să ia, a fost foarte liniştit. Nu

ştia că liniştea şi cuminţenia lui contraziceau ceea ce afirmase Arthur în ajun, cînd îi vestise că avea să aducă la masă un sălbatic, dar că ei n-aveau de ce se speria, fiindcă vor vedea că e un sălbatic interesant. În clipele acelea Martin Eden n-ar fi putut pentru nimic în lume bănui că fratele ei era în stare de-o asemenea trădare — mai cu seamă cînd el fusese cel care-l scosese pe acest frate dintr-o încurcătură tare neplăcută. Aşa că rămase mai departe la masă, stingherit de propria-i stîngăcie şi în acelaşi timp încîntat de cele ce se petreceau în jurul lui. Pentru prima dată îşi dădea seama că mîncatul nu este numai o funcţie utilitară. Habar n-avea ce anume manîncă. Ştia doar că e mîncare. Înainte de toate îşi satisfăcea dragostea de frumos, la masa aceasta unde mîncatul devenise o funcţie estetică. Şi nu numai estetică, ci şi intelectuală totodată. Mintea i se afla într-o permanentă stare de agitaţie. Auzea în discuţiile celorlalţi cuvinte pentru el lipsite de orice înţeles sau altele întîlnite numai prin cărţi şi pe care nimeni dintre cunoştinţele lui — bărbat ori femeie — n-ar fi fost îndeajuns de bogat la minte ca să le poată rosti. De cîte ori auzea un asemenea cuvînt pornind cum nu se poate mai firesc de pe buzele vreunui membru al acestei extraordinare familii — familia ei — un fior nespus de plăcut îi străbătea întreaga fiinţă. Toată acea lume de vis, de frumuseţe şi de splendidă vigoare, întîlnită doar în cărţi, devenea acum realitate. Se afla în starea deosebită de mare fericire, la care poate ajunge un om

doar atunci cînd îşi vede visele desprinzîndu-se de pe tărîmurile închipuirii şi devenind fapte împlinite.

Niciodată nu călcase pe asemenea piscuri ale vieţii şi se ţinea puţin mai retras ascultînd, observînd şi bucurîndu-se, răspunzînd doar în cuvinte scurte: „da, dom'şoară” şi „nu, dom'şoară” la întrebările fetei, sau „da, doamnă” şi „nu, doamnă” cînd răspundea mamei. Cu destulă greutate izbutea să-şi înfrîngă pornirea de a răspunde fraţilor ei „da, să trăiţi” sau „nu, să trăiţi”, aşa cum fusese învăţat în viaţa lui de marinar. Simţea că ar fi un lucru cu totul nelalocul lui şi ar însemna să se aşeze singur pe o poziţie de inferioritate — ceea ce nu trebuia cu nici un preţ să facă, dacă voia să se ridice pînă la ea. Şi mai era totodată şi o poruncă a mîndriei lui. „Fir-ar să fie — îşi zise în sinea lui, cu toata convingerea — nu sînt cu nimic mai prost decît ăştia, iar dacă ei ştie o mulţime de lucruri despre care eu habar n-am, este în schimb şi multe altele pe care le-ar putea învăţa ei de la mine!” Dar îndată după aceea, cînd ori ea ori maică-sa i se adresau cu „domnule Eden”, toate gîndurile de trufie bătăioasă dispărură şi deveni dintr-o dată senin, cu sufletul plin de-o fericire caldă şi bună. De fapt era un om subţire, da, asta era, şi stătea aici la masă, cot la cot cu oameni despre care citise prin cărţi. El însuşi devenise un personaj din cărţi şi hoinărea acum prin paginile tipărite ale unor volume frumos legate.

În vremea asta, pe cînd dezminţea toate vorbele lui Arthur arătîndu-se mai mult mieluşel decît sălbatic nedomolit, îşi

tot chinuia creierii ca să afle în ce chip ar fi trebuit să treacă la fapte. Căci era departe de a fi un mieluşel blînd şi un rol de mîna a doua nu se potrivea cu nici un chip firii lui mîndre şi dornice să domine. Nu vorbea decît dacă era neapărată nevoie şi atunci vorba lui amintea de felul cum mersese către masă, opintindu-se şi oprindu-se ca să caute în vocabularul său poliglot vorba potrivită, ezitînd la cuvintele pe care le ştia că-s potrivite dar se temea că nu va fi în stare să le pronunţe corect, sau înlăturînd pe altele ce i se păreau că nu vor fi înţelese ori că sînt

urîte şi aspre. În permanenţă era însă torturat de conştiinţa faptului că grija cu care-şi alege cuvintele îl face să apară drept un prostănac şi-l împiedică să exprime exact tot ce avea în minte. De asemenea, dragostea lui de libertate se ridica împotriva constrîngerii pe care n-o putea suferi, cam tot aşa cum gîtul nu putea să îndure chinga aspră a gulerului scrobit. Şi, de altminteri, era încredinţat că n-o să se poată stăpîni multă vreme. Natura îl înzestrase cu o mare putere de judecată şi cu aleasă sensibilitate, iar spiritul lui creator se dovedise totdeauna neastîmpărat şi dornic de fapte. Ideile şi simţămintele care se zbăteau ca în durerile facerii, dînd să iasă din cuget şi să capete expresie şi formă, puseră repede stăpînire pe toată fiinţa lui şi atunci uită ce-i cu el şi unde se află, iar cuvintele bătrîne — unelte ale vorbirii cu care se obişnuise — izbucniră la suprafaţă.

Şi iată-l că o dată, cînd valetul îl întrerupea şi-l tot sîcîia stîndu-i lîngă umăr, refuză rostind scurt şi tare:

— ***Pow!***

Într-o clipă toţi mesenii ridicară privirile şi se uitară lung la el, parcă aşteptîndu-l să mai spună ceva, valetul de-abia îşi stăpîni marea bucurie, iar el se cufundă într-o cumplită ruşine. Dar îşi reveni repede şi explică;

— E-un cuvînt al băştinaşilor de prin Noua Cale- donie şi înseamnă „sfîrşit”. Nici eu nu-mi dau seama cum de mi-a venit în gînd. Se scrie p-o-w.

Observă atunci privirile cercetătoare şi interesate ale fetei îndreptate către

mîinile lui şi, cum era dispus să dea orice fel de lămuriri, spuse:

— De-abia m-am întors cu un cargobot de pe Pacific. Întîrziasem tare şi prin porturile din Puget Soutid am muncit în disperare, ca nişte negri, la aranjat încărcătura — încărcătură amestecată, dacă ştiţi cumva ce-nseamnă asta. Atunci mi s-a dus naibii pielea de pe mîini.

— O, dar nu de asta mă uitam, se grăbi fata să explice. Mi se pare numai că mîinile dumitale sînt prea mici faţă de trup.

Obrajii îi ardeau ca focul. Socoti vorba asta o do- jană pentru vreo altă gafă de-a lui.

— Da, răspunse el ca şi cum şi-ar fi cerut iertare, îs prea mici ca să pot face vreo scofală cu ele. Dac-ar fi după umeri şi braţe, aş putea să dau cu ele ca un catîr cu copita. Umerii şi braţele mi-s prea puternice, şi dacă îl dilesc pe vreunul de-i rup gura, apăi îmi fărîm şi eu pumnii.

Cuvintele rostite nu-i pricinuiau nici un fel ele bucurie. Îi era o teribilă scîrbă de sine. Îl luase gura pe dinainte şi vorbise despre lucruri urîte.

— A fost foarte frumos din partea dumitale că ai sărit în ajutorul lui Arthur, aşa cum ai sărit, deşi nici nu-l cunoşteai, spuse Ruth cu foarte mult tact, dîn- du-şi seama de stînjeneala lui, dar fără să-i înţeleagă şi pricinile.

În schimb el înţelese ce anume urmărise fata şi, din pricina valului fierbinte de recunoştinţă care-i năpădi inima, uită să-şi mai cîntărească vorbele.

— Aiurea, n-a fost nici o brînză. Orice om cu vînă ar fi făcut la fel. Adunătura aceea de haidamaci era puşi pe scandal, şi Arthur nu se amestecase de loc în ciorba lor. Dac-am văzut că-s gata de mardeală, am sărit şi eu şi le-am opintit vreo cîteva zvasturi. S-a încins hora şi-atuncea mi s-a mai dus mie ceva pielişoară de pe degete şi şi-au mai numărat geanabeţii vreo cîteva măsele. Nici n-aş fi putut să mă ţin do- parte. Eu, dacă văd...

Se opri deodată, cu gura căscată, simţind că-i gata să se prăbuşească în prăpastia nimicniciei şi ticăloşiei lui, care-l făcea nedemn să respire acelaşi aer ca şi ea. Iar în vreme ce Arthur relua din nou povestea, pentru a suta oară, spunînd ce era să i se întîmple cu derbedeii aceia beţi de pe feribot şi cum năvălise Martin Eden în mijlocul lor şi-l scosese din încurcătură, salvatorul stătea cu sprîncenele încruntate, se gîndea la halul în care se făcuse de rîs şi-şi frămînta şi mai cumplit creierii ca să afle cum s-ar putea apropia de oamenii aceia. Fără nici o îndoială că pînă acum nu reuşise. Îşi spunea că nu face parte clin lumea lor şi nu le înţelege graiul. În privinţa asta nu putea să se prefacă. Înşelătoria s-ar vedea de departe şi, de altminteri, aşa ceva nu se potrivea în nici un chip cu firea lui. În cugetul său nu-şi puteau găsi loc nici impostura, nici prefăcătoria. Orice s-ar fi întîmplat, trebuia să rămînă el însuşi. În clipa de faţă nu era în stare să vorbească pe limba lor, deşi cu timpul ar putea s-o facă. În privinţa asta hotărîrea era luată. Dar pînă atunci va trebui totuşi să

vorbească şi să vorbească pe limba lui, deşi mai domolită, bineînţeles, ca s-o poată şi ei înţelege şi să nu-i sperie chiar din cale-afară. Şi mai mult decît atît: nu va lăsa de fel să se înţeleagă, fie şi numai prin tăcere, că i-ar fi foarte cunoscute lucruri pe care nu le cunoştea. Urmînd această hotărîre, cînd cei doi fraţi folosiră în discuţiile lor despre cursurile de la universitate de mai multe ori cuvîntul „trig”, Martin Eden întrebă:

— Ce-i aceea ***trig?***

— Trigonometrie, răspunse Norman. O treaptă superioară de „mat”.

— Dar ***mat*** ce mai este? urmă imediat întrebarea care-l făcu pe Norman aproape să izbucnească în rîs.

— Matematici... aritmetică, fu răspunsul.

Martin Eden încuviinţă din cap. Aruncase o privire peste aparent nesfîrşitele meleaguri ale cunoaşterii. Şi tot ce vedea deveni deodată pipăibil. Puterea excepţională a imaginaţiei sale dădu abstracţiunilor formă concretă. În alchimia creierului său, trigonometria şi matematicile şi tot întinsul ştiinţelor pe care de-abia îl bănuia se transformară în nenumărate peisaje. Iar peisajele ce i se perindau acum prin faţa ochilor erau pline cu întinsuri de verdeaţă şi luminişuri în mijloc de pădure, toate înecate de lumină dulce ori străpunse de dîre luminoase. În depărtare, un văl de ceaţă purpurie acoperea zarea, dar dincolo de acel văl — o ştia el bine — se ascundeau încîntarea necunoscutului şi chemarea desfătărilor. Îl cuprindea beţia. Aici afla aventura, ceva de făptuit cu capul şi cu

mîinile, o lume de cucerit — iar din străfundurile conştiinţei ţîşni gîndul ***cuceririi, a străbaterii pînă la ea, pînă la zîna aceea palidă ca un crin, care-i şedea alături.***

Nălucirea abia zărită fu alungată şi împrăştiată de Arthur, care toată seara încercase să scoată la iveală sălbaticul cunoscut de el. Martin Eden îşi aminti de hotărîrea luată. Pentru prima dată deveni el însuşi, la început cu voinţă şi cu bună-ştiinţă, dar curînd furat de bucuria creaţiei, de dorinţa de a le arăta ascultă-torilor viaţa aşa cum o vedea el. Făcuse parte din echipajul schooner-ului „Halcyon” al cărui căpitan se ocupa cu contrabanda, şi acolo îl prinsese un cuter al serviciului vamal. Privise totul cu ochii mari deschişi şi se pricepea să spună ce văzuse. Aduse în faţa ascultătorilor valurile frămîntate ale mării şi oamenii şi corăbiile de pe ele. Le împrumută puterea închipuirii sale aşa fel încît ei văzură cu ochii lui tot ce văzuse el atunci. Cu măiestria unui artist alese din noianul de amănunte tot ce era mai de seamă, alcătuind fragmente de viaţă strălucitoare şi îmbibate de lumină şi culoare, imprimînd totului o mişcare ce-i făcu pe ascultători să se lase furaţi împreună cu el de valul irezistibil al entuziasmului şi elocinţei lui năvalnice. Din cînd în cînd îi mai făcea să tresară zguduiţi de vigoarea povestirii sau de unele cuvinte, dar frumuseţea urma îndeaproape violenţele şi jalea era înlă-turată de haz, de felul cum apăreau lucrurile trecute prin înţelegerea marinarilor.

Şi în vreme ce el vorbea, fata îl cerceta cu ochi miraţi. Focul lui interior o încălzea. Se întreba dacă nu cumva toată viaţa ei fusese o fiinţă rece ca de piatră. Voia să se apropie de bărbatul acela arzător şi înflăcărat, care asemeni unui vulcan arunca în jur forţă, vigoare şi sănătate. Simţea că trebuie să se apropie de el, şi se sforţa să reziste. Exista însă, de

asemenea, şi pornirea de a se îndepărta. O alungau mîinile acoperite de răni, murdărite de muncă în aşa hal încît însuşi gunoiul vieţii îi pătrunsese în carne, dunga roşie a rosăturii făcute de guler şi muşchii aceia cît nişte odgoane. Brutalitatea lui o înfricoşa. Orice asprime în vorbă era o insultă adusă auzului, orice împrejurare mai neplăcută din viaţa lui o jignire împotriva sensibilităţii ei. Şi cu toate astea se simţea neîncetat atrasă către el, pînă ce ajunse să creadă că nu putea fi decît un om rău, de vreme ce avea atîta putere asupră-i. Tot ce i se păruse pînă în ceasul acela mai temeinic aşezat şi mai trainic, începea să se clatine. Nimbul de romantism şi aventurile lui nu se împăcau de fel cu regulile stabilite ale vieţii cunoscute de ea pînă atunci. În faţa uşurinţei cu care privea primejdiile şi a veseliei lui veşnic gata să izbucnească, viaţa nu mai părea efort continuu şi stăpînire de sine, ci doar o jucărie menită să slujească un timp pentru joacă, la întîmplare şi după bunul-plac, să fie trăită cu cuget senin, să te bucuri de ea cît poţi şi pe urmă s-o arunci cît colo, plin de nepăsare. În toată fiinţa ei răsuna un singur strigăt: „Atunci avîntă-te în joaca asta! Apleacă-te către el, dacă aşa îţi place, şi pune-ţi amîndouă mîinile pe gîtul lui!” Îndrăzneala unui asemenea gînd o făcu aproape să ţipe, şi zadarnic chemă în ajutor întreaga-i curăţenie sufletească, dimpreună cu tot ce-i dăduse cultura, zadarnic puse ceea ce era ea, împotriva a tot ce-i era străin. Privi în jur şi-i văzu pe ceilalţi cum se uită la el ca vrăjiţi; şi ar fi cuprins-o

deznădejdea dacă n-ar fi zărit spaima din ochii maică-si — spaimă pricinuită de încîntare, e drept, dar totuşi spaimă. Omul acesta venit din întunecimi străine era o primejdie. Maică-sa vedea primejdia şi nu se înşela. Se va bizui şi se va încrede în judecata aceasta a maică-si, aşa cum făcuse totdeauna pînă atunci, în toate privinţele. Flacăra din fiinţa acelui bărbat îşi pierdu căldura, şi teama pe care i-o insufla îşi toci ascuţişul.

Mai tîrziu, cînd s-a aşezat la pian, a cîntat pentru el şi împotriva lui, sfidîndu-l, cu pornire, cu răutate, cu dorinţa nelămurită de a-i arăta cît mai limpede adînci- mea prăpastiei care-i despărţea. Muzica ei era un fel de bîtă cu care îl lovea fără milă în moalele capului; dar pe el, cu toate că-l uluia şi-l dobora la pămînt, muzica aceea îl şi aţîţa. Se uită la ea, beat de admiraţie, în mintea lui, ca şi într-a ei, prăpastia s-a lărgit şi mai tare, dar mult mai repede decît se lărgea prăpastia, se-avînta pe deasupra-i, durînd punte, hotărîrea lui de a o trece. Fiinţa sa era însă un prea complicat mănunchi de simţăminte pentru a putea sta să privească o seară întreagă în adîncurile unei prăpăstii, mai ales dacă trebuia să asculte şi muzică. Muzica îl tulbura mai mult decît orice. Era pentru el ca o băutură tare ce-l îmboldea către simţăminte avîntate, temerare, ca o licoare ce punea stăpînire pe imaginaţa lui şi-o înălţa pînă dincolo de nori, în slăvile cerului. Alunga lucrurile mărunte şi murdare, îi revărsa în cuget numai frumuseţi şi dădea aripi visurilor lui celor mai îndrăzneţe. Nu înţelegea muzica pe

care o cînta ea. Nu era muzica pianelor hodorogite ori a orchestrelor care te asurzeau cu ţipetele alămurilor şi pe care le ascultase el prin sălile de dans. Dar aflase din cărţi cîte ceva despre astfel de muzică şi-i admira cu convingere felul cum cînta mai mult fiindcă avea încredere în ea, aşteptînd la început cu răbdare măsurile vesele şi ritmul simplu şi limpede, mirat mai apoi cînd vedea că acele măsuri şi ritmuri sînt repede părăsite. De îndată ce le prindea în auz şi tresărea, iar imginaţia pornea în zbor împreună cu ele, muzica aceea pierea într-un vălmăşag haotic de sunete ce nu-i spuneau nimic, dar îi înlănţuiau gîndurile şi i le ţin- tuiau la pămînt ca un plumb turnat în aripi.

O clipă i-a trecut prin minte că toate astea erau anume aranjate pentru a face haz pe socoteala lui. Simţise ostilitatea fetei şi acum se chinuia să afle mesajul pe care degetele ei îl încredinţau clapelor. Mai apoi însă a părăsit gîndul acesta, socotindu-l nedemn şi imposibil, şi s-a lăsat cu totul în voia muzicii. L-a cuprins din nou vechea stare de înaltă bucurie. Picioarele nu-i mai erau de lut, iar carnea i se preschimbă în spirit; în faţa şi în adîncul ochilor lui strălucea o lumină triumfală; apoi scena din faţa ochilor lui dispăru şi se văzu departe, plutind pe deasupra lumii, a unei lumi care-i era nespus de dragă. Cele cunoscute şi cele necunoscute se-amestecau laolaltă în lumea de vis a nălucirilor lui. Pătrundea prin porturi ciudate de pe ţărmuri scăldate în soare şi hoinărea prin pieţele şi tîrgurile unor popoare barbare, nevă-

zute încă de ochi omenesc. Mireasma insulelor cu mirodenii îi stăruia în nări, aşa cum o simţise în nopţile fierbinţi şi înăbuşitoare petrecute pe mare; rămînea în bătaia alizeului de sud-est în lungi zile tropicale, şi în urmă-i mici insuliţe de coral împodobite cu frunze de palmier se cufundau în marea de peruzea, iar înaintea lui alte insuliţe de coral împodobite cu frunze de palmier răsăreau din aceeaşi mare de peruzea. Toate vedeniile acestea veneau şi dispăreau repede ca gîndul. Pentru o clipă se văzu călare pe un cal sălbatic, alergînd ca vîntul printre dunele viu colorate din Painted Desert[1]; dar în secunda următoare privea în jos către adîncul fierbinte şi tremurător, în mormîntul albit din Death Valley[2] sau vîslea pe un ocean îngheţat, printre insule uriaşe de gheaţă care străluceau în bătaia razelor soarelui. Stătea întins pe-o plajă de coral pe care cocotierii creşteau pînă aproape de locul unde mureau lin-cîntătoarele valuri ale mării. Epava uitată de vreme a unui vapor scufundat ardea cu flăcări verzui la lumina cărora femeile dansau ***hula***[3] în ritmul melodiei chemărilor sălbatice de dragoste ale cîntăreţilor ce cîntau din ***ukulele***[4] şi băteau tam-tam-urile răpăitoare. Era o noapte senzuală, o noapte ca la tropice. Puţin mai în fund,

---

[1] În traducere: Pustiul Zugrăvit, un pustiu în partea de nord a Arizonei.

[2] În traducere: Valea Morţii, o vale din California, cu cca 100 m sub nivelul mării.

[3] Dans din Hawai.

[4] Ghitară mică folosită în insulele Hawai.

silueta unui crater de vulcan se-nălţa printre stele. În înălţimi aluneca o semilună palidă iar Crucea Sudului[1] ardea la poalele cerului.

Era aidoma unei harpe; toate faptele vieţii lui trecute, cîte îi mai rămăseseră în minte, întruchipau strunele; iar valurile de muzică alcătuiau un vînt uşor ce adia printre acele strune facîndu-le să murmure visuri şi aduceri-aminte. Toate acestea nu erau simple senzaţii. Căpătau ele singure formă, culoare şi strălucire, iar îndrăznelile închipuirii se obiectivau într-un chip magic şi de necrezut. Trecutul, prezentul şi viitorul erau una; iar el păşea clătinîndu-se de-a lungul acestei lumi vaste şi pline de căldură, şi prin curajul şi isprăvile lui măreţe ajungea la Ea — da, era alături de ea, o cucerea, o cuprindea pe după umeri şi-o însoţea în zbor prin necuprinsa împărăţie a gîn- durilor lui.

La rîndul ei, privindu-l peste umăr, fata îi citi pe chip ceva din toate acestea. Părea transfigurat, ochii mari şi strălucitori ai străinului priveau dincolo de vălul sunetelor şi vedeau în spatele lui avîntul şi pulsul vieţii, dimpreună cu giganticele spectre ale închipuirii. O trecură fiorii. Ţopîrlanul necioplit şi stîngaci dispăruse. Hainele prost croite, mîinile bătătorite şi chipul ars de soare rămîneau; dar acum i se păreau doar gratiile temniţei printre care putea să vadă un suflet mare, plin de înalte năzuinţi ce rămîneau mute şi necunoscute din pricina acelor buze

---

[1] Constelaţie din emisfera australă.

firave, incapabile să le dea glas. Numai o clipă îl văzu astfel; pe urmă ţopîrlanul s-a întors, iar ea a rîs de năzdrăvăniile propriei închipuiri. Impresia acelei viziuni fugare dăinuia însă şi cînd veni vremea ca el să se retragă, cu tot atîta stîngăcie ca şi la sosire, iar atunci i-a împru

mutat volumul lui Swinburne şi un altul al lui Browning — căci pe Browning îl studia în timpul acela la unul dintre cursurile de literatură engleză. Semăna aşa de mult cu un adolescent, în vreme ce mulţumea roşindu-se pînă în vîrfurile urechilor, că Ruth simţi cum o cuprinde un simţămînt de milă mai mult matern. Nu-şi mai aduse aminte de acel nătăfleţ, nici de sufletul întemniţat, nici de bărbatul care o privise cu toată masculinitatea din el, desfătînd-o şi înfrico- şînd-o. Nu mai vedea înaintea ei decît un adolescent care-i strîngea mîna zgîriindu-i pielea cu palma lui bătătorită ca o răzătoare, şi-i spunea, vorbind sacadat:

— A fost clipele cele mai plăcute din viaţa mea. Ştiţi, nu-s obişnuit cu asemenea lucruri... Apoi privi încurcat în jurul său. Nu-s învăţat cu astfel de oameni şi astfel de case. E ceva cu totul nou pentru mine şi ceva care-mi place.

— Sper c-o să mai treceţi pe la noi, îi spuse Ruth, în vreme ce el îşi lua rămas bun de la fraţii ei.

Musafirul îşi îndesă şapca pe cap, păşi repede peste prag şi dispăru.

— Ei, ce spuneţi de omul meu? întrebă Arthur.

— E un om foarte interesant, ca o adiere de ozon, răspunse soră-sa. Cîţi ani are?

— Douăzeci... aproape douăzeci şi unu. Azi după- masă l-am întrebat. Nu credeam că-i aşa de tînăr.

„Sînt cu trei ani mai mare decît el”, se gîndea Ruth în vreme ce-şi săruta fraţii, urîndu-le noapte bună.

Capitolul III

Pe cînd cobora scările, fără să-şi dea seama ce face, Martin Eden vîrî mîna în buzunarul hainei. O scoase de acolo cu o foiţă cenuşie şi cîteva fire de tutun mexican, din care răsuci cu dibăcie o ţigară. Trase primul
fum pînă în adîncul plămînilor şi-l aruncă afară într-o răsuflare lungă şi domoală. „Dumnezeule!" spuse el tare, cu un glas plin de admiraţie şi de mirare. „Dumnezeule!" rosti încă o dată. Şi totuşi murmură din nou: „Dumnezeule!" Apoi mîna i se ridică pînă la gulerul pe care-l desprinse de cămaşă şi-l îndesă în buzunar. Cernea ca prin sită o ploaie rece, dar el se descoperi ca să primească toată burniţa, şi-şi descheie haina mergînd mai departe cu totul nepăsător. Aproape nici nu-şi dădea seama că plouă. Păşea ca vrăjit, cufundat în visare şi realcătuind scenele abia trăite.

În sfîrşit întîlnise femeia — femeia la care prea puţin se gîndise, fiindcă nu avea obiceiul să se gîn- dească la aşa ceva, dar pe care totuşi, în chip nu prea lămurit, se aşteptase s-o întîlnească odată. Stătuse la masă alături de ea. Îi simţise mîna în palma lui, o privise în ochi şi zărise acolo licăriri ale unui suflet minunat de frumos — dar nu mai frumos decît ochii prin care îşi arunca strălucirea, nici decît trupul ce-i dădea formă şi expresie. Nu se gîndea la trupul

ei ca trup — şi asta era ceva nou pentru el, căci la femeile pe care le cunoscuse pînă atunci nu luase în seamă decît trupul. Trupul femeii de acum era ceva deosebit. Nu credea că trupul acesta poate fi la fel cu celelalte, supus relelor şi slăbiciunilor trupeşti. Trupul ei era mai mult decît lăcaşul sufletului. Era o emanaţie a sufletului, o întruchipare curată şi graţioasă a esenţei ei dumnezeieşti. Gîndul la dumnezeire îi dădu fiori, îl smulse din visare şi-l readuse la gîndirea trează. Pînă atunci nu ajunsese la el nici un cuvînt, nici un semn şi nici o chemare a divinităţii. Niciodată nu crezuse în Dumnezeu. N-avusese niciodată nimic de-a face cu religia şi rîdea din toată inima de popi şi de viaţa lor de apoi. Era încredinţat că nu există viaţă de apoi; viaţa era aici şi acum, iar după aceea venea întunericul fără sfîrşit. Dar în ochii ei văzuse suflet, altceva nu putea fi — suflet nemuritor, care niciodată nu poate să piară. Nici un bărbat cunoscut pînă atunci şi nici o femeie nu-i dăduseră veste despre nemurire. Dar ea îi dăduse. Îi şoptise vestea aceasta din prima clipă cînd s-a uitat la el. Chipul ei strălucea şi acum dinaintea ochilor lui — palid şi serios, drăgălaş şi sensibil, surîzînd cu înţelegerea şi duioşia cu care numai un spirit poate surîde, şi pur aşa cum el niciodată nu visase că poate exista puritate. Puritatea ei îl lovi ca o izbitură de pumn. Îl făcu să tresară. Pînă atunci cunoscuse binele şi răul, dar puritatea, ca un atribut al existenţei, nu apăruse niciodată în conştiinţă sa. Iar acum, în fiinţa ei,

cunoştea puritatea ca fiind gradul cel mai înalt de bunătate şi gradul cel mai înalt de curăţenie, care amîndouă laolaltă alcătuiau viaţa veşnică.

Şi deodată ambiţia îl îndemnă să se ridice pînă la viaţa veşnică. Nu merita nici măcar să-i cureţe praful de pe încălţăminte, ştia asta; numai un noroc nemaivăzut şi o întîmplare dintre cele mai fantastice îi în- găduiseră s-o vadă în seara aceea, să stea alături de ea şi să-i vorbească. Era o simplă întîmplare. El nu avea nici un fel de merit. Nu merita un astfel de noroc. În sufletul lui stăpînea simţămîntul religios. Era umil şi cuminte, ruşinat şi plin de smerenie. În astfel de stare sufletească vin păcătoşii la spovedanie. Era încredinţat că are de dat seamă pentru păcate grele. Şi după cum pocăiţii şi smeriţii ce merg la spovedanie întrezăresc crîmpeie minunate din slăvita lor viaţă viitoare, tot astfel întrezărea şi el clipe fericite din starea la care va ajunge cucerind femeia aceea. Dar o astfel de cucerire era depărtată şi ascunsă ca într-o ceaţă şi cu totul deosebită de cuceririle făcute pînă atunci. Ambiţia i se avînta pe aripi nestăpînite şi se văzu deodată urcînd cu ea pe înălţimi, împărtăşindu-şi unul altuia gîndurile, bucurîndu-se laolaltă de lucrurile nobile şi frumoase. Visa la o cucerire spirituală, străină de orice grosolănie, o comunitate spirituală cu totul descătuşată, pe care nu izbutea s-o cuprindă prea bine în gînd. Nu se gîndea la asta. De altminteri nu se gîndea la nimic. Senzaţiile alungaseră gîndurile şi acum se vedea tremurînd şi înfiorîndu-se

de atingerea unor emoţii necunoscute pînă atunci, plutind vrăjit pe-o mare de sensibilitate în care simţurile înseşi erau încordate şi spiritualizate şi se avîntau dincolo de piscurile cele mai înalte ale vieţii.

Merse mai departe, împleticindu-se ca un om beat şi mormăind înfrigurat, cu glas tare: „Dumnezeule! O, Dumnezeule!”

La un colţ îl zări un sergent de stradă care se uită la el bănuitor, dar îi observă mersul de marinar şi-l întrebă:

— Unde-ai tras-o, nenicule?

Martin Eden coborî pe pămînt. Organismul lui era ager, uşor adaptabil, în stare să facă faţă de îndată oricăror împrejurări. De cum auzi întrebarea poliţistului îşi şi reveni în fire, deveni iarăşi Martin Eden din toate zilele şi înţelese imediat cum stau lucrurile.

— Îi zic frumos, nu-i aşa? răspunse el rîzînd. Nici nu ştiam că vorbesc atît de tare.

— Mai ai puţin şi-o să-ncepi să cînţi, îşi dădu cu părerea sergentul.

— Nu, n-o să cînt. Dacă eşti bun să-mi dai un foc, o să iau primul tramvai către casă.

Îşi aprinse ţigara, spuse seară bună şi-şi văzu de drum.

— Ei, ce zici? Nu-ţi vine s-o dai dracului? bodogăni el cu jumătate de glas. Curcanul ăsta zicea că-s beat. Zîmbi mai mult în inima lui şi căzu pe gînduri. — Şi cred că şi eram, cugetă el. Dar nu-mi închipuiam că chipul unei femei poate face asemenea ispravă.

De pe Telegraph Avenue luă tramvaiul către Ber- keley. Vagonul era plin de tineret, studenţi care cîntau într-una şi din vreme în vreme urlau în cor strigătul de luptă al echipei universitare. Îi cercetă cu interes. Toţi erau studenţi. Învăţau la aceeaşi universitate ca şi ea, făceau parte din clasa ei socială, puteau s-o cunoască, puteau, dacă ar fi vrut, s-o vadă în fiecare zi. Se-ntreba chiar cum de nu voiau, cum de fuseseră în stare să iasă cu toţii să se veselească, în loc să stea cu ea toată seara, să-i vorbească, să se strîngă roată în jurul ei, s-o

adore şi s-o venereze. Şi gîndurile îi rătăceau mai departe. Băgase de seamă că unul dintre ei avea ochi mici şi buze groase. Hotărî atunci că tînărul acela era un ticălos. Pe bordul unui vas un astfel de om ar fi fost un spion printre tovarăşii lui, o caiafă şi un smiorcăit. El, Martin Eden, era un om mult mai de ispravă decît acela. Gîndul îl umplu de voie bună. I se părea că-l împinge mai aproape de Ea. Începu să se compare cu studenţii aceia. Îşi dădu seama de mecanismul muscular al trupului său şi rămase încredinţat că fiziceşte era stăpînul lor, al tuturor. Dar capetele acelora erau pline de gînduri care le îngăduiau să vorbească la fel cu ea — iar asta îl amărî cumplit. Dar oare ce rost are creierul? se întrebă el înfrigurat. Ce-au făcut ei, putea să facă şi el. Ei au învăţat despre viaţă din cărţi, în vreme ce el n-a avut vreme pentru aşa ceva, fiind ocupat să trăiască viaţa. Mintea lui era tot atît de plină de cunoştinţe ca şi a lor, deşi cunoştinţe cu totul de alt soi. Cîţi dintre ei ar fi fost în stare să facă un nod de scotă, să ţină strîns în mînă timona unei corăbii ori să stea de veghe la gabie? Toată viaţa i se desfăşură înaintea ochilor sub forma unui şir de tablouri în care se întruchipau primejdia şi îndrăzneala, greutăţile şi strădaniile. Îşi aduse aminte de toate insuccesele şi suferinţele încercate în vremea uceniciei. Oricum, cel puţin în privinţa asta, era mai presus de ei. Deabia de-acum încolo tinerii aceia trebuiau să înceapă a trăi viaţa şi să ia în piept toate greutăţile şi necazurile pe care le învinsese el. Foarte bine! În vremea cît ei

vor fi prinşi în treaba asta, el o să poată învăţa din cărţi cealaltă parte a vieţii.

Pe cînd tramvaiul străbătea cartierul de locuinţe sărăcăcioase care desparte Oakland de Berkeley, Martin Eden căuta din ochi o casă cunoscută, cu etaj, de-a lungul faţadei căreia stătea scris: „Băcănia Hig- ginbotham”. După ce o zări, coborî la primul colţ de stradă. Stătu pe loc o clipă şi privi firma. Lui îi spunea mai mult decît arătau literele. Îi dezvăluia o făptură

plămădită doar din micime şi egoism, iar coţcăriile meschine păreau că-şi scot capul din dosul acelor litere, Bernard Higginbotham era bărbatul surorii lui şi ajunsese să-l cunoască foarte bine. Deschise uşa cu cheia, pătrunse înăuntru şi începu să urce scările către etaj. Acolo locuia cumnat-su. Băcănia era jos. În aer stăruia un miros de legume veştejite. Trecînd prin coridor se împiedică de un cărucior, lăsat acolo de vreunul dintre numeroşii lui nepoţi şi nepoate, şi se izbi cu zgomot mare de o uşă. „Calicul! gîndi el. Nu se-ndură să ardă gaz de doi cenţi, şi puţin îi pasă dacă or să-şi frîngă chiriaşii gîtul.”

Căută clanţa bîjbîind şi pătrunse într-o cameră luminată, unde se aflau soră-sa şi Bernard Higginbotham. Femeia cîrpea o pereche de pantaloni ai bărbatului, iar acesta stătea întins cît era de lung pe două scaune, şi picioarele vîrîte în nişte papuci de pîslă ferfeniţiţi îi atîrnau pe marginea celui de al doilea. Privi peste jurnalul pe care-l citea, arătînd o pereche de ochi negri, înşelători şi tăioşi. De cîte ori se uita la el, Martin încerca un simţămînt de repulsie. Niciodată nu putuse pricepe ce-o fi găsit soră-sa la omul acela. El totdeauna avea senzaţia că în faţa lui se află un vierme, pe care de-abia se stăpînea să nu-l strivească sub talpă, „Într-o bună zi tot am să-i sfărîm eu măselele”, îşi spunea Martin adesea, consolîndu-se astfel pentru sforţarea pe care o făcea ca să-l suporte. Ochii aceia, neîndurători şi cruzi ca de nevăstuică, îl priveau cu reproş.

— Ei, ce s-a întîmplat? întrebă Martin.

— De-abia săptămîna trecută am vopsit uşa aceea, de care te-ai lovit, zise domnul Higginbotham cu glas pe jumătate gemut şi pe jumătate răcnit. Ştii doar ce mari sînt preţurile fixate de sindicate. Ai putea să umbli mai cu băgare de seamă.

Martin avusese de gînd să-l pună la punct, dar se stăpîni, dîndu-şi seama că totul ar fi fost zadarnic. Trecu peste o atît de cumplită micime sufletească şi privi la o cromolitografie de pe perete. Rămase înmărmurit. Pînă atunci îi plăcuse totdeauna, dar acum avea impresia că o vede pentru prima oară. Era un lucru de duzină, un lucru ieftin, ca tot ce se afla în casa aceea. Gîndul i se duse îndărăt la casa din care tocmai plecase, iar acolo zări mai întîi tablourile şi apoi o văzu pe Ea, o văzu cum se uită la el avînd în priviri o dulceaţă care-ţi topeşte inima şi cum îi strînge mîna, la despărţire. Uită cu totul unde se află şi uită de existenţa lui Bernard Higginbotham, pînă în clipa cînd domnul Higginbotham îl întrebă:

— Ce, ai văzut cumva vreo stafie?

Martin îşi veni în fire şi-l privi în ochii mărunţei, batjocoritori, duşmănoşi şi laşi, apoi deodată îi apărură înainte, ca pe un ecran, aceiaşi ochi aşa cum arătau cînd stăpînul lor vindea zarzavat în prăvălioara de dedesubt — ochi supuşi, împăcaţi, mieroşi şi linguşitori.

— Da, răspunse Martin. Am văzut o stafie. Noapte bună. Noapte bună, Gertrude.

Se răsuci în loc ca să iasă din cameră, dar se-mpie- dică într-o ruptură a covorului flenduros.

— Să nu trînteşti uşa, îi puse în vedere domnul Higginbotham.

Simţi cum îi fierbe sîngele în vine, dar se stăpîni şi trase binişor uşa în urma lui.

Domnul Higginbotham se uită triumfător la nevas- tă-sa.

— A băut, anunţă el în şoaptă răutăcioasă. Ţi-am spus c-aşa o să facă.

Femeia încuviinţă din cap, resemnată.

— Îi străluceau grozav ochii, mărturisi ea. Şi nici nu mai avea guler, cu toate că plecase cu el la gît. O fi băut şi el un pahar sau două.

— Nici nu se mai ţinea pe picioare, spuse bărbatul. M-am uitat bine la el. N-a fost în stare să meargă nici pînă la uşă, fără să mătăhăiască. Ai auzit şi tu că era cît p-aci să cadă pe coridor.

— Cred că s-a împiedicat de căruciorul Alicei. N-avea cum să-l vadă pe întuneric.

Glasul domnului Higginbotham începu să crească o dată cu mînia. Toată ziua se supunea altora, cît sta în prăvălie, păstrîndu-şi pentru seara, cînd se afla în sînul familiei, privilegiul de a fi el însuşi.

— Îţi spun eu că comoara de frate-tu era beat turtă.

Glasul îi era îngheţat, tăios şi neîndurător, iar buzele pronunţau răspicat fiecare cuvînt, cu forţa neîndu- plecată a unei maşinării. Femeia oftă şi nu mai scoase nici o vorbă. Era înaltă şi voinică, totdeauna neîngrijit îmbrăcată şi veşnic obosită din pricina propriului trup, a muncii şi a bărbatului.

— Boala asta e în el, ascultă-mă pe mine, a moş- tenit-o de la taică-su, urmă mai departe domnul Higginbotham, cu

glas acuzator. Tot în şanţ o să crape şi ăsta. Ştii tu cum.

Femeia încuviinţă din cap, suspină şi-şi văzu mai departe de cusut. Se înţeleseseră: Martin venise acasă beat. În sufletul lor nu exista puterea de a cunoaşte frumuseţea, căci altminteri ar fi înţeles că ochii aceia scînteietori şi chipul plin de strălucire vesteau cea dintîi întîlnire a unui tînăr cu dragostea.

— Frumos exemplu le mai dă copiilor, izbucni pe neaşteptate domnul Higginbotham spărgînd tăcerea păstrată de nevastă-sa spre marea lui nemulţumire. Cîteodată ajungea chiar să dorească mai multă împotrivire din partea soţiei. Dacă mai face o dată aşa, să-şi ia catrafusele. Ai înţeles? Doar n-o să las copiii ăştia nevinovaţi să dea ochi cu depravările lui de stricat şi de beţiv. Domnului Higginbotham îi plăcea foarte mult vorba asta — depravări — întîlnită într-un articol de ziar şi cu care de puţină vreme îşi îmbogăţise vocabularul. Asta e: depravări, altfel n-ai cum să-i spui.

Femeia mai oftă o dată, dădu cu durere din cap şi continuă să coasă. Domnul Higginbotham se întoarse iar la lectura ziarului.

— Şi-a plătit întreţinerea pe săptămîna trecută? strigă el pe deasupra ziarului.

Nevasta iarăşi încuviinţă din cap şi adăugă:

— Mai are încă ceva gologani.

— Cînd pleacă iar pe mare?

— Cred că după ce-o cheltui toţi banii cîştigaţi în ultima cursă, răspunse ea. A fost ieri la San Francisco să caute alt vapor. Numai că atîta vreme cît mai are bani, face mofturi, nici un vapor nu-i mai este pe plac, aşa că încă n-a iscălit nici un angajament.

— Nu-i stă bine unui freacă-punte ca el să mai facă şi nazuri, bufni domnul Higginbotham. Auzi! Mai are şi pretenţii!

— L-am auzit spunînd ceva despre un schooner care se pregăteşte să plece undeva într-un loc depărtat să caute nu ştiu ce comori ascunse, şi pe ăsta ar vrea să se îmbarce, dacă termină gologanii.

— De-ar fi om cu scaun la cap i-aş face eu un rost, l-aş angaja să umble cu camionul, spuse bărbatul, dar nici o urmă de bunăvoinţă nu i se făcea simţită în glas. Tom o să plece.

Nevasta se uită la el întrebătoare şi speriată.

— Pleacă în noaptea asta. Se angajează la Carru- thers. Ăia o să-i plătească mai mult decît aş putea eu să-i dau.

— Ţi-am spus c-o să-l pierzi, strigă ea. Merită mult mai mult decît îi plăteşti tu.

— Ascultă aicea, femeie, se răsti Higginbotham. De-o mie de ori ţi-am spus să nu-ţi bagi nasul în treburile negoţului. De-acuma n-o să-ţi mai spun nimic.

— N-ai decît, i-o întoarse ea. Tom era un băiat tare bun.

Bărbatu-su o privi lung. Asta era o sfidare nemaipomenită.

— Dacă ar fi ceva de capul prăpăditului de fra- te-tu, ar putea să ia el camionul în primire, zise Higginbotham furios.

— Numai că el îşi plăteşte regulat întreţinerea, ca oricare altul, îl înfruntă femeia. Pe urmă nu uita că e frate cu mine şi că atîta vreme cît nu-ţi datorează nici un ban n-ai dreptul să te legi toată vremea de el. Am şi eu un suflet de om, măcar că-s măritată cu tine de şapte ani.

— I-ai spus c-o să-i pui gazul la socoteală dacă o să tot stea să citească în pat? întrebă Higginbotham.

Femeia nu răspunse nimic. Dorinţa de răzvrătire îi pieri şi în trupul vlăguit de trudă se topi toată energia. Bărbatul era din nou triumfător. Învinsese. Ochii îi luciră răzbunători şi urechile i se desfătară la auzul molcomelor ei sughiţuri de plîns. Era în culmea fericirii de cîte ori izbutea s-o facă să plîngă, şi în vremea din urmă plîngea destul de lesne, cu toate că lucrurile merseseră altfel în primii ani de căsnicie, înainte ca droaia de copii şi necurmata lui cicăleală să-i nimicească orice voinţă.

— Bine, atunci ai să-i spui chiar mîine dimineaţă, să n-avem vorbă, mai zise bărbatul. Şi uite, vreau numai să-ţi spun, ca să nu cumva să uit, c-ai face bine să trimiţi mîine după Mariana, să vină să aibă grijă de copii. Dacă pleacă Tom n-o să am încotro şi-o să trebuiască să plec cu camionul, aşa c-ai face foarte bine să te hotărăşti şi să cobori jos, să stai în prăvălie.

— Dar mîine am de spălat, protestă ea fără vigoare.

— Atuncea scoală-te mai de dimineaţă şi termină întîi cu spălatul. Eu o să plec de-abia pe la zece.

Desfăcu nervos ziarul şi se apucă iar de citit.

Capitolul IV

Încă furios din pricina discuţiei cu cumnatu-su, Martin Eden merse bîjbîind pînă în fundul coridorului şi pătrunse în odaia lui — un fel de chiliuţă în care de-abia încăpeau în pat, un lavoar şi un scaun. Domnul Higginbotham era un om mult prea cumpătat ca să mai plătească şi servitoare, cînd nevastă-sa putea să facă toată treaba. Pe lîngă asta, camera servitoarei îi dădea putinţa să ţină în pensiune două persoane şi nu numai una singură. Martin puse pe scaun cele două volume de versuri — Browning şi Swinburne — îşi scoase haina şi se aşeză pe pat. Ţipătul ascuţit al unor droturi astmatice îi întîmpină greutatea corpului, însă el nu le auzi. Începu să-şi descheie pantofii, dar rămase cu ochii aţintiţi la peretele alb din faţa lui, vrîstat cu lungi pîraie de murdărie cenuşie prin locurile pe unde se scursese apa strecurată prin acoperiş. Pe fundalul acestei jalnice priveliști începură să alunece plăsmuiri înflăcărate. Uită de pantofi şi rămase cu ochii ficşi şi privirile pierdute, pînă cînd buzele începură să i se mişte,

murmurînd: „Ruth!” „Ruth!” Nu bănuise niciodată că un simplu sunet ar putea fi atît de frumos. Îi încînta auzul şi-l repetă de nenumărate ori, pînă ce ajunse într-o stare de beţie. „Ruth!” Era un talisman, un cuvînt magic, care făcea vrăji. De cîte ori îi murmura, chipul fetei strălucea în faţa ochilor lui, răspîndind pe peretele murdar o lumină de aur. Iar lumina aceasta nu se oprea pe perete. Se lărgea la nesfîrşit şi pe undele-i aurii sufletul său pornea să rătăcească în căutarea sufletului ei. Tot ce era mai bun în fiinţa lui se revărsa într-un torent superb. Numai gîndul la ea şi era de-ajuns pentru a-l înnobila şi purifica, pentru a-l face mai bun şi a-l face să dorească a fi mai bun. Toate astea le simţea pentru prima oară. Niciodată nu cunoscuse femei în stare să-l facă mai bun. Prezenţa lor avusese totdeauna efectul contrar, şi-l transformaseră în bestie, iar el nu ştia că, pentru a-l face mai bun, multe din acele femei depuseseră toate eforturile de care erau în stare, deşi ajunseseră la un rezultat jalnic. Cum niciodată nu avusese conştiinţa propriei personalităţi, nu ştia că în făptura lui exista darul acela care stîrneşte dragostea în sufletul femeilor şi care era pricina dorinţei lor de a-i cuceri farmecul tinereţii. Cu toate că adeseori îl plictisiseră cu stăruinţele lor, nu izbutiseră niciodată să-l tulbure; şi nici măcar nu visase c-ar putea exista femei care să fi devenit mai bune datorită lui. Totdeauna, pînă în clipa de faţă, trăise într-o splendidă nepăsare, iar acum i se părea că de fiece dată femeile porniseră către el şi ajunseseră pînă în preajma lui

cu mîinile întinate. Şi asta nu din vina lui, şi nici dintr-a lor. Dar el, care pentru prima dată ajunsese să-şi dea seama de starea lui însuşi, era cel mai puţin pregătit să înţeleagă cum stau de fapt lucrurile şi-l mistuiau flăcările ruşinii acum, cînd avea în faţa ochilor imaginea propriei turpitudini.

Sări deodată în picioare şi încercă să se privească în oglinda murdară de deasupra lavoarului. Şterse oglinda cu un prosop şi se uită din nou, îndelung şi cu luare-aminte. Pentru întîia oară se vedea într-adevăr pe sine. Ochii lui erau făcuţi să vadă, dar pînă în clipa aceea fuseseră obloniţi de veşnic schimbătoarea panoramă a lumii, la care tot privind fără încetare nu mai putuse afla răgaz să se uite şi la sine. Văzu capul şi chipul unui flăcău de douăzeci de ani, dar, nefiind obişnuit să judece asemenea lucruri, nu avea cum să-şi preţuiască tinereţea. Deasupra unei frunţi pătrate şi boltite văzu un smoc de păr castaniu, ca frunza de nuc pălită, vălurit către frunte şi încîrlionţat, răsucit în inele care stîrneau admiraţia oricărei femei, trimi- ţîndu-i fiori în palmele ce-ar fi dorit să le mîngîie şi furnicături în degetele dornice să se strecoare printre ele. Dar părăsi repede toate astea, socotindu-le lipsite de orice merit în faţa Ei, stăruind însă mult şi cu mare grijă asupra frunţii înalte şi pătrate — străduindu-se să pătrundă dincolo de ea şi să afle preţul celor ascunse acolo. Ce fel de creier se afla în spatele acelei frunţi? — iată întrebarea pe care şi-o repeta într-una. De ce era în stare? Unde

anume putea să-l ducă? Oare îl putea duce pînă la Ea?

Se-ntreba dacă se arată cumva sufletul în ochii aceia de oţel adeseori pe deplin albaştri la culoare şi aţîţaţi de briza sărată a adierilor de pe ţărmuri veşnic însorite. Se întreba, de asemenea, ce impresie făcuseră ochii aceştia asupra fetei. Încercă să-şi închipuie că se află în locul ei, dar jongleria asta nu-i reuşi. Ar fi putut destul de uşor să se pună în locul altora şi să-şi închipuie că gîndeşte cu mintea lor, dar era nevoie ca aceia să fie oameni care să trăiască şi să gîndească la fel ca el. Viaţa şi felul ei de a gîndi îi erau necunoscute. Era întreagă numai minune şi taină şi cum ar fi putut el ghici fie şi doar un singur gînd de-al acelei fiinţe? În orice caz erau ochi cinstiţi, hotărî el, şi în ei nu se arăta nici micime, nici meschinărie. Bronzul ars de soare al chipului îi pricinui mirare. Nici prin gînd nu-i trecuse că ar fi atît de smolit. Îşi răsuci mîneca şi compară albul părţii interioare a braţului cu pielea întunecată a chipului. Da, la urma urmei rămînea totuşi un om de rasă albă. Dar şi braţele îi erau la fel de întunecate. Îndoi braţul, îşi răsuci bicepsul cu mîna cealaltă şi se uită pe partea dinăuntru, unde era mai puţin ars de soare. Avea pielea albă de tot. Rîse către chipul bronzat din oglindă, cînd se gîndi că şi chipul acela fusese tot aşa de alb ca partea dinăuntru a braţelor; nici prin minte nu-i trecu atunci că pe lume se aflau puţine femei, care, deşi parcă plămădite din spumă, s-ar fi putut făli cu o piele mai albă şi mai catifelată

decît a lui — mai albă decît în locurile unde fusese ferită de pîrjolul soarelui.

Despre gura lui s-ar fi putut spune că e îngerească, dacă nu s-ar fi întîmplat ca în clipele de încordare buzele groase şi senzuale să se întindă prea apăsat peste dinţi. Uneori se întindeau chiar atît de tare, încît gura devenea aspră şi ursuză, ascetică parcă. Buzele acelea erau buze de luptător şi de ibovnic. Puteau gusta cu desfătare dulceaţa vieţii, după cum puteau da la o parte dulceaţa asta ca să supună viaţa sub porunca lor. Obrazul şi bărbia, puternice şi vag conturate în pătrat, arătau agresivitate şi ajutau buzelor să ia viaţa în stăpînire şi să poruncească. Forţa compensa senzualitatea şi avea asupra ei un efect întăritor, obligîndu-l să iubească frumuseţea care era şi sănătate, îngăduindu-i să vibreze la senzaţiile cele mai curate. Iar între buze se arătau dinţi care nu

cunoscuseră şi nici nu avuseseră nevoie de îngrijirea dentistului. Sînt albi şi puternici şi regulaţi, îşi zise el, privindu-i. Dar în clipa aceea fu cuprins de nelinişte. Undeva, retras în cutele cele mai ferite ale minţii, stătea ascuns şi începea să se arate, încă nedesluşit, gîndul că existau oameni care se spălau pe dinţi în fiecare zi. Oamenii aceia erau oameni din lumea înaltă — oameni din lumea ei. Desigur că şi ea se spală pe dinţi; în fiecare zi, bineînţeles. Oare ce-ar spune dac-ar afla că de cînd era pe lume nu se spălase nici măcar o singură dată pe dinţi? Hotărî că trebuia să facă rost de o periuţă de dinţi şi să se obişnuiască să se spele zilnic. Va începe de îndată, chiar mîine. Numai prin fapte mari n-ar fi putut niciodată ajunge pînă la ea. Trebuia să se schimbe el însuşi în toate privinţele, chiar şi în privinţa spălatului pe dinţi şi a gulerului tare, cu toate că gulerul scrobit i se părea un soi de renunţare la propria-i libertate.

Ridică mîna şi-şi plimbă degetul mare peste palma bătătorită, apoi se uită la murdăria care pătrunsese pînă-n carne, de unde nici un fel de perie n-ar mai fi putut-o îndepărta. Cît de deosebită era palma ei! Numai amintirea şi îl făcu să se-nfioare de plăcere. Ca o petală de trandafir, îşi spuse el; proaspătă şi moale ca un fulg de zăpadă. Nu crezuse niciodată că o simplă mînă de femeie poate fi atît de încîntător de catifelată. Se trezi că fuge cu gîndul la minunea unei mîngîieri aduse de o asemenea mînă şi roşi vinovat. Era un gînd prea grosolan pentru a putea fi îndreptat către ea. Ar fi

însemnat oarecum să pui la îndoială înalta ei spiritualitate. Iar ea nu era decît un spirit palid şi gingaş, care plutea departe deasupra cărnii; şi cu toate astea delicateţea mîinii ei nu-i ieşea din minte. Era obişnuit cu bătăturile aspre ale lucrătoarelor din fabrici şi ale femeilor muncitoare. Cunoştea prea bine pricina asprimii acelor mîini; dar mîinile ei... Erau moi fiindcă niciodată nu muncise cu ele. La gîndul spăimîntător că se află cineva care nu trebuie să muncească

pentru a putea trăi, prăpastia dintre el şi ea se adînci şi mai mult. Dintr-o dată înţelese că aristocraţia era alcătuită tocmai din oameni care nu munceau. Şi imaginea acelor oameni îi apăru înaintea ochilor, pe perete, sub forma unui chip săpat în bronz, sfidător şi puternic. El muncise; primele-i amintiri erau tot de muncă legate, şi toţi ai săi munciseră. Iat-o de pildă pe Gertrude. Cînd mîinile nu-i erau asprite de nesfîrşitele treburi ale gospodăriei, erau umflate şi roşii ca o bucată de carne fiartă, din pricina spălatului rufelor. Şi pe urmă mai era şi soră-sa Mariana. Vara trecută muncise într-o fabrică de conserve şi mîinile-i delicate şi frumoase se-acoperiseră peste tot cu zgîrieturi făcute de cuţitele cu care tăia pătlăgelele roşii. În afară de asta, vîrfurile a două degete îi rămăseseră în maşina de stanţat a fabricii de cartonaje, unde lucrase iarna trecută. Îşi aduse aminte cît de aspre erau palmele mamei lui, cînd stătea întinsă în coşciug. Şi taică-su muncise pînă în clipa în care îşi dăduse ultima suflare; cînd a murit, bătăturile din palmele sale erau mai groase de un deget. Dar mîinile ei erau moi, moi ca şi ale maică-si, ca şi ale celor doi fraţi. Gîndul acesta din urmă i se ivi în minte ca ceva neaşteptat; îi arăta înfricoşător de limpede la ce mare înălţime se afla lumea ei şi cît de uriaşă era distanţa ce se întindea între ea şi el.

Rîzînd amar se-aşeză la loc pe pat şi-şi scoase pantofii. Era un prost. Se lăsase îmbătat de chipul şi de mîinile moi şi albe ale unei femei. Atunci, dintr-o dată, pe peretele murdar din faţa sa îi apăru o

vedenie. Parcă se afla în faţa unei case de raport, mari şi întunecate. Era noaptea, la Londra, în East End[1], şi în faţa lui stătea Margey, o fată de vreo cincisprezece ani, muncitoare în fabrică. O condusese acasă, de la un fel de serbare. Locuia în casa aceea întunecoasă,

[1] Partea de răsărit a Londrei; cea mai mizeră parte a oraşului.

care nici pentru porci n-ar fi fost potrivită. Întinsese mîna către mîinile ei, să-şi ia rămas bun. Fata oferise buzele ca să fie sărutată, dar el n-avea de gînd s-o sărute. Nu ştia de ce, însă îi era într-un fel frică de ea. Deodată mîna ei o prinse pe a lui şi o strînse cu înfrigurare. Simţi bătăturile apăsîndu-l şi zgîriindu-l, şi atunci un val de milă i se revărsă în suflet. Îi văzu ochii învăpăiaţi, flămînzi şi formele neîmplinite de femeie prost hrănită şi împinsă încă din copilărie într-o maturitate înfricoşătoare şi sălbatică; atunci, plin de îngăduinţă, o cuprinsese în braţe, se aplecase şi îi sărutase buzele, îi răsuna şi acum în urechi stinsul ei ţipăt de bucurie şi o simţea cum se caţără pe el ca o pisică. Sărmana fiinţă înfometată! Privi mai departe la năluca celor petrecute cu mult în urmă. Carnea i se înfiora aşa cum se înfiorase şi în noaptea aceea, cînd fata se prinsese de el, iar inima i se încălzise la flacăra milei. Totul în jur era cenuşiu, cenuşiu şi neguros, iar din negură se cernea ploaia pe pietrele pavajului. Şi deodată pe perete izbucni o lumină strălucitoare, care străbătu prin cealaltă vedenie şi o alungă, iar în mijlocul acelei lumini se arătă chipul Ei palid, aşezat sub cununa părului de aur, Ea — depărtată şi inaccesibilă ca o stea din înaltul cerului.

Luă de pe scaun cele două cărţi, versurile lui Browning şi ale lui Swinburne, şi le sărută. „Şi totuşi, se gîndi el, mi-a spus să mai trec pe la ei.” Se privi încă o dată în oglindă şi spuse cu glas tare şi foarte solemn:

— Martin Eden! Primul lucru pe care-l faci mîine dimineaţă e să te duci la biblioteca publică şi să citeşti despre bunele maniere. Ai înţeles?

Stinse lumina, şi droturile ţipară sub greutatea lui.

— Şi o să trebuiască să te laşi de înjurat, Martin băiatule; neapărat să te dezbari de înjurat, spuse el cu glas tare.

Apoi aţipi şi se lăsă în voia somnului, a somnului şi a viselor care, în ce priveşte nebunia şi îndrăzneala, se puteau lua la întrecere cu ale unui fumător de opiu.

Capitolul V

A doua zi dimineaţa se deşteptă din lumea fermecată a visului trezindu-se într-o atmosferă plină de aburi, grea de mirosul clăbucului de săpun şi al rufelor murdare, încărcată de necazurile certurilor fără sfîrşit care umplu vieţile chinuite. De îndată ce ieşi din cameră, auzi clipocitul apei, un strigăt enervat şi o palmă răsunătoare prin care soră-sa îşi manifesta supărarea împotriva uneia dintre numeroasele ei progenituri. Vaietul copilului îl străbătu ca tăişul unui cuţit. Îşi dădea prea bine seama că tot ce avea în jur, însuşi aerul pe care-l respira, era dezgustător şi meschin. Cît de lungă era calea — gîndi el — pînă la ambianţa de frumuseţe şi linişte din casa unde trăia Ruth. Acolo totul părea spiritualizat. Aici totul era material, material în sensul cel mai josnic.

— Hai, vino încoace, Alfred, îi strigă el băieţelului care plîngea şi, în acelaşi timp, băgă mîna în buzunarul pantalonilor unde-şi ţinea mărunţişul cu veşnica nepăsare cu care trata viaţa în general. Îi dădu micuţului un ban de douăzeci şi cinci de cenţi şi-l luă în braţe o clipă, ca să-i aline plînsul. Ei, acuma dă fuga şi cumpără bomboane, da’ nu uita să le dai şi frăţiorilor şi surioarelor. Vezi să nu pierzi banul şi cumpără dintr-acelea care ţin cel mai mult.

Soră-sa îşi ridică de deasupra albiei de rufe faţa congestionată şi se uită la el.

— Îi ajungeau şi cinci cenţi, îi zise ea. Da’ aşa eşti tu, nu ştii să preţuieşti banul.

Acuma au să mănînce la bomboane pînă le-o veni rău.

— Nu-i nimic, surioară, răspunse Martin voios. Las' că ştiu eu ce fac cu banii. Dacă n-ai avea atîta treabă, te-aş săruta în semn de bună dimineaţa.

Dorea din toată inima să fie atent cu soră-sa care era bună la suflet şi care — ştia el bine — în felul ei îl iubea. Dar, într-un fel sau altul, pe măsură ce treceau anii, soră-sa semăna din ce în ce mai puţin cu ea însăşi, purtarea ei devenea din ce în ce mai greu de înţeles. În cele din urmă, Martin îşi spuse că munca istovitoare, mulţimea copiilor şi cicăleala bărbatului izbutiseră s-o schimbe. O clipă îi trecu prin minte că începea să se asemene legumelor veştede, mirosului de clăbuc şi gologanilor de cinci, de zece şi de douăzeci şi cinci pe care-i primea peste tejgheaua din prăvălie.

— Du-te de mănîncă, spuse ea supărată, dar în sufletul ei destul de bucuroasă. Dintre toţi fraţii astăzi hoinari prin lume, avusese totdeauna slăbiciune pentru Martin. Uite, eu am să te sărut totuşi, îl vesti ea cu o neaşteptată tresărire a inimii.

Cu arătătorul şi degetul mare îşi şterse clăbucul mai întîi de pe o mînă, pe urmă de pe cealaltă. Martin o cuprinse pe după talia mult îngroşată şi-i sărută buzele umezite de abur. Ochii femeii se umplură de lacrimi — nu atît din pricina strînsorii ori a emoţiei, cît din cauza slăbiciunii lăsate de îndelungata muncă peste puteri. Îşi împinse repede fratele la o

parte, dar nu mai înainte ca el să-i poată zări ochii scăldaţi în lacrimi.

— Ţi-am pus mîncarea în cuptor, zise ea repede. Acuma trebuie să se scoale şi Jim. Eu m-am sculat mai de dimineaţă fiindcă aveam de spălat. Tu vezi ce faci şi pleacă de-acasă cît mai iute. Azi n-o să fie prea frumos la noi, Tom ne-a lăsat şi Bernard trebuie să umble cu camionul.

Martin intră în bucătărie cu inima grea, căci imaginea obrazului congestionat al surorii şi toată făptura ei neîngrijită îşi săpau drum ca un acid prin creierul său. Poate că l-ar fi iubit, de-ar fi avut răgaz pentru aşa ceva, îşi spuse el. Dar era totdeauna trudită de moarte. Bernard Higginbotham era o brută, dacă o muncea în halul ăsta. Pe de altă parte, nu putea să nu-şi dea seama că în sărutul ei nu existase nimic frumos. Ce-i drept, fusese un sărut cu totul neobişnuit. Ani de-a rîndul nu-l sărutase decît atunci cînd pleca ori se întorcea dintr-o călătorie. Dar sărutul de-adi

neauri avea gust de săpun şi buzele ei — băgase de seamă asta — erau fleşcăite. Nu simţise nici urmă de apăsare iute şi puternică a buzelor, aşa cum trebuie să fie în orice sărut. Sărutul ei era sărutul unei femei obosite, care de-atît de lungă vreme ajunsese la capătul puterilor, încît uitase să mai sărute. Şi-o aduse aminte cum arăta ca fată, înainte de a se mărita, cînd, după o zi întreagă de trudă într-o spălătorie, era în stare să danseze toată noaptea cu cei mai înfocaţi dansatori, fără să-i pese că după bal trebuia să înceapă o nouă zi de muncă istovitoare. Apoi gîndul îi fugi la Ruth şi la dulcea prospeţime care de bună seamă se ascundea în buzele ei ca şi în întreaga-i făptură. De bună seamă că sărutul ei trebuie să fie asemănător cu felul cum strînge mîna sau se uită la cineva: ferm şi sincer. Îndrăzni să se avînte cu gîndul pînă la a-şi închipui că buzele ei se-mpreună cu ale sale, iar gîndul acesta căpătă pentru el atîta viaţă, încît îl cuprinse ameţeala şi i se păru că pluteşte printre nori de petale trandafirii ce-şi revărsau mireasma în sufletul lui.

În bucătărie dădu peste Jim, celălalt client al pensiunii, care mesteca alene un terci, cu privirile obosite pierdute undeva departe. Jim era ucenic la un instalator şi bărbia-i lipsită de vigoare, dimpreună cu firea-i prea înclinată spre plăceri şi o oarecare sărăcie cu duhul nu făgăduiau să-l ducă prea departe în lupta pentru existenţă.

— De ce nu mănînci, întrebă el cînd îl văzu pe Martin că-şi înfige cu silă lingura în fiertura de fulgi de ovăz, rece şi nu

îndeajuns de fiartă. Iar te-ai îmbătat aseară?

Martin clătină din cap. Îl apăsa cumplit teribila josnicie a tot ce-l înconjura. Ruth Morse i se părea mai depărtată decît oricînd.

— Eu m-am îmbătat, urmă Jim rîzînd încetişor, nervos şi cu un soi de falā. Fleoarcă m-am îmbătat. Şi-am fost şi cu un bobocel de fată. Billy m-a adus acasă.

Martin dădu din cap, în semn c-a auzit — obiceiul de-a asculta pe oricine i-ar fi vorbit ţinea oarecum de firea lui — şi-şi turnă o ceaşcă de cafea călduţă.

— Mergi diseară la balul de la Lotus Club? întrebă Jim. O să aibă bere şi dacă or veni şi-ai lui Temescal, iese un hai ce nu s-a pomenit. Da' mie nu-mi pasă. Oricum, eu tot mă duc cu duduiţa mea. Măi al dracului, da' am o amăreală-n gură!

Se strîmbă cumplit şi încercă să-şi spele amăreala cu o ceaşcă de cafea.

— O ştii pe Julia?

Martin clătină din cap.

— Ea-i duduiţa mea, îl lămuri Jim, şi-i o fată clasa una. Te-aş prezenta şi pe tine, numa' că tu mi-o sufli. Nu ştiu ce dracu găseşte femeile la tine, zău că habar n-am, da' îţi stă mintea cînd vezi cum le sufli fetele geanabeţilor.

— Ţie nu ţi-am luat nici o fată, răspunse Martin plictisit. N-avea încotro, de mîncat tot trebuia să mănînce.

— Ba mi-ai luat şi mie, ripostă celălalt cu înfocare. Ce, ai uitat-o pe Maggie?

— N-am avut nimic cu ea. N-am dansat cu ea decît în seara aceea.

— Da, şi nici n-a mai trebuit altceva! strigă Jim. A fost de-aj uns să dansezi cu

ea, să i te uiţi în ochi şi gata socoteala! Bineînţeles că tu n-ai făcut-o înadins, da' eu m-am lins pe bot pentru vecie. Nici nu s-a mai uitat la mine. Îi ardeau călcîiele după tine. Puteai s-o joci cum îţi plăcea, dac-ai fi vrut.

— Numa' că n-am vrut.

— Ei şi ce folos? Eu tot am rămas de căruţă, răspunse Jim uitîndu-se plin de admiraţie la celălalt. Cum naiba faci, zău, Martin?

— Nici nu mă uit la ele, fu răspunsul.

— Adică, vrei să spui tu, te prefaci că nici nu-ţi pasă de ele, insistă Jim cu aprindere.

Martin stătu o clipă pe gînduri, apoi răspunse:

— Poate că şi asta ar fi destul, da' cred că alta e pricina. Niciodată nu m-au interesat... prea mult. Da' dacă tu te poţi preface, cred că e foarte bine.

— Păcat că n-ai fost aseară la salon la Riley, spuse Jim sărind de la una la alta. S-a boxat. Era acolo un tip din West Oakland. Îi spuneau „Şobolanul". Grozav tip. Nimeni n-a avut curaj să boxeze cu el. Toţi am fi vrut să fii tu pe-acolo. Da' unde naiba ai fost?

— La Oakland.

— La v'un spectacol?

Martin împinse la o parte farfuria şi se ridică.

— Vii la dans în seara asta? strigă celălalt în urma lui.

— Nu, nu cred.

Coborî scările şi ieşi în stradă trăgînd adînc aerul în piept. Se sufocase în atmosfera dinăuntru şi în vremea asta îl mai şi scosese din fire ucenicul, cu flecăreala lui. De multe ori numai cu mare greutate se stă- pînise să nu se-ntindă peste masă şi să-l îndese pe Jim cu mutra în farfuria de fiertură. Cu cît celălalt flecărea mai mult, cu atît mai depărtată i se părea Ruth. Cum va putea deveni vreodată demn de ea, dacă trăieşte amestecat într-o asemenea turmă? Îl cuprindea spaima de cîte ori se gîndea la greutăţile pe care le va avea de învins şi se simţea prea împovărat de faptul că făcea parte din clasa muncitoare. Toate se năpusteau asupră-i pentru a-l trînti la pămînt — soră-sa, casa şi familia soră-si, Jim ucenicul, toţi oamenii pe care-i

cunoştea şi toate legăturile lui cu viaţa. Universul întreg îi lăsa un gust amar în gură. Pînă atunci îl acceptase aşa cum se găsea, îl socotise un lucru bun şi trăise în bună înţelegere cu tot ce-l înconjura. Întrebări nu adresase niciodată lumii înconjurătoare, de la regula asta abătîndu-se doar cînd zăbovea pe filele cărţilor; dar atunci nu avea de-a face decît cu cărţi, cu poveşti minunate despre o lume mai luminoasă şi cu neputinţă de înfăptuit. Numai că acum văzuse acea lume, văzuse că există, că poate fi înfăptuită şi că în mijlocul ei se află o floare cu chip de femeie şi cu numele de Ruth care şade în miezul ei cel mai luminos, şi din pricina asta el trebuia să guste din toate amărăciunile, să fie chinuit de doruri usturătoare şi de deznădejdi, care-i pîrjoleau inima măcinîndu-i speranţele.

Stătuse în cumpănă dacă să aleagă biblioteca publică din Berkeley ori pe cea din Oakland şi în cele din urmă se hotărî pentru ultima, fiindcă acolo locuia Ruth. Mai ştii? — biblioteca era un loc cum nu se poate mai potrivit pentru ea şi s-ar putea întîmpla s-o întîlnească. Nu ştia cum merg treburile pe la biblioteci şi rătăci printre nenumărate rafturi cu romane, pînă cînd fata aceea gingaşă, cu înfăţişare de franţuzoaică şi care părea a fi atunci de serviciu, îi spuse că sala cataloagelor se află la etaj. Nu s-a priceput nici să-l întrebe pe custodele de la birou, aşa că aventurile lui au început în raionul de filozofie. Aflase din cărţi despre existenţa filozofiei, dar nu-şi închipuise că s-a scris atît de mult despre

ea. Rafturile înalte, pline de tomuri masive, îl umileau, dar în acelaşi timp îl şi aţîţau. Aici era o treabă la care îşi putea încerca vigoarea minţii. Găsi cărţi de trigonometrie la secţia de matematici, le răsfoi şi privi îndelung la formulele şi figurile pentru el lipsite de orice înţeles. Ştia să citească englezeşte, dar acolo avea de-a face cu o limbă care-i era străină. Norman şi Arthur ştiau limba asta. Îi auzise vorbind-o. Şi amîndoi erau fraţii ei. Plecă din secţia de matematici, cuprins de deznădejde. I se părea că din toate părţile fel de fel de cărţi se prăvălesc peste el şi-l strivesc. Nici nu visase că tezaurul cunoştinţelor omeneşti este atît de uriaş. Îl cuprinsese spaima. Cum va izbuti vreodată creierul lui să le stăpînească pe toate? De-abia pe urmă îşi aduse aminte că existaseră şi alţi oameni, mulţi la număr, care le stăpîniseră pe toate; iar atunci murmură un jurămînt fierbinte, un jurămînt cumplit, rostit în şoaptă, făcînd legămînt că mintea sa va fi în stare să împlinească tot ce împlinise mintea altora.

Şi aşa rătăci mai departe, pendulînd între disperare şi triumf, tot cercetînd rafturile încărcate cu înţelepciune. Într-o secţie de miscelanee dădu peste ***Norrie's Epitome***[1]. O răsfoi cu veneraţie. I se părea că vorbeşte o limbă oarecum asemănătoare cu a lui. Amîndoi, şi el şi cartea, aparţineau mării. Pe urmă găsi un Bowditch şi cărţi de Leckey şi Marshall. Găsise soluţia: avea să înveţe marinăria. Se va lăsa de băutură, va

[1] În traducere: ***Mica enciclopedie a lui Norrie.***

munci cu înverşunare şi va ajunge căpitan, în clipa aceea i se părea că Ruth e foarte aproape de el. Căpitan fiind, ar putea să se însoare cu ea (dacă şi Ruth ar fi ţinut la el). Iar dacă n-ar fi ţinut, oricum, tot ar fi trăit o viaţă omenească — asta numai datorită ei — şi în orice caz s-ar fi lăsat de băutură. Apoi îşi aduse aminte de armatori şi de societăţile de asigurare, cei doi stăpîni cu interese diametral opuse, cărora orice căpitan trebuie să li se supună pentru că de ei atîrnă soarta căpitanilor. Îşi roti ochii jur împrejurul încăperii şi-şi lăsă pleoapele peste imaginea a zece mii de cărţi. Nu: nu va mai avea nimic de-a face cu marea. În toată mulţimea asta de cărţi zăcea puterea, iar dacă era sortit să săvîrşească isprăvi minunate, atunci va trebui să le săvîrşească pe uscat. Pe lîngă alte toate, căpitanilor nu le era îngăduit să-şi ia nevestele cu ei pe mare.

Veni vremea amiezii şi apoi ceasurile dinspre seară. Uită de prînz şi porni să caute cărţi despre bunele maniere; căci, în afară de problemele legate de carieră, cugetul îi mai era preocupat şi de o chestiune cum nu se poate mai practică: ***Dacă ţi se întîmplă să cunoşti o domnişoară care te invită să-i faci o vizită, la cîtă vreme după asta se cade să faci vizita?*** Cam în felul acesta o formula el. Dar chiar cînd ajunse la raionul respectiv, zadarnic căută răspuns. Mulţimea regulilor de bună-cuviinţă reuşi să-l sperie, şi se rătăci cu totul în labirintul regulilor după care oamenii sub

ţiri trebuiau să-şi trimită reciproc cărţi de vizită. Se lăsă păgubaş. Nu găsise ceea ce căuta, deşi aflase că pentru a fi politicos un om trebuie să-şi risipească tot timpul, iar el, pentru a învăţa cum să fie manierat, ar mai avea nevoie de încă o viaţă.

— Aţi găsit ce căutaţi? îl întrebă la plecare custodele.

— Da, domnule, răspunse Martin. Aveţi o bibliotecă foarte frumoasă.

Custodele încuviinţă din cap, zicînd:

— Am fi bucuroşi dacă aţi veni cît mai des pe la noi. Sînteţi marinar?

— Da, domnule. Şi o să mai vin.

„De unde o fi ştiut că sînt marinar?” se întrebă Martin în vreme ce cobora scările.

Apoi, pe stradă, se sforţă la început să păşească ţeapăn şi drept, dar o făcea cu stîngăcie, pînă cînd îl furară gîndurile şi din nou păşi legănîndu-se cu graţie, ca de obicei.

Capitolul VI

O agitaţie cumplită, un fel de foame sufletească, puse stăpînire pe Martin Eden. Ca un înfometat dorea să zărească fata aceea ale cărei mîini firave îi înşfăcaseră viaţa cu o putere de uriaş. Nu era în stare să-şi ia inima în dinţi şi să se ducă la ea. Îi era o teamă cumplită că nu cumva să se ducă prea curînd şi să se facă astfel vinovat de încălcarea legilor neîndurătoare care se numeau legi ale

bunei-cuviinţe. Petrecea nenumărate ceasuri în bibliotecile din Oakland şi Berkeley, completă formulare şi scoase permise pentru el, pentru soră-sa Gertrude şi soră-sa Mariana, ba chiar şi pentru Jim, al cărui consimţămînt îl cîştigase cu cîteva pahare de bere. Avînd patru permise pe baza cărora putea împrumuta cărţi, ţinea lumina aprinsă pînă tîrziu noaptea iar domnul Higginbotham îi adăuga la cont cîte cincizeci de cenţi pe săptămînă pentru gaz.

Mulţimea cărţilor citite nu făcea decît să-i aţîţe neliniştea. Fiece pagină a fiecărui volum citit nu era decît o mică ferestruică deschisă asupra împărăţiei cunoaşterii. Foamea lui se hrănea din lectură şi devenea din ce în ce mai nepotolită. De asemenea, nu ştia de unde ar trebui să înceapă şi în permanenţă simţea că-i lipseşte pregătirea. Orice referinţă, la o chestiune fie ea oricît de elementară, pe care vedea bine că ultimul cititor este presupus a o înţelege, pentru el era o problemă de nedezlegat. La fel se petreceau lucrurile şi cu versurile pe care le citea şi care-i umpleau sufletul de o desfătare nebună. Citi din Swinburne mai multe bucăţi decît cele cuprinse în volumul împrumutat de Ruth; ***„Dolo- res”*** se dovedi a fi întru totul pe înţelesul său. Dar de bună seamă că Ruth n-avea cum pricepe bucata asta, hotărî el. Cum ar fi putut-o pricepe, cînd trăia o viaţă atît de rafinată? Pe urmă se întîmplă să-i cadă în mînă poemele lui Kipling şi fu de-a dreptul uluit de armonia, gingăşia şi farmecul cu care erau înzestrate lucrurile cele mai obişnuite. Îl

încînta dragostea de viaţă a acestui om, ca şi fineţea şi înclinaţia lui către psihologie. Psihologia era un cuvînt nou în vocabularul lui Martin. Îşi cumpărase un dicţionar, faptă care avusese darul de a-i împuţina banii şi de a aduce mult mai aproape ziua cînd trebuia să se îmbarce din nou, pentru a face rost de alţii. Tot prin fapta asta izbutise să-l înfurie şi pe domnul Higginbotham, căci dînsul ar fi fost mult mai bucuros ca Martin să-i dea lui banii aceia în contul pensiunii.

În timpul zilei nu îndrăznea să vină în apropierea casei unde locuia familia Morse, dar noaptea îl afla dînd tîrcoale prin preajmă, ca un hoţ, şi aruncînd ocheade furişe către ferestre, cu inima plină de dragoste pînă şi pentru pereţii care o adăposteau. De mai multe ori era cît p-aci să fie surprins de fraţii ei, iar o dată îl urmărise pe domnul Morse pînă în oraş şi-i cercetase chipul la lumina felinarelor de pe străzi, dorind cu aprindere să se ivească vreo primejdie de moarte în faţa căreia să se arunce pieptiş, ca să salveze viaţa bătrînului. Într-altă noapte străjuirea îi fu răsplătită prin apariţia de o clipă a siluetei ei la o fereastră de la etaj. Nu-i zări decît capul şi umerii şi mîinile ridicate ca să-şi aranjeze părul în faţa oglinzii. Totul n-a durat decît o clipă, dar pentru el a fost o clipă lungă, în cursul căreia sîngele i s-a prefăcut în vin şi a început să-i cînte prin trup. După asta Ruth a lăsat storurile. Dar ştia acum că aceea este camera ei; şi de atunci rătăcea adesea pe-acolo, se ascundea sub un copac umbros de pe cealaltă parte a străzii şi fuma ţigări fără

număr. Într-o după-amiază o văzu pe doamna Morse ieşind de la o bancă, iar întîmplarea asta fu pentru el o nouă dovadă a enormei distanţe care-l despărţea de Ruth. Făcea deci parte dintre acei oameni care au de-a face cu băncile. De cînd era el pe lume nu fusese niciodată la vreo bancă, şi era încredinţat că într-o asemenea instituţie nu intră decît cei foarte bogaţi şi foarte puternici.

Într-un anumit sens, trecuse printr-o adevărată revoluţie de ordin moral. Curăţenia şi puritatea ei îl influenţaseră şi simţea în adîncul fiinţei o imperioasă nevoie de a fi curat. Dacă într-adevăr voia să ajungă vreodată demn de a respira acelaşi aer ca şi ea, atunci trebuia să fie curat. Se spăla pe dinţi şi-şi freca mîinile cu peria aspră de bucătărie, pînă cînd văzu în vitrina unei drogherii o perie de unghii şi-i bănui rostul. Cînd intră s-o cumpere, negustorul îi zări unghiile şi-i recomandă o pilă, şi astfel Martin ajunse în posesia încă unui articol de toaletă. La bibliotecă răsfoi o carte despre îngrijirea corpului şi de îndată prinse gust pentru cîte o baie rece în fiecare dimineaţă, spre spaima lui Jim şi stupoarea domnului Higginbotham, care nu prea se împăca uşor cu astfel de inovaţii rafinate şi stătu mult în cumpănă dacă se cade ori nu să-i pretindă un spor şi pentru apa consumată. O altă cotitură o făcu Martin în privinţa dungii de la pantaloni. De îndată ce începu să se orienteze mai lesne în astfel de lucruri, băgă uşor de seamă deosebirea dintre pantalonii burlan şi cu mingi la genunchi ai muncitorilor şi linia dreaptă ca lumîna-

rea, de la genunchi pînă la pantof, a pantalonilor purtaţi de cei din clasele situate deasupra oamenilor care muncesc. Aflînd de unde venea deosebirea, năvăli peste soră-sa în bucătărie, căutînd fier şi scîndură pentru călcat. La început i se întîmplă o nenorocire, îşi arse o pereche de pantaloni şi trebui să-şi cumpere alţii, lucru care aduse şi mai aproape ziua cînd avea să fie silit să se îmbarce.

Transformările merseră însă mult mai adînc, mult dincolo de aparenţele exterioare. Mai fuma încă, dar de băut nu mai bea de loc. Pînă atunci credea că băutura este lucru de fală pentru un bărbat şi era foarte mîndru de neobişnuita lui rezistenţă la beţie, care îi îngăduia să-i bage mai pe toţi sub masă. De cîte ori se întîlnea întîmplător cu vreun fost camarad de echipaj, şi erau destui în San Francisco, făcea cinste şi se lăsa şi el cinstit, dar bea numai bere slabă ori limonadă, îndurînd cu multă voie bună ironiile celorlalţi. Pe urmă îi vedea cum devin sentimentali şi smiorcăiţi, observa atent cum se trezeşte fiara din ei şi cum îi ia în stăpînire, şi mulţumea lui Dumnezeu că nu mai este asemenea lor. Uitau că sînt slabi şi nepricepuţi şi după ce se îmbătau, în mintea lor înnegurată şi vlăguită apărea impresia că sînt nişte adevăraţi zei şi fiecare era deplin stăpîn în paradisul dorinţelor lui demente. Martin nu mai simţea niciodată dorinţa de a bea băuturi tari. Se îmbăta într-un fel nou şi mult mai profund — îl îmbăta Ruth, care aprinsese în sufletul lui dragostea şi pentru o clipă îl lăsase să

privească un crîmpei dintr-o viaţă mai înaltă, din veşnicie; îl îmbătau cărţile care-i vîrîseră în cap miliardele de dorinţi ce-i colcăiau în creieri; apoi îl îmbăta simţul curăţeniei personale pe care o desă- vîrşea treptat şi care îi dăruia încă şi mai multă sănătate şi superbă vigoare, făcînd ca întreaga lui făptură să emane forţă şi bunăstare fizică.

Într-o seară se duse la teatru, nădăjduind aşa, într-o doară, că poate o va zări acolo, şi de la balconul al doilea, unde se afla, într-adevăr a văzut-o. O văzu înaintînd pe culoarul dintre fotolii împreună cu Arthur şi cu un străin care purta ochelari şi avea păr zbîrlit şi ţepos, dar cînd dădu cu ochii de el simţi cum îl înjunghie grija şi gelozia. O văzu aşezîndu-se într-un fotoliu în primele rînduri, şi în afară de ea puţine alte lucruri a mai văzut în seara aceea — doi umeri albi şi delicaţi şi o revărsare de păr auriu, umbrit din pricina depărtării. Dar acolo se aflau şi alţii care aveau ochi să vadă şi, de cîteva ori, privind în jurul său, observă că două fete aşezate la balcon cu cîteva rînduri mai în faţă se tot întorceau şi-i zîmbeau pline de îndrăzneală. În privinţa asta fusese totdeauna băiat de treabă. Nu era omul care să poată respinge pe cineva. Mai demult ar fi zîmbit şi el, ba chiar nu s-ar fi mulţumit numai cu atîta şi le-ar fi încurajat. Dar acum lucrurile se schimbaseră. De zîmbit zîmbi, dar pe urmă privi în altă parte şi hotărî să nu se mai uite la ele. De mai multe ori însă, cînd uita de existenţa celor două fete, privirile îi rătăciră într-acolo şi le observă zîmbetul. Nu putea să

se transforme chiar cu totul, într-o singură zi, şi nici nu-şi putea călca în picioare inima plină de bunătate; de aceea le zîmbi şi el fetelor cu prietenia şi bunăvoinţa unui suflet cald. Nu pentru prima oară i se întîm- pla un asemenea lucru. Ştia că întind către el, chemătoare, braţele lor de femeie. Dar acum era altceva. Departe, jos, la fotoliu de orchestră, se afla singura femeie de pe lumea asta, o femeie atît de deosebită, atît de înfricoşător de deosebită de cele două fete care făceau parte din clasa lui socială, încît pentru ele nu mai putea să aibă decît milă şi compătimire. Le dorea şi lor să poată căpăta, într-o cît de slabă măsură, ceva din bunătatea şi strălucirea acelei femei — dar asta numai fiindcă aşa era firea lui. Pentru nimic în lume n-ar fi fost în stare să le jignească din pricină că-l chemau. Chemările lor nu-l măguleau; ba se simţea chiar puţintel ruşinat din pricina josniciei lui, care-l îndemna să îngăduie acest joc. Ştia foarte bine că, dacă el ar fi făcut parte din clasa socială a lui Ruth, fetele acelea n-ar fi îndrăznit cu nici un chip să-i facă astfel de avansuri; şi, cu fiecare ocheadă pe care i-o aruncau, simţea cum mîinile propriei clase îl înşfacă şi-l ţintuiesc locului.

Îşi părăsi locul mai înainte de-a se lăsa cortina peste cel din urmă act, cu nădejdea că o va zări la ieşire. Acolo erau totdeauna bărbaţi care aşteptau, iar el ar putea, să-şi tragă şapca pe ochi şi să se ţină mai în spatele cuiva, în aşa fel ca să nu fie văzut. A ieşit din teatru cu cele dintîi grupuri de spectatori; dar de-abia

îşi alesese locul la marginea trotuarului, că şi apărură cele două fete. Îl căutau, o ştia; şi pentru o clipă fu gata să blesteme în cuvinte urîte acea însuşire a făpturii lui care avea darul de a atrage femeile. Fără o ţintă precisă, purtate de mulţime, cele două fete străbătură trotuarul către bordură şi de-abia cînd le văzu că se apropie de el îşi dădu Martin seama că acolo unde se afla ar putea fi descoperit. Cînd ajunseră în preajma lui mergeau încet şi înghesuite în masa de oameni. Una dintre ele se lovi de el, prefăcîndu-se că atunci îl vede prima oară. Era o fată subţiratică, brunetă, cu ochi negri şi sfidători. Dar ochii aceia îi zîmbiră şi el le răspunse cu un surîs.

— ***Hello!*** o salută Martin.

Fusese un gest automat; îl mai făcuse de atîtea ori şi în împrejurări asemănătoare, cu prilejul primelor întîlniri. De altminteri nici nu s-ar fi putut să n-o facă. În firea lui exista acea largă simpatie şi îngăduinţă faţă de oameni, care nu l-ar fi lăsat să se poarte altfel. Fata cea brună zîmbi recunoscătoare şi veselă, arătînd că ar fi dispusă să se oprească, în vreme ce însoţitoarea ei, care-o ţinea de braţ, rîse încetişor dînd semn şi ea că e gata să stea pe loc. Se gîndi repede. Ar fi ceva cu totul nepotrivit ca Ea să iasă şi să-l vadă vorbind cu aceste două fete. Cu un gest foarte firesc, ca de la sine înţeles, se întoarse în loc, venind alături de fata brună, şi păşiră împreună mai departe pe trotuar. Nu era de fel intimidat şi limba era departe de a-i fi legată. Se simţea întru totul la largul său şi-şi arăta marea-i

măiestrie la vorbă, folosind în chip scînteietor argoul şi cuvintele de haz totdeauna binevenite în asemenea idile care se înfiripau cît ai clipi. La primul colţ, acolo unde mulţimea continua să se scurgă mai departe, el încercă să apuce pe o stradă laterală. Dar fata cu ochii negri îl apucă de braţ, îl urmă trăgîndu-şi după ea şi însoţitoa- rea şi-i strigă:

— Ia stai încet, Bill! Unde alergi aşa? Doar n-oi fi vrînd să ne laşi mască chiar de acuma?

Martin se opri rîzînd şi se întoarse către ele. Peste umerii lor putea să vadă valul mişcător de oameni trecînd pe sub felinarele de pe stradă. Acolo unde se afla nu era prea multă lumină şi prin urmare, rămî- nînd nevăzut, s-ar putea s-o vadă pe Ea trecînd. Fără nici o îndoială că va trece, fiindcă pe acolo era drumul spre casă.

— Cum o cheamă? întrebă el adresîndu-se fetei care rîdea încetişor şi arătînd cu capul către cea brună.

— Întreab-o, veni răspunsul cam răstit.

— Bine. Cum te cheamă, fetiţo? zise Martin, în- torcîndu-se către cealaltă, plin de voioşie.

— Încă nu mi-ai spus cum te cheamă pe tine, răs- puse fata.

— Fiindcă nu m-aţi întrebat, zise el surîzînd. De altminteri, aţi nimerit-o. Bill. E-n regulă, gata.

— Hai, lasă-te de goange! I se uita drept în ochi, cu ochii ei pătrunzători, pătimaşi şi rugători. Ia spune drept, cum te cheamă?

Din nou se uită în ochii lui. Toate femeile din veacuri, de cînd s-au ivit pe

pămînt, strigau prin ochii ei. Iar el o cercetă cu priviri indiferente, ştiind prea bine că dacă va continua să se arate îndrăzneţ şi mîndru, ea va da înapoi, blîndă şi sfioasă, dar totdeauna gata să inverseze rolurile dacă el s-ar arăta slab de înger. Om fiind, nu putea să nu simtă chemarea femeii, iar fiinţa lui n-avea cum se feri de trufia pe care i-o trezea purtarea ei. O, ştia prea bine jocul şi treburile acestea le cunoştea de minune, de la A pînă la Z. Erau fete bune, după măsura cu care ise poate socoti bunătatea în lumea lor, munceau din greu pentru un salariu mizerabil şi dispreţuiau vînzarea propriilor fiinţe ca mijloc spre a putea păşi pe cărări mai lesnicioase; doreau cu aprindere să culeagă cîteva boabe de bucurie în jalnicul pustiu al vieţii, dar aveau în faţă doar un viitor mărginit de urîţenia trudei fără sfîrşit şi de prăpastia neagră a unei şi mai cumplite prăbuşiri către care drumul era mai scurt, deşi mai bine plătit.

— Bill, rosti el, încuviinţînd şi din cap. Sigur că da. Bill şi-atîta.

— Serios? stărui fata.

— Aiurea! Nu-l cheamă Bill de loc, sări cealaltă.

— De unde ştii? întrebă Martin. Doar nu m-ai mai văzut de cînd eşti.

— Nu-i nevoie să te mai fi văzut, ca să ştiu că minţi.

— Hai, zău, Bill, spune cum te cheamă? întrebă cea dintîi.

— Lasă că-i bun şi Bill, spune-mi aşa, mărturisi el.

Fata îl apucă de braţ şi-l scutură în joacă.

— Ştiam că spui minciuni, zise ea, dar află că şi aşa îmi placi.

Martin apucă mîna care i se oferea singură şi simţi în palmă semnele şi deformaţiile cunoscute.

— Cînd aţi plecat de la fabrica de conserve? întrebă el.

— Da’ de unde ştii? Ia te uită, dom’le, oi fi vr’un ghicitor, strigară amîndouă deodată.

Şi în vreme ce schimba cu fetele acelea toate prostiile care umblă prin capetele proaste, Martin vedea cu ochii minţii mulţimea rafturilor din bibliotecă, pline cu cărţi în care era adunată toată înţelepciunea veacurilor. La gîndul acesta zîmbi amar şi căzu din nou pradă îndoielilor. Dar printre imaginile ce i se perindau în minte şi fleacurile pe care le rostea, găsi timp să cerceteze mulţimea ce se scurgea pe uşa de ieşire a teatrului. Şi deodată o zări pe Ea, la lumina felinarelor, între frate-su şi tînărul necunoscut care purta ochelari,

iar în clipa aceea i se păru că inima i s-a oprit în loc. Îndelung aşteptase acea secundă unică. Avu timp să observe că ceva uşor şi pufos îi ascundea capul de crăiasă, splendidele trăsături ale chipului înfăşurat în văl, graţia mersului şi a gestului cu care îşi ridica uşor fusta; apoi imaginea asta dispăru şi rămase să privească mai departe la cele două lucrătoare de la fabrica de conserve, la jalnicele lor încercări de-a afişa o eleganţă de prost-gust, la tragicele strădanii de a părea curate şi puse la punct, la veşmintele ieftine, la panglicile proaste şi la inelele de tinichea din degetele lor. Simţi că cineva îl strînge de braţ şi auzi un glas care rostea:

— Hei, Bill, trezeşte-te! Ce-i cu tine?

— Ce spuneai? întrebă el.

— Oh... nimic, răspunse bruneta, clătinînd din cap enervată. Mă gîndeam numai că...

— Ce te gîndeai?

— Ei, spuneam aşa, în şoaptă, c-ar fi bine dac-ai putea chema un prieten... pentru ea (făcu semn către fata cealaltă), pe urmă am putea merge undeva să luăm o îngheţată, o cafea ori altceva.

Îl cuprinse dintr-o dată o cumplită greaţă spirituală. Trecerea de la Ruth la ele se făcuse prea brusc. Alături de ochii vioi şi provocători ai fetei din faţa lui, văzu deodată ochii luminoşi şi divini ai lui Ruth, privindu-l din necuprinse adîncimi de puritate. Şi, într-un fel de care nu-şi putea da prea bine seama, simţi cum se naşte în fiinţa lui o mare putere. Era mai bun decît ele. Pentru el viaţa însemna altceva decît pentru aceste două fete, ale

căror gînduri nu puteau merge mai departe de îngheţată şi bărbaţi. Îşi aduse aminte că în cugetul lui totdeauna dusese o viaţă ascunsă. Nu o dată încercase să împărtăşească şi altora gîndurile lui, dar niciodată nu găsise o femeie capabilă să le înţeleagă — şi nici un bărbat în stare de aşa ceva. De multe ori încercase, dar nu izbutise decît să trezească nedumerire în cugetele ascultătorilor. Şi întrucît gîndurile lui fuseseră mai presus de ei, îşi

spunea acum, însemna că le este superior. Simţi cum în fiinţa lui creşte puterea aceea, şi strînse pumnii. Dacă pentru el viaţa însemna mai mult, atunci avea tot dreptul să pretindă mai mult de la viaţă; dar nu putea cere mai mult de la oameni ca cei în mijlocul cărora se afla acum. Ochii aceia negri şi îndrăzneţi nu aveau ce oferi. Cunoştea toate gîndurile ascunse în spatele lor — îngheţată şi încă ceva. Dar ochii aceia de înger care se arătaseră alături — aceia puteau oferi tot ce ştia el şi chiar lucruri la care el nici măcar nu visa. Ofereau cărţi şi tablouri, frumuseţe şi tihnă şi toată splendida eleganţă a unei vieţi alese. Cunoştea orice proces de gîndire s-ar fi putut petrece în spatele acestor ochi negri. Era un fel de mecanism, ca de ceasornic. El avea putinţa să vadă în ce fel se mişcă fiecare rotiţă. Nu urmăreau decît plăcerile ieftine, strîmte ca un mormînt, care te secătuiau şi la capătul cărora nu se afla decît mormîntul. În ochii divini se ascundeau însă taine, minuni neînchipuite şi veşnicie. În ei zărise în unele clipe frînturi de suflet, ba chiar şi frînturi din propriul său suflet.

— Un singur cusur are programul ăsta, spuse el cu glas tare. Am o întîlnire.

Scînteierea din ochii fetei arătă cît de mare îi era deziluzia.

— Pesemne trebuie să stai la căpătîiul vreunui prieten bolnav, nu-i aşa? încercă fata să-l ia peste picior.

— Nu, vorbesc serios, am întîlnire cu... glasul i se stinse. Cu o fată.

— Vrei să mă duci? întrebă ea enervată.

Martin o privi drept în ochi şi-i spuse:

— Asta-i adevărul curat. Dar de ce nu vrei să ne întîlnim altădată? Încă nu mi-ai spus nici măcar cum te cheamă. Şi unde stai?

— Lizzie, rosti fata înclinîndu-se către el, strîn- gîndu-l de braţ şi rezemîndu-se de trupul lui. Lizzie

Connolly. Şi stau pe Fifth Street, colţ cu Market Street[1].

A mai vorbit cu ele cîteva minute, şi pe urmă şi-a luat rămas bun. Nu se duse direct acasă; iar cînd ajunse sub copacul unde stătea de strajă, îşi înălţă privirile către o anumită fereastră şi şopti:

— Cu tine aveam întîlnire, Ruth. Iată, am venit.

Capitolul VII

O săptămîna întreagă de lectură încordată trecu din seara cînd o văzuse prima oară pe Ruth Morse, şi tot nu îndrăznea să-i facă vizită. De nenumărate ori se hotărîse să se ducă, dar, în faţa îndoielilor care dădeau iureş asupră-i, nu găsea tăria trebuitoare. Nu ştia cam la ce oră ar fi fost potrivit să facă această vizită, nici n-avea pe cine să întrebe, şi-i era teamă să nu comită o gafă ireparabilă. După ce îşi părăsise vechii prieteni şi vechiul fel de viaţă, nu mai avea nici un fel de legături cu nimeni şi nu-i mai rămînea decît să citească, îndeletnicire căreia îi consacra un număr atît de mare de ceasuri, că ar fi izbutit să vlăguiaseă zece perechi de ochi obişnuiţi. Dar avea ochi ageri şi tari, susţinuţi de-un trup neobişnuit de viguros. Pe lîngă asta, mintea lui era un ogor înţelenit. Înţelenită rămăsese toată viaţa, în ceea ce priveşte ideile abstracte culese de

---

[1] Artera principală a oraşului San Francisco.

prin cărţi, iar acum se arăta însetată să primească sămînţa. Nu fusese niciodată vlăguită de învăţătură şi acum muşca din cunoştinţele ascunse în cărţi cu dinţi ascuţiţi, care nu lăsau să le scape nimic.

Către sfîrşitul săptămînii avea impresia că trăise veacuri întregi, atît de departe în urmă rămăseseră

viaţa şi obiceiurile din trecut. Întîmpina multe neajunsuri din pricina lipsei de pregătire. Uneori încerca să citească şi cărţi pentru care s-ar fi cerut ani de specializare prealabilă. Într-o zi îi cădea în mînă o carte de filozofie veche, pentru ca în cea următoare să dea peste una ultramodernă, şi atunci, în faţa atîtor idei care se băteau cap în cap, totul începea să i se învîrte în minte, ca un vîrtej. Tot aşa păţea şi cu cărţile de economie politică. Într-un raft al bibliotecii dădu peste lucrările lui Karl Marx, Ricardo, Adam Smith şi Mill, şi formulele lor, pe care cu greu le putea pătrunde, nu îi păreau contradictorii. Rămînea nedumerit, totuşi dorea să afle cît mai multe. I se întîmpla ca într-o singură zi să ia cunoştinţă cu probleme de economie, de industrie şi de politică. Trecînd odată prin City Hall Park, observă un grup de oameni iar în mijloc vreo cinci sau şase care, pătimaşi şi aprinşi la faţă, discutau cu glas tare. Se amestecă printre ascultători şi din gura acelor filozofi populari auzi o limbă cu totul nouă. Unul dintre ei era vagabond, altul agitator sindicalist, altul student în drept iar ceilalţi muncitori vorbăreţi. Atunci auzi pentru prima oară despre socialism, anarhism şi impozit unic[1], de-abia atunci află că existau pe lume filozofii sociale vrăjmaşe. Auzi sute de termeni tehnici,

[1] Economiştii burghezi cunoscuţi sub numele de fiziocrati considerau că numai agricultura este izvor de avuţie. Pornind de aici, ei cereau ca industriaşii să fie scutiţi de impozite, singurul impozit (impozitul unic) admis de ei fiind cel asupra produselor agricole.

cu totul noi pentru el, aparţinînd unor domenii ale gîndirii niciodată atinse în puţinele lui lecturi. Din pricina asta nu avea cum urmări prea îndeaproape argumentaţiile şi nu putea decît bănui sau presupune ideile învăluite în astfel de expresii ciudate. Tot acolo se mai afla un chelner cu ochii negri care era teozof, un muncitor brutar sindicalist care se arăta a fi agnostic convins,
un bătrîn care îi punea pe toţi în încurcătură, susţinînd o ciudată filozofie potrivit căreia tot ce există este bine ***alcătuit***[1] şi un alt bătrîn care sporovăia într-una despre cosmos şi despre atomul-tată şi atomul-mamă.

Peste cîteva ceasuri, cînd a plecat de acolo, lui Martin Eden îi huia capul şi se grăbi către bibliotecă vrînd să afle neapărat sensul a cel puţin vreo zece termeni necunoscuţi. Iar cînd a părăsit biblioteca, purta sub braţ patru volume: ***Doctrina secretă*** a doamnei Blavatsky[2], ***Progres şi sărăcie, Chintesenţa socialismului*** şi ***Lupta dintre religie şi ştiinţă.*** Din nefericire începu cu ***Doctrina secretă.*** Fiecare rînd era înţesat de cuvinte foarte lungi, pe care nu le înţelegea. Stătea în pat, în capul oaselor, şi citea mai mult din dicţionar decît din carte. Trebuia să caute atît de multe cuvinte, încît, dacă se întîmpla să întîlnească unul pentru a doua oară, între

---

[1] Probabil o aluzie la cunoscuta teză a filozofului idealist german ***Gottfried Wilhelm Leibniz*** (1646—1716), conform căreia „totul este cum nu se poate mai bine, în cea mai bună dintre lumi”.

[2] ***Elena Petrovna Blavatsky*** (1831—1891), teozofă rusă.

timp îi uita sensul şi se vedea silit să-l mai caute o dată. Îşi puse în gînd să le treacă într-un carnet, şi în felul ăsta umplu nenumărate pagini. Dar totuşi nu izbutea să înţeleagă. Citi pînă la trei dimineaţa, pînă simţi că-i crapă capul şi totuşi nu ajunse să găsească în paginile acelea nici o idee de bază. Ridică privirile în tavan şi avu impresia că odaia se ridică, se clatină şi coboară ca un vapor pe mare. După aceea zvîrli cît colo ***Doctrina secretă*** însoţind-o de nenumărate blesteme, stinse lumina şi se vîrî în pat. Nici cu celelalte trei cărţi nu făcu vreo scofală. Nu fiindcă ar fi fost incapabil ori prea slab de minte; mintea lui ar fi putut foarte bine lucra cu asemenea idei, dacă ar fi avut obişnuinţa de a gîndi şi dacă nu i-ar fi lipsit uneltele trebuitoare. Într-o măsură chiar îşi dădea seama de lucrul acesta şi o vreme se gîndi să nu mai citească decît dicţionarul, pînă va ajunge să stăpînească înţelesul fiecărui cuvînt.

În schimb îşi găsea consolarea în poezie. Citea multe versuri şi cea mai mare desfătare o afla la poeţii simpli, mai lesne de înţeles. Iubea frumuseţea şi acolo o găsea din belşug. Ca şi muzica, poezia îi răscolea sufletul şi, cu toate că nu-şi dădea seama, îşi pregătea mintea pentru încercările mai grele care aveau să urmeze. Paginile minţii lui erau imaculate şi, fără nici un efort, multe dintre versurile pe care le citea şi-i plăceau se imprimau strofă cu strofă pe acele pagini albe, în aşa fel încît nu după multă vreme fu în stare să trăiască bucurii dintre cele mai alese,

reproducînd cu voce tare ori în şoaptă armonia şi frumuseţea cuvintelor scrise în cărţi. După aceea căzu peste ***Mitologia clasică*** a lui Gayley[1] şi ***Epoca fabulelor*** de Bullfinch[2], aşezate una lîngă alta într-un raft al bibliotecii. Asta a însemnat într-adevăr lumină, o strălucire mare în bezna neştiinţei lui şi după aceea a citit poezie cu o sete mai nepotolită decît oricînd.

Custodele bibliotecii îl văzuse atît de des pe Martin, încît îi devenise foarte apropiat şi-l întîmpina totdeauna cu un zîmbet şi o înclinare din cap, cînd îl vedea intrînd pe uşă. Aşa se explică îndrăzneala de care dădu dovadă Martin. După ce-şi alese cîteva cărţi din raft şi în vreme ce custodele completa fişele. Martin rosti pe neaşteptate:

— Ştiţi ce, aş vrea să vă întreb ceva.

Omul de la birou zîmbi şi se uită la el cu bunăvoinţă şi interes.

— Dacă faci cunoştinţă cu o domnişoară şi te invită să mai treci pe la ea, la cîtă vreme poţi să te duci?

---

[1], [2] ***Charles Mills Gayley*** (1858—1832) şi ***Thomas Bullfinch*** (1796—1867), scriitori americani de mîna a doua.

Martin simţi cămaşa lipindu-i-se grea de umeri, în aşa hal îl trecuseră sudorile din pricina efortului.

— De, cred că oricînd vrei, răspunse omul de la birou.

— Da, numai că aici e o situaţie specială, observă Martin. Ea... eu... ştiţi, cum să vă spun... s-ar putea să n-o găsesc acasă. E uneori plecată la universitate.

— Atunci mai treci şi altădată.

— Ştiţi, nu m-am exprimat prea lămurit, mărturisi Martin cu oarecare ezitare în timp ce luă hotărîrea de a se lăsa cu totul la voia celuilalt. Sînt un om cam din topor şi nu mă pricep de loc cum trebuie să te porţi în lumea bună. Fata asta e tot ce nu sînt eu iar eu nu-s nimic din ce este ea. Credeţi cumva că fac pe nebunul? întrebă el deodată.

— Nu, nici nu mă gîndesc, te rog să mă crezi, protestă celălalt. Ceea ce-mi ceri dumneata n-are prea mare legătură cu atribuţiile mele la bibliotecă, dar aş fi cum nu se poate mai bucuros să te pot ajuta.

Martin se uită la el copleşit de admiraţie.

— Dacă m-aş pricepe la toate daravelile astea, poate c-aş izbuti să ies din încurcătură.

— Poftim?

— Vreau să spun că dacă m-aş pricepe şi eu să vorbesc aşa, atît de frumos... şi atîtea altele.

— Aha, răspunse celălalt cu multă înţelegere.

— Care e ora cea mai potrivită? După-amiaza? Nu prea curînd după ora

prînzului? Ori seara? Sau mai bine duminica?

— Îţi spun eu cum să procedezi, zise bibliotecarul cu chipul strălucind de satisfacţie. O chemi la telefon şi afli numaidecît.

— Aşa am să fac, conveni Martin.

Pe urmă îşi luă cărţile şi se-ndreptă spre ieşire. Dar se întoarse îndărăt şi întrebă din nou:

— Dacă vorbeşti cu o domnişoară... să zicem, de pildă, domnişoara Lizzie Smith... cum îi spui? Domnişoara Lizzie, ori domnişoara Smith?

— Spune-i domnişoară Smith, declară bibliotecarul plin de importanţă. Îi spui totdeauna domnişoară Smith... pînă ce ajungi s-o cunoşti mai bine.

În felul acesta a găsit Martin dezlegarea problemei.

— Poţi să vii la orice oră vrei; sînt acasă toată după-masa, îi răspunse Ruth cînd auzi la telefon întrebarea lui cam încurcată, cu privire la felul cum ar putea să-i restituie cele două cărţi împrumutate.

Îi deschise chiar Ruth şi ochiul ei de femeie observă numaidecît şi pantalonii călcaţi şi o anumită schimbare în bine, uşoară dar neîndoielnică, petrecută în făptura lui. Iar chipul tînărului îi stîrni mirare. Sănătatea lui era oarecum prea ţipătoare şi părea că se revarsă şi ajunge pînă la dînsa ca nişte efluvii de forţă. Din nou simţi cum i se trezeşte dorinţa de a se alătura de el spre a găsi căldură şi din nou se minună văzînd ce efecte are asupră-i prezenţa lui. La rîndul său, simţind atingerea mîinii ei cînd îi ură bun-

sosit, Martin încercă încă o dată senzaţia aceea de ameţitoare bucurie. Deosebirea dintre ei stătea în faptul că ea rămase liniştită şi stăpînă pe sine, în vreme ce el roşi pînă în albul ochilor. Păşi în urma ei legănîndu-se, cu vechea-i stîngăcie, iar umerii se clătinară şi săltară la fel de primejdios.

De îndată ce ajunseră în salon şi se aşezară, Martin începu să se simtă mult mai în largul său — cu mult mai liber decît se aşteptase. În privinţa asta îl ajută şi ea; iar bunăvoinţa pe care i-o arătă cu acest prilej îl făcu s-o iubească mai nebuneşte decît oricînd. Mai întîi au discutat despre cărţile împrumutate, despre Swinburne, care îl încînta nespus şi despre Browning, pe care nu-l înţelegea; iar ea conduse conversaţia de la un subiect la altul, în vreme ce se gîndea cum ar putea să-i fie de vreun ajutor. După prima lor întîlnire se gîndise adeseori la asta. Voia să-l ajute. Omul acesta izbutise să-i trezească mila şi afecţiunea într-un fel în care nimeni nu mai izbutise pînă atunci, nu atît

datorită milei inspirate de el, cît simţămintelor materne din sufletul ei. De bună seamă că mila aceasta nu mai putea fi o milă obişnuită, de vreme ce omul care o pricinuia se arătase a fi atît de bărbat, încît îi trezise în suflet temeri feciorelnice şi-i înfiorase întreaga fiinţă cu gînduri şi simţăminte stranii. Vechea fascinaţie provocată de gîtul lui se arătase iarăşi, iar gîndul că ar putea să-şi aşeze acolo amîndouă mîinile ascundea în el o dulceaţă nespusă. Încă i se părea o pornire foarte nelalocul ei, dar acum era mult mai obişnuită cu ea. Nici prin minte nu-i trecea că în astfel de ascunzişuri se poate refugia dragostea nou-născută şi nici nu bănuia că simţămîntul pe care i-l trezea în suflet era dragoste. Socotea că bărbatul acela o interesează numai ca un tip foarte deosebit, care dispune de excelente calităţi ascunse şi avea chiar impresia că purtarea ei porneşte din mărinimie.

Nu ştia că-l doreşte; dar cu el lucrurile stăteau altfel. El ştia că o iubeşte şi o dorea aşa cum nu mai dorise nimic altceva, în toată viaţa lui. Iubise poezia din dragoste pentru frumos; dar după ce o întîlnise pe Ruth, porţile ce dădeau către vasta împărăţie a iubirii poetice i se deschiseseră larg înaintea ochilor. Ruth îl făcuse să înţeleagă mult mai multe lucruri decît îi arătaseră vreodată Gayley şi Bullfinch. Găsise prin cărţile acelea o frază căreia cu o săptămînă mai înainte nu i-ar fi dat nici o atenţie — „Cel nebun din dragoste, gata să moară pentru un sărut” — dar care acuma nu-i mai ieşea din minte. Îl uluiau minunăţia şi adevărul

cuprins în vorbele acelea, iar cînd o privea pe Ruth înţelegea că ar fi în stare să moară bucuros pentru un sărut. Simţea că el este acel nebun din dragoste şi nici un titlu de nobleţe de pe lumea asta nu l-ar fi putut face să se simtă atît de mîndru. În sfîrşit, aflase înţelesul vieţii şi rostul ivirii lui sub soare.

Privind-o şi ascultîndu-i vorbele, gîndurile îi deve- niră îndrăzneţe. Simţi din nou şi în întregime neasemuita desfătare prilejuită de strîngerea de mînă cu care îl întîmpinase, şi dori cu înfocare să mai trăiască o dată clipa aceea. Privirile îi rătăciră adesea pe buzele ei, şi tînji după ele cu disperare. Dar în toate astea nu exista nimic grosolan şi nimic pămîntesc. Încerca bucurii sublime numai urmărindu-i mişcările şi jocul buzelor, în timpul cît dădeau formă cuvintelor pe care le rostea; dar nu erau buze obişnuite, ca cele ale tuturor bărbaţilor şi tuturor femeilor de pe lume. Nu erau plămădite din lut omenesc. Erau buze de spirit pur, iar dorinţa care-l mîna către ele era cu totul diferită de cea care-l mînase către buzele altor femei. Ar fi putut să le sărute, să-şi odihnească buzele pe buzele ei, dar ar fi făcut-o cu înfrigurarea înălţătoare şi pioasă cu care cineva sărută poalele veşmintelor lui Dumnezeu. Nu era conştient de transmutaţia de valori petrecută în fiinţa lui şi nu-şi dădea seama că lumina ce-i strălucea în ochi atunci cînd o privea era întru totul aidoma luminii ce străluceşte în ochii oricărui bărbat aflat sub stăpînirea dorinţelor stîrnite de dragoste. Nici nu visa cît de arzătoare şi masculine

îi erau privirile şi nici că flacăra lor fierbinte influenţa alchimia ei sufletească. Făptura ei atît de feciorelnică îi aţîţa şi-i transfigura propriile lui emoţii, înălţîndu-i gîndurile pînă pe cele mai senine culmi ale castităţii, şi ar fi fost cum nu se poate mai mirat să afle că în ochi îi stăruia acea strălucire asemănătoare unor valuri fierbinţi care treceau prin întreaga ei fiinţă, trezindu-i în suflet o flacără de acelaşi fel. Flacăra aceea o tulbura în chip subtil şi nu numai o dată — fără ca ea să înţeleagă cum se petrece asta — îi rupse firul gîndurilor, strecurîndu-i-se dulce în cuget şi o sili să bîjbîie după restul ideilor doar în parte exprimate. Totdeauna se exprima cu multă uşurinţă şi ezitările de acum ar fi pus-o pe gînduri dacă n-ar fi fost convinsă că toate se întîmplau din pricină că el era un exemplar uman cu totul remarcabil. La drept vorbind, cum ea era o fire foarte impresionabilă, nu exista nimic ciudat în faptul că aureola lui de călător venit de pe alte tărîmuri o tulbura atît de adînc.

Întrebarea care stăruia mereu în adîncul conştiinţei ei era cum ar fi putut să-l ajute, aşa că îndreptă discuţia în această direcţie. Primul care vorbi despre asta fu însă Martin.

— Aş vrea să ştiu dacă nu mi-aţi putea cumva da un sfat, începu el şi fu întîmpinat cu o bunăvoinţă ce făcu să-i tresalte inima în piept. V-aduceţi aminte că data cealaltă cînd am fost aici spuneam că nu pot vorbi despre cărţi şi despre lucruri dintr-astea fiindcă nu mă pricep? Aşa... ei, de-atunci am stat şi m-

am mai gîndit. Am zăbovit multă vreme pe la biblioteci, da’ multora dintre cărţile care mi-a căzut în mîna n-am putut să le prind firul. Poate ar fi mai bine s-o iau de la capăt. Nimeni nu mi-a dat niciodată vreo mînă de ajutor. Am muncit al dracului, încă de cînd eram ţînc, iar acuma, cînd m-am dus la bibliotecă şi m-am uitat cu ochi noi la cărţi noi, de-abia am ajuns la părerea că nu citisem ce trebuia. Vă închipuiţi doar că pe la cirezile de vite şi pe bordul vapoarelor nu se află cărţile pe care le aveţi dumneavoastră aici în casă, ca să spunem aşa. Ei, şi, va să zică, vedeţi, cam cu aşa cărţi am fost eu obişnuit. Da’ cu toate astea — şi nu vă spun ca să mă laud — am fost totdeauna puţin mai deosebit decît cei cu care am stat laolaltă. Nu c-aş fi cumva mai de ispravă decît marinarii şi cowboy -ii cu care am stat împreună — ştiţi, am fost şi cowboy oleacă de vreme — dar totdeauna mi-a plăcut cărţile, am citit tot ce mi-a venit la îndemînă, şi… cum să spun… cred că gîndesc altfel decît cei mai mulţi dintre ei.

Ei, şi-acum să vin acolo unde voiam să ajung. N-am mai călcat niciodată într-o casă ca asta. Cînd am venit acum o săptămînă şi am dat cu ochii de toate astea, te-am văzut pe dumneata, pe mama dumitale, fraţii şi toate celelalte… cum să spun… mi-au plăcut. Am auzit despre lucruri dintr-astea şi am citit despre ele în unele cărţi, iar cînd mi-am rotit ochii prin casa dumneavoastră, ştiţi, atunci cele citite în cărţi mi s-a arătat a fi

adevărate. Dar ce vreau să zic, e că mi-a plăcut. Am vrut şi pentru mine aşa ceva. Vreau şi acuma. Vreau să respir un aer ca cel pe care-l respiraţi dumneavoastră în casa asta — un aer încărcat cu mireasmă de cărţi, cu tablouri şi tot felul de lucruri frumoase, unde oamenii vorbeşte încet şi e curaţi şi are gînduri curate. Aerul pe care l-am respirat eu a fost totdeauna încărcat cu miros greu, de cameră mizeră dată cu chirie, de resturi de mîncare şi de pileală, iar oamenii de pe-acolo tot numai despre asta vorbeau. Ei, cînd te-am văzut pe dumneata străbătînd camera ca să-ţi întîmpini mama şi s-o îmbrăţişezi, mi-am spus că ăsta-i cel mai frumos lucru din cîte am văzut eu pe lume. Am văzut multe în viaţa mea, şi într-o anumită privinţă am văzut mult mai multe decît alţii care a stat alăturea de mine. Îmi place să văd, şi vreau să văd mereu mai multe lucruri şi să le văd într-un chip deosebit.

Da' încă tot n-am ajuns să vă spun ce am pe suflet. Iată ce anume vreau să spun. Vreau să-mi croiesc drum către felul de viaţă pe care îl duceţi dumneavoastră în casa asta. În viaţă există şi alte lucruri, nu numai pileală, muncă pe spetite şi hoinăreală dintr-un loc în altul. Ei, cum voi ajunge acolo? Pe unde să apuc şi de unde să încep? Vreau să muncesc pentru asta, să ştiţi, şi pot să-i las pe mulţi cu gura căscată cînd e vorba de muncă pe spetite. Dac-apuc să-ncep, voi munci zi şi noapte. Socotiţi poate că-i caraghios să vă întreb toate astea. Ştiu că sînteţi ultimul om de pe lume căruia ar trebui să-i pun o astfel de întrebare,

dar nu cunosc pe nimeni altcineva în stare să-mi dea un răspuns... poate afară de Arthur. Poate c-ar trebui să-l întreb pe dînsul. Dacă aş fi...

Glasul i se stinse. Toate planurile atît de bine ticluite i se năruiră în faţa înfricoşătoarei perspective de a fi comis o gafă teribilă neîntrebîndu-l pe Arthur. Ruth nu răspunse imediat. Era prea adînc cufundată în strădaniile de a împăca vorbele acelea întortocheate, gramatica adesea violentată şi simplitatea gîndurilor ce se ascundeau îndărătul lor, cu ceea ce vedea reflectîndu-se pe chipul lui. Nu privise niciodată în ochi care să fi exprimat o mai mare forţă. Avea în faţa ei un om care ar fi putut face orice — acesta era mesajul ce i-l citea pe chip — şi care nu se potrivea de fel cu şubrezenia gîndurilor exprimate prin grai. Din pricina asta şi mintea ei fu atît de tulburată şi se văzu silită să judece atît de repede, încît nu mai fu în stare să acorde simplicităţii respectul cuvenit. Dar chiar în aceste zvîrcoliri ale minţii ei, putea recunoaşte existenţa forţei emanate din făptura acelui om. Avea impresia că vede un uriaş care se zbate şi se încordează ca să-şi rupă cătuşele ce-l ţin legat de pămînt. Cînd vorbi, pe chip nu i se putea citi decît simpatie:

— Ştii şi dumneata singur ce-ţi lipseşte: trebuie să înveţi. Trebuie să te întorci la şcoală, s-o termini şi pe urmă să treci la liceu şi la universitate.

— Dar pentru asta e nevoie de bani, o întrerupse el.

— O! La asta nu m-am gîndit. Dar la urma urmei ai rude, poţi găsi pe cineva care să te ajute.

Martin clătină din cap.

— Tata şi mama e morţi. Am două surori, una măritată şi alta care cred c-o să se mărite în curînd. În afară de ele mai am o droaie de fraţi — eu sînt cel mai mic dintre ei — dar ăştia n-a ajutat niciodată pe nimeni. A hoinărit prin toată lumea şi n-a avut grijă decît de pielicica lor. Cel mai mare a murit în India. Doi sînt acum în Africa de Sud şi altul e îmbarcat pe un vas care vînează balene iar încă unul umblă cu un circ — lucrează la trapez. După cîte înţeleg şi eu sînt la fel ca ei. M-am întreţinut singur de la unsprezece ani — atîta aveam cînd a murit mama. Va să zică mi se pare că va trebui să învăţ singur şi aş vrea să ştiu de unde să-ncep.

— Cred că primul lucru pe care ar trebui să-l faci e să-ţi procuri o gramatică. Gramatica dumitale... fusese gata să spună „este îngrozitoare”, dar o mai îndulci şi zise: nu-i prea corectă.

El se înroşi şi-l trecură sudorile.

— Ştiu că probabil vorbesc de multe ori urît şi rostesc cuvinte pe care dumneata nu le pricepi. Dar astea sînt singurele pe care ştiu... să le folosesc. Am în mintea mea şi alte cuvinte, culese de prin cărţi, dar nu sînt în stare să le pronunţ, aşa că nu le folosesc.

— Nu-i vorba atît de ce spui, ci mai ales de cum spui. N-o să te superi dacă-ţi vorbesc deschis, nu-i aşa? N-aş vrea de loc să te jignesc.

— Nu, nici gînd de aşa ceva, strigă el şi în sinea sa o binecuvîntă pentru

bunătatea pe care i-o arăta. Dă-i drumul. Trebuie să ştiu, şi prefer să aflu de la dumneata mai curînd decît de la oricare altul.

— Bine. Uite, de pildă, dumneata spui: ***cele citite în cărţi mi s-a arătat,*** cînd ar trebui să spui ***mi s-au arătat.*** Şi faci o mulţime de alte greşeli. Aşa, de pildă, de ce nu spui niciodată ***dar*** şi pronunţi numai ***da'?*** Ai să-ţi dai foarte bine seama de ele după ce o să te uiţi prin gramatică. De gramatică ai nevoie în primul rînd şi cu ea trebuie să începi. Uite, am să-ţi aduc acum o carte de gramatică şi am să te-ajut la început.

Cînd Ruth se ridică în picioare, lui Martin îi trecu prin minte ceva ce citise în cărţile de maniere elegante şi se sculă şi el de pe scaun, stingherit, neştiind dacă într-adevăr se purta aşa cum trebuie şi temîndu-se ca nu cumva statul lui în picioare să fie interpretat ca semn că vrea să plece.

— Domnule Eden, strigă Ruth cînd tocmai era gata să iasă din cameră, fii bun şi spune-mi: ce-i aceea pileală? Ai folosit cuvîntul ăsta de mai multe ori, îţi aminteşti?

— A, pileală, rîse el. E un cuvînt mai din topor şi înseamnă whisky, bere — orice băutură care te îmbată.

Ea rîse şi ieşi din cameră. Se întoarse cu o carte de gramatică şi-şi trase scaunul lîngă al lui — Martin se întrebă dacă ar fi trebuit ori nu să-i ţină scaunul cînd se aşezase — apoi se aşeză foarte aproape de el. Începură să răsfoiască prin carte şi capetele lor stăteau aplecate unul către celălalt. Era atît de tulburat şi

vrăjit de apropierea ei, încît de-abia dacă auzea îndrumările cu privire la strădaniile ce-l aşteptau de acum încolo. Dar în clipa cînd începu să-i explice importanţa conjugării, uită cu totul de prezenţa ei. Nu mai auzise niciodată despre conjugare, iar privirea pe care o arunca acum asupra legilor de bază ale vorbirii îl fascina. Se apleca şi mai mult asupra paginii şi părul fetei îi mîngîie obrajii. O singură dată în viaţă mai leşinase şi avu senzaţia că o să leşine şi acum. De-abia mai putea să respire, iar inima îi bătea cu furie şi-i împingea tot sîngele în gîtlej, sufocîndu-l. Niciodată nu i se păruse că e atît de uşor să ajungă pînă la ea. În clipa aceea peste prăpastia necuprinsă care-i despărţea se aşternu o punte. Dar simţămintele lui pentru Ruth nu pierduseră nimic din cereasca lor curăţenie. Ea rămînea, mai departe pe aceleaşi culmi ameţitoare. El fusese luat de jos, înălţat în slăvi şi ridicat pînă la ea. Smerenia pe care-o arăta în faţa ei era plămădită din acelaşi aluat cu teama şi veneraţia religioasă. I se părea că profanase cele mai sfinţite lucruri sfinte de pe lume şi încetişor, cu grijă, îşi îndepărtă, capul, eliberîndu-l de atingerea care-l zguduise ca un şoc electric, dar care pentru ea, trecuse cu totul neluată în seamă.

Capitolul VIII

Trecură mai multe săptămîm în cursul cărora Martin Eden studie gramatica,

reciti codul manierelor elegante şi devoră toate cărţile ce-i mai căzură în mină. Cu tot ce ţinea de lumea lui trecută nu mai avea nici o legătură. Fetele de la „Lotus Club” se întrebau ce s-o fi întîmplat cu el şi-l necăjeau pe Jim cu tot felul de întrebări, iar unii dintre cei care obişnuiau să boxeze la Riley erau foarte mulţumiţi că Martin nu mai dădea pe acolo.

La bibliotecă descoperi o altă comoară. Aşa după cum gramatica îi arătase legile de bază ale vorbirii,

cartea de acum îl iniţia în legile cele mai importante ale poeziei şi din ea începu să înveţe despre măsură, ritm şi imagini, trăind astfel bucuria de a afla, sub învelişul frumuseţii, izvoarele şi tainele acestei frumuseţi. O altă carte destul de nouă care îi căzu în mînă trata despre poezie ca reprezentare realistă a vieţii, întreprinzînd în această direcţie o cercetare exhaustivă cu numeroase citate din cele mai vestite opere literare. Nu citise niciodată vreun roman cu interesul şi atenţia cu care studia aceste lucrări. Şi mintea lui plină de prospeţime, vreme de douăzeci de ani nesupusă la eforturi iar acum aţîţată de dorinţi arzătoare, asimila tot ce citea, cu o vigoare nicicînd întîlnită la studenţii obişnuiţi.

Cînd de la înălţimea unde se ridicase privea acum îndărăt către vechea lume cunoscută cîndva, lumea uscatului, a mării şi a corăbiilor, a marinarilor şi a femeilor de prin porturi i se părea teribil de strîmtă; şi totuşi lumea cea veche parcă se revărsa şi se amesteca treptat cu cea nouă. Mintea lui căuta unitatea şi fu surprins cînd observă prima oară puncte de contact între cele două lumi. În acelaşi timp se simţea înnobilat de minunăţia gîndurilor şi de frumuseţea aflată în cărţi. Toate acestea îl făcură să creadă cu mai multă convingere decît oricînd că în societatea înaltă, în societatea din care făcea parte Ruth şi familia ei, toţi bărbaţii şi toate femeile nutreau şi trăiau numai astfel de gînduri. Aici jos, unde se afla el, stăpînea ticăloşia, iar el voia să se dezbare de ticăloşia ce-i murdărise toată viaţa de

pînă atunci şi să se înalţe către regatul sublim în care trăiau clasele sus-puse. Întreaga copilărie şi tinereţe îi fuseseră tulburate de o vagă nelinişte; niciodată nu ştiuse ce anume vrea, dar năzuise către un lucru după care zadarnic alergase, pînă în clipa cînd o întîlnise pe Ruth. Acum neliniştea aceea devenise apăsătoare şi dureroasă dar în sfîrşit ştia, limpede şi fără putinţă de îndoială, că de frumuseţe, de cultură şi de dragoste era însetat.

În aceste cîteva săptămîni o văzuse pe Ruth de cinci sau şase ori şi de fiecare dată plecase de la ea îmbogăţit. Îl ajuta la studiile de gramatică, îl învăţa cum să pronunţe corect şi-l iniţiase în cele dintîi taine ale matematicilor. Dar relaţiile lor nu se limitau numai la studiile elementare. Martin văzuse prea multe în viaţă şi mintea îi era prea matură pentru a fi întru totul mulţumită cu fracţii, rădăcini cubice, analiză sintactică şi morfologică; de aceea uneori discuţia lor aluneca spre alte subiecte — ultimele poezii citite de el ori cel din urmă poet pe care ea îl studiase. Iar cînd Ruth îi citea cu voce tare pasajele favorite, el simţea că se ridică pe cele mai înalte piscuri ale desfătării. Niciodată, la nici una dintre femeile pe care le cunoscuse, nu mai auzise o astfel de voce. Pînă şi cel mai neînsemnat sunet ieşit de pe buzele ei îi aţîţa dragostea, iar fiecare cuvînt pe care-l rostea îl înfiora şi-l făcea să se cutremure. Timbrul glasului ei, virtuţile-i alinătoare, modulaţiile armonioase — toate erau produsul gingaş, bogat şi in-definibil al culturii şi al unui suflet ales.

În vreme ce o asculta vorbind, îl furau aducerile-aminte şi în urechi îi răsunau ţipetele stridente ale femeilor sălbatice şi vrăjitoarelor din insulele depărtate, dimpreună cu cele, ceva mai puţin supărătoare dar tot aspre, ale muncitoarelor şi ale fetelor din lumea lui. Apoi forţele interioare ale închipuirii începeau să lucreze şi toate femeile îi treceau, ca la paradă, pe dinaintea ochilor minţii, fiecare din ele mărind prin contrast strălucirea lui Ruth. După aceea bucuria îi deveni şi mai covîrşitoare la gîndul că mintea ei pricepe tot ce citeşte şi se înfiora de plăcere în faţa frumuseţii gîndurilor scrise. Ruth îi citi mult din Prinţesa[1] şi atît de delicat era simţul ei estetic, încît Martin o surprinse de mai multe ori cu ochii înotînd în lacrimi. În astfel de clipe emoţiile ei îl

[1] ***The Princess,*** poem al lui Tennyson, în care, folosind un subiect romantic medieval, poetul tratează problema femeii, pronunţîndu-se de fapt împotriva emancipării ei.

ridicau pînă la înălţimea unui zeu şi, pe cînd o privea şi-i sorbea cuvintele, i se părea că priveşte în faţă însăşi viaţa, pătrunzîndu-i cele mai ascunse taine. Apoi, dîndu-şi seama la ce înălţimi de aleasă sensibilitate se ridicase, fu convins că asta înseamnă dragostea, şi dragostea este cel mai măreţ lucru de pe lume. Şi iarăşi treceau, ca la paradă, pe potecile aducerii-aminte toate emoţiile şi pasiunile trăite pînă atunci — beţia dată de vin, mîngîierile femeilor, brutalitatea meciurilor de box — şi toate i se păreau triviale şi josnice faţă de sublimul avînt pe care i-l dădea fericirea de acum.

Pentru Ruth situaţia era mult mai puţin limpede. Nu iubise niciodată. Tot ce ştia în privinţa asta aflase din cărţi şi acolo faptele vieţii de toate zilele erau transpuse de imaginaţie într-o lume de visuri şi închipuire; nu-şi dădea de loc seama că acest marinar necioplit se strecura în inima ei şi strîngea acolo forţe care într-o bună zi aveau să izbucnească şi să i se răspîndească în toată fiinţa ca nişte unde de foc. N-o pîrjoliseră niciodată flăcările dragostei. Cunoştinţele ei despre dragoste erau numai teoretice şi şi-o închipuia ca pe o flacără do- moală, gingaşă ca şi căderea boabelor de rouă, potolită ca undele unei ape liniştite şi răcoroasă ca amurgul catifelat al serilor de vară. În mintea ei dragostea era mai mult o afecţiune calmă, închinată celui drag într-o atmosferă de linişte eterică, îmbălsămată de mirosul florilor şi păstrată într-o lumină discretă. Nici nu visa la zbuciumul vulcanic al dragostei, la dogoarea-i pîrjolitoare şi la pustiirile ce

nu lasă în urmă decît scrum. Nu cunoştea nici posibilităţile ei şi nici pe ale lumii din jur; iar străfundurile vieţii erau pentru ea oceane de iluzii. Afecţiunea conjugală dintre tatăl şi mama ei devenise pentru Ruth idealul în dragoste şi aştepta să vină o zi în care, fără greutate şi emoţii, va trece şi ea în aceeaşi dulce seninătate a vieţii, alături de bărbatul iubit.

Asta era pricina pentru care Martin Eden i se părea ceva cu totul nou, un individ straniu, şi de aceea făcea greşeala de a identifica efectele pe care prezenţa lui le avea asupră-i, cu noutatea şi impresia de straniu. Era şi firesc să se întîmple aşa. Aceleaşi simţăminte neobişnuite le încercase atunci cînd privise animalele sălbatice la menajerie, cînd avusese prilej să vadă o vijelie ori să se sperie de panglica orbitoare a fulgerelor. În astfel de lucruri se ascundeau puteri cosmice, şi o putere tot cosmică părea că sălăşluieşte şi în el. Venise către ea aducînd chemarea văzduhurilor şi ispita spaţiilor necuprinse. Pe chipul lui se arăta strălucirea soarelui tropical iar muşchii umflaţi şi elastici nu erau decît forţa primordială a vieţii. Purta semnele misterioasei lumi a oamenilor aspri şi a faptelor şi mai aspre, o lume ale cărei fortăreţe începeau dincolo de orizonturile ei. Era necioplit, sălbatic şi pe căi tainice vanitatea ei ajungea la măgulire atunci cînd îl vedea supunîndu-i-se atît de ascultător. De asemenea era împinsă şi de dorinţa firească de a domestici un animal sălbatic. Tot inconştientă şi foarte depărtată de gîndurile ei era şi dorinţa de a-l transforma cu totul, de a-l modela

după chipul şi asemănarea tatălui ei, pe care îl socotea făptura cea mai reuşită de pe lume. De altminteri nici nu exista vreo cale — în universul experienţei ei — pe care ar fi putut ajunge să înţeleagă că senzaţia apropierii de o forţă cosmică, pe care o încerca în prezenţa lui, era într-adevăr cel mai cosmic dintre lucruri, dragostea, care cu aceeaşi putere strînge laolaltă peste tot întinsul lumii bărbatul şi femeia, sileşte cerbii să se ucidă unii pe alţii în perioadele de împreunare şi împinge cu forţă irezistibilă către unire pînă şi elementele naturii.

Rapida lui transformare era şi ea un izvor de mirare şi de interes. Descoperea în el calităţi nebănuite care păreau să se dezvolte zi de zi, ca o floare pe pămînt prielnic. Îi citea cu voce tare versuri din Browning şi adesea rămînea surprinsă de ciudata interpretare pe care el o da pasajelor obscure. Nu stătea în puterea ei să-şi dea seama că, datorită îndelungii experienţe care-i îngăduia să cunoască bărbaţii, femeile şi viaţa, el avea toate şansele să găsească mult mai adesea decît ea interpretările corecte. Ideile acestui om i se păreau naive, cu toate că nu de puţine ori rămînea înmărmurită la vederea îndrăzneţelor avînturi ale înţelegerii lui care se ridica pe piscuri atît de ameţitoare, încît ea nu le mai putea urmări şi nu-i rămînea decît să se-nfioare în faţa dovezilor puterii sale nebănuite. Pe urmă i-a cîntat la pian — de astă dată fără a-l mai sfida — şi-l puse la încercare cu o muzică ce depăşea chiar şi puterea ei de înţelegere. La auzul muzicii fiinţa lui se deschise ca o floare în

bătaia soarelui şi trecerea de la muzica sincopată şi sunetele discordante ascultate de oamenii din clasa lui socială pînă la bucăţile clasice, pe care ea le cunoştea aproape pe de rost, se făcu foarte repede. Totuşi arătă o foarte democratică admiraţie pentru Wagner şi după ce ea îi explică în ce fel trebuie înţeleasă uvertura la ***Tannhäuser,*** bucata aceasta îi plăcu mai mult decît tot ce-i cîntase pînă atunci. Muzica aceasta întruchipa viaţa lui. Întregul său trecut era cuprins în motivul „Venusberg”, în vreme ce Ruth îi părea oarecum identificată cu motivul „Corului pelerinilor”[1]; iar din starea de exaltare la care îl ridica muzica el înainta şi se înălţa în acel regat al umbrelor şi al spiritelor rătăcitoare în care binele şi răul sînt pe veci încleştate în luptă.

Uneori îi punea întrebări ce-i stîrneau în minte vremelnice îndoieli cu privire la temeinicia propriilor ei definiţii şi idei privitoare la muzică. Dar despre felul cum cînta ea, nu punea niciodată întrebări. Prea era cuprinsă în cîntecul acela întreaga-i făptură, iar armonia divină a vocii ei de soprană îl lăsa totdeauna înmărmurit. Şi nu se putea opri să nu compare vocea aceasta cu slabele piuituri, cu trilurile stridente ale lucrătoarelor din fabrici, prost hrănite şi neexersate, cu behăielile sparte ieşite din gîtlejurile arse de alcool ale femeilor de prin porturi. Îi făcea şi ei plăcere să cînte

---

[1] Motivul „Venusberg” sugerează dragostea pămînteaseă, profană, iar motivul „Corului pelerinilor”, dragostea care ar tinde să se desprindă de „pămîntesc”.

pentru el la pian sau din gură. Adevărul e că pentru prima oară se întîmpla să aibă un suflet omenesc cu care să se joace şi era o adevărată desfătare să modelezi pasta atît de supusă a sufletului unui astfel de om; căci ea îşi închipuia că-l modelează, iar intenţiile îi erau cum nu se poate mai bune. Dar afară de toate acestea, tovărăşia lui era totdeauna foarte plăcută. N-o mai înfricoşa. Primul simţămînt de oarecare repulsie nu fusese de fapt decît teama inspirată de neaşteptata descoperire a propriei personalităţi, dar teama aceea pierise. Deşi nu-şi dădea seama, încerca faţă de el un fel de simţămînt de proprietate. La rîndul lui, avea asupra ei o influenţă întremătoare. Muncea foarte mult la universitate, dar după aceea s-ar fi zis că găseşte vigoarea de a se smulge dintre hîrţoagela prăfuite ca să îngăduie suflului proaspăt al personalităţii lui să adie în jurul ei. Vigoare! Tocmai de vigoare avea ea trebuinţă, iar el i-o punea la îndemînă cu toată generozitatea. A sta în aceeaşi încăpere cu el ori a-l întîmpina la intrare însemna a căpăta o nouă doză de curaj. Iar după, ce el pleca, Ruth se întorcea la cărţile ei cu şi mai multă ardoare şi cu noi provizii de energie.

Cunoştea foarte bine opera lui Browning, dar niciodată nu înţelesese că jocul cu sufletele este o treabă delicată. Pe măsură ce-i creştea interesul faţă de Martin, dorinţa de a-i schimba viaţa deveni pentru ea o pasiune.

— Uite, să-l luăm, de pildă, pe domnul Butler, zise ea într-o după-amiază, cînd gramatica, aritmetica şi poezia fură date

la o parte. La început se părea că n-ar avea cine ştie ce perspective. Tatăl său a fost casier la o bancă, dar ani întregi a zăcut bolnav şi în cele din urmă a murit de tuberculoză în Arizona, iar după moartea tatălui său, domnul Butler, Charles Butler îl cheamă, s-a trezit singur pe lume. Bătrînul Butler venise din Australia şi deci tînărul nostru nu avea nici un fel de rude aici, în California. A început să muncească la o tipografie — de-atîtea ori am ascultat povestea asta — unde cîştiga trei dolari pe săptămînă. Astăzi are un venit de cel puţin treizeci de mii de dolari pe an. Cum a ajuns aici? A fost cinstit, supus, harnic şi econom. S-a lipsit de plăcerile după care aleargă cei mai mulţi băieţi. A luat hotărîrea să economisească o sumă fixă în fiecare săptămînă, indiferent de privaţiunile la care trebuia să se supună. Bineînţeles că după oarecare vreme a început să cîştige mai mult de trei dolari pe săptămînă, iar pe măsură ce-i creştea salariul creştea şi suma pe care o punea deoparte.

Ziua muncea şi noaptea urma la şcoala serală. Rămînea mereu cu ochii aţintiţi către viitor. Mai tîrziu a făcut şi liceul, tot la cursul seral. La şaptesprezece ani cîştiga foarte bine ca zeţar, dar era un tip ambiţios. Voia să facă neapărat carieră, nu numai să aibă cu ce trăi şi era foarte fericit cînd putea să se priveze de ceva pentru a-şi asigura drumul către ţelul final. Hotărî să studieze dreptul şi se angajă la biroul tatei ca simplu băiat de serviciu — bagă de seamă! — cu numai patru dolari pe săptămînă. Dar acum ştia

cum se strîng banii şi chiar din aceşti patru dolari făcu economii.

Se opri ca să mai răsufle şi să vadă cum reacţionează Martin. Pe faţa lui se citea limpede interesul stîrnit de lupta din tinereţe a domnului Butler, dar nu mai puţin limpede se vedea şi că se încruntase.

— Cred c-a dus o viaţă foarte grea pentru un tînăr, observă Martin. Patru dolari pe săptămînă! Cum putea trăi cu banii ăştia? Mai mult ca sigur că n-avea nici un fel de bucurie. Uite, eu plătesc acum cinci dolari pe săptămînă pentru casă şi masă şi nu o duc de loc bine, te rog să mă crezi. Trebuie c-a dus o viaţă de cîine. Mîncarea lui...

— Îşi gătea singur — pe o lampă cu gaz — îl întrerupse ea.

— Mîncarea lui era probabil mai proastă decît mîncarea ce i se dă unui marinar pe cele mai prăpădite corăbii de pe ocean şi-i nespus de greu să-ţi poţi închipui mîncare mai scîrboasă.

— Da, dar ia uită-te unde a ajuns, strigă ea plină de entuziasm. Ia gîndeşte cîte îşi poate îngădui astăzi cu un asemenea venit. Privaţiunile din tinereţe îi sînt acum răsplătite înmiit.

Martin îi aruncă o privire pătrunzătoare.

— Aş putea să-ţi garantez un lucru, zise el, şi anume că domnul Butler nu-ncearcă nici un fel de bucurie acum, cu toată îmbelşugarea în care trăieşte. Ani şi ani de-a rîndul s-a hrănit aşa cum am văzut, în vremea cînd avea un stomac de fier, şi pun rămăşag c-azi stomacul lui nu mai e bun de nimic.

Neputînd înfrunta privirile-i pătrunzătoare, Ruth coborî ochii în jos.

— Pun rămăşag că acum suferă de stomac! urmă Martin.

— Da, e-adevărat, mărturisi ea. Dar...

— Şi aş mai putea pune rămăşag, urmă Martin, că e grav şi încruntat ca o bufniţă bătrînă şi nici prin cap nu-i trece c-ar putea să se veselească vreodată, cu toţi cei treizeci de mii de dolari ai lui. La fel de sigur sînt că nici nu e prea încîntat cînd îi vede pe alţii petrecînd. N-am dreptate?

Ruth încuviinţă din cap şi se grăbi să explice:

— Dar lui nu-i plac lucrurile astea. E din fire un om cumpătat şi serios. Aşa a fost toată viaţa.

— Mai mult ca sigur c-aşa a fost, afirmă Martin, Trei dolari pe săptămînă, patru dolari pe săptămînă, un băiat tînăr care-şi găteşte singur pe o lampă cu gaz şi pune bani deoparte, care munceşte toată ziua şi-nvaţă toată noaptea, munceşte fără încetare şi niciodată nu se joacă, niciodată nu petrece — nu-ncape nici o îndoială că cei treizeci de mii de dolari au venit prea tîrziu.

Bunătatea lui sufletească îi ajuta să-şi imagineze miile de amănunte ale existenţei duse de acel băiat şi ale mărginitei lui dezvoltări spirituale pentru a ajunge un om cu un venit de treizeci de mii de dolari pe an. Într-o clipită, întreaga viaţă a lui Charles Butler fu proiectată în închipuirea lui.

— Ştii, adăugă el, îmi este tare milă de domnul Butler. Era prea tînăr ca să poată înţelege atunci, dar şi-a furat singur viaţa

de dragul celor treizeci de mii de dolari care în mîna lui sînt pur şi simplu fără rost. Ştii de ce? Pentru că treizeci de mii de dolari grămadă nu i-ar mai putea oferi astăzi ce i-ar fi putut oferi în copilărie zece cenţi economisiţi, cu care şi-ar fi cumpărat acadele, poame ori un bilet la galerie.

Tocmai aceste păreri originale o surprindeau pe Ruth. Nu numai că pentru ea erau cu totul noi şi potrivnice propriilor ei păreri, dar totdeauna simţea în ele sămînţa adevărului care ameninţa să-i clatine ori chiar să-i schimbe convingerile. Dacă ar fi avut paisprezece şi nu douăzeci şi patru de ani, poate că aceste adevăruri ar fi putut-o schimba; dar avea douăzeci şi patru de ani, era conservatoare din fire şi prin educaţie şi se şi închistase în cercul strîmt unde se născuse şi crescuse. E-adevărat, raţionamentele acestea bizare o tulburau în clipa cînd erau formulate, dar le trecea pe seama originalităţii lui ca om şi a vieţii curioase pe care o trăise, pentru ca de îndată să le dea uitării. Cu toate acesta, deşi nu era de acord cu ele, forţa cu care îşi formula argumentele, strălucirea din ochi şi înfrigurarea zugrăvită pe faţa lui în clipele acelea o tulburau tot- deauna şi o împingeau către el. Niciodată n-ar fi bănuit în aceste clipe că omul venit de dincolo de marginile orizontului ei o depăşea cu mult prin măreţia şi adîncimea ideilor. Limitele ei erau limitele propriei puteri de înţelegere; dar minţile limitate nu-şi pot da seama decît de limitele altora. De aceea socotea că puterea ei de înţelegere era într-adevăr

foarte largă şi ideile lui nu veneau în conflict cu ale ei decît în punctele peste care el nu mai era în stare să păşească; visa deci să-l ajute să vadă la fel ca ea, să-i lărgească orizontul pînă ce va ajunge să se identifice cu al ei.

— Dar n-am terminat încă povestea, zise Ruth. Tata spune că a muncit mai mult decît toţi băieţii de serviciu pe care i-a avut vreodată la birou. Domnul Butler era săritor şi iute la treabă. N-a întîrziat niciodată şi în fiecare zi venea cu cîteva minute mai înainte de ora cuvenită. Şi totuşi nu-şi risipea timpul. Orice clipă liberă o consacra studiului. A învăţat contabilitatea şi dactilografia şi-şi plătea lecţiile de stenografie dictînd în timpul nopţii unui reporter de la cronica judiciară, care avea nevoie de practică. Repede a ajuns funcţionar şi a ştiut să se facă indispensabil. Tata îl aprecia mult şi şi-a dat seama că avea să se ridice. Tocmai la propunerea tatei s-a înscris la Facultatea de drept. A ajuns avocat şi nici nu se întorsese bine la birou cînd tata l-a luat ca asociat. E un om mare. De mai multe ori a refuzat să-şi pună candidatura pentru senatul Statelor Unite, iar tata spune că, dacă ar vrea, ar putea ajunge judecător la Curtea Supremă de îndată ce s-ar ivi un loc liber. O astfel de viaţă e un exemplu pentru noi toţi. O asemenea viaţă ne dovedeşte că un om care are voinţă se poate ridica deasupra celor din jur.

— Da, e un om mare, spuse Martin cu sinceritate.

I se părea însă că în toată povestea asta există ceva care nu se împacă de loc

cu ceea ce simţea el că trebuie să fie frumosul şi viaţa. Nu era în stare să găsească o justificare pentru viaţa de trudă şi lipsuri a domnului Butler. Dacă ar fi făcut-o din dragoste pentru o femeie ori spre a se putea înălţa pînă la frumuseţe, Martin l-ar fi înţeles. Cel nebun din dragoste e gata să moară pentru un sărut, dar nu pentru treizeci de mii de dolari pe an. Nu-l mulţumea de loc cariera domnului Butler. La drept vorbind, exista aici ceva cumplit de meschin. Treizeci de mii de dolari pe an nu erau de lepădat, dar boala de stomac şi neputinţa de a fi fericit ca om răpeau acestui venit princiar orice valoare.

Se strădui să-i explice lui Ruth multe dintre gîndurile acestea, dar nu izbuti decît s-o umple de mirare şi s-o convingă că mai avea încă mult de lucru pînă să-l modeleze chiar aşa cum trebuie. Suferea şi ea de acea foarte răspîndită meteahnă a minţii care îi face pe oameni să creadă că culoarea pielii lor, credinţele şi convingerile lor sînt cele mai bune şi mai drepte, iar toţi ceilalţi oameni risipiţi pe faţa pămîntului sînt mai puţin fericiţi decît ei. Este aceeaşi meteahnă a minţii care l-a îndemnat pe iudeul din vechime să mulţu

mească lui Dumnezeu că nu l-a făcut femeie şi care i-a împins pe misionarii moderni pînă la marginile pămîntului pentru a impune popoarelor dumnezeul şi religia lor; aceeaşi meteahnă o făcea acum pe Ruth să dorească a-l schimba pe acest om cu alte vederi despre viaţă, pentru a-l potrivi pe calapodul celor ce vedeau viaţa cu aceiaşi ochi ca şi ea.

Capitolul IX

Martin Eden s-a întors de pe mare, venind către California cu nerăbdarea unui îndrăgostit. Cînd i se terminaseră banii, se înrolase ca matelot pe schoonerul care pleca în căutarea unor comori; după opt luni de căutări zadarnice, expediţia se destrămase pe insulele Solomon. Echipajul îşi primise apoi plata în Australia, iar Martin se îmbarcase imediat pe un pachebot cu destinaţia San Francisco. Banii cîştigaţi în aceste opt luni îi îngăduiau să rămînă pe uscat multe săptă- mîni, şi afară de asta avusese posibilitatea de a se ocupa intens cu studiul şi lectura în tot timpul călătoriei.

Era, e drept, setos de învăţătură, dar îi venea într-ajutor şi firea-i neîmblînzită dimpreună cu dragostea pentru Ruth. Luase cu el gramatica şi o studiase de mai multe ori de la un capăt la celălalt, pînă cînd mintea lui viguroasă şi odihnită ajunsese s-o stăpînească. Observase cu atenţie toate greşelile de gramatică

făcute de camarazii lui de pe bord şi se obişnuise să îndrepte în minte toate frazele incorecte şi să înlocuiască expresiile vulgare. Cu mare satisfacţie băgă de seamă că urechea îi devenea sensibilă şi că începea să capete simţ gramatical. O construcţie greşită îl supăra la fel ca şi o lipsă de acord, dar, adeseori, din lipsă de exerciţiu, chiar el era cel care îşi pricinuia supărări de acest fel, pentru că limba refuza să înveţe de la o zi la alta un nou sistem de vorbire.

Dupa ce a luat de mai multe ori gramatica de la început, s-a apucat să studieze cu ajutorul dicţionarului, îmbogăţindu-şi vocabularul cu cîte douăzeci de cuvinte pe zi. Îşi dădu repede seama că nu e vorba de o treabă prea uşoară şi, stînd la timonă ori de strajă la gabie, repeta cu încăpăţînare lista din ce în ce mai lungă de pronunţări şi definiţii şi totdeauna se chinuia să le înveţe pe dinafară, pînă în clipa cînd îl dobora somnul. Repeta mai ales frazele pe care pînă atunci le folosise ori pronunţase incorect, ca să-şi obişnuiască astfel limba să vorbească aşa cum vorbea Ruth. Cuvintele pe care pînă atunci le stîlcise, le repeta acum de mii de ori şi, spre surprinderea lui, într-o bună zi îşi dădu seama că începe să vorbească o engleză mai curată şi mai corectă chiar decît cea a ofiţerilor şi a domnilor de la cabine, care finanţaseră expediţia.

Căpitanul, un norvegian, cu ochi ca de peşte, ajunsese prin cine ştie ce întîmplare să aibă un Shake- speare complet pe care nu-l citea niciodată, iar

Martin îi spăla rufele, căpătînd în schimb permisiunea de a cerceta preţioasele volume. Pentru o vreme se cufundă atît de adînc în lectura pieselor şi mai ales a pasajelor favorite care i se întipăreau în minte aproape fără nici un efort, încît toată lumea păru a se transforma, îmbrăcînd forma tragediei şi comediei elizabetane[1], iar el însuşi nu mai gîndea decît în versuri albe. Asta i-a educat urechea şi i-a trezit o deosebită admiraţie pentru engleza distinsă; în acelaşi timp însă îi vîrî în minte şi multe cuvinte ori expresii arhaice şi desuete.

Cele opt luni fuseseră petrecute cu folos şi, pe lîngă ceea ce învăţase cu privire la vorbirea corectă şi la gîndirea înaltă, mai aflase şi o mulţime de lucruri

[1] Comedia şi tragedia engleză din a doua jumătate a veacului al XVI-lea, care coincide cu domnia Elizabetei I (1558—1603).

despre sine însuşi. Alături de smerenia pricinuită de puţinătatea cunoştinţelor, se trezise în el şi conştiinţa fermă a forţei proprii. Simţea că între el şi camarazii lui de pe bord existau mari deosebiri, dar era îndeajuns de înţelept ca să-şi dea seama că aceste deosebiri ţineau mai mult de domeniul posibilităţilor decît de cel al înfăptuirii. Ceea ce putea face el puteau şi ei; dar simţea că în fiinţa lui se află un ferment difuz care începuse să lucreze şi-i arăta că în el se ascundeau posibilităţi mult mai mari decît cele ce se transformaseră pînă atunci în fapte. Îl chinuia minunata frumuseţe a lumii şi ar fi dorit să fie şi Ruth acolo, să se bucure împreună cu el. Hotărî atunci că îi va descrie cît mai multe dintre splendorile mărilor Sudului. Spiritul lui creator se-nflăcără la gîndul acesta, îndemnîndu-l să recreeze pomenitele frumuseţi pentru mai multă lume şi nu numai pentru Ruth. Şi atunci, cu slavă şi mărire, veni marea idee. Avea să scrie. Va fi unul dintre ochii cu care oamenii văd, una dintre urechile cu care aud, una din inimile cu care simt. Va scrie — va scrie de toate — poezie şi proză, romane şi cărţi de călătorie, şi piese ca Shakespeare. Astfel va face carieră şi va afla calea ce-l va duce către Ruth. Scriitorii erau uriaşii lumii şi după înţelegerea lui erau cu mult mai valoroşi decît alde domnul Butler, care cîştigă treizeci de mii de dolari pe an şi pot ajunge judecători la Curtea Supremă, dacă vor.

De îndată ce a încolţit, gîndul acesta a pus stăpî- nire pe el, iar toată călătoria de înapoiere către San Francisco a fost

ca un vis. Îl îmbătau puteri nebănuite şi simţea că ar fi în stare să ducă la bun sfîrşit orice şi-ar pune în gînd. În mijlocul mării imense şi singuratice, căpătă putinţa de a privi în perspectivă. Pentru prima oară o văzu limpede pe Ruth şi lumea ei. În mintea lui lumea întreagă luase formă concretă, o putea cuprinde în cele două mîini ale sale şi o putea răsuci în fel şi chip, ca s-o cerceteze. Existau multe lucruri întunecate şi neguroase în lumea aceea, dar el o vedea ca pe un întreg şi nu în părticele, aşa după cum tot atunci vedea şi mijlocul de a o stăpîni. Să scrie! Gîndul acesta ardea în el ca focul. Va începe de îndată ce va ajunge acasă. Primul lucru pe care-l va face va fi să descrie peripeţiile din călătoria căutătorilor de comori. Va vinde apoi reportajul unui ziar din San Francisco. Lui Ruth nu-i va spune nimic, iar ea va fi surprinsă şi încîntată cînd îi va vedea numele tipărit. Deşi ocupat cu scrisul, va putea să-şi continue studiile. Doar fiecare zi avea nu mai puţin de douăzeci şi patru de ceasuri. Iar el era de neînvins. Ştia să muncească şi cetăţile aveau să se prăbuşească sfărîmate în faţa lui. Niciodată nu va mai trebui să plece pe mare — ca matelot; iar pentru o clipă prin faţa ochilor lui alunecă un iaht cu motor puternic. Mai existau scriitori care aveau iaht. Bineînţeles — încercă el singur să se mai domolească — la început succesele nu vor veni prea iute şi pentru o vreme se va mulţumi să cîştige cu scrisul atît cît îi va trebui ca să-şi continue studiile. Iar mai pe urmă, după oarecare timp — un timp foarte

nedeterminat — după ce va învăţa şi se va pregăti, va scrie operele lui cele mari şi numele lui va fi pe buzele tuturor. Dar mai presus de asta, cu mult mai presus de orice, avea să se dovedească vrednic de Ruth. Şi faima era ceva de preţ, dar aceste grandioase visuri înfloreau doar de dragul lui Ruth. Nu era unul dintre cei care aleargă după glorie, ci doar un nebun din dragoste.

De îndată ce sosi la Oakland, avînd în buzunar salariul primit, se instală în vechea-i odaie de la Bernard Higginbotham şi se aşternu pe scris. Nici măcar n-o vesti pe Ruth că se întorsese. Avea să se ducă s-o vadă de-abia după ce va termina reportajul despre călătoria căutătorilor de comori. Cu atîta dogoare ardea în el focul creaţiei, încît renunţă cu destulă uşurinţă ca s-o vadă. De altminteri chiar paginile pe care le scria acum aveau s-o aducă mai aproape de el. Nu ştia cît de lung ar trebui să fie reportajul lui, dar numără cuvintele unui articol de două pagini din suplimentul de duminică al lui ***San Fancisco Examiner*** şi se orientă după asta. În trei zile de muncă titanică, îşi încheie povestirea; dar după ce o copie cu grijă, cu litere cît mai mari, ca să fie uşor descifrabile, dintr-un manual de compoziţie găsit la bibliotecă află despre existenţa unor lucruri noi, cum ar fi paragrafele şi ghilimetele. Niciodată pînă atunci nu se gîndise la aşa ceva; dar de îndată se apucă de lucru şi transcrise din nou tot articolul, urmărind pas cu pas şi cele scrise în cartea de retorică şi ajungînd să înveţe astfel despre compoziţie, într-o

singură zi, cît învaţă un şcolar într-un an întreg. După ce transcrise reportajul a doua oară şi-l strînse sul cu cît mai mare grijă, citi într-un jurnal cîteva îndrumări date începătorilor şi descoperi că manuscrisele nu trebuie niciodată făcute sul şi nu pot fi scrise decît pe o singură faţă a hîrtiei. El încălcase regula în ambele privinţe. Tot de acolo mai află că ziarele cele mai mari plăteau cel puţin zece dolari de coloană. Aşa că, în vreme ce copia manuscrisul pentru a treia oară, se consola înmulţind zece coloane cu zece dolari. Produsul era totdeauna acelaşi — o sută de dolari — şi atunci hotărî că totuşi avea să ia mai mult decît ar fi cîştigat pe mare. Dacă n-ar fi făcut toate greşelile acelea, ar fi terminat articolul în trei zile. O sută de dolari în trei zile! Ar fi trebuit să stea pe mare trei luni sau chiar mai mult ca să cîştige o asemenea sumă. Trebuie să fie cineva nebun ca să plece pe mare cînd e în stare să scrie, hotărî el, deşi nu acorda banilor nici un fel de valoare în sine. Toată valoarea lor stătea în libertatea pe care puteau să i-o înlesnească, în îmbrăcămintea prezentabilă pe care puteau să i-o ofere, acestea neavînd altă menire decît aceea de a-l aduce, de a-l aduce repede, cît mai aproape de fata firavă şi palidă care-i schimbase complet viaţa şi-i arătase ce înseamnă inspiraţie.

Puse manuscrisul într-un plic mare şi-l adresă redacţiei ziarului ***San Francisco Examiner.*** Avea credinţa că orice material acceptat de ziar era publicat de îndată, şi cum trimisese manuscrisul vineri, se aştepta să-l vadă apărut în

duminica următoare. După părerea lui, apariţia articolului era un mijloc minunat de a o vesti pe Ruth ca se înapoiase. Pe urmă, duminică după-masă, avea să se ducă s-o vadă. Între timp îi venise în minte o altă idee, o idee de care era foarte mîndru şi pe care o socotea cum nu se poate mai înţeleaptă, mai cuminte şi mai practică. Va scrie o nuvelă de aventuri pentru tineret şi o va trimite revistei ***Youth's Companion***[1]. Se duse la casa populară de lectură şi răsfoi cîteva numere din ***Youth's Companion.*** Văzu că în fiecare săptămînă revista publica povestiri care continuau în cîte cinci numere consecutive, fiecare fragment avînd aproximativ trei mii de cuvinte. Găsi şi un număr de povestiri care apăruseră treptat în şapte numere consecutive şi se hotărî să scrie o bucată cam tot atît de lungă.

Se înrolase cîndva pentru o vînătoare de balene în Arctica — o expediţie care trebuia să dureze trei ani, dar se încheiase cu un naufragiu după numai şase luni. Deşi avea o imaginaţie foarte bogată, chiar fantastică uneori, exista totuşi în firea lui o trainică dragoste pentru realitate, care îl obliga oarecum să scrie despre lucruri pe care le cunoştea. Meşteşugul vînătorii de balene îi era cunoscut şi, pe baza faptelor reale trăite, porni la plăsmuirea aventurilor închipuite ale celor doi băieţi sortiţi de el să fie eroii povestirii. Sîmbătă seara hotărî că era treabă uşoară. Chiar în ziua aceea terminase primul fragment de trei

---

[1] Prietenul tineretului.

mii de cuvinte — stîrnind marea bucurie a lui Jim şi batjocura directă a domnului Higginbotham, care în tot cursul mesei pufni în rîs pomenind de „cărturăreasca” persoană descoperită în familia lor.

Martin se consola imaginîndu-şi surpriza pe care o va avea cumnatul lui duminică dimineaţa cînd va deschide ***Examiner*** şi va da peste articolul despre căutătorii de comori. Foarte devreme în dimineaţa de duminică se afla şi el în faţa uşii de la intrare şi căuta cu înfrigurare printre nenumăratele pagini ale ziarului. Îl răsfoi a doua oară, cu răbdare, pe urmă îl împături la loc şi-l lăsă acolo de unde îl luase. Îi părea foarte bine că nu vorbise cu nimeni despre articolul acela, îndată după asta se gîndi că probabil se înşelase în privinţa vitezei cu care materialele ajung să-şi găsească locul în coloanele ziarelor. Pe de altă parte, articolul lui nici nu cuprindea informaţii de prea mare actualitate şi probabil că redacţia avea să intre în corespondenţă cu el înainte de a-i publica articolul.

După masa de dimineaţă continuă să scrie la povestirea de aventuri. Cuvintele se înşirau lin în vîrful peniţei, cu toate că se oprea adeseori ca să caute un cuvînt în dicţionar sau să consulte manualul de compoziţie. Adeseori, în cîte o astfel de pauză, citea ori recitea vreun capitol; şi se consola spunîndu-şi că deşi nu scria marile opere pe care le simţea zăcînd în el, în orice caz învăţa să compună şi se obişnuia să-şi formuleze şi să-şi exprime în scris gîndurile. Lucră la povestirea aceea pînă se lăsă noaptea şi pe urmă se duse în sala de lectură unde cercetă

reviste şi săptă- mînale şi nu pleca decît la închidere, adică la ora zece. Respectă programul ăsta vreme de o săptămînă. În fiecare zi scria trei mii de cuvinte şi în fiecare seară cerceta revistele, observînd cam ce fel de nuvele, articole şi poeme erau socotite de redacţii ca vrednice de a vedea lumina tiparului. Un lucru era sigur: ce puteau face atîţia şi atîţia scriitori putea face şi el şi nu peste mult timp avea să scrie şi opere de care ei n-ar fi fost în stare. Fu foarte fericit să afle, citind în Book News o notiţă privitoare la onorariile scriitorilor care publicau în reviste, nu atît că Rudyard Kipling primea un dolar de cuvînt, cît să descopere că cele mai mici drepturi plătite de revistele de mîna întîi erau de doi cenţi cuvîntul. ***Youth's Companion*** era fără îndoială o revistă de mîna întîi şi la preţul arătat cele trei mii de cuvinte pe care le scrisese în ziua aceea îi vor aduce şaizeci de dolari — salariul pe două luni al unui matelot!

Vineri seara termină nuvela de aventuri care avea douăzeci şi unu de mii de cuvinte. Socoti că, la doi cenţi cuvîntul, avea să primească patru sute şi douăzeci de dolari. Nu era prea rău, pentru o săptămînă de lucru. Niciodată nu avusese atîţia bani deodată. Nici nu ştia pe ce să-i cheltuiască. Dăduse peste o mină de aur. Şi din mina asta putea scoate mereu mai mult. Îşi puse în gînd să-şi mai facă nişte haine, să se aboneze la mai multe reviste şi să-şi cumpere cîteva dicţionare pe care acum, dacă voia să le consulte, era obligat să se ducă la biblioteci. Dar chiar după toate astea, rămînea necheltuită

încă o bună parte din cei patru sute şi douăzeci de dolari. Problema asta l-a urmărit pînă în clipa cînd i-a trecut prin gînd să angajeze o servitoare pentru Gertrude şi să-i cumpere o bicicletă Marianei.

Trimise manuscrisul voluminos la ***Youth's Companion*** şi sîmbătă după-masă, după ce plănuise să scrie ceva despre pescuitorii de perle, se duse s-o vadă pe Ruth. Dăduse mai întîi telefon, aşa că veni chiar ea să-i deschidă. Din făptura lui emana vechea şi binecunoscuta strălucire a sănătăţii, care acum o impresiona şi mai adînc. Părea că-i pătrunde în tot trupul şi-i aleargă prin vine ca o lumină lichidă, făcînd-o să tremure din pricina forţei pe care i-o împrumuta. Martin se înroşi pînă-n vîrful urechilor cînd îi luă mîna într-a lui şi o privi în adîncul ochilor albaştri, dar bronzul proaspăt al celor opt luni de soare arzător îi ascunse roşeaţa, cu toate că nu-i putea ocroti gîtul de asprimea gulerului scrobit. Ea observă linia roşie a rosăturii şi se înveseli, dar veselia făcu loc mirării cînd îi văzu hainele. Îi veneau într-adevăr bine — erau primele lui haine de comandă — şi în ele părea mai zvelt şi mai bine proporţionat. Pe lîngă asta şapca de stofă fusese înlocuită de o pălărie moale, pe care ea îl rugă să şi-o pună în cap, iar pe urmă îi făcu o serie de complimente cu privire la noua lui înfăţişare. Nu-şi aducea aminte de cînd nu mai fusese atît de fericită. Toate schimbările astea erau opera ei; era mîndră de ce izbutise să facă şi simţea o

tot mai arzătoare dorinţă de a-l ajuta mai departe.

Dar schimbarea cea mai evidentă dintre toate, şi care îi făcu cea mai vie plăcere, se petrecuse în felul lui de a vorbi. Nu numai că vorbea mult mai corect, dar vorbea cu mai multă uşurinţă, iar în vocabularul lui existau o mulţime de cuvinte noi. Cînd se enerva ori se înflăcăra, revenea totuşi la vechiul lui fel de a pronunţa incorect şi de a înghiţi silabe întregi cîteodată. De asemenea mai era perceptibilă, din vreme în vreme, cîte o ezitare stîngace, mai ales atunci cînd se pregătea să folosească vreunul dintre cuvintele de curînd învăţate. Pe de altă parte însă, alături de uşurinţa în exprimare, se mai făcea simţit şi un fel zglobiu şi spiritual de a gîndi, care îi plăcea nespus. Tocmai înclinaţia aceasta către umor şi uşurinţa cu care ştia să discute în chipul cel mai plăcut despre tot felul de lucruri îl făcuseră cîndva un răsfăţat printre cei din lumea lui de-atunci, dar pînă în clipa de faţă nu-şi putuse arăta aceste calităţi în prezenţa lui Ruth, fiindcă îi lipsiseră cuvintele şi obişnuinţa. De-abia începea să se orienteze şi să-şi dea seama că nu mai este un simplu nechemat între oamenii aceştia. Se simţea ispitit, cu oarecare superioritate chiar, s-o lase pe Ruth să dea măsura sprintenelii şi tonului conversaţiei, mergea mereu în pas cu ea, dar niciodată nu îndrăznea să i-o ia înainte.

Îi povesti ce făcuse pînă atunci, despre proiectele de a trăi din scris şi de a-şi continua studiile. Fu însă dezamăgit de

faptul că ea nu prea se arăta de aceeaşi părere. Ba chiar nu era de loc încîntată de planurile lui.

— Ştii — îi spuse ea deschis — scrisul trebuie să fie şi el o meserie ca oricare alta. Bineînţeles, nu pretind că aş şti foarte multe despre meseria asta. Judec doar ca un om de pe stradă. Nu poţi ajunge fierar fără să faci trei ani de ucenicie — sau poate chiar cinci. Scriitorii cîştigă însă mult mai bine decît fierarii şi de aceea probabil că sînt mult mai mulţi acei care ar vrea să scrie, care... mai bine zis... încearcă să scrie.

— Şi nu s-ar putea ca eu să fiu deosebit de înzestrat pentru scris? întrebă el foarte mulţumit de limbajul pe care-l folosise, în vreme ce imaginaţia lui atît de vie proiecta toată scena pe un vast ecran unde se alătura altor mii şi mii de scene din viaţa-i trecută — scene năprasnice şi cumplite, grosolane şi sălbatice.

Toată viziunea aceasta complicată îi trecu prin minte cu iuţeala fulgerului, fără să pricinuiască vreo pauză în conversaţie şi fără să-i întrerupă şirul domol al gîndurilor. Pe ecranul închipuirii apăru atunci el însuşi împreună cu fata aceasta gingaşă şi frumoasă; stăteau unul în faţa celuilalt şi vorbeau într-o englezească minunată, iar încăperea în care se aflau era încărcată de cărţi şi tablouri, de armonie şi rafinament, peste care se revărsa o lumină caldă şi strălucitoare. În vremea asta la marginile cele mai depărtate ale ecranului se arătau, nelămurite şi înceţoşate, scene cu totul diferite, fiecare din ele fiind un tablou, iar el un simplu

privitor liber să zăbovească mai mult acolo unde ar fi vrut. Toate scenele acestea le vedea ca printr-o perdea de aburi şi prin vîrtejuri de negură străbătute de razele pătrunzătoare ale unei lumini roşietice. Văzu cîţiva ***cowboy*** aşezaţi la un bar şi bînd whisky tare ca focul, simţi atmosfera încărcată de obscenitate şi vorbe porcoase şi se văzu pe sine acolo, bînd şi înjurînd cu turbare, ori stînd cu ei la o masă, în lumina spălăcită a unei lămpi de gaz care scotea fum, în clinchetul banilor aruncaţi pe masă şi lipăitul cărţilor împărţite între jucători. Se văzu pe puntea vasului „Susque- hanna" gol pînă la brîu, cu mîinile goale şi pumnii strînşi, încleştat în luptă turbată cu Roşcatul din Liverpool; văzu băltoacele de sînge de pe puntea lui „John Rogers" în dimineaţa aceea plumburie a încercării de răscoală, pe secund zbătîndu-se în spasmele morţii, în mîna căpitanului revolverul care scuipa foc şi fum, împrejurul lui mateloţii cu chipuri schimonosite de ură, prăbuşindu-se scrîşnind înjurături cumplite — apoi se întoarse la scena centrală, liniştită, curată şi scăldată în lumină dulce, unde şedea Ruth de vorbă cu el, iar în jur nu erau decît cărţi şi tablouri; pe urmă văzu pianul cel mare la care în curînd Ruth avea să cînte pentru el; şi auzi ecoul cuvintelor lui alese şi frumos pronunţate: „Şi nu s-ar putea ca eu să fiu deosebit de înzestrat pentru scris?"

— Dar oricît de înzestrat ar fi un om pentru meseria de fierar — rîse ea — n-am auzit încă să fi ajuns cineva meşter fără să fi făcut mai întîi ucenicie.

— Şi atunci ce m-ai sfătui? întrebă el. Dar nu uita că simt în mine putinţa de a scrie... n-am cum să explic... simt numai că zace în mine puterea asta.

— Mai întîi trebuie să-ţi completezi educaţia şi studiile — i se răspunse — indiferent dacă în cele din urmă ai să ajungi sau nu scriitor. Studiile sînt indispensabile pentru orice carieră ţi-ai alege şi trebuie să-ţi întregeşti o educaţie serioasă şi temeinică. Ar trebui să te înscrii la liceu.

— Da... începu el, dar Ruth îl întrerupse dînd glas unui gînd care-i trecu atunci prin minte.

— Bineînţeles că în timpul ăsta poţi să te ocupi şi de scris.

— Asta neapărat, zise Martin îmbufnat.

— Cum adică? replică ea privindu-l cu destulă mirare, fiindcă nu prea îi era pe plac tăria cu care se agăţa de ideea aceea a lui.

— Dacă n-o să scriu, n-o să pot face nici un fel de liceu. Doar trebuie să trăiesc, să-mi cumpăr cărţi şi haine, nu-i aşa?

— Am uitat de asta, răspunse ea rîzînd. De ce dumnezeu nu te-ai născut cu ceva venituri?

— Prefer să am sănătate şi imaginaţie, zise el. Venitul pot să-l dau dracului, pe cîtă vreme fără celelalte n-aş putea niciodată ajunge... Era cît p-aci să spună „pînă la dumneata” dar se opri şi spuse: la nimic.

— Nu mai vorbi aşa, se răsti ea surîzînd. E tare urît.

Se roşi tot şi îngăimă:

— Ai dreptate şi te-aş ruga foarte mult să mă corectezi de fiecare dată.”

— Da... cu plăcere... zise ea, ezitînd puţin. Eşti înzestrat cu atît de multe calităţi, încît vreau să te văd perfect.

De îndată deveni o pastă în mîinile ei, dorind să se lase modelat, cu aceeaşi ardoare cu care ea voia să-l retopească şi să-l toarne în formele ce i se păreau a fi întruchiparea bărbatului ideal. Iar cînd ea îi arătă că ar trebui să profite de prilej, pentru că examenele de admitere la liceu începeau lunea următoare, el se declară imediat gata să se prezinte.

Pe urmă îi cînta din gură şi la pian, iar el o privi cu arzătoare dorinţă, sorbindu-i prin toţi porii drăgălăşenia şi minunîndu-se că nu se află de faţă o sută de admiratori, care s-o asculte şi să tînjească după ea, aşa cum tînjea şi cum asculta el.

Capitolul X

În seara aceea rămase la cină şi, spre mare bucurie a lui Ruth, făcu o bună impresie asupra domnului Morse. Au discutat despre marină, subiect care era cum nu se poate mai la îndemîna lui Martin, iar după aceea domnul Morse mărturisi că tînărul i se pare foarte ager la minte. Martin nu se repezea de loc la vorbă, rostea cuvintele rar şi răspicat, ferindu-se de expresiile din topor şi căutînd cuvinte cît mai alese, fapt care îi îngăduia să folosească cele mai frumoase

gînduri din mintea lui. Se simţea mult mai la largul său decît în acea primă seară cînd rămăsese la cină — trecuse aproape un an de atunci — iar sfiala şi modestia îl înălţară şi în ochii doamnei Morse, plăcut impresionată de evidentele lui progrese.

— E cel dintîi bărbat asupra căruia s-au oprit o clipă privirile lui Ruth, îi spuse dînsa domnului Morse. Părea atît de stîngace şi lipsită de interes în ce priveşte bărbaţii, încît, îţi spun drept, eram tare îngrijorată.

Domnul Morse se uită intrigat către nevastă-sa.

— Şi ai cumva de gînd să te foloseşti de tînărul marinar ca s-o faci să-şi vină în fire? întrebă el.

— Mă gîndesc numai că doar n-o să moară fată bă- trînă, dacă în privinţa asta am şi eu un cuvînt de spus. Iar dacă tînărul Eden este în stare să-i trezească interesul pentru bărbaţi în general, asta nu poate fi decît o treabă bună.

— Grozav de bună, aprecie domnul Morse. Dar ia presupune — şi uneori, draga mea, trebuie să mai facem şi presupuneri — presupune că tînărul acesta izbuteşte să-i trezească interesul mai ales în ce priveşte persoana lui.

— Aşa ceva nu este cu putinţă, răspunse doamna Morse izbucnind în rîs. Ruth e cu trei ani mai mare decît el şi... de altminteri... dar e imposibil. N-o să se întîmple niciodată un asemenea lucru. Lasă asta în grija mea

Şi astfel fu fixat rolul pe care avea să-l joace Martin, în vreme ce el, stîrnit fiind de Arthur şi Norman, se gîndea la o mică

nebunie. Cei doi spuseseră că aveau să se ducă duminică dimineaţa să facă o plimbare cu bicicletele printre dealuri, ceea ce nu-i trezi lui Martin nici un fel de interes, pînă în clipa cînd află că şi Ruth ştia să meargă pe bicicletă şi urma să-i însoţească în plimbarea plănuită pentru duminică. Nu ştia să meargă pe bicicletă, şi nici bicicletă n-avea, dar dacă Ruth ştia, înseamnă — hotărî Martin — că şi el trebuie să înveţe. Aşa că, după ce îşi luă rămas bun, se opri la un magazin şi dădu patruzeci de dolari pe o bicicletă. Era mai mult decît leafa lui greu muncită pe o lună întreagă şi-i împuţina resursele într-un chip ameţitor; dar cînd adună cei o sută de dolari pe care avea să-i primească de la ***Examiner*** cu cei patru sute douăzeci pe care în cel mai rău caz trebuia să i-i plătească ***Youth's Companion,*** băgă de seamă că impresia produsă asupră-i de cheltuirea unei sume atît de importante se şterge în bună parte. De asemenea nu se sinchisi de faptul că încercînd încă pe drumul către casă să înveţe cum să meargă pe bicicletă, îşi strica hainele de pe el. În aceeaşi seară telefona croitorului, chiar din prăvălia domnului Higginbotham, şi-şi comandă un alt costum. Pe urmă îşi luă în spinare bicicleta şi urcă pe scara îngustă din spatele casei, iar după ce trase patul de la perete văzu că în cămăruţă nu mai încap decît el şi bicicleta.

Avusese de gînd ca duminica s-o consacre pregătirii examenului de admitere, dar povestirea despre pescuitorii de perle îl fură cu totul şi petrecu

toată ziua în frigurile creaţiei, zugrăvind frumuseţea şi vraja care ardeau în sufletul lui. Faptul că Examiner apăruse din nou fără a publica articolul lui despre căutătorii de comori nu-l descurajă. Gîndurile îi hoinăreau la înălţimi prea mari ca să mai poată lua în seamă nimicurile şi, rămînînd surd la repetatele chemări ale surorii lui, se lipsi şi de îmbelşugatul prînz de duminică, totdeauna aflat la mare cinste în casa domnului Higginbotham. Pentru stăpînul casei acest prînz era un semn al prosperităţii şi succeselor sale, şi-l folosea totdeauna drept prilej pentru a ţine predici anoste, pline de banalităţi, despre instituţiile americane şi despre marile posibilităţi de a se ridica pe care aceste instituţii le acordau oricărui om într-adevăr muncitor. Nu uita niciodată să sublinieze că în ceea ce-l priveşte această ridicare era evidentă, căci pornind ca un simplu băiat de prăvălie, ajunsese la starea sa actuală de proprietar al „Băcăniei Higginbotham”.

Luni dimineaţa, Martin Eden privi oftînd la povestirea ***Pescuitorii de perle*** încă neterminată şi se urcă în tramvaiul de Oakland, ca să ajungă din timp la examen. Iar peste cîteva zile, cînd se duse să afle rezultatul, văzu că luase note proaste la toate materiile în afară de gramatică.

— Cunoştinţele dumitale de gramatică sînt excelente — îi spuse profesorul Hilton privindu-l prin lentilele groase ale ochelarilor — dar eşti nul, cu desăvîrşire nul, la celelalte materii şi în special ignoranţa dumitale în ceea ce priveşte istoria Statelor Unite este îngrozitoare —

altfel nu poate fi calificată: îngrozitoare. Sfatul meu ar fi să...

Profesorul Hilton se opri şi se uită la el fără pic de simpatie şi fără nici un fel de înţelegere, ca la una dintre eprubetele lui. Era profesor de fizică la liceu, părintele unei familii numeroase, avea un salariu ca vai de el şi poseda un fond de cunoştinţe alese, învăţate papagaliceşte.

— Da, domnule profesor, spuse Martin cu umilinţă, dorind în chip nelămurit ca în locul profesorului Hilton să se afle custodele bibliotecii.

— Şi te-aş mai sfătui să repeţi cel puţin ultimele două clase ale şcolii elementare. Bună ziua.

Pe Martin nu l-a necăjit prea mult căderea la examen, deşi l-a mirat expresia de surprindere zugrăvită pe chipul lui Ruth în clipa cînd i-a repetat sfaturile profesorului Hilton. Dezamăgirea ei era atît de evidentă, încît i-a părut foarte rău că nu reuşise la examen, dar mai mult din pricină c-o vedea supărată.

— Prin urmare vezi c-am avut dreptate, zise ea. Ştii mult mai multe lucruri decît orice elev de liceu, şi cu toate astea nu poţi reuşi la examen. Asta din pricină că educaţia dumitale, atîta cîtă ai, e fragmentară şi superficială. Ai nevoie de disciplina studiului, de o disciplină pe care numai un profesor cu pregătire ţi-o poate da. Trebuie să-ţi formezi o bază serioasă. Profesorul Hilton are dreptate şi dacă aş fi în locul dumitale m-aş înscrie la şcoala serală. Într-un an şi jumătate poate c-ai reuşi să dai două clase şi să cîştigi astfel şase luni. Afară de asta, ziua

ţi-ar rămîne liberă pentru scris, sau, dacă nu izbuteşti să te întreţii cu scrisul, ai putea să iei o slujbă oarecare.

„Dar dacă ziua am să mă duc la slujbă iar seara la şcoală, cînd am să te mai văd?” fu cel dintîi gînd care trecu prin mintea lui Martin, dar se stăpîni şi nu-i dădu glas. În loc de asta, spuse:

— Mi se pare ceva atît de copilăresc dusul ăsta la şcoala serală. Aş trece totuşi peste astfel de gînduri, dacă aş socoti că mi-ar putea fi de vreun folos. Cred însă că nu mi-ar folosi de loc. Pot învăţa mult mai repede decît poate preda un profesor. N-ar fi decît o pierdere de vreme — se gîndi atunci la ea şi la dorinţa lui de a o cuceri — şi n-am timp pentru asemenea lucruri. Adevărul e că n-am timp de pierdut.

— E vorba numai de timpul strict necesar. Îl privi duios, iar el simţi că e o brută, dacă-i în stare să n-o asculte. De pildă fizica şi chimia... nu poţi învăţa aşa ceva fără laborator. Pe urmă îţi vei da seama că la algebră şi geometrie nu poţi face nici măcar un pas fără profesor. Ai nevoie de profesori pricepuţi, specializaţi în arta pedagogică.

Martin tăcu o clipă, străduindu-se să găsească un mod de exprimare care să nu pară vanitos.

— Te rog să nu crezi că sînt un înfumurat, începu el. Departe de mine gîndul de-a mă umfla în pene. Dar am convingerea că sînt ceea ce s-ar putea numi un om făcut ca să înveţe. Pot învăţa singur. Mă simt bine cînd învăţ, mă simt în elementul meu, ca raţa pe lac. Vezi doar şi dumneata ce-am reuşit să fac cu

gramatica. Şi am mai învăţat multe alte lucruri — nici nu-ţi închipui dumneata cîte. Iar asta e de-abia începutul. Aşteaptă numai să prind... Se gîndi o clipă, ca să fie sigur că va pronunţa corect, apoi rosti: elan. De-abia acum încep să deschid cu adevărat ochii asupra lumii. De-abia acum am început să prind şpilul...

— Te rog, nu vorbi aşa, îl întrerupse ea.

— Să văd cum stau, se corectă Martin în grabă.

— Într-o limbă corectă, asta nu înseamnă nimic.

Martin se încurcă şi mai tare.

— Ce vreau să zic, e că încep să mă orientez.

Din milă pentru el, Ruth nu mai interveni şi-i îngădui să continue.

— Ştiinţa mi se pare asemenea cabinei de comandă de pe un vapor, unde se află hărţile. De cîte ori intru în bibliotecă, am impresia asta. Rolul profesorilor e să explice sistematic elevilor tot ce se află în cabina de comandă. Profesorii sînt numai nişte călăuze şi atîta tot. Nu e vorba de ceva scos atunci din capul lor. Ei nu construiesc cabina asta, nu creează. În cabină există totul mai înainte de venirea lor şi ei ştiu cum să umble cu aparatele, iar treaba lor e să-i iniţieze pe neştiutorii care altminteri s-ar rătăci. Numai că eu nu mă rătăcesc uşor. Am simţul orientării. Miros imediat unde... Ce-am mai greşit?

— N-ai de ce folosi aici verbul „a mirosi”.

— Ai dreptate, spuse el cu recunoştinţă. Îmi dau seama imediat unde mă aflu. Dar unde mă aflam? A, da, în cabina de comandă. Ei, există tipi..

— Oameni, îl corectă ea.

— Există oameni care au nevoie de călăuză, şi cu cei mai mulţi aşa se întîmplă; dar eu cred că mă pot descurca şi fără călăuză. Am petrecut ceva vreme în cabina de comandă şi aproape am ajuns în stare să-mi găsesc singur drumul, ştiu la ce hărţi să mă uit şi ştiu spre ce ţărmuri vreau să mă îndrept. Iar în felul cum am eu de gînd să procedez, dacă mă duc singur voi ajunge să cercetez mult mai multe ţinuturi. După cum ştii, viteza unei flote este viteza vasului celui mai leneş, iar viteza profesorilor se stabileşte în acelaşi fel. Nu pot să meargă în nici un caz mai repede decît elevii cei mai slabi, iar eu pot merge cu o viteză mult mai mare decît cea cu care pot mîna ei o clasă întreagă.

> ***Cine vrea s-ajungă-ndată***
> ***Singur drumul să-l străbată***[1]***.***

„Dar cu tine aş merge încă şi mai repede”, voi el să strige, căci înaintea ochilor îi apăru o lume nesfîrşită de ţărmuri însorite şi bolţi înstelate, printre care aluneca alături de Ruth, cu braţul petrecut pe după mijlocu-i subţire, cu chipul dezmierdat de firele mătăsoase ale părului ei de aur. În acea clipă era deplin

---

[1] Din poemul ***Biruitorii*** de Rudyard Kipling.

conştient de jalnica neputinţă a graiului. Dumnezeule! Cum de nu poate aşeza cuvintele aşa fel încît să vadă şi ea ce vede el acum! Şi simţea în inimă, ca o săge- tare a unei chinuitoare dorinţi îndemnul de a zugrăvi acele nechemate vedenii ce i se perindau în oglinda minţii. O! Asta era! Pătrunsese în adîncul tainei. Tocmai asta făceau marii scriitori şi poeţi ai lumii. De aceea erau nişte giganţi. Ştiau cum să pună în cuvinte ceea ce gîndeau, simţeau şi vedeau. Cîinii, care dorm la soare, scheaună şi latră adeseori prin somn, dar nu sînt în stare să spună ce vedenie i-a făcut să latre şi să scheaune. De multe ori se întrebase ce anume era el. Şi iată tot ce era: un cîine care dormea la soare. Avea vedenii frumoase şi înălţătoare, dar nu era în stare decît să scheaune şi să latre la Ruth. Dar nu va mai dormi la soare. Se va trezi, va deschide ochii şi va lupta, va munci şi va învăţa pînă în clipa cînd, cu ochi care văd şi limba care vorbeşte, va fi în stare să-i împărtăşească şi ei comoara acelor vedenii. Alţi oameni aflaseră meşteşugul exprimării, al preschimbăm vorbelor în slugi ascultătoare şi al alcătuirii unor combinaţii de cuvinte care să spună mai mult decît suma înţelesurilor acestor cuvinte luate în parte. Fu adînc răscolit de dezgolirea ca într-o scăpărare de fulger, a acestei taine, apoi din nou se cufundă în vedenia ţărmurilor însorite şi a boltelor înstelate... pînă în clipa cînd îşi dădu seama că tăcerea din jur e prea adîncă şi o văzu pe Ruth uitîndu-se la el înveselită şi cu ochii plini de zîmbet.

— O vedenie minunată mi s-a arătat, spuse el, şi cînd în auz îi răsunară propriile-i cuvinte, inima îi zvîcni. De unde ieşiseră vorbele astea? Înfăţişau în chip potrivit pricina tăcerii care întrerupsese discuţia lor. Era o minune. Niciodată nu mai exprimase un gînd măreţ într-un chip atît de elegant. Dar niciodată nu încercase să exprime în vorbe gînduri măreţe. Asta era. Aici se ascundea explicaţia. Niciodată nu încercase. Dar Swinburne încercase, la fel ca Tennyson, la fel ca Kipling şi ca toţi ceilalţi poeţi. Gîndurile îi fugiră fulgerător la ***Pescuitorii de perle.*** Niciodată nu îndrăznise să dea glas lucrurilor mari, să lase frîu liber avîntului frumuseţii care-i clocotea în suflet. Cînd o va termina, povestirea aceea va fi ceva deosebit. Era înspăimîntat de imensa frumuseţe a subiectului şi din nou gîndurile i se înflăcărară şi izbucniră nestăpînite, iar el se întrebă de ce n-ar putea cînta în falnice versuri o astfel de frumuseţe, aşa precum făcuseră marii poeţi. Dar în afară de asta, pe lume se mai aflau necuprinsele desfătări şi dumnezeiasca minune a dragostei lui pentru Ruth. De ce oare n-ar putea-o cînta, aşa cum au făcut poeţii? Poeţii au cîntat dragostea. Aşa va face şi el. Dumnezeul mă...

În urechile-i înfricoşate răsună deodată această exclamaţie. Furat de gînduri, o rostise cu glas tare. Sîngele îi năvăli în obraji, val după val, alungînd bronzul de pe chip, pînă ce roşeaţa se-ntinse de la rosătura făcută de guler pînă la rădăcina părului.

— Vă... vă... vă rog să mă iertaţi, se bîlbîi el. Mă gîndeam.

— Aş fi zis mai degrabă că te rugai, zise ea plină de curaj, dar în adîncul sufletului se simţea rănită şi îndurerată.

Pentru prima oară auzea o înjurătură pornită de pe buzele unui om cunoscut şi era foarte tulburată, nu numai fiindcă fusese martora unui lucru nepotrivit cu principiile şi educaţia ei, dar mai ales fiindcă sufletul îi fusese zguduit de această brutală izbucnire de viaţă în grădina bine împrejmuită a vieţii ei de fată.

Dar iertă, şi fu surprinsă de uşurinţa cu care putu să ierte. Fără să ştie de ce, i se părea că nu cu prea mare greutate i-ar fi putut ierta orice. N-avusese norocul să fie asemenea celorlalţi bărbaţi cunoscuţi de ea, dar se chinuia atît de mult — şi nu fără roade — ca să ajungă la fel cu ei. Nici o singură clipă nu-i trecu prin minte că ar mai putea exista vreo altă pricină a bunăvoinţei atît de mărinimoase pe care o avea faţă de acest om. Era o bunăvoinţă foarte duioasă, dar ea nu o ştia. Nici n-avea cum s-o cunoască. Seninul echilibru al celor douăzeci şi patru de ani în care nu iubise niciodată n-o putea înarma cu o prea pătrunzătoare înţelegere a propriilor simţăminte; pentru că nu se pîrjolise niciodată la flacăra dragostei adevărate, n-avea de unde şti că acum începea să-i simtă căldura.

Capitolul XI

Martin lucră mai departe la povestirea despre pescuitorii de perle, pe care ar fi terminat-o mult mai curînd dacă nu s-ar fi întrerupt mereu, încercînd să scrie versuri. Poeziile lui erau poezii de dragoste, inspirate de Ruth, dar pe nici una n-o duse pînă la capăt. N-avea cum să înveţe într-o singură zi meşteşugul versurilor. Rima, măsura şi ritmul erau ele singure treburi destul de grele, dar dincolo şi mai presus de ele exista ceva insesizabil şi vag, un lucru pe care îl intuia în orice poezie cu adevărat mare, dar pe care nu-l putea prinde şi închide în propriile-i versuri. Ceea ce intuia şi căuta el fără a izbuti să prindă, era tocmai spiritul veşnic viu şi neastîmpărat al poeziei. I se părea că goneşte după o strălucire amăgitoare, după un abur nestatornic ce nu se lăsa niciodată atins, cu toate că uneori îi răsplătea goana cu subţiri şuviţe destrămate din trupu-i învălurat, care ori se lăsau ţesute în fraze ce-i sunau în minte cu tonuri tulburătoare, ori se strecurau în vedeniile lui ca nişte umbre de nepătrunsă frumuseţe. Îl cuprindea deznădejdea. Ardea de dorinţa de a spune ceva şi nu izbutea decît să bolborosească vorbe prozaice, aşa cum ar fi putut îndruga oricine. Citea cu voce tare unele fragmente. Măsura se desfăşura fără greş iar rima puncta un ritm unduitor şi la fel de desăvîrşit, dar strălucirea şi înflăcărarea dinlăuntrul său nu se arătau nicăieri în vers. Nu mai înţelegea nimic şi de nenumărate ori —

desperat, învins şi demoralizat — se întorcea la ***Pescuitorii de perle.*** Fără îndoială că proza era o cale mai lesnicioasă.

După ***Pescuitorii de perle*** scrise un articol despre meşteşugul marinăresc, un altul despre vînătoarea de broaşte-ţestoase şi un al treilea despre alizeele emisferei boreale. Pe urmă încercă, numai de curiozitate, să scrie o schiţă şi, dintr-o singură zvîcnire, scrise nu mai puţin de şase, pe care le trimise la diferite reviste. Scria cu spor, încordat, de dimineaţa pînă seara şi pînă noaptea tîrziu şi nu se întrerupea decît atunci cînd se ducea la sala de lectură, la bibliotecă, spre a împrumuta cărţi, sau în vizită la Ruth. Era în culmea fericirii. Trăia o viaţă intensă. Înfrigurarea nu-l părăsea nici o clipă. Cunoşcu bucuria creaţiei, care, se zice, ar aparţine numai zeilor. Toată lumea înconjurătoare — mirosul legumelor veştede şi al clăbucului de săpun, înfăţişarea neîngrijită a surorii lui, mutra batjocoritoare a domnului Higginbotham — nu era decît vis. Lumea adevărată se afla în cugetul său, iar lucrurile pe care le scria erau tot atîtea frînturi de realitate ieşite din mintea lui.

Zilele i se păreau prea scurte. Existau atîtea lucruri pe care voia să le înveţe. Îşi reduse somnul la cinci ceasuri şi văzu că se descurcă şi aşa. Încercă să doarmă numai patru ceasuri şi jumătate, dar cu durere trebui să revină la cinci. Ar fi fost foarte bucuros să-şi poată consacra toate orele de trezie unei singure preocupări. Numai cu părere de rău lăsa scrisul ea să

se apuce de învăţat, părăsea învăţătura ca să se ducă la bibliotecă, se smulgea din cabina de comandă care era ştiinţa, ori se despărţea de revistele din sala de lectură, pline de secretele scriitorilor ce izbutiseră să-şi vîndă marfa. I se rupea inima de cîte ori trebuia să se ridice şi să-şi ia rămas bun de la Ruth; apoi pedala cu desperare pe străzile întunecoase, ca să ajungă cît mai repede la cărţile lui de acasă. Dar mai greu decît toate era să închidă cartea de algebră ori de fizică, să pună deoparte caietul şi creionul şi să închidă ochii obosiţi, ca să doarmă. Îi era nesuferit gîndul de a înceta să trăiască, chiar şi pentru un interval atît de scurt, iar singura-i mîngîiere venea de la deşteptătorul care avea să sune peste cinci ore. În orice caz, nu urma să piardă decît cinci ore, iar după aceea zbîrnîitul strident îl va smulge din somn şi va avea din nou în faţa lui o altă luminoasă zi de nouăsprezece ore.

Între timp săptămînile treceau, banii i se împuţinau şi nu primea de nicăieri nici un cent. La o lună după ce-l trimisese, manuscrisul povestirii de aventuri destinată să apară în mai multe numere consecutive ale revistei ***Youth's Companion*** îi fu restituit. Adresa prin care i se aducea la cunoştinţă că manuscrisul nu poate fi reţinut era atît de dibaci concepută, încît Martin fu într-o măsură chiar recunoscător redacţiei. Nu tot aceleaşi simţăminte le încercă însă pentru cei de la ***San Francisco Examiner.*** După ce aşteptă două săptămîni încheiate, le făcu o scrisoare.

După altă săptămînă le scrise din nou. Cînd se împlini luna, plecă la San Francisco şi se duse personal să stea de vorbă cu directorul. Dar nu reuşi să dea ochi cu înaltul personaj din pricina unui cerber care, sub înfăţişarea unui băiat de serviciu cu părul roşu, păzea la intrare. Către sfîr- şitul celei de a cincea săptămîni, manuscrisul îi fu înapoiat cu poşta, fără nici un fel de comentariu. Nu exista nici o adresă, nici o notiţă, nimic. În acelaşi fel i se întoarseră, de la principalele publicaţii din San Francisco, şi celelalte manuscrise. După ce le strînse pe toate, începu să le trimită pe la revistele de pe coasta Atlanticului, de unde i se întoarseră mult mai repede şi totdeauna însoţite de formularul tipărit al adresei de respingere.

Schiţele îi fură refuzate în acelaşi fel. Le citi şi le reciti de nenumărate ori şi îi plăcură atît de mult, încît îi fu cu neputinţă să priceapă cauza respingerii, pînă cînd, într-o bună zi, citi într-un ziar că toate manuscrisele trebuiesc scrise la maşină. Aici era explicaţia. Bineînţeles că redacţiile erau atît de aglomerate încît nu aveau vreme de pierdut şi energie de risipit cu descifrarea materialelor scrise de mînă. Martin închirie atunci o maşină de scris şi pierdu o zi întreagă ca să înveţe s-o folosească. În fiecare zi dactilografia tot ce izbutea să compună, iar manuscrisele mai vechi le dactilografia pe măsură ce se întorceau. Fu surprins cînd şi cele dactilografiate începură să se întoarcă înapoi. Fălcile i se încleştară, bărbia i se proiectă înainte,

agresivă; trimise din nou manuscrisele, altor reviste.

Îi veni în gînd că poate nu era un bun judecător al propriei lui creaţii. Făcu deci o încercare cu Gertrude. Îi citi cu glas tare cîteva bucăţi. Ochii femeii licăriră şi-l privi cu nespusă mîndrie, spunîndu-i:

— Ia uite, domle! Tu ai scris istoriile astea?

— Da, eu, răspunse el nerăbdător. Dar ia spune: cum ţi-au plăcut?

— Lucru mare! Grozav! Şi-nduioşător. Mi-au plăcut tare mult.

Se vedea bine că în mintea ei exista o nelămurire. Nedumerirea i se citea limpede pe faţă. Martin aşteptă.

— Da’ ia spune-mi, Mart — vorbi ea după o pauză lungă — cum s-a terminat cu cei doi? A luat-o pe fată tînărul acela care vorbea aşa de frumos?

Iar după ce i-a explicat sfîrşitul, pe care socotea că artisticeşte îl conturase foarte lămurit, Gertrude a mai spus:

— Asta eram doritoare să ştiu. De ce n-ai scris tot aşa şi-n povestire?

După ce i-a citit mai multe bucăţi, află un lucru de seamă şi anume că îi plăceau bucăţile care se sfîrşeau cu bine.

— Istoria asta a fost grozavă — îi spuse ea ridicîn- du-se de deasupra albiei cu rufe, uitîndu-se la el cu priviri obosite şi ştergîndu-şi sudoarea de pe frunte cu o mînă roşie şi aburindă — da’ mă-ntristează. Îmi vine să plîng. Şi făr’ asta sînt prea multe lucruri triste pe lume. Dacă mă gîndesc la lucruri vesele, parcă mă simt mai fericită. Ei, dacă s-ar fi însurat cu ea şi... Nu te superi, Mart, nu-i aşa? întrebă ea sfioasă. Cred c-am ajuns

să nu mai pot îndura lucrurile triste pentru că sînt prea obosită. Dar istorioara-i grozavă şi-aşa, într-adevăr grozavă. Cui ai să i-o vinzi?

— Asta-i altă căciulă, rîse Martin.

— Dar dac-ai vinde-o, cît crezi că ţi-ar da pe ea?

— Ei, vreo sută de dolari. O sută de dolari cel puţin, după cum se plăteşte de obicei.

— Aoleu! Ar fi tare bine s-o poţi vinde.

— Bani cîştigaţi uşor, nu-i aşa? Pe urmă adăugă, cu mîndrie: Am scris-o în două zile. Asta înseamnă cincizeci de dolari pe zi.

Ardea de nerăbdare să i le citească lui Ruth, dar nu îndrăznea. Hotărî deci să aştepte pînă i se publică vreo bucată, fiindcă atunci avea să înţeleagă şi ea la ce a- nume lucrase. Între timp muncea mai departe. Niciodată înnăscutul lui spirit de aventură nu-l răscolise mai adînc decît în cursul acestor uluitoare explorări în domeniul cuceririlor minţii omeneşti. Îşi cumpără manualele de fizică şi chimie, apoi îl adăugă pe cel de algebră şi începu să se ocupe de rezolvarea problemelor şi desluşirea demonstraţiilor. Luă drept bune rezultatele experienţelor aşa cum erau trecute în manuale, iar imaginaţia lui înaripată îi dădu putinţa să vadă reacţiile chimice într-un chip mult mai plastic şi mai concludent decît le putea vedea în laborator un elev obişnuit. Parcurgea sutele de pagini, copleşit de toate cîte începea să afle despre esenţa lumii. Pînă atunci privise lumea ca pe o realitate a cărei existenţă o constaţi şi treci mai

departe, dar acum începea să-i înţeleagă sistemul de organizare, legăturile şi interacţiunea dintre energie şi materie. Necontenit îi răsăreau spontan în minte răspunsurile la vechi probleme nedezlegate. Pîrghiile şi mecanismele îl fascinau şi gîndurile îi fugeau numaidecît la scripeţii, la maşinăriile şi la tot aparatajul folosit pe bordul unei corăbii. Ştiinţa navigaţiei, care dădea vaselor putinta să meargă la ţintă, fără să se rătăcească pe întinsul fără poteci al oceanelor, devenea acum limpede pentru el. Acum i se dezvăluiau tainele furtunilor, ale ploilor şi ale mareelor, iar explicaţia originii alizeelor îl făcu să se întrebe dacă nu cumva se grăbise scriind articolul despre alizee. În orice caz, ştia că acum ar scrie mult mai bine articolul acela. Într-o după-amiază se duse împreună cu Arthur la Universitatea statului California şi, cu respiraţia oprită şi sufletul cutremurat de veneraţie religioasă, trecu prin laboratoare, asistă la experienţe şi ascultă prelegerea unui profesor de fizică.

Cu toate acestea nu neglija scrisul. Un val de schiţe ieşiră de sub condeiul lui, şi încercă să scrie versuri mai uşoare — ca acelea pe care le văzuse tipărite prin reviste — deşi tot în vremea asta făcu greşeala de a pierde două săptămîni întregi cu o tragedie în versuri albe, a cărei promptă respingere de către mai multe reviste la rînd îl nedumeri profund. Nu după multă vreme îl descoperi pe

Henley[1] şi scrise o serie de poeme după modelul ***Schiţelor din spital.*** Erau poeme simple, poeme pline de culoare, de lumină, de vis şi de vrajă. Le intitulă ***Poeme marine*** şi rămase cu convingerea că erau cele mai bune lucruri pe care le scrisese. Erau treizeci la număr şi le terminase într-o singură lună, scriind cîte una în fiecare zi, după ce-şi încheia ziua de muncă la lucrările în proză, iar ziua asta de muncă era egală cu munca dintr-o săptămînă a unui scriitor de mare succes. Pentru el munca nu însemna mai nimic. Nu era vorba de trudă. Începea să-şi găsească graiul, şi toate splendorile şi minunăţiile închise vreme de ani îndelungaţi îndărătul buzelor lui imobile curgeau acum într-un torent sălbatic şi nestăvilit.

Poemele marine nu le arătă nimănui, nici măcar redacţiilor. Ajunsese să nu mai aibă nici un fel de încredere în oamenii de pe la reviste. Dar nu neîncrederea îl oprise să propună „Poemele” pentru publicare. I se păreau atît de frumoase, încît era ispitit să le

---

[1] ***William Ernest Henley*** (1819—1903), unul dintre iniţiatorii curentului colonialist în literatura engleză. Succesul lui literar se datoreşte faptului că s-a ridicat împotriva poeziei dulcege, dominantă în epoca victorienilor, încercînd să-şi îndrepte atenţia asupra aspectelor dureroase şi tragice ale existenţei umane. Este evident că prin această încercare şi-a cîştigat şi consideraţia lui Jack London, el însuşi un răzvrătit împotriva tendinţelor burgheze de falsă înfrumuseţare a realităţii.

păstreze ca să se bucure de ele cu Ruth în ziua aceea slăvită dar foarte depărtata în care va cuteza să-i citească ce scrisese. Pentru vremea de atunci le păstra, le citea cu glas tare şi de atîtea ori, pînă ce ajunse să le ştie pe de rost.

Trăia fiece clipă a ceasurilor de veghe şi trăia în timpul somnului, căci mintea lui se-nverşuna şi în somn împotriva gîndurilor şi întîmplărilor de peste zi, învălmăşindu-le în chipuri groteşti şi imposibile. Adevărul este că nu cunoştea clipe de tihnă, şi un trup mai firav sau un creier mai puţin solid construit s-ar fi năruit cu totul. O vizita mult mai rar pe Ruth în ceasurile tîrzii ale după-amiezilor, fiindcă nu mai era mult pînă în iunie, cînd ea trebuia să-şi dea licenţa şi deci să încheie studiile universitare. Licenţiată în litere! Cînd se gîndea la titlul acesta, parcă o vedea zburînd înaintea lui mult mai repede decît ar fi putut-o el urma.

Îi acorda o după-amiază pe săptămînă şi cum de obicei venea mai tîrziu, rămînea la cină şi pe urmă asculta muzică. Erau zilele lui de sărbătoare. Atmosfera din casa aceea, atît de deosebită de cea în care trăia el şi însăşi apropierea de Ruth îl aţîţau de fiecare dată şi-i întăreau şi mai straşnic crîncena hotărîre de a se ridica. În ciuda frumuseţilor care-i umpleau sufletul, în ciuda chinuitoarei dorinţi de a crea, Ruth era pricina înverşunatelor lui strădanii. În primul rînd şi mai presus de orice, era un îndrăgostit. Pentru el toate rămîneau subordonate dragostei. Mai fantastică decît aventura în lumea gîndului, era

aventura de pe tărî- murile dragostei. Lumea devenea atît de minunată, nu din pricina moleculelor şi atomilor supuşi unor forţe irezistibile din care era alcătuită, ceea ce o făcea cu adevărat minunată era faptul că Ruth trăia în mijlocul ei. Ea era lucrul cel mai minunat pe care îl văzuse, pe care îl visase ori îl întrezărise vreodată.

Tot îl mai chinuia însă distanţa uriaşă care îi despărţea. Era atît de departe, iar el se pricepea aşa de puţin să afle calea de apropiere! Cu fetele şi femeile din clasa lui socială avusese totdeauna succes, dar pe nici una nu o iubise; pe Ruth însă o iubea şi, afară de asta, deosebirea nu stătea numai în faptul că ea făcea parte dintr-o altă clasă. Însăşi dragostea lui o înălţa deasupra tuturor claselor. Era o fiinţă deosebită, atît de deosebită încît nu ştia în ce chip să se apropie de ea aşa cum se apropie un îndrăgostit. Ce-i drept, se apropia totuşi din ce în ce mai mult pe măsură ce se instruia şi învăţa să vorbească limba ei, descoperind idei şi bucurii pe care le puteau gusta împreună; dar asta nu putea satisface năzuinţele lui de îndrăgostit. Imaginaţia lui înfierbîntată de dragoste o sanctificase, transformînd-o într-o făptură prea serafică, prea spiritualizată pentru a putea avea cu ea vreo legătură trupească. Ceea ce o depărta pe Ruth şi-i crea impresia că nu va putea ajunge niciodată pînă la ea era tocmai dragostea lui. Dragostea îl lipsea chiar de bunul pe care ea însăşi, dragostea, îl dorea cel mai mult pe lume.

Şi iată că într-o bună zi, cu totul fără de veste, peste prăpastia dintre ei s-a aruncat un pod de o clipă, iar după aceea prăpastia a dăinuit mai departe, dar mult micşorată. Mîncaseră cireşe — nişte cireşe negre, lucioase, mari şi pline de suc gros, ca vinul negru şi vechi. Ceva mai tîrziu, pe cînd Ruth citea cu glas tare din ***Prinţesa,*** el observă din întîmplare pata lăsată de cireşe pe buzele ei. În clipa aceea, divinitatea fetei dispăru. Era lut, la urma urmei, numai lut, supus legilor de rînd ale lutului, ca şi el şi orice alt muritor. Buzele ei erau de carne ca şi ale lui, iar cireşele lăsau pe ele urme, la fel cum lăsau şi pe ale lui. Iar dacă aşa se întîmpla cu buzele, însemna că la fel stăteau lucrurile cu întreaga-i fiinţă. Era femeie, femeie din creştet pînă-n tălpi, femeie la fel cu toate femeile. A înţeles ca într-o sclipire de fulger. Dezvăluirea acestui adevăr l-a buimăcit. Era ca şi cum ar fi văzut soarele căzînd de pe cer, sau un lucru venerat doborît în ţărînă.

Apoi înţelese întreaga semnificaţie a întîmplării, iar inima începu să-i zvîcnească în piept îndemnîndu-l să se poarte cu această femeie aşa cum se poartă un îndrăgostit, căci nu era un duh de pe alte tărîmuri ci o femeie ca toate femeile, cu buze pe care cireşele pot lăsa o pată. Îndrăzneala unui asemenea gînd îl făcea să tremure, dar tot sufletul îi era numai cîntec iar judecata, într-un chiot triumfător, îi strigă că nu se în- şală. Ceva din schimbarea petrecută în el a ajuns de bună seamă pînă la Ruth, căci s-a oprit din citit, l-a privit şi a surîs. Privirile bărbatului s-au desprins din

ochii ei albaştri şi au coborît către buze, iar vederea petelor l-a scos din minţi. Braţele lui fură gata să se întindă către ea şi s-o cuprindă, după cunoscutul şi vechiul lor obicei din zilele ce nu cunoşteau zbuciumul. I se păru că ea se înclină către el, că aşteaptă, şi numai încordarea întregii lui voinţe fu în stare să-l reţină.

— N-ai ascultat nici măcar un cuvînt, îi spuse ea încruntîndu-se uşor.

Pe urmă rîse, bucurîndu-se de tulburarea lui, iar cînd Martin privi în ochii ei atît de sinceri şi-şi dădu seama că dînsa nu ghicise nimic din furtuna ce-i răscolea sufletul, se simţi ruşinat într-adevăr, îndrăznise să meargă cu gîndul prea departe. Dintre toate femeile pe care le cunoscuse el nu exista nici măcar una care n-ar fi ghicit — nici una, în afară de ea. Iar ea nu ghicise. În asta stătea deosebirea. Prin urmare ea nu era ca toate celelalte. Îl înfricoşa propria-i grosolănie, se prosterna în faţa nevinovăţiei ei şi din nou o văzu de cealaltă parte a prăpastiei. Podul se năruise.

Dar cu toate astea, întîmplarea îl adusese mai aproape de ea. Amintirea intîmplării dăinuia, iar în clipele cînd era mai abătut, o retrăia cu desfătare. Prăpastia nu i se mai arătă niciodată a fi atît de adîncă. Străbătuse o distanţă mult mai mare decît cea pe care o poate crea o licenţă în litere sau chiar zece licenţe. E-adevărat, Ruth rămînea o fiinţă pură, de o puritate cum nici nu visase el că poate exista; dar cireşele îi pătaseră buzele. Era supusă legilor ce cîrmuiau lumea, în chip la fel de implacabil ca şi

el. Trebuia să mănînce ca să poată trăi, şi făcea guturai dacă o prindea umezeala la picioare. Dar nu asta era important. Dacă simţea foamea şi setea, dacă simţea frigul şi căldura, înseamnă că putea simţi şi dragostea — dragoste pentru un bărbat. Da, iar el era bărbat. Şi de ce oare n-ar fi putut să fie el ***bărbatul?*** „Depinde numai de mine”, avea să murmure el adesea. „Eu voi fi ***bărbatul.*** Voi face în aşa fel ca eu să fiu ***bărbatul.*** Şi-am să fiu!”

Capitolul XII

Într-o seară, devreme, pe cînd se lupta cu un sonet care schimonosise cumplit frumuseţea şi gîndurile ce-i pluteau prin minte ca un abur de lumină, Martin fu chemat le telefon.

— E o voce de cucoană, cucoană mare, chicoti domnul Higginbotham cînd veni să-l cheme.

Martin se duse la telefonul agăţat în colţul camerei şi cînd auzi vocea lui Ruth simţi cum îl străbate un val de fierbinţeală. În încleştarea cu sonetul, uitase de existenţa ei, dar auzindu-i glasul dragostea izbucni iar la suprafaţă, zguduindu-l. Ce voce minunată! Gingaşă şi plăcută, ca o melodie suavă venită de departe, sau mai degrabă ca un clopoţel de argint cu sunet duios şi limpede ca de cristal. O femeie obişnuită nu putea să aibă un astfel de glas. În glasul ei răsuna ceva ceresc, ceva venit de pe alte

tărîmuri. Era atît de fermecat, încît numai cu mare greutate o auzea ce spune, deşi făcea sforţări disperate să-şi ascundă tulburarea, ştiind că ochii de nevăstuică ai domnului Higginbotham stau aţintiţi asupră-i.

Ruth n-avea prea multe de spus — atîta doar că Norman trebuia s-o însoţească în seara aceea la o conferinţă dar îl apucase o durere de cap înfiorătoare, că ea luase biletele şi ar fi fost tare amărîtă dacă nu s-ar fi putut duce; iar în cazul cînd el nu avea altă treabă, n-ar vrea să fie aşa de bun s-o întovărăşească?

Fireşte că voia! Se strădui din răsputeri să-şi stăpî- nească tremurul din glas. Era uluitor! Totdeauna o văzuse numai acasă la dînsa. Niciodată nu îndrăznise s-o roage să iasă undeva cu el. Ca din senin, pe cînd încă se afla la telefon şi discuta cu Ruth, simţi deodată că întreaga lui fiinţă nu doreşte decît să moară pentru ea, şi năluciri pline de sacrificii eroice îi năvăliră în creierul tulburat, destrămîndu-se pe dată. O iubea atît de mult, atît de înspăimîntător de mult şi cu atîta deznădejde. În acel moment de nebună bucurie, cînd află că vrea să iasă cu el, să meargă cu el la o conferinţă — cu el, Martin Eden — Ruth se ridicase la asemenea (înălţime, încît i se păru că nu-i rămîne nimic altceva de făcut decît să moară pentru ea. Nu exista alt mijloc potrivit pentru a-şi arăta năprasnicele şi ameţitoarele simţăminte pe care le nutrea pentru ea. Era sublima lepădare de sine izvorîtă din dragostea adevărată care pune stăpînire pe toţi îndrăgostiţii, iar pe el îl cuprinsese

atunci, la telefon, într-un vîrtej de pasiune şi fericire; a muri pentru ea i se părea că înseamnă a trăi şi a iubi aşa cum se cuvine. Avea doar douăzeci şi unu de ani şi iubea pentru prima oară!

Cînd agăţă receptorul la loc, mîna îi tremura şi era vlăguit de furtuna care-i bîntuise în suflet. Ochii îi străluceau ca ochii îngerilor iar chipul îi era cu totul transfigurat, curăţit de orice zgură pămîntească, sfînt şi neprihănit.

— Va să zică îţi dai întîlniri în oraş, bodogăni cumnată-su batjocoritor. Cred că ştii ce înseamnă asta. Repede şi degrabă ai s-ajungi la răcoare.

Dar Martin nu putea să coboare din înălţimile la care plutea. Nici măcar cîinoşenia unei asemenea prevestiri nu era în stare să-l readucă pe pămînt. Mînia şi durerea erau mai prejos de el. Avusese o vedenie minunată şi era asemenea unui zeu, astfel că faţă de un biet vierme nu putea să încerce decît adîncă şi sfîşietoare milă. Ochii îi alunecară pe deasupra lui, dar fără să-l privească şi fără să-l vadă. Şi ca purtat de un vis trecu pragul camerei, ducîndu-se să se îmbrace. Deabia cînd se afla în cameră la el şi-şi înnoda cravata, percepu un sunet care-i zumzăia neplăcut în urechi. Luînd aminte la acest zumzăit îşi dădu seama că era vorba de ultima pufnitură oţărîtă a domnului Higginbotham; pînă în acea clipă nu izbutise să-i pătrundă în cuget.

După ce uşa casei lui Ruth se închise în urma lor şi coborîră amîndoi scările, o nouă nelinişte puse stă- pînire pe Martin. Marea bucurie de a se duce cu ea la o

conferinţă nu era netulburată. Nu ştia ce anume s-ar fi cuvenit să facă. Văzuse pe stradă că cei din clasa ei merg adeseori la braţ. Dar îi văzuse şi altfel, aşa că acum se întreba dacă numai seara bărbaţii oferă braţul femeilor, dacă nu cumva numai soţii ori rudele se cade să meargă la braţ.

Cînd mai avea un pas pînă să calce pe trotuar, îşi aduse aminte de Minnie. Fata asta făcuse totdeauna mare caz de etichetă. Chiar de-a doua oară cînd ieşise cu el în oraş, îl certase pentru că mersese pe partea dinăuntru a trotuarului şi-i pusese în vedere că ori de cîte ori însoţeşte o femeie, bărbatul trebuie să meargă totdeauna pe partea dinspre stradă. Ba chiar luase obiceiul de-a rămîne puţin în urmă, de fiecare dată cînd traversau o stradă, ca să-i amintească pe ce parte a trotuarului avea datoria să meargă. Se întreba şi acum de unde aflase ea regula aceasta, dacă o aflase într-adevăr de la clasele de sus şi dacă o înţelesese bine.

Cînd ajunseră la trotuar hotărî că n-avea ce să piardă dacă încerca; trecu deci pe la spatele lui Ruth şi ocupă locul dinspre stradă. Dar acum se cerea rezolvată cealaltă problemă. Oare să-i ofere braţul? Niciodată în viaţă nu mai făcuse un asemenea gest. Fetele pe care le cunoscuse el nu mergeau niciodată la braţul bărbaţilor. La primele întîlniri mergeau liberi, unul lîngă celălalt, iar după aceea începeau să se plimbe cuprinşi pe după mijloc şi, cînd treceau pe străzi mai slab luminate, fata îşi culca încet capul pe umărul lui. Dar acum era

vorba de cu totul altceva. Ruth nu era o fată dintre acelea. Trebuia să facă într-un fel.

Îndoi braţul dinspre partea pe unde mergea Ruth — îl îndoi foarte uşor, pe nesimţite, nu ca un gest de invitaţie ci în chip cît mai firesc, silindu-se să dea impresia că aşa merge el de obicei. Iar pe urmă s-a petrecut lucrul acela minunat. I-a simţit mîna pe braţul lui. Fiori de desfătare i-au străbătut trupul cînd a simţit atingerea şi pentru cîteva clipe minunate i s-a părut că a părăsit pămîntul şi zboară cu ea prin văzduh. Dar iute şi-a venit în fire, tulburat de o nouă complicaţie. Tocmai traversau strada. Acum trecea el pe partea dinăuntru a trotuarului. Trebuia oare să-i lase braţul şi să treacă pe partea cealaltă? Iar dacă făcea aşa, va fi silit să repete manevra şi la viitoarea traversare? Şi aşa mereu? Exista în toată treaba asta ceva care nu-i era de fel pe plac, aşa că se hotărî s-o faca pe prostul şi să nu tot ţopăie de colo-colo. Dar nici hotărîrea de acum nu avu darul să-l mulţumească pe deplin şi cînd ajunse să meargă pe partea dinăuntru începu să vorbească repede şi cu aprindere, lăsînd să se vadă cît mai limpede că e cu totul furat de ce spune, în aşa fel încît dacă cumva greşea neschimbînd locurile, entuziasmul de care se arăta cuprins să poată trece drept pricina neatenţiei.

Tocmai cînd traversau ***Broadway***-ul, se ivi o altă problemă a cărei rezolvare nu îngăduia întîrziere. În cercul de lumină al felinarului electric o zări pe Lizzie Connolly împreună cu prietena ei

care chicotea veşnic. N-avu decît o clipă de ezitare, apoi înălţă mîna şi-şi ridică pălăria. Nu putea fi neloial faţă de cei de o seamă cu el; salutînd-o pe Lizzie Connolly, îi saluta pe toţi ai săi. Fata înclină din cap şi îl privi tăios, nu cu ochi gingaşi şi mîngîietori ca ai lui Ruth, ci cu ochi frumoşi şi pătrunzători, ale căror priviri trecură apoi asupra femeii ce-i însoţea, cercetîndu-i amănunţit chipul şi îmbrăcămintea şi situaţia socială. Îşi dădu seama că şi Ruth o cercetează pe cealaltă cu priviri iuţi, pornite din ochi sfioşi şi blînzi ca de porumbiţă, dar în stare să vadă dintr-o fulgerare fata aceea muncitoare, gătită cu lucruri ieftine şi care purta pe cap o pălărie ciudată, pe atunci la modă printre femeile simple.

— Ce fată frumoasă! spuse Ruth peste cîteva clipe.

Martin ar fi fost gata s-o binecuvînteze pentru vorbele rostite şi cu toate astea răspunse:

— Nu ştiu, poate e o chestie de gust, dar mie nu mi se pare chiar aşa de frumoasă.

— Cum să nu. Din zece mii de femei, dacă ai să găseşti una cu trăsături atît de regulate. Are nişte trăsături minunate. Limpezi ca de camee. Şi are ochi atît de frumoşi!

— Aşa ţi se pare? întrebă Martin distrat, căci pentru ei nu exista decît o singură femeie frumoasă pe lume, şi aceea se afla alături, cu mîna pe braţul lui.

— Mi se pare? Dacă fata aceea ar avea posibilitatea să se îmbrace şi dacă ar învăţa-o cineva cum să meargă şi cum să

se poarte, ai rămîne vrăjit cînd ai vedea-o — domnule Eden — dumneata şi toţi bărbaţii.

— Înainte de toate ar trebui s-o înveţe cum să vorbească, lămuri Martin, căci altminteri cea mai mare parte dintre bărbaţi nu s-ar putea înţelege în vorbă cu ea. Sînt sigur că n-ai pricepe nici un sfert din ce ţi-ar spune, dacă ar vorbi cum vorbeşte în mod obişnuit.

— Ei, asta-i! Eşti tot atît de încăpăţînat ca şi Arthur, cînd apuci să susţii ceva.

— Ai uitat pesemne cum mă exprimam eu cînd m-ai cunoscut. De atunci am învăţat să vorbesc cu totul altă limbă. Înainte vorbeam şi eu cum vorbeşte fata aceea acum. Astăzi sînt în stare să mă exprim destul de corect pe limba dumitale pentru a-ţi explica îndeajuns de convingător că nu cunoşti limba fetei aceleia. Şi ştii de ce merge aşa cum ai văzut? Abia acum am început să mă gîndesc la lucrurile astea, cu toate că pînă astăzi nu aveam obiceiul s-o fac şi sînt pe cale să înţeleg... multe.

— Şi de ce umblă aşa?

— Ani în şir a lucrat ceasuri îndelungate la maşini. Trupul tînăr e foarte maleabil, iar munca istovitoare îl modelează ca pe o pastă. Pot să-ţi spun dintr-o singură privire ce meserie au mulţi dintre muncitorii pe care-i întîlnesc pe stradă. Uită-te la mine. De ce mă legăn într-una? Din pricina anilor petrecuţi pe mare. Dacă în toţi anii aceia aş fi fost păzitor de vite, pe vremea cînd trupul îmi era tînăr şi maleabil, acum nu m-aş mai legăna ci aş avea picioarele ca nişte paranteze. La fel stau lucrurile şi cu

fata aceea. Ai băgat de seamă că ochii îi erau, cum să spun, foarte tăioşi? Nimeni n-a ocrotit-o, niciodată. A trebuit să se apere todeauna singură, şi nu se poate ca o fată tînără să se apere veşnic singură şi să-şi păstreze totuşi ochii gingaşi şi mîngîietori ca... ca ai dumitale, de pildă.

— Cred că ai dreptate, spuse Ruth cu glas stins. Şi e mare păcat. E aşa de frumoasă!

Martin se uită la ea şi văzu cum în ochi îi străluceşte compătimirea. Apoi îşi aduse aminte că o iubeşte şi din nou îl cuprinse uimirea, cînd se gîndi la norocul care-i îngăduia s-o iubească şi să meargă cu ea de braţ la o conferinţă.

„Cine eşti tu, Martin Eden?” se întrebă el privin- du-se în oglindă, cînd ajunse acasă în noaptea aceea. Se privi îndelung şi plin de curiozitate. „Cine eşti? Ce eşti? Din ce lume faci parte? De drept, locul tău este în lumea fetelor ca Lizzie Connolly. Faci parte din mulţimile sortite trudei, din lumea a tot ce e umil şi vulgar şi lipsit de frumuseţe. Locul tău este lîngă vitele de muncă şi robii care trăiesc în murdărie şi duhoare. Iată, ai aici în preajmă legumele veştede. Cartofii s-au împuţit. Miroase-i, fir-ai să fii! Miroase-i! Şi totuşi mai ai îndrăzneală să pui mîna pe cărţi, să asculţi muzică aleasă, să te-nveţi a îndrăgi pictura frumoasă, să vorbeşti corect englezeşte, să ai gînduri pe care nimeni dintre cei de o seamă cu tine nu le-au avut, să te îndepărtezi de animalele de povară şi de alde Lizzie Connoly şi să te îndrăgosteşti de-o femeie ca un duh palid, care e cu o mie de leghe mai presus de tine şi trăieşte printre

stele! Cine eşti? Şi ce eşti? Fir-ai să fii! Ai să izbuteşti?”

Se ameninţă cu pumnii în oglindă şi se aşeză pe marginea patului, visînd o vreme cu ochii mari deschişi. Apoi scoase caietul de note şi manualul de algebră şi se cufundă în rezolvarea unor ecuaţii de gradul doi. Ceasurile se scurseră domol, stelele păliră şi zorile argintii năvăliră pe fereastră.

Capitolul XIII

Răspunderea pentru marea descoperire o poartă cei cîţiva socialişti limbuţi şi filozofi ieşiţi din rîndurile clasei muncitoare, care se adunau în City Hall Park în după-amiezile calde. O dată sau de două ori pe lună, cînd trecea prin parc în drum spre bibliotecă, Martin descăleca de pe bicicletă şi asculta, şi de fiecare data numai cu mare greutate izbutea să se rupă de acolo. Nivelul dicuţiilor era mult mai scăzut decît al celor de la masa domnului Morse. Oamenii nu erau solemni şi încorsetaţi. Îşi pierdeau repede cumpătul, se insultau unii pe alţii, iar înjurăturile şi aluziile obscene le re-veneau adesea pe buze. O dată sau de două ori îi văzu chiar luîndu-se la bătaie. Şi cu toate astea, fără ca să-şi poată da seama din ce pricină, aveau impresia că în ideile învălmăşite ale acestor oameni există totuşi ceva de importanţă vitală. Controversele lor erau mult mai înviorătoare pentru spiritul lui decît

dogmatismul rece şi înţepenit al domnului Morse. Oamenii aceştia stîlceau îngrozitor engleza, gesticulau ca nişte apucaţi, luptau cu o furie primitivă pentru ideile lor dar i se păreau totuşi mai vii decît domnul Morse şi prietenul său, domnul Butler.

În City Hall Park, Martin auzise de mai multe ori pomenindu-se numele lui Herbert Spencer, dar într-o după-amiază a apărut în parc un înflăcărat discipol al filozofului, un vagabond sfrijit, îmbrăcat într-o haină murdară închisă pînă la gît, ca să nu se bage de seamă lipsa cămăşii. Se încinsese o discuţie aprinsă, punctată de nenumărate ţigări şi de dese expectoraţii bogate în zeamă de tutun, în care vagabondul le ţinu piept tuturor, chiar şi atunci cînd un muncitor socialist rosti, sarcastic: „Nu există alt Dumnezeu afară de Incognoscibil, şi Herbert Spencer e profetul său.” Martin n-a reuşit niciodată să înţeleagă despre ce anume se discuta acolo, dar cînd porni pedalînd spre bibliotecă nutrea un interes viu faţă de Herbert Spencer şi întrucît vagabondul pomenise de nenumărate ori despre ***Primele principii,*** ceru acest volum.

Aşa a început marea descoperire. Mai încercase o dată să-l citească pe Spencer dar, alegînd pentru început ***Principiile psihologiei,*** dăduse greş într-un mod tot atît de ruşinos ca şi cu doamna Blavatsky. Nu reuşise să înţeleagă nimic din cartea lui Spencer şi deci o restituise, necitită. În noaptea aceea însă, după lecţiile de algebră şi fizică şi după încercarea de a înjgheba un sonet, se vîrî în pat şi

deschise ***Primele principii.*** Zorile îl prinseră tot cu cartea în mînă. Îi era cu neputinţă să mai doarmă. Şi nici n-a mai putut scrie în ziua aceea. Stătu întins în pat pînă ce amorţi, apoi se intinse pe duşumeaua tare, culcat pe spate şi cu cartea ridicată în aer, sau întorcîndu-se cînd pe o parte, cînd pe cealaltă. Dormi toată noaptea următoare şi scrise în cursul dimineţii, dar după asta cartea îl ispiti din nou, iar el cedă şi citi în cursul întregii după-amiezi, uitînd de toate, chiar şi de faptul că aceea era după-amiaza pe care Ruth i-o rezerva lui. Primul contact cu lumea din jur îl luă de-abia atunci cînd domnul Higginbotham deschise brusc uşa şi îl întrebă dacă îşi închipuie cumva că ei ţin restaurant.

Martin Eden fusese toată viaţa lui un om stăpînit de curiozitate. Voia să ştie, şi tocmai dorinţa asta îl împinsese să cutreiere lumea în lung şi-n lat. Acum însă afla de la Spencer că niciodată nu ştiuse nimic şi niciodată n-ar fi putut şti ceva, chiar de-ar fi continuat să colinde mările şi să hoinărească pînă-n vecii-vecilor. Nu făcuse decît s-alunece la suprafaţa lucrurilor, să observe fenomene disparate, să adune frînturi de fapte şi să treacă la mărunte generalizări superficiale — totul şi fiecare lucru în parte fiind luat izolat într-o lume fantezistă şi dezordonată, stăpînită de capriciu şi întîmplare. Aşa, de pildă, mecanismul zborului păsărilor îi atrăsese atenţia; cugetase asupra lui şi îl înţelesese; dar niciodată nu-i trecuse prin minte să caute o explicaţie a procesului prin care păsările, privite ca mecanisme

vii de zbor, s-au dezvoltat pentru a ajunge la stadiul lor actual. Nici măcar nu visase despre existenţa unui astfel de proces. Nu bănuise niciodată că păsările ar fi evoluat şi s-ar fi transformat. Pentru el existau de cînd lumea. Existau pur şi simplu.

Exemplul cu păsările putea fi extins în toate domeniile. Încercările lui de a cocheta cu filozofia nu-l putuseră duce la nici un fel de rezultat, din pricina ignoranţei şi lipsei de pregătire. Metafizica medievală a lui Kant[1] îi pusese la îndeamnă o cheie care nu se potrivea la nici un soi de broască şi de fapt avusese un singur rezultat: acela de a-l face să se îndoiască de propriile lui forţe intelectuale. Într-un fel oarecum asemănător, încercările lui de a studia teoria evoluţiei speciilor se mărginiseră la un volum de date seci şi mai mult tehnice, al lui Romanes[2]. Nu înţelesese nimic şi singura impresie pe care şi-o putuse forma fusese aceea că evoluţionismul nu era decît o teorie aridă şi seacă, susţinută de nişte oameni mărunţi, care dispuneau de un vocabular vast, însă cu totul ininteligibil. Îşi dădu seama acum că evoîuţionismul nu era doar o teorie, ci un proces de dezvoltare unanim acceptat şi că în zilele noastre savanţii nu-l mai contestă, discuţiile lor purtînd doar asupra modalităţilor ei.

---

[1] Referire la teza kantiană potrivit căreia „lucrul în sine” nu poate fi niciodată cunoscut.

[2] ***George John Romanes*** (1848—1894), biolog englez.

Şi iată că acum omul acesta cu numele de Herbert Spencer venea şi sistematiza pentru el întregul tezaur al cunoştinţelor omeneşti, reducînd totul la unitate, ajungînd la realităţile fundamentale şi înfăţişînd privirilor lui înmărmurite un univers atît de tangibil, încît îi amintea de corăbiile în miniatură pe care marinarii le fac şi le vîră în sticle. Nu rămînea loc pentru nici un fel de capriciu, pentru nici un soi de întîmplare. Totul era determinat de legi. Păsările zburau supunîndu-se legilor firii şi, în virtutea aceloraşi legi, clisa dospită s-a răsucit şi s-a ghemuit pînă a scos picioare şi aripi şi s-a făcut pasăre.

În dezvoltarea lui intelectuală, Martin urcase din creastă în creastă, dar acum i se părea că se află pe piscuri mai înalte decît orieînd. Tainele cele mai ascunse i se descopereau. Era beat de cunoaştere. Noaptea, în somn, trăia alături de zei, în coşmaruri gigantice; iar ziua, pe trezie, rătăcea ca un somnambul, cu privirile pierdute, dar aţintite doar asupra lumii pe care de abia o descoperise. Cînd se afla la masă, nu auzea discuţiile privitoare la lucruri meschine şi josnice, căci mintea lui neastîmpărată căuta fără încetare şi urmărea cauzele şi efectele tuturor lucrurilor din jur. În bucata de carne din farfurie descoperea soarele strălucitor şi urmărea şirul tuturor transformărilor prin care trecuse energia pornită din izvorul aflat la sute de milioane de kilometri depărtare, sau îi vedea viitoarele întruchipări în muşchii mobili ai braţelor, ce-i dădeau putinţa să taie bucata de carne, şi în creierul cu care

poruncea muşchilor să se mişte şi să taie carnea, pînă cînd, în cele din urmă, dinaintea ochilor minţii îi apărea acelaşi soare strălucitor, sub forma propriului său creier. Lumina înţelegerii îl aruncase în extaz şi nu-l auzi pe Jim murmurînd „Are o păsărică, săracul!”, nu văzu figura îngrijorată a soră-si şi nici mişcarea de rotaţie a degetului domnului Higginbotham, care voia să sugereze învîrtirea unor rotiţe în capul cumnatului.

Ceea ce, într-un anume fel, îl impresiona cel mai adînc pe Martin, era strînsa legătură dintre toate elementele cunoaşterii — ale întregii cunoaşteri. Fusese totdeauna doritor de cunoaştere şi tot ce dobîndea în acest domeniu depozita în cîte un compartiment separat al minţii. În felul acesta adunase despre meşteşugul marinăresc o cantitate uriaşă de date. Despre femei avea de asemenea suficient de largi cunoştinţe. Dar între aceste două compartimente ale memoriei nu exista nici un fel de corelaţie. Cele două domenii rămîneau complet separate. Gîndul că în marele proces al elaborării cunoaşterii ar putea exista vreo corelaţie între o femeie cu nevricale şi un schooner lăsat în voia valurilor pe vreme de furtună i s-ar fi părut ridicol şi imposibil. Dar Herbert Spencer îi arătase nu numai că nu e ridicol, ci că este cu neputinţă ca între ele să nu existe corelaţii. Orice lucru era legat de toate celelalte, de la cea mai depărtată stea pierdută în nemărginirea spaţiului şi pînă la miile de miliarde de atomi ai firului de nisip de sub talpă.

Această nouă concepţie era pentru Martin un nesecat izvor de uimire şi se surprindea în permanenţă căutînd cu aprindere legăturile dintre cele mai diferite lucruri aflătoare sub soare ori deasupra soarelui. Alcătui liste ale celor mai deosebite obiecte şi fenomene şi era un om cu adevărat torturat pînă în clipa cînd izbutea să le găsească vreo înrudire — înrudiri între dragoste, poezie, cutremure de pămînt, foc, şerpi cu clopoţei, curcubeu, pietre preţioase, monştri, apusul soarelui, răgetul leilor, gazul aerian, canibalism, frumuseţe, crimă, pîrghii şi puncte de sprijin şi tutun. În felul ăsta unifica universul şi-l lua în mînă, îl cerceta ori rătăcea pe cărările, pe aleile şi prin junglele lui, nu ca un drumeţ înspăimîntat, pierdut în mulţimea tainelor şi umblînd după o ţintă necunoscută, ci observînd, clasificînd şi devenind din ce în ce mai apropiat de tot ce avea de cunoscut. Şi cu cît ştia mai multe, cu atît mai adînc admira universul şi viaţa şi propria lui viaţă în mijlocul tuturor acestor fenomene.

— Caraghiosule! strigă Martiri către imaginea răs- frîntă în oglindă. Ai vrut să scrii şi ai încercat să scrii, dar n-aveai în capul tău nimic, nici un lucru despre care să scrii. Ce aveai în cap? Cîteva noţiuni copilă- reşti, o mînă de sentimente căldicele, un pumn de frumuseţe insuficient asimilată, un munte de neagră ignoranţă, o inimă care stătea gata să crape de dragoste şi o ambiţie tot atît de mare ca şi dragostea şi la fel de trufaşă ca şi ignoranţa. Şi voiai să scrii! Dar de abia acum poţi începe să-ţi vîri în cap

ceva despre care să scrii. Voiai să creezi frumuseţe, dar cum ai fi putut-o face cînd nu ştiai nimic despre esenţa frumosului? Voiai să scrii despre viaţă, cînd nu-i cunoşteai nici măcar cele mai fundamentale caracteristici. Voiai să scrii despre lume şi despre viaţă, cînd lumea era pentru tine o taină nepătrunsă şi în tot ce-ai fi putut scrie n-ai fi avut cum vorbi despre altceva decît despre ceea ce nu ştiai. Dar bucură-te, Martin băiatule. Ai să scrii totuşi. Ştii ceva — puţin, foarte puţin — însă te afli pe drumul bun pe care poţi ajunge să cunoşti mai mult. Dacă ai noroc, într-o bună zi s-ar putea să ajungi foarte aproape de cunoaşterea a tot ce poate fi cunoscut. Iar atunci, ai să scrii.

Îi prezentă şi lui Ruth marea descoperire pe care o făcuse împărtăşindu-i întreaga sa bucurie şi uimire. Dar ea nu păru chiar aşa de entuziasmată. Primi vestea fără s-o comenteze şi s-ar fi zis că într-o anumită măsură cunoaşte toate astea din propriile ei studii. Nu o tulbura tot atît de adînc ca pe el şi Martin ar fi fost fără îndoială surprins, dacă nu şi-ar fi spus că pentru Ruth lucrurile nu erau atît de noi şi neobişnuite cum erau pentru el. Nu mult după asta văzu că Arthur şi Norman credeau în evoluţie şi-l citiseră pe Spencer, care însă s-ar fi spus că nu făcuse asupra lor o impresie hotărîtoare, în vreme ce tînărul cu ochelari şi cu părul vîlvoi — pe care-l chema Will Olney — cînd auzi de Spencer strîmbă din nas şi repetă sarcastic zicala: „Nu există alt

dumnezeu afară de Incognoscibil şi Herbert Spencer e profetul său”.

Dar Martin îi iertă strîmbătura, fiindcă descoperise că Olney nu era îndrăgostit de Ruth. Mai tîrziu rămase trăsnit cînd înţelese, din tot felul de chestiuni şi întîmplări mărunte, nu numai că Olney n-o iubeşte, dar că de-a dreptul n-o poate suferi. Pentru el lucrul acesta rămînea cu totul de neînţeles. Era un fenomen pe care nu-l putea pune în corelaţie cu nici unul dintre toate celelalte fenomene ale universului. În orice caz îl compătimea din suflet pe bietul tînăr atît de crunt vitregit de natura care îl lipsise de putinţa de a aprecia după cum se cuvine delicateţea şi frumuseţea lui Ruth. În mai multe duminici s-au dus cu toţii la plimbare pe dealuri, cu bicicletele, iar Martin a avut nenumărate prilejuri ca să observe armistiţiul intervenit în războiul dintre Ruth şi Olney. Tînărul se înţelegea foarte bine cu Norman, lăsîndu-i pe Arthur şi pe Martin să-i ţină tovărăşie lui Ruth, lucru pentru care Martin îi era mai mult decît recunoscător.

Pentru Martin duminicile acelea erau zile cu adevărat mari. Grozav de mari — în primul rînd — fiindcă se afla alături de Ruth şi mari — de asemenea — pentru că îl aşezau din ce în ce mai ferm pe o treaptă de egalitate cu tinerii din clasa ei socială. În ciuda îndelungilor ani de educaţie ordonată pe care cei trei o primiseră în şcoli, Martin se simţea egalul lor din punct de vedere intelectual, iar în plus orele de conversaţie cu ei erau tot atîtea ore de aplicare practică a gramaticii, cu învăţarea căreia se chinuise atît de

greu. Lăsase la o parte codul manierelor elegante, bizuindu-se, în ce priveşte deprinderea bunelor maniere, numai pe observaţie. Cu excepţia clipelor cînd nu-şi mai putea stăpîni entuziasmul, era totdeauna atent, le urmărea cu luare-aminte toate mişcările şi învăţa de la ei mici gesturi curtenitoare şi rafinate.

Faptul că Spencer era foarte puţin citit a fost o vreme pricină de mare surprindere pentru Martin. „Herbert Spencer — spuse custodele bibliotecii — da, e o minte uriaşă.” Dar nu părea să ştie nimic despre ce anume crease mintea aceea. Într-o seară, la cină, cînd se afla şi domnul Butler de faţă, Martin aduse vorba despre Spencer. Domnul Morse condamnă cu vehemenţă agnosticismul filozofului englez, dar recunoscu deschis că nu citise ***Primele principii;*** domnul Butler declară că nu are răbdare să-l citească pe Spencer, că nu citise nici măcar un rînd scris de el, dar că îşi dăduse toată silinţa să aranjeze lucrurile aşa fel încît să se descurce foarte bine şi fără Spencer. În mintea lui Martin începură să se ivească îndoieli şi, dacă ar fi fost un om cu personalitate ceva mai ştearsă, ar fi acceptat părerea celorlalţi şi s-ar fi lepădat de Spencer. Dar nu era şi, deoarece găsea explicaţiile lui Spencer foarte convingătoare, îşi spunea că a se lipsi de Spencer ar fi un act echivalent cu al marinarului care şi-ar arunca peste bord compasul şi cronometrul. Aşa că Martin continuă să studieze foarte temeinic evoluţionismul, stăpînindu-l din ce în ce mai desăvîrşit şi convingîndu-se de temeinicia tezelor lui

şi cu ajutorul mărturiilor a numeroşi alţi scriitori. Pe măsură ce progresa în acest studiu, noi perspective i se deschideau asupra unor pînă atunci necunoscute domenii ale cunoaşterii, iar regretul că zilele aveau numai douăzeci şi patru de ore deveni şi mai adînc.

Din pricina scurtimii zilelor, hotărî să renunţe la algebră şi la geometrie. De trigonometrie încă nici nu se apucase. Apoi elimină şi chimia din programa de studii, păstrînd doar fizica.

— Nu sînt un specialist, îi spuse el lui Ruth, încer- cînd să se justifice. Nici n-am de gînd să devin. Sînt prea multe specialităţi pentru ca cineva să poată stăpîni fie şi numai a zecea parte din ele într-o viaţă de om. Trebuie deci să mă preocup de aspectele generale. Dacă voi avea nevoie de luminile specialiştilor, n-am decît să caut în cărţile lor.

— Da, dar asta nu-i totuna cu a şti tu însuţi lucrurile de care ai nevoie, protestă Ruth.

— Dar nu e nevoie să le ştiu. E de ajuns să te slujeşti de lucrările specialiştilor. Ăsta e şi rostul existenţei lor. Venind încoace am zărit hornarii pe casă. Iată, ei sînt nişte specialişti. După ce-şi vor fi făcut treaba, o să vă folosiţi de hornurile curate fără să ştiţi nimic despre construcţia lor.

— Mi-e teamă că analogia e puţin cam forţată.

Ruth se uită la el într-un chip cam straniu şi Martin simţi reproşul din privirile şi atitudinea ei. Era însă pe deplin convins că are dreptate.

— Toţi gînditorii care s-au ocupat de legile generale ale lumii, de fapt cele mai luminate minţi ce-au existat vreodată, s-au bazat pe specialişti. Herbert Spencer aşa a făcut. A descoperit legile generale pe baza rezultatelor obţinute de mii de cercetători. Dacă ar fi trebuit să facă el totul, ar fi avut nevoie de o mie de vieţi. La fel şi Darwin. S-a folosit de tot ce putuseră afla florarii şi crescătorii de animale.

— Ai dreptate, Martin, spuse Olney. Tu ştii ce vrei şi Ruth nu ştie. Nu ştie ce vrea nici măcar cu privire la ea însăşi.

...Da, desigur, se grăbi Olney să continue, fără să aştepte riposta lui Ruth. Ştiu că tu numeşti asta cultură generală. Dar dacă doreşti să-ţi formezi o cultură generală, n-are nici o importanţă ce anume studiezi. Poţi învăţa franţuzeşte, sau poţi învăţa germana, după cum te poţi lepăda de amîndouă şi să te ocupi de esperanto, în toate cazurile vei căpăta ceea ce s-ar putea numi strălucire dată de cultură. Poţi studia latina ori elina, cu acelaşi scop şi aceleaşi rezultate, deşi nu-ţi vor fi niciodată de nici un folos practic. Totuşi îţi vei însuşi ceea ce se cheamă cultură. Iată, de pildă, Ruth a învăţat saxona[1] şi a făcut pînă acuma progrese serioase — asta s-a întîmplat acum doi ani — dar tot ce-şi mai aduce astăzi aminte din saxonă este: ***Whan that***

[1] Limba saxonă este limba populaţiilor germanice care au invadat Anglia în secolele V şi VI.

sweet Aprile with his schowers sooe[2] — nu aşa se spune?

Totuşi ţi-a dat strălucirea culturii, rîse el, luînd-o
iarăşi înaintea eventualului răspuns. Ştiu toate astea fiindcă am urmat aceleaşi cursuri.

— Dar vorbeşti despre cultură ca şi cum ai socoti-o un mijloc pentru atingerea unui anumit scop, strigă Ruth. Ochii ei aruncau fulgere iar în obraji i se arătară două pete îmbujorate. Cultura este un scop în sine.

— Dar Martin nu de aşa ceva are nevoie.

— De unde ştii?

— Martin, ce anume doreşti? întrebă Olney, întor- cîndu-se spre el.

Martin fu grozav de încurcat şi se uită rugător înspre Ruth.

— Da, ce doreşti de fapt? întrebă Ruth. Răspunsul rezolvă întreaga problemă.

— Da, bineînţeles, de cultură am nevoie, îngăimă Martin. Iubesc frumosul, iar cultura îmi va îngădui să-l înţeleg şi să-l judec mai bine.

Ruth dădu din cap şi privi în jur, triumfătoare.

— Astea-s fleacuri şi ştiţi foarte bine că e aşa, observă Olney. Martin doreşte

---

[2] Este primul vers din opera ***Povestirile din Canterbury*** a scriitorului englez Geoffrey Chaucer (1340 —1400).

În româneşte: ***„La vremea cînd Prier cu dulci şiroaie”*** (Chaucer, ***Povestirile din Canterhury,*** traducere de Dan Duţescu, Editura pentru literatură universală, 1964).

Jack London însă greşeşte; Chaucer nu a scris în saxonă, ci este primul mare poet care a scris în limba engleză.

carieră şi nu cultură. E o simplă întîmplare că în cazul lui cultura are o legătură directă cu cariera. Dac-ar fi vrut să se facă chimist, n-avea nevoie de cultură. Martin vrea să scrie, dar n-are curaj s-o spună fiindcă atunci ar dovedi că nu ai dreptate.

Şi de ce vrea Martin să scrie? urmă el. Pentru că nu e plin de bani. De ce îţi împuiezi tu capul cu saxonă şi cultură generală? Pentru că nu eşti silită să-ţi croieşti un drum în viaţă. De treaba asta se îngrijeşte taică-tu. El îţi plăteşte îmbrăcămintea şi toate celelalte. La ce naiba slujeşte învăţătura şi educaţia noastră, a ta, a mea, a lui Arthur şi a lui Norman? Sîntem tobă de cultură generală, iar dacă părinţii noştri s-ar ruina peste noapte nu ne-ar mai rămîne decît să ne prezentăm la un examen de profesor şi să ocupăm o catedră. Cea mai acătării slujbă pe care ai putea s-o capeţi, Ruth, ar fi o catedră la o şcoală din provincie sau un post de profesoară de pian într-un pension de fete.

— Şi tu, mă rog, ce-ai face?

— N-aş face nici o ispravă. Aş cîştiga un dolar şi jumătate pe zi, făcînd o treabă oarecare, sau poate aş izbuti să intru ca meditator la şcoala preparatorie Hanley — băgaţi de seamă că spun ,,poate aş izbuti” — fiindcă n-ar fi exclus ca la sfîrşitul primei săptămîni să fiu poftit afară pentru incapacitate.

Martin urmărea discuţia cu foarte mare atenţie şi, cu toate că era convins de dreptatea lui Olney, regreta felul cam prea necavaleresc în care se purtase faţă de Ruth. Pe cînd asculta, în mintea lui se

închega o nouă concepţie despre dragoste. Raţiunea nu avea nimic de-a face cu dragostea. Nu avea nici o importanţă dacă femeia pe care o iubea raţionează corect ori greşit. Dragostea e mai presus de raţiune. Dacă se întîmplă cumva ca ea să nu aibă o părere prea bună despre nevoia lui de a-şi asigura o carieră, asta nu însemna că ar fi cu ceva mai puţin demnă de dragoste. Era în- tr-adevăr încîntătoare, iar ceea ce gîndea n-avea nici o legătură cu farmecele ei.

— Ce-aţi spus? răspunse el la o întrebare cu care Olney îi rupsese firul gîndurilor.

— Spuneam că aş dori să nu fii atît de cu capul în nori, încît să te apuci de latină.

— Dar latina e mai mult decît cultură, izbucni Ruth. E un fel de înarmare a spiritului.

— Ei, şi vrei să te-apuci să-nveţi latineşte? insistă Olney.

Martin nu mai ştia ce să facă. Vedea bine că Ruth aşteaptă cu mare nerăbdare răspunsul Iui.

— Mi-e teamă că n-o să am timp, spuse el în cele din urmă. Aş vrea s-o fac, dar mi-e teamă că n-o să am timp.

— Prin urmare vezi că nu cultura îl interesează pe Martin, observă Olney triumfător. Încearcă numai să atingă un anumit ţel, să realizeze un anumit lucru.

— Dar nu pricepi că e vorba de un fel de antrenament al minţii, o disciplinare a judecăţii? Numai aşa se ajunge la disciplină şi limpezime în judecată. Ruth se uită nerăbdătoare la Martin, ca şi cum l-ar fi aşteptat să-şi schimbe părerile.

După cum ştii şi tu, jucătorii de fotbal trebuie să se antreneze înaintea unei partide decisive. Tocmai asta e şi latina pentru un gînditor. Un antrenament.

— Astea-s numai fleacuri şi aiureli! Poveşti de adormit copiii. Numai că atunci mai era încă un singur lucru pe care nu ni-l spuneau. Ne lăsau s-o aflăm singuri şi pe pielea noastră, ceva mai tîrziu. Olney făcu o pauză, ca să-şi pregătească mai bine efectul argumentului hotărîtor, apoi adăugă: Iar lucrul pe care nu ni-l spuneau era că orice om bine trebuie să înveţe latineşte, dar nimeni n-are voie să ştie latineşte.

— Asta nu-i frumos, strigă Ruth. Bănuiam eu că vrei să abaţi discuţia aşa fel ca să ajungem undeva unde voiai tu neapărat să ajungem.

— Încercarea mea e foarte iscusită, răspunse Olney, dar e în acelaşi timp şi foarte corectă. Singurii oameni care mai ştiu ceva latineşte sînt farmaciştii, avocaţii şi profesorii de latină. Iar dacă Martin vrea să ajungă aşa ceva, înseamnă că n-am dreptate. Dar ce legătură poate fi între toată povestea asta şi Herbert Spencer? Martin l-a descoperit de curînd pe Spencer şi e entuziasmat. De ce? Fiindcă Spencer îl poate duce la o soluţie. Pe mine sau pe tine Spencer nu ne poate duce nicăieri. De altminteri nici nu vrem să ajungem undeva. Într-o bună zi tu ai să te măriţi, iar eu nu o să am niciodată altă treabă decît să-i supraveghez pe avocaţii şi oamenii de afaceri care au să se îngrijească de administrarea banilor ce-mi vor ramîne de la tata.

Olney se ridică să plece, dar la uşă se mai întoarse o dată spre ei şi le strigă, ca pentru despărţire:

— Să-l laşi în pace pe Martin, Ruth. Ştie foarte bine de ce anume are nevoie. Ia seama la cîte a realizat încă de pe acum. Cîteodată mă face să mă simt prost... da, mă face să mă simt prost şi să-mi fie ruşine de mine însumi. A ajuns să ştie despre lume, despre viaţă, despre rostul oamenilor pe pămînt şi despre toate celelalte mult mai multe decît Arthur, sau Norman, sau eu, ori tu însăţi cu toată latina, franţuzeasca, saxona şi cultura noastră.

— Dar Ruth este învăţătorul meu, răspunse Martin plin de cavalerism. Ei îi datoresc tot puţinul pe care am ajuns să-l învăţ.

— Aiurea! Olney aruncă înspre Ruth o privire răutăcioasă. Ai să-mi spui probabil că l-ai citit pe Spencer din îndemnul ei — numai că asta nu-i adevărat. Ruth ştie despre Darwin şi evoluţionism exact atît cît ştiu eu despre minele de aur ale regelui Solomon. Care era definiţia aceea înfiorătoare despre nu mai ştiu ce, definiţia-aceea dată de Spencer, pe care ne-ai spus-o ieri — fraza aceea lungă, încurcată şi incoerentă despre omogenitate. Ia spune-i-o, să vezi dacă pricepe vreo iotă. Vezi? Asta nu-i cultură. Pa! Tra-la-la! Şi să ştii, Martin, dacă aud că te-ai apucat de latină, îmi pierd orice iluzie despre tine.

În toată vremea asta, deşi era captivat de discuţie, Martin îşi dădea seama că există totuşi în ea ceva stingheritor. Se vorbea despre studii şi despre învăţă-

mînt, erau chemate în sprijin elementele de bază ale cunoaşterii, dar tonul şcolăresc al conversaţiei contrasta puternic cu marile probleme care-l frămîntau pe el — cu dorinţa de a lua în stăpînire viaţa, dorinţă atît de puternică încît chiar în clipa aceea degetele i se încordau ca nişte gheare de vultur, cu înfiorările cosmice care-i provocau dureri fizice şi cu conştiinţa incipientă a stării lui de stăpîn peste toate acestea. Se asemuia pe sine cu un poet naufragiat pe ţărmurile unei lumi străine, un poet care rătăcea, cu sufletul încărcat de frumuseţe, dar bodogănind şi bîlbîindu-se în zadarnicele-i încercări de a cînta în graiul aspru al fraţilor lui din lumea aceea străină. Aşa păţea şi el. Era preocupat, preocupat în chip dureros de toate marile probleme ale universului şi totuşi se vedea silit să-şi piardă vremea învăţînd materii de şcoală elementară şi discutînd îndelung dacă trebuia ori nu să înveţe latineşte.

„Ce amestec poate avea latina aici? se întrebă el în noaptea aceea, stînd dinaintea oglinzii. Aş dori foarte mult ca morţii să rămînă mai departe acolo unde se află. Ce rost ar avea să mă amestec printre morţi, eu şi toate frumuseţile din mine? Frumuseţea este vie şi nepieritoare. Graiurile vin şi se duc. Ele sînt cenuşa morţilor.”

Următorul gînd care-i trecu prin cap fu că îşi formulase ideile într-un chip foarte fericit şi se culcă în- trebîndu-se oare din ce pricină cînd se afla alături de Ruth nu era în stare să vorbească la fel. De faţă

cu ea nu mai era decît un şcolar, cu gînduri şi limbă de şcolar.

— Daţi-mi timp, rosti el cu glas tare. Numai timp daţi-mi!

Timp! timp! timp! — asta-i era veşnica rugă.

Capitolul XIV

Nu din pricina lui Olney, dar în ciuda dorinţei lui Ruth şi a dragostei sale pentru ea, Martin hotărî să nu înveţe latineşte. Pentru el timpul era totul. Existau atîtea alte lucruri mult mai importante decît latina, atît de multe alte discipline care-l chemau cu glas poruncitor. Apoi mai trebuia să şi scrie. Trebuia să cîştige bani. Pînă acum nu i se primise nici măcar un articol. Peste patruzeci de manuscrise alergau de colo pînă colo, de la o revistă la alta. Oare cum procedau ceilalţi? Petrecea ceasuri îndelungi în sala de lectură citind ce scriseseră alţii, cercetîndu-le curios şi atent scrierile, comparîndu-le cu ale lui şi continuînd să se întrebe fără încetare ce anume chiţibuş găsiseră pentru a reuşi să-şi publice scrierile.

Îl înspăimînta uriaşa cantitate de fleacuri care nu aveau în ele nimic viabil şi totuşi erau tipărite. Prin paginile acelea nu întrezărea nici o licărire de viaţă, de lumină ori de culoare. Nu aveau în ele nimic şi totuşi se vindeau cu doi cenţi cuvîntul, douăzeci de dolari mia de cuvinte — cel puţin aşa citise în acea

notiţă din ziar. Nu mai puţin mirat fu de mulţimea fără număr a schiţelor scrise — recunoştea şi el — într-un mod plăcut şi inteligent, dar fără forţă şi fără a se apropia de realităţile adînci. Viaţa este atît de stranie şi de minunată, înţesată cu nenumărate probleme, visuri şi isprăvi eroice, dar cu toate astea schiţele pe care le citise nu se ocupau decît de aspectele cele mai comune ale vieţii. El însă simţea din plin vigoarea şi încordarea vieţii, îi trăia fiorii, chinurile şi sălbaticele-i izbucniri — şi fără îndoială că despre asta ar fi trebuit să se scrie. Ar fi dorit să înalţe osanale celor ce alergau după nădejdi pierdute, celor înnebuniţi de dragoste, uriaşilor care luptau copleşiţi de vrăjmăşie şi greutăţi, în mijlocul tragediilor şi spaimelor, prin lupta şi sacrificiile lor izbutind totuşi să aprindă scînteia vieţii. Cu toate acestea, fleacurile tipărite în reviste păreau a nu avea altă ţintă decît glorificarea celor de teapa domnului Butler, a mîrşavilor vînători de dolari, şi a măruntelor şi banalelor poveşti de dragoste ale unor bărbaţi şi femei banali şi fără chemare. Toate astea se petreceau oare din pricină că mai-marii revistelor erau oameni banali? se întreba Martin. Ori poate tuturor — scriitori, directori de reviste şi cititori — le era teamă de adevărurile vieţii?

Ceea ce îl nelinişte însă cel mai mult, era faptul că nu cunoştea nici un director de revistă şi nici un scriitor. Nu numai că nu cunoştea nici un scriitor, dar nu cunoştea nici măcar pe cineva care mai încercase să scrie. Nu avea în preajmă pe

nimeni în stare să-i spună ceva, să-i atragă atenţia asupra unui lucru ori să-i poată da cea mai neînsemnată povaţă. Uneori ajungea să se îndoiască de faptul că aceşti directori de reviste erau oameni în carne şi oase. Păreau a fi doar rotiţele unei maşinării. Fiindcă despre asta era vorba, despre o maşinărie. El îşi turna sufletul în aceste povestiri, nuvele, articole şi poeme pe care după aceea le încredinţa maşinii. Le împacheta frumos, le punea în plicurile prelungi, împreună cu timbrele cuvenite, lipea plicul, punea şi pe el timbrele de cuviinţă şi-l arunca în cutia de poştă. Pacheţelul călătorea de-a lungul şi de-a latul continentului, iar după o oarecare trecere de timp factorul îi aducea îndărăt manuscrisul, într-un alt plic pe care stăteau lipite timbrele puse de el înlăuntrul celuilalt. La destinaţie, în redacţia revistei nu se afla un om, ci o simplă maşină cu rotiţele aranjate aşa fel încît să schimbe manuscrisul dintr-un plic în altul şi să lipească mărcile respective. Maşina asta se arăta a fi foarte asemănătoare cu automatele în care introduci o monedă, iar după o clipă de aşteptare auzi uruitul metalic al unei maşinării şi primeşti un pacheţel cu gumă de mestecat ori un baton de ciocolată. Automatul îl alegeai după cum voiai să primeşti ciocolată ori gumă de mestecat. Tot aşa se petreceau lucrurile şi în presă. Unul dintre automate dădea cecuri iar celălalt note de respingere. Pînă acum nu nimerise decît la automatul cu note de respingere.

Tocmai notele de respingere sugerau paralelismul monstruos dintre procesul

de muncă al redacţiilor şi cel al automatelor. Toate notele de respingere erau tipărite pe formulare identice şi strînsese sute de astfel de exemplare — uneori cîte douăsprezece sau chiar mai multe pentru fiecare dintre manuscrisele mai vechi. Dacă ar fi primit un singur rînd, un singur rînd scris anume pentru el, în loc de toate acele sute de formulare, ar fi fost bucuros. Dar nici un director de revistă nu-i dăduse o astfel de dovadă de existenţă. Prin urmare n-avea cum să tragă altă concluzie şi putea crede doar că la capătul celălalt nu exista nici o fiinţă de carne şi sînge, ci numai rotiţe, rotiţe bine unse care acţionau fără greş automatul.

Era un luptător de nădejde, încăpăţînat şi hotărît şi ar fi fost mulţumit să continue a alimenta maşina aceea ani în şir; dar sîngera din greu, sîngera de moarte şi rezultatul încleştării avea să se hotărască nu în ani, ci în săptămîni. Cu fiecare săptămînă, plata chiriei şi pensiunii îl aducea tot mai aproape de prăpastie, iar timbrele poştale pentru cele patruzeci de manuscrise îl sleiau la fel de necrutător. Nu mai cumpăra nici un fel de cărţi şi făcea economii la lucrurile mărunte, încercînd să mai amîne sfîrşitul care totuşi nu putea fi înlăturat; cu toate astea nu se pricepea de loc să facă economie şi-şi apropie sfîrşitul cu o săptămînă dînd soră-si Mariana cinci dolari pentru o rochie.

Lupta legat la ochi, fără nici un sfat, fără nici o încurajare şi mereu în pragul deznădejdii. Pînă şi Gertrude începu să se uite chiorîş la el. Mai întîi primise cu

înţelegere de soră ceea ce socotea a fi o scrîn- teală de-a lui; dar acum, tot din dragoste de soră, începea să se îngrijoreze. Pentru ea, ceea ce fusese scrînteală devenea curată nebunie. Martin ştia şi suferea din pricina asta mult mai mult decit din pricina dispreţului făţiş şi permanent al lui Bernard Higginbotham. Avea încredere în sine, dar nimeni nu mai împărtăşea această încredere. Nici măcar Ruth, care ar fi vrut ca el să se consacre studiului şi, cu toate că nu se împotrivise pe faţă hotărîrii lui de a se ocupa cu scrisul, nici n-o aprobase.

Niciodată Martin nu-i propusese să-i citească ceva din scrierile lui. Îl oprise un exces de delicateţe. Pe lîngă asta, în ultima vreme Ruth muncise foarte mult la universitate si el n-ar fi vrut cu nici un chip să-i răpească timpul. Dar după ce-şi dădu examenul de licenţă, îl rugă chiar ea să-i arate ceva din ce scrisese. Martin fu încîntat, dar şi puţin neliniştit. Ruth era un adevărat cunoscător, era licenţiată în litere. Studiase literatura cu profesori dintre cei mai pricepuţi. Poate că şi redactorii revistelor erau judecători competenţi, dar ea va fi altfel decît ei. Ruth nu avea să-i trimită un simplu formular şapirografiat pentru respingere, nici să-i comunice că, chiar dacă preferă lucrările altora, asta nu însemna numaidecît că ale lui ar fi lipsite de valoare. Ruth avea să vorbească, aşa cum vorbeşte o făptură omenească, în felul ei grăbit şi vioi şi —

înainte de toate — îl va avea în faţa ochilor pe Martin Eden în carne şi oase. În scrierile acelea, avea să întrevadă cum erau alcătuite sufletul şi inima lui şi va ajunge să înţeleagă ceva, foarte puţin, din lumea visurilor şi din tăria puterilor lui.

Adună copiile dactilografiate ale cîtorva schiţe, stătu o clipă pe gînduri, apoi luă şi ***Poemele marine.*** Într-o după-amiază de iunie se urcară pe biciclete şi plecară spre dealuri. Pentru a doua oară ieşea singur cu ea şi pe cînd străbăteau aerul încropit şi înmiresmat, mîngîiaţi de adierea răcoroasă a brizei oceanului, Martin fu adînc impresionat de faptul că lumea aceasta este foarte frumoasă şi bine orînduită şi că e o fericire să trăieşti şi să iubeşti. Îşi lăsară bicicletele la marginea drumului şi urcară în vîrful unui deluşor rotund şi fără copaci, unde iarba pîrjolită de soare mirosea odihnitor a grîne coapte şi pometuri dulci date în pîrg.

— Şi-a împlinit menirea, spuse Martin pe cînd se aşezau, ea pe haina lui, iar el întins de-a dreptul pe pămîntul cald. Mirosi cu încîntare dulceaţa ierbii pîrjolite, iar mireasma aceea îi pătrunse în minte şi gîndurile îi porniră în vîrtej ameţitor de la amănunte către tot ce era mai general. Şi-a împlinit întreg rostul existenţei, continuă el mîngîind cu dragoste firele uscate. A tremurat de ambiţie sub cumplitele revărsări ale iernii trecute, a luptat cu îndîrjire din primele clipe ale primăverii celei mai timpurii, a înflorit încîntînd gîzele şi albinele, şi-a împrăştiat seminţele, şi-a

încheiat socotelile cu îndatoririle pe care le avea şi cu tot restul lumii, apoi...

— De ce priveşti totdeauna lucrurile mai ales sub aspectul lor practic? îl întrerupse Ruth.

— Probabil fiindcă de curînd am studiat evolu- ţionismul. Ca să spun tot adevărul, de-abia de puţină vreme am început să văd cu adevărat.

— Am însă impresia că devenind aşa de practic ai pierdut posibilitatea de a vedea şi frumuseţea, că

distrugi frumuseţea aşa cum fac copiii care prind fluturi şi le scutură pulberea de pe frumoasele lor aripi.

Martin clătină din cap.

— Frumuseţea are şi ea o anumită noimă, dar pînă acum nu mi-am dat niciodată seama de lucrul acesta. Socoteam frumosul o categorie lipsită de semnificaţie, ceva care era pur şi simplu frumos, fără cap şi fără coadă. Nu ştiam încă nimic despre frumos. Dar acum ştiu, sau mai bine zis de-abia încep să aflu. Iarba aceasta mi se pare mult mai frumoasă astăzi, cînd ştiu care îi este rostul şi cunosc toată ascunsa înlănţuire de prefaceri ce înmănunchează laolaltă soarele, ploaia şi ţărîna pentru a face din ele iarbă. Nu vezi cîtă frumuseţe ca de basm există în povestea vieţii unui fir de iarbă, nu vezi cîtă frumuseţe şi cît spirit de aventură se ascunde aici? Numai gîndul la toate astea îmi dă fiori. Cînd mă gîndesc la jocul dintre energie şi materie şi la toată teribila încleştare dintre ele, mi se pare că aş fi în stare să scriu o epopee a firului de iarbă.

— Cît de bine te pricepi să vorbeşti, spuse Ruth pierdută în gînduri, şi Martin băgă de seamă că-l priveşte cercetător.

În clipa aceea se fîstîci cu totul şi-şi pierdu firea, iar sîngele dădu năvală, înroşindu-i ca focul fruntea şi gîtul.

— Nădăjduiesc că încep a învăţa cum să vorbesc, îngăimă el. Mi se pare că sînt în mine atîtea şi atîtea lucruri care se cer spuse. Şi totul este atît de uriaş! Şi nu găsesc mijlocul nimerit pentru a exprima ceea ce într-adevăr se află în mine. Cîteodată mi se pare că întreg universul,

tot ce este viaţă, totul şi-a făcut sălaş înăuntrul fiinţei mele şi-mi cere cu glas mare ca eu să fiu acel care le va înbrăca în cuvînt. Simt — o, dar mi-e cu neputinţă să descriu — simt măreţia întreagă a acestor lucruri, însă, cînd încep să vorbesc, văd că de-abia pot gîngăvi ca un copil. Este cumplit de grea sarcina asta de a transpune simţirea şi senzaţiile într-un grai, scris ori vorbit, care la rîndul lui să se transmute din nou, în sufletul celui care citeşte ori ascultă, în simţăminte şi senzaţii identice cu cele dintîi. Este o sarcină grandioasă. Iată, îmi cufund faţa în iarbă, iar mireasma ce-mi pătrunde prin nări mă face să mă cutremur de miile de gînduri şi închipuiri care îmi trec prin minte. Am tras în mine respiraţia universului. Dintr-o dată ştiu cîntece şi vorbe de haz, cunosc ce înseamnă izbînda şi durerea şi lupta şi moartea; şi în minte îmi apar vedenii, care nu ştiu în ce fel s-au trezit din mireasma ierbii şi pe care aş vrea cu toată tăria să ţi le arăt şi ţie, ţie şi lumii întregi. Dar cum să fac? Limba îmi e împiedicată. Am încercat prin grai, chiar adineauri, şi am vrut să-ţi descriu efectul pe care l-a avut asupră-mi mireasma ierbii. N-am reuşit. N-a fost decît o încercare exprimată în cuvinte stîngace. Propriile-mi cuvinte mi se par o jalnică bolboroseală. Şi totuşi ard de dorinţa de a spune. Oh! — Martin îşi aruncă braţele în sus, într-un gest de deznădejde — este cu neputinţă! E de neînţeles! Nu poate fi împărtăşit!

— Dar vorbeşti foarte bine, insistă Ruth. Gîn- deşte-te numai cîte progrese ai făcut în răstimpul aşa de scurt de cînd

te cunosc eu. Domnul Butler este un foarte apreciat orator. Comitetul din care face parte îl roagă totdeauna să ia cît mai des cuvîntul la întruniri, în timpul campaniilor electorale. Cu toate astea ieri-seară la masă ai vorbit tot atît de bine ca şi el. Doar că el a fost mai stăpîn pe sine. Tu te-ai înflăcărat prea tare; dar cu timpul, datorită exerciţiului, ai să treci şi peste neajunsul ăsta. Ascultă-mă pe mine: ai să ajungi un foarte bun orator. Poţi ajunge departe... dacă vrei. Ai stofă de conducător. Sînt sigură că ştii să conduci oamenii şi nu există nici un motiv să nu reuşeşti în orice treabă te-ai angaja, exact aşa cum ai reuşit pe deplin cu gramatica. Ai putea fi un foarte bun avocat. În politică ai putea avea succese strălucite. Nimic nu te poate împiedica să ai tot atîta succes cît a avut şi domnul Butler. Minus dispepsia, adăugă ea cu un zîmbet.

Au mai vorbit multă vreme. În felul ei blînd dar totuşi stăruitor revenea mereu la necesitatea unei baze solide pentru educaţia oricărui om şi la avantajele pe care le prezintă limba latină, ca element constitutiv al acestei baze, pentru orice carieră. Schiţă portretul bărbatului ideal care izbutea în viaţă — aşa cum îl vedea ea — şi portretul acesta aducea foarte mult cu tatăl ei, avînd şi cîteva evidente trăsături şi pete de culoare proprii persoanei domnului Butler. El o ascultă cu încordare, cu urechile deschise numai către acele vorbe, stînd întins pe spate şi bucurîndu-se de fiece mişcare făcută de buzele ei în vreme ce vorbea. Dar mintea lui n-o asculta. În vorbele ei nu exista

nimic în stare să-i reţină atenţia, nimic de seamă în imaginile pe care le schiţa, iar Martin simţea durerea surdă a dezamăgirii dimpreună cu o şi mai arzătoare dragoste pentru ea. În tot ce spunea nu se arăta nici cea mai slabă aluzie la scrisul lui şi manuscrisele, aduse ca să fie citite, zăceau în iarbă de nimeni luate în seamă.

În cele din urmă, într-o clipă de răgaz, Martin se uită la soare ca să vadă cît mai are pînă la linia orizontului şi atrase atenţia asupra manuscriselor prin simpla lor ridicare de jos.

— Am uitat, zise ea repede. Şi-s atît de nerăbdătoare să le ascult.

Îi citi mai întii o nuvelă, una dintre bucăţile cu care el se mîndrea cel mai mult, socotind-o printre cele mai reuşite. O intitulase ***Vinul vieţii,*** iar emoţia care-i stăpînea fiinţa atunci cînd o scrisese îi apăru şi acum în suflet, în vreme ce citea. Pusese la baza ei o concepţie foarte personală şi întreaga bucată răspîn- dea un fel de vrajă pe care o întărise şi mai mult prin farmecul frazelor şi adevărul emoţiei. Toată căldura şi patima cu care o scrisese îi năvăleau din nou în suflet, îl furau şi-l duceau pe alte tărîmuri, aşa încît nu putea fi decît orb şi surd la greşelile şi slăbiciunile nuvelei. Dar nu tot aşa se petreceau lucrurile cu Ruth. Urechea ei exersată prinse slăbiciunile şi exagerările, emfaza nestăpînită a începătorului şi tresări la fiece abatere de la ritmul şi turnura firească a frazei. De altminteri de ritm nici nu prea îşi dădea seama decît atunci cînd era prea solemn şi, în clipele acelea, pentru ea

devenea evidentă şi supărătoare nota de diletantism de care nuvela nu izbutea să se elibereze. Asta fu şi opinia ei finală asupra întregii nuvele: operă de diletant — deşi nu i-o spuse şi lui. Lui Martin, cînd termină de citit, îi arătă numai pasajele mai slabe şi-i spuse că nuvela i-a plăcut.

Dar el fu totuşi dezamăgit! Părerile ei erau întemeiate. O recunoştea, dar în acelaşi timp avea senzaţia că ea nu-i împărtăşeşte roadele muncii sale decît cu scopul de a prilejui observaţii şi îndreptări, ca în clasele primare. Amănuntele nu aveau nici o importanţă. Puteau fi foarte uşor lăsate la o parte. Le putea îndrepta sau putea învăţa să le îndrepte. Din imensitatea vieţii prinsese ceva care lui i se părea un lucru de seamă şi încercase să-l ferece în nuvelă. Acel lucru de seamă rupt din viaţă încercase el să i-l transmită citindu-i nuvela, şi nu o înşiruire de fraze întretăiate cînd şi cînd prin puncte şi virgule. Ar fi dorit ca Ruth să simtă împreună cu el acel lucru de seamă asupra căruia se oprise, pe care-l văzuse cu propriii lui ochi, îl încleştase în strînsoarea minţii şi cu mîinile lui îl aşternuse în cuvinte pe paginile citite. Da, dăduse greş — asta fu hotărîrea lui tainică. Poate că redacţiile aveau dreptate. Simţise acel lucru de seamă, dar nu izbutise să-l transpună în vorbe. Îşi ascunse dezamăgirea şi atît de lesne se declară de acord cu opiniile ei critice, încît Ruth nu-şi putu da seama că în adîncul fiinţei lui clocotea un vijelios torent de împotrivire.

— Pe astălaltă am intitulat-o ***Cazanul,*** spuse el, despăturind manuscrisul. Pînă acum mi-a fost respins de patru sau cinci reviste, dar continui să cred că e un lucru bun. La drept vorbind, nici eu nu prea ştiu ce să spun despre ea, afară de faptul că aici am izbutit să prind ceva. Poate că n-o să te impresioneze aşa cum mă impresionează pe mine. E scurtă: numai două mii de cuvinte.

— E îngrozitor! strigă ea cînd Martin termină lectura. E oribil, de-a dreptul oribil!

Cu bucurie ascunsă, Martin îi observă chipul palid, ochii măriţi şi privirile încordate, pumnii încleştaţi. Izbîndise. Îi comunicase mănunchiul de închipuiri şi simţăminte care-i năpădiseră mintea atunci cînd scrisese nuvela. Îşi atinsese ţinta. Indiferent dacă nuvela îi plăcuse ori nu, el o prinsese în pumn şi o stăpînise, o ţinuse ţintuită pe loc şi o făcuse să asculte şi să scape din vedere amănuntele.

— Asta e viaţa, spuse el, şi viaţa nu e totdeauna frumoasă. Totuşi, probabil fiindcă sînt eu alcătuit într-un chip mai ciudat, găsesc şi aici o fărîmă de frumuseţe. Mi se pare chiar că aici frumuseţea este de zece ori mai strălucitoare fiindcă...

— Cum de n-a putut biata femeie să... izbucni ea deodată, fără să ia aminte la vorbele lui Martin. Dar lăsă neexprimată furia gîndurilor şi strigă: O! E degradant! N-are nici un pic de frumuseţe! E degradant!

Pentru o clipă Martin avu impresia că i-a stat inima. ***Degradant!*** Nici nu visase

la un astfel de lucru. Nu-l urmărise. Toată schiţa îi juca în faţa ochilor, scrisă cu litere de foc şi, chiar la o atît de limpede lumină, zadarnic căută ceva degradant. Apoi inima începu din nou să-i zvîcnească. El nu avea nici o vină.

— De ce nu ţi-ai ales un subiect frumos? spunea Ruth. Ştim cu toţii că există pe lume lucruri degradante, dar asta nu înseamnă că trebuie...

Continuă să vorbească mai departe cu aceeaşi indignare, dar Martin nu o mai urmărea. Zîmbea numai pentru sine şi-i privea deschis nevinovatul chip fecio-relnic, atît de nevinovat încît puritatea lui părea că-i pătrunde totdeauna fiinţa întreagă, spălînd-o de orice necurăţenii şi cufundînd-o într-o baie de strălucire eterică, răcoroasă, alinătoare şi catifelată ca lumina stelelor. ***Ştim cu toţii că există pe lume lucruri degradante!*** Pretenţia ei de a şti aşa ceva i se părea o glumă cum nu se poate mai reuşită şi făcu haz de ea ca de o glumă nevinovată, pornită din dragoste. În clipa următoare prin faţa ochilor i se perindă, ca într-o scăpărare, cohorta nesfîrşită a amănuntelor degradante şi văzu tot oceanul de urîţenie al vieţii pe care el îl cunoscuse şi pe care navigase în lung şi în lat, iar atunci o iertă pentru vina de a nu-i fi înţeles schiţa. Nu era vina ei că nu putea înţelege. Îi mulţumi lui Dumnezeu că o făcuse să se nască şi să rămînă mereu la adăpostul unei astfel de nevinovăţii. El însă cunoştea viaţa, şi ştia şi mizeriile şi frumuseţea, îi cunoştea măreţia în ciuda drojdiei care-o tulbura şi — pentru numele lui Dumnezeu! —

trebuia să o strige în faţa întregii lumi. Sfinţii din ceruri — da! — aceia nu puteau fi decît neîntinaţi şi scăldaţi în lumină. N-aveau totuşi de ce să se mîndrească. Dar sfinţii din mocirlă — asta va fi o minune veşnică! Tocmai de asta viaţa merită să fie trăită. Ca să poţi vedea curăţenia morală ridicîndu-se dm cloaca nedreptăţilor; ca să te poţi înălţa şi să zăreşti pentru prima oară frumuseţea, depărtată şi ceţoasă, cu ochi de pe care se scurg picăturile grele de noroi; ca să vezi cum din bicisnicie, din slăbiciune, din viciu şi din cele mai înfricoşătoare străfunduri de animalitate se înalţă puterea şi adevărul şi cele mai alese însuşiri ale spiritului...

Atunci prinse în auz cîteva fraze stinghere dintre cele rostite de Ruth.

— Chiar tonul la care e scrisă toată bucata e josnic. Iar pe lume există atîtea lucruri înălţătoare. Ia gîn- deşte-te de pildă la ***In Memoriam***[1].

Fu ispitit să pomenească de ***Locksley Hall*** şi ar fi făcut-o, dacă vedeniile n-ar fi pus din nou stăpînire pe el şi nu l-ar fi lăsat cu ochii aţintiţi la Ruth, femela din aceeaşi speţă cu el, care pornind din fermentul primordial se tîrîse şi se căţărase pe nesfîrşită scară a vieţii, vreme de mii şi mii de veacuri, pînă ce ajunsese
pe treapta cea mai de sus şi devenise Ruth aceasta de aici, atît de curată şi atît de frumoasă, atît de dumnezeiască fiinţă în stare a-l face pe el să cunoască dragos-

[1] ***In Memoriam*** şi ***Locksley Hall*** sînt două poeme de Tennyson.

tea şi să năzuiască spre puritate şi spre dumnezeire — pe el, Martin Eden, care de asemenea se înălţase într-un chip minunat din băltoacele, noroaiele şi din şirul nenumăratelor greşeli şi înfrîngeri de pe nesfîr- şitul lanţ al creaţiei. Cîtă vrajă, ce minuni şi ce strălucire! Despre astea toate se cădea să scrie, dacă ar fi izbutit să-şi găsească graiul. Pe toţi sfinţii din ceruri! — dar aceia nu erau decît sfinţi şi nu erau în stare să-şi ajute nici măcar lor înşişi. Dar el era om.

— Ai forţă, o auzi el pe Ruth spunînd, dar e o forţă lipsită de îndrumare.

— Parc-aş fi un taur într-un magazin de bibelouri, sugeră el şi fu răsplătit cu un surîs.

— Trebuie mai ales să-ţi dezvolţi discernămîntul. Nu trebuie să neglijezi bunul-gust, fineţea şi armonia.

— Sînt prea îndrăzneţ, murmură Martin.

Ea îi zîmbi aprobator şi se pregăti să asculte încă o bucată.

— Din asta nu ştiu ce ai s-alegi, îi spuse el ca un fel de scuză. E ceva foarte curios. Mi-e teamă că am încercat un lucru mai presus de puterile mele, dar, oricum, am fost mînat de cele mai bune intenţii. Nu te opri la amănunte. Caută numai să vezi dacă simţi ceva din tîlcul adînc al bucăţii. E vorba de ceva măreţ şi adevărat, dar există multe şanse ca să nu fi izbutit să mă exprim aşa fel încît să mă fac înţeles.

Începu să citească şi în timp ce citea îi şi urmărea reacţiile. I se păru că în sfîrşit izbutise s-o impresioneze. Rămăsese nemişcată, cu ochii aţintiţi asupra lui,

abia respirînd, cucerită şi stăpînită — îşi zicea Martin — de vraja pe care reuşise el s-o creeze. Dăduse nuvelei titlul ***Aventura*** şi era o preamărire a spiritului de aventură — nu al aventurilor din romanele de duzină, ci al adevăratului spirit de aventură, a acelui tiran sălbatic, înfricoşător la osîndă şi înfricoşător la răsplată, nestatornic şi năzuros, care pretinde îndelungă răbdare şi istovitoare zile şi nopţi de trudă, oferind în schimb glorie nepieritoare şi ca soarele de luminoasă, ori moarte cumplită la capătul chinurilor foamei şi setei, sau nesfîrşitul chin şi sfîşietorul delir al frigurilor, care, printr-un lung lanţ de încercări dezgustătoare şi mîrşave, prin sînge, sudoare şi muşcăturile veninoase ale insectelor, te înalţă pînă la urmă pe culmile împărăteşti ale izbînzilor depline.

Acestea toate şi mai multe altele le pusese în nuvelă şi era încredinţat că tocmai aceste lucruri o copleşeau în vrerne ce sta nemişcată şi asculta. Ochii îi erau dilataţi, obrajii palizi i se îmbujoraseră, iar cînd fu aproape să termine lectura, Martin avu impresia că Ruth respira sacadat. Într-adevăr: era emoţionată; dar nu din pricina nuvelei, ci din pricina lui. Nuvela nu-i plăcuse prea mult; ceea ce o înfricoşa era teribila forţă a lui Martin, vechea revărsare de energie care părea că porneşte din fiinţa lui şi năvăleşte asupră-i, copleşind-o. Ciudăţenia stătea în faptul că tocmai în nuvelă era concentrată întreaga lui forţă şi că în clipa aceea nuvela era canalul prin care forţa lui se scurgea către ea. Ruth însă nu-şi dădea seama decît de

existenţa forţei, nu şi de calea prin care îi era comunicată, iar în clipele cînd părea mai deplin cucerită de ce i se citea, de fapt era stăpînită de ceva cu totul străin scrisului lui Martin — de un gînd, un gînd groaznic şi primejdios, care i se ivise în minte nechemat de nimeni şi de nimic. Se surprinsese gîndindu-se la căsătorie, iar cînd îşi dădu seama de îndărătnicia şi avîntul acelui gînd, se înspăimîntă. Nu era un gînd potrivit pentru o fată. Nici cu firea ei nu era potrivit. Condiţia ei de femeie nu-i crease niciodată probleme şi trăise netulburată în lumea de vis a poeziei tennysoniene, dar fără să poată pătrunde pînă la adînca semnificaţie a graţioaselor aluzii făcute de acest delicat scriitor cu privire la unele întîmplări mai lipsite de fineţe, care intervin în relaţiile dintre regine şi nobilii cavaleri. Fusese totdeauna adormită şi acum iată că viaţa îi bătea cu furie la toate porţile ei. Intrase în panică şi mintea îi spunea să pună zăvoarele şi să ferece încu- ietorile, în vreme ce instinctele dezlănţuite îi porunceau să deschidă larg uşile şi să poftească înăuntru pe fermecătorul oaspete străin.

Plin de mulţumire, Martin îi aştepta verdictul. N-avea nici o îndoială asupra acelui verdict şi rămase uimit cînd o auzi că spune:

— E frumos.

— ***E foarte*** frumos, repetă ea cu emfază, după o clipă de tăcere.

De bună seamă că bucata aceea era frumoasă; dar în ea se afla ceva mai mult decît simpla frumuseţe, un lucru încărcat de orbitoare strălucire şi care supusese

frumuseţea şi o silise să dea ascultare. Fără să spună un cuvînt se întinse cu totul pe iarbă, privind cum i se înalţă în faţa ochilor matahala neguroasă a unei mari îndoieli. Dăduse greş. Era un mut. Văzuse unul dintre cele mai minunate lucruri de pe lume şi nu fusese în stare să-i dea glas.

— Dar ce crezi despre... Ezită, emoţionat de prima lui încercare de a folosi un cuvînt străin. Ce crezi despre ceea ce francezii numesc ***le motif?*** Ce crezi despre tema nuvelei? întrebă el.

— Nu e prea limpede, răspunse Ruth. În linii mari asta e singura observaţie critică pe care pot s-o fac. Am ascultat bucata cu mare atenţie, dar pare prea încărcată. Prea multă vorbărie. Îngreuiezi acţiunea in- troducînd prea mult material străin.

— Asta a fost tema majoră, lămuri el cu grabă, marea temă oarecum voalată, problema cosmică şi universală. Am încercat s-o fac să ţină pasul cu povestea în sine, care la urma urmei nu-i decît foarte superficială. Am mers pe calea cea bună, dar bănuiesc că am mers împleticindu-mă. N-am izbutit să arăt lucrul pe care-l aveam în cap. Dar cu timpul am să învăţ şi asta.

Ruth nu-l asculta. Era licenţiată în litere, dar Martin depăşise cu mult limitele puterii ei de înţelegere. Ea însă nu înţelegea acest adevăr şi punea tot ce nu pricepea pe seama incoerenţei lui.

— Este cam declamator, zise ea. Dar are unele pasaje frumoase.

Martin îi auzi glasul ca venit de la mari depărtări, fiindcă atunci se întreba dacă

să-i citească ***Poemele marine.*** Zăcea cufundat în deznădejde mută iar ea îl privea cercetător, luptînd iarăşi împotriva nedoritelor dar îndărătnicelor gînduri despre căsătorie.

— Vrei să ajungi celebru? îl întrebă ea pe neaşteptate.

— Într-o oarecare măsură da, mărturisi Martin. Face şi asta parte din aventură. Nu celebritatea interesează, ci felul cum ajungi pînă acolo. Iar la drept vorbind celebritatea n-ar fi, pentru mine, decît un mijloc pentru a ajunge la altceva. Doresc foarte mult să ajung celebru numai din pricina şi numai cu scopul ăsta.

— „Pentru tine”, fu el gata să adauge şi poate că ar fi rostit şi aceste cuvinte, dacă ea s-ar fi arătat încîntată de ce îi citise.

Era însă prea ocupată cu aflarea unei cariere pentru Martin, care să fie cel puţin de domeniul posibilului, pentru a mai avea răgaz să întrebe ce anume era acel „altceva”, ultima ţintă a dorinţelor lui. În literatură nu avea cum să reuşească. Era profund încredinţată. I-o dovedise chiar el, nu mai departe decît astăzi, cu scrierile lui de tînăr diletant. Vorbea frumos, dar nu era în stare să se exprime cu mijloace literare. Îl compară în gînd cu Tennyson, cu Browning şi cu marii prozatori preferaţi de ea, iar rezultatul comparaţiei ieşi cu totul în defavoarea lui. Dar cu toate astea nu-şi dădu pe faţă părerea întreagă. Straniul interes pe care i-l purta o făcu să mai amîne. La urma urmei dorinţa lui de a scrie nu era decît o mică slăbiciune, o toană de care se va lecui cu timpul. Iar

după aceea se va consacra cu totul celor mai serioase probleme ridicate de viaţă. Şi atunci va izbîndi. O ştia bine. Era atît de puternic încît nu putea să dea greş... cu condiţia să se lase de scris.

— Aş vrea să-mi arăţi tot ce scrii, domnule Eden, îi spuse ea.

Martin roşi de bucurie. O interesa scrisul lui, nu mai încăpea nici o îndoială. Şi, în orice caz, nu-i înmînase o notă de respingere. Spusese că unele pasaje din scrierile lui sînt frumoase şi asta reprezenta cea dintîi încurajare primită din partea cuiva.

— O să-ţi arăt, spuse el cu patimă. Şi-ţi făgăduiesc, domnişoară Morse, că am să mă descurc. Am străbătut cale lungă, o ştiu; şi mai am încă drum lung de străbătut, dar îl voi străbate, chiar de-ar fi să merg în patru labe. Ridică de jos un sul de foi dactilografiate. Iată, aici sînt ***Poemele marine.*** Cînd ajungem acasă o să ţi le dau să le citeşti în linişte. Va trebui însă să te hotărăşti să-mi spui deschis ce crezi despre ele. După cum vezi, lucrul de care am cea mai mare nevoie acum este critica. Aşa că te rog, te rog foarte mult, spune-mi deschis ce crezi.

— O să-ţi spun absolut deschis, îi făgădui Ruth cu convingerea supărătoare că nu fusese sinceră faţă de el şi îndoindu-se că va izbuti să fie cu totul sinceră data viitoare.

Capitolul XV

„Prima bătălie s-a încheiat, îşi spuse Martin în oglindă, peste zece zile. Dar va veni o a doua, şi pe urmă a treia şi tot aşa pînă în ziua de apoi, dacă nu cumva...”

Nu-şi sfîrşi fraza, ci privi prin odaia mică şi sărăcăcioasă, zăbovind cu tristeţe asupra unui teanc de manuscrise restituite, rămase încă în plicurile lor lungi şi aruncate într-un colţ, pe jos. Nu mai avea bani de timbre ca să le poată trimite să-şi continue călătoria şi de o săptămînă se-ngrămădeau acolo, în vrafuri. Altele aveau să sosească mîine, altele în ziua următoare şi în cealaltă, pînă cînd toate se vor întoarce acasă. Şi nu va mai avea cu ce le trimite mai departe. Datora chiria pe o lună pentru maşina de scris şi n-avea cu ce s-o plătească, abia încropise plata pentru casă şi masă pe săptămîna în curs şi pentru taxa la oficiul de plasare.

Se aşeză şi, cufundat în gînduri, privi spre masă. Era toată plină cu pete de cerneală şi deodată îşi dădu seama că masa asta îi era tare dragă.

„Draga mea bătrînică — murmură el — am petrecut împreună ceasuri foarte plăcute, şi, dacă stau să mă gîndesc, văd că mi-ai fost un prieten tare de nădejde. Niciodată nu te-ai răzvrătit, niciodată nu mi-ai înmînat o diplomă de incapacitate sub forma unei note de respingere şi nici măcar o dată nu te-ai plîns de prea multă trudă.”

Îşi puse palmele pe masă şi-şi îngropa faţa în ele. În gît i se urcase un nod dureros şi-i venea să plîngă. Îşi aduse

aminte de prima împrejurare în care se bătuse cu cineva cînd era de şase ani şi parcă se vedea cu lacrimile şiroind pe obraji, dar lovind încă pe cît îl ţineau puterile, în vreme ce celălalt băiat, cu doi ani mai mare decît el, îl lovea şi-l trîntea fără milă, ca să stoarcă toată vlaga din el. Văzu copiii strînşi roată în jur şi strigînd ca nişte sălbatici, cînd în cele din urmă el se prăbuşi la pămînt, chinuit de o greaţă cumplită, cu nasul şiroind de sînge şi lacrimile curgînd val din ochii învineţiţi.

„Sărmane puştan, murmură el. Şi acum eşti la fel de cotonogit. Eşti bătut măr, frînt. Ai căzut în bot şi s-a terminat cu tine."

Dar imaginea încăierării dintîi încă îi mai pîlpîia sub pleoape şi cercetînd-o văzu cum piere ca să se înfăţişeze apoi sub chipul şirului de bătăi care urmaseră. Peste cam şase luni, Brînzosu (aşa îi spuneau celuilalt băiat) îl bătu din nou. Dar de data asta îi învineţi şi el Brînzosului un ochi. Era totuşi ceva! Şi văzu toate încăierările astea, una după alta, el totdeauna la pămînt şi Brînzosu deasupra, fălos nevoie mare. Dar niciodată nu părăsise cîmpul de luptă. Amintirea acestui lucru parcă îi da şi acum tărie. Totdeauna rămăsese pe loc şi-şi încasase porţia. La bătaie, Brînzosu se arătase a fi o mică fiară şi niciodată nu-i arătase nici cea mai mică îndurare. Dar el rămăsese pe loc! Ţinuse piept!

Îndată după aceea văzu o alee îngustă mărginită pe amîndouă laturile de case ruinate. La capăt, aleea era înfundată de o clădire cu un singur etaj şi cu ziduri de cărămidă netencuită din care răzbătea

duduitul ritmic al maşinilor tipografice ce pregăteau prima ediţie din ***Enquirer.*** El avea unsprezece ani, Brînzosu, treisprezece şi amîndoi vindeau ziare pe stradă. De asta se aflau acolo: aşteptau să se împartă ziarele. Bineînţeles că Brînzosu iar se legă de el şi începu altă bătaie, care însă rămase nedecisă, fiindcă la patru fără un sfert porţile se deschiseră şi toată liota de băieţi dădu năvală să ia ziarele.

— Ţi-arăt eu ţie mîine, îl auzise el pe Brînzosu ameninţîndu-l; apoi îşi auzi propriul glas, piţigăiat şi slab din pricina efortului de a-şi stăpîni lacrimile, făgăduind că are să se afle în acelaşi loc a doua zi.

Iar a doua zi s-a înfăţişat. A venit în goană de la şcoală ca să ajungă acolo cel dintîi şi a sosit cu două minute înaintea lui Brînzosu. Ceilalţi băieţi îl încurajau şi-i dădeau tot soiul de sfaturi, arătîndu-i ce greşeli făcea în încăierare şi asigurîndu-l că avea să învingă dacă asculta poveţele lor. Aceiaşi băieţi îi dădeau sfaturi şi-l încurajau şi pe Brînzosu. Ce mare bucurie le prilejuiseră încăierările acelea! Îşi opri puţin gîndurile în loc, ca să simtă cum îi pizmuia pentru spectacolul pe care el şi Brînzosu li-l oferise atunci. Pe urmă a început lupta şi a durat, fără nici un fel de pauză, vreme de o jumătate de ceas, pînă s-au deschis porţile tipografiei.

Parcă avea şi acum în faţa ochilor înfăţişarea lui tinerească din vremea aceea, cînd zi după zi se grăbea de la şcoală către aleea unde-şi avea sediul ziarul Enquirer. Nu mai putea să meargă

prea repede. Era ţeapăn şi schilodit din pricina luptelor nesfîrşite. Braţele îi erau negre şi vinete de la închieturi şi pînă la coate din cauza nenumăratelor lovituri parate şi din loc în loc în carnea chinuită începuseră să apară răni deschise. Capul îl durea, braţele şi umerii de asemenea, îl dureau şalele — îl durea tot trupul şi-şi simţea creierii grei şi mintea năucă. La şcoală nu se mai juca şi nici nu învăţa. Chiar şi numai statul o zi întreagă în bancă, aşa cum era silit să stea, ajunsese o caznă cumplită. I se părea că veacuri s-au scurs de cînd începuse să se bată în fiecare zi şi timpul i se desfăşura înainte ca un coşmar şi un şir neîntrerupt de lupte zilnice. Oare de ce nu putea să-l zobească pe Brînzosu? se gîndea el adesea. Asta l-ar scoate şi pe el, Martin, dintr-o atît de îngrozitoare cumpănă. Dar nici măcar o singură dată nu i-a trecut prin cap să părăsească lupta, să se dea bătut în faţa lui Brînzosu.

Şi aşa, cu sufletul şi trupul bolnav, dar învăţînd ce înseamnă acea răbdare necurmată, se tîra pînă în aleea unde se împărţeau ziarele, ca să dea piept cu veşnicul lui vrăjmaş, Brînzosu, la fel de sleit ca şi el, dar aproape gata să părăsească lupta, dacă nu s-ar fi aflat de faţă şleahta vînzătorilor de ziare care făceau ca mîndria să fie costisitoare, însă neapărat trebuincioasă. Într-o după-amiază, la capătul a douăzeci de minute de deznădăjduite eforturi pentru a se doborî unul pe celălalt, într-o încăierare ce trebuia să respecte anumite reguli care nu îngăduiau loviturile cu piciorul, loviturile sub centură sau lovirea

adversarului trîntit la pă- mînt, cu răsuflarea tăiată şi clătinîndu-se pe picioare, Brînzosu propuse să se socotească răfuiţi. Iar Martin, cu capul îngropat în palme, se înfioră la vederea propriei imagini ce-i apărea acum în faţa ochilor: era el, în după-amiaza aceea de demult, cînd se clătina pe picioare, de abia mai gîfîia şi se îneca din pricina sînge- lui care-i curgea în gură şi pe gît din buzele sfîrtecate, cînd se apropie împleticindu-se de Brînzosu şi scuipă o gură de sînge ca să poată vorbi şi să-i strige că niciodată nu va face una ca asta, dar că el, Brînzosu, n-avea decît să se dea bătut, dacă aşa-i plăcea. Dar Brînzosu nu se dădu bătut şi lupta continuă.

A doua zi, ziua următoare şi alte zile fără sfîrşit fură martorele luptelor de după-amiază. În fiecare zi, cînd întindea mîinile ca să pornească lupta, îl săgetau dureri înfiorătoare iar cele dintîi lovituri, date sau primite, îi sfîşiau sufletul; mai pe urmă parcă îl cuprindea o amorţeală şi continua să se bată în neştire, zărind ca prin vis cum îi saltă şi dansează prin faţa ochilor chipul lătăreţ al lui Brînzosu şi ochii lui arzători, aprinşi, ca de fiară. Îşi aţinti toate puterile asupra chipului aceluia; totul în jur i se părea gol. Pe lume nu mai exista nimic în afară de chipul acela şi el nu va şti niciodată ce e odihna, binecuvîntata odihnă, pînă nu va izbi cu pumnii însîngeraţi în acel chip atîta cît era nevoie pentru a-l preface în carne vie, sau pînă cînd pumnii însîngeraţi, ce păreau a aparţine chipului ce-i stăruia înaintea ochilor, nu-l vor

preface pe el într-o masă de carne vie. De-abia atunci, într-un fel ori într-altul, va avea odihnă. Dar a părăsi lupta — pentru el, Martin, a părăsi lupta era cu neputinţă.

Veni şi ziua cînd el se tîrî pînă în aleea unde se distribuia ***Enquirer,*** dar Brînzosu nu se afla acolo. Şi nici nu veni. Băieţii l-au felicitat şi i-au spus că l-a dat gata pe Brînzosu. Dar Martin nu era mulţumit. Nu-l doborîse pe Brînzosu şi nici Brînzosu nu-l doborîse pe el. Întrebarea nu-şi aflase răspunsul. De-abia mai tîrziu au aflat cu toţii că tatăl lui Brînzosu murise subit în chiar ziua aceea.

Martin lunecă peste ani pînă în seara cînd se afla la galeria Auditorium-ului. Avea şaptesprezece ani şi de-abia se întorsese de pe mare. Se iscă o învălmăşeală. Cineva se legase de un spectator şi Martin interveni, dar se trezi deodată că înfruntă privirile aprinse ale lui Brînzosu.

— Te-aranjez eu după spectacol, şuieră vechiul lui vrăjmaş.

Martin încuviinţă din cap. Supraveghetorul tocmai venea să vadă ce se întîmplase.

— Ne-ntîlnim afară după ultimul act, şopti Martin cu toată atenţia concentrată asupra spectacolului care de-abia începea.

Supraveghetorul privi puţin în jur, apoi îşi văzu de treabă.

— Eşti cu banda? îl întrebă el pe Brînzosu în antract.

— Te cred.

— Atunci am să-mi strîng şi eu ceva amici, îl vesti Martin.

În antracte îi alese pe cei care trebuiau să-l însoţească — trei inşi pe care-i cunoscuse la fabrica de cuie, un fochist de locomotivă, vreo şase inşi din gaşca teatrului şi încă pe atîţia din temuta gaşcă de pe Eighteenth Street, colţ cu Market Street.

La ieşirea din teatru, cele două bande s-au strecurat neobservate, fiecare pe un alt trotuar al străzii. Cînd au ajuns într-un ungher mai retras, s-au strîns laolaltă şi au ţinut un consiliu de război.

— Cel mai dibaci e pe podul de pe Eighth Street, spuse un flăcău cu părul roşu din banda lui Brînzosu. Vă bateţi în mijlocul podului, sub lumina electrică şi, pe la orice capăt ar veni curcanii, o întindem pe partea cealaltă.

— S-a făcut, anunţă Martin, după ce se sfătui puţin cu conducătorii bandei lui.

Podul de pe Eighth Street, care trecea peste un braţ al estuarului San Antonio, era lung cam cît trei blocuri de pe străzile principale ale oraşului. La mijloc şi către cele două capete se afla cîte un lampadar electric. Nici un poliţist n-ar fi putut trece neobservat pe sub lampadarele de la capete. Arena de luptă se arătă, întocmai aşa cum fusese odinioară, sub pleoapele închise ale lui Martin. Vedea şi cele două bande, bătăioase şi încruntate, ţinîndu-se cu grijă de o parte şi de cealaltă şi încurajîndu-şi reprezentantul; şi se văzu pe sine şi pe Brînzosu, goi pînă la brîu. Ceva mai departe fură aşezaţi oamenii de strajă, care aveau sarcina de a supraveghea capetele luminate ale

podului. Unul ţinea haina, cămaşa şi şapca lui Martin, gata să fugă cu ele la loc sigur, dacă s-ar fi arătat poliţia. Martin se privi pe sine păşind către mijloc, în întîmpinarea lui Brînzosu, şi se auzi spunînd, după ce mai întîi înălţase mîna ca să se facă tăcere:

— De astă dată nu e locul pentru strîngeri de mînă. Înţeles? Luptăm pînă la capăt. Fără cruţare. Avem o răfuială veche şi mergem pînă-n pînzele albe. S-a priceput? Unul dintre noi trebuie să rămînă lat.

Brînzosu ar fi vrut să dea înapoi — Martin vedea limpede asta — dar vechea şi primejdioasa lui mîndrie se trezi în faţa celor două bande care-i priveau.

— Hai, dă-i drumul, răspunse ei. Ce-i tot tragi cu iordanul? Ai de-a face cu mandea pînă la finit.

Apoi s-au aruncat unul asupra celuilalt, ca doi tauri tineri, cu toată vigoarea şi strălucirea tinereţii, cu pumnii goi, cu ură, cu sete de a lovi, de a schilodi şi de a sfărîma. Tot ce cîştigase omul, prin eforturile disperate din atîtea mii de ani în care a urcat pe scara creaţiei, dispăruse. Nu rămăsese decît lumina electrică de deasupra: o piatră de hotar pe cărarea uluitoarei aventuri umane. Martin şi Brînzosu nu mai erau decît doi sălbatici din epoca de piatră, din vremea mersului de-a buşilea şi a adăposturilor în vîrf de copac. Se scufundaseră din ce în ce mai adînc în genunea întunericului, se-ntorseseră în drojdiile celor dintîi începuturi ale vieţii, zvîrcolind-se orbeşte şi mînaţi numai de forţe chimice, aşa cum se zvîrcoleşte pulberea stelelor din ceruri

şi cum se zvîrcolesc atomii ciocnindu-se, regrupîndu-se şi ciocnindu-se iarăşi şi iarăşi, pînă la sfîrşitul veacurilor.

„Dumnezeule! eram nişte animale… fiare sălbatice”, rosti Martin cu glas tare, dar cu privirile aţintite mereu asupra luptei. Lui, care era înzestrat cu acea minunată putere de reprezentare ce-i îngăduia să vadă totul ca aievea, i se părea că priveşte printr-un kinetoscop[1]. Era spectator şi participant totodată. Lunile lungi de învăţătură, de cultură şi de rafinament îl făcură să se cutremure la vederea acelui spectacol, dar prezentul fu repede gonit din conştiinţa lui, strigoii trecutului îl luară din nou în stăpînire şi deveni iarăşi Martin Eden cel de-abia întors de pe mare şi încleştat în luptă cu Brînzosu, pe podul de pe Eighth Street. Suferea, se încorda, asuda şi sîngera şi-i venea să chiuie de bucurie cînd pumnii lui goi izbeau în plin.

Erau două gemene vîrtejuri de ură care alergau înnebunite unul în jurul celuilalt. Timpul trecu şi cele două bande duşmane încremeniră pe loc. Niciodată nu mai văzuseră o asemenea revărsare de sălbăticie, şi asta le lua graiul. Cei doi luptători erau nişte fiare mai sîngeroase decît ei. Primul avînt pornit din splendoarea tinereţii şi din vigoarea fizică trecu, iar după aceea începură să se lupte mai cu grijă şi mai cu prevedere. Nici unul nu se arătase a fi mai tare. „În bătaia asta nu învinge nimeni” îl auzi Martin pe unul dintre cei din jur. În clipa

---

[1] Aparat pentru reconstituirea fotografică a mişcării.

aceea izbi cu stînga şi pe urmă cu dreapta, primi o ripostă cumplită şi simţi cum obrazul i se crapă pînă la os. Aşa ceva nu se putea face cu pumnul gol. Auzi exclamaţiile de mirare ale celor din jur, pricinuite de vederea urmărilor loviturii şi se văzu scăldat în propriul lui sînge. Nu spuse nimic. Îşi încordă însă toată atenţia căci cunoştea foarte bine dibăcia mîrşavă şi respingătoarele josnicii de care erau în stare cei de teapa lui. Aşteptă şi pîndi pînă în clipa cînd se feri de o lovitură formidabilă, pe care o opri la jumătatea drumului, căci zărise sclipirea metalului.

— Mîinile sus! urlă el. Ai un box şi ai dat cu el!

Amîndouă bandele năvăliră, mormăind şi înjurînd. Într-o secundă avea să înceapă o încăierare generală şi atunci va fi lipsit de putinţa de a se răzbuna. Îşi ieşise din fire.

— Toată lumea la o parte! urlă el cu turbare. Aţi auzit? La o parte toată lumea!

Şi toţi s-au dat deoparte. Erau nişte brute, dar el era mult mai brută decît ei, o fiinţă înspăimîntătoare care se afla mai presus de ei şi de aceea îi dădură ascultare.

— Aici am eu de încheiat anume socoteli şi nimeni să nu se amestece. Fă-ncoa boxul!

Dezmeticit şi puţin speriat, Brînzosu predase arma mişelească.

— Tu i l-ai dat, tu, manglitorul ăla roşcat care te tragi la dos, spuse Martin aruncînd boxul în apă. Te-am ginit şi m-am întrebat de-atuncea ce-nvîrteai pe

lîngă el. Dacă mai încerci o dată să faci una ca asta, să ştii că-ţi scot beregăţile. M-ai înţeles?

Şi au continuat să se bată, pînă la sleire şi dincolo de sleire, pînă la o epuizare nemărginită şi de neînchipuit, pînă ce adunătura de brute, potolindu-şi setea de sînge, îngroziţi de ce vedeau, începură să-i roage pe amîndoi să înceteze. Iar Brînzosu, gata-gata să se prăbuşească şi să-şi dea ultima suflare, ori să rămînă în picioare şi totuşi să-şi dea sufletul, o matahală informă din trăsăturile căreia orice asemănare cu Brînzosu fusese izgonită cu pumnul, se clătină şi stătu la gînduri; dar Martin se-aruncă din nou asupra lui, lo- vindu-l fără încetare.

Mai pe urmă, după un răstîmp cît un veac, cînd Brînzosu slăbise văzînd cu ochii, într-un schimb de lovituri se auzi deodată o trosnitură puternică şi braţul drept al lui Martin căzu moale pe lîngă trup. Se rupsese osul. Toti au auzit şi toti au ştiut ce se întîmplase; Brînzosu băgă şi el de seamă şi se aruncă turbat, ca un tigru, în dreapta celuilalt, dînd lovitură după lovitură. Gaşca lui Martin dădu fuga, vrînd să intervină. Deşi buimăcit de ploaia de lovituri, Martin strigă la ei să se retragă, îi înjură şi-i blestemă cumplit, icnind şi ge- mînd în culmea deznădejdii.

Continuă să lovească numai cu stînga şi în timp ce izbea cu îndărătnicie, pe jumătate inconştient, auzi ca de la mare depărtare murmurele de teamă ale celor strînşi în jur şi pe cineva care spunea, cu glas tremurător:

— Asta nu-i bătaie, fraţilor. Asta-i moarte de om şi ar trebui s-o oprim odată.

Dar nimeni n-o opri şi Martin fu fericit şi continuă să lovească obosit dar fără încetare cu singura-i mină, ţintind într-una către o masă sîngerîndă pe care o vedea înaintea lui şi care nu era un chip de om, ci un lucru insuportabil, ceva mort, dezgustător, amestecat şi inform, un lucru ce rămînea mereu în vedeniile lui tremurătoare şi nu voia cu nici un chip să piară. Izbi mereu şi mereu, din ce în ce mai rar, cu cele de pe urmă puteri, care repede i se scurgeau din trup, prin veacuri, veşnicii, milenii, pînă ce îşi dădu seama ca prin vis că lucrul acela inform se scufundă, se scufundă încetişor pe planşeul de scînduri al podului. În clipa următoare stătea deasupra acelui lucru, clătinîndu-se pe picioarele-i tremurătoare, căutînd cu mîna sprijin prin aer ca să nu se prăbuşească şi rostind cu o voce pe care nu şi-o mai recunoştea:

— Mai vrei... zi... mai vrei...?

Încă mai repeta vorbele astea, mereu şi mereu — întrebător, încurajator, ameninţător, dorind cu ardoare să afle dacă într-adevăr mai voia — cînd îşi dădu seama că cei din banda lui pun mîinile pe el, îl bat pe spate şi încearcă să-l îmbrace cu haina. Apoi căzu într-o prăpastie de întuneric şi uitare.

Ceasornicul deşteptător se afla pe masă şi-şi continua tictacul, dar Martin Eden, cu capul îngropat în palme, nu-l auzea. Nici nu gîndea. Cu atîta intensitate retrăise întîmplarea de

odinioară, încît leşinase, exact aşa cum leşinase cu ani mai înainte pe podul de pe Eighth Street. Un minut întreg rămase în lumea întunericului şi a uitării. Apoi, ca un sculat din morţi, sări în picioare, cu ochii în flăcări, cu sudoarea curgîndu-i şiroaie pe faţă — şi strigă:

— Te-am zdrobit, Brînzosule! Unsprezece ani mi-au trebuit, dar pînă la urmă tot te-am învins!

Genunchii îi tremurau, îi venea să leşine şi se împletici pînă la pat, se aşeză şi rămase pe marginea lui. Era încă sub stăpînirea trecutului. Privi prin cameră buimăcit, speriat, neştiind unde se află, pînă ce dădu cu ochii peste mormanul de manuscrise din colţul odăii. Pe urmă rotiţele memoriei se-nvîrtiră trecînd peste un răstimp de patru ani şi Martin reveni în prezent, la cărţile pe care le deschisese şi la universul cucerit din paginile lor, la visurile şi năzuinţele lui, la dragostea pentru o femeie palidă ca o fantomă, sensibilă, gingaşă şi eterată care ar muri pe dată, dacă ar vedea, măcar într-o fărîmă de secundă, ceva din ceea ce trăise el adineauri, dacă ar întrezări, măcar o clipă, gunoaiele vieţii prin care se tîrîse.

Se ridică în picioare şi se privi în oglindă.

„După cum vezi, Martin Eden, din mocirlă te ridici, zise el cu gravitate. Îţi limpezeşti vederile într-o strălucire necuprinsă, îţi înalţi umerii pînă la stele şi repeţi istoria întregii omeniri pe pămînt, lăsînd în urmă maimuţa şi fiara, şi smulgînd tăriilor bunurile cele mai de preţ.”

Se privi cu şi mai multă încordare şi izbucni în rîs.

— Puţină isterie şi cam tot atîta melodramă, nu-i aşa? Lasă, nu-i nimic. L-ai cotonogit pe Brînzosu şi ai să-i cotonogeşti şi pe domnii directori de reviste, chiar dacă pentru asta o să-ţi trebuiască de două ori cîte unsprezece ani. Nu te poţi opri aici. Trebuie să mergi mai departe. Doar ştii că trebuie să mergi pînă la capăt.

Capitolul XVI

Deşteptătorul sună, smulgîndu-l pe Martin din somn cu o bruscheţe care i-ar fi dat dureri de cap unui om mai puţin bine clădit. Deşi dormea adînc, se deştepta dintr-o dată, ca pisicile, şi din prima clipă era plin de vioiciune şi bucuros că trecuseră cele cinci ceasuri de neştire. Ura negura asta a uitării, care te învăluie în timpul somnului. Erau pe lume prea multe lucruri de făcut şi prea multă viaţă de trăit. I se rupea inima pentru fiece clipă de viaţă pe care i-o răpea somnul şi, mai înainte ca deşteptătorul să-şi încheie zbîrnîitul, el îşi şi vîrîse tot capul în lighean, înfiorat de muşcătura îngheţată a apei.

Dar de data asta nu-şi mai urmă programul obişnuit. Nici o lucrare neisprăvită nu-l chema să ia condeiul în mînă şi nici o nuvelă nouă nu-şi aştepta închegarea. Învăţase pînă tîrziu şi acum era aproape ora mesei de dimineaţă.

Încercă să citească un capitol din Fiske[1] dar nu reuşi să-şi adune gîndurile şi închise cartea. Ziua de astăzi era martora începutului unei noi bătălii, în cursul căreia o vreme nu va mai scrie, în suflet îi stăruia o tristeţe asemănătoare cu cea pe care o încerci atunci cînd te desparţi de casă şi de ai tăi. Privi spre manuscrise. Va să zică asta era. De ele se despărţea, de bietele lui odrasle demne de milă, care nicăieri nu erau întîmpinate cu bucurie. Se apropie de ele şi începu să le răsfoiască, citind ici şi colo cîte un fragment care îi plăcea în chip mai deosebit. ***Cazanul,*** în semn de cinstire, îl citi cu voce tare şi la fel făcu şi cu ***Aventura.*** Dar cel mai mult îi plăcu ***Bucurie,*** ultimul lui născut, ivit pe lume abia cu o zi înainte şi aruncat la colţ din pricina lipsei timbrelor poştale.

— Nu pot să pricep, murmură Martin. Sau poate domnii de la reviste nu sînt în stare să priceapă. În privinţa asta nu încape îndoială. În fiecare lună publică lucruri mult mai slabe. Tot, sau, în orice caz, aproape tot ce publică e mai prost…

După masa de dimineaţă luă maşina de scris şi plecă la Oakland.

— Datorez chiria pe o lună, îi spuse el funcţionarului pe care-l găsi în magazin. Te rog să-i comunici patronului că mă duc să caut ceva de lucru şi cam peste o lună o să vin să achit totul.

---

[1] ***John Fiske*** (1842— 1901), filozof şi istoric, reacţionar american, unul dintre primii susţinători ideologici ai expansionismului imperialist al S.U.A.

Trecu golful cu feribotul pînă la San Francisco şi se duse direct la un oficiu de plasare.

— Orice fel de muncă, muncă necalificată, îi spuse el agentului.

Fu însă întrerupt de un nou-venit, îmbrăcat cam ţipător, aşa cum se îmbracă uneori oamenii de jos care au slăbiciune pentru îmbrăcămintea cu dichis. Agentul clătină din cap, cu o mutră plouată.

— Nimic, nu-i aşa? spuse noul-venit. Ei, totuşi trebuie să găsesc pe cineva astăzi.

Se întoarse şi-l privi pe Martin, iar Martin se uită la el şi observă de îndată figura buhăită şi fără culoare, deşi cu trăsături regulate şi plăcute; înţelese atunci că celălalt o făcuse lată în noaptea trecută.

— Cauţi de lucru? se interesă necunoscutul. La ce te pricepi?

— Muncă pe brînci. Sînt marinar, mă pricep să scriu la maşină — dar nu ştiu stenografie — pot să merg călare şi sînt gata să pun mîna la orice şi să fac orice muncă, răspunse Martin.

Celălalt dădu din cap.

— Îmi placi. Pe mine mă cheamă Dawson, Joe Dawson şi caut un om pentru spălătorie.

— Asta nu prea-mi convine. Martin zîmbi, căci pentru o clipă se văzu călcînd nimicurile pufoase şi albe pe care le poartă femeile. Dar Joe Dawson îi era tare simpatic, aşa că adăugă: Aş fi însă gata să mă ocup cu spălatul propriu-zis. Pe mare am învăţat şi meseria asta.

Celălalt tăcu o vreme; se vedea bine că rămăsese pe gînduri.

— Ştii ce? Hai să stăm de vorbă şi să vedem ce-i de făcut. Vrei?

Martin încuviinţă din cap.

— E vorba de o spălătorie mică, la ţară, la Shelly Hot Springs, spălătoria hotelului, ştii? Muncesc doi oameni acolo: şeful şi un ajutor. Şeful sînt eu. N-o să munceşti pentru mine, dar sub îndrumarea mea. Ce zici: vrei să-ncerci?

Martin rămase puţin pe gînduri. Propunerea i se părea ispititoare. Ar putea să muncească aici cîteva luni în care i-ar mai rămîne şi vreme să înveţe. Ar putea să muncească zdravăn şi să înveţe cu îndîrjire.

— Haleală pe cinste şi cameră separată, zise Joe.

Argumentul a fost hotărîtor: o cameră în care să stea singur şi unde să poată să ţină lampa aprinsă fără să-i ceară nimeni socoteală.

— Da’ muncă pe rupte, mai adăugă celălalt.

Martin îşi mîngîie în chip semnificativ muşchii umflaţi ai umerilor, şi zise:

— Uită-te aici. Ăştia din muncă au crescut.

— Atunci să trecem la treabă. Joe îşi duse pentru o clipă mîna la cap. Tii! Grozav mă mai doare bila. De-abia mai văd cu ochii. Am făcut-o de oaie az-noapte, am fărîmat toţi gologanii, toţi pîn’ la unu’. Uite cum o să facem. Plata pentru doi oameni, un sutar şi întreţinerea. Pîn-acuma luam eu şaizeci şi ajutorul patruzeci. Da’ ăla vedea meserie, nu glumă. Tu eşti ageamiu. Pîn-am să te-

nvăţ, o să trebuiască să fac mare parte din munca ta. Ce-ai zice să începi cu treizeci şi pe urmă să creşti pînă la patruzeci? Să ştii că eu sînt băiat cinstit. De-ndată ce eşti în stare să-ţi faci meseria, înhaţi patruzeci de mardei.

— E-n regulă, spuse Martin întinzînd mîna pe care celălalt o strînse. Un avans, ceva? Pentru tren şi celelalte?

— I-am făcut praf pe toţi, răspunse Joe amărît, ducîndu-şi din nou mîna la cap. Nu mi-a mai rămas decît biletul de tren.

— Rămîn fără nici un sfanţ… după ce plătesc gazda.

— Uşcheşte-te, îl sfătui Joe.

— Nu se poate. E vorba de soră-mea.

Joe fluieră prelung, a pagubă, apoi stătu şi se gîndi puţin, dar fără folos.

— Mai am doar cu ce să dau una mică. Hai, că poate ne vine vreo idee.

Martin refuză.

— Da’ ce, matale bei numa’ apă de plouă?

De astă dată Martin încuviinţă din cap, iar Joe porni să se văicărească:

— Ce bine ar fi să fiu şi eu tot unu’ d-ăştia. Numa’ că-i peste puterile mele, se jelui el cu disperare. După ce muncesc de mă stric toată săptămîna, trebuie neapărat să-i trag o pileală. Dacă nu, sînt în stare să-mi tai beregăţile sau să dau foc la casă. Da’ să ştii că-mi pare bine dacă tu nu bei. Las-aşa, că-i bine!

Martin îşi dădea seama de uriaşa prăpastie dintre el şi omul acesta — prăpastia săpată de cărţi; dar nu-i venea de loc greu să treacă îndărăt peste prăpastie. Toată viaţa lui trăise în lumea clasei muncitoare şi spiritul tovărăşesc

creat de muncă era pentru Martin o a doua natură. Rezolvă el problema cheltuielilor de drum, prea dificilă pentru capul celuilalt, tulburat de fumurile beţiei. Avea să trimită bagajul la Shelly Hot Springs cu trenul, pe biletul lui Joe. Cît despre el, putea să se ducă şi cu bicicleta. Pînă acolo erau cam 120 de kilometri pe care putea să-i facă duminică, pentru ca luni să se înhame la muncă. Deocamdată trebuia să dea fuga acasă şi să împacheteze. De luat rămas bun, n-avea de la cine. Ruth cu toată familia plecaseră să petreacă vara pe malul lacului Tahoe în Sierra Nevada.

La Shelly Hot Springs ajunse duminică noaptea, obosit şi plin de praf. Joe îl întîmpină cu voie bună. Muncise toată ziua, cu un prosop ud legat în jurul capului care stătea să-i crape.

— O parte din ce trebuia spălat săptămîna trecută a rămas aşa şi s-a adunat aicea un vraf de rufe cît un munte, fi’ndc-am fost plecat să te caut pe tine, îl lămuri Joe. A sosit şi cufărul tău, neatins. E-n cameră la tine. Da’ dracu să-l ia, că-i greu ca o piatră de moară. Ce-i fi pus în el? Ai cumva lingouri de aur?

Cîtă vreme Martin despachetă, Joe stătu aşezat pe marginea patului. Lada slujise la negoţul domnului Higginbotham, care i-o pusese la socoteală o jumătate de dolar. Două urechi de frînghie, bătute de Martin la fiecare capăt, o transformaseră într-un cufăr care să poată fi primit la vagonul de bagaje. Joe făcu nişte ochi mari cît cepele cînd văzu ieşind din cufăr cîteva

cămăşi şi ceva rufărie, după care urmară cărţi şi iarăşi cărţi.

— Ce, pîn’ la fund e burduşit numa’ cu cărţi? întrebă el.

Martin încuviinţă cu o clătinare a capului şi continuă să aranjeze cărţile pe o măsuţă de bucătărie care ţinea acolo loc de lavoar.

— Tii! izbucni Joe, după care păstră tăcere, aştep- tînd să i se închege mai bine în minte un anumit gînd. În cele din urmă se lămuri.

— Ia spune: fetele nu prea te- nteresează... chiar atîta de mult. Aşa-i? întrebă el.

— Nu, răspunse Martin. Pînă m-am apucat de citit le mai aiuream eu. Dar după asta n-am mai avut timp.

— Aicea o să ai şi mai puţin. Tot ce poţi face e să munceşti şi să dormi.

Martin se gîndi la cele cinci ceasuri de somn şi zîmbi. Camera se afla deasupra spălătoriei şi în aceeaşi clădire cu motorul care acţiona pompa de apă, dinamul pentru lumină şi curent şi maşinile din spălătorie. Mecanicul, care ocupa odaia de alături, veni să-l cunoască şi el pe noul angajat, apoi îi ajută lui Martin să pună un bec la capătul unui fir ce trecea ca o frînghie pe deasupra mesei pînă la pat.

A doua zi dimineaţa, la şase şi un sfert, Martin fu anunţat că gustarea de dimineaţă se servea la şapte fără un sfert. În clădirea spălătoriei era o cadă de baie pentru personalul de serviciu şi Joe rămase trăsnit cînd îl văzu pe Martin că face o baie rece.

— Tii! Da’ grozav tip mai eşti, dom’le! îi spuse Joe, pe cînd se aşezau la masă, într-un colţ al bucătăriei hotelului.

Împreună cu ei mai erau mecanicul, grădinarul, ajutorul grădinarului şi vreo doi sau trei rîndaşi. Mîn- cau cu toţii, grăbiţi şi morocănoşi, schimbînd între ei doar cîteva cuvinte; mîncînd şi ascultîndu-i, Martin îşi dădu seama ce lungă cale străbătuse din vremea cînd era în aceeaşi stare ca şi comesenii lui de-acum. Sărăcia lor intelectuală îl deprima şi simţi nevoia să fie cît mai repede singur. Înfulecă în grabă mîncarea aceea fadă şi vîscoasă, iar cînd ieşi pe uşa bucătăriei scoase un adînc suspin de uşurare.

Hotelul avea o mică spălătorie mecanică şi perfect pusă la punct, în care cele mai moderne maşini făceau tot ce poate fi în stare să facă o maşină. După ce primi cîteva explicaţii, Martin se apucă să sorteze grămezile de rufe murdare, în vreme ce Joe dădu drumul la cazanul cel mare de spălat, pregăti noi porţii de săpun moale din chimicale cu miros atît de înţepător, încît bietul Joe fu nevoit să se lege cu prosoape şi peste ochi şi peste gură şi peste nas, pînă ajunse să arate ca o adevărată mumie. După ce termină sortarea, Martin dădu o mînă de ajutor la storsul rufelor. Pentru treaba asta rufele trebuiau îndesate într-un vas care se rotea cu vreo cîteva mii de turaţii pe minut şi scotea apa din rufe prin puterea forţei centrifuge. După aceea trebui să alerge de la storcător la uscător, între timp mai dînd o raită şi printre ciorapi şi şosete. Pe la vremea

prin- zului, se apucară să dea ciorapii şi şosetele la sulul de călcat, unul punîndu-le la sul şi celălalt aşezîndu-le perechi, în vreme ce se încingeau fiarele de călcat. Pe urmă au pus mîna pe fiarele de călcat încinse şi au tăbărît asupra lenjeriei de corp pînă pe la şase către seară, cînd Joe clătină din cap cu îndoială.

— Sîntem în urmă rău, zise el. O să trebuiască să lucrăm şi după cină.

Iar după cină au muncit pînă pe la zece, în lumina orbitoare a becurilor electrice, pînă cînd şi ultima rufă de corp a fost călcată şi aşezată frumos pe rafturile încăperii alăturate. Era o noapte californiană înăbuşitoare şi, cu toate că lăsaseră ferestrele larg deschise, din pricina grătarului încălzit la roşu pe care se puneau la încins fiarele de călcat, încăperea era un adevărat cuptor. Martin şi Joe, numai în maiouri, cu braţele goale, transpirau şi abia mai puteau răsufla.

— Mă simt de parcă aş fi încărcat un vapor undeva la tropice, spuse Martin cînd se duseră sus în camerele lor.

— Ai să faci treabă, răspunse Joe. Eşti om de nădejde, cînd e pe muncă. Dacă răzbeşti, n-o să stai cu treizeci de dolari decît o lună. Luna cealaltă ai să iei patruzeci. Da’ să nu-mi vrăjeşti mie că n-ai mai călcat rufe pînă acuma. Las’ că ştiu eu.

— În viaţa mea n-am mai călcat nici măcar o cîrpă, îţi spun cinstit.

Cînd ajunse în cameră la el, nu-i venea să creadă că e aşa de obosit, nedîndu-şi seama că stătuse în picioare şi muncise fără răgaz paisprezece ceasuri încheiate. Puse deşteptătorul să sune la şase şi

scăzînd cinci ore îşi dădu seama că mai poate citi pînă la unu noaptea. Îşi scoase pantofii, ca să-şi mai uşureze picioarele umflate, şi se aşeză la masa cu cărţi. Deschise cartea lui Fiske acolo unde o lăsase cu două zile mai înainte şi începu să citească. Însă nu izbuti să înţeleagă nimic din primul paragraf şi îl luă de la capăt. Pe urmă se trezi, căci îl dureau muşchii înţepeniţi şi dîrdîia din pricina vîntului de munte, care începuse să bată pe fereastra deschisă. Se uită la ceas. Era două. Dormise patru ceasuri. Îşi scoase repede hainele şi se prăvăli pe pat, unde adormi în chiar clipa cînd puse capul pe pernă.

Marţea fu o zi de muncă la fel de încordată. Iuţeala cu care lucra Joe cuceri toată admiraţia lui Martin. Cînd muncea, parcă avea în el zece demoni. Toată făptura îi era încordată şi urmărea o singură ţintă: în permanenţă se lupta să mai cîştige cîteva secunde. Se concentra la maximum asupra lucrului pe care îl făcea şi asupra posibilităţilor de a economisi timp, atrăgîndu-i atenţia lui Martin de cîte ori îl vedea că face în cinci mişcări o treabă care putea fi făcută în trei, sau în trei mişcări una care putea fi terminată în două. „Suprimarea mişcărilor inutile”, îşi spuse Martin în vreme ce-l urmărea atent pe Joe şi se străduia să-l imite cît mai fidel. Şi Martin era un muncitor bun, iute şi îndemînatic, şi totdeauna făcuse o chestiune de onoare din a nu lăsa pe altul să muncească în locul lui, ori mai bine decît el. De aceea îşi concentră toată atenţia, străduindu-se cu încordare să urmeze

pilda şi sfaturile tovarăşului său de muncă. Învăţă să „sleiască” frumos gulerele şi manşetele, izbutind cu mare dibăcie să stoarcă scrobeala dintre pînzele duble, aşa fel ca să nu rămînă riduri la călcat şi făcînd toate astea cu o rapiditate care-i atrase laudele lui Joe.

Nu exista răstimp în care să nu fie ceva de făcut, şi de făcut cît mai repede. Joe nu aştepta pe nimeni şi nu zăbovea nici o secundă, ci sărea de la o treabă la alta. Scrobiră două sute de cămăşi albe, făcînd pentru fiecare doar o singură mişcare şi apucînd cămaşa în aşa fel ca manşetele, gulerul şi piepţii să se arcuiască pe braţul drept îndoit. În acelaşi timp mîna stîngă apuca poalele şi spatele şi le ridica în sus, ca să nu intre în scrobeală, şi tot în acelaşi timp braţul drept se cufunda în scrobeală — scrobeală aşa de fierbinte, că de fiecare dată trebuiau să-şi vîre iute mîinile într-o căldare cu apă rece. În seara aceea au trebuit să lucreze pînă le zece şi jumătate, ca să scrobească „fanteziuri”, adică fel de fel de farafastîcuri cuconeşti.

— Aş vrea să fiu la tropice, undeva unde nu se poartă nici un fel de îmbrăcăminte, zise Martin rîzînd.

— Eu aş vrea să trăiesc fără să mai muncesc, răspunse Joe cu toată seriozitatea. Nu mă pricep la nimic decît la spălătorie.

— Dar meseria asta o ştii, nu glumă.

— Nici nu s-ar putea altfel. Doar am început la „Contra Costa”, în Oakland, cînd aveam unsprezece ani. Pregăteam rufele pentru sulul de călcat. Asta era acum optsprezece ani şi de-atunci nici un

deget n-am mai mişcat la altă treabă. Dar muncă pe ruptelea, ca aici, n-am mai pomenit nicăieri. Aici ar mai trebui încă cel puţin un om. O să lucrăm şi mîine noapte. Miercuri noaptea totdeauna dăm drumul la sul — călcăm gulerele şi manşetele.

Martin potrivi deşteptătorul, se aşeză la masă şi deschise cartea lui Fiske. Nu izbuti să sfîrşească primul paragraf. Rîndurile se-nceţoşară şi se-amesteeară, iar capul îi căzu în piept. Se plimbă în sus şi-n jos, se izbi sălbatic cu pumnii în cap, dar nu putu să alunge toropeala. Aşeză cartea dinainte şi-şi propti pleoapele cu degetele, însă adormi cu ochii larg deschişi. Atunci se dădu bătut şi, abia dîndu-şi seama ce face, se dezbrăcă şi se vîrî în pat. Dormi şapte ceasuri de somn adinc, animalic şi nu se trezi decît în zbîrnîitul deşteptătorului, simţind că tot nu dormise îndeajuns.

— Ai citit mult? îl întrebă Joe. «

Martin clătină din cap.

— Lasă, că nu-i nimic. În noaptea asta o să trebuiască să dăm drumul la sul, dar mîine o-ntindem de la şase. Poate atuncea o să citeşti.

În ziua aceea Martin a spălat lucrurile de lînă, cu mîna, şi cu săpun moale, foarte concentrat, într-o albie largă, ajutat de un aparat alcătuit din butucul unei roţi de vagonet, montat pe-un piston de pompă şi prins în tavan cu un arc puternic.

— Invenţia mea, spuse Joe cu mîndrie. E mult mai tare ca planşeta şi pumnii — nu? Şi pe lîngă asta economiseşti cel puţin cincisprezece minute pe săptămînă, iar

cincisprezece minute într-o gaură împuţită ca asta nu-s de colea.

Călcatul gulerelor şi manşetelor la sul era tot o născocire de-a lui Joe. În noaptea aceea, pe cînd trudeau amîndoi la lumina becurilor electrice, Joe îl lămuri pe Martin.

— Aşa ceva nu se mai face în nici o spălătorie, afară de a noastră. Şi trebuie neapărat să le dau la sul, dacă vreau să fiu liber sîmbătă după-masă la trei. Numai că eu ştiu cum trebuie date, şi aicea-i deosebirea. E nevoie să ştii să potriveşti căldura şi presiunea şi să le dai la sul de trei ori. Ia te uită aici! Joe ridică în sus o manşetă. Nici la mînă nu iese mai grozav.

Joi, însă, Joe îşi ieşi din fire. Sosise un maldăr neprevăzut de „fanteziuri” dintre cele mai greu de scrobit.

— Gata. Plec. Îi las dracului, strigă el. Nu mai stau nici un ceas. Îi las baltă. Ce rost are să muncesc toată săptămîna ca un rob şi să mă lupt pentru fiecare minuţel, dacă ei vin pe urmă şi-mi toarnă-n cap maldăre de rufărie despre care habar n-aveam? Trăim într-o ţară liberă şi să vezi ce mă duc eu să i-o spun de la obraz umflatului ăluia de olandez! Şi n-am să-i vorbesc pe franţuzeşte. I-o torn eu curat, pe limba noastră americănească. Îl fac eu pe el să înoate în rufărie de-asta, cu abţibilduri de scrobit în fel şi chip.

— O să trebuiască să muncim la noapte, zise el după o clipă, schimbîndu-şi gîndul şi plecîndu-se în faţa sorţii.

Aşa că Martin nu citi nici în seara de joi. Nu văzuse nici măcar un ziar în săptămîna aceea şi, lucru care i se părea

curios, nici măcar nu simţea dorinţa să citească. Nu-l interesau ştirile. Era prea obosit şi prea sleit de puteri ca să-l intereseze ceva, deşi plănuia să plece sîmbătă după-amiază, dacă terminau la trei, şi să se ducă pînă la Oakland cu bicicleta. Prin urmare trebuia să facă duminică după-masă peste o sută de kilometri la dus şi tot atîţia la întors, iar asta numai odihnă pentru treaba de săptămîna viitoare nu însemna. Ar fi fost mult mai uşor să se fi dus cu trenul, însă dus şi întors l-ar fi costat doi dolari şi jumătate, iar el avea de gînd să economisească banii.

Capitolul XVII

Martin învăţă să facă o mulţime de lucruri. Prima săptămînă, într-o singură după-amiază, el şi Joe terminară de spălat cele două sute de cămăşi albe. Joe lucra la ***tiler,*** o maşină alcătuită dintr-un fier încins purtat de un arc de oţel care-i dădea presiunea. La maşina asta Joe călca umerii, manşetele şi gulerul, pe acesta din urmă aranjîndu-l cît mai frumos, apoi glasa pepţii. De îndată ce termina, le aşeza vraf între ele şi Martin care le lua şi le „finisa”, adică le lua şi călca toate porţiunile nescrobite.

Era o muncă istovitoare, care se cerea făcută fără răgaz, ceasuri şi ceasuri în şir, şi cu cea mai mare grabă. Afară, pe largile terase ale hotelului, bărbaţi şi femei îmbrăcaţi în haine albe şi răcoroase

sorbeau tacticoşi băuturi la gheaţă şi se apărau de căldură. Dar în spălătorie aerul sfîrîia de fierbinţeală. Cuptorul cel mare duduia şi se înroşea, iar de sub fiarele încinse care treceau peste pînza umedă se ridicau nori de aburi arzători. Fiarele acelea nu se încălzeau aşa cum se încălzesc fiarele de călcat ale gospodinelor. Joe şi Martin n-aveau ce face cu un fier care ar fi răspuns cum trebuie la proba degetului umezit în gură. Pentru ei ar fi fost prea rece, aşa că nu foloseau proba asta. De fiecare dată apropiau fierul de obraz, măsurînd ferbinţeala printr-un proces cerebral necunoscut, pe care Martin îl admira dar nu-l putea pricepe. Dacă erau cumva prea încinse, le prindeau în nişte cîrlige de fier şi le cufundau în apă rece. La rîndul ei, şi operaţia aceasta cerea o apreciere rapidă şi precisă. Era de ajuns să rămînă în apa rece o fracţiune de secundă mai mult decît se cuvenea, pentru ca fierul să nu lase în urma lui suprafaţa lină şi mătăsoasă pe care o lăsa cînd fusese încins cum trebuie, iar Martin găsi răgaz să se minuneze de dibăcia ce şi-o însuşise — o dibăcie de automat, bazată pe principii ce acţionau mecanic şi nu dădeau niciodată greş.

Îi rămînea însă foarte puţin timp ca să se minuneze. Toată energia şi toate gîndurile îi erau concentrate asupra lucrului. În permanentă acţiune, atît cu mintea cît şi cu braţele, alcătuind doar o maşină dotată cu inteligenţă, tot ce era uman în făptura lui se încorda pentru a putea să furnizeze inteligenţa trebuitoare. În mintea lui nu se mai afla

loc pentru univers şi uriaşele lui probleme. Toate largile şi spaţioasele coridoare ale minţii se găseau acum încuiate şi pecetluite. Sala de rezonanţă a sufletului său se transformase într-o odăiţă strîmtă, o turelă de comandă, de unde primeau porunci muşchii braţelor şi ai umerilor, cele zece degete îndemînatice, ca şi fierul sprinten care alerga pe potecile lui aburinde, în salturi iuţi, în exact atîtea salturi şi nici unul mai mult, de fiecare dată pe distanţa ştiută şi cu nici un milimetru mai departe, se năpustea de-a lungul nesfîrşitelor mîneci, spete, dungi şi poale, iar la urmă păluia frumos, fără cea mai mică încreţitură, cămăşile ce erau apoi rînduite pe raftul unde trebuiau să se afle. Chiar dacă sufletul lui încerca să se dezmorţească, în aceeaşi clipă braţele i se întindeau să apuce altă cămaşă. Şi asta dura ceasuri după ceasuri, fără încetare, în vreme ce dincolo de zidurile spălătoriei lumea pirotea sub razele arzătoare ale soarelui californian. Dar în cămăruţa aceea supraînfierbîntată nu-i era nimănui îngăduit să moţăie. Voioşii vizitatori de pe terasele hotelului aveau nevoie de rufe curate.

Sudoarea curgea valuri pe trupul lui Martin. Înghiţea uriaşe cantităţi de apă, dar atît de mare era căldura aerului dimprejur şi cea produsă de propriile lui eforturi, încît apa se scurgea prin interstiţiile cărnii şi i se revărsa prin toţi porii. Cu excepţia unor rare răstimpuri, de cîte ori fusese pe mare Martin avusese în timpul lucrului destul răgaz pentru a sta de vorbă cu sine însuşi.

Căpitanul vasului era stăpîn pe timpul lui Martin; dar aici mai-marele hotelului era stăpîn şi pe gîndurile lui. Nu mai avea nici un alt gînd în afară de cele îndreptate către munca aceea care destrăma nervii şi ruina trupul. La altceva era cu neputinţă să te gîndeşti. Nu mai ştia că o iubeşte pe Ruth. Ruth nici măcar nu mai exista, fiindcă sufletul lui istovit nu mai avea vreme să-şi aducă aminte de ea. Numai noaptea, cînd se tîra către pat şi dimineaţa cînd de abia mai putea ajunge la masă, i se mai arăta în imagini fugare.

— Ăsta-i iad, nu-i aşa? zise Joe o dată.

Martin dădu din cap, dar în adîncul lui începu să fiarbă. Adevărul era evident şi observaţia inutilă. Nu vorbeau niciodată în timpul lucrului. Conversaţia tulbura ritmul obişnuit şi riguros al mişcărilor, cum făcu şi de data asta cu Martin, care se văzu silit să execute încă două mişcări inutile pînă izbuti să reia ritmul normal.

Vineri dimineaţa dădură din nou drumul spălătorului cel mare. De două ori pe săptămînă trebuiau să spele rufăria şi albiturile hotelului — cearşafuri, feţe de pernă, cuverturi, feţe de masă şi şervete. După ce ispràviră cu astea se întoarseră din nou la „fanteziurile” pretenţioase. Era o muncă înceată, migăloasă şi gingaşă, pe care Martin n-o putea deprinde chiar atît de repede, în afară de asta, nici nu se putea să-şi ia asemenea răspundere căci primejdia era prea mare. Orice greşeală devenea catastrofă.

— Uită-te aici, îi spuse Joe ridicînd un corsaj de dantelă fină, pe care l-ar fi putut foarte bine cuprinde în pumn.

Pîrleşte-o puţintel şi s-au dus douăzeci de dolari din leafă.

Martin reuşi să nu pîrlească dantela aceea şi căută să lucreze mai degajat, relaxîndu-şi muşchii, deşi tensiunea nervoasă crescuse mai mult decît oricînd, şi, în vreme ce trudea şi se chinuia cu frumoasele nimicuri purtate de femeile care nu sînt obligate să-şi spele singure lucrurile, asculta cu înţelegere blestemele aruncate de celălalt. Nimicurile acestea ce se cereau scrobite în cele mai năstruşnice chipuri erau un adevărat coşmar pentru Martin, ca şi pentru Joe de altminteri. Munceau la ele ziua întreagă. Scrobitul acestor zorzoane le fura toate minutele atît de greu cîştigate. La şapte seara întrerupseră scrobitul ca să dea la sul rufăria hotelului. La ceasurile zece, cînd vizitatorii hotelului dormeau, cei doi truditori de la spălătorie asudau la scrobitul „fanteziurilor” şi nu întrerupseră munca nici la miezul nopţii, nici la ceasurile unu, nici la două. Abia isprăviră la două şi jumătate.

Sîmbătă dimineaţa avură de lucrat încă o vreme la „fanteziuri”, apoi la o mulţime de mărunţişuri iar la trei după-masă munca unei săptămîni fu încheiată.

— Acum nu te-i apuca să mergi o sută de kilometri călare pe bicicletă, pînă la Oakland, ca să pui vîrf la toată cazna asta, zise Joe, în vreme ce stăteau amîndoi aşezaţi pe scări şi fumau cîte o ţigară în cinstea victoriei.

— N-am încotro, răspunse Martin.

— Da’ de ce te duci?... vreo fată?

— Nu. Vreau să schimb nişte cărţi la bibliotecă şi să iau altele noi. Iar cu bicicleta mă duc ca să scutesc doi dolari şi jumătate.

— Da’ de ce nu le trimiţi şi nu le ceri recomandat? Nu te costă decît un sfert de dolar încolo şi un sfert încoace.

Martin se gîndi puţin.

— Şi mîine te mai odihneşti, insistă celălalt. Ai mare nevoie. Şi eu am. Sînt stors pînă-n măduva oaselor.

Extenuarea i se citea pe chip. Omul acesta nepotolit, care nu ştia ce-i odihna, care o săptămînă întreagă lupta să cîştige fiece minut şi fiece secundă, care nu admitea amînări şi sfărîma obstacolele, izvor de energie irezistibilă, motor uman de mare randament, acest adevărat demon al muncii — acum, după o săptămînă de caznă, era cu desăvîrşire prăbuşit. Se vedea limpede că Joe e zdrobit şi năuc, iar chipul lui atrăgător era tras şi fără nici o vlagă. Pufăia din ţigară fără chef, iar glasul îi suna într-un chip straniu, stins şi monoton, îl părăsise orice elan şi orice vioiciune. Izbînda lui era o izbîndă copleşită de tristeţe.

— Iar săptămînă viitoare va trebui s-o luăm de la capăt, rosti el cu durere. Şi ce rost are, ia zi? Cîte- odată tare aş vrea să fiu un vagabond, un pierde-vară. Ăştia nu muncesc, da’ de trăit tot trăiesc. Tii! Ce-aş mai bea acum un pahar de bere; da’ nu mai am chef să mă duc pînă-n sat. Să stai aici şi să trimiţi cărţile recomandat, altminteri să ştii că eşti mare nătărău.

— Şi ce-o să fac aici toată duminica? întrebă Martin.

— Te odihneşti. Habar n-ai cît de ostenit eşti. Ştii, eu sînt aşa de ostenit, că duminica nici jurnalele nu le mai pot citi. Odat-am fost bolnav — febră tifoidă. Am stat la spital două luni şi jumătate. N-am mişcat un pai în toată vremea asta. Ce frumos a fost! Frumos a mai fost! repetă el ca în vis, un minut mai tîrziu.

Martin făcu o baie, după care văzu că şeful spălătoriei dispăruse. Mai mult ca sigur că plecase după paharul acela de bere, îşi spuse Martin, dar kilometrul pe care ar fi trebuit să-l străbată ca să se convingă i se păru o călătorie prea lungă. Îşi scoase pantofii şi se întinse pe pat, încercînd să-şi adune gîndurile. Nici măcar nu întinse mîna să ia vreo carte. Era prea istovit ca să-i mai fie somn şi zăcu aşa, aproape fără gînduri, într-un fel de semisomnolenţă pricinuită de oboseală, pînă la vremea cinei. Joe nu se arătă nici la masă, iar cînd îl auzi pe grădinar spunînd că fără nici o îndoială Joe are acuma treabă să lustruiască alămurile barului, Martin se lămuri. Se culcă imediat după-masă şi dimineaţa hotărî că e complet refăcut. Cum Joe încă nu se arătase, Martin făcu rost de un ziar de duminică şi se aşeză într-un colţ mai retras, la umbra unor copaci. Nici nu şi-a dat seama cum a trecut dimineaţa. Nu dormise, nimeni nu-i tulburase liniştea şi totuşi nu isprăvise de citit ziarul. Îl luă iar, după prînz, dar adormi cu ochii pe el.

Aşa trecu duminica, iar luni de dimineaţă se văzu iar înhămat la muncă, sortind rufăria, în vreme ce Joe, cu un prosop legat strîns în jurul capului, suduind şi blestemînd de mama focului,

dădea drumul spălătorului cel mare şi-şi pregătea săpunul.

— Uite, n-am încotro, îl lămuri el pe Martin. Cum vine sîmbătă seara, cum mă îmbăt.

Trecu încă o săptămînă, bătălie îndîrjită purtată în fiece noapte la lumina becurilor electrice şi încheiată sîmbătă după-masă la ceasurile trei, cînd Joe îşi trăi clipa lui de searbăd triumf şi pe urmă se tîrî pînă în sat ca să-şi afle uitarea. Duminica lui Martin fu aidoma celei de mai înainte. Dormi la umbra copacilor, răsfoi într-o doară ziarul şi petrecu lungi ceasuri întins pe spate, fără să facă nimic şi fără să se gîndească la

nimic. Era prea năucit ca să mai poată gîndi, dar îşi dădea seama că nu-i de loc mulţumit cu starea lui de-acum. Se închisese în sine, ca şi cum ar fi suferit o cumplită înjosire ori s-ar fi simţit viciat pînă-n măduva oaselor. Tot ce fusese dumnezeiesc în făptura lui, dispăruse. Imboldul ambiţiei nu se mai făcea simţit; de altminteri nici nu mai avea în el vigoare care să răspundă la îndemn. Murise. Se părea că pînă şi sufletul îi murise. Rămăsese o vită, o vită de povară. Nu mai vedea nici o frumuseţe în razele soarelui, care se strecurau printre frunzele verzi, şi nici bolta de azur a cerului nu-i mai şoptea ca-n zilele de altădată despre nemărginirea universului şi despre tainele ce fremătau de teama dezvăluirii. Viaţa devenise insuportabil de plicticoasă şi idioată şi-i lăsa în gură un gust neplăcut. O perdea neagră coborîse între el şi oglinda vedeniilor, iar închipuirea zăcea într-o bolniţă întunecată, unde nu pătrundea rază de lumină. Îl invidia pe Joe care acolo jos, în sat, se căţăra la bar şi-i lustruia alămurile, pe- trecînd cu mintea răvăşită de cele mai năstruşnice gînduri, bucurîndu-se copilăreşte de cele mai naive lucruri, măreţ şi strălucitor în închipuirea lui înfierbîntată de băutură şi uitînd cu desăvîrşire truda ucigătoare ce-l aştepta luni dimineaţa şi în săptămîna ce avea să urmeze.

Trecu şi a treia săptămînă şi Martin ajunse să se urască pe sine şi să urască viaţa. Îl urmărea simţămîntul unei prăbuşiri. Avuseseră dreptate redacţiile cînd îi respinseseră mîzgălelile. Acum

vedea limpede şi-i venea să rîdă de el şi de visurile cu care se îmbătase. Ruth îi restitui prin poştă ***Poemele marine.*** Scrisoarea ei o citi cu totală indiferenţă. Se străduia din răsputeri să-i spună cît de mult îi plăcuseră şi cît erau de frumoase. Dar nu ştia să mintă şi nu izbutea să ascundă adevărul nici faţă de ea însăşi. Ruth ştia că poeziile nu erau reuşite, iar el îi citea nemulţumirea în fiecare rînd politicos, dar lipsit de căldură, al scrisorii. Iar Ruth avea dreptate. Reciti încă o dată poeziile şi fu adînc încredinţat de dreptatea ei. Entuziasmul şi simţul frumosului îl părăsiseră şi recitind poemele se trezi întrebîndu-se ce-o fi fost oare în mintea lui atunci cînd le scrisese. Întorsăturile mai îndrăzneţe ale frazelor i se păreau acum cumplit de caraghioase, expresiile cele mai plastice erau monstruozităţi şi totul părea absurd, fals, imposibil. Dacă ar fi avut destulă energie ca să le dea foc, ar fi ars pe loc ***Poemele marine.*** E-adevărat că avea la îndemînă camera cazanelor, dar efortul de a le duce pînă acolo i se părea o prea mare cheltuială de energie. Întreaga-i energie se irosea spălînd rufele murdare ale altora. Pentru treburile lui nu-i mai rămînea nici un strop.

Luă hotărîrea ca de îndată ce va veni duminica să facă un efort şi să răspundă scrisorii lui Ruth. Numai că sîmbătă după-masă, după ce terminară lucrul şi după ce ieşi din baie, dorinţa de uitare fu mai puternică decît el. „Mai bine ar fi să mă duc pînă-n sat şi să văd ce învîrteşte Joe pe-acolo” — cam astfel s-a închegat

în mintea lui dorinţa aceea; şi în aceeaşi clipă a ştiut că minte. Dar nu mai avea energie să cugete asupra minciunii ca atare. Şi chiar dacă ar fi avut energie, ar fi refuzat s-o facă, deoarece dorea să uite. Porni spre sat cu pas domol şi cumpănit, iuţindu-şi fără să vrea mersul, pe măsură ce se apropia de cîrciumă.

— Credeam că bei numa' apă de plouă, îl întîmpină Joe.

Martin nu se osteni să găsească vreo scuză. Ceru whisky şi nu-i trecu sticla lui Joe pînă nu-şi umplu ochi paharul.

— Dă-i mai repede, nu ţine sticla la tine toată noaptea, îi spuse el cu glas dogit.

Celălalt îşi tot făcea de lucru cu sticla, dar Martin nu stătu să-l aştepte pe el. Dădu paharul pe gît dintr-o singură înghiţitură şi pe urmă îl umplu la loc.

— Ei, acuma te mai pot aştepta puţin, zise Martin încruntat. Dar dă-i bătaie.

Joe se grăbi şi băură împreună.

— Munca te-a împins la treaba asta, nu-i aşa? întrebă Joe.

Martin nu voi să discute.

— E un adevărat iad, îmi dau seama, vorbi celălalt mai departe, dar să ştii că mă doare inima dacă te-a- puci de băutură, Mart. Ei, să trăieşti!

Martin bău tăcut mai departe, cerînd doar sticla, cu glas răstit şi aspru care-l sperie pe crîşmar, un flăcău de la ţară cu ochi albaştri spălăciţi şi nu prea bărbătos la înfăţişare.

— Revoltător în ce hal ne muncesc pe noi, sărmanii, vai şi amar de pielea noastră, observă Joe. De nu m-aş face criţă, mi-aş ieşi din minţi şi-aş da foc

şandramalei. Numa’ beţia mea îi mai salvează, te rog să mă crezi pe mine.

Martin nu răspunse. Mai bău cîteva înghiţituri şi începu să simtă fumurile beţiei rătăcindu-i prin creier. O! acuma îşi dădea sama că trăieşte, pentru prima oară în trei săptămîni trăgea în piept aerul vieţii. Fu iarăşi în stare să viseze. Închipuirea ieşi din bolniţa întunecată şi-l ispiti din nou cu strălucirea ei orbitoare. Oglinda vedeniilor lui era din nou lucitoare ca argintul, un sclipitor şi uluitor palimpsest[1] de noi şi vechi vedenii răvăşite. Frumuseţea şi minunăţiile lumii erau toate la îndemîna lui, păşeau cu el alături, şi toată energia universului se afla strînsă în sufletul său. Încercă să-i spună toate astea şi lui Joe, dar Joe avea şi el vedeniile lui, planuri ingenioase menite să-i aducă fără greş eliberarea din robie şi să-l facă proprietarul unei uriaşe spălătorii complet mecanizate.

— Ascult’ aicea, Mart, ascultă-mă pe mine, în spălătoria mea n-o să lucreze nici un copil — d-asta poţi să fii sigur. Şi n-o să existe picior de om care să muncească după şase seara. Tu auzi ce-ţi spun eu? O să iau maşini destule şi-o să angajez destui oameni ca să poată termina treaba cît mai devreme... şi... Mart... ascultă ici... pe tin’ te fac mai mare peste toată şandra-
maua... peste tot... peste toată... Acuma ascultă cum o să fac. Mă las complet de băutură... gata, m-am lăsat... şi banii îi

[1] Pergament de pe care s-a şters scrierea iniţială, pentru a se face loc unui text nou.

pun deoparte, vreme de doi ani... Îi pun deoparte şi pe urmă...

Dar Martin plecă de lîngă el lăsîndu-l să-i spună cîrciumarului povestea, pînă în clipa cînd bietul cîrciumar fu chemat să dea de băut la doi fermieri care, sosind acolo, acceptară invitaţia lui Martin. În clipa aceea Martin era mărinimos ca un împărat din basme şi invita pe toată lumea să bea pe socoteala lui. Se-adunară atunci argaţi, un grăjdar, ajutorul de grădinar de la hotel, cîrciumarul şi un vagabond care intrase tiptil şi se furişase ca o umbră la coada şirului format în faţa barului.

Capitolul XVIII

Luni dimineaţa, Joe gemea aruncînd primul rînd de rufe în spălătorul cel mare.

— Să ştii... începu el.

— Las'mă-n pace, mîrîi Martin.

— Te rog să mă ierţi, Joe, îi spuse el la prînz, cînd lăsară lucrul ca să se ducă la masă.

Ochii celuilalt se umplură de lacrimi.

— Nu-i nimic, băiatule, îi spuse Joe. Sîntem în iad şi n-avem nici o putere. Numai, ştii, eu ţin foarte mult la tine. Doar d-asta mi-a cam părut rău. Mi-ai plăcut de cînd am dat ochi cu tine prima dată.

Martin îi strînse mîna.

— Hai să plecăm de-aici, propuse Joe. Hai s-o dăm dracului şi să plecăm în

hoinăreală. N-am încercat niciodată, da’ cred că nu-i greu, ba chiar cred că trebuie să fie uşor al naibii. Şi n-ai nimic de făcut. Ia gîndeşte-te: să n-ai nimic de făcut! Am fost odată bolnav, de tifoidă, şi am zăcut într-un spital. A fost grozav. Tare-aş vrea să mă mai îmbolnăvesc o dată.

Săptămîna trecea încet. Hotelul era plin şi în fiecare zi curgea pe capul lor rufărie cu scrobeală „fan- tezi”, peste cea prevăzută. Au făcut adevărate minuni. Au luptat la lumina becurilor electrice pînă tîrziu în noapte, la toate mesele au înfulecat în goană mîncarea şi au lucrat cîte o jumătate de oră chiar şi înaintea gustării de dimineaţă. Martin nu mai făcea baie rece îndată după ce se scula. Fiecare clipă era o clipă de încordare, de asalt, de asalt continuu, de asalt neîntrerupt, iar Joe se dovedi a fi un neîntrecut păstor al secundelor, pe care le mîna cu cea mai mare atenţie, fără să piardă nici una, le număra neîncetat, ca un avar care-şi socoteşte galbenii, muncind într-un soi de delir, ca un rătăcit, ca un fel de maşină trepidantă ajutată cu pricepere de o altă maşină, care parcă-şi aducea aminte că fusese cîndva un om, pe nume Martin Eden.

Dar clipele în care Martin putea să se gîndească erau foarte rare. Casa gîndurilor se afla ferecată, ferestrele fuseseră acoperite cu obloane grele, iar el era negurosul ei păzitor. O umbră era. Avea dreptate Joe. Amîndoi erau nişte umbre, lumea în care se aflau fiind tărîmul trudei veşnice. Ori poate totul nu era decît un vis? Uneori, în căldura şi

aburii aceia înăbuşitori, pe cînd mînuia fierul încins înainte şi înapoi pe suprafaţa lenjeriei albe, i se părea că doar visează. Peste puţină vreme, ori poate peste o mie de ani sau mai mult, avea să se trezească în cămăruţa lui cu masa pătată de cerneală şi avea să continue să scrie, reluînd lucrurile de acolo de unde le lăsase cu o zi mai înainte. Ori poate că şi asta era un vis şi atunci cînd avea să se trezească avea să vadă că e ceasul schimbului şi va trebui să sară jos din culcuşul îngust şi să urce pe puntea legănată de valuri, sub stelele tropicelor, să ia în primire timona şi să simtă suflarea răcoroasă a alizeului strecurîndu-i-se prin carne.

Veni sîmbăta şi înşelătoarea biruinţă de la ceasurile trei.

— Eu m-aş duce să beau un pahar de bere, spuse Joe cu glasul acela straniu şi monoton care-i trăda prăbuşirea de la sfîrşitul săptămînii.

Martin păru că se trezeşte dintr-o dată. Deschise geanta cu chei, unse bicicleta, strînse şuruburile şi ajustă şaua. Joe ajunsese cam pe la jumătatea drumului către cîrciumă cînd Martin trecu pe lîngă el aplecat asupra ghidonului, pedalînd ritmic şi viguros, avînd zugrăvită pe chip hotărîrea de a înfrunta cei o sută de kilometri de cale, pantele grele şi praful. Dormi în noaptea aceea la Oakland, iar duminică străbătu şi cei o sută de kilometri la întors. Luni dimineaţa începu obosit munca în noua săptămînă, dar reuşise să nu se mai îmbete.

Trecu o a cincea săptămînă, apoi o a şasea, în cursul cărora trăi şi munci ca o

maşină, păstrînd în toată fiinţa lui doar o mică scînteie, o fărîmiţă sclipitoare de suflet, care-l silea ca la fiece sfîrşit de săptămînă să înfrunte cei peste două sute de kilometri. Dar asta nu însemna odihnă. Parcă ar fi vrut să se arate mai tare decît o maşină, şi în felul acesta să ajute la strivirea fărîmiţei sclipitoare de suflet, care era tot ce-i mai rămăsese din viaţa de odinioară. La sfîrşitul săptămînii a şaptea, fără să vrea, neputînd să se mai împotrivească, se tîrî din nou cu Joe pînă în sat, unde înecă viaţa şi găsi viaţă pînă luni dimineaţa.

Pe urmă iarăşi străbătu la fiece sfîrşit de săptămînă cîte două sute şi ceva de kilometri, scuturînd amorţeala unei oboseli cumplite printr-o şi mai mare oboseală. La sfîrşitul celei de a treia luni se duse a treia oară cu Joe în sat. Uită, apoi trăi din nou şi, trăind, văzu limpede ca lumina zilei ce animal nesimţitor făcea el însuşi din sine — nu din pricina băuturii, ci dintr-a muncii. Beţia era un efect, nu o cauză. Venea cu necesitate după munca aceea, aşa cum noaptea vine după zi. Nu transformîndu-se într-o vită de povară va putea urca pe creste — acesta era mesajul pe care i-l transmitea băutura, iar el încuviinţă din cap. Băutura era înţeleaptă. Îşi dezvăluia propriile-i taine.

Ceru hîrtie şi cerneală, porunci să se dea de băut tuturor, iar în vreme ce ceilalţi beau în sănătatea lui, el se aplecă peste bar şi scrise ceva.

— O telegramă, Joe, zise el cînd isprăvi. Citeşte-o.

Joe o citi uitîndu-se la ea urît, cu priviri crucişe de beţiv. Dar ce văzu scris acolo păru a avea darul să-l trezească. Îi aruncă lui Martin priviri grele de reproş, iar ochii i se umplură de lacrimile ce-i şiroiră apoi pe obraji.

— Doar nu vrei să mă lepezi acolo şi să pleci, Mart? întrebă el cu deznădejde.

Martin încuviinţă din cap şi chemă un băiat din cîrciumă, pe care-l trimise să dea telegrama la poştă.

— Stai aşa, mormăi Joe. Las' să mă gîndesc.

Se sprijini de bar, legănîndu-se pe picioare, iar Martin îl cuprinse pe după mijloc şi-l susţinu, în vreme ce el se gîndea.

— Pune ici doi pentru spălătorie, zise el deodată. Dă-ncoa să-ndrept eu.

— De ce vrei să pleci? întrebă Martin.

— De ce pleci şi tu.

— Bine, dar eu mă îmbarc. Tu nu eşti marinar.

— Nu, răspunse celălalt, dar pot să umblu haihui, pot să fiu şi eu vagabond.

Martin se uită o clipă la el, pe urmă strigă:

— Să fiu al dracului, cred că ai dreptate! Tot mai bine să fii vagabond decît vită de povară. Ştii ce, mă, ai să simţi şi tu că trăieşti! Şi asta-i mai mult decît tot ce-ai făcut pînă acum.

— Ba am fost odat' într-un spital, îl corectă Joe. Ce bine mai era! Am avut o tifoidă — ce, nu ţi-am spus?

În vremea cît Martin modifica telegrama cerînd doi oameni pentru spălătorie, Joe vorbi mai departe:

— Cît am stat în spital nu mi-a venit niciodată chef de băutură. Curios, nu-i aşa? Da' cînd am început să muncesc săptămînă toată mai rău ca un rob, a trebuit neapărat să mă îmbăt. Ai băgat vreodată de seamă că bucătarii beau de zvîntă? — şi brutarii tot aşa? Din pricina muncii. N-au încotro, trebuie să se-mbete. Stai, să dau jumătate din cît costă telegrama.

— Mai bine să dăm cu zarul, propuse Martin.

— Hai, să bea toată lumea, strigă Joe, agitînd zarurile şi arucîndu-le pe tejgheaua udă.

Luni dimineaţă Joe era în al nouălea cer. Nu mai simţi că-l doare capul, iar de muncă nu-i păsa nici atît. Cirezi întregi de clipe zburarară pe lîngă el şi se pierdură pentru totdeauna, în vreme ce păstorul lor privea indiferent pe fereastră la soare şi la copacii înverziţi.

— Ia te uită numai! strigă el. Şi totul e al meu! Sînt liber! Pot să mă culc sub copacii aceia şi să dorm o mie de ani, dacă-mi vine gust. Hei, Martin, vino-ncoace şi hai s-o-ntindem. Ce rost mai are să aşteptăm, chiar şi numai o clipă? Uite, colo începe ţara unde nu trebuie să faci nimic şi am bilet pentru acolo — de bilet de întors n-am nevoie, să fiu al dracului!

Peste cîteva clipe, cînd umplea coşul cu rufe murdare ca să le ducă la spălătorul cel mare, Joe zări o cămaşă a patronului hotelului. Îi cunoştea monograma şi cu o superbă conştiinţă a propriei libertăţi o aruncă la pămînt şi începu să joace cu picioarele pe ea.

— Ce n-aş da eu să fii tu acuma în cămaşa asta, olandez cu mutră de porc! strigă el. În cămaşă şi aicea unde te-am trîntit eu. Na! na! na! Lua-te-ar dracu să te ia! Ţineţi-mă, fraţilor! Ţineţi-mă, că-l omor.

Martin rîse şi-l aduse din nou la treabă. Marţi noaptea veniră cei doi oameni pentru spălătorie, iar în restul săptămînii îi învăţară pe cei doi rostul la spălătoria hotelului. Joe stătea deoparte şi le explica celorlalţi sistemele lui, dar de muncit nu mai muncea.

— Nici degetul nu-l mai mişc, vesti el. Nici un deget. N-au decît să mă dea afară; dacă mă dă, plec imediat. Mandea nu mai munceşte, vă foarte mulţumim, Mandea se călătoreşte cu vagoanele de marfă şi stă la umbra cea mai deasă, de-acuma. Munciţi voi, robilor! Ia, aşa. Trudă şi sudoare şi iar trudă şi sudoare! Iar cînd o să mierliţi, o să putreziţi tot ca mine, şi ce contează cum aţi trăit? Ai? Ia spuneţi-mi mie — ce contează la urma urmei?

Sîmbătă şi-au primit plata şi a venit clipa cînd trebuiau să se despartă.

— Nu vrei să m-asculţi, dacă te rog eu să-ţi schimbi gîndurile şi să pleci cu mine-n hoinăreală? întrebă Joe fără nădejde.

Martin clătină din cap. Stătea cu bicicleta lingă el, gata de plecare. Îşi strînseră mîinile iar Joe i-o reţinu pe-a lui Martin o clipă şi-i spuse:

— Am să te mai întîlnesc o dată, Mart, înainte ca vreunul din noi să se ducă. De asta sînt sigur. Mi-o spune inima. Rămîi

cu bine, Mart, şi să fii băiat de treabă. Ţin grozav de mult la tine, o ştii doar.

A rămas acolo, siluetă depărtată, rătăcită în mijlocul drumului, şi s-a uitat lung după Martin, pînă cînd la un cot al şoselei l-a pierdut din vedere.

— Straşnic flăcău băiatul ăsta, a mormăit el. Straşnic flăcău.

Pe urmă a plecat şi el pe şosea în jos, către rezervorul de apă, unde cinci-şase cisterne goale aşteptau pe-o linie lăturalnică sosirea trenului de marfă.

Capitolul XIX

Ruth şi familia se întorseseră acasă şi, după ce reveni la Oakland, Martin o văzu foarte des. Îşi luase licenţa şi prin urmare nu mai avea de învăţat; cît despre Martin, după ce îşi consumase întreaga vigoare trupească şi sufletească, nu mai era în stare să scrie. Aveau deci fiecare mai mult timp liber decît avuseseră vreodată pînă atunci şi, cum şi-l închinau în mare parte unul altuia, prietenia lor căpătă repede oarecare intimitate.

La început Martin nu făcuse nimic: se odihnise numai. Dormise mult şi petrecuse ceasuri îndelungi visînd cu ochii deschişi, gîndindu-se şi nefăcînd nimic. Era asemeni unui convalescent scăpat dintr-o foarte grea suferinţă. Îşi dădu seama că încep să se arate cele dintîi semne de redresare abia cînd văzu că jurnalele îi trezesc oarecare interes. După asta

începu iar să citească — romane uşoare şi poezie — iar peste alte cîtva zile se afla prins pînă peste cap în atît de îndelung neglijatul Fiske. Trupul şi sănătatea lui de fier, ajutate de vigoarea şi forţa de regenerare a tinereţii, îi refăceau vitalitatea.

Cînd o anunţă că avea să se îmbarce din nou de îndată ce se va simţi restabilit, Ruth îşi arătă pe faţă nemulţumirea.

— De ce vrei să faci asta? întrebă ea.

— Pentru bani, îi răspunse Martin. Trebuie să-mi asigur rezerve pentru viitoarea ofensivă împotriva revistelor. Banii sînt sufletul războiului — în cazul meu, banii şi răbdarea.

— Dar dacă singurul lucru de care aveai nevoie erau banii, de ce n-ai rămas la spălătorie?

— Fiindcă spălătoria mă transforma într-o fiară. Prea multă muncă de felul ăsta te duce la beţie.

Ruth se uită la el cu groază în priviri.

— Vrei să spui că...? întrebă ea înfiorîndu-se.

I-ar fi fost uşor să iasă din încurcătură; dar exista în firea lui o înclinaţie înnăscută către sinceritate şi pe urmă îşi mai aduse aminte şi de vechea hotărîre de a nu ascunde nimic, orice s-ar întîmpla. Răspunse deci:

— Da. Chiar aşa. De cîteva ori.

Ruth se cutremură şi se depărtă de el.

— Nici unul dintre oamenii pe care i-am cunoscut n-a făcut vreodată un asemenea lucru... nici unul.

— Atunci n-au lucrat niciodată în spălătoria de la Shelly Hot Springs, rîse

el amar. Munca e un lucru bun. Este indispensabilă sănătăţii omului, aşa spun toţi predicatorii, şi martor mi-e Dumnezeu că de muncă nu m-am speriat niciodată. Dar i se întîmplă uneori omului să i se urască cu binele şi, vezi, mie mi s-a urît cu spălătoria. Iată de ce mă îmbarc încă o dată. Va fi cred ultima mea călătorie pe mare, fiindcă la întoarcere au să mă publice revistele. Sînt sigur.

Ruth păstra tăcere fără să-i arate nici un fel de înţelegere, iar Martin o cercetă cu priviri triste, gîndin- du-se cît de deplină era neputinţa ei de a pricepe prin ce trecuse la Shelly Hot Springs.

— Într-o zi am să scriu despre asta — „Degradarea prin muncă” sau „Psihologia beţiei la clasele muncitoare”, aşa am să-mi intitulez lucrarea.

Din ziua primei întîlniri, niciodată nu păruseră mai depărtaţi unul de celălalt. Mărturisirea lui, făcută cu deplină sinceritate şi cu un spirit de răzvrătire foarte vizibil, o indignase. Ceea ce o impresiona în primul rînd era această indignare luată în sine şi nu cauza ei. Îi arăta cît de aproape de el ajunsese, iar această idee, o dată admisă deschidea calea unei prietenii şi mai strînse. În aceiaşi timp, în sufletul ei se ivise şi un simţămînt de milă, dimpreună cu nevinovate şi idealiste planuri de a-l îndrepta. Avea să-l izbăvească pe acest tînăr necioplit care ajunsese atît de departe. Avea să-l scape de influenţa nefastă a vechiului său anturaj şi-l va mîntui de sine însuşi chiar împotriva propriei lui voinţi. Toate acestea i se păreau nişte porniri cu totul

dezinteresate şi cum nu se poate mai nobile; nici măcar nu visa că în spatele şi la baza lor se aflau gelozia şi dorinţele zămislite de dragoste.

Se plimbau mult cu bicicletele prin minunatul peisaj de toamnă, iar dacă ajungeau pe dealuri citeau cu glas tare, cînd unul cînd celălalt, poezii minunate, versuri care avîntă inimile către lucruri măreţe. Abnegaţia, sacrificiul, răbdarea, perseverenţa şi ţelurile înalte, iată principiile pe care Ruth le propovăduia indirect — toate aceste abstracţiuni fiind întrupate pentru ea în persoana tatălui, a domnului Butler şi a lui Andrew Carnegie, care dintr-un adolescent sărac abia imigrat ajunsese furnizorul de cărţi al lumii întregi.

Martin preţuia mult şi se bucura de toate astea. Acum înlănţuirea gîndurilor ei îi era mult mai limpede, iar sufletul fetei acesteia încetase de a mai fi pentru el tainica minune care fusese cîndva. Intelectualiceşte se afla de data asta pe acelaşi plan cu ea. Dar neînţelegerile asupra unei chestiuni sau a alteia nu izbuteau să-i umbrească simţămintele. Dragostea lui era mai aprinsă ca niciodată, fiindcă o iubea tocmai pentru felul cum era alcătuită şi chiar slăbiciunea ei trupească devenea în ochii lui un farmec în plus. Citise despre bolnăvicioasa Elizabeth Barrett, care ani îndelungaţi nu putuse pune picioarele pe pămînt, pînă în ziua aceea de nestăvilită patimă cînd fugise cu Browning şi se ridicase în picioare, pe pămînt şi sub cerul liber; ceea ce făcuse Browning pentru Elizabeth va putea face şi el pentru

Ruth. Dar mai întîi era nevoie ca ea să-l iubească. Restul va fi o treabă uşoară. Îi va da el putere şi sănătate. Cîteodată întrezărea crîmpeie din viaţa lor de peste cîţiva ani, în care, pe un fundal de muncă, bunăstare şi mulţumire, se arătau amîndoi citind şi discutînd despre poezie, şi parcă o vedea aievea pe Ruth întinsă printre perne fără număr şi o auzea cum citeşte pentru el cu glas tare. Era prototipul vieţii ce-o vor duce. Imaginea aceea i se arăta mereu înintea ochilor. Uneori Ruth se rezema de el, în vreme ce-i citea cuprinzînd-o cu braţul, şi-şi odihnea capul pe umărul lui. Alteori stăteau amîndoi cu ochii aţintiţi pe aceeaşi pagină plină de frumuseţe. Pe urmă, cum şi ei îi plăcea natura, imaginaţia lui generoasă schimba decorul lecturii — cîteodată citeau în văi înguste mărginite de coaste abrupte, în poieniţe pierdute printre piscuri de munte, ori jos, pe dunele de nisip argintiu cu ghirlande de valuri la picioarele lor, sau la tropice pe vreo insulă vulcanică unde cascadele se prăvăleau prefăcîndu-se în miliarde de stropi mărunţi, din care se ţeseau văluri de abur ce lunecau încet către mare, învălătucindu-se şi destrămîndu-se la orice adiere de vînt. Dar totdeauna, în primul plan se aflau el şi Ruth, stăpîni peste toate frumuseţile, veşnic citind şi împărtăşindu-şi toate fericirile iar în al doilea plan, dincolo de natura înconjurătoare, într-o depărtare umbrită şi ceţoasă, se întrezăreau munca, succesul şi banii cîştigaţi, datorită cărora nu erau dependenţi nici de lume, nici de comorile ei.

— Aş sfătui-o pe fetiţa mea să fie cu băgare de seamă, o preveni maică-sa într-o bună zi.

— Ştiu ce vrei să spui. Dar e imposibil. El nu-i...

Ruth roşi, dar era roşeaţa fetei care pentru prima dată ajunge să vorbească despre tainele sfinte ale vieţii cu o mamă pe care totdeauna o considerase drept sfîntă.

— ...de seama ta, întregi maică-sa.

Ruth încuviinţă dînd din cap:

— Nu asta am vrut să spun, dar într-adevăr nu este. E necioplit, brutal, puternic... prea puternic. N-a...

Stătu puţin în cumpănă şi nu putu să continue. Nu era obişnuită să discute asemenea chestiuni cu mama ei. Şi din nou maică-sa fu aceea care-i întregi gîndul.

— N-a dus o viaţă respectabilă, asta voiai să spui.

Ruth dădu iarăşi din cap şi iarăşi pe obraz i se întinse vălul roşeţii.

— Întocmai, spuse ea. N-a fost vina lui, dar s-a amestecat prea mult în...

— În noroi?

— Da, în noroi. Şi mă sperie. Cîteodată mi-e într-adevăr frică de el, cînd vorbeşte degajat şi pe faţă despre lucrurile pe care le-a făcut — ca şi cum n-ar avea nici o importanţă. Sigur că au importanţă, nu-i aşa?

Stăteau amîndouă, una cu braţul petrecut pe după umerii celeilalte, iar cînd fiica tăcu, mama o bătu încetişor pe mînă, îndemnînd-o să continue.

— Dar mă interesează grozav de mult, urmă Ruth. Într-un fel, e protejatul meu.

Pe urmă e şi primul bărbat cu care sînt prietenă — dar nu numai prietenă; pentru mine el e un fel de amestec între prieten şi protejat. Uneori, cînd mă sperie, am impresia că e un buldog cu care vreau să mă plimb, cum obişnuiesc studentele, iar el zmuceşte rău de zgardă, îmi arată colţii şi e gata-gata să-mi scape.

Maică-sa aşteptă să audă mai departe.

— Bănuiesc că mă interesează, cum m-ar interesa un buldog. Are şi multe calităţi; dar şi foarte multe apucături pe care nu mi-ar place să le aibă... altcineva. Ştii, am stat şi m-am gîndit. Înjură, fumează, bea, de multe ori s-a luat la bătaie cu alţii (aşa mi-a spus, şi-i place să boxeze; aşa zice). E tot ce n-ar trebui să fie un bărbat... un bărbat pe care mi l-aş dori ca — glasul i se stinse aproape cu totul — soţ. Şi pe urmă e prea puternic. Prinţul meu trebuie să fie înalt, subţire şi oacheş... un prinţişor plin de graţie şi de farmec. Nu, nici o grijă, n-am să mă îndrăgostesc de Martin Eden, primejdia asta nu există. Ar fi cea mai mare nenorocire ce mi s-ar putea întîmpla.

— Bine, dar nu despre asta vorbeam, zise mama minţind. Te-ai gîndit la el? E atît de nepotrivit pentru tine, din toate punctele de vedere, dar ia presupune că s-ar îndrăgosti el de tine?

— Păi mă iubeşte... de mult! exclamă ea.

— Era şi de aşteptat, spuse încetişor doamna Morse. Ce altceva ar putea face un om care te cunoaşte?

— Olney mă urăşte! zise ea cu patimă. Şi eu îl urăsc pe el. Îmi vine să sfîşii, ca o

pisică, de cîte ori e pe-aproape de mine. Simt că trebuie să mă port urît cu el şi chiar dacă se întîmplă vreodată să nu simt lucrul acesta, atunci, oricum, se poartă el urît cu mine. Cînd sînt cu Martin Eden mă simt fericită. Nimeni pînă acum nu m-a iubit — nici un bărbat, vreau să spun, în felul ăsta. Şi-i atît de plăcut să fii iubită... aşa. Tu înţelegi ce vreau să spun, mămica mea dragă. E-atît de încîntător să simţi că eşti pe de-a întregul şi cu adevărat femeie. Îşi cufundă faţa în poala maică-si şi plînse cu sughiţuri. Ştiu, mamă, tu zici că sînt îngrozitoare, dar sînt sinceră şi-ţi spun exact ceea ce simt.

Doamna Morse încerca un simţămînt ciudat: era şi fericită, şi supărată. Fetiţa ei, care era licenţiată în litere, dispăruse, iar în locul ei se arăta femeia. Ex

perienţa reuşise. Straniul gol din fiinţa lui Ruth nu mai exista şi fusese îndepărtat fără primejdie şi fără durere. Marinarul acela tînăr şi necioplit fusese unealta acestei minuni şi, cu toate că Ruth nu-l iubea, o făcuse totuşi să-şi dea seama că era femeie.

— Îi tremură mîinile, mărturisi Ruth cu faţa încă înfundată în poala maică-si, din pricină că nu-şi putea stăpîni ruşinea. E cum nu se poate mai amuzant şi mai caraghios şi mi-e milă de el, zău. Iar atunci cînd văd că mîinile îi tremură prea tare şi ochii îi sînt prea strălucitori, ştii, încep să-l dăscălesc în tot felul despre viaţa lui şi despre felul nepotrivit în care încearcă să şi-o îndrepte. Şi el mă adoră, o ştiu! Mîinile şi ochii lui nu pot să mintă. Iar gîndul ăsta, numai gîndul ăsta singur mă face să mă simt om în toată firea; îmi dau atunci seama că dispun de ceva care de drept este al meu, ceva care mă face să fiu ca celelalte fete… şi… şi femei tinere. Eu ştiu că înainte nu eram ca ele şi mai ştiu că asta îţi pricinuia multe griji. Tu ai crezut că n-o să am de unde afla grija asta a ta, care mi-e atît de scumpă, dar eu am ştiut-o şi am vrut să … „s-o scot la capăt”, cum spune Martin Eden.

Mama şi fiica trăiau clipe sfinte. Stăteau de vorbă în lumina amurgului şi aveau ochii umezi. Ruth era întreagă numai nevinovăţie şi sinceritate, iar mama o priveghea cu dragoste, cu înţelegere, îndrumînd-o şi explicîndu-i totul cu răbdare.

— E cu trei ani mai tînăr decît tine, zise mama. N-are nici un rost pe lume. N-are nici ocupaţie, nici leafă. E lipsit de

orice simţ practic. Dacă te iubeşte, după cel mai elementar bun-simţ ar fi trebuit să facă ceva care să-i ofere posibilitatea de a se căsători, nu să-şi piardă vremea cu istoriile acelea şi tot felul de visuri copilăreşti. Mi-e teamă că Martin Eden n-o să fie niciodată om în toată firea, n-o să-i vină niciodată mintea la cap. Nu-i place să-şi asume răspunderi şi să-şi găsească o treabă de făcut pe lumea asta, aşa

cum a făcut tatăl tău şi cum au făcut toţi prietenii noştri — domnul Butler, de pildă. Mi-e teamă că Martin Eden n-o să se priceapă niciodată să cîştige bani. Iar lumea e astfel alcătuită, încît fericirea nu poate fi obţinută fără bani — oh! nu! nu e vorba de averi uriaşe, dar de atîţia bani cîţi trebuiesc pentru a-ţi putea îngădui o viaţă confortabilă şi decentă. Dar el... nu ţi-a vorbit nimic?

— Nici un singur cuvînt. Nici măcar n-a încercat; dar dacă ar fi făcut-o, nu i-aş fi îngăduit fiindcă, ştii, nu-l iubesc.

— Asta mă bucură. N-aş ţine de loc s-o văd pe fiica mea, pe singura mea fiică, fiinţă atît de curată şi de pură, îndrăgostită de-un om ca el. Sînt pe lume bărbaţi distinşi, nobili, credincioşi şi de nădejde. Pe unul dintre aceştia trebuie să-l aştepţi. Într-o zi ai să-l gă- seşti, o să-l iubeşti şi el o să te iubească pe tine şi o să fii fericită cu el, aşa cum am fost eu şi tatăl tău fericiţi împreună. Şi mai există un lucru pe care niciodată nu trebuie să-l pierzi din vedere...

— Da, mamă.

Vocea doamnei Morse deveni dintr-o dată şoptită şi plină de dulceaţă:

— Despre copii e vorba.

— Mă... m-am gîndit şi eu, mărturisi Ruth, amin- tindu-şi de gîndurile stranii ce-o tulburaseră cîndva, înroşindu-se din nou, fiindcă-i era ruşine să vorbească despre astfel de lucruri.

— Şi tocmai copiii fac ca să nu poată fi nici măcar vorba de domnul Eden, continuă mama pe ton tăios. Copiii aceştia trebuie să aibă o ereditate sănătoasă, curată, şi teamă mi-e că el nu

prea se bucură de asemenea lucru. Taică-tu mi-a spus anumite chestiuni despre viaţa marinarilor şi... în fine, înţelegi tu.

Ruth strînse mîna mamei în semn de înţelegere, parîndu-i-se că într-adevăr pricepuse, deşi în mintea ei nu era decît ceva nebulos, vag şi depărtat, ceva de dincolo de limitele închipuirii.

— Ştii doar că nu fac nimic fără să-ţi spun, începu ea... Doar că, uneori, ar trebui să mă întrebi şi tu, aşa cum m-ai întrebat acuma. Voiam să-ţi spun, dar nu mă pricepeam în ce chip anume. E un fel de falsă modestie, ştiu că asta-i, dar tu mă poţi ajuta foarte mult. Uneori, ca acum de pildă, trebuie să mă întrebi, să mă ajuţi.

Apoi, cînd se ridicară amîndouă în picioare, Ruth exclamă cu nestăpînită bucurie:

— O! mamă, doar eşti şi tu femeie! Apoi luînd mîna maică-si într-a ei şi stînd dreaptă şi privind-o deschis, în lumina amurgului, îşi dădu seama de o straniu de dulce egalitate între ele. Niciodată nu m-aş fi gîndit aşa la tine, dacă n-am fi avut discuţia de-adineauri. A trebuit să aflu mai întîi că sînt femeie, ca să pot înţelege că şi tu eşti femeie.

— Amîndouă sîntem femei, zise mama, trăgîndu-şi fiica alături şi îmbrăţişînd-o. Amîndouă sîntem femei, repeta ea pe cînd ieşeau din cameră, fiecare cu braţul petrecut pe după mijlocul celeilalte, cu inimile pline de-o nouă şi caldă simpatie.

— Fetiţa noastră a devenit om în toată firea, îi spuse ea cu mîndrie domnului Morse, o oră mai tîr- ziu.

— Asta înseamnă, spuse el după ce-şi privi lung soţia, asta înseamnă că iubeşte.

— Nu, dar e iubită, răspunse doamna Morse zîmbind. Experienţa a reuşit. În sfîrşit, s-a deşteptat şi fata noastră.

— Atunci trebuie să ne descotorosim de el, spuse domnul Morse pe un ton detaşat, firesc, de parcă ar fi fost vorba de o banală operaţie comercială.

Numai că soţia lui clătină din cap:

— N-o să fie nevoie. Ruth spune că peste cîteva zile pleacă pe mare. Cînd o să se întoarcă, n-o s-o mai găsească. O trimitem le mătuşa Clara. De altminteri, un an petrecut în răsărit, pe coasta Atlanticului, cu schimbarea de climă, de oameni, de idei şi de celelalte este chiar lucrul care îi trebuie.

Capitolul XX

Dorinţa de a serie clocotea din nou în sufletul lui Martin. Povestiri şi poeme îi răsăreau în chip spontan în minte, iar el le însemna undeva, păstrîndu-le pentru o vreme viitoare, cînd avea să le aştearnă pe hîrtie. Dar de scris, nu scria. Acum se afla într-o scurtă vacanţă; hotărîse s-o închine întreagă odihnei şi dragostei şi în amîndouă privinţele făcea progrese. În curînd fu iarăşi plin de sănătate şi vigoare. Pe Ruth o vedea zi de zi şi de fiecare dată în clipa întîlnirii ea era izbită de forţa şi sănătatea ce emanau din făptura lui.

— Bagă de seamă, o preveni maică-sa încă o dată. Mi-e teamă că prea îl vezi des pe Martin Eden.

Dar Ruth rîse cu nepăsare. Era sigură de sine, şi peste cîteva zile el avea să plece pe mare. După aceea, cînd Martin se va întoarce, ea va fi de mult plecată în răsărit, pe coasta Atlanticului. Şi totuşi exista o vrajă în forţa şi sănătatea lui Martin Eden. Îi spusese şi lui despre plănuita ei călătorie în răsărit, iar el simţi că ar trebui să se grăbească. Dar nu ştia încă în ce fel trebuie să fie iubită o fată ca Ruth. Pe lîngă asta mai era stînjenit şi de vasta experienţă pe care o avea în legătură cu fete şi femei cu totul deosebite de Ruth. Acelea ştiau totul despre viaţă, dragoste şi cochetărie, pe cîtă vreme ea nu ştia absolut nimic despre asemenea lucruri. Uriaşa ei neştiinţă îl înspăimînta, îi îngheţa pe buze toate cuvintele înaripate şi-l convingea, fără voia lui, de propria-i nimicnicie. Mai avea de înfruntat şi obstacole de altă natură. Nici el nu mai fusese pînă atunci îndrăgostit. Îi plăcuseră multe femei în viforosul lui trecut, şi unele dintre ele chiar îl încîntaseră, dar niciodată nu ştiuse ce înseamnă dragostea. În vremea aceea era de ajuns să dea semn, fluierînd ca un stăpîn, plin de nepăsare, pentru ca ele să vină de îndată. Era vorba de simple glume, întîmplări mărunte, forme ale jocului pe care-l joacă bărbaţii, întîmplări fără nici un fel de importanţă mai deosebită. Şi acum iată că pentru prima oară ajunsese să ceară el, să implore duios, timid şi neliniştit. Nu cunoştea tai-

nele dragostei, nu-i ştia graiul şi îl înfricoşa deplina neştiinţă a iubitei.

În anii în care, cutreierînd lumea în lung şi în lat, făcuse cunoştinţă cu fel de fel de oameni, adoptase o regulă de viaţă potrivit căreia ori de cîte ori s-ar fi văzut prins într-un joc necunoscut, trebuia să-l lase pe adversar să-şi descopere jocul. Regula asta nu numai că-l ajutase de mii de ori să iasă din încurcătură, dar îl şi învăţase să fie un bun observator. Ştia cum să cerceteze un lucru pe care nu-l cunoştea, ştia să pîn- dească o clipă de slăbiciune, o cale de acces, să lase ca necunoscutul să-şi dezvăluie singur tainele. Totul se asemăna cu aşteptarea poziţiei prielnice într-un meci de box. Iar cînd se ivea o asemenea poziţie, ştia dintr-o lungă experienţă cum să intervină prompt şi să izbească dîrz, cu sete.

Tot aşa aştepta şi în jocul cu Ruth, aştepta şi pîn- dea, dorind să-şi mărturisească dragostea, dar neavînd curajul trebuitor. Îi era frică să n-o jignească şi nu se simţea sigur pe sine. Dar fără măcar să aibă habar, proceda cu Ruth întocmai aşa cum se cuvenea să procedeze. Dragostea a apărut pe lume înaintea graiului şi chiar din prima ei tinereţe a învăţat anumite căi şi mijloace pe care nu le-a mai uitat niciodată. În felul acesta străvechi şi primitiv îi făcea Martin curte lui Ruth. La început nu şi-a dat seama ce face, deşi mai tîrziu a început să bănuiască. Atunci cînd îi atingea mîna cu mîna lui îi vorbea într-un fel mult mai convingător decît i-ar fi vorbit prin orice frază, impresia pe care forţa emanată din făptura sa o producea

asupra imaginaţiei lui Ruth avea o putere de vrajă mult mai mare decît toate poemele scrise şi toate vorbele înflăcărate şoptite de toţi îndrăgostiţii din o mie de generaţii. Orice cuvinte ar fi rostit, s-ar fi adresat, cel puţin în parte, raţiunii; dar atingerea mîinii, contactul de-o clipă îşi croia drum direct către instinct. Raţiunea, judecata ei erau tot atît de tinere ca şi ea, dar instinctele erau vechi ca rasa şi chiar mai vechi. Fuseseră şi ele cîndva tinere, pe vremea cînd dragostea era şi ea tînără, şi erau mai înţelepte decît convenţiile sociale, decît părerea lumii şi toate celelalte lucruri de curînd născute. De aceea judecata ei n-a făcut nici cea mai mică mişcare. Nimeni nu se adresase judecăţii, iar Ruth nu şi-a dat seama de forţa chemării pe care în fiece moment Martin; o trimitea celor mai adînci resorturi ale fiinţei ei. Pe de altă parte, faptul că o iubea era limpede ca lumina zilei şi Ruth se delecta deplin conştientă, urmărind toate semnele dragostei lui — ochii strălucitori cu chemarea lor duioasă, mîinile care tremurau şi nelipsita năvală întunecată a sîngelui sub pielea-i bronzată. Merse chiar mai departe, aţîţîndu-l în mod timid, dar atît de delicat, încît el niciodată n-a bănuit măcar, şi, fiind numai pe jumătate conştientă, în aşa fel încît nici ea nu şi-a putut da seama decît foarte vag. Neîndoielnicele dovezi ale puterii ei, care o înălţau la rangul de femeie, îi înfiorau sufletul şi încerca o desfătare de Evă, chinuindu-l şi jucîndu-se cu el.

Cu limba ferecată de lipsa lui de experienţă şi de prea marea dogoare a patimii, făcîndu-i curte stîngaci şi mai mult fără să-şi dea seama, Martin continuă să se apropie de ea prin atingeri de mînă. Atingerile mîinii lui îi plăceau, ba erau pentru ea ceva ce depăşea cu mult simpla plăcere. Martin nu ştia asta, ştia doar că nu-i displac. Nu-şi dădeau mîna decît atunci cînd se întîlneau şi pe urmă la despărţire; dar mînuind bicicletele, legînd cărţile de versuri pe care le luau cu ei pe dealuri şi răsfoind împreună paginile se iveau numeroase prilejuri în care o mînă se putea rătăci lîngă cealaltă. Se mai iveau de asemenea prilejuri pentru ca părul ei să-i mîngîie obrazul şi pentru ca umăr să se atingă de umăr, atunci cînd se plecau amîndoi peste frumuseţile cuprinse în cărţi. Zîmbea în sinea ei la fiece pornire fugară venită de cine ştie unde şi care-o îndemna să-şi treacă uşor degetele prin părul lui; în acelaşi timp, de cîte ori oboseau citind, pe Martin îl ardea dorinţa de a-şi aşeza capul în poala ei, ca să viseze cu ochii închişi la viitorul ce-avea să fie al lor. În trecut, cu prilejul întîlniriîor de duminică din Shellmound Park ori Schuetzen Park, de nenumărate ori îşi odihnise capul în poala fetelor şi de cele mai multe dăţi dormise zdravăn, cu un egoism cumplit, în vreme ce fetele îi apărau faţa de razele soarelui, se uitau la el şi-l mîngîiau cu priviri pline de patimă, mi- nunîndu-se de superba nepăsare cu care le primea dragostea. Pînă acum, a-şi pune capul în poala unei fete fusese treaba cea mai uşoară din

lume, dar iată că de data asta poala unei fete ca Ruth i se părea o culme inaccesibilă, cu neputinţă de atins. Şi tocmai aici, în aceaistă sfială stătea forţa cuceritoare a purtării lui. Din pricina acestei sfieli, nu-i trezea în suflet nici un fel de nelinişte. Fiind ea însăşi nepăsătoare şi timidă, nu observă niciodată tendinţa primejdioasă a relaţiilor lor. În chip subtil şi fără să-şi dea seama, se apropia de el din ce în ce mai mult, iar el, simţind apropierea mereu mai strînsă, ardea de dorinţa de-a îndrăzni, însă tot se temea.

O dată a îndrăznit, într-o după-amiază, cînd a găsit-o în salonul pe jumătate întunecat, chinuită de-o teribilă durere de cap.

— Orice aş face e degeaba, îi răspunsese ea lui Martin. Prafuri nu iau niciodată. Nu-mi îngăduie doctorul Hall.

— Eu cred că te-aş putea lecui şi încă fără nicî un fel de doctorii, răspunse Martin. Nu pot fi sigur, bineînţeles, dar cu dragă inimă aş încerca. E vorba doar de un masaj. Meşteşugul ăsta l-am învăţat mai întîi de la japonezi, care-s un neam de masori, după cum probabil ştii. Pe urmă l-am mai învăţat o dată, de la un cap la altul şi cu unele mici deosebiri, în Hawai. Cei de-acolo îi spun ***lomi-lomi.*** E în stare de multe din isprăvile prafurilor şi chiar de unele pe care prafurile nu pot să le facă.

De-abia apucaseră degetele să-i atingă fruntea, cînd Ruth oftă din adîncul inimii.

— E-aşa de bine, zise ea.

Mai vorbi doar o singură dată, peste o jumătate de oră, cînd întrebă:

— N-ai obosit?

Întrebarea era pusă cu nepăsare, ca pentru a împlini o datorie şi ea cunoştea de mai înainte răspunsul. Apoi se cufundă în contemplarea aromitoare a balsamului alinător izvorît din puterea lui. Viaţa curgea prin vîr- furiie degetelor lui alungind durerea, ori cel puţin aşa i se păru ei, pînă cînd o dată cu izbăvirea de durere adormi, iar el se retrase binişor şi plecă.

În seara aceea l-a chemat ia telefon ca să-i mulţumească.

— Am dormit pînă la vremea cinei, zise ea. M-ai vindecat deplin, domnule Eden, şi nu ştiu cum să-ţi mulţumesc.

Cînd încercă să răspundă îl cuprinse un val de căldură, limba i se împletici în gură, îi copleşi fericirea, iar printre cuvintele schimbate la telefon îi apărea mereu înainte imaginea lui Browning şi a Elizabethei Barrett, cea aproape răpusă de boală. Ceea ce se înfăptuise cîndva putea fi înfăptuit din nou, iar el, Martin Eden, o putea face şi o va face pentru Ruth Morse. Se întoarse în camera lui, la ***Sociologia*** lui Spencer, care zăcea deschisă pe pat. Dar nu fu în stare să citească. Dragostea îl chinuia şi-i stăpînea voinţa, aşa că, împotriva oricărei hotărîri de mai înainte, se trezi la măsuţa plină cu pete de cerneală. Sonetul scris în noaptea aceea fu primul dintr-un ciclu de cincizeci de sonete de dragoste, încheiat într-un răstimp de două luni. În vreme ce scria avea în minte ***Sonete de dragoste din partea portughezei*** şi scria în condiţiile cele mai prielnice unei

mari realizări, într-o teribilă încordare şi în frigurile dulcii nebunii a dragostei.

În numeroasele ceasuri pe care nu le petrecea împreună cu Ruth, se consacra ***Ciclului dragostei,*** cititului acasă sau în sălile de lectură ale bibliotecilor publice, unde se ţinea la curent cu revistele recent apărute, urmărind conţinutul lor şi politica redacţiilor. Ceasurile petrecute cu Ruth erau toate la fel, înnebunitor de promiţătoare şi văduve de orice hotărîre. La vreo săptămînă după ce îi lecuise durerea de cap, Norman — susţinut de Arthur şi Olney — propuse o plimbare la lumina lunii pe lacul Merritt. Cum Martin era singurul în stare să manevreze o ambarcaţie cu pînze, îl poftiră stăruitor să se ocupe el de treaba asta. Ruth se aşeză lîngă el, la pupa, iar ceilalţi trei tineri rămaseră în mijlocul bărcii, prinşi într-o nesfîrşită discuţie despre treburile asociaţiei studenţeşti din care făceau parte.

Luna nu răsărise încă, şi Ruth, privind necuprinsul înstelat al bolţii cereşti fără să schimbe o vorbă cu Martin, se simţi deodată copleşită de senzaţia singurătăţii. Se uită la el. O pală de vînt aplecă barca pînă ce marginea copastiei ajunse aproape de faţa apei, iar Martin, cu o mînă pe eche şi cu cealaltă pe parîma velei, aduse binişor barca sub vînt, scrutînd în acelaşi timp întunericul, ca să distingă linia ţărmului de miazănoapte, pe lîngă care alunecau. Nu ştia că e privit, dar ea îi urmărea fiece mişcare, în vreme ce prin minte îi treceau năstruşnice închipuiri cu privire la ciudata deformaţie sufletească ce-l împingea pe

el, un tînăr înzestrat cu puteri atît de nemăsurate, să-şi risipească timpul scriind nuvele şi poeme osîndite la mediocritate şi insucces.

Privirile îi rătăciră peste grumazul puternic ce abia se zărea la lumina stelelor, peste capul viguros, şi din nou o cuprinse vechea dorinţă de a-şi aşeza mîinile pe gîtul lui. Forţa aceea, pe care n-o putea suferi, o atrăgea. Senzaţia de singurătate deveni mai apăsătoare şi se simţi deodată obosită. Poziţia în care se afla pe barca înclinată o enerva şi îşi aduse aminte de durerea de cap, de felul cum o lecuise şi de alinătoarea tihnă ce-o afla prin el. Era lîngă ea, chiar alături de ea, iar barca parcă o împingea înspre el. Atunci îi încolţi în suflet dorinţa de-a se rezema de el, de a-i simţi puterea — o dorinţă nelămurită, abia înfiripată dar care, de cum se ivi, puse stăpînire pe ea şi o îndemnă să se încline către Martin. Ori era cumva aplecarea bărcii? Nu ştia. N-a ştiut niciodată. Ştiu doar că se rezema de el şi că tihna aceea odihnitoare şi binecuvîntată era nespus de dulce. Poate că fusese vina bărcii, dar nu făcu nici o sforţare ca să se ridice. Se rezema foarte uşor de umărul lui, dar totuşi se rezema şi continuă să se rezeme chiar şi cînd Martin îşi schimbă puţin poziţia pentru a-i îngădui să se sprijine şi mai bine.

Era o nebunie, dar ea nu voia s-o socotească nebunie. Nu mai era ea însăşi, ci doar o femeie, cu nevoia ei de a se sprijini; şi cu toate că se sprijinea doar atît de uşor, nevoia de sprijin părea satisfăcută. Nu mai simţea oboseala de

adineauri. Martin nu scotea nici un cuvînt. Dacă ar fi vorbit, vraja s-ar fi destrămat. Dar sfiala lui o mai prelungi. Era ameţit şi buimac. Nu putea înţelege ce se întîmplă. Totul i se părea prea minunat ca să fie altceva decît o halucinaţie. Îşi învinse dorinţa nebună de-a da drumul pînzei şi cîrmei şi de-a o cuprinde în braţe. Instinctul îi spunea că gestul acesta nu trebuie făcut şi era fericit că pînza şi cîrma îi ţineau mîinile ocupate, punînd astfel stavilă ispitei. Dar nu mai manevră pînzele, aşa cum ar fi trebuit şi, fără nici o ruşine, nu folosi decît în mică măsură vîntul, ca să ajungă la ţărm cît mai tîrziu cu putinţă. Sosirea la ţărm l-ar fi silit să facă manevre complicate şi apropierea dintre ei s-ar fi sfîrşit. Manevră cu multă pricepere, încetinind mersul bărcii fără a atrage atenţia celor prinşi în focul discuţiei, binecuvîntînd în gînd toate grelele încercări întîmpinate vreodată pe mare, pentru că numai ele făcuseră cu putinţă noaptea asta minunată, învăţîndn-l să stăpînească undele şi barca şi vîntul ca să poată aluneca pe ape alături de ea, cu dulcea ei greutate sprijinită pe umăr.

Cînd cele dintîi raze ale lunii atinseră pînzele şi se răsfrînseră în barcă asemeni unui puhoi sidefiu, Ruth se depărtă de el. Şi, chiar în clipa cînd s-a mişcat, l-a simţit şi pe el depărtîndu-se. Însemna că amîndoi se fereau, nu voiau să fie văzuţi. În taină, fără să-şi vorbească, hotărîseră că întîmplarea asta trebuia ştiută numai de ei doi. Stătea deoparte, se retrăsese de lîngă el, cu obrajii în flăcări, şi deodată întreaga semnificaţie a

întîmplării i se limpezi în minte. Era vinovată de o faptă pe care trebuia s-o ascundă fraţilor ei, s-o ascundă lui Olney. De ce ajunsese aici? Niciodată în viaţa ei nu mai făcuse asemenea lucru, şi totuşi se mai plimbase cu barca la lumina lunii şi cu alţi băieţi. Niciodată nu mai dorise să facă un lucru asemănător. Fu copleşită de ruşine, iar taina îmbobocirii ei ca femeie o uluise. Aruncă spre Martin o privire furişă. Manevra pînzele pentru a întoarce barca şi a o trage la ţărm. Ar fi dorit să-l urască, fiindcă numai el o împinsese către un asemenea gest ruşinos şi necugetat. Tocmai el, între toţi bărbaţii din lume! Poate că maică-sa avea dreptate şi poate că într-adevăr prea des se întîlnea cu el. Una ca asta nu se va mai întîmpla niciodată, hotărî ea, şi pe viitor îl va întîlni mult mai rar. Îi trecu prin minte gindul năstruşnic de a-i explica totul cînd va fi prima oară singură cu el, de a-l minţi şi a-i spune în treacăt că puţin înainte de răsăritul lunii avusese un moment de leşin. Apoi îşi aminti cum amîndoi se trăseseră deoparte după ivirea lunii trădătoare şi-şi dădu seama că această minciună nu stătea în picioare.

În zilele următoare, care trecură ca vîntul, Ruth n-a mai fost ea însăşi, ci o fiinţă curioasă şi greu de înţeles, peste măsură de încăpăţînată şi niciodată dispusă să se cerceteze pe sine, să scruteze viitorul ori să-şi dea seama ce face şi încotro se îndreaptă. Trăia într-o stare de continuă fierbere, chinuită de înfiorări dureroase, cînd înfricoşată şi cînd încîntată, ca într-o necontenită

visare. Păstra însă un gînd neclintit, care totuşi îi mai ocrotea liniştea. Nu-i va îngădui lui Martin să-şi mărturisească dragostea. Atîta vreme cît va reuşi să-l împiedice, totul va merge bine. Peste cîteva zile el avea să plece pe mare. Şi chiar dacă înainte de asta va vorbi, tot nu se va întîmpla nimic. Nici nu s-ar putea să fie altfel, de vreme ce ea nu-l iubeşte. Totuşi avea să fie un moment dureros pentru el şi neplăcut pentru ea, fiindcă va fi prima oară cînd o va cere cineva în căsătorie. La gîndul acesta se cutremura de plăcere. Va să zică era cu adevărat femeie, de vreme ce se găsea cineva dispus s-o ceară. Era o momeală aruncată celor mai puternice forţe din sufletul ei de femeie. Întreaga-i fiinţă, tot eşafodajul vieţii ei, se cutremura şi se clătina. Gîndul acesta îi flutura în minte ca o gîză atrasă de lumina lămpii. Ajunse să-şi închipuie chiar felul cum avea să-şi rostească Martin cererea, punîndu-i pe buze propriile ei cuvinte; şi îşi formulă în gînd refuzul, în- dulcindu-l cu vorbe blînde şi îndemnîndu-l pe Martin să se poarte bărbăteşte, să fie sincer şi nobil. Mai ales trebuia să se lase de fumat. Va insista mult asupra acestui punct. Ba nu, cu nici un chip nu-i putea îngădui să vorbească. Va şti să-l împiedice, aşa cum de fapt şi făgăduise să facă atunci cînd vorbise cu maică-sa. Cu obrajii în flăcări şi sufletul cuprins de văpăi, cu inima îndoită, alungă de la sine toată scena pe care adineauri şi-o imaginase. Prima ei cerere în căsătorie trebuia amînată pentru un timp mai prielnic şi un pretendent mai potrivit.

Capitolul XXI

Sosi o frumoasă zi de toamnă, caldă şi zîmbitoare, înfiorată de melancolia sfîrşitului verii, o zi de toamnă californiană cu soare cuminte şi hoinare adieri de vînt leneş ce nu izbuteau să tulbure piroteala aerului. Străvezii ceţuri roşietice, nu aburi ci văluri ţesute doar din culoare, se pierdeau în depărtări, printre dealuri. San Francisco zăcea ca o pală de fum răsfirată pe culmi. Golful împlîntat pînă în inima oraşului părea o pată de metal topit cu strălucire ştearsă, pe întinsul căreia navele stăteau încremenite sau se mişcau purtate de fluxul leneş. În depărtare, Tamalpais de-abia se deslu- şea din pîcla argintie, siluetă uriaşă străjuind Poarta de aur, ce părea o potecuţă cu adevărat aurită, năpădită de razele soarelui coborît către asfinţit. Mai departe, pe linia zării, Pacificul nesfîrşit şi morocănos îngrămădea nori mari care lunecau lin spre uscat, vestind cele dintîi răbufniri furtunoase ale iernii.

Rămăşiţele verii se zăreau risipite pretutindeni. Vara zăbovea încă, retrăgîndu-se tiptil şi topindu-se printre dealuri, întărind arămiul văilor, ţesînd din puterile-i istovite şi din bucuria împlinirilor zăbranic de ceţuri peste culmi, dîndu-şi sufletul cu mulţumirea senină de-a fi trăit, şi a fi trăit aşa cum se cuvine.

Pierduţi printre dealuri, pe culmea cea mai dragă lor, Martin şi Ruth stau alături, cu capetele plecate peste aceeaşi pagină, şi el citeşte cu glas tare din sonetele de dragoste ale femeii ce l-a iubit pe Browning aşa cum nu multor, oameni, le-a fost dat să fie iubiţi.

Dar lectura lîncezea. Vraja frumuseţii ce se stingea pretutindeni în jurul lor era prea puternică. Vara agoniza aşa precum trăise, ca un mare iubitor de plăceri, frumos şi fără nici un gînd de pocăinţă, iar amintirea desfătărilor şi bucuriilor stăruia grea în aer. Amintirea aceasta pătrunse în făpturile lor ca un vis galeş, înmu- ind tăria hotărîrilor, acoperind chipul moralei şi-al judecăţii cu văl de aburi şi ceaţă purpurie. Martin îşi dădea seama că e înduioşat şi sfîrşit, iar din vreme în vreme valuri fierbinţi îi străbăteau tot trupul. Capul îi era foarte aproape de al ei şi de cîte ori adieri slabe îi clinteau firele de păr atingîndu-le de obrazul lui, paginile tipărite porneau să-i joace prin faţa ochilor.

— Cred că nu înţelegi nici un cuvînt din ce citeşti, îi spuse ea cînd îl văzu că nu mai ştie unde a rămas.

Martin se uită la ea cu ochi arzători şi fu cît p-aci să se fîstîcească, dar deodată un răspuns îi veni pe buze.

— Cred că nici tu nu ştii. Despre ce era vorba în ultimul sonet?

— Nu ştiu, rîse ea recunoscînd deschis. Am şi uitat. Hai să nu mai citim. E prea frumoasă ziua de astăzi.

— O vreme n-o să mai putem veni pe dealuri, o vesti el încruntat. Se

pregăteşte furtună, colo, unde oceanul se întîlneşte cu cerul.

Cartea îi alunecă din mînă şi căzu pe pămînt, iar ei rămaseră nemişcaţi şi tăcuţi, privind peste golful acela de vrajă cu ochi ce visau dar nu puteau să şi vadă. Ruth privi cu coada ochiului către gîtul lui. Nu se înclină către el. O putere dinafara ei, mai tare decît gravitaţia şi neînduplectă ca destinul, o împinse însă. Nu trebuia să se încline decît puţin, puţin de tot, şi iată că fără voia ei se înclinase. Îi atinse umărul cu umărul ei, uşor cum atinge fluturele o floare şi tot atît de lină fu şi opunerea lui. Ea îi simţi umărul apăsîndu-se pe al ei, şi un fior străbătu trupul lui Martin. Apoi veni vremea cînd ea ar fi trebuit să se tragă îndărăt. Dar devenise un simplu automat. Gesturile scăpaseră de sub controlul voinţei şi, în fermecătoarea nebunie ce-o cuprinsese, nu s-a mai gîndit nici Ia stăpînirea de sine şi nici la voinţă.

Braţul lui începu să se strecoare pe după ea şi s-o cuprindă. Chinuită de desfătare, îi pîndi înaintarea domoală. Aştepta fără să ştie ce aşteaptă, abia respirînd, cu buzele uscate şi cuprinse de flăcări, cu inima zvîc- nind în salturi nebune şi tot sîngele invadat de frigurile nădejdii. Braţul încordat în jurul ei urca mereu şi o trăgea către Martin, încet şi mîngîietor. Nu mai putu aştepta. Cu un suspin chinuit şi cu o mişcare bruscă, pornită din adîncul fiinţei, negîndită şi spasmodică, îşi aşeză capul pe pieptul lui. Atunci capul lui Martin se aplecă iute şi, în clipa cînd buzele lui ajunseră aproape, ale ei zburară să le întîmpine.

„Asta trebuie să fie dragostea”, se gîndi ea într-una din clipele cînd mai putu judeca. Ar fi fost ceva prea ruşinos, de n-ar fi fost dragoste. Nu putea fi altceva decît dragoste. Iubea bărbatul ale cărui braţe o ţineau cuprinsă şi ale cărui buze i le striveau pe ale ei. Cu o unduire a trupului, se strînse şi mai aproape de el. Peste o clipă se smulse pe jumătate din îmbrăţişare, îşi înălţă mîinile, brusc şi cu bucurie turbată, apoi le aşeză pe amîndouă peste gîtul ars de soare al lui Martin Eden. Atît de dureroasă fu săgetarea dragostei şi a dorinţei împlinite, încît gemu stins, mîinile i se înmuiară şi rămase în strînsoarea braţelor lui, pe jumătate leşinată.

Nu rostiseră nici un cuvînt şi încă multă vreme rămaseră muţi. De două ori se aplecă şi o sărută, şi de fiecare dată buzele ei le întîmpinară sfioase pe ale sale, iar trupul făcu aceeaşi mişcare lină de dulce cuibărire. Sta lipită de el, neputînd să se desprindă, iar Martin, nemişcat, o ţinea în braţe, privind cu ochi ce nu vedeau la pata întunecată a marelui oraş de dincolo de golf. De astă dată în minte nu i se mai iveau nici un fel de vedenii. Numai culori, lumini şi scînteieri îi jucau prin cuget, calde ca ziua aceea şi calde ca dragostea lui. Se plecă înspre buzele ei. O auzi vorbind.

— Cînd ai început să mă iubeşti? întreba ea şoptit.

— Din prima clipă, chiar de cînd te-am cunoscut, din clipa în care te-am zărit. Chiar din clipa aceea am fost nebun de dragoste şi, în toată vremea care a trecut de atunci, n-am făcut decît să înnebunesc

şi mai rău. Acum sînt mai nebun ca niciodată, iubito. Bucuria mi-a învălmăşit atît de tare minţile, încît am ajuns nebun de legat.

— Îmi pare bine că sînt femeie, Martin... iubitule, zise ea după ce suspină din adînc.

O strînse cu putere în braţe, o dată şi încă o dată, mereu, apoi întrebă:

— Dar tu? Cînd ţi-ai dat seama prima oară?

— O! Am ştiut-o totdeauna, aproape de la început.

— Iar eu am fost orb ca o cîrtiţă! strigă el cu un tremur de supărare în glas. Niciodată nu mi-am închipuit un asemenea lucru pînă adineauri, cînd... cînd te-am sărutat.

— Nu asta am vrut să spun. Ruth se trase puţin deoparte şi îl privi. Voiam să spun că aproape de la început mi-am dat seama că mă iubeşti.

— Dar tu? întrebă Martin.

— Cu totul pe neaşteptate. Rostea cuvintele rar,
ochii îi ardeau sticlind în fel de fel de ape, iar în obraz îi dăinuia o roşeaţă uşoară ce nu voia să se şteargă. N-am ştiut nimic pînă adineauri... cînd m-ai cuprins în braţe. Şi niciodată nu m-am gîndit c-o să mă căsătoresc cu tine, Martin, niciodată pînă în secunda aceea. Cum de m-ai făcut să te iubesc?

— Nu ştiu răspunse el rîzînd. Poate numai prin dragostea mea, fiindcă te-am iubit totdeauna şi aşa de mult, încît aş fi putut înduioşa pînă şi inima unei stînci, deci cu atît mai mult inima unei femei de came şi oase cum eşti.

— E-atît de altfel de cum credeam eu că e dragostea, zise ea pe neaşteptate.

— Cum ţi-o închipuiai?

— Nu credeam c-o să fie aşa. Îl privea atunci drept în ochi, dar cînd continuă, privirile îi coborîră în pămînt: ştii, nu cunoşteam nimic din toate astea.

Martin încercă din nou s-o tragă către el, dar de data asta de-abia schiţă gestul, temîndu-se să n-o supere. Simţi însă repede că trupul îi răspunde îndemnului şi atunci o strînse încă o dată, tare, în braţe, iar buzele lor se împreunară.

— Oare ce-or să spună ai mei? se întrebă ea, brusc îngrijorată, într-un moment de răgaz.

— Nu ştiu. Cînd om vrea să ştim, putem afla foarte uşor.

— Dar dacă mama e împotrivă? Mi-e tare teamă să-i spun.

— Lasă-mă pe mine să-i vorbesc, se oferi el cu vitejie. Cred că nu prea sînt pe placul mamei tale, dar izbutesc eu s-o înduplec. Cine te poate cîştiga pe tine, poate face orice pe lumea asta. Şi dacă n-o să...

— Atunci?

— În orice caz, fiecare avem dragostea celuilalt. Dar nu cred că se poate să n-o convingem pe mama ta să consimtă la căsătoria, noastră. Te iubeşte prea mult.

— N-aş vrea de loc să-i zdrobesc inima, zise Ruth dusă pe gînduri.

Lui Martin îi trecu prin minte să-i spună că inimile mamelor nu puteau fi chiar aşa de uşor zdrobite, dar se trezi spunînd:

— Nu uita că dragostea e cel mai mare lucru de pe lume.

— Ştii, Martin, cîteodată mă sperii. Uite, acum mi-e frică, mi-e teamă cînd mă gîndesc la tine şi la ce ai fost tu. Trebuie să fii foarte bun, grozav de bun cu mine. Nu trebuie să uiţi, la urma urmei, că sînt abia un copil. Pînă acum n-am iubit niciodată.

— Nici eu. Amîndoi sîntem nişte copii. Şi sîntem cum nu se poate mai fericiţi, fiindcă fiecare sîntem la cea dintîi dragoste.

— Dar asta e cu neputinţă! explodă ea, smucin- du-se din braţele lui, cu o mişcare bruscă. În ce te priveşte, asta-i cu neputinţă. Ai fost marinar şi despre marinari se spune că... se spune că...

Glasul îi slăbi şi se stinse.

— Că au cîte o nevastă în fiecare port? sugeră el. Asta voiai să spui?

— Da, răspunse Ruth încet.

— Dar aceea nu e dragoste, îi spuse el liniştit. Am trecut prin multe porturi, dar nici umbra unui fior de dragoste nu mi-a atins inima pînă în seara aceea, cînd te-am văzut pentru prima oară. Ştii, după ce am spus noapte bună şi am plecat, a fost cît pe ce să fiu arestat.

— Arestat?

— Da. Un poliţist a crezut că sînt beat; şi într-adevăr eram... beat de dragoste pentru tine.

— Spuneai însă că amîndoi sîntem copii, eu am spus că în ce te priveşte este cu neputinţă, iar de-aici am alunecat spre altele.

— Eu am spus că n-am iubit niciodată pe nimeni afară de tine, răspunse Martin. Eşti prima, eşti singura mea dragoste.

— Totuşi ai fost marinar, stărui Ruth.

— Asta nu înseamnă însă că nu eşti într-adevăr prima mea dragoste.

— Dar ai cunoscut femei... alte femei... of!

Spre uimirea lui Martin Eden, Ruth izbucni într-un potop de lacrimi pentru stăvilirea căruia fu nevoie de multe sărutări şi mîngîieri. Şi tot în acest răstimp în minte îi stăruiau versurile lui Kipling:

> ***...caci Judy O'Grady şi nobila lady,***
> ***Deşi servantă una, şi-alta stăpîna ei,***
> ***De fapt sînt amîndouă tot femei.***

Da, hotărî Martin, Kipling avea dreptate, cu toate că pe el romanele citite îl făcuseră să creadă contrariul. Datorită romanelor, era încredinţat că în clasele de sus toate cererile în căsătorie se făceau în mod solemn. În lumea de jos, de unde venise el, i se părea firesc ca băieţii şi fetele să se înţeleagă direct, fără complicaţii; dar i se părea de necrezut ca poveştile de dragoste ale oamenilor acelora bogaţi, care pluteau în sferele cele mai înalte, să se înfiripe aidoma celor din lumea de jos. Şi cu toate acestea romanele greşeau. Avea dovada înaintea ochilor. Aceleaşi îmbrăţişări şi săruturi, neîntovărăşite de nici o vorbă, care se dovedeau suverane în privinţa fetelor muncitoare, erau nu mai puţin plăcute fetelor din clasele de sus. Se vedea bine că la urma urmei toate erau plămădite din carne, surori bune sub înfăţişările lor deosebite; dacă şi-ar fi adus aminte de Spencer, ar fi putut şti şi el atîta lucru. În vreme ce-o

ţinea pe Ruth în braţe şi încerca s-o aline, simţea o mare mulţumire la gîndul că, de fapt, nobila lady şi Judy O'Grady sînt amîndouă tot femei. Însemna că Ruth e mult mai aproape de el şi că poate ajunge pînă la ea. Carnea ei, care-i era atît de scumpă, era ca a oricărui alt muritor, ca a lui. În calea căsătoriei lor nu exista nici o barieră. Nu existau decît deosebirile de clasă, iar clasele erau lucruri exterioare, neesenţiale. Deosebirile de clasă puteau fi înlăturate. Un sclav, citise el undeva, ajunsese să îmbrace purpura imperială a Romei. Dacă aşa stăteau lucrurile, atunci putea şi el ajunge pînă la Ruth. Dincolo de puritatea, dincolo de sfinţenia, de cultura şi vaporoasa splendoare a sufletului era şi ea, în atributele umane fundamentale, la fel cu Lizzie Connolly, la fel cu toate surorile pe care le avea Lizzie Connolly în lume. Tot ce era cu putinţă pentru ele, era şi pentru Ruth. Şi Ruth putea să iubească, ori să urască, ori să-şi iasă din fire; fără nici o îndoială că şi ea putea fi geloasă, aşa cum era de fapt şi acum cînd stătea în braţele lui plîngînd cu hohote.

— Şi pe lîngă toate astea sînt şi mai în vîrstă decît tine, zise ea deodată, deschizînd ochii şi uitîndu-se în sus, către el. Sînt cu trei ani mai mare ca tine.

— Da' de unde. Eşti doar un copil şi, după cît am trăit, sînt cu patruzeci de ani mai bătrîn decît tine, răspunse Martin.

Adevărul e că în ceea ce priveşte dragostea erau amîndoi nişte copii şi, în ciuda faptului că ea avea educaţie universitară iar el îşi împuiase capul cu filozofie şi cunoştea viaţa din proprie

experienţă, îşi exprimau sentimentele cu naivitate şi stîngăcie copilărească.

Mai întîrziară în strălucirea amurgului, vorbind aşa cum le e sortit îndrăgostiţilor să vorbească, minu- nîndu-se de miracolele săvîrşite de dragoste, de capriciile sorţii care-i aruncase în chip atît de ciudat pe unul în calea celuilalt şi crezînd orbeşte că iubeau cu o înflăcărare pînă la ei niciodată cunoscută. Mereu şi mereu se-ntorceau cu încăpăţînare la acelaşi lucru, repetîndu-şi descrierea impresiilor lăsate de unul asupra celuilalt, încercînd zadarnic să analizeze cît mai amănunţit ce simţeau unul pentru altul şi cît de adînci le erau simţămintele.

Norii grei dinspre asfinţit primiră între ei soarele, şi de jur împrejur zarea se coloră într-un roz cald, ce se răsfrînse pe întreg înaltul cerului. Lumina roşietică scălda totul în jur şi se revărsă asupra lor în vreme ce ea cînta „Rămîi cu bine, zi frumoasă”. Cînta încetişor, culcată în leagănul braţelor ce-o ţineau înlănţuită, cu mîinile încleştate într-ale lui, iar inima fiecăruia zvîcnea în pumnul celuilalt.

Capitolul XXII

Doamna Morse nici n-ar fi avut nevoie de intuiţie maternă pentru a citi vestea înscrisă pe chipul lui Ruth, cînd s-a întors acasă. Roşeaţa, care nu se îndupleca să părăsească obrajii, spunea toată povestea aceea simplă, şi mult mai convingător vorbeau ochii, mari şi strălucitori, prin care se arăta neîndoielnicul triumf ascuns în suflet.

— Ce s-a întîmplat? întrebă doamna Morse cînd veni momentul prielnic, adică după ce Ruth se băgă în pat.

— Cum, ştii? şopti fata, cu buze tremurătoare.

Drept răspuns, braţul mamei o cuprinse pe după umeri şi mîna îi mîngîie părul.

— N-a vorbit, izbucni Ruth. N-aş fi vrut să se întîmple, şi cu nici un preţ nu l-aş fi lăsat să vorbească… numai că n-a spus nici un cuvînt.

— Dar dacă n-a spus nici un cuvînt înseamnă că nu s-a întîmplat nimic, nu-i aşa?

— Ba da, totuşi s-a întîmplat.

— Pentru numele lui Dumnezeu, fata mamei, ce tot bîigui tu acolo? Doamna Morse nu mai ştia ce să creadă. La urma urmei despre ce întîmplare e vorba, că nu mai pricep nimic. Ce s-a întîmplat?

Ruth se uită mirată la maică-sa.

— Credeam că ştii. Ştii, da, ne-am logodit, eu şi Martin.

Doamna Morse rîse jignită, deşi încă nu-i venea să creadă.

— Nu, n-a spus nici o vorbă, insistă Ruth. Adevărul însă e că mă iubea… şi asta-i tot. În clipele acelea am fost şi eu tot aşa de surprinsă cum eşti tu acum. N-a rostit nici un cuvînt. Atîta doar că m-a cuprins cu braţul. Şi… şi eu n-am mai ştiut ce-i cu mine. Şi m-a sărutat şi l-am sărutat şi eu. Nu m-am putut stăpîni. N-am mai putut. Şi atunci am înţeles că-l iubesc.

Se opri, aşteptînd cu sufletul la gură sărutul binecuvîntării materne, dar doamna Morse se arătă aspră şi tăcută.

— E o întîmplare teribilă, ştiu, începu iar Ruth, cu voce stinsă. Şi nu-mi dau seama cum ai să mă poţi ierta vreodată. Dar nu m-am putut împotrivi. Pînă în clipa aceea nici în vis n-aş fi putut crede că-l iubesc. Şi trebuie să vorbeşti tu cu tata în locul meu.

— Nu crezi c-ar fi mai bine să nu-i spunem nimic lui taică-tu? Am să vorbesc eu cu Martin Eden şi-am să-i explic. O să înţeleagă şi-o să te lase în pace.

— Nu! nu! strigă Ruth sărind în sus. Nu vreau să fiu lăsată în pace. Îl iubesc, şi dragostea-i un lucru atît de dulce. Vreau să mă mărit cu el... bineînţeles, dacă-mi daţi voie.

— Noi avem alte gînduri cu tine, Ruth, draga mamei, tatăl tău şi cu mine... o, nu! nu că ţi-am pregătit noi pe cineva sau lucruri dintr-astea. Nu ne gîndim decît să-ţi alegi un om de aceeaşi condiţie ca şi tine, un om de lume, bun şi cinstit, pe care ai sa-l alegi tu singură, cînd ai să-l iubeşti.

— Dar îl iubesc pe Martin încă de pe acuma, protestă Ruth cu glas plîngător.

— Noi n-o să influenţăm alegerea ta în nici un fel; dar eşti copila noastră şi n-am putea suporta să te vedem făcînd o astfel de căsătorie. Pentru tot ce-i delicateţe şi rafinament în fiinţa ta, el nu-ţi poate oferi în schimb decît asprime şi mitocănie. Nu e un om potrivit pentru tine, din nici un punct de vedere. Nu te poate întreţine. N-avem idei preconcepute despre avere, dar un trai omenesc este altceva, şi fata noastră trebuie să ia un om care să-i poată asigura măcar atîta lucru — nu un om fără căpătîi, fără un cent în buzunar,

un marinar, un cowboy, un contrabandist sau Dumnezeu mai ştie ce, şi care, după toate astea, mai e şi un fluşturatic şi un nesocotit.

Ruth tăcu. Recunoştea că fiecare vorbă e adevărată.

— Îşi pierde vremea scriind, încercînd să facă un lucru pe care numai geniile şi oamenii cu studii universitare reuşesc uneori să-l facă. Un bărbat care se gîndeşte la însurătoare trebuie să se pregătească pentru asta. El însă nici nu se gîndeşte. După cum ţi-am mai spus, şi ştiu că eşti de acord cu mine, e un om într-adevăr fără scaun la cap. Şi cum ar putea să fie altfel? Aşa-s marinarii. N-a învăţat niciodată să fie econom şi cumpătat. Anii de dezmăţ şi risipă au lăsat urme. Nu e vina lui, e drept, dar asta nu schimbă nimic. Te-ai gîndit la anii pe care i-a petrecut, desigur, în destrăbălare, pînă acum? Te-ai gîndit la asta, fata mamei? Ştii doar ce înseamnă căsătoria.

Ruth se cutremură şi se strînse la pieptul mamei.

— M-am gîndit. Apoi, după o lungă pauză, în care aşteptă ca să i se limpezească gîndurile, adăugă: Da, şi e înspăimîntător. Îmi vine să leşin, cînd mi-aduc aminte. Ţi-am spus doar că dragostea mea pentru el e o întîmplare teribilă, dar nu mai am nici o putere. Tu te-ai fi putut stăpîni, ai fi putut face aşa fel ca să nu-l mai iubeşti pe tata? La fel stau lucrurile şi cu mine acum. Există ceva în mine, în el — pînă astăzi niciodată n-am bănuit existenţa acestui „ceva” — dar îmi rămîne mereu în suflet şi mă face să-l iubesc. Niciodată nu mi-a

trecut prin minte să mă îndrăgostesc de el, şi cu toate astea vezi că acum îl iubesc, încheie Ruth, purtînd în glas o vagă nuanţă de triumf.

Au mai vorbit mult şi fără nici un rezultat, ajungînd în cele din urmă la hotărîrea de a aştepta un oarecare timp fără să facă nimic.

Ceva mai tîrziu, în aceeaşi seară, tot la această concluzie a ajuns doamna Morse discutînd şi cu soţul ei, după ce făcuse cuvenita mărturisire asupra eşecului planurilor sale.

— Ar fi fost şi greu să se termine altfel, constată domnul Morse. Marinarul ăsta a fost singurul bărbat pe care l-a cunoscut mai îndeaproape. Mai curînd sau mai tîrziu tot aici trebuia să ajungă, tot trebuia să se deştepte în ea femeia, şi atunci iată că lîngă ea nu s-a aflat decît marinarul dumitale, el era singurul bărbat pe care-l avea în preajmă şi desigur că s-a şi îndră- gostit de el, ori aşa îşi închipuie — ceea ce de altminteri e cam acelaşi lucru.

Doamna Morse îşi luă deci sarcina de a o influenţa pe Ruth pieziş şi cu încetul, ceea ce socotea că ar fi mult mai potrivit decît o opunere făţişă. Pentru asta va avea timp din belşug, căci Martin nu era în nici un caz în situaţia de a se putea căsători.

— Las-o să-l întîlnească oricît de des vrea, îşi sfătui domnul Morse soţia. Pun rămăşag că pe măsură ce l-o cunoaşte mai bine o să-l iubească mai puţin. Şi oferă-i cît mai dese ocazii de a vedea contrastul. Caută să avem cît mai mult tineret în casă. Băieţi şi fete de vîrsta ei,

tot felul de băieţi, băieţi deştepţi, care au realizat ceva ori se ocupă de o treabă serioasă, băieţi din lumea noastră, băieţi subţiri. Să-l poată compara cu oameni dintr-ăştia. Ei îi vor arăta cîte parale face celălalt. Şi la urma urmei nici ăla nu-i decît un puştan de douăzeci şi unu de ani. Ruth e doar un copil. Dragostea asta nu-i decît un foc de paie, de care iute or să se lecuiască amîndoi.

Şi aşa au rămas lucrurile. În familie s-a convenit că Ruth şi Martin sînt logodiţi, dar fără să se spună nimic în afară. Credeau că nici nu va fi vreodată cazul să anunţe logodna în public. Totodată s-a convenit în mod tacit că această logodnă avea să fie foarte lungă. Nu i-au cerut lui Martin nici să se apuce de o treabă serioasă, nici să se lase de scris. N-aveau de loc intenţia să-l sprijine ca să se aranjeze în vreun fel. La rîn- dul său, Martin nu făcea decît să-i ajute şi să-i susţină în planurile lor perfide, fiindcă ideea de a căuta o slujbă era tot ce putea fi mai străin gîndurilor lui.

— Sînt curios să văd dacă o să fii încîntată de ce am făcut, îi spuse Martin lui Ruth peste cîteva zile. Mi-am zis că la soră-mea casa şi masa mă costă prea mult şi trebuie să mă mut. Am închiriat o cămăruţă în North Oakland — e un cartier mărginaş, dar liniştit, unde o să am toată tihna — şi mi-am cumpărat şi o maşină cu gaz, pe care să-mi fac mîncare singur.

Ruth fu în culmea fericirii. Mai presus de toate o încînta maşina de gătit.

— Aşa a început şi domnul Butler, zise ea.

În sinea Iui, Martin se încruntă cînd o auzi pomenind numele preadistinsului domn, dar continuă să-i spună:

— Am timbrat toate manuscrisele şi le-am trimis din nou pe Ia reviste. Ieri am terminat cu ele, azi mă mut, iar de mîine încep lucrul.

— Ţi-ai găsit o slujbă! strigă ea, lăsînd să se vadă în toată fiinţa bucuria pe care i-o pricinuia o astfel de veste neaşteptată, cuibărindu-se şi mai aproape, strîn- gîndu-l de mînă, înălţînd spre el chipul, numai zîmbet. Şi nu mi-ai spus nimic! Ce slujbă ai găsit?

Martin clătină din cap.

— Am vrut să spun că încep lucrul la manuscrisele mele. Chipul fetei se întunecă, iar el continuă cu grabă: Să nu mă înţelegi greşit. De data asta nu mai umblu cu idei siropoase. Mă apuc de treabă fără nici o umbră de sentimentalism, cu sînge rece, pentru a atinge rezultate prozaice, concrete. E mai bine decît să mă îmbarc din nou şi o să cîştig mai mulţi bani decît ar putea cîştiga un om fără pregătire specială luînd orice slujbă aici la Oakland.

Ştii, vacanţa asta pe care mi-am îngăduit-o mi-a dat oarecare perspectivă. N-am mai muncit pînă să dau în brînci şi nici n-am mai scris, sau cel puţin n-am mai scris pentru publicare. Tot ce-am făcut a fost să te iubesc şi să gîndesc. Am şi citit puţin, dar cititul făcea parte din şirul gîndurilor, şi în cea mai mare parte am citit doar reviste. M-am gîndit în tot felul şi am ajuns la un punct de vedere mai general cu privire la mine însumi şi la univers, la locul pe care îl ocup în lume

şi la posibilitatea de-a ajunge să-mi fac un rost vrednic de tine. În acelaşi timp am citit cartea lui Spencer, ***Filozofia stilului,*** şi am mai descoperit cîte ceva cu privire la cusururile mele — sau mai bine zis la ale scrisului meu şi totodată ale celor mai multe dintre materialele publicate mereu prin reviste.

Dar rezultatul eel mai de seamă al tuturor acestora — al cugetării, al cititului şi al dragostei — este hotă- rîrea mea de a mă muta în Grub Street[1]. Las în plata domnului capodoperele şi mă duc să scriu lucruri de umplutură — anecdote, notiţe, articole de actualitate, versuri umoristice, poezii ocazionale — şi alte asemenea fleacuri, care au atît de multă căutare. Pe urmă sînt firmele care se ocupă cu plasarea articolelor şi a schiţelor şi nuvelelor în presa cotidiană, în suplimentele de duminică, şi în reviste. N-o să-mi fie de loc greu să ticluiesc fleacuri de astea care le trebuiesc lor şi să cîştig astfel echivalentul unei lefi bunişoare. Ştii şi tu că sînt destui publicişti care scriu de toate şi pentru toate ziarele şi cîştigă pînă la patru ori cinci sute de dolari pe lună. Nu vreau neapărat să ajung în situaţia lor; dar o să-mi pot aranja o viaţă comodă şi o să am destul timp liber, mai mult decît mi-ar lăsa orice slujbă.

---

[1] ***Grub Street*** (astăzi Milton Street) este o stradă din centrul Londrei, pe care cu secole în urmă se aflau numeroase case de editură ce tipăreau cărţi lipsite de valoare, dar nu rareori cu succes la public. De aici a ajuns să se indentifice cu producţia de maculatură scriitoricească şi, uneori, cu boema literară.

Aş avea prin urmare timp suficient pentru studiu şi pentru muncă serioasă. Printre picături am să încerc şi capodopere, am să învăţ şi am să mă pregătesc să scriu capodopere. Ca să-ţi spun drept, sînt uluit de înălţimea la care am putut să ajung încă de pe acum. Cînd am încercat pentru prima oară să scriu, aveam la îndemînă doar cîteva banale experienţe de viaţă, pe care nici nu le înţelegeam, nici nu le preţuiam aşa cum trebuie. Dar idei n-aveam. Nu e o exagerare: n-aveam nici un fel de idei. N-aveam nici măcar noţiuni cu care să pot închega judecăţi. Experienţele mele de viaţă erau tot atîtea tablouri lipsite de semnificaţie. Dar pe măsură ce am început să-mi îmbogăţesc cunoştinţele şi vocabularul, am văzut în acele

experienţe de viaţă ceva mai mult decît simple tablouri. Am reţinut aceste tablouri şi le-am căutat semnificaţia. Atunci de-abia am început să scriu lucruri ca lumea, atunci am putut scrie ***Aventura, Bucurie, Cazanul, Vinul vieţii, Strada cotită, Ciclul dragostei*** şi ***Poeme marine.*** Am să mai scriu şi altele ca astea, şi chiar mai bune; am să le scriu însă în timpul liber. Acum stau şi eu cu picioarele pe pămînt. Mai întîi mărunţişurile şi pîinea, şi abia după aceea capodoperele. Numai ca să ţi le arăt, am scris astă-noapte vreo cinci sau şase poezii, pentru săptămînalele umoristice; cînd mă pregăteam să mă culc, mi-a trecut prin minte să încerc un triolet[1] — unul umoristic — şi într-un ceas am scris patru. S-ar putea să facă vreun dolar bucata. Iată deci patru dolari pentru un joc pe care-l joci în vreme ce te pregăteşti de culcare.

Bineînţeles, n-are nici o valoare, nu-i decît o gîn- gureală jalnică şi nesărată; dar nu-i o treabă mai nesărată şi mai plictisitoare decît a umple registre pentru şaizeci de dolari pe lună şi a aduna nesfîrşite coloane de cifre care nu-ţi spun nimic, şi aşa mai departe pînă intri în mormînt. Mai mult decît atît, fleacurile astea mă vor ţine în curent cu viaţa literară, lăsîndu-mi şi răgaz să încerc lucrurile cele mari.

---

[1] Mică poezie de opt versuri (de obicei de cîte opt silabe fiecare), în care versul întîi este identic cu al patrulea şi cu al şaptelea, iar al doilea cu al optulea.

— Bine, dar lucrurile astea mari, capodoperele, la ce-or să-ţi folosească? interveni Ruth. Tot nu poţi să le publici.

— Ba da, pot, începu el; dar Ruth îl întrerupse:

— Dintre toate bucăţile pe care le-ai pomenit şi despre care tu ai spus că sînt bune, n-ai izbutit să publici nici una. Nu ne putem căsători pornind de la capodopere nepublicabile.

— Atunci o să ne căsătorim pornind de la triolete care se pot publica, afirmă el cu tărie, cuprinzînd pe după umeri şi trăgînd către sine o iubită cam rece şi ursuză.

— Ascultă-l pe ăsta, continuă el, sforţîndu-se să pară cît mai voios. Nu e artă, dar e un dolar.

El înlăuntru a intrat
În clipa cînd eram plecat
Vrea bani cu împrumut să-mi ceară,
De-aceea-n casă a intrat.
Dar a plecat cu mîna goală,
Astfel că eu fui cîştigat,
Iar el în pierdere-aşadară.

Ritmul voios în care recitase poezioara nu se potrivea de fel cu amărăciunea ce i se întipări pe faţă cînd sfîrşi. Nu-i smulsese lui Ruth nici măcar un zîmbet. Se uita la el cu o expresie de mirare şi adîncă nedumerire.

— O fi făcînd un dolar, zise ea, dar e dolarul unui măscărici, simbria unui clovn. Tu nu vezi, Martin, că treaba asta este înjositoare? Eu vreau ca omul pe care-l iubesc şi stimez să fie ceva mai

mult decît un biet ticluitor de glume şi cuplete.

— Ai vrea să fie... să zicem ca domnul Butler?

— Ştiu că nu-ţi place domnul Butler... începu ea.

— N-am nimic cu domnul Butler, o întrerupse Martin. Doar cu boala lui de stomac nu mă pot împăca. Dar pentru nimic în lume nu sînt în stare să văd vreo deosebire între a scrie cuplete şi versuri umoristice şi a scrie la maşină, a stenografia după dictare ori a ţine la punct registrele contabile. Toate astea nu sînt decît mijloace pentru a atinge un scop. După tine ar trebui să încep cu registrele contabile, pentru ca să ajung un mare avocat sau un prosper om de afaceri. După mine, trebuie să încep să scriu maculatură ca să ajung un scriitor de valoare.

— E totuşi o deosebire, insistă Ruth.

— Care anume?

— Cum să-ţi spun, nici chiar lucrurile izbutite, cele despre care tu crezi că sînt izbutite, nu le poţi vinde. Ai încercat — ştii doar prea bine — numai că revistele nu vor să le accepte.

— Dă-mi numai timp, draga mea, se rugă Martin. Fleacurile astea nu-s decît un expedient, pe care nici nu mă gîndesc să-l iau în serios. Dă-mi un răgaz de doi ani. În răstimpul ăsta am să izbîndesc, şi toţi editorii vor fi fericiţi să-mi publice scrierile cele bune, cele adevărate. Ştiu ce spun; am încredere în mine. Îmi cunosc puterile, acuma ştiu ce înseamnă literatura; cunosc gunoiul obişnuit aruncat pe piaţă de o mînă de pigmei; şi

mai ştiu că peste doi ani voi păşi pe căile cele mai luminoase ale succesului. În afaceri, n-aş reuşi să fac niciodată nimic. N-am nici un fel de înclinaţie pentru afaceri. Mi se pare o îndeletnicire plicticoasă, stupidă, o treabă de mercenar, o înşelătorie. Dar oricum ar fi, nu mi se potriveşte. N-aş ajunge niciodată mai mult decît un funcţionar prăpădit, şi cum am putea fi noi amîndoi fericiţi cu mizerul venit al unui conţopist? Doresc pentru tine tot ce poate fi mai bun pe lumea asta, şi singura clipă cînd ţi-aş dori altceva ar fi aceea în care aş putea găsi un lucru şi mai bun. Şi am să-ţi pot da ceea ce vreau, am să fiu în stare să-ţi dau tot ce-i mai bun şi mai frumos pe lume. Pe lîngă veniturile unui scriitor de succes, ale domnului Butler par sărăcăcioase. O carte de mare succes aduce oricînd între cincizeci şi o sută de mii de dolari — uneori mai mult, alteori mai puţin; în orice caz, de obicei o sumă apropiată.

Ruth nu scoase nici o vorbă; se vedea limpede că e dezamăgită.

— Ce spui? întrebă Martin.

— Alte nădejdi aveam şi alte planuri făcusem. M-am gîndit şi încă mai cred că cel mai bun lucru pentru tine ar fi să înveţi stenografia — dactilografia o ştii — şi să intri la biroul tatei. Ai un cap bine mobilat şi sînt sigură că ai ajunge un avocat cu renume.

Capitolul XXIII

Faptul că Ruth avea atît de puţină încredere în posibilităţile sale de scriitor, n-o micşora şi n-o umbrea în ochii lui Martin. În răstimpul acela de vacanţă, petrecuse ceasuri întregi autoanalizîndu-se, şi în felul acesta aflase foarte multe lucruri despre sine însuşi. Descoperise că iubea frumuseţea mai mult decît faima şi că dorinţa de faimă — atît cît o avea — provenea, în cea mai mare măsură, din dragostea pentru Ruth. Asta era pricina pentru care dorinţa lui de faimă, de celebritate era totuşi puternică. Voia să apară cît mai mare în ochii lumii; voia „s-o scoată la capăt”, cum se exprimase el odinioară, pentru ca femeia iubită să fie mîndră de el şi să-l socotească vrednic de dragostea ei.

În ceea ce-î privea pe el, iubea cu patimă frumosul, iar bucuria de a-l sluji i se părea răsplată îndestulătoare. Dar mai puternică decît dragostea pentru frumos era dragostea lui pentru Ruth. Considera dragostea drept cel mai minunat lucru de pe lume. Dragostea fusese pricina revoluţiei petrecute în fiinţa lui, care dintr-un marinar necioplit scosese un cărturar şi un artist; din această cauză socotea că lucrul cel mai minunat si mai de seamă dintre toate trei, mai măreţ decît învăţătura şi harul de a crea frumosul, era dragostea. Descoperise încă de mai multă vreme că mintea lui putea merge mai departe decît a lui Ruth, tot aşa după cum putea merge mai departe decît a fraţilor ori a tatălui ei. În

ciuda tuturor avantajelor unei educaţii universitare şi cu toată licenţa ei în litere, forţa inteligenţei lui o lăsa cu mult în urmă pe a ei, iar în răstimpul de aproximativ un an, în care se pregătise şi învăţase singur, căpătase o stăpînire a tainelor lumii, artei şi vieţii, la care ea n-ar fi putut niciodată nădăjdui să ajungă.

Toate acestea îi erau cum nu se poate mai limpezi, dar nu izbuteau să-i influenţeze dragostea pentru Ruth şi nici dragostea lui Ruth pentru el. Dragostea era ceva mult prea ales şi prea nobil, iar el un îndrăgostit mult prea leal şi sincer ca să întineze dragostea cu nemulţumiri şi pretenţii. Ce legătură putea să aibă dragostea cu faptul că Ruth nu împărtăşea părerile lui asupra artei, asupra bunei-cuviinţe, asupra Revoluţiei franceze sau asupra votului universal? Toate acestea erau procese raţionale, iar dragostea rămînea în afară de raţiune, era supraraţională. El n-ar fi putut subaprecia dragostea. I se închina ca unei zeităţi. Dragostea sălăşluia sus pe creste, deasupra văilor întinse ale raţiunii. Era un fel de sublimare a existenţei, cel mai ameţitor pisc al vieţii, la care doar arareori se putea ajunge. Datorită filozofilor lui favoriţi, din şcoala pozitivistă, cunoştea semnificaţia biologică a dragostei; dar printr-un raţionament foarte subtil, datorat aceleiaşi şcoli pozitiviste, ajungea la încheierea că organismul uman îşi împlinea cele mai înalte rosturi tocmai în dragoste, şi prin urmare dragostea nu mai trebuie pusă în discuţie, ci trebuie de îndată acceptată drept cel mai de seamă dar al vieţii. De

aici trecea la concluzia că îndrăgostitul trebuia considerat drept cea mai binecuvîntată dintre toate creaturile şi simţea o adevărată desfătare cînd se gîndea la felul cum „cel nebun din dragoste” se ridică deasupra tuturor lucrurilor pămînteşti, deasupra avuţiei şi a raţiunii, a părerii celorlalţi şi a admiraţiei oamenilor de rînd, deasupra vieţii înseşi, „fiind gata să moară pentru un sărut”.

Multe dintre gîndurile acestea Martin le rumegase mai înainte, iar celelalte aveau să se înfiripa în mintea lui mai tîrziu. Între timp muncea, fără nici un răgaz afară de acela pe care şi-l îngăduia cînd se ducea s-o vadă pe Ruth, şi trăia ca un adevărat spartan. Pentru cămăruţa închiriată plătea doi dolari şi jumătate pe lună unei portugheze, pe nume Maria Silva, o văduvă cît un zdrahon, care muncea din greu şi era aprigă la mînie, dar îşi creştea, numai Dumnezeu ştie cum, droaia de copii şi-şi îneca din cînd în cînd amarul şi oboseala în cîte un galon de vin subţire şi acru cumpărat cu cincisprezece cenţi de la băcănia din colţ. Deşi la început Martin n-o putea suferi, mai ales din pricina limbii grozav de veninoase, în cele din urmă, cînd observă cu cîtă vitejie lupta femeia asta, ajunse s-o admire. N-avea decît patru încăperi în toată casa — trei, după ce Martin se mută la ea. Una dintre ele, salonul, înveselită de-un covoraş colorat dar îndoliată de anunţul mortuar şi poza unuia dintre numeroşii ei copii răposaţi, era rezervată cu sfinţenie numai musafirilor. Obloanele stăteau totdeauna lăsate, iar liotei ei de desculţi

nu-i era îngăduit să încalce hotarul juruit decît în ocazii cu adevărat sărbătoreşti. Maria Silva gătea, şi cu toţii mîncau în bucătărie, unde de asemenea spăla, scrobea şi călca rufe în toate zilele săptămînii, afară de duminică, fiindcă venitul ei era în mare parte alcătuit din ce lua pe spălatul rufelor strînse de pe la vecinii mai înstăriţi. Rămînea dormitorul, la fel de strîmt ca şi cămăruţa lui Martin, în care ea şi cei şapte mărunţei se culcau claie peste grămadă. Pentru Martin era un mister de nepătruns cum de izbuteau să încapă acolo cu toţii şi, noapte de noapte, auzea prin peretele subţire fiecare amănunt al urcării în pat, scîncetele şi încăierările, zarva taifasului cu glas scăzut şi pe urmă zumzetul domolit de somn, ca al păsărilor ce stau să adoarmă. O altă sursă de venituri pentru Maria erau vacile, două la număr, pe care le mulgea dimineaţa şi seara şi careşi aflau hrana mai mult pe furate, păscînd pe maidane, şi pe marginea năpădită de bălării a străzilor, păzite fiind totdeauna de unul sau mai mulţi dintre zdrenţăroşii ei băieţi, a căror sarcină principală era de a băga de seamă să nu-i prindă cineva de la poliţie.

În cămăruţa lui, Martin stătea, dormea, învăţa, scria şi gospodărea. Dinaintea singurei ferestre, care dădea spre micuţa verandă din faţa casei, se afla masa de bucătărie ce servea drept birou, bibliotecă şi măsuţă pentru maşina de scris. Patul, aşezat lîngă peretele din fund, ocupa două treimi din spaţiul încăperii. Masa se învecina într-o parte cu un birou tare arătos dar făcut pentru

poză şi nu pentru folosinţă, al cărui furnir, ca foiţa de ţigară, se scorojea din zi-în zi mai rău. Biroul stătea în colţ, iar în colţul opus, de cealaltă parte a mesei, se afla bucătăria — lampa de gătit, aşezată pe o lădiţă în care îşi ţinea farfuriile şi uneltele de bucătărie, pe perete avea o poliţă pentru alimente şi pe podea o găleată pentru apă, Apa trebuia să şi-o aducă de la robinetul din bucătărie, fiindcă în odaie la el nu era trasă. În zilele cînd bucătăreala lui producea mai mulţi aburi, cantitatea de furnir scorojită de pe birou era deosebit de mare. Deasupra patului, ridicată în tavan cu un scripete, atîrna bicicleta. La început încercase s-o ţină în pivniţa casei; numai că tribul Silva s-a apucat ba să-i demonteze ghidonul, ba să-i înţepe cauciucurile, aşa că l-au alungat de acolo foarte repede. După aceea a încercat s-o ţină în veranda cea mică din faţa casei, pînă cînd o furtună cumplită dinspre sud-est a ţinut-o sub ploaie o noapte întreagă. Pe urmă s-a retras cu ea în odaie şi a atîrnat-o de tavan.

Un dulăpior îi adăpostea hainele şi cărţile pe care le strînsese şi nu mai încăpeau pe masă ori sub masă. O dată cu cititul se obişnuise şi să ia note şi o făcea cu atîta sîrguinţă, încît n-ar mai fi avut loc în odaie din pricina notelor, dacă n-ar fi întins pe sus cîteva funii de rufe pe care atîrna caietele cu însemnări. Chiar şi aşa, cămăruţa era atît de supraîncărcată, încît deplasarea dintr-un colţ într-altul devenise o problemă de navigaţie dintre cele mai dificile. Nu putea deschide uşa fără să închidă mai

întîi dulapul şi viceversa. În nici un sens nu era cu putinţă să traversezi camera în linie dreaptă. Pentru a ajunge de la uşă pînă la capătul patului trebuia să facă o cursă în zigzag, pe care în întuneric nu izbutea niciodată s-o încheie fără a se ciocni de ceva. După ce rezolva neînţelegerea celor două uşi rivale, trebuia să cotească iute spre dreapta, ca să ocolească lampa de gătit. Îndată după aceea vira la stînga, scăpînd astfel de piciorul patului; numai că virajul acesta, dacă era prea larg, îl făcea să se izbească de colţul mesei. În fine, cu o zvîcnire bruscă şi o voltă încheia manevrele şi se angaja la dreapta de-a lungul unui canal, ale cărui ţărmuri erau, de-o parte, patul, iar de cealaltă, masa. Atunci cînd singurul scaun din încăpere se afla la locul lui din faţa mesei, canalul nu mai era navigabil. Dacă nu era folosit, scaunul se odihnea în vîrful patului, dar uneori Martin stătea pe scaun şi cînd gătea ori citea o carte, aşteptînd să fiarbă apa, ba ajunsese chiar atît de îndemînatic încît era în stare să scrie un paragraf ori două în răstimpul cît se prăjea un cotlet. De altminteri, colţul în care-şi instalase lampa de gătit era atît de strîmt, că aşezat pe scaun avea la îndemînă tot ce-i trebuia şi îi venea mult mai uşor să gătească; în picioare, parcă-şi stătea singur în cale.

Afară de un stomac de fier, în stare să mistuie orice, Martin mai avea şi o mulţime de cunoştinţe despre fel de fel de mîncăruri hrănitoare şi totodată ieftine. Supa de mazăre împreună cu cartofii şi fasolea, mai ales cea cu bobul

mare şi cafeniu, preparată după moda mexicană, erau feluri obişnuite în regimul lui alimentar. Orezul, gătit aşa cum nu-l gătesc şi nu pot cu nici un chip învăţa să-l gătească gospodinele americane, apărea pe masa lui Martin cel puţin o dată pe zi. Fructele uscate erau mai ieftine decît cele proaspete şi avea totdeauna pregătită o cană cu un fel de marmeladă, pe care o întindea pe pîine în loc de unt. Din cînd în cînd îşi mai împodobea masa cu un biftec ori un rasol. De două ori pe zi bea cafea, fără frişcă şi fără lapte, seara înlocuind-o cu ceai; dar şi cafeaua şi ceaiul erau cum nu se poate mai bine pregătite.

Avea mare nevoie să facă economie. Vacanţa îi consumase aproape tot ce cîştigase la spălătorie şi revistele erau departe, aşa încît nu putea nădăjdui să primească vreun răspuns cu privire la mărunţişurile trimise decît după săptămîni de zile. Afară de cele cîteva ceasuri cînd se ducea s-o vadă pe Ruth ori mai trecea pe la soră-sa, Gertrude, ducea o viaţă de pustnic, muncind în fiecare zi cît trei. Dormea cinci ore pe zi şi numai un om cu o constituţie de fier putea sta zi de zi neclintit, încleştat într-o muncă de nouăsprezece ceasuri în şir, aşa cum şedea Martin. Nu pierdea nici o singură clipă. La oglindă erau atîrnate liste întregi de pronunţări şi definiţii; cînd se bărbierea, se îmbrăca ori se pieptăna, recitea de mai multe ori de la un capăt la altul toate listele astea. Liste asemănătoare se aflau prinse pe perete şi deasupra lămpii de gătit, iar pe astea le repeta cînd era ocupat cu gătitul sau cu

spălatul vaselor. Şi liste noi luau fără încetare locul celor vechi. Orice cuvînt mai curios ori nu îndeajuns de bine cunoscut era de îndată însemnat, iar mai tîrziu, cînd se adunau mai multe, erau bătute la maşină şi agăţate cu bolduri pe perete sau la oglindă. Purta listele astea şi prin buzunare şi le repeta în momentele libere, pe stradă sau cît aştepta la măcelărie ori la băcănie, ca să fie servit.

În privinţa asta a mers chiar mai departe. Citind operele scriitorilor care izbutiseră să ajungă cunoscuţi, îşi însemna fiecare realizare deosebită şi cerceta cu de-amănuntul metodele şi procedeele folosite — procedeele folosite în povestire, felul de expunere, procedeele de stil, punctele de vedere, contrastele şi vorbele de duh; din toate alcătuia liste pentru studiu. Nu încerca să-i maimuţărească. Nu căuta decît principiile. Alcătui liste de procedee şi mijloace de expresie care se dovediseră fericite şi strînse atît de multe, culese de la atît de mulţi scriitori, încît îi fu cu putinţă să stabilească prin inducţie principiile de bază şi astfel să poată născoci procedee noi, proprii, să le cîntărească şi să le aprecieze la justa lor valoare. În acelaşi fel alcătui liste de fraze viguroase din graiul obişnuit al oamenilor de rînd, fraze care ardeau ca acidul şi pîrjoleau ca focul, ori fraze melodioase şi alinătoare, ce străluceau în mijlocul tristei pustietăţi a vorbirii de toate zilele. Căuta totdeauna cu înfrigurare principiul fundamental şi diriguitor. Voia să afle după ce legi se

alcătuiau lucrurile; pe urmă putea să le alcătuiască şi el singur. Nu se mulţumea doar cu chipul luminos al frumosului. Diseca frumosul în odăiţa aceea înghesuită, care era şi dormitor şi laborator, unde mirosurile de bucătărie alternau cu urletele infernale ale tribului Silva; şi, după ce diseca frumosul şi-i învăţa anatomia, făcea un pas înainte, apropiind clipa cînd va putea făuri el însuşi frumuseţe.

Era astfel construit, încît nu putea lucra fără să înţeleagă. Nu putea să lucreze ca orbeţii, pe întuneric, fără să ştie ce anume creează; nu putea să lase doar în seama întîmplării şi a stelei geniului său întreaga grijă a unei plăsmuiri menite să impresioneze prin frumuseţe şi echilibru. Nu se împăca de loc cu rezultatele obţinute la întîmplare. Voia să ştie cauzele şi să cunoască bine condiţiile. Geniul lui creator lucra cu multă chibzuinţă şi, înainte de a începe o nuvelă ori un poem, îl avea încă de mult viu în minte, întrevedea sfîrşitul şi-i erau limpezi în cuget mijloacele cu care urma să ajungă pînă acolo. Altminteri, orice efort era sortit insuccesului. Pe de altă parte însă aprecia foarte mult efectele întîmplătoare produse de fraze ori de cuvinte ce-i veneau uşor şi pe neştiute în gînd, dar mai tîrziu rezistau la toate probele frumosului şi forţei, stîrnind asociaţii uimitoare şi unice. În faţa unor asemenea fapte se prosterna minunîndu-se, ştiindu-le că stau deasupra forţei conştiente de creaţie a oricărui om. Dar oricît de atent diseca frumuseţea în căutarea principiilor ce-i stau la bază şi o fac posibilă, rămînea totdeauna conştient

de existenţa acelei taine ascunse în adîncurile ei cele mai dinlăuntru, pînă la care el nu pătrundea şi nici un om nu pătrunsese vreodată. Ştia foarte bine, de la Spencer, că omul nu poate niciodată atinge cunoaşterea ultimă a nici unui lucru şi că taina frumosului nu era cu nimic mai prejos de cea a vieţii — ba mai mult — că fibrele frumosului se întreţeseau cu ale vieţii şi el însuşi nu era de fapt decît un firişor din această nepătrunsă alcătuire ţesută din minune, raze de soare şi pulbere de stele.

De fapt, tocmai de aceste gînduri îi era stăpînită mintea cînd scrise eseul intitulat ***Pulbere de stele,*** în care verva lui se îndrepta nu atît împotriva principiilor criticii, cît împotriva principalilor critici. Era un eseu scînteietor, profund, de o impecabilă ţinută filozofică şi impregnat cu o delicioasă ironie, care fu de altfel respins cu promptitudine de toate revistele cărora le-a fost oferit. Dar după ce şi l-a scos din minte, şi-a văzut liniştit mai departe de lucru. Se obişnuise să-şi pună la punct gîndurile privitoare la o anumită temă, să le lase pînă cînd ajungeau la maturitate şi pe urmă să le răstoarne peste maşina de scris. Faptul că nu vedeau lumina tiparului avea în ochii lui mai puţină importanţă. Aşternerea pe hîrtie constituia punctul culminant al unui lung proces mintal, strîn- gerea laolaltă a unor crîmpeie de gînduri disparate şi generalizarea finală făcută pe baza tuturor elementelor ce-i încărcau mintea. Scrierea unui astfel de material reprezenta efortul conştient prin care îşi elibera mintea, pregătind-o

pentru noi fapte de viaţă şi pentru noi probleme. Într-un fel era ceva foarte asemănător cu obiceiul tuturor oamenilor chinuiţi de necazuri, adevărate ori închipuite, care, din vreme în vreme şi cu multă aprindere, rup tăcerea şi-şi „răcoresc inima” spunînd tot ce le stă pe suflet, pînă la ultimul cuvînt.

Capitolul XXIV

Săptămînile treceau. Martin nu mai avea nici un ban şi de cecuri de la reviste nici vorbă. Toate manuscrisele mari îi fuseseră restituite şi le expediase iarăşi, iar lucrările mărunte nu aveau nici ele o soartă mai bună. Mica-i bucătărie nu mai era onorată cu mai multe feluri de mîncare. În momentul cînd se isprăviseră banii încă avea ceva orez într-un săculeţ şi cîteva kilograme de caise uscate, de aceea, cinci zile la rînd, orezul şi caisele uscate alcătuiră cele trei mese zilnice. Pe urmă încercă să cumpere pe credit. Băcanul portughez, căruia pînă atunci îi plătise cu bani gheaţă, îi refuză creditul în clipa cînd datoria lui Martin ajunse la uriaşa sumă de trei dolari şi optzeci şi cinci de cenţi.

— Vedeţi, domnia-vostră, îi spuse portughezul, în graiul lui stîlcit, daca mata nu găseşti lucru, eu pierdut banii.

Şi Martin n-avu ce răspunde. N-avea cum şi ce să-i explice. Nu intra în nici un fel în regulile unei negustorii chibzuite să dai pe datorie unui vlăjgan din clasa

muncitoare, voinic cît un munte şi care se arăta prea leneş ca să se ducă la muncă.

— Daca găseşti lucru, eu mai da pe datoria, îl asigură portughezul pe Martin. Nu este lucru, nu dau pe datoria. Aşa trebe facem negustoria. Iar pe urmă, spre a-i arăta că totul era doar o chibzuinţă gospodărească şi nu o supărare personală: Daca vreţi, bem un păhăruţ, facem cinste, noi preten bun este, preten bun ramine.

Şi astfel Martin bău, pentru a arăta că vrea să rămînă prieten cu portughezul şi pe urmă se culcă fără să mănînce.

Dugheana de unde-şi cumpăra fructe şi legume aparţinea unui american, a cărui prevedere negustorească se dovedi atît de slabă, încît de abia după ce contul se ridică la cinci dolari, refuză să-i vîndă mai departe pe credit. Brutarul se opri la doi, iar măcelarul la patru dolari. Martin îşi făcu socoteala datoriilor şi ajunse la concluzia că tot creditul de care se bucura el pe lume ajungea la paisprezece dolari şi optzeci şi cinci de cenţi. Pentru maşina de scris nu datora încă nimic, dar presupunea că ar putea-o folosi pe credit încă două luni, ceea ce echivala cu opt dolari. O dată cu asta însemna că-şi epuizează orice posibilitate de credit.

Ultima cumpărătură de la dugheana de zarzavaturi fusese un săculeţ de cartofi, şi o săptămînă întreagă a mîncat cartofi, cartofi şi nimic altceva, de trei ori pe zi. O invitaţie ocazională la masă, acasă la Ruth, îl a- jută să-şi mai păstreze oarecare vlagă în trup, deşi

trecu prin chinuri asemănătoare cu cele ale lui Tantal[1] atunci cînd trebui să refuze ofertele de a mai fi servit, cu toate că stomacul i se zvîrcolea la vederea unor astfel de cantităţi de mîncare întinse dinaintea lui. Din cînd în cînd, deşi ros de ruşinea ascunsă în suflet, trecea pe la soră-sa chiar la vremea mesei, unde mînca atît cît îndrăznea — în orice caz mult mai mult decît la masa familiei Morse.

În fiecare zi muncea pe rupte şi în fiecare zi factorul îi aducea manuscrise refuzate. Nu mai avea bani pentru mărci, aşa că manuscrisele începură să se strîngă grămadă, înghesuite sub masă. Într-o bună zi făcu socoteala că se împliniseră patruzeci de ceasuri de cînd nu mai pusese nimic în gură. Nu mai putea nădăjdui într-o invitaţie la masă din partea lui Ruth, pentru că ea plecase pe două săptămîni în vizită la San Rafael, iar la soră-sa nu se mai putea duce fiindcă-i plesnea obrazul de ruşine. Ca să pună vîrf nenorocirilor, în tura de după-masă factorul îi aduse din- tr-o dată cinci manuscrise restituite. Atunci plecă Martin la Oakland îmbrăcat cu pardesiul şi se întoarse fără el, dar cu cinci monede de cîte un dolar, care-i sunau în buzunar. Plăti fiecărui negustor cîte un dolar din datorie şi pe lampa de gătit îşi fripse un biftec cu ceapă, făcu o cafea şi fierse o oală mare cu prune. După ce mîncă, se

[1] Legenda antică spune că zeii l-au aruncat pe Tantal în Infern, osîndindu-l să fie veşnic chinuit de foame şi sete, iar apa să se retragă cînd îşi va apropia buzele de ea, iar ramurile pomilor roditori să se ridice cînd îşi va înălţa mîna spre ele.

aşeză la masa de scris şi înainte de miezul nopţii termină un eseu pe care-l intitulă ***Elogiul cămătăriei.*** Dar după ce îl bătu la maşină îl aruncă sub masă, fiindcă din cei cinci dolari nu-i mai rămăsese nici o centimă pentru timbre.

Apoi îşi amanetă ceasul şi mai tîrziu bicicleta, păs- trînd pentru hrană numai suma care-i rămînea după ce franca toate manuscrisele, expediindu-le din nou la

reviste. Şi lucrările de umplutură îl dezamăgeau. Nimeni nu se arăta dispus să le publice. Compară scrierile proprii cu cele publicate de ziare, de săptămînale şi de revistele ieftine şi hotărî că ale lui erau mai bune, mult mai bune decît majoritatea celor publicate; şi cu toate astea nu i se publica nimic. Pe urmă află că cele mai multe ziare publicau numeroase materiale tipărite după stereotipuri[1] şi-şi procură adresa agenţiei care le furniza. Bucăţile trimise de el agenţiei îi fură restituite cu o notiţă şapirografiată, prin care i se făcea cunoscut că toate materialele lor erau redactate de personalul agenţiei.

Băgă de seamă că într-unui dintre marile periodice pentru tineret se publicau coloane întregi de însemnări şi anecdote. Merita să încerce. Materialele îi fură restituite şi, cu toate că încercă de mai multe ori, nu reuşi să publice nici unul. Mult mai tîrziu, cînd lucrul îşi pierduse orice însemnătate, află că membrii redacţiei îşi rotunjeau lefurile scriind materialele publicate în coloanele revistei. Săptămînalele umoristice îi restituiră snoavele şi versurile comice, iar bucăţile uşoare în versuri scrise pentru marile reviste nu-i fură nicăieri primite. Pe urmă veni rîndul schiţelor pentru cotidiane. Ştia bine că e în stare să scrie lucruri mult mai bune decît cele care se publicau de obicei. Izbuti să afle adresele a două agenţii care furnizau ziarelor

[1] Materiale de presă pe care anumite agenţii le furnizează simultan mai multor ziare americane sub formă de stereotipuri, adică gata reproduse pe plăci de metal care se pot include direct în zaţ.

schiţe şi dezlănţui asupra lor o ploaie de asemenea materiale. După ce scrise douăzeci fără a izbuti să publice una măcar, se lăsă păgubaş. Şi totuşi zi de zi citea în ziare şi în revistele săptămînale tot felul de schiţe, zeci şi zeci de schiţe, dintre care nici măcar una nu se putea compara cu ale lui. Cuprins de disperare, ajunsese la concluzia că-i lipseşte orice fel de pricepere, că e pur şi simplu hipnotizat de ce scrie şi că, de fapt, nu-i decît un impostor care se hrăneşte singur cu iluzii.

Inumanul mecanism al redacţiilor funcţiona la fel de lin ca totdeauna. Martin punea mărcile poştale şi manuscrisele în plicuri, le arunca la cutie şi după trei săptămîni ori cel mult o lună venea factorul şi-i aducea îndărăt manuscrisele. Fără îndoială că la capătul celălalt nu se găseau oameni vii. Erau numai rotiţe, angrenaje şi cutii de ungere — un mecanism perfecţionat condus de automate. Îl apuca disperarea şi se îndoia dacă există într-adevăr directori de reviste, în carne şi oase. Nu primise niciodată vreun semn care să arate că ar exista cu adevărat asemenea fiinţe şi, judecînd după respingerea nemotivată a tuturor lucrărilor scrise de el, putea bănui că directorii nu ar fi decît un mit, un mit fabricat şi întreţinut de băieţii de serviciu de prin birouri, de zeţari şi jurnalişti.

Ceasurile petrecute împreună cu Ruth rămîneau singurele lui ceasuri fericite, şi nu toate erau fericite. Era totdeauna chinuit de-un dureros neastîmpăr, mult mai usturător decît în zilele de odinioară,

cînd încă nu ajunsese stăpînul dragostei ei; şi asta fiindcă acum îi stăpînea dragostea, dar ea rămînea la fel de depărtată ca totdeauna. Ceruse un răgaz de doi ani; timpul zbura şi iată că nu izbutea să realizeze nimic. Pe lîngă asta, îl apăsa în permanenţă pe suflet, ca o greutate, faptul că Ruth nu era mulţumită de calea pe care apucase el. Nu i-o spunea direct. Cu toate astea în chip ocolit i-o arăta tot atît de limpede şi de hotărît ca şi cînd i-ar fi spus-o prin vorbe. Nu era supărată pe el, dar nu putea fi de acord cu alegerea făcută; cu toate astea, o femeie mai puţin blîndă din fire ar fi putut fi supărată pentru aceleaşi pricini pentru care ea se arăta doar a fi de altă părere. Dezamăgirea ei venea din faptul că acest om, pe care se apucase să-l modeleze, refuza să se lase modelat. Pînă la un anumit punct, materialul din care era alcătuit se dovedise destul de maleabil, dar pe urmă dăduse dovadă de îndărătnicie şi nu-i mai îngăduise să-l modeleze după chipul şi asemănarea tatălui ei ori a domnului Butler.

Îi scăpa, ori, şi mai rău, înţelegea greşit tot ce era mare şi de preţ în Martin. Omul acesta, alcătuit din- tr-o argilă atît de plastică încît ar fi putut lua forma unui nesfîrşit număr de tipare omeneşti, ei i se părea înţepenit şi cumplit de îndărătnic doar din pricină că nu-l putea sili să trăiască în tiparul ei propriu, singurul pe care-l cunoştea. Nu era în stare să-i urmărească zborul gîndurilor şi, de cîte ori mintea lui se avînta dincolo de hotarele pînă la care ea putea ajunge, credea că are de-a face cu

o ființă de neînțeles. Pînă atunci nu întîlnise nici un om a cărui minte să răzbată mai departe decît a ei. Era totdeauna în stare să urmărească gîndurile tatălui, ale mamei, ale fraților și ale lui Olney; din pricina asta, de cîte ori nu putea ține pasul cu Martin, era sigură că el poartă vina. Se arăta aici vechea dramă a mărginirii, care încearcă să stabilească norme de conduită nemărginitului.

— Te închini totdeauna în fața adevărurilor dinainte stabilite, servite de-a gata, îi spuse el într-o zi, cu prilejul unei discuții despre Praps și Vanderwater. Recunosc că atunci cînd vrei să folosești un citat care să se bucure de înaltă autoritate, cei doi sînt cum nu se poate mai potriviți — cei mai de seamă critici literari din Statele Unite. Orice profesoraș din țara asta îl socotește pe Vanderwater pontiful criticii americane. Cu toate astea eu i-am citit cărțile și mi se pare cea mai desăvîrșită expresie elegantă a mediocrității. Da, nu-i altceva decît un puternic somnifer, cum spune și Gelett Burgess[1]. Iar Praps nu-i cu nimic mai breaz. ***Hemlock Mosses*** al lui Praps, de pildă, e frumos scris. Nu există o virgulă care să nu fie la locul ei, iar tonul — o! — tonul e atît de nobil, atît de ales. E criticul cel mai bine plătit din Statele Unite. Cu toate astea —

[1] Umorist american (1866-1951).

Dumnezeu să mă ierte! — nu-i critic nici cît negru sub unghie. În Anglia, critica e cu totul altceva.

Ceea ce contează însă o că ei dau tonul pentru toată lumea, iar tonul ăsta e atît de frumos, atît de moral şi atît de senin! Cronicile lor îmi amintesc totdeauna de o duminică englezească, aşa-s de cuminţi şi de manierate. Domnii aceştia sînt purtătorii de cuvînt ai norodului. Ei îi susţin pe belferii voştri de engleză, iar belferii îi susţin pe ei. Şi în căpăţînile lor nu există nici măcar o singură idee originală. Nu ştiu decît ce este dinainte acceptat — de fapt ei sînt „adevărul acceptat". Sînt slabi de minte şi adevărurile acceptate se întipăresc în mintea lor aşa cum se stanţează numele fabricii pe sticlele de bere. Iar treaba lor e să-i strîngă pe toţi tinerii care se duc la universitate, să le alunge din minte orice sclipire de originalitate s-ar afla întîmplător acolo şi să le aplice în schimb, ca pe-o pecete, adevărurile luate de-a gata.

— Cu toate astea, răspunse Ruth, eu cred că atunci cînd îmbrăţişez un adevăr acceptat mă găsesc mai aproape de adevărul adevărat decît te afli tu, cînd spumegi de furie iconoclastă, ca un sălbatic din mările Sudului.

— Totuşi misionarii, si nu sălbaticii au sfărîmat icoanele; observă Martin rîzînd. Şi, din nefericire, acum toţi misionarii sînt printre sălbatici şi n-a mai rămas acasă nici unul care să sfărîme şi asemenea venerabile icoane cum sînt domnii Variderwater şi Praps.

— Nu numai pe ei, ci şi pe profesorii de la universitate, adăugă Ruth.

Martin clătină din cap cu tărie.

— Nu, zise el repede, profesorii de la disciplinele ştiinţifice trebuie să rămînă. Ăştia sînt într-adevăr oameni deosebiţi. Dar ar fi o faptă foarte bună dacă s-ar găsi cineva să le sucească gîtul la vreo nouă din fiecare zece profesori de engleză — bieţi papagali cu creiere microscopice!

Cuvintele acestea erau cam severe, dar pentru Ruth ele constituiau o adevărată blasfemie. Nu putea să nu facă o comparaţie între profesorii solemni, erudiţi, îmbrăcaţi elegant, care vorbeau cu voci melodioase şi modulate cu artă, răspîndind în jur o atmosferă de cultură şi rafinament — şi acest tînăr ciudat, pe care într-un fel îl iubea, pe trupul căruia hainele n-aveau să cadă niciodată cum trebuie, ai cărui muşchi volu- minoşi aminteau de munci istovitoare, care se aprindea în discuţie, înlocuind argumentarea calmă cu insultele şi augusta stăpînire de sine cu izbucnirile pătimaşe. Aceia cel puţin aveau lefuri bune şi — da! trebuia să privească adevărul în faţă — erau oameni subţiri; iar el nu se arăta în stare să cîştige un gologan şi nici nu aducea cu ei.

Nu cîntărea cuvintele lui Martin şi nu-i cerceta argumentele ca atare. La concluzia că argumentele lui erau neîntemeiate ajungea — e-adevărat, în mod inconştient — printr-o comparaţie a aspectelor exterioare. Opiniile literare ale acelora, ale profesorilor, nu puteau fi decît întemeiate, fiindcă profesorii erau

oameni cu vază. Opiniile lui Martin erau greşite pentru că el nu era în stare să-şi publice scrierile. Pentru a folosi propria lui expresie, aceia „o scoteau la capăt”, pe cîtă vreme el nu. Şi, de altminteri, nici nu părea cu putinţă ca el să aibă dreptate — el care cu atît de puţin timp înainte stătea în chiar salonul acesta, fîstîcit şi roşu ca un rac, dînd din cap cînd era prezentat, uitîndu-se înspăimîntat la obiectele gingaşe din jur, de teamă să nu le fărîme cu umerii lui în veşnică legănare, întrebînd de cîtă vreme murise Swinburne şi anunţînd cu mare fală că citise ***Excelsior*** şi ***Psalmul vieţii.***

Fără să vrea, Ruth însăşi dovedi temeinicia afirmaţiei lui Martin cu privire la prosternarea ei în faţa adevărurilor acceptate. Martin îi urmărea înlănţuirea gîndurilor, dar refuza să meargă mai departe. N-o iubea pentru părerile ei despre Praps, Vanderwater şi profesorii de engleză, ba chiar începea să-şi dea seama şi să fie din ce în ce mai convins că are anumite facultăţi intelectuale şi că poate pătrunde în unele domenii
ale cunoaşterii pe care ea n-avea să le înţeleagă niciodată, a căror existenţă nici nu o bănuia.

În ceea ce priveşte muzica, în general, socotea că Martin e cu totul absurd, iar în privinţa muzicii de operă considera că gusturile lui sînt nu numai absurde, ci de-a dreptul anormale.

— Cum ţi-a plăcut? îl întrebă ea într-o seară cînd se întorceau spre casă.

În seara aceea Martin o invitase la operă cu preţul unei luni întregi de

drastice economii pe seama cheltuielilor pentru ale gurii. După ce aşteptase zadarnic să-l audă vorbind, încă adînc tulburată de ceea ce văzuse şi auzise, îi pusese întrebarea.

— Mi-a plăcut uvertura, răspunse Martin. A fost splendidă.

— Da, dar opera în sine?

— Şi opera a fost splendidă; adică vreau să spun că orchestra a fost, deşi mi-ar fi plăcut mult mai mult dacă toţi muţunachii aceia ar fi tăcut ori ar fi părăsit scena.

Ruth rămase trăsnită.

— Doar nu vorbeşti despre Tetralani sau Barillo? întrebă ea.

— Despre toţi... despre toată distribuţia.

— Dar sînt nişte mari artişti, protestă Ruth.

— Cu toate astea, cu bîţîielile şi maimuţărelile lor au stricat întreg farmecul muzicii.

— Cum, nu-ţi place vocea lui Barillo? întrebă Ruth. E cel mai mare după Caruso[1], aşa se spune.

— Bineînţeles că mi-a plăcut, iar Tetralani mi-a plăcut chiar mai mult. Vocea femeii acesteia e într-adevăr minunată... sau cel puţin aşa mi s-a părut mie.

— Bine... dar atunci... cum... îngăimă Ruth. Atunci nu mai înţeleg de loc ce vrei să spui. Le admiri vocile şi cu toate astea spui că au stricat farmecul muzicii.

---

[1] ***Enrico Caruso*** (1873-l921), celebru tenor italian.

— Absolut exact. Aş da oricît să-i aud cîntînd la un concert şi aş da chiar ceva mai mult ca să nu-i aud atunci cînd cîntă orchestra. Mi-e teamă că sînt un realist incorigibil. Marii cîntăreţi nu sînt şi mari actori. Să-l auzi pe Barillo cîntînd o arie de dragoste cu o voce îngerească şi s-o auzi pe Tetralani răspunzînd ca un alt înger, iar toate astea acompaniate de o adevărată orgie de muzică strălucitoare şi plină de culoare — e ceva încîntător, ceva cu adevărat încîntător. Nu numai că sînt de acord, dar mai mult: o afirm cu toată tăria. Numai că tot efectul se spulberă atunci cînd mă uit la ei — la Tetralani care desculţă are un metru şi optzeci şi cîntăreşte peste optzeci de chile şi la Barillo, care abia măsoară un metru şaizeci şi e bondoc, cu piept de potcovar pitic — şi cînd văd ce pereche alcătuiesc, gesticulînd, bătîndu-se cu pumnii în piept, agitîndu-şi braţele prin aer ca nişte bieţi nebuni băgaţi la balamuc; ei bine, dacă mi se cere să iau toate acestea drept o veritabilă scenă de dragoste între o prinţesă suavă şi frumoasă şi un prinţ tînăr şi romantic — ce să-ţi spun, un asemenea lucru nu sînt în stare să fac, nu pot accepta, e mai presus de puterile mele. E o prostie; e absurd; n-are nici o legătură cu realitatea, în asta stă toată problema. N-are nici un fel de legătură cu realitatea. Doar n-o să-mi spui că a existat om pe lumea asta care să facă declaraţii de dragoste în felul cum se arăta pe scenă. Ce zici, dacă ţi-aş face asemenea declaraţii de dragoste, nu-i aşa că m-ai lua de urechi?

— Dar înţelegi lucrurile cu totul greşit, protestă Ruth. Orice formă a artei are limitele ei. (În clipa aceea se chinuia să-şi aducă aminte o prelegere asupra convenţiunilor în artă, pe care o ascultase cîndva la universitate.) În pictură, de pildă, pe pînză nu pot apărea decît două dimensiuni, şi cu toate astea accepţi iluzia celor trei dimensiuni pe care, graţie măiestriei sale, pictorul este capabil să le creeze pe pînză. În literatură, de asemenea, scriitorul trebuie să fie atotputernic Accepţi ca procedeu legitim faptul că autorul îţi destăinuieşte gîndurile ascunse ale eroinei, deşi ştii foarte bine că eroina a fost singură în tot răstimpul cît s-a gîndit şi, prin urmare, nici autorul, nici nimeni altul n-ar fi avut cum să le afle. La fel stau lucrurile cu teatrul, cu sculptura, cu opera şi cu toate celelalte forme ale artei. Anumite lucruri cu totul nefireşti trebuiesc acceptate.

— Da, înţeleg, răspunse Martin. Toate formele de artă se bazează pe convenţii. (Ruth fu surprinsă cînd îl auzi că foloseşte cuvîntul. Parcă şi el ar fi învăţat la universitate şi nu s-ar fi mărginit să frunzărească la întîmplare cărţile aflate în biblioteca publică.) Dar chiar şi convenţiile trebuie să sugereze realitatea. Copacii, zugrăviţi pe carton plan şi puşi de o parte şi de cealaltă a scenei, îi acceptăm drept pădure. E o convenţie suficient de realistă. Dar, pe de altă parte, o scenă marină n-o s-o putem lua niciodată drept pădure. Este cu neputinţă. Ne violentează simţurile. Nici tu n-ai să iei, ori mai bine zis n-ar trebui să iei bîţîiala, schimonoselile şi

zvîrcolirile de moarte ale celor doi bieţi smintiţi din seara asta drept o convingătoare imagine a dragostei.

— Sper că nu te socoteşti superior tuturor criticilor muzicali? protestă Ruth.

— Nu, nu. Nici prin cap nu-mi trece. Nu fac decît să-mi exercit un drept. Ţi-am împărtăşit gîndurile mele pentru a-ţi explica de ce zburdălniciile de elefant ale doamnei Tetralani mi-au spulberat plăcerea de a asculta orchestra. Toţi criticii muzicali din lume pot foarte bine să aibă dreptate. Dar eu sînt eu şi nu-s dispus să-mi subordonez gustul nici chiar părerii unanime a întregului rest al lumii. Dacă nu-mi place un lucru, nu-mi place şi cu asta am terminat; şi nu există pe lume nici o pricină pentru care ar trebui să mă maimuţăresc, spunînd că-mi place numai fiindcă semenilor mei le place sau se prefac că le place. Nu mă pot lua după modă în ce priveşte lucrurile care-mi plac ori nu.

— Dar muzica, ştii, e o chestiune de educaţie, de pregătire, interveni Ruth, iar opera e într-o şi mai mare măsură. Oare nu din pricină că...

— Din pricină că-s lipsit de pregătire în ce priveşte muzica de operă? o întrerupse el grăbit.

Ruth încuviinţă din cap.

— Chiar aşa şi este, conveni Martin. Şi consider o mare fericire pentru mine că n-am fost supus în copilărie unei asemenea pregătiri. Dacă aş fi fost, poate că în seara asta vărsăm lacrimi sentimentale, iar maimuţărelile de clovn ale valoroasei perechi n-ar fi făcut decît să-mi sublinieze frumuseţea vocilor şi

măiestria orchestrei care-i acompania. Ai dreptate, e în cea mai mare măsură o chestiune de educaţie. Iar eu, acum, sînt prea bătrîn. Acum nu mai pot primi decît adevărul ori nimic. O iluzie care nu convinge e o minciună evidentă şi, pentru mine, asta e opera, cînd pe micuţul Barillo îl apucă năbădăile, o înşfacă în braţe pe majestuoasa Tetralani (şi ea cuprinsă de năbădăi) şi-i spune cu ce nepotolită patimă o adoră.

Încă o dată Ruth îi judecă ideile raportîndu-le la criterii exterioare, superficiale şi la credinţa ei în adevărurile acceptate. Cine era el, ca să poată avea dreptate iar toată lumea cultă să se înşele? Cuvintele şi gîndurile lui nu făceau asupră-i nici un fel de impresie. Era prea strîns încătuşată în ţesătura adevărurilor dinainte stabilite pentru a avea o cît de slabă simpatie faţă de orice idei revoluţionare. Dintotdeauna fusese obişnuită cu muzica, iar spectacolele de operă o desfătaseră încă de pe cînd era copil, aşa cum desfătau toată lumea căreia îi aparţinea. Atunci cu ce drept se ridica Martin Eden, care pînă de curînd nu auzise decît muzică sincopată şi cîntece muncitoreşti, şi-şi îngăduia să judece muzica lumii bune? Purtarea lui o ofensase şi pe cînd păşea alături de el avea senzaţia vagă că fusese insultată. În cel mai bun caz, atunci cînd era dispusă să fie cît se poate de îngăduitoare, considera exprimarea deschisă a ideilor lui drept un capriciu, o năzdrăvănie excentrică şi cam nelalocul ei.

Dar la despărţire, cînd a strîns-o în braţe, i-a urat noapte bună şi a sărutat-o

cu patimă, ca un adevărat îndrăgostit, pentru Ruth totul s-a înecat în şuvoiul dragostei ce-o nutrea pentru el. Iar mai tîrziu, cu capul aşezat pe perna de care somnul nu voia să se apropie, se întrebă, aşa cum se întreba foarte des de la o vreme încoace, cum oare putea să iubească un om atît de straniu şi încă atunci cînd toţi ai ei se arătau potrivnici.

Şi a doua zi Martin lăsă baltă toate lucrurile de duzină şi, încordat pînă la paroxism, scrise un eseu pe care îl intitulă ***Filozofia iluziei.*** O marcă poştală avu darul de a-l porni în călătorie, dar era sortit ca în lunile următoare să primească multe mărci şi să pornească de multe ori în călătorie.

Capitolul XXV

Maria Silva era femeie sărmană şi cunoştea bine toate întruchipările sărăciei. Pentru Ruth, sărăcia era un cuvînt care însemna condiţii de viaţă lipsite de frumuseţe. Aici se limitau toate cunoştinţele ei în această privinţă. Ştia că Martin e sărac şi pentru ea condiţiile lui de viaţă erau ceva asemănător cu tinereţea lui Abraham Lincoln, a domnului Butler şi a altor oameni care pînă la urmă izbîndiseră în viaţă. De asemenea, deşi convinsă că e departe de a fi ceva plăcut, avea totuşi foarte comoda impresie, împărtăşită de oamenii din mediul ei, că sărăcia e un fel de pinten ascuţit care zoreşte către succes pe oricine nu este un ticălos şi un

netrebnic incorigibil. De aceea, chiar dacă ştia că Martin e atît de sărac încît fusese forţat să-şi amaneteze ceasul şi pardesiul, nu era de loc neliniştită. Ba chiar socotea că faptul acesta este de-a dreptul îmbucurător, convinsă fiind că mai curînd ori mai tîrziu avea să-l trezească totuşi la realitate şi îl va sili să se lase de scris.

Ruth nu citea niciodată foamea pe chipul lui Martin, care se trăsese şi se scofilcise. De fapt observa chiar cu satisfacţie schimbările petrecute în fizionomia lui. Păreau că-l spiritualizează şi-l curăţă în bună parte de zgura cărnii şi de acea prea agresivă vigoare care o ademenea, deşi îi făcea oroare. Cîteodată, cînd erau singuri, Ruth observa în ochii lui o strălucire neobişnuită, pe care o admira fiindcă îl făcea să pară mai poet şi mai cărturar — ceea ce ar fi vrut şi Martin să fie şi i-ar fi făcut şi ei plăcere. Maria Silva citea însă o altă poveste în obrajii scofîlciţi şi ochii strălucitori şi urmărea zi cu zi schimbările petrecute pe chipul şi în ochii lui, dîndu-şi astfel seama de suişurile şi coborîşurile peste care-l mîna soarta. Îl văzuse plecînd de acasă cu pardesiul şi întorcîndu-se fără el, cu toate că vremea era răcoroasă şi urîtă, şi apoi observase cum obrajii i se mai rotunjesc puţin şi cum lucirea foamei îi piere din ochi. La fel băgase de seamă cînd s-au dus ceasul şi apoi bicicleta şi cum de fiecare dată prinsese iară putere.

Cam în acelaşi fel îi urmărea şi truda, măsurînd din ochi gazul ars pînă în miez de noapte. Muncă! Ştia că munceşte mai

mult decît ea, deşi truda lui era de alt fel. Fu mirată cînd băgă de seamă că totdeauna cu cît avea mai puţină hrană, cu atît muncea mai îndîrjit. Cîteodată, cînd i se ivea prilejul şi într-un chip cît mai firesc, atunci cînd credea că ghearele foamei sfîşie mai adînc, îi trimitea cîte o pîine scoasă proaspăt din cuptor, invocînd cu stîngăcie pretextul că vrea să-i arate cu cît mai meşteră la aluaturi este ea decît Martin. Alteori îi trimitea cu vreuna dintre odrasle cîte o oală de supă fierbinte, după ce stătea şi chibzuia în sinea ei dacă se cade s-o rupă de la gura celor ce erau carne din carnea şi sînge din sîngele ei. Martin era departe de a fi un ingrat şi, cunoscînd aşa cum cunoştea viaţa oamenilor sărmani, îşi dădea seama că dacă a existat vreodată pe lume milostenie, atunci asta într-adevăr milostenie era.

Într-o bună zi, după ce-şi îndestulase odraslele cu ce mai rămăsese prin casă, Maria îşi cheltui ultimii cincisprezece cenţi pe un galon de vin ieftin. Intrînd în bucătărie ca să ia apă, Martin fu poftit să stea jos şi să cinstească un păhăruţ. Închină în sănătatea ei, iar auzind asta, bău şi Maria în sănătatea chiriaşului. Pe urmă ea ridică paharul pentru sporul treburilor lui, şi Martin bău urîndu-i să vină curînd James Grant şi să-i plătească datoria. James Grant era un dulgher care lucra cu ziua, cam rău de plată, şi care-i datora Mariei trei dolari pentru spălatul rufelor. .

Amîndoi au băut vinul acela acru pe stomacul gol şi li s-a cam urcat la cap. Oricît de mari erau deosebirile dintre ei,

fiecare se simţea singur în necazurile lui şi, cu toate că în chip tacit se înţelesesem să le lase la o parte, tocmai necazurile îi apropiau. Mariei nu-i veni să creadă cînd auzi că Martin fusese prin Azore, unde trăise ea pînă la unsprezece ani. Fu de două ori mai uimită cînd află că fusese şi prin insulele Hawai, unde ea emigrase cu toţi ai săi după ce plecaseră din Azore. Dar mirarea depăşi orice margini cînd auzi că fusese chiar şi în insula Maui, tocmai insula unde ajunsese ea om în toată firea şi unde se măritase. În Kahului Maria se întîlnise prima oară cu bărbatul ei şi Martin fusese acolo nu o singură dată, ci de două ori! Da, Maria îşi aducea aminte de vapoarele care transportau zahăr, iar el, Martin, lucrase pe vapoarele acelea... da, da, mică mai este lumea asta. Şi la Wailuku! Şi acolo fusese! Da’ pe vechilul de pe plantaţie îl cunoscuse? Da, ba se şi cinstiseră de cîteva ori.

Aşa au urmat să-şi depene amintirile şi să-şi înşele foamea cu vinul acela acru şi subţire. Lui Martin viitorul nu i se mai părea atît de sumbru. Avea impresia că succesul îi stă cuminte la îndemînă. Mai rămînea să întindă mîna şi să-l apuce. Pe urmă cercetă mai îndeaproape chipul brăzdat de cute al femeii istovite de muncă ce stătea în faţa lui, îşi aduse aminte de oalele de supă şi de bucăţile de aluat scos din cuptor şi simţi cum îi creşte în suflet cea mai fierbinte recunoştinţă şi rîvnă de a face bine.

— Maria, exclamă el deodată. Ce-ţi doreşti tu cel mai mult?

Femeia se uită lung la el, neştiind ce să creadă.

— Ce lucru ai dori tu cel mai mult să ai acuma, chiar acuma, dacă ai putea să-l capeţi?

— Ar vrea să are călţămiente la tot copii — şapte pirechi cu totul.

— Ai să le ai, proclamă Martin, în vreme ce femeia încuviinţă din cap cu gravitate. Dar eu mă gîndesc la o dorinţă mare, la un lucru de seamă pe care ţi l-ai dori.

Ochii Mariei sclipiră, plini de voioşie. Tînărului ăstuia îi ardea să glumească acuma cu ea, Maria, cu care foarte puţină lume mai glumea de la o vreme încoace.

— Gîndeşte-te bine, o sfătui Martin tocmai cînd se pregătea să deschidă gura.

— Gata, răspunse ea. Gîndit bine. Eu placi caşa... aşta caşa... fie a meu, nu mai plăteşti chiria, şapte dolari luna.

— Are să fie a ta, îi făgădui Martin, şi încă peste foarte scurt timp. Acuma gîndeşte-te la dorinţa cea mare. Închipuie-ţi că eu sînt Dumnezeu şi-ţi spun să ceri ce vrei, pentru că vei avea. Pe urmă tu îţi arăţi dorinţa şi eu te ascult.

Foarte gravă, Maria stătu cîteva clipe pe gînduri.

— Tu nu are teamă? întrebă ea vrînd să-l prevină.

— Nu, nu, rîse Martin. Nu mi-e teamă. Dă-i drumul.

— Eşte mult, eşte mult şi mare, îl preveni ea din nou.

— Foarte bine. Dă-i drumul.

— Bine, atunce poftim... Răsuflă adînc, ca un copil, şi pe urmă dădu glas celei mai mari dorinţi pe care ar fi nădăjduit să şi-o împlinească în viaţă. Ar vrea să am

o ferma de lapti... frumoza ferma de laptili: Cu multe pămînt, multe vaci şi multe erba. Ar vrea să fie aproape la San Leandro; acolo locueşte şoră a mea. Ar vinde lapte la Oakland. Ar face mulţi banii, mulţi tare. Joe şi Nick nu mai paşte vaca. Merge la şcoala. Încet încet ajunge mecanici, lucreze la cale de fier. Da, asta bine ar fi, ferma de laptili.

Tăcu şi se uită la Martin cu ochi scăpărători.

— Ai s-o ai, îi răspunse el fără o clipă de zăbavă.

Maria încuviinţă încă o dată din cap şi cu multă curtenie îşi apropie buzele de paharul pe care-l închină în cinstea dătătorului unui dar despre care ştia că n-avea să-i fie înmînat niciodată. Sufletul lui era plin de curăţenie, şi în propriul ei suflet dădea intenţiilor celuilalt aceeaşi preţuire pe care le-ar fi dat-o dacă ar fi fost însoţite de darul însuşi.

— Nu, Maria, vorbi Martin mai departe. Nick şi Joe nu vor trebui să distribuie lapte şi toţi puştii tăi vor putea să se ducă la şcoală şi să umble încălţaţi în tot timpul anului. O să ai o fermă de mîna întîi, cu absolut tot ce trebuie. O să ai o casă în care să locuieşti, grajd pentru cai şi mai multe alte grajduri pentru vaci, bineînţeles. O să ai găini, porci, grădină de zarzavat, pomi roditori şi toate celelalte; o să ai atîtea vaci că o să-ţi dea mîna să angajezi un păzitor sau doi. Atunci n-o să mai ai nici o altă treabă, doar să te îngrijeşti de copii. Şi atuncea, dacă o să găseşti un om de treabă, o să te poţi mărita şi să trăieşti

uşor, iar bărbatul tău o să se ocupe de fermă.

De la o asemenea dărnicie lăsată pe seama viitorului, Martin reveni în prezent, îşi luă singurul costum bun de haine şi-l duse la muntele de pietate. Îi ajunsese într-adevăr cuţitul la os, căci asta însemna să nu o mai poată vedea pe Ruth. Alte haine bune nu mai avea şi, dacă îmbrăcat în hainele ce-i rămîneau se putea duce la măcelar şi la brutar ori chiar la soră-sa cînd era cazul, a intra în casa familiei Morse cu asemenea haine ponosite ar fi fost inimaginabil.

Lucra mai departe, amărît şi aproape deznădăjduit, începu să se gîndească stăruitor că şi cea de-a doua bătălie era pierdută şi că va trebui să-şi caute de lucru. Dacă şi-ar găsi de lucru i-ar mulţumi pe toţi — şi pe băcan, şi pe Ruth şi pe soră-sa şi chiar pe Maria, că- reia-i datora chiria pe o lună de zile. La maşina de scris rămăsese dator cu chiria pe două luni, iar agenţia pretindea plata restanţei sau restituirea maşinii. Ajuns la disperare, gata de orice în afară de a se recunoaşte învins, hotărî să încheie un armistiţiu cu soarta pînă în clipa cînd va putea porni la un nou asalt şi dădu examen pentru ocuparea unui post la serviciul poştal al căilor ferate. Spre marea lui mirare, reuşi primul. Deci slujba îi era asigurată, cu toate că nimeni nu ştia cînd avea să poată intra efectiv în serviciu.

Tocmai acum, în acest moment critic, impecabilul mecanism al redacţiilor se poticni. Pesemne că se rupsese un dinte de la vreo rotiţă ori rămăsese vreun an-

grenaj neuns, fiindcă într-o dimineaţă poştaşul îi aduse un plic îngust şi subţire. Martin îşi aruncă ochii în colţul din stînga sus şi citi antetul şi adresa lui ***Transcontinental Monthly.*** Inima îi zvîcni cu putere şi deodată simţi că i se face rău, starea asta fiind întovărăşită de un straniu tremurat al genunchilor. Se împletici pînă în cameră şi se aşeză pe pat, ţinînd în mînă plicul încă nedeschis şi în aceeaşi clipă înţelese ce se întîmplă cu oamenii care cad laţi şi-şi dau sufletul cînd primesc o veste extraordinar de bună.

Că era o veste bună, nu mai încăpea nici o îndoială, în plic nu se afla nici un fel de manuscris şi prin urmare nu putea fi decît o acceptare. Ştia ce anume trimisese la ***Transcontinental: Dangătul clopotelor,*** una din povestirile lui de groază de cam cinci mii de cuvinte. Şi, cum marile reviste plăteau totdeauna la acceptare, în plic se afla un cec. Doi cenţi cuvîntul... douăzeci de dolari mia; cecul trebuia să fie de o sută de dolari. O sută de dolari! Pe cînd deschidea plicul îi năvăliră în minte toate datoriile pe care le avea: 3 dolari şi 85 de cenţi, la băcan; la măcelar, 4 dolari în cap; la brutar 2; la dugheana de fructe, 5; total 14 dolari şi 85 de cenţi. Pe urmă venea chiria camerei, 2 dolari şi 50 de cenţi; pe o lună plata înainte, alţi 2 şi 50; chiria maşinii de scris, restanţa pe două luni, 8 dolari; o lună plata înainte, 4 dolari: total 31,85. În sfîrşit mai rămîneau de pus la socoteală banii luaţi pe amanet, plus dobînda respectivă: pentru ceas, 5 dolari şi 50 de cenţi;

pardesiul 5,50; bicicleta 7,75; costumul de haine 5,50 (plus 60 la sută dobîndă, dar ce mai conta asta?). Total general: 56 de dolari şi 10 cenţi. Văzu jucîndu-i prin faţa ochilor, în cifre luminoase, suma totalului ca şi scăderea ce urmă şi care dădu o diferenţă de 43 de dolari şi 90 de cenţi. Deci după ce avea să plătească toate datoriile şi să scoată toate lucrurile depuse amanet, avea să-i mai rămînă încă în buzunar, în bani sunători, princiara sumă de 43 de dolari şi 90 de cenţi. Iar pe deasupra va avea chiria plătită pe o lună înainte atît pentru cameră, cît şi pentru maşina de scris.

Între timp scosese din plic unica foaie a unei scrisori dactilografiate şi o despăturise. Nu exista nici un cec. Căută din nou în plic, îl privi în zare, dar nu-şi putea crede ochilor şi cu mîinile tremurătoare rupse plicul cu totul. Nu era nici un cec. Citi scrisoarea, alergă în grabă mare cu ochii de-a lungul rîndurilor, trecînd nepăsător peste aprecierile laudative ale redacţiei şi căutînd înfrigurat doar partea importantă a scrisorii — explicaţia netrimiterii cecului. Nu găsi o astfel de explicaţie, dar găsi ceva care-l făcu să pălească dintr-o dată. Scrisoarea îi alunecă din mînă. Ochii i se împăienjeniră şi se întinse pe pat, cu capul pe pernă şi trase pătura peste el, pînă sub bărbie.

Cinci dolari pentru ***Dangătul clopotelor*** — cinci dolari pentru cinci mii de cuvinte! În loc de doi cenţi cuvîntul, zece cuvinte la cent! Şi unde mai pui că redacţia o lăuda. Iar cecul îl va primi la publicare. Va să zică toată

povestea cu minimum doi cenţi de cuvînt şi cu plata la acceptare nu era decît un basm de ador

mit copiii. Era o minciună şi el se lăsase împins pe căi greşite de minciuna asta. Dacă ar fi ştiut, n-ar mai fi încercat niciodată să scrie. S-ar fi dus să muncească — să muncească pentru Ruth. Se întoarse cu gîndul la prima zi în care se apucase să scrie şi se îngrozi cînd îşi dădu seama cît de mult timp pierduse — şi totul pentru zece cuvinte la cent. Şi celelalte înalte răsplăţi pe care le primesc scriitorii trebuie să fie tot minciuni. Toate ideile lui despre scriitori, pe care şi le făcuse luîndu-se după spusele altora, erau false. Avea dovada în faţa ochilor.

Un număr din ***Transcontinental*** costa douăzeci şi cinci de cenţi iar pe coperta lui solemnă şi artistic întocmită scria că e una dintre cele mai mari reviste. Era o revistă importantă, serioasă, care apăruse prima oară cu mult înainte de naşterea lui şi care de atunci niciodată nu-şi întrerupsese apariţia. În fiece lună pe coperta exterioară apăreau cuvintele unuia dintre marii scriitori ai lumii, cuvinte ce subliniau înalta misiune împlinită de ***Transcontinental*** şi dedesupt se afla facsimilul semnăturii unei vedete a scrisului, ale cărei prime sclipiri de măiestrie ieşiseră la lumină în coloanele revistei. Iar această măreaţă revistă, ***Transcontinental Monthly*** ce părea inspirată de glasuri cereşti, plătea cinci dolari pentru cinci mii de cuvinte! Martin îşi aminti de marele scriitor care nu demult murise în ţară străină, în neagră mizerie — lucru ce nu i se mai părea de fel surprinzător dacă ţinea

seamă de princiara răsplată acordată scriitorilor.

Da, căzuse în cursă, luase drept bune minciunile din ziare cu privire la onorariile scriitorilor şi din pricina asta pierduse doi ani de zile. Dar acum va şti să se smulgă din capcană. Nu va mai scrie nici un rînd. Niciodată. Va face ceea ce Ruth ar fi dorit ca el să facă, ce dorea toată lumea: îşi va găsi o slujbă. Gîndul acesta îi aduse aminte de Joe — Joe cel care hoinărea acum prin împărăţia trîndăviei. Un adînc oftat pornit din invidie îi zgudui pieptul. Nenumăratele zile de

cîte nouăsprezece ore de muncă îl influenţau acum cu mare putere. Dar Joe nu era îndrăgostit, nu avea nici una din răspunderile pe care le creează dragostea şi-şi putea îngădui să hoinărească prin împărăţia trîndăviei. El, Martin, are pentru ce să muncească şi va munci. Chiar de mîine dimineaţă, cît mai devreme, va porni să-şi caute o slujbă. O va anunţa şi pe Ruth că apucase acum pe un drum nou şi că era gata să intre la biroul tatălui ei.

Cinci dolari pentru cinci mii de cuvinte, zece cuvinte la cent, iată ce preţ avea arta pe piaţă! Dezamăgirea ascunsă sub acest adevăr, minciuna cuprinsă în el, infamia acestei realităţi îi acaparaseră toate gîndurile; iar în dosul pleoapelor lăsate ardea cu litere de foc cifra de 3 dolari şi 85 de cenţi, datoria lui la băcan. Se cutremură şi un junghi îl străbătu prin oase. Cel mai rău îl dureau şalele. Îl durea capul, creştetul capului îl durea, ceafa îl durea, creierii din ţeastă îl dureau, clocoteau parcă, în vreme ce durerea de deasupra sprîncenelor devenise de neîndurat. Iar mai jos de sprîncene, proţăpită în dosul pleoapelor, strălucea neîndurătoare cifra de 3 dolari şi 85 de cenţi. Deschise ochii ca s-o alunge, dar lumina albă din odaie părea că-i arde globurile ochilor cu un fier roşu şi-l sili să coboare pleoapele şi să se uite din nou la cifra de foc: 3 dolari si 85 de cenţi.

Cinci dolari pentru cinci mii de cuvinte, zece cuvinte la cent — gîndul acesta i se înfipse adînc în creier şi nu putu să mai scape de el, aşa cum nu putea să alunge

din dosul pleoapelor pe acei 3 dolari şi 85 de cenţi. Dar cifra parcă porni să tremure şi el o urmări cu interes, o văzu cum se stinge încetişor şi în locul ei se aprinde un 2. Ah, da! se gîndi el, asta-i la brutar! Cifra care-i apăru după aceea fu 2 dolari şi 50 de cenţi. De data asta nu înţelese despre ce e vorba şi începu să caute dezlegarea, cu înfrigurare, de parcă de dezlegarea asta ar fi atîrnat moartea ori viaţa lui. Era dator cuiva doi dolari şi jumătate, nu încăpea nici o îndoială, dar cui anume? Un întreg univers vrăjmaş îi punea în spate povara asta, îi cerea să afle cui îi datorează, iar el rătăcea pe nesfîrşitele coridoare ale minţii, intra în tot felul de boxe pline cu vechituri, în cămări pline ochi cu crîmpeie de amintiri şi lucruri cunoscute, şi pretutindeni căuta zadarnic. După un lung răstimp, care i se păru o veşnicie, îşi aduse aminte, fără nici un efort, că Mariei îi datora suma aceea. Cu o imensă uşurare îşi aduse din nou sufletul în camera de tortură, în dosul pleoapelor lăsate. Dezlegase problema şi acum putea să se odihnească. Dar nu, n-avea parte de odihnă, 2 dolari şi 50 de cenţi se stinse şi în loc apăru un 8 de foc. Asta ce mai era? Trebui să ia de la capăt spăimîntă- torul ocol al întregii lui minţi, ca să poată afla.

Cît timp i-a luat această nouă căutare n-a putut să ştie, dar după o vreme, care i s-a părut uriaşă, fu readus în fire de o bătaie în uşă şi de glasul Mariei care-l întreba de nu cumva e bolnav. Îi răspunse cu o voce stinsă pe care nu şi-o recunoscu, spunîndu-i că aţipise puţin. Rămase înmărmurit cînd văzu că în odaie

pătrunsese întunericul nopţii. Scrisoarea o primise la ceasurile două după-masă şi aducîndu-şi aminte de asta îşi dete seama că e bolnav.

Pe urmă în spatele pleoapelor închise se aprinse din nou acel 8, iar pentru el reîncepu supliciul. Dar acum era mai iscusit. Nu avea nevoie să rătăcească pe coridoarele minţii. Fusese un nătărău. Apăsă pe o manetă şi mintea începu să se învîrtă în faţa lui ca o monstruoasă roată a norocului, un fel de căluşei ai aducerii-aminte, un glob mare de înţelepciune care se rotea fără încetare. Din ce în ce mai iute se rotea pînă rotirea îl cuprinse şi pe el în iureşul ei şi-l aruncă în cercuri nesfîrşite prin abisuri de întunecime.

În chip foarte firesc se trezi deodată în faţa unui sul de călcat în care vîra mereu manşete scrobite. Dar pe cînd făcea treaba asta băgă de seamă că pe manşete apăreau nişte cifre. Se gîndi atunci că era un nou procedeu de a face monograme pe rufărie, dar cînd privi mai de-aproape văzu că pe una dintre manşete

scria 3 dolari şi 35 de cenţi. Îşi dădu imediat seama că era nota de la băcan şi că toate manşetele nu erau decît notele lui de plată care se tot învîrteau pe sulul de călcat. Îi veni o ideie grozavă. O să arunce toate notele pe jos şi în felul ăsta va scăpa de ele, nu va mai trebui să le achite. În aceeaşi clipă înşfăcă plin de scîrbă toate notele, le mototoli şi le aruncă pe podeaua nemaipomenit de murdară. Grămada creştea însă mereu şi cu toate că fiecare notă apărea în mii de exemplare, nu găsi printre ele decît una singură de doi dolari şi jumătate, pe care îi datora Mariei. Asta însemna că Maria n-avea să-l grăbească cu plata, dar el hotărî plin de generozitate că numai ei o să-i plătească; aşa că se apucă să caute prin grămada de jos nota de plată a Mariei. O căută cu desperare, veacuri în şir, şi încă o mai căuta cînd sosi stăpînul hotelului, olandezul cel umflat. Chipul olandezului ardea de mînie şi Martin îl auzi cum strigă cu glas de stentor ce răsuna în întreg universul: „Am să-ţi opresc din leafă toate manşetele astea!" Grămada de manşete crescu pînă ajunse cît un munte şi Martin îşi dădu seama că era osîndit să trudească o mie de ani ca sa le poată plăti. Ei, va să zică nu-i mai rămînea de făcut nimic altceva decît să-l ucidă pe stăpîn şi să dea foc spălătoriei. Dar olandezul cel voinic îi spulberă planurile, căci îl prinse de ceafă, îl ridică în sus şi începu să-l zgîlţîie. Îl zgîlţîi pe deasupra meselor de călcat, pe deasupra cuptorului şi a sulului, apoi prin camera unde se spălau rufele, pe deasupra storcătorului şi a spălătorului cel mare. Îl

zgîlţîi pînă începură să-i clănţăne dinţii şi să-l doară capul, iar lui nu-i venea să creadă că olandezul este aşa de voinic.

Apoi se trezi iarăşi la sulul de călcat, primind manşetele pe care de partea cealaltă le băga la sul directorul unei reviste. Fiecare manşetă era un cec, iar Martin le cerceta pe toate cu înfrigurare şi aşteptînd cu sufletul la gură, dar toate erau albe. Stătu acolo şi primi cecurile albe vreme cam de un milion de ani şi nu lăsă pe nici unul să-i scape, de teamă ca nu cumva tocmai acela să fie completat. Şi în cele din urmă dădu peste el. Cu degete tremurătoare îl privi în zare. Era un cec de cinci dolari. „Ha! ha! ha!” rîse directorul de dincolo de sulul de călcat. „Bine, atuncea am să te ucid”, zise Martin. Se duse dincolo ca să caute toporul şi-l găsi pe Joe scrobind manuscrise. Încercă mai întîi să-l convingă să lase puţin scrobitul, apoi îi smulse toporul din mînă. Dar unealta rămase suspendată în aer fiindcă Martin se trezi din nou în camera unde călcau rufele şi în mijlocul unei furtuni de zăpadă. Dar nu, nu ningea, nu cădeau fulgi de zăpadă, ci cecuri de sume mari, cel mai mic fiind de o mie de dolari. Începu să le adune şi să le rînduiască în pachete de cîte o sută şi legă zdravăn cu sfoară fiecare pachet.

Îşi înălţă o clipă ochii pînă atunci aţintiţi spre pachete şi-l văzu pe Joe jonglînd ca un scamator cu fiare de călcat, cu cămăşi scrobite şi cu manuscrise. Din cînd în cînd se mai întindea şi lua şi cîte un pachet de cecuri pe care-l adăuga cercului de obiecte

zburătoare ce ajunsese uriaş, spărsese acoperişul şi se înălţa, pînă-l pierdeai din ochi, în înaltul cerului. Martin vru să-i dea una cu toporul, dar celălalt i-l smulse şi-l adăugă cercului uriaş. Pe urmă îl înşfăca şi pe Martin şi-l adăugă şi pe el. Martin zbură prin acoperiş prin- zînd mereu la manuscrise, aşa că revenind jos avea strîns un braţ bunişor. Dar de-abia ajunse jos că din nou plecă în sus, pe urmă a doua şi a treia oară şi de nenumărate ori zbură pe roata uriaşă a cercului. De departe auzea o voce copilărească de sopran care tot cînta: „Valsează cu mine încă o dată, Willie, încă o dată, încă o dată, mereu”.

Izbuti să prindă din zbor toporul în mijlocul acelei Căi a Laptelui, alcătuită din cecuri, cămăşi scrobite şi manuscrise şi se pregăti să-l ucidă pe Joe cînd va ajunge iar jos. Dar nu mai ajunse jos. În schimb, la două dimineaţa, auzindu-i gemetele prin peretele subţire, Maria veni în odaie la el şi-i puse cărămizi calde pe trup şi cîrpe ude pe ochii care-l dureau cumplit.

Capitolul XXVI

A doua zi de dimineaţă, Martin Eden n-a plecat să-şi caute o slujbă. De-abia în ceasurile tîrzii ale după- amiezii a ieşit din delir şi a privit prin odaie cu ochii care-l dureau cumplit. Mary, unul din membrii tribului Silva, o fetiţă de opt ani care-i veghea la căpătîi, scoase un ţipăt cînd îl văzu că-şi vine în fire. Din bucătărie, Maria alergă iute într-acolo. Îi puse pe frunte mîna ei bătătorită de muncă şi-i cercetă pulsul.

— Nu vrei maninci ceva? întrebă Maria.

Martin clătină din cap. Nimic nu dorea mai puţin decît să mănînce şi nici nu-i venea să creadă că i-a fost foame vreodată.

— Mi-e rău, Maria, sînt bolnav, zise el cu glas stins. Ce-oi fi avînd? Nu ştii cumva?

— Gripa, zise Maria. La două ori trei zile face bine. Mai bine acumă nu manincă. Pe urma puţin cîte puţin poate mînca. Şi mîine poate trebuie măncăt.

Martin nu era obişnuit să fie bolnav, aşa că după ce Maria şi fetiţa ei părăsiră camera, încercă să se scoale din pat şi să se îmbrace. Capul îi vîjîia şi îl dureau ochii atît de tare încît nu era în stare să-i ţină deschişi, totuşi, cu un suprem efort de voinţă, se tîrî din pat dar nu izbuti să ajungă decît pînă la masă şi acolo toate puterile îl părăsiră. Peste o jumătate de oră, cu mare greutate, reuşi să se întoarcă în pat, unde fu mulţumit să zacă întins, cu ochii închişi şi să-şi cerceteze

slăbiciunea şi durerile ce-l săgetau prin trup. Maria veni de mai multe ori şi-i schimbă cîrpele ude de pe frunte. Altminteri îl lăsa în pace, fiind prea înţeleaptă pentru a-l mai tulbura cu vorbe de prisos. Asta îi umplu iar sufletul de recunoştinţă şi murmură numai pentru sine: „Maria, la tine are ferma de laptele, da, da, are”.

Pe urmă îi veni în minte de mult apusul său trecut, abia ieri săvîrşit. I se părea că o viaţă trecuse din clipa cînd primise plicul de la ***Transcontinental,*** într-adevăr o viaţă de om, de vreme ce totul se sfîrşise şi începuse un capitol nou. Făcuse toate eforturile de care fusese în stare, se străduise din răsputeri, iar acum se prăbuşise şi zăcea lat, întins pe spate. Dacă n-ar fi îndurat atîta foame, gripa nu l-ar fi doborît. Fusese trîntit la pămînt şi nu mai avusese puterea de a goni din trup germenul bolii. Aici ajunsese.

— Ce-i foloseşte unui om să scrie o întreagă bibliotecă, dacă îşi pierde viaţa? întrebă el cu glas tare. Asta nu-i o treabă pentru mine. Am încheiat-o cu literatura. Optez pentru cancelarie, pentru viaţa de conţopist cu leafă lunară şi pentru un menaj modest alături de Ruth.

Peste două zile, după ce mîncase un ou, două felioare de pîine prăjită şi băuse o ceaşcă de cafea, ceru scrisorile, dar ochii îl dureau prea tare ca să poată citi.

— Citeşte-le tu, Maria, o rugă el. Scrisorile lungi şi groase dă-le deoparte, aruncă-le sub masă. Citeşte- mi-le numai pe cele mici.

— Nu poate, răspunse Maria. Tereza poate, ea merge la şcoală.

Prin urmare Tereza Silva, fetiţa de nouă ani, îi deschise scrisorile şi i le citi. Martin ascultă distrat o somaţie lungă trimisă de agenţia de unde închiriase maşina de scris, în vreme ce-şi chinuia mintea să afle un mijloc de a găsi o slujbă. Deodată îşi adună gîndurile.

— Vă oferim patruzeci de dolari pentru toate drepturile asupra nuvelei dumneavoastră... silabisea încetişor Tereza — cu condiţia de a ne îngădui să operăm orice modificări vom socoti necesare.

— Ce revistă e asta? strigă Martin. Dă repede hîrtia încoace.

Acuma reuşi să citească fără să mai simtă vreo durere. Revista care-i oferea patruzeci de dolari era ***White Mouse,*** iar nuvela cu pricina se dovedi a fi tot una dintre vechile lui nuvele de groază, intitulată ***Vîrte- jul.*** Citi de mai multe ori scrisoarea de la un capăt la celălalt. Redacţia îi comunica în mod limpede că nu izbutise să realizeze cum trebuie ideea respectivă, dar că ei tocmai ideea voiau s-o cumpere, deoarece o găseau originală. Dacă le îngăduia să taie din ea cam o treime, o cumpărau şi urmau să-i trimită patruzeci de dolari la primirea răspunsului său.

Spuse să i se dea imediat toc şi cerneală şi răspunse pe loc că n-aveau decît să taie şi trei treimi dacă pofteau, dar să trimită de îndată cei patruzeci de dolari.

După ce scrisoarea fu pusă la cutie de Tereza, Martin se întinse în pat şi căzu pe

gînduri. Va să zică tot nu era minciună. ***White Mouse*** plătea la acceptare. ***Vîrtejul*** avea vreo trei mii de cuvinte. Tăind o treime, rămîneau două mii. La preţul de patruzeci de dolari venea doi cenţi cuvîntul. Plata la acceptare şi doi cenţi cuvîntul — ziarul spusese adevărul. Şi el, care socotise că ***White Mouse*** ar fi o revistă de mîna a treia! Era limpede că nu cunoştea revistele. Crezuse că ***Transcontinental*** e revistă de mîna întîi şi iată că plătea un cent pentru zece cuvinte. Fusese convins că ***White Mouse*** nu merită nici o atenţie şi iată că plăteşte de douăzeci de ori mai bine decît ***Transcontinental*** şi, în plus, plăteşte la acceptare.

în orice caz, un lucru era sigur: cînd se va face bine nu se va mai duce să caute slujbă. Mai avea în cap multe istorii tot atît de bune ca şi ***Vîrtejul,*** şi cu patruzeci de dolari bucata va putea să cîştige mult mai mult decît în orice slujbă ori funcţie. Tocmai cînd socotea că bătălia e pierdută, iată că o cîştigase. Avea dovada că poate face carieră. Drumul era acum deschis. După ***White Mouse,*** avea să adauge revistă după revistă pe lista editorilor săi. Avea să lase treburile de scrib. Toate fleacurile pe care le scrisese fuseseră într-adevăr timp pierdut, nu-i aduseseră nici un dolar. De aici înainte se va consacra lucrului, lucrului de calitate şi va stoarce din ele tot ce are mai de preţ. Ar fi dorit ca Ruth să fie de faţă şi să-i împărtăşească bucuria, iar cînd cercetă din nou scrisorile întinse pe pat găsi şi una de la ea. Pe un ton blînd şi drăgăstos îi făcea reproşuri, spunîndu-i

că nu izbuteşte să înţeleagă ce-l putuse ţine departe atîta amar de vreme. Reciti scrisoarea cu un simţămînt de adoraţie, cercetă atent scrisul, rămînînd încîntat de fiece trăsătură de peniţă, iar la sfîrşit sărută semnătura.

În răspuns îi mărturisi deschis că nu mai trecuse s-o vadă pentru că hainele lui bune se aflau la muntele de pietate. Îi spuse că fusese bolnav, dar că din nou era aproape definitiv restabilit şi că pînă în zece zile sau două săptămîni (cît face o scrisoare pînă la New York şi îndărăt) îşi va scoate hainele de la amanet şi va trece s-o vadă.

Dar Ruth nu vru să aştepte zece zile ori două săptămîni. Şi pe urmă, iubitul ei era bolnav. A doua zi după-masă veni însoţită de Arthur şi cu trăsura familiei Morse, spre nemaipomenita desfătare a tribului Silva şi a tuturor mormolocilor de pe strada aceea şi spre uimirea Mariei. Biata femeie îi trase zdravăn de urechi pe toţi membrii tribului care se îngrămădeau prea tare în jurul musafirilor şi într-o englezească mai puţin înfiorătoare decît de obicei încercă să se scuze pentru felul cum era îmbrăcată. Mînecile suflecate în susul braţelor acoperite cu clăbuc de săpun şi sacul ud legat de talie arătau limpede cu ce anume treabă se îndeletnicise. Aşa de tare se fîstîci le vederea celor doi tineri atît de arătoşi care întrebau de chiriaşul ei, încît uită să-i poftească în micul ei salon. Ca să ajungă în camera lui Martin trecură prin bucătăria supraîncălzită, umedă şi plină cu aburi de la cazanul cel mare de rufe tocmai atunci pus la fiert.

În zăpăceala ei, Maria deschise în aceiaşi timp şi uşa de la odaie şi uşa dulăpiorului şi vreme de cinci minute în camera bolnavului năvăliră aburii şi mirosul de rufe murdare.

Ruth izbuti să facă la dreapta, apoi la stînga şi încă o dată la dreapta, să străbată prin coridorul îngust dintre masă şi pat şi să ajungă la căpătîiul lui Martin; însă fratele ei se înclină prea tare către colţişorul un- de-şi gătea Martin şi dărîmă cu larmă şi clinchet un vraf de oale şi crătiţi. Arthur nu zăbovi prea mult. Ruth ocupase singurul scaun din încăpere, iar el, după ce spuse vorbele de cuviinţă, ieşi afară şi rămase lîngă gard în centrul unui grup de şapte ţînci uluiţi, toţi din tribul Silva, care se uitau la el ca la urs. De jur împrejurul trăsurii se strînseseră copii din vreo zece rîn- duri de case, toţi cu gurile căscate de mirare şi aştep- tînd să se întîmple cine ştie ce poznă. Pe strada lor trăsurile nu se arătau decît la nunţi şi la înmormîntări; de data asta nu era vorba nici de nuntă, nici de în- mormîntare; prin urmare trebuia să fie ceva nemaivăzut şi nemaipomenit pentru care merita să aştepţi.

Cînd o văzu pe Ruth, Martin fu în culmea fericirii. Era o fire profund sentimentală şi nevoia lui de căldură şi dragoste depăşea cu mult măsura comună. Dorea cu aprindere simpatia celorlalţi, simpatie care pentru el se confunda cu înţelegerea pe cale raţională: rămînea să afle de acum încolo că simpatia pe care i-o arăta Ruth era de natură în primul rînd sentimentală şi

pornea mai mult din delicateţe sufletească decît din înţelegerea raţională a obiectului simpatizat. De aceea abia cînd Martin îi luă mîna într-a lui şi-i vorbi plin de bucurie, dragostea o făcu pe Ruth să-i strîngă şi ea mîna şi să se uite cu ochi umezi şi strălucitori la slăbiciunea şi la urmele pe care suferinţa i le lăsase pe chip.

Dar cînd el îi povesti despre cele două scrisori de la reviste, despre deznădejdea pe care i-o pricinuise cea de la ***Transcontinental*** şi nemărginita bucurie pricinuită de scrisoarea de la ***White Mouse,*** Ruth nu-l mai urmări. Auzea vorbele lui şi le pătrundea înţelesul literal, dar era departe de a-i împărtăşi deznădejdea ori bucuria. Nu putea să treacă dincolo de interesele imediate. N-o interesa publicarea nuvelelor prin reviste. Numai căsătoria o interesa. Totuşi nu-şi dădea seama de asta, aşa după cum nu pricepea că dorinţa ei ca Martin să-şi găsească o slujbă era doar impulsul instinctului matern. Ar fi roşit dacă cineva i-ar fi spus deschis şi răspicat toate astea, iar pe urmă ar fi cuprins-o indignarea şi ar fi afirmat că n-o interesa decît bărbatul pe care-l iubea şi realizarea personalităţii lui. Astfel că în vreme ce Martin îşi deschidea inima, ridicat pe culmile fericirii de primul succes al muncii pe care şi-o alesese, ea nu lua seama decît la cuvinte şi arunca din cînd în cînd cîte o privire prin odaie, surprinsă de ceea ce vedea.

Pentru prima oară vedea Ruth chipul hîd al sărăciei, îndrăgostiţii chinuiţi de foame i se păruseră totdeauna romantici,

dar habar n-avea cum trăiesc acei îndrăgostiţi flămînzi. Privirile îi alergau într-una de la ce vedea în cameră la chipul lui şi pe urmă din nou în cameră. Mirosul jilav de rufe murdare, care intrase în odaie o dată cu ea, îi făcea rău. Martin probabil că era impregnat cu mirosul ăsta, dacă femeia de alături spăla cumva des. Iată în ce chip degradarea devenea contagioasă. Cînd se uita la Martin, avea impresia că vede necurăţenia pe care cele din jur o lasă asupră-i. Nu-l văzuse niciodată nebărbierit, iar acum barba lui de trei zile îi făcea scîrbă. Nu numai că îi dădea, înăuntru şi în afară, aspectul întunecat şi mohorît al întregii case Silva, dar parcă scotea şi mai mult la vedere forţa aceea a lui, aproape animalică, pe care ea nu putea s-o suporte. Şi iată-l acum şi mai adînc cufundat în nebunie, din pricina celor două scrisori cu care atîta se mîndrea. Numai puţin lipsise ca el să se dea bătut şi să-şi ia o slujbă. Acum va rămîne mai departe în casa asta înfiorătoare, scriind şi suferind de foame încă vreo cîteva luni.

— Ce miroase aşa? întrebă ea deodată.

— Probabil rufele Mariei, răspunse Martin. M-am obişnuit de mult cu mirosul lor.

— Nu, nu; nu asta. E altceva. Un miros greu, închis, care te îmbolnăveşte.

Martin adulmecă aerul înainte de a răspunde.

— Eu nu simt nici un alt miros în afară de cel de fum de tutun stătut, zise el.

— Asta-i. E îngrozitor. De ce fumezi aşa de mult, Martin?

— Nu ştiu. Atîta ştiu că de cîte ori mă simt stingher fumez mult mai mult ca de obicei. Şi pe urmă e o

obişnuinţă atît de veche. Am învăţat să fumez cînd eram un copilandru.

— Dar nu-i un obicei frumos, doar ştii asta, îl certă ea. Duhneşte pînă la cer.[1]

— E vina tutunului. Nu pot să cumpăr decît din cel mai ieftin. Mai ai răbdare pînă primesc cecul de patruzeci de dolari. Am să fumez un tutun care să nu le miroasă nici îngerilor. Dar n-a fost ceva prea rău, nu-i aşa, două lucrări acceptate în trei zile? Cei patruzeci şi cinci de dolari au să acopere aproape toate datoriile pe care le am.

— Asta pentru munca pe doi ani? întrebă Ruth.

— Nu, pentru mai puţin de o săptămînă. Fii, te rog, bună şi dă-mi carnetul din colţul celălalt al mesei, carnetul acela cu scoarţe cenuşii. Martin deschise carnetul şi începu să-l răsfoiască grăbit. Da, am avut dreptate. Patru zile pentru ***Dangătul clopotelor*** şi două pentru ***Vîrtejul.*** Asta înseamnă patruzeci şi cinci de dolari pentru o săptămînă de muncă, o sută optzeci de dolari pe lună. Depăşeşte toate lefurile la care m-aş putea eu gîndi. Şi pe urmă, e doar începutul. O mie de dolari pe lună nu e prea mult pentru ca să-ţi cumpăr tot ce aş vrea să ai tu. O leafă de cinci sute de dolari nu mi-ar ajunge. Aceşti patruzeci şi cinci de dolari nu-s decît un modest început. Aşteaptă pînă mi-oi lua vînt. Atuncea le fumez pe toate.

[1] Aluzie la o frază rostită de regele Claudius (Shakespeare: ***Hamlet,*** actul III, scena 3): „Păcatu-mi rîncezit la cer, duhneşte”.

Ruth nu-i înţelese fraza de argou şi crezu că tot despre tutun vorbeşte.

— Şi-aşa fumezi mai mult decît trebuie, iar felul tutunului n-are prea mare importanţă. Fumatul în sine nu e ceva frumos, indiferent ce fel de tutun fumezi. Eşti ca un coş de fabrică, un vulcan viu, un fel de locomotivă, e ceva cum nu se poate mai neplăcut, Martin, dragul meu, doar ştii bine.

Se aplecă înspre el cu ochi grei de rugă, iar cînd îi privi chipul delicat şi ochii puri şi limpezi, Martin avu din nou senzaţia nimicniciei proprii, aşa cum o mai avusese de multe ori în trecut.

— Aş vrea să nu mai fumezi de loc, şopti Ruth. Te rog... de dragul meu.

— Bine, nu mai fumez, strigă el. Fac tot ce-mi ceri tu, iubito, orice; doar ştii asta.

Atunci o încercă o mare ispită. Văzuse limpede, şi nu numai o singură dată, cît de influenţabil şi uşor de convins se arăta Martin, iar acum era sigură că dacă l-ar ruga să renunţe la scris, el i-ar împlini rugămintea. O clipă, vorbele îi fluturară pe buze. Dar nu le rosti. Nu era îndeajuns de vitează; de fapt nu îndrăznea. În schimb se plecă în întîmpinarea lui, iar cînd fu înlănţuită în braţele lui Martin, murmură:

— Ştii, Martin, de fapt nu pentru mine te rog, ci pentru binele tău. Sînt sigură că fumatul îţi face rău; şi în afară de asta, nu e bine să te laşi înrobit de nimic.

— Voi fi de-a pururi robul tău, zîmbi Martin.

— În cazul ăsta voi începe să-mi rostesc poruncile.

Îi aruncă o privire sprinţară, deşi în adîncul sufletului şi începuse să regrete că nu dăduse glas marii ei dorinţi.

— Nu trăiesc decît pentru a împlini poruncile măriei-tale.

— Bine. Atunci prima mea poruncă este: Străduite-vei să te bărbiereşti în fiece zi. Ia te uită cum m-ai zgîriat pe obraz.

Şi astfel totul se încheie cu mîngîieri şi glume de îndrăgostiţi. Cîştigase totuşi ceva şi nu putea să se aştepte la prea multe deodată. Mîndria ei de femeie fusese măgulită de hotărîrea lui de a nu mai fuma. Data viitoare îl va convinge să-şi găsească o slujbă, căci oare nu se obligase el să împlinească tot ce i-ar cere?

Se ridică de lîngă el ca să cerceteze camera, examină sforile de deasupra capului, încărcate cu

note dactilografiate, află taina cîrligului ce folosea la atîrnarea bicicletei în tavan şi se întristă la vederea mormanului de manuscrise de sub masă, care pentru ea reprezentau tot atîta vreme pierdută. Lampa de gătit o umplu de admiraţie, dar cînd cercetă rafturile pentru provizii, le găsi goale.

— Bine, dar n-ai nimic de mîncare, dragul meu, zise Ruth cu afectuoasă compătimire. Probabil că rabzi de foame.

— Păstrez mîncarea în dulapul Mariei, în cămară, minţi el. Stă mai bine acolo. Nu-i nici un pericol să sufăr de foame. Ia uită-te aici!

Venise iarăşi lîngă el şi-l văzu îndoind braţul, iar bicepsul îi umflă mîneca zvîcnind într-un nod de muşchi, tari şi puternici. Avea oroare de muşchii lui. Nu-i plăceau. Dar inima, sîngele şi toate fibrele făpturii ei erau încîntate şi doreau forţa; din nou, în acelaşi chip inexplicabil ca şi în trecut, nu se depărtă ci se înclină către el. Iar în clipa următoare, cînd el o prinse în braţe şi o strînse la piept, mintea ei, preocupată numai de aspectele superficiale ale vieţii, fu încă o dată revoltată; dar inima, femeia din ea, preocupată de însăşi viaţa, chiuia de bucurie. În asemenea clipe simţea cu cea mai mare intensitate cît de uriaşă era dragostea ei pentru Martin, căci aproape leşina de fericire cînd se simţea cuprinsă de braţele lui vîn- joase, care o strîngeau atît de tare încît o durea înlănţuirea lor pătimaşă. În astfel de momente afla temeiuri pentru faptul că-şi trădase principiile, că îşi călcase în picioare înaltele idealuri şi, mai presus de toate,

pentru tacita răzvrătire împotriva voinţei tatălui şi a mamei. Ei nu voiau ca ea să se mărite cu omul acesta. Nu puteau înţelege cum de-l iubeşte. Nici ea nu putea înţelege, uneori, cînd nu se afla în preajma lui şi redevenea o fiinţă rece şi calculată. Cînd se afla alături de el îl iubea — ce-i drept cu o dragoste adesea jignită şi speriată; dar oricum, era dragoste, o dragoste mai tare decît ea.

— Gripa asta nu-i mare lucru, spunea Martin. Te zguduie puţin şl mai ales îţi dă nişte dureri de cap nenorocite, dar nici nu se compară cu febra tropicală.

— Ai avut şi aşa ceva? întrebă ea distrată, cu gîndurile concentrate asupra dumnezeieştii bucurii pe care o trăia în braţele lui.

Şi astfel, cu întrebări pe care aproape că nici nu le auzea, îl ispitea pe Martin, pînă în clipa cînd tresări la auzul vorbelor lui.

Suferise de febră tropicală într-o colonie secretă de leproşi, pe insulele Hawai.

— Dar de ce te-ai dus acolo? întrebă Ruth.

O asemenea lipsă de grijă pentru propria lui fiinţă i se părea criminală.

— Fiindcă nu ştiam, răspunse el. Nici prin cap nu-mi trecea să mă duc la leproşi. După ce am dezertat de pe schooner şi am debarcat pe plajă, am pornit către interiorul insulei ca să caut un loc unde să mă ascund. Trei zile am

trăit cu ***guaiave***[1], cu mere ***ohia***[2] şi banane care toate cresc sălbatice în junglă. A patra zi am dat peste o cărare, o potecuţă pe care nu se putea umbla decît cu piciorul. Ducea către interiorul insulei. Era tocmai direcţia în care voiam şi eu să merg şi existau semne că fusese umblată de curînd. Într-un loc cărarea mergea de-a lungul unei creste înguste cît o muchie de cuţit. Nu era mai lată de treizeci de centimetri, iar de o parte şi de alta se prăvăleau pereţii unor prăpăstii adînci de sute de metri. Un singur om, înarmat şi bine aprovizionat cu muniţii ar fi putut ţine piept acolo la o sută de mii.

Era singura cale care ducea spre ascunzătoare. La trei ceasuri după ce am dat peste cărare, eram acolo, într-o vîlcea, o înfundătură între piscuri de lavă. Vîl- ceaua era săpată în terase pe care creşteau arbori ***taro*** şi pomi fructiferi, la umbra cărora se aflau opt ori

---

[1] Numele unui arbore din regiunile tropicale ale America.

[2] Fruct tropical.

zece colibe acoperite cu iarbă. Dar de cum i-am văzut pe locuitorii colibelor, mi-am şi dat seama peste ce nimerisem. O singură privire era prea de ajuns.

— Ce-ai făcut? întrebă Ruth cu respiraţia tăiată, ascultînd îngrozită şi fascinată, ca orice Desdemonă.

— Nu mai puteam face nimic. Conducătorul lor era un bătrîn de treabă, ajuns în ultimul stadiu de boală, dar domnea acolo ca un adevărat rege. El descoperise vîlceaua aceea şi întemeiase adăpostul — ceea ce era un lucru cu totul împotriva legii. Dar avea arme, muniţii din belşug, iar indigenii aceia, obişnuiţi să vîneze vite sălbatice şi mistreţi erau nişte ochitori care nu dădeau niciodată greş. Nu, nu exista nici o posibilitate de fugă pentru Martin Eden. A rămas acolo... trei luni.

— Dar cum ai scăpat?

— Aş mai fi şi astăzi acolo dacă în ascunzătoare nu s-ar fi aflat şi o fată jumătate chinezoaică, un sfert albă şi un sfert hawaiană. Era o frumuseţe de fată, sărmana, şi cu educaţie foarte aleasă. Mama ei era o milionară din Honolulu. Ei, fata asta m-a scos de acolo în cele din urmă. Maică-sa finanţa ascunzătoarea, înţelegi, aşa că n-avea de ce să se teamă dacă mă lăsa să fug. Dar mai întîi m-a pus să jur că niciodată nu voi destăinui existenţa ascunzătorii. Şi n-am făcut-o. În clipa asta pomenesc de ea pentru prima oară. Fata nu suferea decît de cele dintîi semne ale boalei. Degetele de la mîna dreaptă erau puţin închircite şi pe braţ avea o mică pată. Atîta tot. Trebuie să fi murit între timp

— Dar nu ţi-a fost teamă? Şi nu te-ai bucurat cînd ai scăpat de-acolo fără să te molipseşti de boala .aceea îngrozitoare?

— Ba la început am fost cam speriat, mărturisi el. Dar m-am obişnuit. Îmi părea totuşi foarte rău de biata fată şi asta nu-mi mai dădea răgaz să mă sperii. Era aşa de frumoasă, şi la trup şi la suflet, şi nu era decît foarte puţin bolnavă; cu toate astea era con-

damnată să rămînă acolo, să trăiască viaţa primitivilor sălbatici şi să putrezească încetul cu încetul. Lepra e cu mult mai îngrozitoare decît poţi să-ţi închipui.

— Săraca, murmură Ruth încetişor. E de mirare că te-a lăsat să pleci.

— Cum adică? întrebă Martin fără să vrea.

— Fiindcă probabil te iubea, zise Ruth, tot în şoaptă. Spune drept, aşa-i că te iubea?

În răstimpul cît muncise la spălătorie şi în ultima vreme, cît trăise mai mult în casă, Martin îşi pierduse culoarea lui sănătoasă, arămie, iar foamea şi boala îi măriseră şi mai mult paloarea feţei; pe sub paloarea aceasta se întinse încetişor valul roşeţii. Tocmai deschidea gura să răspundă, dar Ruth nu-l lăsă să vorbească.

— Lasă, nu-i nevoie să mai răspunzi. Ajunge, rîse ea.

Dar lui i se păru că în rîsul ei se făcea auzit un sunet metalic şi că strălucirea din ochi era rece ca gheaţa. În clipa aceea îşi aduse aminte de o furtună prin care trecuse cîndva, în nordul Pacificului. Pentru o clipă furtuna de-atunci îi apăru înaintea ochilor — o furtună de noapte, cu cer limpede şi sub o lună plină, iar valurile uriaşe luceau ca gheaţa în lumina lunii. Pe urmă revăzu fata din ascunzătoarea leproşilor şi-şi aduse aminte că din dragoste îl lăsase să plece.

— Era o fiinţă nobilă, zise el simplu. Mi-a redat viaţa.

Cu asta ar fi vrut să încheie, dar o auzi pe Ruth cum de-abia îşi gîtuie un oftat şi o văzu că-şi întoarce faţa de la el şi priveşte pe fereastră. Cînd se uită iar la Martin era liniştită şi în ochi nu-i mai licărea furtuna.

— Sînt o caraghioasă, se jelui ea. Dar nu pot altfel. Te iubesc atît de mult, Martin, aşa de mult. Cu vremea am să fiu mai îngăduitoare, dar acum nu pot să nu fiu geloasă pe fantomele acelea ale trecutului şi tu ştii că tot trecutul tău e plin de fantome. E şi normal, se grăbi ea să adauge, nelăsîndu-l să protesteze. Nici nu se putea altfel. Dar uite că bietul Arthur îmi face semn să mergem. Şi-a pierdut răbdarea de cînd aşteaptă. La revedere, iubitule.

— Există o doctorie pe care o fac spiţerii şi care le ajută bărbaţilor să se lase de fumat, îi mai spuse ea cînd ajunse la uşă. Am să-ţi trimit şi ţie.

Uşa se închise, dar se deschise din nou.

— Te iubesc, te iubesc tare, îi şopti ea. Şi de data asta plecă într-adevăr.

Cu ochii plini de admiraţie dar grijulii totuşi să observe culoarea imbrăcăminţii lui Ruth şi croiala (o croială necunoscută ei şi care producea un efect foarte frumos), Maria o conduse pînă la trăsură. Ţîncii dezamăgiţi se uitară după trăsură pînă o pierdură din vedere, pe urmă îşi îndreptară cu toţii privirile spre Maria, care devenise dintr-o dată cel mai important personaj de pe strada aceea. Dar tocmai una dintre odraslele ei îi spulberă toată faima anunţînd că nobilii musafiri nu veniseră la ei, ci la chiriaş.

După. asta, Maria a căzut din nou în starea de neînsemnătate în care se aflase, iar Martin începu să bage de seamă purtarea plină de respect a puştanilor din vecinătate. În ceea ce o priveşte pe Maria, Martin crescu în ochii ei cu o sută la sută, iar dacă băcanul portughez din colţ ar fi fost martorul acestei vizite a unor oameni veniţi cu tră-sura, mai mult decît sigur că i-ar fi mărit creditul cu încă trei dolari şi optzeci şi cinci de cenţi.

Capitolul XXVII

Steaua lui Martin începu să se înalţe. A doua zi după vizita lui Ruth, primi de la un săptămînal bulevardier din New York un cec de trei dolari pentru trei dintre trioletele lui. Peste alte două zile, un ziar din Chicago îi acceptă ***Căutătorii de comori,*** obligîndu-se
să-i plătească zece dolari la publicare. Nu era un preţ mare, dar ***Căutătorii de comori*** era prima lui scriere, cea dinţii încercare de a-şi exprima gîndurile într-o pagină tipărită. Iar ca o încununare, înainte de sfîrşitul săptămînii, povestirea de aventuri pentru tineret, cea de-a doua încercare pe care-o făcuse, fu acceptată de o revistă lunară pentru adolescenţi, numită ***Youth and Age.*** E drept că nuvela era mare şi avea cam douăzeci şi una de mii de cuvinte iar revista îi oferea şaisprezece dolari la publicare, ceea ce revenea cam la şaptezeci şi cinci de cenţi

pentru o mie de cuvinte; dar tot atît de adevărat era şi faptul că nuvela fusese a doua lui încercare literară şi el însuşi îşi dădea foarte bine seama că este destul de stîngace.

Dar nici chiar primele lui încercări nu purtau pecetea mediocrităţii. Caracteristica lor se dovedea a fi un fel de stîngăcie provenită din exces de forţă — stîngăcia începătorului care vrea să prindă fluturi cu maiul şi să sculpteze arabescuri cu bîta. De aceea Martin fu fericit să-şi vîndă pe nimica toată rodul celor dintîi strădanii de a face literatură. Cunoştea valoarea reală a acelor încercări şi nu-i trebuise prea mult timp ca să-şi dea perfect seama de ce însemnau ele. Nădejdile lui erau legate de lucrările din ultima perioadă. Se străduise să nu fie un simplu producător de maculatură literară pentru reviste. Se forţase să lucreze cu uneltele artei. Dar pe de altă parte, nu sacrificase în nici un fel vigoarea. Cu bună-ştiinţă, făcuse eforturi să-şi sporească această vigoare, ferindu-se în acelaşi timp de excese. De asemenea pasiunea pentru realitate nu-i slăbise cu nimic. Tot ce scria el era profund realist, deşi îşi dădea în permanenţă silinţa să îmbogăţească realitatea cu avîntul şi frumuseţile închipuirii. Ţintea să scrie opere de un realism înflăcărat, străbătute de năzuinţi generoase şi încredere în om. Idealul către care tindea era să zugrăvească viaţa aşa cum este ea, cu toate dibuirile spiritului şi veşnicele căutări ale sufletului.

În cursul lecturilor sale, descoperise două mari şcoli literare. Una îl socotea pe om zeu şi nu voia să ştie de originea lui pămîntească; cealaltă îl trata pe om ca pe un pumn de lut, fără să ţină seamă de visurile lui inspirate de ceruri şi de dumnezeieştile-i posibilităţi. După părerea lui Martin, atît şcoala omului-zeu cît şi aceea a omului-lut greşeau deopotrivă, prin îngustimea, vederilor şi năzuinţelor. Calea de mijloc se apropia mai mult de adevăr, cu toate că nu se împăca de fel cu şcoala omului-zeu şi sfida sălbăticia brutală a omului-lut. După părerea lui, idealul de adevăr în literatură îl atinsese în bucata Aventura, care se dovedise a nu fi de loc pe placul lui Ruth; părerile asupra acestui subiect privit în mare şi le exprimase într-un eseu intitulat ***Zeu şi lut.***

Dar ***Aventura*** şi toate celelalte bucăţi pe care el le considera drept cele mai realizate, încă rătăceau zadarnic de la o publicaţie la alta. Cele dintîi lucrări nu mai aveau în ochii lui nici un fel de însemnătate, în afara banilor căpătaţi de pe urma lor, iar povestirile de groază dintre care reuşise să vîndă două nu le socotea de loc cele mai valoroase, ori cele mai izbutite dintre lucrările lui. I se păreau doar pline de fantezie şi de fantastic, însă înzestrate cu farmecul şi strălucirea adevărului, care era şi sursa vigoarei lor. Socotea că a învesti fantasticul şi grotescul cu forţa realului este un simplu artificiu — un artificiu dibaci, în cel mai fericit caz. Literatura de înaltă calitate nu putea fi creată în domeniul acesta. Valoarea lor artistică

putea fi deosebită, dar el refuza să acorde însemnătate cu adevărat artistică unor lucruri lipsite de căldură umană. Dibăcia constase tocmai în a arunca peste chipul îndemînării lui artistice o mască de căldură şi simţire adînc umană şi asta izbutise s-o facă în vreo cinci sau şase povestiri de groază scrise înainte de a se fi urcat pe piscurile unde se aflau ***Aventura, Bucurie, Cazanul*** şi ***Vinul vieţii.***

Cei trei dolari pentru triolete îi folosi pentru a duce de bine, de rău o existenţă chinuită în aşteptarea cecului de la ***White Mouse.*** Cecul de trei dolari îl schimbă la neîncrezătorul băcan portughez, căruia îi plăti un dolar în contul datoriei, pe ceilalţi doi împărţindu-i între brutar şi negustorul de fructe. Nu era încă destul de bogat ca să-şi îngăduie să dea bani pe carne şi ajunsese iar foarte aproape de sfîrşitul proviziilor, cînd în sfîrşit sosi cecul de la ***White Mouse.*** Nu prea era hotărît unde să-l schimbe. Niciodată în viaţa lui nu intrase într-o bancă şi cu atît mai puţin fusese acolo cu treburi, iar acum avea dorinţa naivă şi copilărească de a păşi în birourile uneia dintre marile bănci din Oakland, la ghişeul căreia să depună foarte senin cecul lui de patruzeci de dolari. Dar pe de altă parte, bunul- simţ îi poruncea să-l schimbe la băcan pentru ca în felul acesta să-l impresioneze, ceea ce mai tîrziu avea să se traducă poate într-o mărire a creditului. Nu cu prea multă încîntare s-a înclinat pînă la urmă în faţa argumentelor ce-l împingeau înspre băcan, la care şi-a achitat nota în

întregime şi a primit în schimb un buzunar plin de monezi sunătoare. Şi-a plătit şi toate celelalte datorii pe la negustori, şi-a scos de la amanet costumul şi bicicleta, a achitat chiria pe o lună pentru maşina de scris şi i-a plătit Mariei chiria pe luna pentru care rămăsese dator şi pe o lună înainte. După toate astea i-au mai rămas în buzunar, pentru cheltuieli mărunte, aproape trei dolari.

Privită în sine, această sumă modestă reprezenta o avere. De îndată ce-şi scoase hainele se duse s-o vadă pe Ruth, iar pe drum nu se putea stăpîni să nu-şi sune în buzunar cele cîteva monezi de argint. Trăise atîta vreme fără nici un ban, încît acum, aidoma omului salvat de la moartea prin foame şi care nu-şi mai poate lua ochii de la mîncarea rămasă neconsumată, Martin nu mai putea lăsa banii din mînă. Nu era nici meschin, nici avar, dar banii aceştia însemnau mult mai mult decît suma lor exprimată în dolari şi cenţi. Era o dovadă a succesului, şi pajurile de pe monezi reprezentau pentru el tot atîtea izbînzi înaripate.

Fără să-şi dea seama cum, îi veni în minte gîndul că lumea asta era tare plăcută. În orice caz i se părea mai frumoasă. Săptămîni întregi fusese sumbră şi apăsătoare; acum însă, cînd îşi plătise aproape toate datoriile, cînd în buzunar îi sunau cei trei dolari, iar în minte îi stăruia conştiinţa succesului, soarele strălucea luminos şi cald şi chiar o bură de ploaie care veni pe neaşteptate şi-i udă pe drumeţii nepregătiţi i se păru o întîmplare fericită. Cînd răbda de

foame, gîndurile îi fugeau adesea la celelalte mii de oameni, pe care îi ştia că flămînzesc pe întinsul pămîntului; dar acum, cînd era sătul şi mulţumit, existenţa miilor de flămînzi nu-i mai era prezentă în minte. Îi uită cu totul şi, fiind îndrăgostit, îşi aduse aminte de nenumăraţii îndrăgostiţi de pe lume. Fără să se gîndească anume la asta, prin minte îi mişunau tot felul de crîmpeie din poeme de dragoste încă nescrise. Furat de astfel de impulsuri creatoare, coborî din tramvai, fără nici un fel de supărare, cu două staţii mai departe decît ar fi trebuit.

La familia Morse găsi lume multă. Cele două veri- şoare de la San Rafael veniseră s-o viziteze pe Ruth, iar doamna Morse, sub cuvînt că vrea să le distreze, îşi realiza de fapt planul ei de a o ţine pe Ruth cît mai mult înconjurată de tineri. Campania asta începuse în vremea absenţei forţate a lui Martin, şi acum se afla în plină desfăşurare. Avuse grijă să strîngă în casă la ea doar oameni care se ocupau cu lucruri serioase. Astfel, afară de cele două verişoare — Dorothy şi Florence — Martin găsi acolo doi profesori universitari, unul de latină şi celălalt de engleză, un tînăr ofiţer abia întors din Filipine, care fusese cîndva coleg cu Ruth, un tînăr cu numele Melville, secretarul particular al lui Joseph Perkins, directorul lui San Francisco Trust Company, în sfîrşit pe Charles Hapgood, un foarte dezgheţat ca- sier la o bancă, om de vreo treizeci şi cinci de ani, licenţiat de la Universitatea Stanford, membru al cluburilor „Nile” şi

„Unity” şi un apreciat orator al partidului republican în campaniile electorale — într-un cuvînt, în toate privinţele, un om de mare viitor. Printre domnişoarele prezente una era portretistă, una muziciană, şi alta avea doctoratul în sociologie şi era cunoscută prin partea locului pentru activitatea depusă în cadrul instituţiilor de binefacere ce activau în cartierele sărace din San Francisco. În planurile doamnei Morse femeilor nu le revenea însă un rol de seamă. Nu erau decît nişte accesorii necesare. În casă trebuiau neapărat atraşi bărbaţi cu ocupaţii serioase.

— Să nu te aprinzi cînd vorbeşti, îl dăscăli Ruth pe Martin, înainte de a-l supune supliciului prezentărilor.

La început fu puţin cam ţeapăn, muncit de-un sim- ţămînt al propriei stîngăcii, mai ales în ce priveşte felul cum îşi mişca umerii, care parcă reveniseră la vechiul lor nărav de a ameninţa cu distrugerea mobilele şi podoabele din jur. Pe de altă parte prezenţa atîtor necunoscuţi îl stînjenea. Pînă atunci nu mai fusese niciodată într-o societate atît de distinsă şi atît de numeroasă. Hapgood, casierul, îl fascina şi Martin se hotărî să-l cerceteze mai îndeaproape de îndată ce i se va ivi prilejul. Căci sub sfioşenia lui Martin pîndea firea lui bătăioasă, care-l îndemna să se măsoare cu bărbaţii şi femeile acelea şi să vadă ce lucruri, pe care el încă nu le învăţase, putuseră învăţa ei din cărţi şi din viaţă.

Ochii lui Ruth îl cercetau adesea, căci era foarte doritoare să-l vadă cum se descurcă şi fu pe cît de surprinsă pe atît

de bucuroasă observînd cît de degajat se întreţinea cu verişoarele ei. În orice caz îşi păstra bine cumpătul şi, de cînd se aşezase, umerii nu-i mai pricinuiau îngrijorări. Ruth ştia că verişoarele ei erau fete isteţe, sclipitoare dar superficiale, de aceea îi veni greu să înţeleagă laudele ce i le aduseră lui Martin la vremea culcării. În ceea ce-l priveşte pe el, care fusese totdeauna încîntarea celor din clasa lui, centrul veseliei şi bunei dispoziţii la balurile şi chermesele duminicale, găsi şi de data asta că nu e de loc greu să fii spiritual şi să întreţii vioiciunea discuţiilor într-o astfel de societate. În seara aceea succesul nu se dezlipi de lîngă el şi nu o dată îl bătu pe umăr, spunîndu-i că se descurcă bine, aşa că reuşi să rîdă şi să-i facă pe alţii să rîdă, fără a se simţi de fel stingherit.

Mai tîrziu însă, aprehensiunile lui Ruth se dovediră întemeiate. Martin şi profesorul Caldwell se aflau amîndoi într-un loc unde toţi ochii erau asupra lor. Deşi Martin se dezvăţase de obiceiul de a vîntura mîinile prin aer, Ruth rămăsese cît se poate de severă faţă de el şi acum găsea că îngăduie ochilor să sticlească prea des şi să arunce prea multe fulgere, că vorbeşte prea repede şi cu prea multă înfocare, că se arată prea pătimaş şi îngăduie sîngelui său năvalnic să-i coloreze prea intens obrajii. N-avea ţinută şi nu ştia să se stăpînească, fiind astfel în izbitor contrast cu tînărul profesor de engleză, cu care stătea de vorbă.

Numai că Martin nu dădea importanţă aparenţelor! Observase de la bun început

că celălalt are o minte foarte bine organizată şi posedă un apreciabil bagaj de cunoştinţe, pe care ştie să le mînuiască. Pe lîngă asta, profesorul Caldwell nu corespundea tipului obişnuit al profesorului de engleză, aşa cum şi-l închipuia Martin. La început, profesorul nu se arătă dispus să discute lucruri legate strict de specialitatea lui, dar pînă la urmă Martin izbuti totuşi să-l antreneze într-o asemenea discuţie. De altfel, Martin nu pricepea cu nici un chip de ce în societate un om nu trebuie să vorbească despre chestiuni ce ţin de profesia lui.

— Opreliştea de a discuta chestiuni profesionale este absurdă şi revoltătoare, îi spusese el lui Ruth cu cîteva săptămîni mai înainte. Ce alt motiv de pe lumea asta poate aduna laolaltă bărbaţi şi femei în afara dorinţei de a-şi comunica unii altora tot ce au mai bun în fiinţa lor? Iar lucrul cel mai de valoare este acela care îi interesează cel mai mult, prin care îşi cîştigă existenţa, problemele în care sînt specializaţi, asupra cărora stau aplecaţi zi şi noapte şi pe care le şi visează, închipuie-ţi că domnul Butler s-ar supune cerinţelor bunei-cuviinţe şi ar începe să debiteze părerile lui despre Paul Verlaine, despre teatrul german ori despre romanele lui D’Annunzio. Ne-am plictisi de moarte. În ce mă priveşte, dacă sînt silit să-l ascult pe domnul Butler, prefer să-l aud vorbind despre problemele de drept în care e specialist. Asta-i tot ce are mai bun în el, iar viaţa e atît de scurtă, încît vreau să am numai

ce-i mai bun, de la toţi bărbaţii şi de la toate femeile pe care le întîlnesc.

— Bine — obiectă Ruth — dar există şi subiecte care să poată interesa pe toată lumea.

— Aici te înşeli, răspunse Martin cam repezit. În societate toţi indivizii şi toate grupurile — sau mai bine zis aproape toţi indivizii şi toate grupurile — maimuţăresc pe cei din grupul aflat pe treapta imediat superioară. Ia gîndeşte-te: cine stă în fruntea ierarhiei sociale? Trîntorii, trîntorii bogaţi. De regulă, aceştia nu ştiu ceea ce ştiu cei care muncesc pe lumea asta. A asculta o discuţie cu caracter profesional ar fi într-adevăr ceva plicticos pentru domnii trîntori, şi de aceea domniile lor decretează că asemenea discuţii nu trebuiesc purtate în societate. Totodată ei decretează şi ce subiecte nu sînt de specialitate şi pot fi discutate, iar acestea sînt ultimele spectacole de operă, ultimele romane apărute, jocul de cărţi, biliardul, petrecerile, automobilele, cursele de cai, pescuitul de păstrăvi şi de ton, vînatul, iahtingul şi aşa mai departe — dar bagă de seamă că toate astea sînt lucruri pe care trîntorii le cunosc. De fapt nu sînt altceva decît discuţiile de specialitate ale trîntorilor. Partea cea mai hazlie e că foarte mulţi oameni inteligenţi şi toţi cei care trec drept inteligenţi îngăduie trîntorilor să le stabilească reguli. În ce mă priveşte, vreau de la fiecare om ce are mai bun, indiferent dacă asta se numeşte vulgaritate, specialitate, sau oricum altfel.

Dar Ruth nu înţelesese. Acest atac împotriva adevărurilor acceptate i s-a părut simplă încăpăţînare.

În felul acesta ajunse Martin să-l molipsească şi pe profesorul Caldwell cu avîntul lui, îndemnîndu-l să spună ce avea pe suflet. Într-un moment de tăcere, Ruth, care se afla aproape de ei, îl auzi pe Martin spunînd:

— Fără îndoială că nu proclamaţi asemenea erezii de la catedra Universităţii California.

Profesorul Caldwell înălţă din umeri.

— Ştiţi cum spun contribuabilii şi politicienii cumsecade. Sacramento[1] ne dă slujbele, deci ne închinăm în faţa celor din Sacramento, în faţa Consiliului Universitar şi în faţa presei partidului sau în faţa presei ambelor partide.

— Da, asta e limpede. Dar cum vă împăcaţi cu situaţia? insistă Martin. Vă simţiţi probabil ca peştele pe uscat.

— La universitate nu există, îmi face impresia, decît puţini ca mine. Cîteodată mă simt aproape ca un peşte pe uscat şi sînt convins că locul meu e la Paris, printre scriitori, la Londra pe Grub Street ori în mijlocul boemei triste, unde să beau vin roşu, să mănînc prin birturile din Cartierul latin şi să propovăduiesc în gura mare vederi radicale despre toate lucrurile de pe lume. Îţi spun drept, foarte adesea sînt sigur că am fost anume făcut ca să fiu un radical. Dar, atunci, mi se ivesc atîtea probleme asupra cărora nu mai sînt de loc sigur. Îmi dispare curajul de cîte ori sînt pus

[1] Capitala statului California.

faţă în faţă cu puţinătatea puterilor mele omeneşti, care totdeauna mă împiedică să stăpînesc toţi factorii unei anumite probleme — probleme de viaţă, probleme umane, bineînţeles.

În vreme ce profesorul continua să vorbească, Martin îşi dădu seama că pe buze îi veniseră versurile din „Cîntecul alizeului”:

Eu suflu la-amiază mai tare,
Dar port pe sub razele lunii
Corăbii cu pînze, pe mare.

Aproape că şoptea stihurile acestea şi deodată înţelese că interlocutorul lui îi aducea aminte de alizeu, de alizeul de nord-est cu suflarea lui statornică şi răcoroasă şi plină de putere. Profesorul era un om aşezat, pe care te puteai bizui, totuşi stîrnea o anumită nesiguranţă. Martin avea impresia că omul acesta nu spune niciodată chiar tot ce are în minte, exact aşa cum avusese cîndva senzaţia că alizeul nu bate nici- cînd cu toată puterea şi totdeauna păstrează rezerve de forţă pururea nefolosite. Puterea lui Martin de a vedea lucrurile în imagini limpezi rămăsese neatinsă. Mintea îi era o foarte accesibilă magazie de fapte şi visuri trecute, iar toată bogăţia asta părea a fi veşnic în bună rînduială şi gata să se lase cercetată. Orice întîmplare prezentă era întîmpinată de mintea lui cu asociaţii antitetice ori cu paralele care se înfăţişau sub formă de imagini vizuale. Procesul acesta se desfăşura în chip automat, iar imaginile se alăturau totdeauna şi fără greş vieţii prezente. Aşa după cum, într-

un moment de trecătoare gelozie, chipul lui Ruth îi amintise o furtună sub razele lunii, pe care de mult o uitase, iar profesorul Caldwell îl făcuse să vadă încă o dată alizeul de nord-est gonind valurile alb-înspumate peste marea violetă, acum, clipă de clipă şi fără a-i răvăşi gîndurile, ci mai curînd orînduindu-le şi limpezindu-le, alte şi alte vedenii îi apăreau în faţa ochilor, în dosul pleoapelor lăsate ori pe ecranul conştiinţei. Vedeniile acestea izvorau din fapte şi senzaţii trecute, din lucruri, întîmplări şi cărţi de ieri ori de săptămînă trecută şi formau serii nesfîrşite de imagini care, fie că era în stare de trezie ori de somn, veşnic i se perindau prin minte.

Astfel, pe cînd stătea şi asculta şirul curgător al vorbelor profesorului Caldwell — vorbele unui om inteligent şi cultivat — Martin se vedea pe sine retrăindu-şi trecutul. Se vedea în vremea cînd era o haimana în toată puterea cuvîntului, cînd umbla cu pălărie cu boruri tari şi largi, cu haină la două rînduri, croită stîngaci, cînd păşea legănîndu-şi umerii şi avea drept ideal să se poarte pe cît de rău îngăduia poliţia. Nu-şi ascundea acest adevăr şi nici nu încerca să-l poleiască. Într-o anumită perioadă din viaţa lui nu fusese nimic altceva decît o haimana de rînd, capul unei bande care dăduse mult de furcă poliţiei şi băgase spaima în oamenii de treabă din cartierul muncitoresc. Dar idealurile lui se transformaseră. Privi în jurul său către femeile şi bărbaţii bine crescuţi şi bine îmbrăcaţi şi trase adînc în plămîni aerul acesta de cultură şi

rafinament, dar în chiar acea clipă strigoiul din prima lui tinereţe, cu pălărie cu boruri tari şi haină la două rînduri, sfidător şi cu mers legănat, păşi de-a curmezişul salonului. Văzu spectrul acela al haimanalei obraznice scurgîndu-se în făptura lui, apoi aşezîndu-se şi stînd de vorbă cu un profesor universitar.

Pentru că, la urma urmei, spectrul acela nu-şi a- flase niciodată sălaş statornic. Se acomodase pretutindeni şi peste tot fusese un fel de răsfăţat, căci se pricepuse să-şi pună toate forţele în joc şi să arunce totul în luptă, ştiuse ca prin voinţă şi îndemînare să-şi apere drepturile şi să impună respect. Dar niciodată şi nicăieri nu prinsese rădăcini. Se acomodase atîta cît trebuia pentru a-şi mulţumi semenii, dar nu şi pentru a se mulţumi pe sine. Veşnic fusese tulburat de un soi de nelinişte, veşnic auzise o chemare venită din depărtări şi rătăcise prin lume în necontenită căutare, pînă cînd găsise cărţile şi arta şi dragostea. Iar acum iată-l în această societate, singurul dintre toţi foştii săi tovarăşi de aventuri, care a ajuns demn să calce pragul familiei Morse.

Gîndurile şi vedeniile acestea nu-l împiedicau să urmărească îndeaproape cuvintele profesorului Caldwell. Şi ascultîndu-l, înţelegîndu-i adînc şi cîntărin- du-i vorbele, îşi dădu seama de întinderea imensă a cîmpului cunoştinţelor celuilalt. În ce îl privea pe el, discuţia îi arăta în fiece moment lacune şi imense spaţii albe în cunoştinţele lui, domenii întregi care îi rămăseseră străine. Cu toate acestea,

datorită lui Spencer, cunoştea în linii mari hotarele cunoştinţelor omeneşti. Umplerea golurilor era doar o chestiune de timp. „Atunci fii cu luare-aminte, ia seama” — gîndi el. Îi venea să se aşeze la picioarele profesorului, pentru a-i sorbi înţelepciunea, dar ascultîndu-l începu să dibuie o slăbiciune în lanţul judecăţilor celuilalt — o slăbiciune atît de mică şi subtilă, încît s-ar fi putut foarte bine să n-o observe, dacă n-ar fi fost permanent prezentă. Din clipa cînd o observă, se simţi îndată egalul profesorului.

Ruth se apropie încă o dată de ei, tocmai în momentul cînd Martin începea să vorbească.

— Aş vrea să vă spun unde anume greşiţi, sau mai bine zis care este punctul slab al raţionamentelor dumneavoastră. Neglijaţi biologia. În eşafodajul concepţiilor dumneavoastră nu i-aţi rezervat nici un locşor. A! bineînţeles că mă refer la biologia interpretativă, care porneşte de jos de tot, de la laborator, eprubetă şi de la primele slabe semne de viaţă ale materiei anorganice pînă la cele mai largi generalizări de ordin estetic ori sociologic.

Ruth rămase uluită. Ascultase vreme de doi ani prelegerile profesorului Caldwell şi-l socotea drept o adevărată enciclopedie ambulantă.

— N-aş putea spune că te-am înţeles prea bine, zise profesorul cam nesigur.

Martin era însă încredinţat că-l înţelesese foarte bine.

— Atunci voi încerca să mă explic, spuse el. Îmi aduc aminte că într-o istorie a Egiptului am citit ceva cu privire la

imposibilitatea de a înţelege arta egipteană fără a studia mai întîi problemele proprietăţii funciare.

— Absolut exact, încuviinţă profesorul.

— Şi atunci am impresia, continuă Martin, că la rîndul ei cunoaşterea problemei funciare, ca şi a altor probleme de felul acesta, presupune cunoaşterea prealabilă a substanţei şi structurii vieţii. Cum oare am putea înţelege legile şi instituţiile, religia şi obiceiurile, fără a cunoaşte mai întîi nu numai natura fiinţelor care le-au creat, dar şi natura substanţei din care aceste fiinţe au fost plămădite? Este cumva literatura mai puţin umană decît sculptura şi arhitectura Egiptului? Există oare în univers un singur lucru care să nu fie supus legii evoluţiei? O! ştiu că evoluţia diferitelor arte este migălos cercetată şi bine pusă la punct, dar am impresia că toate acestea sînt făcute în chip cam mecanic. Omul este lăsat deoparte. Evoluţia uneltei, a harpei, a muzicii, a cîntecului şi a dansului a fost amănunţit studiată; dar cum rămîne cu evoluţia materiei umane însăşi, cu dezvoltarea elementelor fundamentale şi intrinseci ce existau în om mai înainte ca el să-şi fi construit prima unealtă şi să fi îngînat cel dintîi cîntec? Astea sînt lucrurile pe care dumneavoastră nu le ţineţi în seamă şi pe care eu le numesc biologie. Asta este biologia în cele mai largi aspecte ale ei.

Îmi dau seama că mă exprim incoerent, dar am încercat totuşi să-mi formulez ideea. Am ajuns la ea în vreme ce vorbeaţi dumneavoastră, aşa că n-am

fost pregătit să-i dau glas. Dumneavoastră înşivă pomeneaţi despre puţinătatea puterilor omeneşti, care ne împiedică să cuprindem toate elementele unei anumite probleme. În schimb dumneavoastră — sau cel puţin aşa am eu impresia — lăsaţi deoparte factorul biologic, însăşi substanţa din care s-au plămădit toate artele, urzeala tuturor faptelor şi izbînzilor umane.

Spre uimirea lui Ruth, Martin nu fusese imediat strivit de personalitatea profesorului, iar felul cum îi răspundea acesta i se păru că izvorăşte numai din spirit de înţelegere şi îngăduinţă faţă de tinereţe. Profesorul Caldwell tăcu vreo cîteva clipe jucîndu-se cu lanţul de la ceas.

— Ştii, zise el în cele din urmă, am mai fost cîndva supus unei examinări critice asemănătoare de către un om mare, un savant şi un evoluţionist de seamă, Joseph Le Conte[1]. Dar a murit şi socoteam că nimeni nu mă va mai judeca: iată însă că acum vii dumneata şi din nou mă dai de gol. Îţi spun serios — şi ar trebui să

[1] Geolog american (1823-l901).

iei asta drept o confesiune — că în afirmaţiile dumitale e ceva adevărat, ba chiar foarte mult adevăr. E drept, sînt prea conservator, nu îndeajuns de îndrăzneţ în ramurile interpretative ale ştiinţei şi nu pot invoca drept scuză decît lipsurile din propria-mi pregătire şi o anumită trîndăvie temperamentală care m-a împiedicat să lucrez aşa cum ar fi trebuit. Nu ştiu dacă ai să mă crezi că n-am călcat niciodată într-un laborator de fizică ori de chimie. Şi cu toate astea aşa este. Le Conte avea dreptate, după cum ai şi dumneata acum, domnule Eden, cel puţin într-o anumită măsură — n-aş putea spune cît de mare.

Ruth găsi un pretext şi luîndu-l pe Martin deoparte îi şopti:

— Nu trebuia să-l acaparezi pe profesorul Caldwell chiar în halul ăsta. Poate că mai vor şi alţii să stea de vorbă cu el.

— Am greşit, recunoscu Martin jenat. Dar am izbutit să-l aţîţ şi s-a arătat a fi atît de interesant, încît nu m-am mai gîndit la nimic. Ştii, e omul cel mai sclipitor şi cel mai autentic intelectual cu care am discutat vreodată. Şi am să-ţi mai spun ceva. A fost o vreme cînd credeam că oricine a trecut pe la universitate sau ocupă o situaţie importantă în societate este la fel de scînteietor şi inteligent ca profesorul Caldwell.

— Profesorul e o excepţie, răspunse Ruth.

— Aşa mi se pare şi mie. Cu cine ai vrea să mai stau de vorbă acum?! A! Ce-ar fi să mă duci să vorbesc cu domnul Hapgood?

Martin discută cu el cam un sfert de ceas şi Ruth n-ar fi avut cum dori ca logodnicul ei să se poarte mai bine. Nici măcar o singură dată nu i-au scăpărat privirile, nici o clipă nu i s-au îmbujorat obrajii, iar calmul şi ţinuta pe care le-a păstrat în permanenţă i-au pricinuit lui Ruth o plăcută surpriză. În ochii lui Martin însă, întreaga tagmă a casierilor de bancă pierdu cîteva sute de procente, şi toată seara rămase cu impresia că nu există nici un fel de deosebire între func

ţionarii de bancă şi palavragiii ce nu debitează decît platitudini, sferele acestor două noţiuni confundîn- du-se. Ofiţerul i se păru om vesel şi simplu, un băiat sănătos şi voinic care se mulţumea să ocupe în viaţă locul ce i-l rezervaseră naşterea şi norocul. Cînd află că făcuse şi doi ani la universitate, Martin se întrebă foarte mirat cum de izbutea să ascundă aşa de bine tot ce învăţase acolo. Cu toate acestea, îi plăcu mult mai mult decît anostul Charles Hapgood.

— De fapt n-am nimic împotriva platitudinilor, îi spuse el lui Ruth ceva mai tîrziu; ceea ce mă scoate însă din fire este siguranţa plină de superioritate, îngîmfarea şi suficienţa cu care sînt rostite, şi timpul pierdut pentru a le rosti. Aş fi putut să-l învăţ pe domnul ăsta întreaga istorie a Reformei doar în răstimpul cît i-a trebuit dumnealui ca să-mi spuie că Union-Labour Party a fuzionat cu partidul democrat. Îţi dai seama că omul ăsta trişează cu cuvintele aşa cum trişează un cartofor înrăit? Într-o bună zi am să-ţi arăt ce anume vreau să spun.

— Îmi pare rău că nu-ţi place, fu tot ce răspunse Ruth. Domnul Butler ţine foarte mult la el. Domnul Butler zice că e un om cinstit şi de ispravă — l-a poreclit Petre şi spune că pe această piatră se poate rezema şi se poate clădi orice instituţie bancară.

— N-am nici cea mai mică îndoială… judecînd după puţinul cît l-am văzut şi puţinul cît l-am auzit vorbind; numai că în momentul de faţă nu mai port băncilor stima pe care le-o purtam înainte. Nu te

superi că vorbesc deschis, aşa-i, draga mea?

— Nu, nu; mi se pare chiar foarte interesant.

— Da, continuă Martin cu sinceritate. Nu sînt de fapt decît un barbar care trăieşte primele impresii produse asupra lui de civilizaţie. Impresiile de acest fel trebuie să fie teribil de amuzante pentru un om civilizat.

— Ce zici de verişoarele mele? întrebă Ruth.

— Mi-au plăcut mai mult decît toate celelalte invitate. Sînt fete foarte spirituale şi în acelaşi timp nu-s de loc încrezute.

— Dar celelalte ţi-au plăcut?

Martin clătină din cap.

— Femeia aceea care se ocupă de binefacere nu e decît un papagal învăţat să debiteze teorii sociologice. Îţi jur că nici dacă ai da cu tunul n-ai să găseşti vreo idee originală la ea. Cît despre pictoriţa portretistă, e o pisăloagă în lege. Ar fi o soţie minunată pentru Hapgood. Dar muzicanta! Nu mă interesează cît de agere îi sînt degetele, cu cîtă iscusinţă cîntă şi cît de minunată expresivitate pune în interpretare — adevărul e că nu ştie nimic despre muzică.

— Dar cîntă foarte frumos, protestă Ruth.

— Da, fără îndoială că e o gimnastă pricepută atunci cînd e vorba de gesturile exterioare ale muzicii, dar spiritul lăuntric al acestei arte îi rămîne cu totul străin. Am întrebat-o ce înseamnă pentru ea muzica, fiindcă, după cum ştii, sînt totdeauna curios să aflu lucrul ăsta; dar

nu ştia ce anume înseamnă pentru ea muzica; ştia doar că o adoră, că este cea mai sublimă dintre arte şi că pentru ea muzica e mai preţioasă decît viaţa.

— Pe toţi i-ai făcut să vorbească despre specialitatea lor, îi spuse Ruth cu reproş.

— Recunosc. Iar dacă au fost neinteresanţi vorbind despre specialitatea lor, închipuie-ţi ce-aş fi a-vut de pătimit dacă am fi discutat despre altceva. Ştii, pînă acum îmi închipuiam că în astfel de cercuri în care oamenii se bucură de toate binefacerile culturii... Tăcu o clipă şi privi lung la propria-i umbră din vremea primei tinereţi, cu haina la două rînduri şi cu pălăria cu boruri tari, care tocmai intra pe uşă şi străbătea camera împleticindu-se. Şi cum îţi spuneam, am crezut o vreme că în astfel de cercuri toţi bărbaţii şi toate femeile sînt sclipitori şi radiază inteligenţă. Acum însă, din puţinul pe care l-am putut afla despre ei, cei mai mulţi mi se par nişte găgăuţi, iar nouăzeci la sută din rest sînt cumplit de plictisitori. E drept însă că există şi profesorul Caldwell... cu el e altceva. Profesorul Caldwell e un om, în fiecare fibră şi în fiecare celulă a materiei lui cenuşii.

Ruth se lumină la chip.

— Vorbeşte-mi despre profesor, zise ea cu nerăbdare. Nu despre ce are mare şi scînteietor... calităţile i le cunosc; vorbeşte-mi despre deficienţele lui. Sînt foarte curioasă să te aud.

— S-ar zice că m-am vîrît singur în belea, zise Martin bine dispus şi rămase cîteva momente pe gîn- duri. Ce-ar fi să

spui tu mai întîi? Ori ţi se pare că profesorul este perfect?

— Eu i-am ascultat doi ani în şir prelegerile şi prin urmare sînt doi ani de cînd îl cunosc. Tocmai de asta şi sînt curioasă ca să aflu prima ta impresie.

— Prima mea impresie proastă, vrei să spui. Bine. Are într-adevăr toate calităţile pe care, după cîte bănuiesc, i le atribui tu. În orice caz e cel mai fin specimen de intelectual pe care l-am întîlnit eu pînă acum, dar e un om ros de o tainică remuşcare. O! nu, nu! se grăbi el să adauge. Nu mă refer la nimic meschin ori vulgar. Tot ce vreau să spun e că mi se pare un om care a pătruns pînă în miezul lucrurilor şi-i atît de înspăimîntat de ce a văzut acolo, încît se preface că n-a văzut nimic. Poate că nu mă exprim în chipul cel mai limpede cu putinţă. Să încerc altfel. E un om care a găsit poteca ce duce spre templul ascuns, dar nu a păşit pe ea pînă la capăt; e omul care a zărit poate, de departe, templul cel tainic, dar după aceea s-a străduit să se convingă singur că n-a fost decît o vedenie înşelătoare ţesută de frunzişul pădurii. Încă într-un fel: Un om care ar fi putut face multe lucruri dar n-a dat atenţie faptelor şi care toată vremea, în adîncul fiinţei lui, regretă că n-a înfăptuit ceea ce s-ar fi cuvenit să înfăptuiască; un om care şi-a rîs în sinea sa de răsplata faptelor şi cu toate acestea, încă şi mai în taină, a tînjit după răsplată şi după bucuria faptei săvîrşite.

— Eu nu îl înţeleg aşa, zise Ruth. De aceea nici nu pricep prea bine ce vrei să spui.

— De fapt nu e vorba decît de o vagă impresie de-a mea, răspunse Martin dispus să cedeze. N-am nici un fel de argumente. Nu-i decît o impresie şi foarte probabil una greşită. Fără îndoială că ai toate şansele să-l cunoşti mai bine decît mine.

Martin părăsi în seara aceea casa familiei Morse ducînd cu sine o nelinişte ciudată şi simţăminte contradictorii. Îl deziluzionase obiectivul către care tinsese, ca şi oamenii alături de care izbutise să ajungă numai după un greu urcuş. Pe de altă parte însă, succesul avut în seara aceea îi dădea curaj. Urcuşul fusese mai lesnicios decît se aşteptase el. Nu fusese un urcuş pe măsura lui şi (nu voia să dea dovadă de falsă modestie şi nu-şi ascundea acest adevăr) era superior celor în mijlocul cărora ajunsese după urcuş — excepţie făcînd, bineînţeles, profesorul Caldwell. Despre viaţă şi despre cărţi ştia mai mult decît ei şi se întreba cu mirare în ce ascunzişuri şi prin ce cotloane izbutiseră să azvîrle tot ce căpătaseră prin şcoli. Nu ştia că mintea lui e înzestrată cu o neobişnuită vigoare; nici că oamenii meniţi să iscodească în adîncuri şi să pătrundă cu gîndul tainele cele de pe urmă nu puteau fi găsiţi în saloanele unde stăpînesc alde Morse; nici nu bănuia că asemenea oameni sînt rari ca vulturii ce vîslesc singuratici în slăvile de azur ale cerului, mult deasupra pămîntului şi a vietăţilor ce viermuiesc în turme.

Capitolul XXVIII

Succesul pierdu adresa lui Martin, iar vestitorii lui nu-i mai călcară pragul. Douăzeci şi cinci de zile încheiate, lucrînd şi duminica şi sărbătorile, scrise numai la ***Ruşinea soarelui,*** un eseu lung, de vreo treizeci de mii de cuvinte. Era vorba de un atac energic împotriva misticismului şcolii lui Maeterlinck[1] — un atac pornit de pe poziţiile ştiinţelor pozitive şi contra celor ce visau la minuni, dar un atac care respecta totuşi în mare măsură visul şi mirajul pornite de la fapte reale. Puţin mai tîrziu continuă atacul prin două eseuri scurte: ***Visătorii*** şi ***Măsura propriului Eu.*** Şi astfel începu din nou să-şi dea banii pentru a acoperi spezele de călătorie ale eseurilor scurte ori lungi care voiajau de la o revistă la alta.

În cele douăzeci şi cinci de zile cît lucrase la ***Ruşinea soarelui,*** primise şase dolari şi cincizeci de cenţi pentru maculatură literară. O mică anecdotă îi adusese cincizeci de cenţi, iar o alta, reţinută de un mare săptămînal umoristic, produsese un dolar. Pe urmă două poeme umoristice fuseseră preţuite la doi şi respectiv trei dolari. Ca urmare,

---

[1] ***Maurice Maeterlinck*** (1862—1949), poet şi dramaturg belgian aparţinînd curentului simbolist. Mai ales în creaţiile din prima perioadă a activităţii lui, s-a situat pe o poziţie antirealistă, sustinînd că lumea ar fi o simplă înşelătorie şi că poezia sa ar surprinde cu ajutorul simbolurilor „sensul intim” al unei „lumi superioare”, inaccesibilă cunoaşterii umane pe căile obişnuite.

după ce epuiză creditul deschis de negustori (cu toate că băcanul îi ridicase acest credit la cinci dolari), bicicleta şi costumul luară din nou calea muntelui de pietate. Proprietarii maşinii de scris strigau din nou după bani, insistînd asupra faptului că potrivit înţelegerii chiria trebuia achitată totdeauna pe o lună înainte.

Încurajat de cele cîteva mici succese, Martin se întoarse la lucrurile de duzină. Poate că la urma urmei tot se putea trăi cu aşa ceva. Sub masa lui se aflau în-grămădite cele douăzeci de schiţe refuzate de asociaţia furnizorilor de materiale scurte pentru ziare. Le reciti pe toate pentru a afla în ce fel nu trebuiau scrise schiţele destinate ziarelor, şi în felul acesta reuşi să pună la punct formula perfectă. Află astfel că schiţele pentru ziare nu trebuie să fie niciodată tragice, să nu se sfîrşească niciodată altfel decît în chip fericit, să nu

conţină niciodată frumuseţi de limbă, subtilităţi de gîndire sau simţăminte cu adevărat delicate. Simţăminte trebuie totuşi să exprime şi încă din plin, simţăminte alese şi nobile de felul acelora pe care, în prima lui tinereţe, le aplaudase şi el de la galerie — în piesele de tipul ***Pentru Dumnezeu, Patrie şi Rege*** sau ***Nu-mi pasă că-s sărac, căci sînt om cinstit.***

Înarmîndu-se deci cu aceste învăţăminte, Martin consultă şi revista ***The Duchess*** pentru a prinde tonul şi începu să dozeze elementele aşa cum prevedea reţeta. Iar reţeta cuprindea trei elemente: (1) doi îndrăgostiţi sînt smulşi unul de lîngă celălalt; (2) printr-o faptă sau întîmplare oarecare sînt aduşi din nou laolaltă; (3) Isaiia dănţuieşte. Cel de-al treilea element era folosit în mod invariabil, dar primul şi al doilea puteau fi alternate şi combinate în fel şi chip. Cei doi îndrăgostiţi se puteau despărţi, de pildă, din pricina unor neînţelegeri, din pricina vitregiilor sorţii, a unor rivali roşi de gelozie, a unor părinţi mînioşi, a unor tutori vicleni, a unor rude intrigante şi aşa mai departe, la nesfîrşit; puteau fi aduşi din nou laolaltă prin fapta eroică a celui îndrăgostit, printr-o faptă asemănătoare a îndrăgostitei, prin schimbări petrecute în inima unuia ori a celuilalt dintre cei doi, prin mărturisirea forţată a tutorelui viclean, a rudei intrigante sau a rivalului gelos, prin mărturisirea de bunăvoie a aceloraşi persoane, prin descoperirea unei taine nebănuite, prin izbînda îndrăgostitului care izbuteşte să ia cu asalt inima iubitei,

prin îndelungatul şi nobilul sacrificiu de sine al îndrăgostitului ş.a.m.d. De mare efect era ca, în vreme ce se pregătea reunirea îndrăgostiţilor, fata să fie prima care propune căsătoria. Şi astfel, pas cu pas, Martin mai descoperi şi alte şiretlicuri iscusite şi pasionante. Numai cu „Isaiia dănţuieşte” de la sfîrşit nu-şi putea îngădui nici un fel de iniţiativă personală; chiar dacă se despica cerul şi se prăbuşeau stelele de pe boltă, nunta tot trebuia să aibă loc. În ce priveşte cantitatea, reţeta prevedea minimum o mie două sute de cuvinte şi maximum o mie cinci sute.

Înainte de a ajunge prea departe în arta ticluirii de istorioare, Martin îşi alcătui vreo şase scheme pe care le consulta de cîte ori scria aşa ceva. Schemele acestea erau asemenea tabelelor folosite de matematicieni, formate din zeci de linii şi zeci de coloane pe care le puteai cerceta de sus în jos ori de jos în sus, de la stînga către dreapta sau de la dreapta către stînga, ajungînd în cele din urmă, fără eforturi de gîndire şi judecată, la mii de concluzii diferite, toate absolut precise şi adevărate. Cu ajutorul acestor scheme, Martin era în stare ca într-o jumătate de oră să construiască, în linii mari, cinci-şase istorioare pe care apoi le completa cum găsea mai bine de cuviinţă. Trecînd la fapte văzu că după o zi întreagă de muncă la lucruri serioase poate scrie o asemenea istorioară într-un singur ceas, înainte de a se vîrî în pat. După cum îi mărturisi mai tîrziu lui Ruth, aproape că ar fi putut să scrie istorioarele acestea şi

în somn. Singura muncă adevărată era la alcătuirea schemelor şi asta o îndeplinea în chip mai mult mecanic.

Nu avea nici un fel de îndoială asupra eficacităţii schemelor, şi pentru prima oară dădu dovadă că înţelesese felul de a gîndi al directorilor de reviste, cînd îşi spusese că primele două istorioare aveau să-i aducă cecuri. Şi, într-adevăr, i-au adus cecuri de cîte patru dolari fiecare, nu peste mai mult de douăsprezece zile.

Între timp făcu noi şi îngrijorătoare descoperiri în privinţa revistelor. Cu toate că-i publicase ***Dangătul clopotelor,*** revista ***Transcontinental*** întîrzia să-i trimită cecul. Martin avea nevoie de bani şi scrise redacţiei o scrisoare. Nu primi decît un răspuns în doi peri dimpreună cu rugămintea de a le mai trimite şi altceva. Nu mîncase nimic două zile în aşteptarea acestui răspuns şi, după primirea lui, îşi duse pentru a doua oară bicicleta la muntele de pietate. Se apucă să scrie regulat, de două ori pe săptămînă, la ***Transcontinental*** cerînd cei cinci dolari, dar nu primi răspuns decît rareori. Nu ştia că de ani de zile ***Transcontinental*** abia îşi mai ducea zilele, că nu era decît o publicaţie de mîna a patra ori a zecea, cu un tiraj infim, că supravieţuia doar prin mici şantaje sau campanii patriotarde şi datorită unor reclame ce aduceau foarte mult a pomeni. Nu ştia nici că ***Transcontinental*** reprezenta singura sursă de venit a directorului şi a administratorului revistei şi că aceştia doi nu puteau s-o scoată la capăt decît mutîndu-se mereu din loc în loc ca să nu

plătească chiria şi neachitînd onorarii decît dacă se vedeau strînşi cu uşa. N-avea de unde să afle că cei cinci dolari ai lui fuseseră însuşiţi de către administrator şi folosiţi pentru zugrăvirea casei lui din Alameda, pe care şi-o zugrăvea singur lucrînd după-amiezile, fiindcă nu putea plăti preţul fixat de sindicat şi, fiindcă spărgătorului de grevă angajat la început îi trăsese cineva scara de sub picioare, iar acum zăcea în spital cu clavicula ruptă.

Cei zece dolari cu care Martin vînduse ziarului din Chicago ***Căutătorii de comori*** nu veneau nici ei. Reportajul fusese publicat, de asta se putuse convinge în sala de lectură a blibliotecii publice, dar cu nici un chip nu reuşea să capete vreun răspuns din partea redacţiei. Nimeni nu-i lua în seamă scrisorile. Ca să se convingă dacă ajungeau sau nu la destinaţie, trimise cîteva recomandate. Prin urmare era pur şi simplu vorba de o hoţie, hotărî Martin — jaf cu premeditare. Crăpa de foame şi în vremea asta era prădat de munca lui, de bunurile lui a căror vînzare reprezenta singura-i posibilitate de a-şi cîştiga pîinea cea de toate zilele.

Youth and Age era o revistă săptămînală şi apucase să publice două treimi din nuvela lui de douăzeci şi unu de mii de cuvinte, cînd se văzu nevoită să tragă obloanele, şi toate speranţele lui de-a căpăta onorariul de şaisprezece dolari fură spulberate.

Pentru a pune vîrf tuturor necazurilor sale, pierduse şi ***Cazanul,*** socotit de Martin drept unul dintre cele mai bune

lucruri pe care le scrisese. Ajuns la desperare, nemaiştiind la care revistă să-l trimită, îl trimisese la ***The Billow,*** un săptămînal din San Francisco. Principalul motiv care îl îndemnase să facă acest lucru era că pentru a ajunge la ***The Billow*** nu avea decît să treacă de la Oakland la San Francisco şi deci putea afla repede rezultatul. Peste două săptămîni fu în culmea fericirii văzînd la chioşc, în ultimul număr al revistei, nuvela lui tipărită în întregime, cu ilustraţii şi plasată la loc de cinste. Se duse acasă cu inima zvîc- nind de bucurie, întrebîndu-se cît aveau să-i plătească pentru această nuvelă care era unul dintre cele mai bune lucruri pe care le scrisese. Nu mai puţină plăcere îi pricinuia rapiditatea cu care bucata fusese acceptată şi publicată. De asemenea, faptul că redacţia nu-i comunicase nimic cu privire la acceptare, făcuse ca surpriza să-i fie şi mai deplină. După ce aşteptă o săptămînă, două şi apoi încă o jumătate, deznădejdea alungă timiditatea şi se hotărî să scrie redacţiei, atră- gînd atenţia că poate datorită unei scăpări din vedere a administraţiei modesta sumă ce i se cuvenea nu-i fusese încă trimisă.

Chiar dacă n-ar fi vorba decît de cinci dolari — îşi spunea Martin în sinea lui — şi totuşi cu ei ar putea să cumpere fasole şi mazăre, care să-i dea posibilitatea să mai scrie încă vreo cinci asemenea bucăţi, poate tot atît de izbutite.

Drept răspuns primi din partea redacţiei o scrisoare plină de răceală, dar

care cel puţin avu meritul de a stîrni admiraţia lui Martin.

„Vă mulţumim — spunea scrisoarea — pentru valoroasa dumneavoastră colaborare. Nuvela ne-a plăcut tuturor în chip cu totul deosebit şi după cum vedeţi am publicat-o de îndată, acordîndu-i locul de cinste. Nădăjduim că ilustraţiile v-au plăcut.

Recitind scrisoarea dumneavoastră rămînem cu impresia că în mod eronat aţi presupus că noi am obişnui să plătim şi materialele pe care nu le solicităm. La primirea manuscrisului am considerat, cum era şi firesc de altminteri, că dumneavoastră cunoaşteţi condiţiile noastre de lucru. În momentul de faţă nu ne rămîne decît să regretăm profund această nefericită întîmplare şi să vă asigurăm de înalta noastră preţuire. Încă o dată, mulţumindu-vă pentru binevoitoarea dumneavoastră colaborare şi nădăjduim să primim în viitorul cel mai apropiat şi alte materiale, rămînem etc.”

Scrisoarea mai avea şi un post-scriptum în care i se făcea cunoscut că deşi ***The Billow*** nu acorda gratuităţi, aveau totuşi deosebita plăcere de a-i oferi un abonament gratuit pentru anul viitor.

După această experienţă, Martin scrise în capul primei pagini a tuturor manuscriselor: „Oferit la tariful dumneavoastră obişnuit”.

„Într-o bună zi — se mîngîie el — le voi oferi la tariful meu obişnuit”.

În vremea asta descoperi în sine o adevărată patimă pentru perfecţiune, sub stăpînirea căreia rescrise şi cizelă

Strada cotită, Vinul vieţii, Bucurie, Poemele marine şi alte cîteva scrieri mai vechi. Ca şi în trecut, nouăsprezece ceasuri de muncă pe zi nu izbuteau să-l mulţumească. Scria enorm, citea enorm, uitînd în încordarea acestei nedomolite sforţări chinurile pricinuite de renunţarea la tutun. Leacul pe care i-l făgăduise Ruth, ambalat într-un pacheţel cu etichete ţipătoare, fusese ascuns în colţul cel mai depărtat al mesei de lucru. Lipsa buruienii afurisite îl chinuia mai cu seamă în perioadele de foamete şi, cu toată trecerea vremii, dorinţa de a fuma rămînea mereu la fel de puternică. Martin socotea asta drept cea mai mare izbîndă a lui. Ruth însă era de părere că nu-şi făcea decît datoria. Îi cumpără leacul din banii ei de buzunar, iar peste cîteva zile uită cu totul de chestiunea asta.

Istorioarele făcute după şablon, deşi dispreţuite şi zeflemisite de Martin, aveau totuşi succes. Datorită lor îşi scoase toate lucrurile amanetate, plăti majoritatea datoriilor şi cumpără anvelope noi pentru bicicletă. Istorioarele aveau cel puţin meritul că-i dădeau posibilitatea să aibă ce pune la foc în fiecare zi şi să se poată ocupa de treburile către care îl mîna ambiţia; în acelaşi timp, ceea ce-l susţinea moraliceşte erau cei patruzeci de dolari primiţi de la ***White Mouse.*** De acest fapt rămîneau legate toate nădejdile lui şi era mai departe convins că marile reviste plăteau chiar şi autorilor necunoscuţi după tarife cel puţin echivalente, dacă nu chiar mai avantajoase. Problema era cum să ajungi

la revistele cele mari, de mîna întîi. Cele mai bune nuvele, eseuri şi poeme ale lui rătăceau ca nişte cerşetori de la o revistă la alta, şi totuşi în fiece lună găsea între feluritele coperţi ale atîtor reviste maldăre de maculatură plictisitoare, prozaică şi lipsită de orice fior artistic. Dacă s-ar găsi măcar unul dintre aceşti stăpîni de reviste — se gîndea el cîteodată — care să coboare din înălţimile mîndriei lui şi să-mi trimită o vorbă de încurajare! N-are nici o importanţă dacă lucrările mele sînt puţin obişnuite, dacă nu se potrivesc, din cine ştie ce considerente de prudenţă, cu paginile acelor reviste, dar fără îndoială că în ele trebuie să existe cîteva licăriri, că în anumite pasaje nu se poate să nu se arate scîntei, oricît de puţine, care să-i îndemne la o apreciere într-un sens ori altul. Cu astfel de gînduri lua din cînd în cînd cîte un manuscris, de pildă ***Aventura*** şi îl recitea de mai multe ori, străduindu-se zadarnic să pătrundă taina tăcerii redacţiilor.

O dată cu venirea dulcii primăveri californiene, epoca de îndestulare luă sfîrşit pentru Martin. În ultimele săptămîni fusese intrigat de curioasa tăcere a agenţiei de presă care-i cumpăra istorioarele. Pînă cînd într-o bună zi, poşta îi aduse înapoi zece dintre manuscrisele lui făcute după şablon. Erau însoţite de o notiţă, scurtă prin care i se aducea la cunoştinţă că agenţia era supraîncărcată cu material literar şi că abia după cîteva luni aveau să mai aibă nevoie de lucruri noi. Contînd pe aceste zece istorioare, Martin făcuse cheltuieli

dezordonate. În ultima vreme agenţia îi plătise cîte cinci dolari pentru fiecare bucată şi reţinuse toate istorioarele pe care le trimisese. De aceea socotise cele zece istorioare gata plasate şi publicate şi trăise pe baza asta ca un om care ar fi avut cincizeci de dolari depozit în bancă. Astfel se trezi din senin într-o perioadă de sărăcie lucie, în cursul căreia îşi plasă lucrările mai vechi la publicaţii care nu plăteau şi le oferi pe cele mai recente altora, care nu i le publicau. Totodată reîncepu să bată scările muntelui de pietate din Oakland. Cîteva anecdote şi scurte versuri umoristice publicate în unele săptămînale din New York îi dădură putinţa să-şi tîrîie zilele de azi pe mîine. În vremea asta scrise celor cîteva mari reviste lunare sau trimestriale, cerîndu-le informaţii şi aflînd că foarte rar publicau materiale nesolicitate, cea mai mare parte din cuprinsul lor fiind scris la cerere de către specialiştii cei mai cunoscuţi care deveniseră autorităţi consacrate în diferite ramuri de activitate.

Capitolul XXIX

Vara a fost vitregă pentru Martin. Redactorii şi directorii de reviste erau plecaţi în concediu, iar publicaţiile care, de obicei, răspundeau în trei săptămîni, acum întîrziau cu răspunsul trei luni ori chiar mai mult. Singura lui consolare era că în acest fel realiza o economie la capitolul cheltuielilor pentru timbre

poştale. Se părea că numai publicaţiile care trăiau din operaţii piratereşti îşi continuau din plin activitatea, aşa că lor le trimise Martin scrierile sale de debut: ***Pescuitorii de perle, Meşteşugul marinăresc, Vînătoarea de broaşte ţestoase*** şi ***Alizeele de nord-est.*** Manuscrisele fură publicate, dar nu primi nici un ban pentru ele. Ce-i drept, însă, după şase luni de corespondenţă primi totuşi o maşină de ras pentru ***Vînătoarea de broaşte ţestoase,*** iar revista ***Acropolis,*** care pentru ***Alizeele de nord-est*** îi promisese iniţial cinci dolari şi cinci abonamente anuale, nu împlini decît cel de-al doilea punct al promisiunii.

Pentru un sonet despre Stevenson[1] izbuti să smulgă doi dolari de la un director de revistă din Boston, discipol al lui Matthew Arnold[2], care nu-şi putea îngădui să plătească decît onorarii ca vai de lume. ***Zîna şi perla,*** un spiritual poem-parodie de două sute de versuri, pe care de-abia îl pusese la punct, stîrni admiraţia directorului unei oarecare reviste din San Francisco, subvenţionată de o mare companie de căi ferate. Cînd acesta îi scrise oferindu-i ca drept de autor un permis de călătorie, Martin îi răspunse întrebîndu-l dacă permisul era

---

[1] ***Robert Louis Stevenson*** (1850—1894), romancier englez a cărui operă literară se distinge prin umanismul şi democratismul ei.

[2] ***Matthew Arnold*** (1822—1888), poet, publicist şi critic literar englez. A luat poziţie împotriva poeziei „pure” şi criticii subiectiviste. A criticat orînduirea capitalistă, dar de pe poziţii teologice, susţinînd că racilele societăţii burgheze ar putea fi înlăturate cu ajutorul ideilor religioase.

transmisibil. I se aduse la cunoştinţă că nu, aşa încît nefiind dispus să-şi nesocotească munca, ceru să i se restituie poemul. Îl primi îndărăt, însoţit de regretele directorului şi îl trimise tot la San Francisco, de data asta la ***The Hornet,*** o revistă lunară de prestigiu ridicată cîndva pînă în rîndul publicaţiilor de frunte de strălucitul ziarist care o înfiinţase. Numai că strălucirea acestei reviste începuse să scadă cu mult înainte de naşterea lui Martin. Directorul îi promisese cincisprezece dolari pentru poem, dar după publicare păru a fi uitat cu totul de plată. După cîteva scrisori rămase fără răspuns, Martin expedie încă una, plină de mînie, la care primi răspuns. Acesta era semnat de un nou director, care îl informa în termeni reci că nu înţelege să fie făcut răspunzător de greşelile predecesorului său şi că în orice caz el nu aprecia în chip deosebit poemul ***Zîna şi perla.***

Cea mai dureroasă experienţă o avu însă Martin cu ***The Globe,*** o revistă din Chicago. Nu trimisese nicăieri ***Poemele marine,*** dar în cele din urmă foamea îl obligă s-o facă. După ce fură respinse de vreo zece reviste la rînd, ajunseră în redacţia revistei ***The Globe,*** care le reţinu. Ciclul era alcătuit din treizeci de poezii şi urma să primească un dolar de bucată. În prima lună fură publicate patru şi primi imediat un cec de patru dolari;
dar cînd îşi aruncă ochii pe revistă, rămase înmărmurit. Poeziile fuseseră pur şi simplu masacrate. În unele cazuri schimbaseră titlurile: ***Finis,*** de pildă, fusese preschimbat în ***Sfîrşitul,*** iar

Balada stîncii singuratice în ***Balada stîncii de coral.*** În alt caz, un titlu fusese cu totul schimbat şi înlocuit prin altul, complet nepotrivit. În locul titlului său ***Luminile meduzei,*** redacţia pusese ***Drumul întoarcerii.*** Masacrul din cuprinsul poemelor era însă şi mai îngrozitor. Martin gemu, îl trecură sudorile şi-şi răvăşi părul cu degetele răşchirate. Fraze, rînduri şi strofe întregi fuseseră eliminate, trecute unele în locul altora sau amestecate într-un chip cu totul de neînţeles. Uneori versuri ori strofe întregi fuseseră înlocuite. Îi era cu neputinţă să creadă că un redactor în toate minţile s-ar putea face vinovat de asemenea barbarii şi nu putea găsi altă explicaţie în afară de aceea că poemele lui încăpuseră pe mîna băiatului de serviciu sau a dactilografei. Martin scrise imediat redacţiei, cerînd să se oprească de îndată publicarea şi să i se restituie poemele. Scrise de mai multe ori, cu rugăminţi, cu insistenţe şi cu ameninţări, dar nimeni nu-l luă în seamă. Masacrul continuă lună după lună, pînă cînd toate cele treizeci de poeme fură publicate, şi în fiecare lună primi cecul cuvenit pentru poemele publicate în numărul respectiv al revistei.

În ciuda atîtor dezamăgiri, amintirea celor patruzeci de dolari de la ***White Mouse*** încă îi mai hrănea nădejdile, cu toate că se vedea împins din ce în ce mai mult să scrie maculatură. Descoperi un mănos cîmp de activitate în săptămînalele agricole şi jurnalele de comerţ şi constată că dacă s-ar fi lăsat pe seama săptămînalelor religioase ar fi putut

crăpa de foame. Într-un moment dintre cele mai critice, cînd costumul lui închis se afla la muntele de pietate, dădu lovitura — sau cel puţin aşa i se păru lui — la un concurs dotat cu premii şi organizat de comitetul local al partidului republican. Concursul consta din trei probe, şi Martin se înscrise la toate, zîmbind cu amărăciune la gîndul că era nevoit să facă şi asta pentru ca să poată trăi. Poezia prezentată de el cîştigă premiul întîi, în valoare de zece dolari, versurile pentru un marş luară premiul al doilea, în valoare de cinci dolari, iar pentru disertaţia lui asupra principiilor doctrinei partidului republican i se conferi premiul întîi în valoare de douăzeci şi cinci de dolari, ceea ce avu darul să-l umple de bucurie, dar numai pînă în clipa cînd încercă să-şi încaseze premiile. Se iscaseră neînţelegeri în sînul comitetului local, şi cu toate că din comitet făceau parte un bancher bogat şi un senator, plata premiilor întîrzia. În timp ce chestiunea aceasta îşi mai aştepta încă dezlegarea, Martin dădu dovadă că pricepea tot atît de bine şi principiile de bază ale doctrinei partidului democrat, căci cîştigă premiul întîi la un concurs similar organizat de democraţi. Mai mult decît atît: încasă efectiv premiul de douăzeci şi cinci de dolari. Cît priveşte cei patruzeci de dolari cîştigaţi în primul concurs, nu i-a văzut niciodată.

Nevoit să recurgă la mici şiretlicuri pentru ca s-o poată vedea pe Ruth şi ajungînd în cele din urmă la concluzia că dacă ar fi străbătut pe jos distanţa de la

North Oakland pînă la casa ei şi înapoi ar fi pierdut prea mult timp, Martin scoase bicicleta şi lăsă costumul amanet. Bicicleta îi oferea putinţa de a face mişcare, îi economisea ceasuri întregi pe care le putea consacra muncii şi totodată îi permitea s-o vadă pe Ruth. O pereche de pantaloni bufanţi şi un pulover ceva mai vechi alcătuiau un destul de acceptabil costum de biciclist, aşa încît o putea însoţi pe Ruth în plimbările de după-amiază. De altminteri acum nici nu prea avea prilejul s-o vadă mai des acasă la ea, fiindcă doamna Morse îşi continua cu vigoare campania mondenă. Oamenii „fini” pe care îi întîlnea acolo şi pentru care, doar cu puţină vreme înainte, avusese atîta consideraţie acum îl plictiseau. Nu i se mai păreau deosebiţi. Din cauza lipsurilor, a dezamăgirilor şi a muncii încordate, devenise nervos şi irascibil, iar flecăreala acestor oameni îl scotea din sărite. Nu din pricină că ar fi fost prea egoist. Le măsura îngustimea minţilor comparîn- du-i cu gînditorii ale căror cărţi le citea. În casă la Ruth nu întîlnea niciodată o minte într-adevăr luminată, cu excepţia profesorului Caldwell, dar pe profesor nu-l văzuse acolo decît o singură data. În ce-i priveşte pe ceilalţi, erau toţi nişte nătărăi, nişte flecuşteţe: superficiali, dogmatici şi ignoranţi. Tocmai ignoranţa acestor oameni îi pricinuia nedumerirea cea mai adîncă. Oare ce se întîmplase cu ei? Ce făcuseră cu toată învăţătura primită prin şcoli? Doar avuseseră la îndemînă aceleaşi cărţi ca şi el. Cum de

era cu putinţă ca oamenii aceştia să nu aleagă chiar nimic din ele?

Ştia că pe lume existau minţi uriaşe, gînditori profunzi şi înţelepţi. Dovada i-o furnizau cărţile, cărţile acelea care-l instruiseră, ridicîndu-l la un nivel ce depăşea pe al oamenilor din mediul familiei Morse. Îşi dădea seama că în alte cercuri pot fi aflate minţi mai luminate decît ale oamenilor din lumea lui Ruth. Citise romane despre lumea bună engleză şi din ele putuse cunoaşte bărbaţi şi femei care discutau politică şi filozofie. Citise despre saloanele din marile oraşe, chiar de aici din Statele Unite, în care arta şi valorile intelectuale îşi dădeau întîlnire şi se înţelegeau de minune. În chip prostesc, crezuse mai înainte că toţi oamenii bine îmbrăcaţi ce se ridicau deasupra clasei muncitoare erau oameni cu minţi luminate şi cu dragoste de frumos. Pentru el gulerele scrobite mergeau mînă în mînă cu cultura şi se înşelase amarnic atunci cînd socotise că diploma universitară era totuna cu valoarea, cu talentul şi cultura.

Nu-i nimic! El avea să-şi continue drumul către mai bine şi către mai înalt. Şi o va lua şi pe Ruth cu sine. Pe Ruth o iubea cu aprindere şi era încredinţat că oriunde s-ar afla, ea tot va străluci. Pentru el era limpede că lumea în mijlocul căreia trăise pînă nu de mult îi legase pietre de picioare; dar tot atît de limpede vedea acum că Ruth trăgea ponoase asemănătoare. Nu avusese putinţa să se dezvolte. Cărţile din biblioteca tatălui, tablourile de pe pereţi, cîntatul la pian — totul era doar

fanfaronadă deşartă. Faţă de literatura adevărată, faţă de muzica şi pictura adevărată, familia Morse şi cei de teapa lor rămîneau totdeauna muţi şi surzi. Dar mai presus de toate acestea stătea viaţa, şi în ceea ce priveşte viaţa erau de-o ignoranţă desăvîrşită şi definitivă. În ciuda înclinaţiilor către principiile sectei unitariene[1] şi a măştilor cu ajutorul cărora încercau să treacă drept oameni luminaţi şi cu vederi largi, se dovedeau a fi rămas cu două generaţii în urmă faţă de nivelul ştiinţelor interpretative; felul lor de a gîndi era medieval, iar concepţiile cu privire la cele mai de seamă date ale existenţei şi universul i se păreau lui Martin încleştate în cătuşele metafizice care încorsetaseră minţile troglodiţilor, concepţii vechi ca şi viaţa în caverne sau chiar mai vechi — identice cu cele ce treziseră spaima de întuneric în creierul maimuţei antropoide din pleistocen; cu cele care-i îndemnaseră pe iudeii primitivi să-şi închipuie că Eva fusese plămădită din coasta lui Adam; cu cele ce îi sugeraseră lui Descartes[2] construirea unui sistem idealist, care nu

---

[1] Sectă creştină.

[2] ***Rene Descartes*** (1596—1650), combătînd filozofia mistică medievală şi dogmele religioase, recomandă cunoaşterea lumii prin raţiune şi apelează la „îndoială”. Îndoindu-se de toate, Descartes ajunge totuşi la un lucru de care nu se mai poate îndoi şi anume la constatarea că se îndoieşte. De aici cunoscuta sentinţă: „Mă îndoiesc, deci cuget. Cuget, prin urmare exist.” în felul acesta filozoful ajunge la concluzia existenţei lumii doar pornind de la existenţa propriului „eu” — fapt la care se face aluzie în text.

vedea în universul întreg decît o proiectare a plăpîndului său „eu”; şi cu cele care îl determinaseră pe un vestit cleric britanic[1] să îndrepte împotriva evoluţionismului o satiră otrăvită menită să cîştige aplauze prompte şi să facă din numele lui o ruşinoasă mîzgălitură pe paginile istoriei.

Astfel gîndea Martin şi, gîndindu-se tot aşa mai departe, ajunse la concluzia că deosebirea dintre a- vocaţii, ofiţerii, oamenii de afaceri şi funcţionarii de bancă, a căror cunoştinţă o făcuse, şi lumea muncitorească în mijlocul căreia trăise, corespundea cu deosebirile dintre mîncarea pe care o consumau, veşmintele pe care le îmbrăcau şi casele în care locuiau. Fără îndoială că toţi erau lipsiţi de acel „ceva” deosebit pe care Martin îl simţea în cărţi şi în sine însuşi. Familia Morse îi arătase tot ce rangul lor social le putea pune la dispoziţie, dar toate aceste lucruri nu izbutiseră să-l impresioneze. Deşi era sărac lipit pămîntului şi rob vîndut cămătarului care-i împrumuta pe amanet, se considera mai presus decît toţi cei întîlniţi în casa familiei Morse; iar atunci cînd unicul lui costum decent nu era la muntele de pietate, se în- vîrtea în mijlocul lor ca un stăpînitor al vieţii, cutremurat în toată făptura de un simţămînt de jignire, asemenea unui principe osîndit să trăiască printre ciobani.

---

[1] Este vorba de ***Samuel Wilberforce*** (1805—1873), episcop de Oxford, care a avut o celebră controversă privitoare la evoluţionism cu Thomas Huxley, discipol al lui Darwin.

— Îi urîţi pe socialişti şi vă temeţi de ei — îi spusese într-o seară la cină Martin domnului Morse — dar care e pricina? Nu-i cunoaşteţi nici pe ei, nici doctrina lor.

Discuţia fusese provocată de doamna Morse care, nu fără perfidie, îl ridicase în slăvi pe domnul Hap- good. Martin nu-l putea suferi pe casier şi de cîte ori venea vorba despre acest declamator de banalităţi, i se urca tot sîngele la cap.

— Da — zisese Martin — Charlie Hapgood e ceea ce se cheamă un tînăr de viitor, cel puţin aşa mi s-a spus. Şi s-ar părea că e adevărat. Mai mult ca sigur că înainte de a muri o să ajungă guvernator al statului California şi — cine ştie? — poate şi membru în senatul Statelor Unite.

— Ce te face să crezi asta? întrebase doamna Morse.

— L-am auzit vorbind în cursul unei campanii electorale. Discursul lui era atît de încîntător de idiot şi lipsit de orice originalitate, dar totuşi atît de con- vingător, încît liderii nu pot să nu-l considere un om de nădejde şi de înaltă valoare, iar platitudinile pe care le debitează sînt atît de asemănătoare cu platitudinile cetăţeanului de rînd, încît... ei, ştiţi, orice om se simte măgulit atunci cînd iei propriile lui gînduri, le împo- poţonezi şi pe urmă i le înfăţişezi înaintea ochilor.

— Am impresia că eşti gelos pe domnul Hapgood, interveni Ruth.

— Ferească Dumnezeu!

Expresia de dezgust zugrăvită pe chipul lui Martin o scoase din fire pe

doamna Morse şi o făcu să devină agresivă.

— Desigur, nu vrei să spui că domnul Hapgood e un prost? întrebă dînsa cu voce de gheaţă.

— Nu e mai prost decît membrii de rînd ai partidului republican — fu răspunsul — sau, dacă vreţi, ai partidului democrat. Sînt toţi nişte prostănaci, cînd nu-s vicleni, şi foarte puţini dintre ei se pot lăuda cu această calitate. Singurii republicani deştepţi sînt milionarii şi oamenii lor de casă conştienţi de treaba pe care o îndeplinesc. Ăştia cel puţin ştiu care le sînt interesele şi cum şi le pot satisface.

— Eu sînt republican, spuse domnul Morse într-o doară. Fii bun şi spune-mi în ce categorie mă pui.

— O! Dumneavoastră sînteţi un slujitor care nu-şi dă seama de rolul ce-i revine.

— Slujitor?

— Da, bineînţeles. Dumneavoastră sînteţi avocatul marilor companii. Nu aveţi procese de drept muncitoresc sau penal. Veniturile dumneavoastră nu vin de la nefericiţii care-şi maltratează nevestele sau de la hoţii de buzunare. Veniturile dumneavoastră toate vin de la stăpînii societăţii şi omul care hrăneşte pe altul este stăpînul celui hrănit. Da, şi dumneavoastră le sînteţi un slujitor. Sînteţi interesat în prosperitatea grupurilor capitaliste pe care le slujiţi.

Chipul domnului Morse se cam congestionase.

— Îţi mărturisesc, stimate domn — spuse dînsul — că vorbeşti întocmai ca şarlatanii aceia de socialişti.

Atunci Martin făcuse observaţia pomenită mai sus.

— Îi urîţi pe socialişti şi vă temeţi de ei, dar care e pricina? Nu-i cunoaşteţi nici pe ei, nici doctrina lor.

— În orice caz ideile dumitale sînt foarte apropiate de socialism, răspunse domnul Morse, în vreme ce Euth privea îngrijorată cînd la unul, cînd la celălalt, iar doamna Morse de-abia îşi mai stăpînea bucuria pricinuită de această întîmplare din care ar fi putut izvorî mînia domnului şi stăpînului ei.

— Dacă afirm că republicanii sînt nişte prostănaci şi susţin că libertatea, fraternitatea şi egalitatea nu mai sînt decît nişte baloane de săpun care de mult au crăpat, asta nu înseamnă că aş fi socialist, zise Martin zîmbind. Dacă pun la îndoială vederile lui Jefferson[1] şi ale franţuzului lipsit de spirit ştiinţific care l-a influenţat, prin asta nu am devenit socialist. Vă rog să mă credeţi, domnule Morse, că dumneavoastră sînteţi mult mai aproape de socialism decît mine, care-s duşmanul lui declarat.

— De data asta te ţii de glume, fu tot ce putu răspunde celălalt.

— Nici vorbă de aşa ceva. Sînt cît se poate de serios. Dumneavoastră încă mai credeţi în egalitate şi totuşi munciţi pentru prosperitatea marilor companii, iar marile companii sînt din zi în zi mai ocupate cu înmormîntarea egalităţii. Mie

---

[1] ***Thomas Jefferson*** (1743-l826), autorul Declaraţiei de Independenţă a S.U.A. (1776), ale cărui idei au fost puternic influenţate de concepţiile lui Jean-Jacques Rousseau (1712—1778), la care se face aluzie mai departe în text.

îmi spuneţi că sînt socialist fiindcă neg existenţa egalităţii şi afirm tocmai idealul dumneavoastră de viaţă. Republicanii sînt duşmanii egalităţii, cu toate că cei mai mulţi dintre ei luptă împotriva egalităţii fluturînd mereu acest cuvînt ca o lozincă. În numele egalităţii lichidează egalitatea. Asta este pricina pentru care am spus că sînt nişte prostănaci. În ceea ce mă priveşte, sînt un individualist. Cred că la fugă cîştigă cel mai iute de picior şi la trîntă cel care e mai tare. Acesta este cel mai de seamă lucru pe care l-am învăţat din biologie, sau cel puţin îmi închipui că l-am învăţat. După cum v-am spus, eu sînt individualist, iar individualismul este vrăjmaşul ereditar şi etern al socialismului.

— Dar te duci totuşi la mitingurile socialiştilor, izbucni domnul Morse.

— Bineînţeles, exact aşa cum o iscoadă se duce în tabăra vrăjmaşului. Altfel cum ai putea afla cîte ceva despre duşman? De altminteri îmi face şi o deosebită plăcere. Sînt nişte vajnici luptători şi, indiferent dacă au sau nu dreptate, cel puţin sînt oameni citiţi. Oricare dintre ei ştie mai multă sociologie şi se descurcă în ştiinţe mai bine decît orice cavaler de industrie. Da, am fost la vreo cinci sau şase mitinguri de-ale lor, dar asta n-a putut să mă preschimbe în socialist tot aşa după cum nici un discurs al domnului Hapgood nu mă poate transforma în republican.

— Cu toate acestea, zise domnul Morse cu glas moale, cred că înclini spre socialism.

„Doamne-Dumnezeule — îşi zise Martin în sinea lui — ăsta habar n-are despre ce anume e vorba. N-a priceput o iotă din tot ce i-am spus. Oare ce-o fi făcut cu toată educaţia pe care a primit-o prin şcoli?”

Şi astfel, în cursul dezvoltării personalităţii sale, Martin se trezi faţă în faţă cu morala economică sau mai bine zis cu morala de clasă care în ochii lui deveni repede un monstru înspăimîntător. Personal, el rămînea un moralist intelectual, dar concepţiile morale ale celor din jurul lui, alcătuite dintr-un talmeş- balmeş de consideraţii economice, metafizice, sentimentale şi din manifestări ale spiritului de imitaţie, i se păreau mult mai respingătoare decît banalitatea emfatică.

O pildă de asemenea amestec bizar şi năclăit în- tîlni Martin la oameni care-i erau foarte apropiaţi. Sora lui, Mariana, fusese de mai multă vreme în vorbă cu un tînăr mecanic foarte întreprinzător, neamţ de origine, care după ce învăţase toate tainele meseriei, hotărîse să deschidă un atelier de reparat biciclete. Cum în acelaşi timp devenise şi agent al unei firme producătoare de biciclete ieftine, se descurca destul de bine. Cu puţin timp înainte, Mariana îi făcuse o vizită lui Martin, în odăiţa lui, anunţîndu-l că în scurtă vreme avea să se logodească şi cu prilejul vizitei acesteia îi cercetase mai mult în joacă palma şi-i citise viitorul. Data următoare venise împreună cu Hermann von Schmidt. Martin îi primi cu multă plăcere şi-i felicită pe amîndoi în cuvinte atît de

alese şi cu fraze atît ele frumoase, încît izbuti să impresioneze în chip neplăcut sensibilitatea de ţăran a alesului soră-si. Această impresie proastă fu şi mai mult accentuată atunci cînd Martin se apucă să le citească cele cinci ori şase strofe pe care le scrisese în cinstea primei vizite a Marianei. Era o poezioară spirituală şi plină de agerime şi delicateţe pe care o intitulase ***Ghicitoarea.*** Cînd termină de citit, văzu cu multă surprindere că pe chipul fetei nu se arată nici un fel de veselie. Ba mai mult decît atît, băgă de seamă că se uită cu ochi plini de îngrijorare către logodnic şi urmărindu-i privirile, observă că pe figura colţuroasă a bravului flăcău nu se arată decît întunecată şi mînioasă dezaprobare. După asta cei doi tineri nu mai zăboviră mult şi-şi luară rămas bun, iar Martin uită cu totul întîmplarea, deşi în clipa aceea numai cu mare mirare văzuse că este cu putinţă ca o femeie — fie ea chiar o femeie din clasa muncitoare — să nu fie încîntată şi măgulită de faptul că cineva îi închinase versuri.

Peste cîteva zile Mariana îl vizită din nou pe Martin, de data asta singură. De cum intră pe uşă, şi începu să-l certe cu multă amărăciune pentru ceea ce făcuse.

— Dar cum se poate, Mariana — se supără Martin — după felul cum vorbeşti s-ar spune că ţi-e ruşine cu

neamurile tale, sau în orice caz, ţi-e ruşine că ai un frate ca mine.

— Păi aşa şi este, izbucni fata.

Martin rămase trăsnit cînd văzu că ochii soră-si sînt înecaţi în lacrimi amare. Durerea fetei, din orice pricină ar fi venit, era sinceră.

— Bine, Mariana, dar ce motiv are Hermann al tău să fie gelos pentru că eu scriu nişte versuri în cinstea surorii mele?

— Nu-i gelos, rosti fata printre suspine. Spune numai că a fost un lucru necuviincios, un lucru de... de ruşine.

Martin şuieră prelung printre dinţi în semn de adîncă mirare, apoi se apucă să caute o copie a ***Ghicitoarei,*** pe care o reciti.

— Eu nu pot vedea aici nimic ruşinos, zise el în cele din urmă, întinzîndu-i şi ei copia. Te rog citeşte-o şi tu şi spune-mi ce ţi se pare a fi de ruşine... aşa ai zis, nu?

— Hermann aşa a spus şi el ştie totdeauna ce vorbeşte, răspunse fata dînd la o parte manuscrisul la care se uită plină de scîrbă. Hermann spune că trebuie s-o rupi. Zice că el n-o să ia o nevastă despre care sînt scrise astfel de lucruri ce pot fi citite de oricine. Cică n-o să îndure el asemenea ruşine.

— Bine, Mariana, dar cum se poate? Asta nu-i decît o copilărie nemaipomenită, începu Martin, dar într-o clipă îşi schimbă gîndul.

Văzu dinaintea lui o fată nefericită, îşi dădu seama cît de zadarnică ar fi orice încercare de a-l convinge pe logodnicul ei sau chiar pe ea şi, cu toate că întreaga

situaţie era absurdă şi caraghioasă, hotărî să se dea bătut.

— Bine, rosti el atunci rupînd manuscrisul în bucăţele şi aruncîndu-l la coş.

Se mîngîia cu gîndul că în orice caz originalul dactilografiat se odihnea pe birourile unei reviste din New York. Mariana şi viitorul ei soţ n-aveau să afle

niciodată nimic şi nici el, nici Hermann von Schmidt, nici Mariana şi nimeni de pe lume n-avea să piardă ceva dacă mica şi nevinovata poezioară ar fi fost vreodată publicată.

Mariana se aplecă să caute în coşul de hîrtii, dar se opri.

— Pot s-o iau? îl rugă ea.

Martin încuviinţă din cap şi dus pe gînduri o privi cum adună bucăţelele împrăştiate ale manuscrisului şi le îndeasă în buzunarul hainei — dovadă palpabilă a succesului misiunii primite. Mariana îi aducea acum aminte de Lizzie Connolly, deşi în fiinţa ei era mai puţină pasiune, iar viaţa clocotea mai domol decît în făptura celeilalte fiice a clasei muncitoare, cu care el se întîlnise de două ori în viaţă. Dar erau deopotrivă amîndouă în ce privea îmbrăcămintea şi purtările, iar Martin surîse veselindu-se pe ascuns de toanele imaginaţiei lui, care acum i le arăta pe amîndouă pătrun- zînd în salonul doamnei Morse. Însă veselia îi pieri şi în locul ei se ivi conştiinţa unei cumplite singurătăţi. Sora aceasta a lui şi salonul doamnei Morse erau pietre de hotar pe drumul străbătut de el. Şi pe amîndouă le lăsase în urmă. Privi în jurul lui, cu multă dragoste, la cele cîteva cărţi care-i aparţineau. Erau singurii tovarăşi ce-i rămăseseră.

— Cum, cum? Ce-ai spus? întrebă el tresărind surprins.

Mariana repetă întrebarea.

— De ce nu cauţi un serviciu?

Martin izbucni într-un hohot de rîs forţat.

— Hermann al tău ţi-a spus asta?

Fata clătină din cap.

— Nu minţi, îi porunci el şi îndată o uşoară înclinare a capului surorii îi arătă că avusese dreptate.

— Bine, să-i spui lui Hermann al tău să nu se mai amestece acolo unde nu-i fierbe oala; atunci cînd scriu poezii despre fata cu care s-a logodit, asta îl priveşte, dar altminteri n-are de ce să se amestece. Ai înţeles?

Prin urmare nu crezi c-am să pot face vreo treabă ca scriitor, nu-i aşa? continuă Martin. Crezi că nu sînt bun de nimic?... Că am decăzut de tot şi acuma am ajuns ruşinea familiei?

— Cred c-ar fi mai bine dacă ţi-ai găsi un serviciu, spuse fata cu tărie şi Martin îşi dădu seama că e sinceră. Hermann zicea că...

— Dă-l dracului pe Hermann! izbucni Martin plin de voie bună. Ce vreau să ştiu acuma e cînd te măriţi. De asemenea, dacă Hermann al tău va binevoi să-ţi îngăduie să primeşti un dar de nuntă din partea mea.

După plecarea soră-si cugetă îndelung la întîmplarea asta şi o dată sau de două ori izbucni în rîs amar gîndindu-se la Mariana şi la logodnicul ei, la clasa din care făcea parte şi la cei din clasa lui Ruth, care-şi duceau viaţa lor strîmtă, supunîndu-se unor formule meschine — fiinţe nesimţitoare strînse în turme, gata să-şi croiască viaţa unul după părerile celuilalt, incapabile de independenţă şi niciodată în stare să-şi trăiască într-adevăr viaţa din pricina şabloanelor copilăreşti de care se lăsau robiţi. Se gîndi la toţi şi-i puse să se perinde ca nişte umbre pe dinaintea lui: Bernard Higginbotham braţ la braţ cu domnul Butler, Hermann von Schmidt alături de Charlie Hapgood. Îi cercetă unul cîte unul şi perechi-perechi, îi cîntări şi-i aruncă deoparte — îi cîntări cu balanţa inteligenţei şi moralităţii învăţate din cărţi. Zadarnic se întrebă: Unde-s oare sufletele cele mari, unde-s oamenii mari? Nu izbutea să-i afle printre arătările

acelea nesimţitoare, grosolane şi lipsite de inteligenţă care răspunseseră chemării lui şi se înfăţişaseră în odaia-i strîmtă. Faţă de toţi aceştia nu încerca decît scîrbă, scîrba pe care trebuie c-o simţea şi Circe faţă de porcii ei. Cînd în sfîrşit îl alungă de la sine şi pe cel din urmă şi se crezu singur, în încăpere pătrunse un întîrziat care nu era aşteptat şi pe care nimeni nu-l poftise. Martin se uită la el şi văzu pălăria cu boruri tari, haina la două

rînduri de croială îndoielnică şi umerii ce se legănau într-una, ai tinerei puşlamale care fusese el odinioară.

— Erai la fel cu toţi ceilalţi, flăcăule, îi spuse Martin zîmbind batjocoritor. Te purtai şi judecai exact la fel cu ceilalţi. Nu gîndeai şi nu acţionai prin tine însuţi. Părerile, ca şi hainele tale, erau „de gata”; faptele tale se modelau după nevoia de-a cîştiga aplauzele gloatei. Erai starostele bandei fiindcă ceilalţi te unseseră. Te băteai şi erai în fruntea bandei, nu fiindcă ţi-ar fi făcut plăcere — ştii bine că de fapt nu simţeai decît scîrbă — ci pentru că ceilalţi te băteau pe umăr în semn de preţuire. L-ai făcut zob pe Brînzosu fiindcă nu voiai să-ţi pleci grumazul, şi nu voiai să-l pleci, în parte pentru că erai o fiară sălbatică, dar mai ales pentru că erai convins, ca toţi cei din jurul tău, că demnitatea umană se măsoară după cruzimea sîngeroasă de care eşti în stare să dai dovadă mutilînd şi terciuind anatomia semenilor. Ia seama, năzdrăvanule, de multe ori ai luat chiar iubitele altora, şi asta nu fiindcă le-ai fi dorit, ci pentru că în măduva oaselor celor din jurul tău, a celor după măsura cărora îţi potriveai principiile morale, zăceau instinctele armăsarului sălbatic şi ale morsei neîmblînzite. Şi iată, anii au trecut. Ce mai crezi acum despre toate astea?

Drept răspuns, vedenia suferi o rapidă metamorfoză. Pălăria cu boruri tari şi haina de croială îndoielnică dispărură, fiind înlocuite de altele mai puţin bătătoare la ochi; expresia de brutalitate îi dispăru de pe chip şi asprimea i se

şterse din priviri; chipul întreg, purificat şi îmblînzit, era iluminat de-o strălucire interioară izvorîtă din comuniunea cu frumosul şi cunoaşterea. Umbra semăna foarte mult cu dînsul aşa cum arăta acuma şi, uitîndu-se la ea, băgă de seamă lampa mică de masă care o lumina şi cartea asupra căreia stătea aplecată. Se uită la titlul cărţii şi citi: ***Ştiinţa Esteticii.*** În clipa următoare pătrunse în conturul vedeniei, aranjă mai bine lampa şi continuă el însuşi să citească ***Ştiinţa Esteticii.***

Capitolul XXX

Într-o frumoasă zi de toamnă, într-o zi de toamnă tîrzie asemănătoare aceleia în care cu un an mai înainta îşi mărturisiseră unul altuia simţămintele, Martin îi citi lui Ruth ***Ciclul dragostei.*** Era după-amiază şi, la fel ca odinioară, veniseră cu bicicletele pînă la colina lor preferată, pierdută printre dealuri. De mai multe ori Ruth îi întrerupse lectura cu exclamaţii de desfătare, iar după ce aşeză şi ultima foaie a manuscrisului deasupra celorlalte, Martin aşteptă să-i audă părerea.

Fata rămase tăcută o vreme şi abia într-un tîrziu vorbi rar şi cu greutate, neputîndu-se hotărî să toarne în cuvinte asprimea gîndului.

— Mi se par frumoase, tare frumoase, dar nimeni nu se arată dispus să ţi le cumpere, nu-i aşa? Înţelegi ce vreau să spun, zise ea cu aprindere. Scrisul ăsta al tău n-are nici o valoare practică. Există un anumit lucru — s-ar putea ca vina să fie a publicului — care nu-ţi îngăduie să poţi trăi de pe urma scrisului. Şi te rog, dragul meu, să nu mă înţelegi greşit. Sînt măgulită, sînt mîndră şi încîntată — dacă n-ar fi aşa ar însemna că nu sînt într-adevăr femeie — de faptul că scrii şi-mi închini mie poeziile astea. Dar cu ele nu vom ajunge niciodată să ne putem căsători. Tu nu pricepi, Martin? Să nu crezi că sînt meschină şi interesată. Din pricina dragostei, din pricina gîndului la viitorul nostru mă zbucium atîta. Un an întreg a trecut din clipa cînd am aflat că

ne iubim şi ziua căsătoriei noastre nu e cu nimic mai aproape. Să nu mă socoteşti lipsită de ruşine pentru că vorbesc aşa despre căsătoria noastră; o fac numai fiindcă inima şi toată fiinţa mea e în joc. Dacă ţii aşa de mult la scris, de ce nu încerci să găseşti de lucru la un ziar? De ce să nu intri undeva ca reporter... măcar aşa pentru o vreme?

— Mi-ar strica stilul, răspunse el cu voce joasă, monotonă. Nici nu-ţi poţi da tu seama cît am muncit ca să-mi creez un stil.

— Dar istorioarele acelea, insistă Ruth. Tu singur spuneai că sînt fleacuri, maculatură. Ai scris o mulţime de asemenea nimicuri. Astea nu-ţi stricau stilul?

— Nu, sînt două lucruri cu totul deosebite. Istorioarele luau fiinţă, se închegau la sfîrşitul unei zile întregi de strădanii depuse în căutarea stilului. Dar munca unui reporter e toată închinată fleacurilor, lucrurilor de duzină, din zori şi pînă-n noapte, şi fleacurile astea ajung să-ţi copleşească toată viaţa. Viaţa devine un fel de vîrtej, limitată la clipa prezentă, lipsită şi de trecut şi de viitor, iar atunci, fără îndoială, nici nu mai poate fi vorba de vreun stil în afară de cel reportericesc, ceea ce numai literatură nu poate fi. Dacă m-aş face reporter acum, chiar în momentul cînd stilul meu începe să se formeze, să se cristalizeze, din punct de vedere literar ar însemna că mă sinucid. În orice caz, fiecare istorioară, fiece cuvînt din fiecare istorioară a fost o pîngărire a propriei mele fiinţe, a respectului faţă de mine

însumi, a respectului meu pentru frumos. Îţi mărturisesc că a fost cumplit. Păcătuiam adînc. Mă bucuram în ascuns de cîte ori erau respinse, chiar dacă asta însemna că trebuia să-mi duc hainele la Muntele de pietate. Dar ce fericire a fost să scriu ***Ciclul dragostei!*** Bucuria creaţiei în forma ei cea mai pură! Şi asta răscumpăra toate necazurile.

Martin nu ştia că Ruth n-are nici un fel de înţelegere pentru bucuria creaţiei. Folosea cuvintele astea, şi de la ea le auzise Martin prima oară. Citise şi ea despre ele, învăţase multe cu privire la ele în vremea cît urmase cursurile universitare, ca să-şi ia licenţa în litere; dar nu era înzestrată cu originalitate, cu har creator, şi la ea toate manifestările culturii nu erau decît ecouri ale ecourilor altora.

— Oare n-or fi avut dreptate cei care ţi-au modificat ***Poemele marine?*** întrebă ea. Nu trebuie să uiţi că pentru a putea ajunge în redacţia unei reviste trebuie să dovedeşti oarecare pricepere.

— Asta se împacă de minune cu veneraţia pentru adevărurile luate de-a gata, răspunse Martin copleşit deodată de ostilitatea lui faţă de întreaga tagmă a redactorilor. Totul este spre bine în această lume care e cea mai bună din cîte sînt posibile. Existenţa este justificarea deplină a dreptului de a exista — de a exista, bagă bine de seamă, căci aşa crede, chiar fără să-şi dea seama, orice om obişnuit — nu numai în condiţiile prezente, ci în orice alte condiţii. Bineînţeles că numai ignoranţa îi poate face să creadă asemenea baliverne —

ignoranţa lor care nu e nici mai mult, nici mai puţin decît procesul mintal al ucigaşului descris de Weininger[1]. Îşi închipuie că gîndesc, şi asemenea fiinţe necugetătoare sînt judecătorii celor puţini care într-adevăr gîndesc.

Se opri, căci îşi dădu seama că spusese lucruri care depăşeau puterea de înţelegere a lui Ruth.

— Nu ştiu cine e acest Weininger şi sînt sigură că nici n-am auzit de el, răspunse Ruth. Şi mergi cu generalizările aşa de departe, încît nici nu te pot urmări. Eu nu vorbeam decît despre faptul că redactorii revistelor au o calificare...

— Îţi spun eu, o întrerupse Martin. Calificarea cea mai importantă a nouăzeci şi nouă la sută dintre oamenii de prin redacţiile revistelor este insuccesul. N-au izbutit să facă nimic ca scriitori. Nu-ţi închipui că preferă corvoada biroului şi robia faţă de cititori şi faţă de patron, în locul bucuriei de a scrie. Au încercat să scrie şi nu au izbutit. Şi tocmai în asta stă blestematul paradox al situaţiei. Fiecare portiţă pe care se poate ajunge la succesul în literatură este străjuită de aceşti cîini de pază, de faliţii literaturii. Majoritatea directorilor, redactorilor şi adjuncţilor lor, şi aproape toţi cei care referă asupra manuscriselor prezentate

[1] Otto Weininger (1880—1903), filozof german.

revistelor ilustrate şi editurilor, sînt oameni care au vrut să scrie şi n-au reuşit. Şi totuşi tocmai ei, dintre toate fiinţele de sub soare cei mai puţin indicaţi să facă o astfel de treabă, sînt cei care hotărăsc ce anume va putea şi ce nu va putea răzbi pînă la lumina tiparului — ei, care au arătat că nu-s înzestraţi cu nici un pic de originalitate, care au dovedit că sînt lipsiţi de scînteia divină, tocmai ei sînt chemaţi să judece originalitatea şi geniul. Pe urmă vin cronicarii de la reviste, care-s tot atîţia faliţi. Să nu-mi spui că nu s-au legănat niciodată cu visul de a scrie şi că n-au încercat să scrie poezii ori romane; au încercat şi au dat greş. Nu vezi că tot ce se publică de obicei prin reviste e mai greu de înghiţit decît untura de peşte? Ştii ce cred despre cronicari şi despre aşa-zişii critici. Există şi critici mari, dar aceştia sînt mai rari decît cometele. Dacă nu voi reuşi ca scriitor, înseamnă că m-am dovedit apt pentru cariera de redactor. Acolo am şi pîine, şi unt, şi miere.

Mintea lui Ruth lucră repede, iar dezacordul ei faţă de părerile bărbatului iubit fu şi mai mult întărit de contradicţia descoperită în filipica lui.

— Bine, Martin, dar dacă aşa stau lucrurile, dacă toate porţile sint închise, după cum atît de convingător ai arătat tu, cum a fost cu putinţă ca vreunul dintre marii scriitori să ajungă totuşi acolo unde a ajuns?

— Au ajuns acolo realizînd imposibilul, răspunse el. Au creat lucruri atît de înflăcărate, atît de strălucitoare, încît au izbutit să transforme în scrum tot ce le

stătea împotrivă. Izbînda lor are în ea şi ceva ce ţine de miracol, căci au cîştigat cînd nu aveau decît una la mie şanse de cîştig. Au ajuns acolo pentru că s-au dovedit a fi uriaşii căliţi în lupte, despre care vorbeşte Carlyle[1] şi care nu se lasă niciodată răpuşi. Asta trebuie să fac şi eu; trebuie să înfăptuiesc imposibilul.

---

[1] ***Thomas Carlyle*** (1795—1881), eseist şi istoric idealist englez.

— Şi dacă n-ai să reuşeşti? Eşti dator să te gîn- deşti şi la mine, Martin.

— Dacă nu reuşesc? Martin se uită la ea o clipă ca şi cum gîndul căruia îi dăduse glas ar fi fost cu neputinţă de gîndit. Pe urmă în ochii lui răsări lumina înţelegerii. Dacă nu reuşesc, am să mă fac redactor şi atunci ai să fii soţia unui editor.

Văzîndu-l pornit pe glumă, Ruth se încruntă, iar lui încruntarea asta i se păru minunată, încîntătoare aşa că întinse braţul pe după umerii ei şi cu săruturi îi şterse încruntarea.

— Gata, ajunge, zise apoi Ruth, cu un efort de voinţă izbutind să se smulgă de sub vraja puterii lui. Am discutat cu tata şi cu mama. Pînă acum niciodată nu m-am purtat aşa faţă de ei. Am cerut să fiu ascultată. M-am arătat tare nesupusă. Ei sînt împotriva ta, asta o ştii. Dar de nenumărate ori i-am asigurat că dragostea mea pentru tine rămîne mereu neclintită, iar pînă la urmă tata s-a arătat dispus să te primească la biroul lui chiar de mîine, dacă vrei. Pe urmă din propria lui iniţiativă a spus că de la început o să te plătească destul de bine ca să ne putem căsători şi să luăm o căsuţă undeva. Mie mi s-a părut că asta e foarte drăguţ din partea lui... nu-i aşa?

Cu inima strînsă în ghearele desperării, Martin băgă cu un gest mecanic mîna în buzunar, căutînd tutun şi foiţă (pe care de multă vreme nu le mai folosea) ca să răsucească o ţigară, mormăi doar cîteva cuvinte neînţelese, iar Ruth urmă:

— Cu toate astea îţi spun sincer — şi te-aş ruga să nu te superi, fiindcă ţi-o spun tocmai ca să ştii ce părere are despre tine — tatei nu-i plac ideile tale radicale şi crede că eşti un leneş. Bineînţeles, eu ştiu că nu eşti. Ştiu că munceşti din greu.

„Cît de greu, nici nu-şi închipuie ea”, se gîndi Martin.

— Aşa, zise Martin, şi ce spuneai despre ideile mele? Crezi că sînt chiar atît de radicale?

O privi drept în ochi şi aşteptă răspunsul.

— Mi se par... cum să-ţi spun... foarte neliniştitoare, spuse Ruth.

Căpătase răspunsul, dar viaţa i se părea atît de cenuşie încît uită cu totul ispititoarea propunere cu privire la intrarea în slujbă pe care i-o făcuse Ruth. Cît despre ea, după ce îndrăznise să-i vorbească atît de deschis, se hotărî să aştepte pînă se va ivi prilejul să repete propunerea şi întrebarea.

N-a trebuit să aştepte prea mult. Martin avea şi el o întrebare de pus. Voia să verifice în ce măsură Ruth îşi păstra încrederea în el şi, o săptămînă mai tîrziu, amîndoi au căpătat răspuns la întrebările care-i frămîntau. Martin grăbi explicaţia citindu-i lui Ruth ***Ruşinea soarelui.***

— De ce nu vrei să te faci reporter? întrebă ea cînd Martin termină de citit. Îţi place aşa de mult să scrii şi sînt sigură că ai avea succes ca reporter. Ai putea să faci carieră în ziaristică şi să ajungi un reporter renumit. Există nu puţini corespondenţi speciali foarte vestiţi. Au

lefuri mari şi cîmpul lor de activitate e lumea cea largă. Sînt trimişi pretutindeni, în inima Africii, ca Stanley, să ia interviuri papei la Vatican sau să exploreze regiunile neumblate din Tibet.

— Va să zică nu-ţi place eseul meu? răspunse Martin. Crezi că aş avea oarecare şanse în ziaristică, dar că n-am nici una în literatură?

— Nu, nu; îmi place. E o bucată de mare efect. Mi-e teamă însă că depăşeşte puterea de înţelegere a cititorilor. În orice caz, pe mine mă depăşeşte. Îmi place cum sună, dar de înţeles n-o înţeleg. Argoul tău ştiinţific rămîne mai presus de înţelegerea mea. Ştii doar că-ţi place să împingi lucrurile la extrem şi ceea ce pentru tine, dragul meu, poate fi perfect inteligibil, pentru noi ceilalţi poate rămîne taină de nepătruns.

— Cred că ceea ce te supără e argoul filozofic, fu tot ce putu răspunde Martin.

Stîrnit de lectura celor mai adînci cugetări pe care le exprimase vreodată, Martin ardea ca o flacără şi verdictul lui Ruth îl uluise.

— Lăsînd la o parte faptul că poate e prost scrisă, insistă el, nu vezi nimic deosebit în bucata asta? În ideile cuprinse în ea, vreau să spun?

Ruth clătină din cap.

— Nu. E-atît de diferită de tot ce am citit eu pînă acum. L-am citit pe Maeterlinck şi l-am înţeles…

— Cu tot misticismul lui, îl poţi înţelege? izbucni Martin.

— Da, însă eseul ăsta al tău, care ar vrea să fie un atac împotriva lui, nu-l

înţeleg. Bineînţeles, dacă e să căutăm numai originalitatea...

Martin îi curmă şirul vorbelor cu un gest de nerăbdare, dar nu zise nimic. Apoi dintr-o dată îşi dădu seama că Ruth îi spune ceva şi că vorbea de mai multă vreme.

— La urma urmei scrisul a fost pentru tine un fel de joc, spunea ea. Te-ai jucat destulă vreme, în privinţa asta nici nu mai încape vorbă. A venit vremea să priveşti viaţa în faţă şi cu seriozitate — viaţa noastră, Martin. Pînă acum ţi-ai trăit numai viaţa ta.

— Vrei deci să-mi găsesc o slujbă? întrebă el.

— Da. Tata ţi-a oferit...

— Lasă, ştiu eu asta. interveni brusc Martin. Ceea ce vreau să-mi spui acum e dacă ţi-ai pierdut sau nu încrederea în mine.

Ea îi strînse mîna fără să scoată o vorbă şi privirile îi erau tulburi.

— Numai în scrisul tău, iubitule, şopti ea în cele din urmă cu glas abia auzit.

— Ai citit multe dintre lucrările pe care le-am scris, vorbi Martin cu brutalitate. Ce părere ai? Sînt într-adevăr lipsite de orice valoare? Cum ţi se par, în comparaţie cu ceea ce scriu alţii?

— Dar ceilalţi îşi pot vinde lucrările, iar tu... nu.

— Asta nu e un răspuns la întrebarea mea. Crezi cumva că n-am nici un fel de chemare pentru literatură?

— Atunci am să-ţi răspund. Îşi adună toate puterile, ca să poată vorbi. Nu cred că ai fost făcut să fii scriitor. Iartă-mă, iubitul meu. Tu m-ai silit să ţi-o spun; şi

ştii bine că mă pricep mai mult decît tine la literatură.

— Da, tu eşti licenţiată în litere, spuse Martin dus pe gînduri; tu ar trebui să ştii.

Dar mai sînt încă multe de spus, continuă el după o pauză pentru amîndoi greu de îndurat. Eu ştiu ce se ascunde în mine. Nimeni nu poate să ştie asta mai bine decît o ştiu eu. Ştiu că am să izbutesc. Nu mă voi lăsa răpus. Ard ca un rug în flăcările frumuseţilor pe care le am de spus în poezie, în roman şi în eseuri. Totuşi nu în asta îţi cer să ai încredere. Nu-ţi cer să ai încredere în mine sau în scrisul meu. Ceea ce-ţi cer e să mă iubeşti şi să ai încredere în dragoste.

Acum un an te-am implorat să-mi acorzi un răgaz de doi ani. Dintre aceştia doi, unul încă n-a trecut. Şi sînt adînc încredinţat, îţi spun pe cinstea şi pe conştiinţa mea, că înainte ca anul acesta să se încheie, am să izbutesc. Îţi mai aduci desigur aminte cum mi-ai spus cîndva, e mult de atunci, că va trebui să-mi fac ucenicia în ale scrisului. Iată, mi-am încheiat ucenicia. M-am zbătut cu furie şi am îndesat cunoştinţele în cap cu desperare. Şi n-am gemut niciodată, pentru că tu mă aşteptai la capătul drumului. Ştii cumva că am şi uitat ce înseamnă un somn liniştit? Acum cîteva milioane de ani ştiam ce va să zică să dormi pînă te saturi şi să te trezeşti fără nici o sforţare, după ce ţi-ai împlinit somnul. Acum mă trezeşte întotdeauna deşteptătorul. Indiferent dacă adorm devreme sau tîrziu, pun ceasul să sune după acelaşi număr de ore; treaba asta şi

stinsul lămpii sînt ultimele mele acţiuni conştiente.

Cînd începe să mă toropească somnul, schimb cartea prea grea pe care o citeam cu una mai simplă. Iar cînd încep să moţăi şi deasupra ei, mă izbesc cu pumnii în cap ca să-mi alung somnul. Am citit undeva despre un om căruia-i era frică să doarmă. O istorisire scrisă de Kipling. Omul acela a aşezat un pinten în aşa fel încît dacă adormea, trupul lui gol se lăsa peste colţul de fier al pintenului. Şi eu am făcut la fel. Mă uit la ceas şi hotărăsc că pînă la douăsprezece noaptea sau pînă la unu, pînă la două ori pînă la trei dimineaţa pintenul nu va fi mişcat de la locul lui. Şi astfel colţii pintenului mă ţin treaz pînă la ceasul hotărît. Luni de zile pintenul mi-a fost tovarăş de pat. Am ajuns pînă acolo încît cinci ceasuri şi jumătate de somn sînt pentru mine o extravaganţă. Dorm patru ceasuri pe zi. Sînt cumplit de înfometat de somn. Există clipe în care mă cuprind ameţeli din pricina lipsei de somn, clipe în care moartea, cu odihna şi somnul ei, devine pentru mine o ispită irezistibilă, clipe în care nu-mi mai ies din minte versurile lui Longfellow:

Adîncă-i marea, liniştea-i adîncă,
În sînul ei de ape toate dorm;
Un singur pas şi te afunzi în somn,
Un salt, un plescăit, şi pieri sub stîncă.

Bineînţeles, astea sînt prostii fără nici un sens. Vin doar de la nervii prea încordaţi şi de la mintea surmenată. Important este numai atît: pentru ce am făcut toate astea? Pentru tine. Ca să scurtez ucenicia. Ca să silesc Succesul să se grăbească. Şi iată că acum mi-am încheiat ucenicia. Îmi cunosc posibilităţile. Îţi jur că în fiecare lună învăţ mai mult decît învaţă un student obişnuit într-un an întreg. Ştiu asta şi te rog să mă crezi. Dacă n-aş simţi atît de cumplit nevoia ca tu să mă înţelegi, nu ţi-aş spune-o. Nu e o înfumurare. Măsor rezultatele cu ajutorul cărţilor. În clipa de faţă fraţii tăi sînt nişte barbari ignoranţi în comparaţie cu mine şi cu cunoştinţele pe care le-am smuls din cărţi în ceasurile cînd ei dormeau. Cu multă vreme în urmă

doream să ajung celebru. Astăzi celebritatea mă interesează foarte puţin. Tot ceea ce vreau, eşti tu; sînt mai mult flămînd de tine decît de hrană şi îmi lipseşti mult mai mult decît îmbrăcămintea ori consideraţia semenilor. Visez să-mi aşez odată capul pe sînul tău şi să dorm un veac sau mai mult, iar visul acesta va deveni realitate mai înainte ca zilele unui alt an să-şi încheie şirul.

Forţa lui Martin se revărsă asupra ei val după val şi, tocmai în momentele cînd voinţa lui se împotrivea cu mai multă înverşunare voinţei ei, Ruth se simţea cu cea mai mare putere atrasă către el. Forţa aceea care totdeauna se revărsase din făptura lui şi o copleşise, izvora acum în întreaga-i splendoare din glasul lui plin de patimă, din ochii strălucitori, din vigoarea vieţii şi forţei intelectuale ce-i clocotea în piept. În clipa aceea şi numai în clipa aceea îşi dădu seama de o mică breşă deschisă în convingerile ei — şi prin acea breşă îl zări pe adevăratul Martin Eden, superb şi invincibil; iar atunci — aşa după cum îmblînzitorii de fiare au momentele lor de îndoială — fu şi Ruth gata, pentru o clipă, să se îndoiască de putinţa ei de a stăpîni cugetul neîmblînzit al acestui bărbat.

— Şi mai e încă ceva, vorbi el mai departe. Mă iubeşti. Dar de ce mă iubeşti? Acel ceva care se ascunde în mine şi care mă sileşte să scriu e chiar lucrul care ţi-a cîştigat dragostea. Mă iubeşti pentru că sînt oarecum diferit de bărbaţii pe care i-ai cunoscut şi de care ai fi putut să te îndrăgosteşti. Eu nu sînt făcut pentru birou şi pentru ghişeul

casieriei, nici pentru josnicele şiretlicuri negustoreşti şi măruntele chiţibuşării ale oamenilor de legi. Sileşte-mă şi pe mine să fac treburile pe care le fac ei, fă-mă să fiu deopotrivă cu toţi aceştia, să mă ocup cu ce se ocupă ei, să respir aerul pe care-l respiră ei, să susţin aceleaşi păreri ca şi ei şi dintr-o dată ai şters toată deosebirea, m-ai nimicit pe mine, ai distrus tocmai ce iubeai. Dorinţa de a scrie este tot ce am mai viu în mine. Dacă aş fi fost doar un nătărău oarecare, n-aş fi dorit să scriu şi nici tu n-ai fi dorit ca eu să fiu soţul tău.

— Numai că uiţi un lucru, îl întrerupse ea, căci gîndurile sprintene de la suprafaţa minţii ei observaseră o anumită paralelă. Au existat inventatori excentrici care şi-au lăsat familiile să moară de foame în vreme ce ei alergau după himere, cum ar fi un perpe- tuum mobile. Desigur că nevestele îi iubeau şi sufereau împreună cu ei şi alături de ei, nu din pricina, ci în ciuda nebuniei care-i mîna în căutarea unui perpetuum mobile.

— Ai dreptate, fu răspunsul lui Martin. Dar au fost şi inventatori care n-au fost excentrici şi care totuşi au îndurat foamea în timp ce căutau să pună la punct lucruri practice şi, uneori, după cîte se spune, au reuşit. Nu încape nici o îndoială că eu nu umblu după ceva imposibil...

— Chiar tu ai numit asta „a înfăptui imposibilul”, interveni din nou Ruth.

— M-am folosit de o imagine. Eu încerc să fac ceea ce oamenii au mai făcut şi înaintea mea — să scriu şi să trăiesc din scrisul meu.

Tăcerea ei îl aţîţă şi mai tare.

— Prin urmare pentru tine ţinta mea e tot atît de himerică şi nesocotită ca şi un perpetuum mobile? întrebă el.

Îi citi răspunsul în căldura cu care mîna ei o strîn- gea pe a lui — mîna duioasă a mamei care alină durerea copilului. Deci în clipa aceea el era pentru Ruth un copil în suferinţă, bărbatul încăpăţînat care arde de dorinţa de-a îndeplini ceva cu neputinţă de îndeplinit.

Către sfîrşitul discuţiei, Ruth îi pomeni din nou despre împotrivirea tatălui şi mamei ei.

— Dar tu mă iubeşti? întrebă Martin.

— Da! Te iubesc! Te iubesc! strigă ea.

— Şi eu te iubesc. Pe tine te iubesc, nu pe ei; şi orice ar face părinţii tăi, pe mine nu mă pot supăra. În glasul lui se desluşea o notă de triumf. Căci eu am în

credere în dragostea ta şi nu mi-e teamă de vrăjmăşia lor. Totul poate apuca căi greşite în lumea asta, numai dragostea nu. Dragostea nu poate greşi decît dacă e o biată făptură bicisnică şi firavă care se poticneşte şi cade pe cale.

Capitolul XXXI

Martin se întîlni întîmplător pe Broadway cu so- ră-sa, Gertrude, iar întîmplarea asta se dovedi a-i fi deosebit de prielnică, însă în acelaşi timp îl mîhni. Gertrude aştepta tramvaiul la un colţ de stradă şi ea îl zări mai întîi pe Martin, observînd din prima clipă neliniştea şi chinul foamei ce i se citeau pe chip, ca şi strălucirea plină de tristeţe şi desperare ce-i stăruia în ochi. Martin era într-adevăr chinuit şi desperat. Tocmai avusese o discuţie fără rezultat cu cămătarul de la care se împrumuta pe amanet şi căruia încercase să-i smulgă o sumă suplimentară în contul bicicletei. Cum o dată cu venirea toamnei vremea se stricase, Martin îşi amanetase de cîtva timp bicicleta retrăgîndu-şi costumul negru.

— Mai ai hainele acelea negre, îi răspunsese cămătarul care îi cunoştea în amănunt avutul. Să nu cumva să-mi spui că te-ai dus şi le-ai amanetat la ovreiul ăla, la Lipka. Dacă aud c-ai făcut treaba asta...

Ameninţarea se putea citi şi în ochii cămătarului, iar Martin se grăbise să tăgăduiască:

— Nu, nu! Le am. Dar trebuie să mă îmbrac cu ele pentru anumite treburi.

— Bine, zisese atunci cămătarul pe un ton mai blînd. Numai să ştii că pînă nu le aduci nu pot să-ţi mai dau nici un ban. Nu-ţi închipui că sînt dispus să-mi arunc aşa banii pe fereastră.

— Bine, dar bicicleta mea face patruzeci de dolari şi e în stare perfectă, obiectase Martin. Nu mi-aţi dat pe ea decît şapte dolari. Ba nu, nici măcar şapte. Şase şi douăzeci şi cinci de cenţi; aţi oprit dobînda înainte.

— Dacă mai vrei bani, adu costumul — fusese verdictul care-l scosese pe Martin din dugheana cu aer irespirabil şi-l aruncase într-o stare de desperare atît de adîncă încît i se citea de departe pe chip şi trezise mila soră-si.

De-abia se întîlniseră cînd apăru şi tramvaiul de pe Telegraph Avenue şi se opri în colţ ca să îngăduie mulţimii să se urce. După felul cum îi strînse braţul, pentru a o ajuta să se urce, doamna Higginbotham pricepu că Martin n-avea de gînd s-o urmeze. Oprindu-se pe scara vagonului, întoarse capul şi se uită la el. Figura lui răvăşită făcu să i se topească inima de milă.

— Nu vii? îl întrebă Gertrude.

Şi într-o clipă coborî pe trotuar, alături de el.

— Nu, merg pe jos... mai fac puţină mişcare, explică Martin.

— Atunci merg şi eu cu tine o bucată, îi spuse femeia. Poate îmi face şi mie bine.

De-o vreme încoace nu prea mă pot lăuda cu agerimea.

Martin o privi şi se convinse de adevărul acelor cuvinte de cum văzu cît de neîngrijit arată, de cum observă grăsimea nesănătoasă, umerii căzuţi, chipul obosit acoperit de cute şi călcătura greoaie, lipsită de elasticitate — adevărată caricatură a mersului caracteristic unei făpturi libere şi fericite.

— Mai bine ai aştepta aici, îi zise Martin cu toate că ajungînd la primul colţ ea se şi oprise. Să stăm aici să iei primul tramvai.

— Ei, Doamne! N-am cum fi mai obosită decît sînt, oftă Gertrude. Dar pot să merg tot aşa de bine ca şi tine, cu ghetele alea pe care le ai în picioare. Aşa-s de paradite, c-or să-ţi cadă din picioare cu mult înainte de-a ajunge tu pe jos pînă la North Oakland.

— Am acasă altele mai bune, răspunse Martin.

— Vii mîine la noi la masă? întrebă ea fără nici o legătură cu ce vorbiseră pînă atunci. Domnul Higgin-
botham n-o să fie acasă. Se duce la San Leandro cu nişte treburi.

Martin clătină din cap, dar nu izbutise să-şi ascundă lucirea înfometată, ca de lup, care-i sticli în oclii cînd auzi pomenindu-se de masă.

— N-ai para chioară, Mart, şi de asta mergi pe jos. Ha, faci mişcare! Încercă să pufnească dispreţuitoare, dar nu reuşi decît să scoată un smiorcăit slab. A, ia stai puţin.

Apoi, după ce căută iute în geantă, îi vîrî în mînă o monedă de cinci dolari.

— Mi se pare c-am uitat cînd a fost ultima dată ziua ta de naştere, Mart, îngăimă ea cu jumătate de gias.

Martin strînse instinctiv în palmă moneda de aur. În aceeaşi clipă îşi dădu seama că ar trebui să nu primească şi se trezi zbătîndu-se în laţul nehotărîrii. Bucăţica aceea de aur însemna hrană, viaţă şi lumină în trupul şi în mintea lui, putere ca să poată scrie mai departe şi — cine ştie — poate chiar să scrie ceva care să-i aducă multe monezi de aur. În faţa ochilor lui străluceau cu lumină arzătoare manuscrisele a două eseuri de curînd terminate. Le revedea sub masă, deasupra maldărului de manunscrise restituite pentru care nu mai avea mărci poştale, şi le recitea titlurile exact aşa cum le scrisese la maşină: ***Marii pontifi ai tainelor*** şi ***Leagănul frumuseţii.*** Nu le trimisese încă la nici o revistă. Erau dintre cele mai bune lucruri pe care le scrisese în genul acesta. O, dacă ar avea cu ce cumpăra mărci poştale! Apoi inima i se umplu de certitudinea izbînzii finale, aliat de nădejde al foamei, şi cu o mişcare iute strecură moneda în buzunar.

— Am să ţi-i dau înapoi, Gertrude, am să ţi-i dau înapoi însutit, îi spuse Martin cu glas spart, sugrumat de emoţie şi cu ochii acoperiţi de-un văl umed. Ţine minte vorbele mele! strigă el deodată, cu tărie şi siguranţă neaşteptată. Nu va trece un an şi-ţi voi pune în mînă o sută de bucălaţi de ăştia galbeni la chip. Nu-ţi cer să mă crezi. Nu trebuie decît să stai şi să aştepţi.

De altminteri ea nici nu credea. Neîncrederea asta o făcu să se simtă

prost şi, neştiind cum să iasă din încurcătură, îi spuse:

— Ştiu bine că ţi-e foame, Mart. Se vede cît de colo, e de ajuns să se uite cineva la tine. Vino cînd vrei la noi la masă. Am să trimit pe unul dintre copii să te anunţe ori de cîte ori domnul Higginbotham n-o să fie acasă. Dar... ştii... Mart...

Martin aşteptă, cu toate că în adîncul inimii lui ştia ce vrea să spună soră-sa, căci gîndurile ei erau pentru el prea limpezi.

— Nu crezi că a venit vremea să-ţi cauţi o slujbă?

— Tu nu crezi c-am să izbîndesc pînă la urmă? întrebă el.

Gertrude clătină din cap.

— Nimeni n-are încredere în mine, Gertrude, numai eu am. În glasul lui clocotea răzvrătirea. Chiar şi pînă acum am scris lucruri minunate şi, mai curînd ori mai tîrziu, am să le pot totuşi publica.

— De unde ştii că-s minunate?

— Ştiu, fiindcă... Glasul i se stinse în clipa cînd meleagurile necuprinse ale literaturii şi istoriei literare i se desfăşurară în minte şi-i arătară zădărnicia încercării de a înfăţişea Gertrudei temeiurile credinţei lui. În fine, ştiu pentru că sînt mai bune decît nouăzeci şi nouă la sută din ce se publică de obicei prin reviste.

— Tare aş vrea să fii om de înţeles, răspunse Gertrude cu glas şovăitor, dar păstrîndu-şi neclintită convingerea că ghicise exact pricina necazurilor lui. Tare aş vrea să fii om de înţeles — repetă ea — şi să vii mîine la noi la masă.

După ce o ajută să se urce în tramvai, Martin alergă pînă la oficiul poştal şi învesti în mărci trei dintre cei cinci dolari; şi cînd, cu cîteva ceasuri mai tîrziu, în drum către casa familiei Morse, se opri încă o dată la oficiul poştal ca să predea un mare număr de plicuri lungi şi umflate, aplică pe ele toate mărcile, cu excepţia a două bucăţi de cîte doi cenţi.

Noaptea aceea se dovedi decisivă pentru Martin, fiindcă după cină îl întîlni pe Russ Brissenden. Cum de nimerise în casa familiei Morse, cu cine era prieten sau care dintre musafiri îl adusese acolo, Martin habar n-avea. Nici măcar nu avu curiozitatea s-o întrebe pe Ruth cine era tînărul. Într-un cuvînt, Brissenden îi păru lui Martin un om slab şi cam superficial, aşa încît nu îi acordă prea multă atenţie. Peste vreun ceas ajunse la concluzia că acest Brissenden era şi cam necioplit, căci prea se tot preumbla dintr-o cameră într-alta zgîin- du-se la tablouri ori vîrîndu-şi nasul prin cărţile şi revistele pe care le lua de pe mese sau le scotea din rafturi. Deşi nu făcea parte dintre ai casei, se izolă de restul societăţii, ghemuindu-se într-un fotoliu mare şi confortabil şi rămînînd cufundat în lectura unei cărţulii subţiri pe care o scosese din buzunar. În timp ce citea, îşi trecea cu un gest degajat degetele prin păr, de parcă s-ar fi mîngîiat singur. În seara aceea Martin nu mai dădu cu ochii de el decît o singură dată, cînd îl văzu glumind, după cîte se părea cu mare succes, în mijlocul unui grup de fete.

La plecare se întîmplă ca Martin să-l ajungă din urmă pe Brissenden, cam la jumătatea aleii ce ducea spre stradă.

— A, dumneata erai? zise Martin.

Celălalt răspunse cu un mormăit lipsit de orice graţie, dar îşi potrivi pasul după al lui Martin. Pe urmă Martin nu mai încercă să lege conversaţie, şi cîtăva vreme între ei domni tăcere deplină.

— Dobitoc înfumurat!

Bruscheţea şi vehemenţa exclamaţiei îl făcură pe Martin să tresară. Îi veni să rîdă, dar în acelaşi timp îşi dădu seama că aversiunea pe care o simţea pentru omul acela e din ce în ce mai mare.

— Ce cauţi într-o casă ca asta? izbucni iarăşi Brissenden, după un răstimp de tăcere.

— Dar dumneata ce cauţi? răspunse Martin.

— Să mă ia naiba dacă ştiu. Cel puţin eu mă aflu la prima imprudenţă de acest fel. Sînt cîte douăzeci şi patru de ceasuri în fiecare zi şi trebuie să le omor într-un fel. Hai să bem ceva.

— S-a făcut! răspunse Martin.

În clipa următoare fu cum nu se poate mai mirat de promptitudinea cu care acceptase. Acasă îl aşteptau mai multe lucrări dintre cele de maculatură cărora trebuia să le închine cîteva ceasuri înainte de a se vîrî în pat, iar după aceea ar fi trebuit să urmeze un volum de Weismann[1], ca să nu mai vorbim de ***Autobiografia*** lui Herbert Spencer, care

---

[1] ***August Weismann*** (1834—1914), biolog german, alături de Morgan (1866—1945), autor al teoriei cunoscute sub numele de weismannism-morganism.

i se părea mai captivantă decît orice roman de aventuri. De ce să piardă fie şi numai un minut cu omul ăsta care nu-i era de loc simpatic? se gîndi el. Dar ceea ce-l atrăgea nu era nici omul şi nici băutura, ci mai cu seamă toate cele care veneau pe lîngă băutură — luminile strălucitoare, oglinzile şi şirurile de pahare cu scînteieri nenumărate, chipurile pasionate şi pline de bucurie şi freamătul nepotolit al glasurilor omeneşti. Da, asta era, glasurile oamenilor, ale oamenilor bine dispuşi, ale oamenilor care cunoşteau succesul şi-şi cheltuiau banii pe băutură, cum fac oamenii. El era singur, şi de la însingurare porneau toate; de aceea se năpustise asupra invitaţiei aşa cum se năpusteşte ***bonita***[1] la cîrpa albă prinsă în cîrligul undiţei. Din ziua cînd se îmbătase cu Joe la Shelly Hot Springs, afară de vinul oferit de băcanul portughez, Martin nu mai băuse nimic într-un local. Epuizarea nervoasă nu trezeşte dorinţa de a bea, aşa cum o trezeşte sleirea fizică, şi nu simţise nevoia băuturii. Dar în clipa aceea simţea dorinţa să bea, sau, mai degrabă, să se afle în atmosfera locului unde se consumă şi se serveşte băutură. Un asemenea loc era „Grotto” şi acolo s-au dus Martin şi Brissenden, s-au aşezat în fotolii largi de piele şi au băut whisky eu sifon.

Au stat de vorbă. Au discutat despre multe, coman- dînd pe rînd, cînd unul, cînd altul, whisky şi sifon. Deşi rezista

---

[1] ***Sarda chilensis,*** peşte mare din neamul pălămidei; trăieşte în apele Oceanului Pacific.

foarte bine la băutură, Martin trebui să se minuneze cît de tare se ţinea celălalt; dar şi mai mult îl minuna felul cum discuta Brissenden. Nu trecu mult şi Martin ajunse la convingerea că omul acela ştia totul şi că fără îndoială era al doilea intelectual adevărat pe care-l cunoscuse. Îşi dădu însă seama că Brissenden avea şi ceea ce lipsea profesorului Caldwell — adică focul sacru, o iuţeală de fulger în cercetare şi înţelegere, degajarea uluitoare a geniului; cuvintele lui parcă prindeau viaţă, ca rotiţele unei maşinării, buzele lui subţiri modelau fraze care scrijeleau şi înţepau; alteori, unduindu-se ca într-un alint în jurul sunetelor de-abia articulate, aceleaşi buze subţiri dădeau glas unor lucruri duioase şi încîntătoare, unor fraze melodioase pline de farmec şi de strălucire, de frumuseţi ameţitoare în care se oglindeau toate tainele şi adîncurile greu de pătruns ale vieţii; în alte dăţi însă buzele cele subţiri deveneau o trîmbiţă din care răsuna vacarmul şi învolburarea încleştărilor cosmice, fraze ce sunau limpezi ca argintul, fraze luminoase ca tăriile înstelate, fraze ce sintetizau ultimele cuceriri ale ştiinţei şi totuşi aduceau ceva în plus: cuvîntul poetului, adevărul mai presus de viaţa zilnică, acel adevăr care scapă printre degete şi pentru exprimarea căruia nu se află cuvinte, dar care totuşi îşi găseşte expresie în puterea de sugestie ascunsă în jocul măiestru al cuvintelor obişnuite. Datorită unei miraculoase puteri a imaginaţiei, omul acela era în stare să vadă pînă dincolo de avanposturile cele

mai înaintate ale datelor experienţei, pe tărîmuri unde cuvintele devin neputincioase, şi, cu toate acestea, folosind o uluitoare însuşire a graiului omenesc, izbutea să înzestreze vorbele cunoscute cu semnificaţii nemaiîntîlnite şi să comunice conştiinţei lui Martin mesaje care nu puteau fi transmise sufletelor comune.

Martin uită cu totul aversiunea din primul moment. Avea în faţa lui, în carne şi oase, tot ceea ce cărţile pot da mai bun, se afla în preajma unei inteligenţe adevărate şi a unui om viu pe care putea să-l admire.

„Mă tîrîi în ţărînă, la picioarele tale” îşi spuse Martin de nenumărate ori.

— Ai studiat cumva biologia? întrebă el cu glas tare, făcînd o aluzie străvezie.

Spre mirarea lui, Brissenden clătină din cap.

— Bine, dar afirmi o serie de adevăruri care nu pot fi fundamentate decît în biologie, insistă Martin, şi privirea uluită a celuilalt îl răsplăti de îndată. Concluziile pe care le susţii sînt de bună seamă în spiritul cărţilor pe care le-ai citit.

— Vorbele astea mă bucură, răspunse celălalt. Ideea că bruma de cunoştinţe pe care le am mi-ar putea ajuta să ajung la adevăr pe o cale mai scurtă, e foarte încurajatoare. În ceea ce mă priveşte, nu-mi dau niciodată osteneala să aflu dacă am ori nu am dreptate. Oricum ar fi, n-are nici o importanţă. Omul nu poate niciodată ajunge la adevărul ultim.

— Eşti deci un discipol al lui Spencer! strigă Martin triumfător.

— Nu l-am mai citit pe Spencer de cînd eram în prima tinereţe şi chiar atunci n-am citit decît ***Educaţia.***

— Tare aş vrea să-mi pot şi eu însuşi cunoştinţele cu aceeaşi uşurinţă, observă Martin, după vreo jumătate de oră. Cercetase cu multă luare-aminte bagajul intelectual al lui Brissenden. Eşti un dogmatic de cea mai pură speţă şi tocmai asta este partea cea mai interesantă. Dumneata stabileşti în chip dogmatic adevărurile cele mai noi, pe care ştiinţa n-a fost capabilă să le stabilească decît prin raţionamente ***a posteriori***[1]***.*** Dintr-un salt, ajungi la concluziile corecte. Este limpede că scurtezi drumul şi faci asta cu o înverşunare

[1] Adică posterioare experienţei, bazate pe fapte concrete.

furioasă. Îţi alegi calea cu iuţeala luminii şi ajungi la adevăr datorită unui proces supraraţional.

— Da, de obicei tocmai asta îi necăjea pe pater Joseph şi pe cucernicul Dutton, răspunse Brissenden. O, nu! adăugă el, eu nu fac parte din nici o tagmă. Datorită unui binevoitor capriciu al destinului am învăţat la o universitate catolică. Dar dumneata unde ai învăţat?

În vreme ce-i răspundea, Martin îl cerceta pe Brissenden purtîndu-şi privirile de la faţa lui prelungă, subţiratică şi distinsă la umerii căzuţi şi la pardesiul cu buzunarele deformate şi lărgite de povara cărţilor, aşezat pe scaunul de-alături. Chipul şi mîinile lungi şi fine ale lui Brissenden erau arse de soare, chiar excesiv de bronzate, îşi spuse Martin. Lucrul acesta îl puse pe gînduri. Se vedea limpede că Brissenden nu era un om trăit în aer liber. Atunci cum ajunsese atît de bronzat? Bănui că trebuie să fie vorba de ceva bolnăvicios, apoi continuă să-i cerceteze faţa îngustă, cu pomeţii masivi şi obraji scofîlciţi, dar înzestrată cu cel mai fin şi mai delicat nas acvilin pe care-l văzuse vreodată Martin. Mărimea, forma şi culoarea ochilor nu aveau nimic deosebit. Nu erau nici mari, nici mici, de un castaniu greu de descris; dar în ei mocnea focul, sau, mai curînd, stătea mereu la pîndă o expresie oarecum dublă şi în chip straniu contradictorie. Sfidători, răzvrătiţi, prea duri chiar, ochii aceia trezeau totuşi milă. Martin îşi dădu seama că îl compătimeşte pe Brissenden fără să ştie din ce pricină, deşi avea s-o afle foarte curînd.

— Sufăr de plămîni, spuse Brissenden puţin mai tîrziu şi cu cea mai desăvîrşită nepăsare, după ce mărturisise că vine din Arizona. Am stat acolo vreo doi ani, la aer.

— Şi nu te temi că poate clima de aici o să-ţi facă rău?

— Să mă tem?

Repetase cuvintele lui Martin fără nici un pic de emfază. Dar Martin putu să vadă pe chipul ascetic al celuilalt că nu există nimic care să-l poată înfricoşa. Ochii i se îngustaseră pînă ce ajunseseră mici, ca de vultur, şi Martin aproape îşi pierdu răsuflarea cînd observă ciocul de vultur sfidător, neînduplecat, agresiv, cu nările dilatate. E într-adevăr măreţ, îşi spuse Martin în gînd impresionat pînă în adîncul sufletului. Cu glas tare, recită:

Sub crunta lovitură-a Sorţii-am stat,
Cu capu-nsîngerat, dar neplecat.

— Îţi place Henley, zise Brissenden şi expresia chipului i se schimbă repede într-una plină de bunătate şi duioşie. Bineînţeles că nici nu trebuia să mă aştept la altceva din partea ta. Henley! Ce suflet mare! Stă plin de măreţie în mijlocul poetaştrilor contemporani — a poetaştrilor care publică prin reviste — ca un gladiator în mijlocul unei şleahte de eunuci.

— Nu-ţi plac revistele, îi spuse Martin cu o umbră de mustrare în glas.

— Dumitale îţi plac? se răsti celălalt cu atîta înverşunare, încît îl făcu pe Martin să tresară.

— Eu... cum să spun?... eu scriu... sau mai bine zis încerc să scriu pentru reviste, zise Martin cu glas stins.

— Atunci e ceva mai bine, răspunse Brissenden potolit. Încerci să scrii, dar nu reuşeşti. Îţi respect şi-ţi admir insuccesul. Ştiu ce anume scrii. Pot să-mi dau seama de asta chiar şi cu ochii închişi, iar în scrisul dumitale există un anumit ingredient care nu-i îngăduie să se apropie de reviste. E vorba de vigoare, iar revistele n-au ce face cu asemenea marfă. Lor le trebuie apă de ploaie şi vorbe de clacă, iar Dumnezeu mi-e martor că au mai mult decît le trebuie, însă nu de la dumneata.

— Eu nu dispreţuiesc lucrurile astea de duzină, mărturisi Martin.

— Ba dimpotrivă... Brissenden se opri şi cu o privire obraznică cercetă sărăcia evidentă a lui Martin, trecînd de la cravata roasă şi gulerul cam zdrenţuit la mînecile lucioase şi la manşetele cu ţesătura rărită, apoi înălţîndu-se şi zăbovind asupra obrajilor scofîlciţi. Dimpotrivă, lucrurile de duzină te dispreţuiesc pe dumneata, şi te dispreţuiesc atît de adînc, încît nu poţi nădăjdui să ajungi vreodată pînă la ele. Ia spune, amice, aşa-i că te-aş jigni dacă te-aş ruga să mănînci ceva?

Martin simţi cum îi ard obrajii din pricina navalei nestăpînite a sîngelui, iar Brissenden rîse triumfător:

— Un om sătul nu e niciodată jignit de-o astfel de invitaţie, încheie el.

— Eşti diabolic, strigă Martin furios.

— În orice caz, nu te-am invitat.

— N-ai îndrăznit.

— O! Nu ştiu dacă-i chiar aşa. Te invit acum.

Vorbind, Brissenden se ridicase pe jumătate de pe scaun, lăsînd să se vadă că vrea să meargă imediat la restaurant.

Pumnii lui Martin se încleştaseră dureros de tare, iar sîngele îi zvîcnea cumplit în tîmpie.

— „Bosco, mîncătorul de şerpi! Îi mănîncă de vii! Îi înghite cu totul!” exclamă Brissenden imitînd pe omul care striga în pîlnie dinaintea dughenei unui vestit mîncător de şerpi de prin partea locului.

— Fii sigur că pe dumneata aş putea să te mănînc de viu, zise Martin cercetînd la rîndul lui cu priviri obraznice făptura bolnăvicioasă a celuilalt.

— Numai că nu merit atîta osteneală.

— Ba dimpotrivă, incidentul în sine nu merită osteneală, replică Martin izbucnind într-un hohot de rîs sănătos şi pornit din toată inima. Recunosc c-ai izbutit să rîzi de mine, Brissenden. Nu-i nimic extraordinar în faptul că mie mi-e foame şi că tu ai înţeles asta, aşa că aici nu încape nici o supărare. Ştii, îmi bat joc de măruntele convenienţe ale turmei; dar iată că ai venit dumneata şi ai rostit un cuvînt ceva mai tare, un adevăr, şi într-o clipă am devenit sclavul aceloraşi meschine convenienţe.

— Te-ai simţit jignit, insultat chiar, afirmă Brissenden.

— Fără îndoială că am fost, cu cîteva clipe mai înainte. Prejudecăţi din prima

tinereţe, îţi dai seama. Am învăţat atunci lucrurile astea, şi acum iată-le cum vin să întunece tot ce-am mai învăţat de-atunci încoace. Astea sînt micile mele taine, din pricina cărora aş putea roşi.

— Şi-acum ai reuşit să le ascunzi la loc sigur?

— Fără îndoială că da.

— Precis?

— Precis.

— Atunci hai să mergem şi să mîncăm ceva.

— Ia-o înainte, răspunse Martin încercînd să plătească el ce băuseră, cu mărunţişul ce-i rămăsese din cei doi dolari, dar îl văzu pe Brissenden că-l sileşte pe chelner să pună banii la loc pe masă.

Martin îi băgă în buzunar încruntîndu-se, şi pentru o clipă simţi pe umăr greutatea mîngîietoare a mîinii lui Brissenden.

Capitolul XXXII

Foarte curînd, chiar a doua zi după masă Maria se trezi cu cel de-al doilea musafir al lui Martin. De data asta însă nu-şi mai pierdu firea şi îl invită pe Brissenden în preaimpozantul ei salon.

— Nădăjduiesc că nu te deranjez, începu Brissenden.

— Nu, nu, nici vorbă, răspunse Martin strîngîndu-i mîna şi poftindu-l să ia loc pe singurul scaun din odaie, el aşezîndu-se

pe marginea patului. Dar cum de-ai aflat unde stau?

— M-am interesat la familia Morse. Domnişoara Morse a răspuns la telefon şi acuma iată-mă aici. Băgă mîna în buzunarul de la piept, scoase un volum subţirel şi-l aruncă pe masă. E cartea unui poet. Citeşte-o şi păstreaz-o. Apoi, răspunzînd protestelor lui Martin, adăogă: Ce să mai fac eu cu cărţile? Azi-dimineaţă am avut o nouă hemoptizie. Ai ceva de băut? Nu, bineînţeles că n-ai. Stai puţin.

Peste o clipă ieşi din cameră. Martin îi urmări cu privirea silueta prelungă, în vreme ce cobora treptele de la intrare, apoi, cînd Brissenden se întoarse ca să închidă poarta, observă cu strîngere de inimă umerii odinioară largi care acum se curbaseră peste ruinele pieptului. Martin scoase două păhăruţe, apoi se apucă să citească volumul de versuri, ultimul publicat de Henry Vaughan Marlow.

— N-are whisky scoţian, zise Brissenden de cum intră pe uşă. Prăpăditul ăsta nu ţine în prăvălie decît whisky american. Oricum, tot am luat un sfert.

— Trimit pe unul dintre copiii gazdei să cumpere nişte lămîi şi facem un grog, propuse Martin. Oare cît o fi primit Marlow pentru cartea asta? întrebă el ridi- cînd în sus volumul.

— Poate vreo cincizeci de dolari, răspunse celălalt. Cu toate astea cred că trebuie să se socotească fericit dacă îşi scoate cheltuielile, sau dacă e în stare să-

l convingă pe vreun editor să-şi asume riscurile tipăririi.

— Prin urmare nu-i cu putinţă ca cineva să trăiască de pe urma poeziilor lui?

Atît chipul cît şi glasul lui Martin trădau dezamăgirea.

— Bineînţeles că nu. Cine-i prostul acela care să-şi închipuie una ca asta? Din potriveală de cuvinte sunătoare, da. Ai pilda lui Bruce, a Virginiei Spring şi a lui Sedgwick. Ăştia o duc foarte bine. Dar poezie adevărată... Ştii din ce trăieşte Vaughan Marlow? Predă la o şcoală pentru elevi arieraţi, în fundul Pennsylvaniei şi să ştii că dintre toate şcolile astea păcătoase, care-s adevărate unghere de iad, cea unde lucrează Marlow e tot ce poate fi mai înfiorător. N-aş schimba cu el nici dacă ar mai avea cincizeci de ani de trăit de-acum încolo. Dar cu toate astea versurile lui se deosebesc de balivernele versificatorilor contemporani ca un rubin veritabil de o legătură de morcovi. Şi ce spune critica despre el! Dă-i dracului pe toţi, imbecili siniştri!

— Prea multe scriu oamenii care nu-s în stare să scrie despre cei care scriu cu adevărat, încuviinţă şi Martin. Ce să-ţi spun, m-a înspăimîntat noianul de prostii care s-au scris despre Stevenson şi opera lui.

— Nişte strigoi şi nişte harpii! strigă Brissenden scrîşnind din dinţi. Da, cunosc murdăriile astea... fără nici o strîngere de inimă îl tot loveau cu ciocurile din pricina ***Scrisorii către***

părintele Damien[1] îl cercetau, îl cîntăreau...

— Îl măsurau cu măsura calpă a propriilor lor suflete, întări şi Martin.

— Da, aşa este, ai spus o frază cum nu se poate mai potrivită... Morfolesc între gingii şi îmbăloşează Adevărul, Frumosul şi Binele, iar la urmă îl bat protector pe umăr şi-i spun: „Bravo cuţu! Bine!” Vai! Îmi vine greaţă! În seara cînd şi-a dat sufletul, Richard Realf [2] a spus despre ei: „Gaiţele limbute ale speciei umane”.

— Ciugulesc din pulberea de stele, adăugă şi Martin cu înfrigurare; croncănesc împotriva avîntului meteoric al oamenilor superiori. Am scris cîndva un pamflet împotriva lor, împotriva criticilor, sau mai bine zis împotriva cronicarilor.

— Dă-mi-l să-l citesc şi eu, îl rugă Brissenden cu nerăbdare.

Aşa se făcu atunci că Martin dezgropă o copie a ***Pulberii de stele*** şi, în vreme ce o citi, Brissenden rîse încetişor, îşi frecă mîinile şi uită să mai soarbă din paharul cu grog.

— Văd limpede că tu însuţi eşti un pumn din pulberea stelelor, aruncat în mijlocul unei lumi de pitici

[1] Lucrare a lui R. L. Stevenson (1890).

[2] Poet englez (1834—1878) strămutat în S.U.A.

îmbrobodiţi, incapabili să vadă, zise Brissenden cînd termină de citit. Bineînţeles că prima revistă la care l-ai prezentat ţi l-a smuls din mînă.

Martin căută în caietul unde înscria manuscrisele.

— A fost respins de douăzeci şi şapte de reviste. Brissenden izbucni într-un hohot prelung şi voios, curmat însă de-un acces de tuse.

— Ştii, nici să nu încerci să-mi spui că nu te-ai apropiat de poezie, zise el cînd îşi veni în fire. Dă-mi şi mie să citesc vreo cîteva.

— Nu le citi acuma, îl rugă Martin. Aş vrea să mai stăm de vorbă. Ţi le faci pachet şi ţi le dau acasă.

Brissenden plecă de acolo cu ***Ciclul dragostei*** şi ***Zîna şi perla,*** iar a doua zi se întoarse şi-l salută pe Martin cu vorbele:

— Mai dă-mi!

Nu numai că-l asigură pe Martin de valoarea versurilor lui, dar tot atunci îi dădu să înţeleagă că şi el a scris poezie. Calitatea acestor poezii ale lui Brissenden îl uimi la culme pe Martin şi nu mai mică îi fu mirarea cînd află că nu încercase niciodată să le publice.

— Ah, blestem cadă pe ale lor case![1] răspunse Brissenden cînd Martin se oferi să încerce el să-i publice versurile undeva. Iubeşte frumuseţea numai de

---

[1] Brissenden răspunde cu un vers din Shakespeare, puţin modificat: „Blestem pe neamurile voastre!” ***Romeo şi Julieta,*** actul III, scena 1. Traducere de Virgil Teodorescu. (William Shakespeare, ***Teatru,*** Editura pentru literatură universală, 1964, p. 571).

dragul frumosului — îl sfătui el — şi lasă-le încolo de reviste. Întoarce-te la meşteşugul marinăresc, ăsta-i cel mai bun sfat pe care ţi-l pot da, Martin Eden. Ce cauţi aici, în oraşele roase de boală şi pline de putregai ale oamenilor? Te ucizi cîte puţin în fiecare zi pe care-o pierzi încercînd să prostituezi frumuseţea, supunînd-o canoanelor impuse de reviste. Cum

sună oare citatul acela folosit de tine ieri? A, da. „Omul, cea de pe urmă dintre efemere”. Ei, ce nevoie ai tu, gîză sortită a trăi o singură zi, cea de pe urmă dintre efemere, de renume? Chiar dacă izbuteşti să-l cucereşti, nu va fi pentru tine decît o otravă. După cîte cred eu, eşti prea simplu, prea nealterat şi prea raţional ca să poţi progresa în condiţiile astea. Nădăjduiesc că n-ai să publici niciodată vreun rînd prin reviste. Frumuseţea este singurul stăpîn pe care merită să-l slujeşti. Slujeşte-o şi dă naibii tot restul! Succesul?! Ce sens mai poate avea succesul dacă sonetul tău despre Stevenson, care depăşeşte ***Stafia*** lui Henley, nu e un succes, dacă ***Ciclul dragostei*** şi ***Poemele marine*** nu constituie succese?

Satisfacţia nu constă în succesul repurtat de creaţia realizată, ci în însuşi actul creaţiei. Să nu-mi spui că nu-i aşa. O ştiu cu certitudine, O ştii şi tu. Frumuseţea te torturează. Pentru tine este o durere veşnic vie, o rană fără vindecare, un pumnal de foc înfipt între coaste. De ce să te tot tîrguieşti cu revistele? Frumosul trebuie să-ţi fie unicul ţel. De ce să prefaci frumosul în aur? De altminteri, nici n-ai putea, tocmai de asta n-are nici un rost să pledez cu atîta aprindere. Poţi să citeşti revistele o mie de ani în şir şi totul n-ai să găseşti în ele valoarea unui singur vers din Keats[1]. Lasă în plata domnului bani şi renume,

---

[1] ***John Keats*** (1795—1821), unul dintre cei mai mari poeţi englezi.

întoarce-te chiar mîine la meseria ta, îmbracă-te şi porneşte-o pe mare.

— Nu pentru renume, ci pentru dragoste, răspunse Martin rîzînd. În cosmosul tău dragostea pare să nu-şi afle nici un locşor; într-al meu, Frumuseţea este slujitoarea Dragostei.

Brissenden se uită la el cu milă şi admiraţie.

— Eşti aşa de tînăr, Martin băiatule, atît de tînăr! Ai să zbori sus de tot, dar aripile tale sînt făcute din

voalul cel mai fin şi înflorite de culorile cele mai gingaşe. Vezi să nu ţi le arzi. Dar bineînţeles că ţi le-ai şi ars. Numai înflăcărarea pentru o fustă oarecare poate explica acel ***Ciclu al dragostei,*** şi doar de asta ar avea să se ruşineze ciclul tău.

— Slăvesc dragostea tot atît cît şi fusta despre care vorbeai, zise Martin rîzînd.

— Asta-i filozofia nebuniei, răspunse Brissenden. Tot aşa îmi spuneam şi eu cînd haşişul mă purta în lumi de vis. Dar bagă de seamă! Marile oraşe burgheze au să te ducă la pierzare. Uită-te, de pildă, la vizuina aceea de afacerişti în care te-am cunoscut. A spune că acolo totul e putred înseamnă a înfrumuseţa realitatea. Într-o astfel de atmosferă nimeni nu poate rămîne necorupt. E ceva degradant. Nu există nici unul dintre oamenii de acolo, fie bărbat, fie femeie, care să nu degradeze pe cei din jur; toţi sînt doar nişte burdihane însufleţite, care se călăuzesc după înaltele criterii intelectuale şi artistice ale moluştelor...

Se opri deodată şi se uită la Martin. Apoi, ca într-o fulgerare, în minte i se făcu lumină şi înţelese. Pe chip i se întipări o expresie de dezgust şi de adîncă mirare.

— Tu ai scris acest minunat ***Ciclu al dragostei*** pentru ea... pentru femeia aceea palidă, ştearsă!

În clipa următoare, mîna dreaptă a lui Martin îi cuprinse ca un cerc de fier beregata şi-l scutură pînă ce începură să-i clănţăne dinţii. Dar, privind în ochii lui, Martin nu văzu nici urmă de teamă, nu putu zări acolo decît o licărire drăcească,

batjocoritoare şi stranie. Îşi veni în fire şi-l îmbrînci pe Brissenden pe pat, descleştîndu-şi mîna din grumazul lui.

Brissenden gemu şi gîfîi dureros cîteva clipe, apoi începu să rîdă încetişor.

— Ţi-aş fi rămas îndatorat pînă la sfîrşitul veacurilor, dacă ai fi reuşit să stingi flacăra care mai pîlpîie în mine, zise el.

— De-o vreme încoace nu mai sînt stăpîn pe nervii mei, se scuză Martin. Sper că nu ţi-am făcut nici un rău. Ei. hai să mai turnăm un păhărel.

— O! June atlet! continuă Brissenden. Mă întreb dacă eşti într-adevăr mîndru de corpul ăsta al tău. Eşti grozav de puternic. Vînjos ca o panteră tînără, ca un pui de leu. Da, da, numai că pentru forţa asta va trebui să plăteşti.

— Ce vrei să spui? întrebă Martin curios, întinzîn- du-i paharul. Hai, ia-l de-aici şi dă-l binişor de duşcă.

— Din pricina... Brissenden îşi sorbi paharul şi zîmbi cu încîntare. Din pricina femeilor. N-au să te lase în pace pînă în ziua cînd o să-ţi dai sufletul, aşa după cum nu te-au lăsat nici pînă acum, iar dacă n-am dreptate înseamnă că-s eu un papă-lapte. N-are nici un rost să mă strîngi de gît: tot o să spun ce am de spus. Fără îndoială că e vorba de o dragoste copilărească şi trecătoare; dar, în numele Frumosului, te conjur ca data viitoare să arăţi că ai mai mult bun-gust. Ce Dumnezeu vrei să faci cu o fiică a burgheziei? Lasă-i în pace. Alege-ţi o femeie zdravănă, veselă şi focoasă, care-şi rîde de viaţă, dă cu tifla morţii şi iubeşte de cîte ori are prilejul. Există pe lume femei de astea care te vor iubi cu tot atîta încîntare ca şi oricare dintre odraslele becisnice ale închistatei vieţi burgheze.

— Becisnice?! protestă Martin.

— Exact, becisnice, care fac paradă de meschine precepte morale învăţate din bîlbîielile altora şi cărora le este frică să trăiască viaţa. Şi astea au să te iubească,

Martin, dar totdeauna vor iubi mai mult meschinele reguli morale. Ceea ce cauţi tu este măreţul sacrificiu de sine, marile suflete descătuşate, fluturii cu strălucire de soare şi nu moliile cenuşii. O! dacă eşti îndea- ajuns de ghinionist ca să trăieşti, are să-ţi fie şi ţie silă de ele, de toate femeiuştile de felul ăsta. Dar n-ai să trăieşti. N-ai să te întorci pe mare, la vapoarele tale; de aceea ai să rătăceşti prin văgăunile astea ciumate

care sînt oraşele, pînă cînd or să putrezească oasele în tine şi atuncea ai să mori.

— Poţi să mă dăscăleşti cît vrei, dar tot n-ai să mă faci să mă cert cu tine, îi spuse Martin. La urma urmei nu dispui decît de înţelepciunea care se potriveşte cu temperamentul tău, ceea ce nu înseamnă că înţelepciunea mea nu ar fi la fel de desăvîrşită ca şi a ta.

Aveau păreri deosebite despre dragoste, despre reviste şi despre multe alte lucruri, dar fiecare îi plăcea celuilalt, iar, în ce îl privea pe Martin, era vorba de o simpatie cu adevărat profundă. Zi de zi stăteau de vorbă, dacă nu mai mult, cel puţin în ceasul pe care Brissenden îl petrecea în odăiţa cu aer închis unde trăia Martin. Nu venea niciodată fără sfertul lui de whisky, iar cînd mîncau împreună în oraş, Brissenden bea whisky cu sifon în tot timpul mesei. Totdeauna plătea pentru amîndoi şi prin el făcu Martin cunoştinţă cu mîncările rafinate, datorită lui bău prima dată şampanie şi află ce înseamnă vinurile din viţă de Rin.

Brissenden rămînea însă o enigmă. Cu figura lui de ascet şi în ciuda sănătăţii atît de grav şubrezite, era un veritabil epicurian. Nu ştia ce înseamnă teama de moarte şi trata toate aspectele vieţii cu amărăciune şi cinism; şi cu toate astea, muribund fiind, iubea viaţa pînă în ultima ei fărîmiţă. Era stăpînit de un fel de nebunie de a trăi, de a se zbuciuma „pentru a-şi săpa, aşa cum spuse el însuşi o dată, micuţul lui culcuş în pulberea cosmică din care a purces”. Încercase să folosească şi stupefiante şi făcuse multe

alte lucruri stranii în căutare de noi emoţii şi noi senzaţii. După cîte îi spusese lui Martin, într-un rînd stătuse trei zile fără să bea apă şi făcuse asta de bunăvoia lui, numai ca să cunoască sublima desfătare de a potoli o sete fără sea- măn. Cine şi ce era, n-a aflat Martin niciodată. Era un om fără trecut, al cărui viitor se arăta a fi doar mor- rnîntul foarte apropiat şi al cărui prezent se mărginea la o înfrigurată dorinţă de a trăi.

Capitolul XXXIII

Era din ce în ce mai limpede că Martin avea să piardă bătălia. Oxicîtă economie ar fi făcut, cu ceea ce cîştiga de pe urma maculaturii nu-şi putea acoperi cheltuielile. Ziua Mulţumirii[1] îl prinse cu costumul negru la Muntele de pietate şi deci fără putinţa de a primi invitaţia la masă în casa familiei Morse. Motivarea refuzului său nu izbuti de loc s-o mulţumească pe Ruth, iar lucrul acesta avu darul de a-l arunca într-o stare de neagră deznădejde. În cele din urmă îi făgădui că va veni totuşi; se va duce la San Francisco, la redacţia revistei ***Transcontinental,*** va ridica cei cinci dolari ce i se cuveneau şi cu ei îşi va scoate hainele de la amanet.

Dimineaţa împrumută zece cenţi de la Maria. Dacă ar fi fost după el, ar fi preferat să împrumute banii aştia de la Brissenden, dar incorigibilul hoinar dispăruse. Nu-l mai văzuse de două săptămîni şi degeaba îşi muncise creierii ca să afle ce l-ar fi putut supăra. Cu cei zece cenţi Martin plăti feribotul pînă la San Francisco şi, în vreme ce urca la deal pe Market Street, se gîndea la încurcătura în care avea să se afle dacă nu reuşea să încaseze banii. În cazul acesta n-ar fi avut cum să se mai întoarcă la Oakland, întrucît în San Francisco nu

[1] ***Tkanksgiving Day,*** sărbătoare tradiţională eu caracter religios în S.U.A.; se prăznuieşte în ultima joie a lunii noiembrie.

cunoştea pe nimeni de la care să fi putut împrumuta alţi zece cenţi.

Uşa de la intrarea în birourile revistei ***Transcontinental*** era întredeschisă şi cînd să pătrundă înăuntru Martin fu ţintuit locului de-un glas puternic care se auzea din birou şi care striga:

— Nu despre asta e vorba, domnule Ford. (Martin ştia din corespondenţa cu ***Transcontinental*** că Ford

era directorul revistei.) Problema este: plătiţi sau nu plătiţi? Bani, bani gheaţă. Puţin îmi pasă de proiectele dumneavoastră de viitor şi de ce perspective are ***Transcontinental***-ul în anul care vine. Ce mă interesează pe mine e să fiu plătit pentru ceea ce fac. Şi iată, vă spun de pe acum că numărul de Crăciun al revistei nu intră la tipar pînă nu am banii în mînă. Bună ziua! Cînd faceţi rost de bani, poftiţi pe la mine.

Uşa fu trîntită cu violenţă şi cel care strigase trecu furios pe lîngă Martin şi o luă drept înainte pe coridor, cu pumnii strînşi şi mormăind tot felul de înjurături. Martin hotărî să nu intre imediat şi mai zăbovi pe coridor vreun sfert de ceas. După asta deschise uşa şi pătrunse înăuntru. Pentru el era un lucru cu totul nou, căci pînă atunci nu mai călcase în nici o redacţie. Pesemne că aici nu era nevoie de cărţi de vizită, fiindcă băiatul de serviciu se duse să-l anunţe pe domnul Ford că cineva doreşte să stea de vorbă cu dînsul. Cînd se întoarse, băiatul îi făcu semn încă de departe şi îl conduse în biroul directorului, sanctuarul redacţiei. Ceea ce-l izbi mai întîi fu dezordinea şi

totala neorînduială ce domneau în cameră. Îndată după asta observă un tînăr cu favoriţi aşezat la un birou american şi care se uita la el plin de curiozitate. Martin fu uimit de liniştea şi calmul ce i se citeau pe figură. Se vedea limpede că cearta cu tipograful nu reuşise nici pe departe să-i tulbure liniştea sufletească.

— Sînt... Sînt Martin Eden, începu Martin. (Şi am venit să-mi iau cei cinci dolari — ar fi dorit el să adauge.)

Dar se afla în faţa directorului primei reviste care-l publicase şi n-ar fi vrut să fie prea brutal cu el. Spre marea lui mirare, domnul Ford sări de-un metru de pe scaun, exclamînd:

— Ce spui, domnule?!

Se repezi la el şi în clipa următoare apucă dreapta lui Martin cu amîndouă mîinile, scuturîndu-i-o de zor.

— Nici nu vă puteţi închipui cît de bucuros sînt că vă văd, domnule Eden. De multe ori m-am întrebat cum veţi fi arătînd.

Zicînd acestea, se dădu un pas înapoi şi cercetă cu ochi strălucitori cel de-al doilea şi în acelaşi timp cel mai purtat costum al lui Martin, mototolit şi cu neputinţă de reparat, deşi pantalonii mai păstrau încă dunga pe care o împrospătase cu fierul de călcat al Mariei.

— Mărturisesc însă că m-am aşteptat să fiţi mult mai în vîrstă decît sînteţi. Ştiţi, nuvela dumneavoastră trăda atîta lărgime de vederi, atîta vigoare, maturitate şi putere de pătrundere. O adevărată capodoperă... mi-am dat

seama după primele zece rînduri. Daţi-mi voie să vă spun cum am citit-o prima dată. Ba nu; mai întîi să vă prezint în redacţie.

Vorbind mereu, domnul Ford îl conduse în biroul redacţiei unde îl prezentă adjunctului său, domnul White, un omuleţ subţiratic şi plăpînd, cu favoriţi rari şi mătăsoşi, a cărui mînă părea straniu de rece şi-ţi dădea senzaţia că omul tremură de frig.

— Domnul Ends... domnul Eden. Ştiţi, domnul Ends este administratorul nostru.

Martin se pomeni dînd mîna cu un om chel şi cu ochi ageri, al cărui chip părea destul de tinar, după cît se putea vedea, fiindcă era în cea mai mare parte acoperit de-o barbă albă colilie, pieptănată cu cea mai mare îngrijire — de nevasta sa care în fiece duminică îi mai şi rădea părul de pe ceafă.

Cei trei îl înconjurară pe Martin vorbind toţi deodată, plini de admiraţie şi atît de repede, încît lui Martin i se păru că au pornit la un fel de întrecere.

— De multe ori ne-am întrebat din ce pricină nu treceţi pe la noi, spunea domnul White.

— Locuiesc de partea cealaltă a golfului şi n-am avut bani de tramvai, răspunse Martin deschis, hotărît să le arate celorlalţi cît de mare nevoie avea de bani.

„Fără îndoială, îşi spuse el în gînd, că ţoalele mele de gală arată ele singure şi în chipul cel mai elocvent
în ce lipsuri mă zbat”. În repetate rînduri, de cîte ori se ivi prilejul, pomeni despre scopul vizitei lui. Numai că

admiratorii din jur se arătau cu desăvîrşire surzi. Îi cîntau osanale, îi spuneau ce anume au crezut despre nuvela lui încă din prima clipă, ce-au crezut mai pe urmă, ce impresie a făcut nuvela asupra nevestelor lor şi asupra celorlalţi membri ai familiei; despre intenţia de a-i plăti ceva pentru ea nu suflau însă nici un cuvinţel.

— V-am spus cum am citit prima dată nuvela dumneavoastră? întrebă domnul Ford. Bineînţeles că nu v-am spus. Mă întorceam de la New York şi cînd s-a oprit trenul la Ogden a venit băiatul de serviciu şi mi-a adus ultimul număr din ***Transcontinental.***

„Doamne sfinte, îşi zise Martin, prin urmare dumneata îţi poţi îngădui să te plimbi în trenuri de lux, în vreme ce eu stau şi crăp de foame aşteptînd nenorociţii de cinci dolari pe care mi-i datorezi.” Un val de mînie se abătu asupra lui. Răul pe care i-l făcuse ***Transcontinental*** i se părea acum uriaş, căci în minte îi năvălise amintirea atîtor îngrozitoare luni de speranţe zadarnice, de foame şi lipsuri, iar foamea ce-i chinuia în clipa aceea deveni şi mai cumplită şi-i muşcă şi mai adînc măruntaiele, amintindu-i că din ajun numai mîncase nimic şi chiar atunci abia gustase ceva. Văzu roşu înaintea ochilor. Creaturile acestea nu erau nici măcar bandiţi: erau pur şi simplu nişte găinari. Cu minciuni şi făgăduieli deşarte îl păcăliseră şi-i luaseră nuvela. Dar nu-i nimic, o să le arate el! Voinţa lui căpătă o tărie de nezdruncinat şi în clipa aceea hotărî că nu va părăsi biroul pînă ce nu-şi va căpăta, banii. Îşi aduse aminte că dacă

nu-i capătă, nu mai are cum se întoarce acasă, la Oakland. Deşi cu mare greutate, izbuti totuşi să se stăpînească, dar nu mai înainte ca expresia de fiară dezlănţuită, care i se oglindi pe chip, să-i neliniştească şi să-i sperie pe cei trei.

Deveniră atunci mai volubili decît oricînd. Domnul Ford începu din nou să-i povestească în ce împrejurări citise prima oară ***Dangătul clopotelor,*** iar domnul Ends ardea de nerăbdare să-i comunice ce părere avea despre ***Dangătul clopotelor,*** nepoata lui, care nepoată era profesoară la o şcoală din Alameda.

— Am să vă spun pentru ce am venit la dumneavoastră, zise Martin în cele din urmă. Ca să-mi plătiţi nuvela care v-a plăcut tuturor aşa de mult. Dacă nu mă înşel, cinci dolari mi-aţi promis, la publicare.

Trăsăturile mobile ale figurii domnului Ford arătară de îndată mare fericire şi promptă încuviinţare şi domnia-sa schiţă gestul ducerii mîinii către buzunar, dar deodată se întoarse către domnul Ends şi spuse că a uitat banii acasă. Se vedea cît de colo că domnului Ends nu-i venea de loc la îndemînă; Martin observă crisparea mîinii lui, care parcă se pregătea să apere buzunarele pantalonilor, şi atunci ştiu că acolo se aflau banii.

— Îmi pare foarte rău, zise domnul Ends, dar nu-i nici un ceas de cînd am plătit tipografului şi am rămas fără nici un ban. N-a fost de loc cuminte că am luat la mine numai atîţia bani, dar nota asta nu ajunsese încă la scadenţă şi cererea tipografului de a-i face un hatîr şi

a-i plăti mai înainte m-a găsit cu totul nepregătit.

Amîndoi s-au uitat întrebător la domnul White, dar dumnealui s-a mulţumit să rîdă şi să înalţe din umeri, în orice caz, el era cu conştiinţa curată. Venise la ***Transcontinental*** ca să-şi facă ucenicia literară şi în loc de asta învăţase mai mult chestiuni de tehnică financiară. ***Transcontinental*** îi datora leafa pe patru luni, dar ştia foarte bine că tipograful trebuia plătit neapărat înaintea redactorului adjunct.

— E-ntr-adevăr ridicol, domnule Eden, că ne-ai găsit într-o asemenea situaţie, rosti domnul Ford cu un aer foarte degajat. Te rog însă să fii sigur că e vorba de o simplă neglijenţă. Îţi spun eu ce ne rămîne de făcut. Mîine dimineaţă, la prima oră, o să-ţi expediem prin poştă cecul respectiv. Ai adresa domnului Eden, nu-i aşa, domnule Ends?

Da, domnul Ends cunoştea adresa şi chiar la prima oră avea să trimită cecul. Cunoştinţele lui Martin în legătură cu băncile şi cecurile erau destul de vagi, dar nu putea să vadă nici o pricină pentru care domnii aceia nu i-ar putea înmîna cecul astăzi, tot atît de bine ca şi mîine.

— Atunci ne-am înţeles, domnule Eden, îţi trimitem mîine cecul prin poştă? întrebă domnul Ford.

— Eu am nevoie de bani chiar azi, răspunse Martin cu hotărîre.

— Împrejurarea asta nefericită... dacă s-ar fi întîmplat să treci în orice altă zi... începu să explice domnul Ford cu drăgălăşenie, dar fu întrerupt de domnul

Ends, în ai cărui ochi neastîmpăraţi se putea vedea limpede că îşi pierduse răbdarea.

— Domnul Ford v-a mai arătat o dată care-i situaţia, spuse el cu asprime în glas. Acelaşi lucru l-am făcut şi eu. Trimitem cecul...

— Şi eu v-am explicat, interveni Martin luîndu-i vorba din gură, şi v-am spus lămurit că vreau banii chiar astăzi.

Auzind glasul aproape răstit al administratorului, Martin simţise că inima începe să-i bată mai tare şi după asta nu-şi mai luase privirile de la el, deoarece bănuia că toţi banii revistei Transcontinental se află în buzunarele acelui domn.

— E foarte regretabil... începu domnul Ford.

Dar în clipa aceea domnul Ends se întoarse în loc, cu o mişcare nervoasă, ca şi cînd ar fi avut de gind să iasă din încăpere. În acelaşi moment Martin sări la el şi-i înfipse mîna în gîtlej, în aşa fel încît barba aibă colilie a domnului Ends, păstrîndu-şi neclintită toată buna orînduială, se îndreptă cu vîrful spre tavan într-un unghi de patruzeci şi cinci de grade. Spre marea lor spaimă, domnii White şi Ford îşi văzură administratorul scuturat aşa cum se scutură un covor de angora.

— Scoate banii, preastimate gropar de tinere talente! strigă Martin. Scoate banii, sau te scutur pînă ce-or pica toţi din tine, chiar dacă ar fi să curgă para cu para. Apoi se adresă celor doi spectatori îngroziţi: Vedeţi-vă de treabă. Dacă vă

amestecaţi, aveţi toate şansele să ieşiţi de-aicea cocoşaţi.

Domnul Ends îşi pierduse răsuflarea şi nu fu în stare să facă semn de încuviinţare decît după ce Martin îi dădu drumul din strînsoare. Şi astfel, după mai multe scormoneli, buzunarele pantalonilor săi dădură la iveală patru dolari şi cincisprezece cenţi.

— Întoarce buzunarele pe dos, porunci Martin.

Mai căzu încă o monedă de zece cenţi. Ca să fie mai sigur, Martin numără încă o dată foloasele trase de pe urma incursiunii.

— Acuma treci tu la rînd! îi strigă el domnului Ford. Îmi mai trebuie încă şaptezeci şi cinci de cenţi.

Domnul Ford nu stătu de loc pe gînduri şi-şi scotoci buzunarele, izbutind să strîngă şaizeci de cenţi.

— Eşti sigur că nu mai ai? întrebă Martin ameninţător, după ce luase şi banii aceia. Ce ai în buzunarele de la vestă?

Ca semn al bunei sale credinţe, domnul Ford întoarse pe dos două dintre buzunare. Dintr-unul din ele căzu pe podea o bucăţică de carton. Domnul Ford o ridică de jos şi tocmai se pregătea s-o pună la loc în buzunar, cînd Martin strigă:

— Ce-i acela? Un bilet de feribot? Ia, dă-l încoa. Face zece cenţi. Vi-l trec la socoteală. Prin urmare am primit pînă acum patru dolari şi nouăzeci şi cinci de cenţi, cu bilet cu tot. Mi se mai cuvin încă cinci cenţi.

Se uită încruntat către domnul White şi văzu că fiinţa aceea plăpîndă tocmai îi întindea o monedă de cinci cenţi.

— Vă mulţumesc, spuse Martin adresîndu-se tuturor deodată. Rămîneţi cu bine.

— Tîlharule! mormăi domnul Ends în urma lui.

— Găinarule! îi răspunse Martin trîntind uşa.

Martin era nespus de bucuros, atît de bucuros încît, aducîndu-şi aminte că şi revista ***The Hornet*** îi datora cincisprezece dolari pentru ***Zîna şi perla,*** hotărî pe loc să se ducă să-şi ia banii. Numai că la The Horriet erau cîţiva vlăjgani tineri, fercheşi şi voinici, nişte piraţi în toată puterea cuvîntului, gata să jefuiască orice şi pe oricine, ba chiar să se prade unul pe altul. După ce sfărîmară ceva mobilă prin birouri, directorul revistei (fost membru într-o formaţie atletică studenţească), cu sprijinul plin de pricepere al administratorului, al unui agent de publicitate şi al portarului, izbutiră să-l scoată pe Martin din birou şi să-i accelereze, prin impuls iniţial, ritmul în care coborî scările pînă la primul palier.

— Mai poftiţi pe la noi, domnule Eden; vă primim oricînd cu braţele deschise, îi strigară ei din capul scării, prăpădindu-se de rîs.

Martin rînji în timp ce-şi aranja ţinuta.

— Ptiu! mîrîi el cu glas scăzut. Gaşca de la ***Transcontinental*** e-alcătuită din mieluşei, dar voi ăştia de-aici văd că sînteţi adevăraţi luptători de circ.

Ceilalţi rîseră şi mai cu poftă.

— Trebuie să-ţi spun, domnule Eden — îi strigă directorul lui ***The Hornet,*** că pentru un poet ce eşti, parcă ai totuşi ceva vlagă. Unde-ai învăţat directa aceea cu dreapta, dacă mi-e îngăduit să te întreb?

— Acolo unde-ai învăţat şi dumneata nelsonul, răspunse Martin. În orice caz, la un ochi tot ai să porţi ochelar negru.

— Şi eu trag nădejde că n-o să ţi se înţepenească gîtul, îi spuse redactorul, plin de solicitudine. Ce zici, mergem cu toţii să bem ceva pe chestia asta — nu pentru gîtul dumitale, asta te cred, da' pentru această mică trînteală?

— Dăm cu banul şi dacă oi cădea pe plătit fac eu cinste, conveni Martin.

Aşa încît hoţii şi păgubaşul băură împreună, căzînd prieteneşte la înţelegere şi hotărînd că dreptatea era totdeauna de partea celui mai tare şi că deci cei cincisprezece dolari pentru ***Zîna şi perla*** se cuveneau de drept redacţiei revistei ***The Hornet.***

Capitolul XXXIV

Arthur rămase la poartă, iar Ruth urcă treptele din faţa casei Mariei. Auzi ţăcănitul rapid al maşinii de scris şi, după ce Martin îi deschise uşa şi ea pătrunse înăuntru, îl văzu că se afla la ultima pagină a unui manuscris. Venise ca să afle sigur dacă Martin avea sau nu să vie la ei la masă de Ziua Mulţumirii; dar mai înainte ca să poată pomeni despre treaba asta, Martin începu să-i vorbească despre alt subiect de care îi era plină inima.

— Stai puţin să-ţi citesc ce-am scris aici, strigă el dînd la o parte copiile şi aranjînd filele manuscrisului. E ultimul lucru pe care l-am scris şi mi se pare cu totul deosebit de celelalte. E atît de profund deosebit de tot ce am scris pînă acum încît aproape că mă tem de el, dar cu toate astea mi se pare că e un lucru bun. Hai, judecă tu. E o nuvelă hawaiană. Am intitulat-o ***Wiki- Wiki.***

Chipul îi era luminat de flacăra creaţiei, deşi Ruth se-nfiora în aerul rece al odăii, iar cînd îi strînsese mîna băgase de seamă cu mirare cît de rece era mîna lui Martin. Ascultă cu luare-aminte tot timpul cît el îi citi. La sfîrşit, cu toate că ridicînd din cînd în cînd ochii nu văzuse decît dezaprobare pe faţa ei, Martin o întrebă:

— Spune sincer, cum ţi se pare?

— Nu ştiu... nu ştiu ce să-ţi spun, răspunse Ruth. Ce crezi... crezi c-o s-o poţi publica?

— Mi-e teamă că nu, mărturisi el. E prea tare pentru reviste. Dar e plină de

adevăr, îţi dau cuvîntul meu că e plină de adevăr.

— Bine, dar de ce continui într-una să scrii lucruri dintr-astea pe care ştii că n-o să le poţi publica? urmă ea fără nici un fel de îndurare. Motivul pentru care scrii e ca să ai cu ce trăi, nu-i aşa?

— Da, aşa este, dar afurisita asta de nuvelă a fost mai tare decît mine. Nu m-am putut opri să n-o scriu. Se cerea neapărat scrisă.

— Dar pe personajul acela, acel Wiki-Wiki, de ce l-ai făcut să vorbească aşa de grosolan? Poţi fi sigur că o să-i impresioneze neplăcut pe cititori şi de asta directorii de reviste au dreptate cînd refuză să-ţi publice lucrările.

— Dar adevăratul Wiki-Wiki ar fi vorbit chiar aşa.

— Poate, dar e cu totul lipsit de gust.

— Asta e viaţa, răspunse el tăios. E ceva real. E ceva adevărat. Iar eu trebuie să zugrăvesc viaţa aşa cum o văd.

Ruth nu răspunse nimic şi timp de cîteva clipe domni o tăcere penibilă. Tocmai pentru că o iubea, Martin nu izbutea s-o înţeleagă pe deplin, iar ea nu era în stare să-l înţeleagă fiindcă era uriaş şi depăşea orizontul ei.

— Ştii, am încasat banii de la ***Transcontinental,*** spusa Martin încercînd să abată conversaţia pe un făgaş mai prielnic. Imaginea celor trei domni cu favoriţi, aşa cum îi văzuse în scena din urmă, văduviţi de patru dolari şi nouăzeci de cenţi şi de un bilet de feribot, îl făcu să rîdă încetişor.

— Atunci înseamnă c-ai să vii! exclamă ea plină de veselie. Chiar de asta venisem, ca să ştiu ce faci.

— Să viu? murmură Martin dus pe gînduri. Unde să viu?

— Cum unde să vii? Mîine, la masă. Doar ştii bine, mi-ai promis că dacă iei banii îţi scoţi costumul de la amanet.

— Am uitat cu totul, spuse el ruşinat. Numai, vezi... astă-dimineaţă gardianul a prins cele două vaci ale Mariei, împreună cu viţelul şi... ştii, s-a întîmplat că Maria nu avea nici un ban aşa că a trebuit să plătesc eu amenda. Iată unde s-au dus banii de la ***Transconti- nental. Dangătul clopotelor*** a intrat în buzunarul curcanului.

— Şi-atuncea n-ai să vii?

Martin se uită în jos, cercetîndu-şi hainele de pe el.

— Nu pot.

În ochii albaştri ai lui Ruth licăriră lacrimi de dezamăgire şi mustrare, dar nu spuse nici o vorbă.

— Anul viitor de Ziua Mulţumirii ai să iei masa cu mine la ***„Delmonico”***[1], spuse el plin de voie bună, sau o să fim la Londra, la Paris ori altundeva, unde ai să vrei tu. De asta sînt sigur.

— Am citit acum cîteva zile în jurnale, spuse ea deodată, că s-au făcut o serie de numiri la poştă. Tu ai reuşit primul la examen, nu-i aşa?

Fu nevoit să recunoască deschis că primise invitaţia să se prezinte la post, dar refuzase.

---

[1] Restaurant de lux din New York.

— Eram atît de sigur... sînt atît de sigur... de mine, încheie el. Peste un an de zile am să cîştig mai mult decît zece funcţionari de la poştă. Aşteaptă şi-ai să vezi.

— O! fu tot ce spuse Ruth după ce el tăcu. Se ridică apoi în picioare şi-şi trase mănuşile. Trebuie să plec, Martin. Mă aşteaptă Arthur.

El o luă în braţe şi o sărută, dar Ruth nu răspunse în nici un fel semnelor lui de dragoste. În trupul ei nu se simţi nici cea mai mică încordare, braţele-i nu îl cuprinseră şi buzele-i le întîlniră pe ale lui fără obişnuita apăsare.

Întorcîndu-se de la poartă, Martin ajunse la concluzia că era supărată pe el. Dar de ce? Faptul că poliţistul prinsese vacile Mariei nu putea fi socotit decît ca o întîmplare nefericită. O simplă întîmplare. Nimeni nu putea fi făcut răspunzător de asta. Nici nu-i putea trece prin minte că ar fi putut proceda altfel decît aşa cum procedase. Ba da, de fapt i s-ar fi putut reproşa ceva, un lucru de nimic, îşi spuse el îndată după aceea, anume faptul că refuzase slujba de la poştă. Şi afară de asta, nu-i plăcuse ***Wiki-Wiki.***

Din capul scării se întoarse ca să-l întîmpine pe factorul care aducea scrisorile. Cînd primi maldărul de plicuri mari, din nou îl cuprinse febra atît de cunoscută a aşteptării şi nădejdii. Unul dintre ele nu era

mare. Era scurt şi subţire iar în colţ stătea scrisă adresa lui ***New York Outview.*** Începu să rupă plicul şi de mai multe ori se opri. Nu putea fi o acceptare. Nu trimisese nici un manuscris la publicaţia asta. Poate că — şi la gîndul acesta inima i se opri în loc — poate că îi cereau un articol; în clipa următoare însă alungă această presupunere, socotind-o cu desăvîrşire neverosimilă.

Era o scurtă notă semnată de secretarul de redacţie prin care i se făcea cunoscut că alăturat se înaintează o scrisoare anonimă primită de redacţie, dîndu-i-se în acelaşi timp asigurări că redacţia de la Outview nu punea niciodată şi în nici un fel de împrejurări temei pe corespondenţa anonimă.

Scrisoarea anonimă era scrisă de mînă, scrisul autorului fiind cum nu se poate mai necioplit. Era un talmeş-balmeş de injurii josnice la adresa lui Martin printre care şi afirmaţia că „individul Martin Eden”, care publica poveşti în reviste, nici nu era scriitor şi că, de fapt, nu făcea altceva decît să copieze la maşină articole de prin revistele vechi şi să le trimită la alte reviste, dîndu-le drept ale sale. Scrisoarea aceea purta pe ea stampila poştei din San Leandro. Martin n-avu nevoie să se frămînte mult ca să descopere autorul. Gramatica lui Higginbotham, vorbele lui Higginbotham, ironia şi felul de a gîndi al lui Higginbotham erau lesne de recunoscut la tot pasul. Fiece trăsătură de condei trăda mîna grosolană de băcan a cumnatului său.

„Dar pentru ce?” se întrebă Martin zadarnic. Ce rău îi făcuse el lui Higginbotham? Povestea asta era atît de lipsită de raţiune, arăta atîta ticăloşie, încît n-avea cum fi explicată. În cursul săptămînii, Martin primi vreo duzină de asemenea scrisori de la diferite reviste de pe coasta Atlanticului. Redacţiile se dovedeau a fi foarte binevoitoare şi corecte, îşi spuse în cele din urmă Martin. El le era cu desăvîrşire necunoscut şi cu toate astea unele îi arătară chiar simpatie. Se vedea cît de colo că detestau scrisorile anonime. Martin vedea că încercarea plină de răutate de a-l lovi, nu reuşise. De fapt, dacă toată ticăloşia avea să aibă vreo urmare, nu putea fi decît un lucru bun, fiindcă numele lui ajunsese cel puţin la urechea unui număr de conducători de reviste. Poate că vreodată, citind un manuscris de-al său, aveau să-şi aducă aminte de el ca fiind tînărul cu privire la care primiseră o scrisoare anonimă. Şi cine ar fi în stare să afirme că o astfel de amintire n-ar putea înclina cît de cît balanţa în favoarea sa?

Cam în vremea asta Martin pierdu mare parte din stima Mariei. Într-o dimineaţă o găsi în bucătărie ge- mînd de durere şi cu lacrimi de deznădejde scurgîn- du-i-se pe obraji, stînd dinaintea unui maldăr de rufe necălcate pe care zadarnic se străduia să le termine. Martin îşi dădu imediat seama că are gripă, îi dădu să bea whisky fiert (ce mai rămăsese pe fundul sticlelor aduse de Brissenden) şi îi porunci să se bage în pat. Dar Maria nici nu se gîndea la una ca asta. Trebuia cu orice chip să termine

de călcat şi să ducă rufele chiar în seara aceea, căci altminteri n-ar fi avut ce da a doua zi de mîncare celor şapte mici şi flămînzi membri ai tribului Silva.

Spre marea-i mirare (şi asta avea să fie o întîmplare pe care nu va conteni s-o povestească pînă la sfîrşitul zilelor ei), îl văzu pe Martin Eden luînd un fier de călcat de pe plită şi aruncînd pe masă o bluză „fantezi”. Era cea mai bună bluză de sărbătoare a Ca- terinei Flanagan, cea mai bine şi mai pretenţios îmbrăcată dintre toate clientele Mariei. De asemenea, domnişoara Flanagan îi ceruse în mod special ca bluza aceea să-i fie trimisă chiar atunci seara. După cum ştia toată lumea, Caterina se ducea la plimbare cu John Collins, fierarul, şi aşa cum numai Maria ştia, domnişoara Flanagan şi domnul Collins aveau să se ducă a doua zi împreună la Golden Gate Park. Degeaba încercă Maria să ia îndărăt bluza. Martin o conduse pe Maria pînă la un scaun de unde ea îi urmări cu ochii căscaţi toate mişcările. Într-un sfert din timpul de care ar fi avut nevoie ea şi cu rezultate cel puţin tot atît de bune, Maria văzu bluza gata călcată.

— Aş putea lucra chiar şi mai repede, îi explică Martin, dacă fiarele de călcat ar fi mai fierbinţi.

Şi pentru Maria, fiarele cu care lucra Martin erau mult mai fierbinţi decît cele cu care îndrăznise ea vreodată să s-apuce de călcat.

— Şi pe urmă să ştii că nu le dai de loc perdaf aşa cum trebuie, îi spuse Martin îndată după aceea. Ia uită-te puţin aici, dă-mi voie să-ţi arăt eu cum trebuie să

dai perdaf. E nevoie să ţii rufele presate bine. Dă perdaf cum trebuie dacă vrei să calci repede.

Luă o lădiţă de lîngă stiva de lemne din magazie, îi potrivi un fund şi alese nişte greutăţi din grămada de fierărie pe care tribul Silva o strînsese pentru negustorul de fiare vechi. Dădu perdaf rufelor, şi le aşeză în lădiţă, după care puse peste ele capacul de scîndură şi greutăţile, completînd astfel întreaga maşinărie şi punînd-o în funcţiune.

— Acuma uită-te aici la mine, Maria, zise Martin dezbrăcîndu-se pînă la maiou şi înşfăcînd un fier de călcat care după cîte spunea el era „într-adevăr fierbinte".

— Şi cînd fost gata cu călcat, apoi spălat lînurile, povestea Maria mai tîrziu. Zicea: „Maria, tu eşti mare proaştă. Eu arată la tine cum trebuie spălat lînuri", şi chiar mi-a arătat. Zece minut făcut maşina — una butoiaş, una butuc de roata şi doi pari şi asta tot.

Martin văzuse acest dispozitiv la Joe, la Hot Springs. Butucul de roată, fixat în capătul parului de sus, alcătuia axul principal. Legînd după asta axul cu celălalt par legat strîns de grinzile bucătăriei, aşa fel încît butucul să se învîrtească deasupra materialelor de lînă băgate în butoi, putea cu o singură mînă să le amestece de zor.

— De-atuncea Maria nu mai spăla lînuri, se încheia totdeauna povestea. Pus copii să rotească par şi sucit iute butuc înăuntru la butoiu. Om tare cumzecade, dom' Eden.

Şi cu toate acestea, în ciuda marelui său meşteşug şi a instalaţiei puse la

punct în bucătăria-spălătorie, Martin pierdu foarte mult din admiraţia Mariei. Strălucirea aceea ca de basm, cu care îl înconjurase imaginaţia ei, dispăru cu totul la lumina faptului că fusese muncitor într-o spălătorie. Toate cărţile lui, toţi prietenii din lumea mare, care veneau cu trăsura să-l viziteze sau îi aduceau nenumărate sticle de whisky, nu mai făceau nici un ban. La urma urmei nu era decît un muncitor, un membru al propriei sale clase şi categorii sociale. Era acum mai uman şi mai la îndemîna ei, dar încetase de a mai fi o taină.

Relaţiile lui Martin cu familia sa continuau să fie foarte reci. După atacul neprovocat al domnului Higginbotham, se amestecă în treburile astea şi Hermann von Schmidt. Împrejurarea fericită a publicării cîtorva schiţe, a cîtorva versuri umoristice şi a cîtorva scheciuri, îi oferi lui Martin aparenţa vremelnică a prosperităţii. Nu numai că-şi plăti o parte din datorii, dar avu chiar posibilitatea să-şi scoată de la amanet bicicleta şi costumul negru. Din pricina unei pedale îndoite, bicicleta avu nevoie de reparaţii şi ca o dovadă de prietenie fată de viitorul cumnat, Martin o trimise la atelierul Hermann von Schmidt.

În după-amiaza aceleiaşi zile văzu cu plăcere că un băietan îi aduce bicicleta acasă. „Va să zică şi von Schmidt e dispus să păstrăm relaţii amicale”, îşi spuse Martin în faţa acestui favor neobişnuit. De obicei bicicletele reparate trebuiau ridicate de proprietar. Dar cînd cercetă bicicleta, văzu că nu i se făcuse nici un fel de reparaţie. Peste cîteva

ceasuri îi telefonă logodnicului surorii şi află că respectivul domn nu voia să aibă de a face cu el „în nici un fel şi sub nici o formă”.

— He-hei, Hermann von Schmidt, îi răspunse Martin foarte bine dispus, cum aş mai veni eu acuma să-ţi turtesc puţintel nasul tău de nemţoi.

— Cum calci în atelierul meu, cum chem poliţia, răspunse celălalt. Şi să ştii că am cum te-ncondeia. Lasă că te cunosc eu, dar să nu crezi că poţi să te iei la gîlceavă cu mine. Nu vreau să am nici în clin nici în mînecă, de loc, cu de-alde tine. Văd eu cu cine am de-a face, eşti un pierde-vară, asta eşti şi să nu crezi c-am să mă las dus de nas de unul ca tine numai fiindcă vreau să mă însor cu soră-ta. De ce nu vrei să munceşti şi să-ţi cîştigi pîinea ca un om cinstit, ia spune? Spune-mi să ştiu şi eu!

Filozofia proprie lui Martin interveni atunci şi-i alungă furia. Agăţă receptorul în furcă fluierînd prelung şi cu o veselie plină de mirare. Dar după veselie veni reacţia şi se simţi tare apăsat de singurătate. Nimeni nu-l înţelegea, nimeni nu avea nevoie de el în afară de Brissenden, iar Brissenden dispăruse Dumnezeu ştie unde.

Pe înserat, Martin tocmai pleca ele la ghereta cu fructe purtînd în mînă cumpărăturile, cînd la colţ se opri un tramvai. Inima îi tresăltă de bucurie la vederea unei siluete subţiratice binecunoscute, care cobo- rîse în staţie. Era Brissenden, iar în bătaia luminilor tramvaiului care pornise, Martin văzu că buzunarele pardesiului erau umflate,

unul cu cărţi iar celălalt cu obişnuita litră de whisky.

Capitolul XXXV

Brissenden nu dădu nici un fel de lămuriri asupra lungii sale absenţe şi nici Martin nu aduse vorba despre asta. Era mulţumit că prin aburii ce se ridicau din paharul de grog fierbinte, putea să vadă iară chipul livid al prietenului său.

— Nici eu n-am stat degeaba, anunţă Brissenden după ce ascultă lămuririle lui Martin cu privire la ce scrisese în ultima vreme.

Scoase un manuscris din buzunarul de la piept al hainei şi i-l întinse lui Martin, care privi titlul şi apoi înălţă curios ochii către prietenul său.

— Da, despre asta e vorba, confirmă Brissenden rîzînd. Straşnic titlu, nu-i aşa? ***Ephemera*** — iată exact cuvîntul care trebuie. Şi pentru asta tu eşti răspunzător, tu şi acel om al tău totdeauna dîrz, materie anorganică vitalizată, ultima dintre efemere, creatură a temperaturii, gîză a cărei scurtă viaţă se desfăşoară între puncte nu prea depărtate pe scara termometrului. Imaginea asta mi-a pătruns în minte şi ca să pot scăpa de ea a trebuit s-o aştern pe hîrtie. Te rog să-mi spui cum ţi se pare.

Obrajii lui Martin” se împurpurară mai întîi, iar apoi, pe măsură ce citea, se îngălbeniră. Era artă fără cusur. Forma triumfa asupra conţinutului, dacă triumf

se poate numi starea în care ultima părticică de conţinut îşi afla expresia într-o formă atît de desăvîrşită, încît Martin se simţea cuprins de o desfătare ce-i dădea ameţeli, lacrimi arzătoare îi năpădiseră în ochi şi fiori îi furnicau prin trup. Era un poem lung de şase ori şapte sute de versuri, un lucru fantastic, tulburător şi supraomenesc. Era spăimîntător, de neconceput şi totuşi iată că exista acolo, scris cu cerneală neagră de-a curmezişul foilor de hîrtie. Vorbea despre om şi despre cele mai cumplite zbateri ale sufletului său, cînd se-arunca în necuprinsele abisuri ale spaţiului pentru a putea afla mărturia celor mai îndepărtaţi dintre sori şi a spectrelor acestora. Era o orgie nebună a imaginaţiei, ce se destrăbăla în tigva unui muribund care scîncea abia auzit, dar se-avînta în slăvi o dată cu cele de pe urmă zvîcniri aprige ale inimii sfîrşite. În ritm majestuos poemul se înălţa pînă la vacarmul îngheţat al catastrofelor cosmice, pornea la asaltul puzderiilor de stele, devenea martor ciocnirii dintre galaxiile moarte şi spectator la exploziile nebuloaselor în întunecimile fără margini; iar în mijlocul tuturor acestora, lin dar fără contenire, ca un clinchet argintiu, se-auzea firavul şi unduiosul glas al omului, ca un ciripit îndărătnic printre urletele plantelor şi trosnetele sistemelor solare.

— Nu mai există nimic asemănător în literatură, spuse Martin cînd în cele din urmă fu în stare să vorbească. E încîntător! Încîntător! M-a ameţit! Parcă sînt beat! Nu mai sînt în stare să-mi scot

din gînd această mare şi infinitezimală problemă. Încă îmi răsună în urechi iscoditorul, veşnicul, mereu repetatul şi plăpîndul biet glas al omului. Parcă ar fi marşul funebru al vreunei mărunte gîze, cîntat printre mugetele elefanţilor şi răgetele leilor. Este veşnic nesăţios şi chinuit de dorinţi ce-abia la microscop pot fi desluşite. Ştiu că devin ridicol, dar lucrul acesta m-a obsedat. Eşti... nu ştiu ce eşti... eşti încîntător, asta-i. Dar cum de ai scris un astfel de lucru? Cum ai făcut?

Martin îşi întrerupse aici rapsodia, doar ca să re- înceapă cu şi mai multă înflăcărare:

— Nu mai pun niciodată mîna pe condei. Nu-s decît un biet cîrpaci. Tu mi-ai arătat ce înseamnă lucrul făcut de un meşter adevărat. Geniu! Ce mi-ai dat să citesc adineauri e mai mult decît genial. Depăşeşte geniul. E adevărul care şi-a ieşit din minţi. Omule, fiecare vers de aici este adevărat. Mă-ntreb chiar dacă, aşa dogmatic cum eşti, îţi poţi da seama de lucrul ăsta. Ştiinţa nu poate dezminţi nimic din ce spui tu aici. Este adevărul clamat de un proroc, adevăr durat din metalul negru al Cosmosului şi întreţesut cu măreţe cadenţe de sunet, într-o superbă alcătuire de splendori şi frumuseţe. Şi acum gata, nu mai spun nici un singur cuvînt. Sînt copleşit, strivit. Ba nu, totuşi, am să spun. Îngăduie-mi să mă ocup eu de publicarea lui.

Brissenden rîse acru:

— Nu există în toată creştinătatea nici o singură revistă care ar îndrăzni să

publice poemul acesta... o ştii foarte bine.

— Ba nu ştiu nimic. Sînt sigur că nu există nici o revistă pe lume, care să nu se repeadă să-l publice. Asemenea lucruri nu li se oferă în fiecare zi. Poemul acesta nu este numai poemul zilei. Este poemul secolului.

— Mi-ar face plăcere să ştiu că şi tu crezi ce spui.

— Nu fi cinic, îi spuse Martin. Nu toţi directorii de reviste sînt idioţi. Eu ştiu asta. Sînt gata să pun rămăşag cu tine. Uite, pariez pe orice vrei că poemul ***Ephemera*** va fi publicat de prima, sau cel mult de a doua revistă căreia îl vei oferi.

— Un singur lucru mă împiedică să ţin rămăşagul. Brissenden tăcu un moment. Poemul acesta e izbutit... e cel mai reuşit lucru pe care l-am scris eu vreodată. Asta o ştiu. E cîntecul meu de lebădă. Şi sînt teribil de mîndru de el. Îl divinizez. Mi-e mai drag decît whis- ky-ul. E opera la care am visat... opera aceea mare şi fără cusur... la care am visat pe vremea cînd eram doar un simplu flăcăiandru cu iluzii dulci şi idealuri curate. Şi iată că acum, în clipa ultimei suflări, am reuşit s-o creez şi nu vreau ca o turmă de porci să puie labele pe ea şi s-o terfelească. Nu, n-o să ţin rămăşagul. E opera mea. Eu am făurit-o şi ţi-am împărtăşit-o şi ţie.

— Dar gîndeşte-te şi la ceilalţi oameni, protestă Martin. Rostul frumuseţii e să zămislească bucurie.

— Frumuseţea asta îmi aparţine.

— Nu fi egoist.

— Nu sînt egoist, tăgădui Brissenden zîmbind răutăcios şi stăpînit, cum zîmbea de cîte ori se pregătea să spună un lucru care-i făcea plăcere. Sînt altruist cum e porcul flămînd.

Zadarnic se luptă Martin ca să-l înduplece. Îi spuse că prea era turbată şi fanatică ura lui împotriva revistelor şi că o asemenea purtare era de o mie de ori mai condamnabilă decît cea a tînărului care dăduse foc templului din Efes al Dianei. Sub atîtea reproşuri amare, Brissenden sorbea liniştit din paharul cu grog şi din cînd în cînd recunoştea că tot ce spunea celălalt era adevărat, cu excepţia celor cu privire la directorii de reviste. Ura lui împotriva acestora rămînea fără margini şi de cîte ori pomenea despre ei, folosea cuvinte mai tari decît ale lui Martin.

— Te-aş ruga să mi-o baţi la maşină, zise Brissenden. Poţi face lucrul acesta de o mie de ori mai bine decît orice dactilografă. Iar acum aş vrea să-ţi dau cîteva sfaturi. Tăcu o clipă şi scoase un manuscris voluminos din buzunarul hainei. Uite, am aici eseul tău ***Ruşinea soarelui.*** L-am citit nu o singură dată, ci de două, ba chiar de trei ori... acesta fiind cel mai înalt omagiu pe care ţi-l pot aduce. După cele ce mi-ai spus tu despre ***Ephemera,*** nu-mi rămîne decît să tac. Dar cu toate astea o să-ţi spun numai atît: în clipa cînd ***Ruşinea soarelui*** va vedea lumina tiparului, ai dat lovitura. Va stîrni discuţii aprinse care-ţi vor face o nepreţuită publicitate.

Martin rîse:

— Presupun că sfatul următor va fi s-o ofer revistelor.

— Asta în nici un caz... cel puţin dacă vrei într-adevăr să-ţi vezi eseul tipărit. Oferă-l numai editurilor de mîna întîi. Poate că vreunul dintre recenzenţi va fi îndeajuns de smintit, ori suficient de beat, ca să-ţi facă un referat favorabil. Ai citit mult. Esenţa celor citite trecută prin alambicul minţii lui Martin Eden ai concentrat-o în ***Ruşinea soarelui,*** iar într-o bună zi Martin Eden va deveni celebru şi nu mică parte din această celebritate se va datora lucrării despre care vorbim acum. Prin urmare trebuie să găseşti o editură care să ţi-o publice şi asta cît mai repede cu putinţă.

În noaptea aceea Brissenden plecă tîrziu spre casă. Chiar în clipa cînd punea piciorul pe scara tramvaiului, se întoarse repede către Martin şi-i vîrî în palmă un mic ghemotoc de hîrtie.

— Uite, ţine asta, zise el. Am fost astăzi la curse şi mi-a vîndut cineva un pont.

Tocmai atunci sună clopotul şi tramvaiul se urni din loc lăsîndu-l pe Martin să se întrebe ce-o fi însem- nînd ghemotocul acela boţit şi unsuros pe care-l strîngea în palmă. De cum ajunse acasă îl despături şi văzu că era o bancnotă de o sută de dolari.

Se putea folosi de banii aceia fără să-şi facă nici un fel de scrupul. Ştia că prietenul său avea totdeauna bani destui, după cum tot atît de bine ştia, fără să se îndoiască nici o clipă, că apropiatul lui succes îi va da putinţa să restituie banii. Dimineaţa îşi plăti toate datoriile, achită

Mariei chiria pe trei luni înainte şi scoase tot ce depusese la Muntele de pietate. Apoi cumpără un frumos dar de nuntă pentru Mariana şi daruri de Crăciun pentru Ruth şi Gertrude. În cele din urmă, cu banii rămaşi, mînă întregul trib Silva la Oakland. Iarna trecută nu îşi ţinuse făgăduiala, dar acum şi-o împlini pe de-a-ntregul cumpărînd ghete tuturor copiilor şi Mariei însăşi. Afară de asta, le cumpără şi trompete, păpuşi, fel de fel de alte jucării, precum şi pacheţele şi punguţe cu acadele şi fructe, încărcînd pînă la refuz braţele tuturor membrilor tribului Silva.

În momentul cînd, împreună cu Maria şi urmat de toată liota ei, dădeau să intre într-o cofetărie ca să cumpere cea mai mare căpăţînă de zahăr-candel din cîte s-au pomenit vreodată, se întîlniră cu Ruth şi cu mama ei. Doamna Morse fu foarte prost impresionată. Şi Ruth se burzului, căci avea oarecare respect pentru convenienţe, iar iubitul ei mergînd alături de Maria şi în fruntea unei armate de coate-goale portughezi, nu i se păru o privelişte prea plăcută. Dar nu asta o supără cel mai mult, ci faptul că, după părerea ei, umblînd astfel, Martin dădea dovadă de o totală lipsă de mîndrie şi respect faţă de sine însuşi. Mai mult decît asta şi mai tare decît orice o durea concluzia la care ajunse în urma acestei întîmplări şi anume că Martin era incapabil să se ridice deasupra mediului din care se trăgea. Desigur, originea lui umilă era îndeajuns de ruşinoasă prin ea însăşi, dar să o mai şi afişeze fără nici un fel de jenă în ochii lumii — în ochii lumii

din care făcea ea parte — asta era prea mult. Cu toate că logodna ei cu Martin fusese păstrată în secret, îndelungatele lor relaţii nu putuseră să nu dea naştere la vorbe; iar acum, acolo în magazin, observase mai mulţi cunoscuţi care trăgeau cu ochiul pe furiş la logodnicul ei şi la droaia de copii care-l însoţea. Lipsită de generozitatea şi lărgimea de vederi a lui Martin, Ruth nu era în stare să se ridice deasupra oamenilor din jur. De aceea fu adînc jignită şi întreaga ei făptură atît de simţitoare tremura de ruşine. Din pricina asta, cînd mai tîrziu în aceeaşi zi se duse s-o vadă, Martin nu scoase din buzunarul de la piept darul pe care i-l pregătise, ci îl păstră pentru o ocazie mai potrivită. Ruth cu ochii plini de lacrimi — lacrimi izvorîte din patimă şi din mînie — fu pentru el o revelaţie. Spectacolul suferinţei ei îl convinse că se purtase ca o brută, cu toate că în adîncul sufletului nu putea să înţeleagă nici cum şi nici din ce pricină. Niciodată nu-i trecuse prin minte că ar putea să se ruşineze din cauza oamenilor pe care îi cunoştea, iar a lua toată familia Mariei în oraş pentru cumpărături de Crăciun — i se părea lui — n-avea cum dovedi în vreun fel lipsă de consideraţie faţă de Ruth. Pe de altă parte, după ce Ruth îi dădu toate lămuririle, Martin înţelese şi punctul ei de vedere; îl socoti însă doar o slăbiciune femeiască, una dintre acele slăbiciuni de care nu e scutită nici o femeie, nici chiar cele mai deosebite.

Capitolul XXXVI

— Hai cu mine… Am să-ţi arăt oameni adevăraţi, îi spuse Brissenden într-o seară de ianuarie.

Mîncaseră împreună la San Francisco şi se aflau în staţia feribotului, gata să se reîntoarcă la Oakland, cînd lui Brissenden îi veni în gînd să-i prezinte prietenului său pe „adevăraţii oameni". Se întoarse în loc şi o porni repede de-a lungul cheiurilor, umbră subţiratică împrejurul căreia se zbăteau pulpanele parde- siului, iar Martin se strădui să se ţină după el. La un magazin de băuturi cumpără două damigene de vin negru şi vechi şi ducînd cîte una în fiecare mînă, se urcă în tramvaiul care mergea pe Mission Street, urmat îndeaproape de Martin şi el încărcat cu cîteva sticle de cîte un sfert de litru de whisky.

„Ce-ar fi dacă m-ar vedea Ruth acum" — se gîndi el şi apoi se întrebă cine erau „adevăraţii oameni".

— S-ar putea să nu găsim pe nimeni, spuse Brissenden după ce coborîră din tramvai şi apucară pe o stradă la dreapta, către inima cartierului muncitoresc, la sud de Market Street. În cazul ăsta ar însemna să nu găseşti ce cauţi tu de atîta amar de vreme.

— Dar ce naiba o mai fi şi asta? întrebă Martin.

— Oameni, oameni inteligenţi şi nu o adunătură de nulităţi bîlbîite ca aceea în mijlocul căreia te-am găsit eu, acolo, în vizuina afaceriştilor acelora. Ai citit mii

de cărţi şi la urmă te-ai trezit tot singur. Ei, iată că în seara asta, ca să nu te mai simţi niciodată singur, am să-ţi arăt şi alţi oameni care au citit.

Să nu crezi cumva că îmi bat prea mult capul cu nesfîrşitele lor discuţii, continuă Brissenden cînd ajunse la capătul unui rînd de case. Nu mă interesează filozofia livrescă. Ai să vezi că oamenii ăştia sînt cu adevărat luminaţi şi nu nişte porci de burghezi. Dar bagă bine de seamă: nu există subiect pe lume despre care să nu fie în stare să discute pînă în ziua de apoi.

Să sperăm că Norton e acasă, gîfîi el peste cîtăva vreme, împotrivindu-se încercărilor lui Martin de a-l uşura de povara celor două damigene. Norton e un idealist... licenţiat de la Harvard. Are o memorie prodigioasă. Idealismul l-a dus la filozofia anarhismului şi familia l-a pus pe goană. Taică-su e preşedintele unei companii de căi ferate şi e multimilionar, dar feciorul crapă de foame la Frisco, scoate o foaie anarhistă şi cîştigă douăzeci şi cinci de dolari pe lună.

Martin nu cunoştea prea bine oraşul San Francisco şi nu călcase mai de loc prin cartierul situat la sud de Market Street, aşa că habar n-avea unde îl duce celălalt.

— Dă-i drumul, îl îndemnă el pe Brissenden; mai spune-mi cîte ceva despre ei înainte de a ajunge acolo. Din ce trăiesc? Cum de s-au adunat laolaltă?

— Să sperăm că-l găsim şi pe Hamilton. Brissenden se opri puţin, ca să-şi mai dezmorţească mîinile. Strawn-Hamilton îl cheamă — ştii, scris cu liniuţă

de unire — se trage dintr-o veche familie din Sud. E un om fără căpătîi, un fel de pierde-vară, cel mai leneş om pe care mi-a fost dat să-l văd vreodată, cu toate că lucrează, sau mai bine zis încearcă să lucreze, în biroul unei cooperative socialiste de consum, pentru şase dolari pe săptămînă. Dar e un hoinar incorijibil. A nimerit la oraş din întîmplare. L-am văzut cu ochii mei stînd toată ziua pe o bancă, fără să pună nimic în gură, iar seara, cînd l-am invitat la masă — restaurantul era colea, la doi paşi — mi-a spus: „E greu, nenicule, să mergem pînacolo. Mai bine cumpără-mi un pachet de ţigări.” Pînă cînd a venit Kreis şi l-a convertit la monismul materialist, era, ca şi tine, un înfocat discipol al lui Spencer. Dacă o să pot, am să-l stîrnesc să vorbească despre monism. Norton e şi el monist... numai că el nu recunoaşte altă existenţă decît cea a spiritului. Ştie însă tot atîtea lucruri ca şi Hamilton ori Kreis, dacă nu chiar mai multe.

— Cine-i Kreis? întrebă Martin.

— La el mergem. A fost cîndva profesor... l-au dat afară de la universitate... vechea poveste. Minte ascuţită ca tăişul unui brici. Îşi cîştigă şi el viaţa cum poate. Ştiu că în vremuri de mare cumpănă a fost şi fachir ambulant. N-are nici un fel de scrupule. E în stare să fure şi giulgiul unui mort. Deosebirea dintre Kreis al nostru şi burghezie e că el fură fără să-şi facă nici un fel de iluzie. Poate să discute despre Nietzsche, despre Schopenhauer, despre Kant sau despre orice alt subiect, inclusiv despre Mary, dar singurul lucru din lume care,

într-adevăr îl interesează e monismul. Haeckel e idolul lui. Singurul mijloc de a-l face să se simtă insultat, e să-i spui o vorbă rea despre Haeckel.

— Iacă, aici e sediul. Mai înainte de a porni să urce, Brissenden aşeză damigeana pe ultima treaptă de la intrare. Se aflau dinaintea unei clădiri cu etaj, care, ca mai toate clădirile situate la colţ de stradă, avea la parter o cîrciumă şi o băcănie. Aici locuieşte toată şleahta... ocupă tot etajul de sus, dar numai Kreis are două camere. Hai să mergem.

Pe coridorul de la etaj nu exista nici un fel de lumină, dar Brissenden păşea prin beznă ca o fantomă obişnuită cu locurile. La un moment dat se opri şi-i spuse lui Martin:

— Aici şade unul... Stevens îi zice. E teozof. Îţi face capul tobă cînd se dezlănţuie. Pentru moment munceşte într-un restaurant, spală vesela. Se dă-n vînt după o ţigară de foi bună. L-am văzut mîncînd într-o locantă unde plăteşte zece cenţi meniul fix, şi dînd cincizeci de cenţi pe ţigara de foi pe care o fumează după masă. Mi-am pregătit în buzunar două bucăţi, pentru cazul cînd binevoieşte să se arate.

Mai e unul, pe nume Parry, un australian; statis- tician de meserie şi o adevărată enciclopedie ambulantă, mai ales în materie de sport. Întreabă-l care a fost producţia de cereale a Paraguay-ului în 1903, sau ce cantitate de pînză a exportat Anglia în China în 1890, ce greutate avea Jimmy Britt cînd a boxat cu Battling Nelson ori cine a fost campionul

Statelor Unite la categoria semimijlocie în ’68 şi îţi răspunde cu promptitudinea unui automat. Apoi e Andy, un meşter pietrar, care are ideile lui cu privire la orice chestiune şi e un foarte dibaci jucător de şah; şi Harry, un brutar, socialist înfocat şi vajnic sindicalist. Apropo, îţi aduci aminte de greva sindicatului bucătarilor şi chelnerilor... Hamilton e cel care a organizat acest sindicat şi a grăbit izbucnirea grevei... a pregătit-o pînă în cel mai mic amănunt, aici, în locuinţa lui Kreis. A făcut toate astea numai aşa, de amorul artei, dar a fost prea leneş ca să rămînă mai departe în sindicat. Şi cu toate astea ar fi putut să ajungă departe, dacă ar fi vrut. Omul ăsta are posibilităţi nelimitate... păcat că e chiar atît de leneş.

Brissenden înaintă prin întuneric pînă în locul unde o dungă de lumină le arătă că au ajuns la un prag. După un ciocănit şi un răspuns, uşa se deschise iar Martin se trezi dînd mîna cu Kreis, un bărbat arătos şi smolit, cu dinţi albi sclipitori, mustaţă neagră pe oală şi ochi negri scînteietori. Mary, o blondă tînără dar cam voluminoasă, spăla vasele în odăiţa de alături care servea de bucătărie şi sufragerie. Camera din faţă era în acelaşi timp dormitor şi salon. De-a curmezişul odăii erau atîrnate rufele spălate în săptămîna aceea şi ajungeau atît de aproape de podea, încît la început Martin nici nu-i putu vedea pe ceilalţi doi bărbaţi care discutau în partea cealaltă. L-au întîmpinat însă cu aclamaţii pe Brissenden şi cele două damigene ale lui, iar cu prilejul prezentărilor, Martin află că cei

doi erau Andy şi Parry. Se apropie de ei şi ascultă cu multă atenţie descrierea unui meci de box la care Parry asistase cu o seară mai înainte; între timp Brissenden, care se simţea în al nouălea cer, se apucase să pregătească un grog, şi, în aşteptare, îi servea pe toţi cu vin şi whisky cu sifon. La porunca lui: „Adu încoace tot poporul!”, Andy plecă să dea raita prin casă şi să-i adune pe locatari.

— Avem mare noroc că cei mai mulţi sînt acasă, îi şopti Brissenden lui Martin. Uite-i pe Norton şi Hamilton; hai încoace să ţi-i prezint. După cîte aud, Stevens nu e acasă. Dacă pot, am să-i aţîţ să discute despre monism. Stai numai puţin pînă apucă să bea o duşcă, două, că pe urmă se-ncălzesc ei.

La început discuţia a cam lîncezit. Cu toate astea Martin îşi dădu îndată seama de ascuţimea minţii acestor oameni. Toţi aveau convingeri ferme care veneau deseori în conflict şi, cu toate că erau ageri şi plini de spirit, se vedea limpede că nu-s de loc superficiali. Martin observă numaidecît că ori despre ce ar fi discutat, ştiau să folosească legile gîndirii logice şi aveau totodată idei bine stabilite şi o concepţie serioasă şi unitară despre societate şi univers. Nu foloseau idei gata făcute, idei de împrumut; într-un fel sau altul, erau toţi nişte răzvrătiţi şi cu nici un chip buzele lor nu rosteau platitudini. În casa familiei Morse, Martin nu avusese niciodată ocazia să asculte discuţii privitoare la un atît de mare număr de subiecte şi s-ar fi zis că numai timpul putea pune stavilă chestiunilor pe care doreau să le dezbată. Discuţia trecu

de la noua carte a doamnei Humphry Ward[1] la ultima piesă a lui Bernard Shaw, se opri puţin asupra viitorului dramei pentru ca apoi să treacă la amintiri despre Mansfield[2]. Lăudau sau luau peste picior articolele de fond din ziarele de dimineaţă, săreau de la condiţiile de viaţă ale muncitorilor din Noua Zeelandă la Henry James[3] şi Brander Matthews[4], treceau apoi la ţelurile politicii germane în Extremul Orient şi la aspectele economice ale Pericolului galben[5], intrau într-o controversă despre alegerile din Germania şi despre ultimul discurs al lui Bebel pentru ca să se oprească apoi la problemele politice locale, la ultimele proiecte şi scandaluri izbucnite în sînul conducerii partidului muncitoresc sindical şi la ultimele acţiuni menite să dezlănţuie o grevă a marinarilor de pe coasta Pacificului. Profunzimea cunoştinţelor de care dispuneau oamenii aceia îl ului pe Martin. Ştiau lucruri despre care nu se scria niciodată în ziare — cunoşteau

---

[1] ***Humphry Ward*** (1851—1920), scriitoare engleză de mîna a doua.

[2] ***Richard Mansfield*** (1857—1907), actor englez stabilit în Statele Unite.

[3] ***Henry James*** (1846—1916), mare romancier american stabilit în Anglia.

[4] ***Brander Matthews*** (1852—1929), scriitor şi profesor la Universitatea Columbia.

[5] Expresie folosită de politicienii burghezi, mai ales cei americani şi germani, indicînd pretinsul pericol pe care popoarele din Extremul Orient l-ar fi constituit pentru „civilizaţia occidentală”.

tertipurile şi sforăriile, ca şi mîinile care din umbră mînuiau marionetele. Spre marea lui mirare, Martin văzu că şi Mary, fata cea blondă, se amestecă în discuţie dînd dovadă de o inteligenţă pe care el niciodată n-o mai întîlnise la puţinele femei cunoscute pînă atunci. Martin discută cu ea despre Swinburne şi Rossetti[1], dar după aceea, apucînd pe cărările literaturii franceze, fata îi vorbi despre lucruri de care habar nu avea. Dar Martin îşi luă revanşa cînd Mary încercă să-l apere pe Maeterlinck, ceea ce îi dădu putinţa să valorifice opiniile îndelung gîndite din ***Ruşinea soarelui.***

Mai veniseră încă vreo cîţiva bărbaţi, iar aerul era îngroşat de fum de ţigară, cînd deodată Brissenden dădu semnalul:

— Ţi-am adus aici o nouă victimă, Kreis, strigă el. Un tînăr curat ca o floare şi care are pentru Herbert Spencer o pasiune de adevărat îndrăgostit. Fă din el un adept al lui Haeckel... dacă eşti în stare.

Kreis păru că de-abia atunci îşi vine în fire, iar în ochi îi apăru o sticlire metalică şi totodată magnetică. În aceeaşi clipă Norton îndreptă spre Martin o privire plină de simpatie şi zîmbi dulce, ca o fată, vrînd parcă să-l asigure că va primi un ajutor de nădejde.

Kreis i se adresă direct lui Martin, dar pas cu pas Norton interveni în discuţie, pînă cînd între el şi Kreis se încinse o adevărată bătălie. Martin asculta şi mereu îi venea să se frece la ochi. Era cu

---

[1] ***Dante Gabriel Rossetti*** (1828—1882), pictor şi poet englez.

putinţă ca o astfel de discuţie să aibă loc aievea şi încă în mahalaua muncitorească situată la sud de Market Street? Prin oamenii aceia cărţile prindeau viaţă. Discutau cu aprindere şi cu entuziasm, iar pasiunea intelectuală îi aţîţa aşa cum văzuse Martin cîndva că băutura şi supărarea îi aţîţau pe alţi oameni. Ceea ce auzea el acum nu mai era filozofia seacă a cuvîntului tipărit,

scris de semizeii pe jumătate legendari care erau Kant ori Spencer. Era o filozofie vie, cu sînge roşu şi cald, încarnată în aşa măsură în cei doi preopinenţi încît se părea că înseşi elementele ei de bază se-nsufleţesc şi participă la încleştare. Din cînd în cînd se mai amestecau şi alţii, lăsînd ţigările să li se stingă între degete şi urmărind discuţiile cu încordarea zugrăvită pe chip.

Idealismul nu-l atrăsese niciodată pe Martin, dar forma pe care o căpăta acum în expunerea lui Norton era pentru el o adevărată revelaţie. Soliditatea logică a argumentării sale, atît de ispititoare pentru structura intelectuală a lui Martin, părea a nu fi în aceeaşi măsură la îndemîna lui Kreis şi a lui Hamilton, care îl luau de sus pe Norton, categorisindu-l drept metafizician, deşi la asta Norton le răspundea pe acelaşi ton, susţinînd că ei sînt metafizicieni. O controversă aprinsă se încinse în jurul noţiunilor de ***fenomen*** şi ***noumen***[1]. Kreis şi Hamilton îl sfidau pe Norton cerîndu-i să-ncerce a explica în vreun fel conştiinţa prin ea însăşi. Norton răspundea acuzîndu-i că nu fac decît să jongleze cu vorbele, că raţionează pornind de la cuvinte la teorie şi nu de la fapte către teorie. O astfel de acuzaţie le lua graiul. Căci principiul de bază al sistemului lor de gîndire era tocmai sprijinirea pe fapte şi pe identificarea riguroasă a fenomenelor.

---

[1] ***Noumen*** şi ***fenomen*** sînt noţiuni fundamentale în filozofia lui Kant.

Cînd Norton se aventură pe potecile spinoase ale filozofiei kantiene, Kreis îi reaminti numaidecît că toate mărunţelele şcoli filozofice germane, de îndată ce îşi dau duhul, la Universitatea din Oxford se refugiază. Peste puţin, Norton le aminti de legea economiei forţelor, a lui Hamilton[1], iar în clipa aceea toţi se

[1] Este vorba de legea din mecanica analitică, numită „principiul minimei acţiuni” sau „principiul Ostrogradski-Hamilton” care stabileşte că orice mobil se deplasează pe traiectoria ce solicită cel mai redus lucru mecanic.

grăbiră să proclame că o aplică pînă şi în cele mai mărunte raţionamente. Martin îşi cuprinsese genunchii cu braţele şi se bucura adînc de tot ce auzea. Dar Norton nu era un adept al lui Spencer şi dorea şi el să cucerească sufletul filozofic al lui Martin, aşa că i se adresa în aceeaşi măsură ca şi celor doi potrivnici.

— Ştii doar că nimeni n-a fost în stare să-i răspundă lui Berkeley, zise el uitîndu-se ţintă la Martin. Herbert Spencer s-a apropiat cel mai mult de răspunsul cuvenit, dar fără să ajungă nici el prea aproape. Nici chiar cel mai viguros dintre discipolii lui Spencer nu va fi în stare să meargă mai departe. Acum cîteva zile am citit un eseu al lui Saleeby şi am văzut cum tot ce se poate spune mai mult în privinţa asta este că Herbert Spencer aproape a reuşit să-i dea lui Berkeley răspunsul cuvenit.

— Dar tu ştii ce a spus Hume? întrebă Hamilton. Norton încuviinţă din cap, însă Hamilton spuse totuşi cu glas tare, ca să audă ceilalţi; Hume a spus că nimeni nu poate răspunde argumentelor lui Berkeley, iar argumentele lui Berkeley nu pot convinge pe nimeni.

— Nu-l pot convinge pe el, pe Hume, răspunse Norton. Iar voi, voi sînteţi aidoma lui Hume, cu o singură diferenţă însă: Hume era îndeajuns de înţelept ca să recunoască deschis că argumentele lui Berkeley nu admit replică.

Norton era o fire sensibilă şi iute la mînie, deşi niciodată nu-şi pierdea cumpătul, pe cîtă vreme Kreis şi Hamilton păreau doi sălbatici sîngeroşi care căutau numai împrejurarea

prielnică, gata oricînd să lovească fără milă. Către un ceas tîrziu al nopţii şi nemai- putînd îndura repetatele acuzaţii că ar fi metafizician, Norton îşi încleştă mîinile de scaun ca nu cumva să sară în picioare, ochii lui cenuşii aruncară fulgere, iar chipul ca de fată deveni grav şi parcă cioplit în piatră. Atunci dezlănţui atacul hotărîtor împotriva adversarilor.

— Bine, fie şi aşa, haeckelienilor, să admitem că eu judec ca marele vrăjitor al unui trib de sălbatici, dar, mă rog dumneavoastră, domniile voastre în ce fel raţionaţi? Cu toată ştiinţa voastră pozitivă, pe care neîncetat o tîrîţi prin locuri unde nu are ce căuta, voi bieţi dogmatici neştiinţifici n-aveţi nici o bază. Cu mult înaintea apariţiei monismului materialist v-a fost furat pămîntul de sub picioare, aşa că vă este cu neputinţă să vă duraţi temelii proprii serioase. Omul care v-a tras pămîntul de sub picioare este Locke, John Locke. Sînt două sute de ani — ba chiar mai mult — de cînd în al său ***Eseu asupra intelectului uman*** Locke a dovedit că nu există idei înnăscute.

Partea amuzantă este că tocmai asta susţineţi şi voi. În astă-seară aţi afirmat de nenumărate ori inexistenţa ideilor înnăscute.

Dar oare ce înseamnă asta? Înseamnă că realitatea ultimă nu poate fi cunoscută niciodată. Cînd venim pe lume, creierul nostru e gol. Mintea noastră, prin cele cinci simţuri, nu poate percepe decît aparenţele, cu alte cuvinte fenomenele. Noumenele, care nu există în creier la naştere, n-au cum pătrunde în el nici...

— Nu este adevărat... încercă să-l întrerupă Kreis.

— Aşteaptă pînă termin, tună Norton. Din toate acţiunile şi interacţiunile ce au loc între forţă şi materie nu putem cunoaşte decît ceea ce cade, într-un fel ori într-altul, direct sub simţuri. După cum vedeţi, în cadrul şi de dragul discuţiei noastre, sînt dispus să admit ipoteza existenţei materiei; acum am de gînd să vă zdrobesc cu ajutorul propriilor voastre argumente. Altfel nu este cu putinţă deoarece amîndoi sînteţi funciarmente incapabili să înţelegeţi orice abstracţiune de ordin filozofic.

Prin urmare: ce anume date despre materie vă furnizează propria voastră ştiinţă pozitivă? O cunoaşteţi numai prin ceea ce numim fenomene, prin aparenţe. Nu vă daţi seama decît de schimbările pe care ea le suferă, sau mai bine zis de acele schimbări care determină schimbări în conştiinţa voastră. Ştiinţa pozitivă se ocupă numai de fenomene, cu toate astea voi sînteţi atît de nătărăi încît vă străduiţi din răsputeri să vă ocupaţi de ontologie[1] şi vorbiţi despre noumene. Totuşi, prin însăşi definiţia ştiinţelor pozitive, ştiinţa se ocupă numai cu aparenţele. Aşa după cum s-a spus, cunoaşterea fenomenologică nu poate depăşi limitele experienţei şi fenomenelor.

Chiar dacă l-aţi fi desfiinţat pe Kant, nu sînteţi în stare să răsturnaţi argumentele

---

[1] Termen din filozofia premarxistă, care însemna teoria despre existenţă, spre deosebire de gneseologie, teoria cunoaşterii.

lui Berkeley, şi totuşi, atunci cînd faceţi afirmaţia că ştiinţa ar dovedi inexistenţa lui Dumnezeu, sau ceea ce revine la acelaşi lucru, existenţa materiei, consideraţi că Berkeley ar fi greşit... Ştiţi bine că nu am admis ipoteza existenţei materiei decît pentru a mă putea exprima pe înţelesul vostru. N-aveţi decît să fiţi oameni de ştiinţă pozitivă, dacă aşa vă place; dar ontologia nu-şi poate afla locul printre ştiinţele pozitive, aşa că lăsa- ţi-o în pace. Agnosticismul lui Spencer este justificat, dar dacă Spencer...

Se-apropiase însă ora de plecare a ultimului feribot către Oakland, aşa că Brissenden şi Martin plecară, lăsîndu-l pe Norton să vorbească mai departe, pîndit de Kreis şi Hamilton, care stăteau ca doi copoi, gata să se repeadă asupra lui în clipa cînd avea să termine.

— Mi-ai arătat un colţişor din Ţara basmelor, spuse Martin pe feribot. Cînd întîlneşti oameni ca ăştia, viaţa merită să fie trăită. Sînt entuziasmat. Pînă azi nu pricepusem ce este de fapt idealismul. Şi nici acum nu-l pot accepta. Ştiu bine că voi rămîne întotdeauna un realist. Bănuiesc că aşa sînt construit. Dar tare mi-ar fi plăcut să răspund lui Kreis şi lui Hamilton, ba cred c-aş fi avut să-i spun cîteva cuvinte şi lui Norton. N-am impresia că Spencer a ieşit micşorat din această discuţie. Sînt emoţionat ca un copil care s-a dus pentru prima dată la circ. Îmi dau seama că mai trebuie să

citesc. Am să fac cît mai repede rost de cărţile lui Saleeby. Încă sînt convins că Spencer este inatacabil, şi data viitoare voi avea şi eu ceva de spus.

Dar Brissenden adormise şi respira anevoios, cu bărbia cufundată în fular şi sprijinită pe pieptu-i scobit, cu trupul înfăşurat în pardesiul lung, scuturat de vibraţiile elicei.

Capitolul XXXVII

Primul lucru pe care îl făcu Martin a doua zi dimineaţă fu să procedeze pe de-a-ntregul împotriva sfatului şi poruncii lui Brissenden. Împachetă ***Ruşinea soarelui*** şi o trimise prin poştă revistei ***Acropolis.*** Era încredinţat că va reuşi să-şi publice eseul în vreo revistă şi socotea că afirmarea pe calea aceasta va sfîrşi prin a-l impune şi editurilor. În acelaşi timp împachetă şi ***Ephemera*** şi-o expedie pe adresa unei alte reviste. În ciuda prejudecăţilor lui Brissenden împotriva revistelor, lucru care, după cîte se vedea, ajunsese pentru el un fel de manie, Martin era convins că poemul trebuie să fie publicat. În orice caz, nici nu se gîndea să-l publice fără încuviinţarea autorului. Planul lui era să primească mai întîi acceptarea din partea unei mari reviste şi pe urmă, astfel înarmat, să se întoarcă la Brissenden şi să-i smulgă consimţămîntul.

În aceeaşi dimineaţă, Martin începu o nuvelă, pe care o avea în minte de cîteva

săptămîni şi care încă de pe atunci îl chinuia cerînd stăruitor să fie scrisă. La prima vedere părea să fie o pasionantă nuvelă cu temă marină, o nuvelă de aventuri şi dragoste din secolul al douăzecilea, cu personaje reale care trăiesc într-o lume reală şi în împrejurări reale. Dar dincolo de aceste întîmplări obişnuite trebuia să se afle altceva — un lucru pe care cititorul superficial nici-odată nu l-ar fi desluşit, dar care, pe de altă parte, chiar rămînînd ascuns, n-ar fi micşorat cu nimic interesul şi bucuria unui astfel de lector. Lucrul acesta şi nu nuvela în sine îl îndemna cu cea mai mare putere la scris. Din această pricină, tema importantă, de valoare universală era totdeauna cea care îi sugera fabu-laţiile. După ce găsea o astfel de temă, începea să caute personajele individualizate, încadrarea în timp şi în spaţiu, cu ajutorul şi prin intermediul cărora să poată exprima acel adevăr de valoare universală. Hotărîse să intituleze nuvela ***Prea tîrziu*** şi socotea că nu va număra mai mult decît şaizeci de mii de cuvinte, ceea ce pentru el, cu extraordinara lui putere de creaţie, era un simplu joc. Încă din prima zi se aşternu la scris cu rîvnă şi cu nemărginita bucurie prilejuită de con-ştiinţa desăvîrşitei stăpîniri a uneltelor de lucru. Nu-i mai era de loc teamă că o mişcare greşită, făcută cu o unealtă prea ascuţită, ar putea să strice tot ce încerca să făurească. Lungile luni de studiu şi de exerciţii îşi dădeau acum roadele. Se putea consacra în întregime şi putea lucra cu mînă sigură la pasajele cele mai

delicate ale nuvelei pe care o scria; şi ceas după ceas, pe măsură ce lucrul înainta, devenea mai mult decît oricînd conştient de puterea şi siguranţa cu care stăpînea viaţa şi toate lucrurile ce au legătură cu ea. ***Prea tîrziu*** avea să fie o nuvelă cu personaje şi întîmplări reale; dar Martin era convins că pe lîngă asta nuvela va spune cititorului adevăruri mari şi fundamentale, valabile pentru orice epocă, pentru toate latitudinile şi pentru orice formă de viaţă. „Toate acestea le datoresc lui Herbert Spencer, îşi spuse el lăsînd o clipă lucrul şi rezemîndu-se de spătarul scaunului. Da, toate le datoresc lui Herbert Spencer şi cheii universale cu care se pot descuia toate tainele vieţii: evoluţia; iar cheia aceasta tot Spencer mi-a pus-o la dispoziţie".

Îşi dădea seama că scrie un lucru de o valoare cu totul deosebită. Un singur refren îi suna neîntrerupt în auz: „Am s-o public! Am s-o public!" Fără îndoială că avea s-o publice. În sfîrşit, reuşise să scrie un lucru pe care revistele i-l vor smulge din mînă. Întreaga acţiune i se arăta dinaintea ochilor, în străfulgerări de lumină. Întrerupse lucrul numai atît cît avu nevoie ca să scrie un paragraf în caietul lui de note. Acest paragraf urma să fie sfîrşitul nuvelei, dar atît de limpede i se arăta în minte întreaga poveste, încît ar fi putut să scrie sfîrşitul cu săptămîni de zile înainte de a ajunge la capăt. Compară nuvela lui, aşa cum o avea în minte, cu povestirile altor autori de scrieri cu tematică marină şi-şi dădu seama că le este infinit superioară.

„Numai un singur om ar mai fi putut scrie un astfel de lucru — spuse el cu glas tare — iar acel om este Conrad[1]. Da, nuvela asta l-ar putea face şi pe el să se ridice în picioare, să-mi strîngă mîna şi să-mi spună: «Foarte frumos, Martin băiatule!»“

Scrise toată ziua şi abia în ultimul moment îşi aduse aminte că trebuia să se ducă la masă la familia Morse. Mulţumită lui Brissenden, hainele lui negre fuseseră răscumpărate de la Muntele de pietate şi prin urmare din nou se putea înfăţişa într-o casă cu pretenţii. Se opri în oraş numai atît cît avu nevoie să se ducă la bibliotecă şi să caute cărţile lui Saleeby. Luă de la bibliotecă ***Ciclul vieţii*** şi în tramvai căută eseul cu privire la Spencer, despre care pomenise Norton. Pe măsură ce citea, îl cuprindea mînia. Se înroşi la faţă, îşi încleştă fălcile şi fără să-şi dea seama strîngea pumnii, îi desfăcea, apoi îi strîngea din nou ca şi cum de fiecare dată ar fi gîtuit o fiinţă pe care o ura de moarte şi din care voia să stoarcă pînă şi ultimul strop de viaţă. Cînd coborî din tramvai o luă în jos pe trotuar cu pasul unui om aflat în culmea furiei şi sună la casa Morse cu atîta insistenţă, încît zgomotul soneriei îl trezi la realitate şi-l făcu să-şi dea seama de starea în care se afla, aşa că păşi pragul bine dispus, rîzînd de sine însuşi. Totuşi, de cum se văzu înăuntru, se simţi dintr-o

---

[1] ***Joseph Conrad*** (1857—1924), romancier englez de origine poloneză, autor al multor scrieri valoroase cu tematică marină.

dată cumplit de abătut. Se prăbuşise brusc de

la înălţimile la care plutise toată ziua, purtat pe aripile inspiraţiei. Cuvintele lui Brissenden „burghezi”, „vizuină de afacerişti” îi reveneau mereu în minte. „Şi ce importanţă are?”, se întrebă el cu ciudă. Doar cu Ruth avea să se căsătorească, nu cu familia ei.

Avu impresia că n-o văzuse niciodată pe Ruth atît de frumoasă, de spiritualizată şi vaporoasă şi în acelaşi timp parcă niciodată nu arătase mai plină de sănătate. Era îmbujorată la faţă şi Martin nu putea rezista atracţiei ochilor ei — ochii în care pentru prima oară văzuse nemurirea. Trecuse multă vreme de cînd uitase despre nemurire şi orientarea ştiinţifică a lecturilor lui îl ţinuse departe de astfel de gînduri; dar aici, în ochii lui Ruth, Martin văzu un argument mut care zdrobea cea mai elocventă argumentare formulată în cuvinte. În ochii ei citea un argument care îndepărta orice posibilitate de discuţie — căci în ei citea dragostea. În ochii lui tot dragoste era; iar dragostei nu se poate să-i stai împotrivă. Acesta era crezul lui de îndrăgostit.

Jumătatea de oră petrecută împreună cu Ruth înainte de a trece la masă îl făcu pe Martin să se simtă în culmea fericirii şi să fie cum nu se poate mai mulţumit de viaţă. Dar cu toate astea, la masă, urmările de neînlăturat ale unei întregi zile de muncă încordată se făcură simţite. Vedea el singur că-l ustură ochii şi că e foarte irascibil. Îşi aduse aminte că chiar la masa asta, la care acum zîmbea silit şi unde de atîtea ori se plictisise, la aceeaşi masă mîncase prima

oară alături de nişte fiinţe civilizate şi într-un cadru ce i se păruse atunci de înalt rafinament şi aleasă cultură. Pentru o clipă îi apăru înaintea ochilor înduioşătoarea figură pe care o făcuse atunci, cu atît de multă vreme în urmă, cînd îşi dădea singur seama că e un sălbatic şi cînd de teamă, ce-i era asuda prin toţi porii, cînd se vedea că e cu totul zăpăcit de complicatele rosturi ascunse ale tacîmurilor, cînd îl tortura căpcăunul acela de fecior şi cînd dorea din toată fiinţa ca dintr-un salt

să se ridice la astfel de ameţitoare înălţimi sociale, iar în cele din urmă hotărî să se poarte aşa cum îi venea la îndemînă şi să nu se prefacă a şti mai multe decît ştia sau a fi mai şlefuit decît era.

Ca să se liniştească, aruncă o privire spre Ruth, aşa cum un călător, cuprins deodată de spaima naufragiului, priveşte către colacii de salvare. Da, nu se alesese decît cu dragostea şi cu Ruth. Toate celelalte nu rezistaseră confruntării cu cărţile. Însă Ruth şi dragostea rezistaseră; pentru ele Martin găsea o explicaţie de ordin biologic. Dragostea era cea mai înflăcărată expresie a vieţii. Natura avusese grijă să-l clădească — aşa cum făcuse cu toţi oamenii normali — înainte de toate pentru dragoste. Realizarea asta ceruse zece mii de secole — nu, o sută de mii şi un milion de secole — iar el era cea mai perfectă creaţie a naturii. Natura făcuse ca dragostea să fie elementul cel mai puternic din întreaga lui fiinţă şi, înzestrîndu-l şi cu darul imaginaţiei, mărise această putere cu un miliard la sută şi pe urmă îl aruncase în mijlocul celor trecătoare ca să vibreze, să se topească şi să se împreuneze cu ele. Mîna lui o căută pe a lui Ruth, care se afla alături de el şi, sub masă, dădu şi primi o strîngere caldă, ascunsă vederii celorlalţi. Ruth îi aruncă o privire scurtă şi ochii îi erau strălucitori şi umezi. La fel erau şi ochii lui, aprinşi de patima ce-l stăpînea; dar el n-avu cum să-şi dea seama în ce mare măsură strălucirea şi umezeala ochilor lui Ruth izvorau din tot ce ea văzuse în ochii lui.

În colţul celălalt al mesei, în diagonală, la dreapta domnului Morse, şedea judecătorul Blount, consilier la curtea de apel. Martin îl mai întîlnise de cîteva ori, şi omul acesta nu-i fusese niciodată simpatic. Judecătorul discuta cu tatăl lui Ruth despre politica sindicatelor, despre treburile locale şi despre socialism, iar domnul Morse se străduia să-l atragă şi pe Martin în discuţia asupra acestui din urmă subiect. În cele din urmă judecătorul Blount privi de-a curmezişul mesei cu o expresie de binevoitoare şi părintească milă. Martin zîmbi în sinea lui.

— O să-ţi treacă şi dumitale, tinere, spuse judecătorul cu voce moale. Timpul e cel mai bun leac împotriva bolilor ăstora de tinereţe. Apoi se întoarse către domnul Morse: Cred că în cazuri dintr-astea discuţia n-are nici un sens. Îl face pe bolnav şi mai îndărătnic.

— Este foarte adevărat, declară celălalt cu gravitate. E totuşi bine ca atunci cînd se iveşte ocazia să-i atragi bolnavului atenţia asupra stării lui.

Martin rîse vesel, dar oarecum silit. Ziua fusese prea lungă, eforturile din timpul zilei prea încordate şi Martin se afla acum cu totul sub stăpînirea urmărilor fireşti ale oboselii.

— Fără îndoială că sînteţi amîndoi medici excelenţi, zise el. Dacă însă vă interesează cît de cît şi părerea pacientului, atunci îngăduiţi-i să vă spună că sînteţi totuşi foarte slabi diagnosticieni. În fond amîndoi suferiţi de boala de care vi se pare că sînt atins eu. În ce mă priveşte, sînt imun. Filozofia

socialistă, care numai pe jumătate asimilată se zbate acum în vinele dumneavoastră, pe mine m-a ocolit.

— Iscusit, foarte iscusit, murmură judecătorul. Inversarea poziţiilor este o manevră excelentă în cadrul unei controverse.

— Dumneavoastră o spuneţi. Ochii lui Martin aruncau fulgere, totuşi reuşi să se stăpînească. Vedeţi, domnule judecător, am ascultat discursurile rostite în campania electorală. Printr-un oarecare proces de ordin henidic[1] — „henidic” e o expresie favorită de-a mea pe care nimeni nu o înţelege — printr-un proces henidic, zic, pe de o parte, vă convingeţi singur că dumneavoastră credeţi în libertatea concurenţei şi în supravieţuirea celor mai tari, dar, pe de altă parte, aplicaţi cu ultima energie tot felul de măsuri menite să răpească forţa celor puternici.

— Ascultă, tinere…

— Vă rog să nu uitaţi că v-am auzit discursurile din timpul campaniei electorale. Este foarte bine cunoscută poziţia dumneavoastră în problema comerţului dintre statele membre ale Uniunii, în privinţa reglementării activităţii trustului de cale ferată, în problema companiei Standard Oil, în privinţa apărării fondului silvic, şi în legătură cu o mie de alte probleme în care măsurile respective preconizate nu

---

[1] Termen format de la „henism”, doctrină filozofică morristă potrivit căreia întreaga existenţă poate fi redusă la un principiu sau la o formă unică.

sînt nimic altceva decît urmări ale filozofiei socialiste.

— Vrei cumva să spui că nu eşti de acord cu stăvilirea acestor inadmisibile şi revoltătoare abuzuri de putere?

— Nu despre asta e vorba. Vreau numai să vă spun că sînteţi un slab diagnostician. Vreau să vă spun că nu sînt contaminat de virusul socialismului. Vreau să vă spun că tocmai dumneavoastră sînteţi cel care suferiţi ravagiile emasculante produse de acest virus. În ceea ce mă priveşte, sînt un înverşunat adversar al socialismului, tot aşa după cum sînt un înverşunat vrăjmaş al hibridei dumneavoastră democraţii care nu-i nimic altceva decît pseudosocialism mascat sub o mantie de vorbe ce nu poate rezista confruntării cu dicţionarul.

Sînt reacţionar, un reacţionar atît de vajnic încît poziţia mea rămîne de neînţeles pentru dumneavoastră, cei ce trăiţi sub vălul de minciuni al unei anumite organizări sociale şi n-aveţi ochi destul de pătrunzători ca să puteţi străpunge acest văl. Vă prefaceţi că aţi crede în supravieţuirea celor puternici şi în domnia celor puternici. Eu însă cred cu adevărat. Aici e deosebirea. Cînd eram puţin mai tînăr — doar cu cîteva luni mai tînăr — credeam tot aşa ca şi dumneavoastră. Mă influenţaseră ideile dumneavoastră şi ale celor ca dumneavoastră. Dar negustorii şi oamenii de afaceri nu-s, în cel mai bun caz, decît nişte stăpîni laşi; grohăie toată ziua şi răscolesc în troaca de unde se scot bani, dar eu — dacă îmi îngăduiţi să

v-o spun — am făcut la stînga-mprejur şi m-am întors către aristocraţie. Eu sînt unicul individualist din această încăpere. Nu aştept nimic de la stat. Aştept doar omul cel tare, cavalerul fără teamă şi fără prihană care va veni să elibereze statul de propria lui blestemată inutilitate.

Avea dreptate Nietzsche. Nu voi zăbovi ca să vă spun cine a fost Nietzsche. Dar a avut dreptate. Lumea aparţine celor puternici... celor puternici care sînt în acelaşi timp şi nobili şi care nu se bălăcesc în cloaca negustoriei şi a jocului de bursă. Lumea aparţine oamenilor cu adevărat nobili, lumea „bestiilor blonde”, celor ce nu fac compromisuri şi ştiu să spună „da”. Iar aceştia vă vor înghiţi, vă vor înghiţi de vii pe toţi socialiştii care vă temeţi de socialism şi care vă socotiţi individualişti. Morala voastră de sclavi, care vă face să vă prosternaţi în faţa a tot ce e mic şi josnic, nu vă va putea salva... O! ştiu, ştiu că nu pricepeţi o iotă din tot ce vă spun şi n-am să vă mai plictisesc. Dar să ţineţi minte un singur lucru. În Oakland nu există individualişti cîte degete la o mînă, dar Martin Eden este unul dintre ei.

Lăsă să se înţeleagă că socoteşte discuţia închisă şi se întoarse spre Ruth.

— Astăzi sînt sleit de oboseală, îi spuse el în şoaptă. Tot ce doresc eu este să te iubesc, nu să discut.

Nu-l luă în seamă pe domnul Morse, care spunea:

— Nu m-a convins de fel. Toţi socialiştii sînt nişte iezuiţi. După asta îi recunoşti.

— Totuşi o să scoatem un bun republican din dumneata, spuse judele Blount.

— Cavalerul cel fără teamă şi fără prihană are să v-o ia înainte, răspunse Martin bine dispus şi se întoarse iar către Ruth.

Însă domnul Morse nu era mulţumit. Nu-i plăcea cu nici un chip lenevia şi lipsa de înclinaţie pentru o muncă serioasă şi cinstită, de care dădea dovadă acest viitor ginere al său, pentru ideile căruia nu avea nici un fel de respect şi pentru firea căruia nu avea nici un fel de înţelegere. De aceea abătu discuţia către Herbert Spencer. Judele Blount îl susţinu cu îndemînare, iar Martin, care prinse în urechi numele filozofului chiar din clipa cînd fu pronunţat pentru prima oară, ascultă diatriba emfatică şi găunoasă îndreptată de judecător împotriva lui Spencer. Din vreme în vreme domnul Morse se uita la Martin, ca şi cînd ar fi vrut să-i spună: „Iacă, băiatule, ascultă aicea!”

— Toacă mereu ca o gaiţă, mormăi Martin numai pentru sine şi continuă să discute cu Ruth şi cu Arthur.

Dar lunga zi de trudă şi „oamenii adevăraţi” pe care-i cunoscuse în ajun îl tulburaseră. Şi, pe lîngă toate astea, în minte îi mai stăruiau cele citite în tramvai, din pricina cărora se înfuriase.

— Ce s-a întîmplat? întrebă Ruth deodată, speriată de sforţarea făcută de Martin pentru a se stăpîni.

— Nu există alt Dumnezeu decît Incognoscibilul şi Herbert Spencer este

profetul său, tocmai rostea judecătorul Blount în clipa aceea.

Martin se întoarse înspre jude.

— Asta-i o judecată ieftină, rosti el calm. Am auzit-o prima oară în City Hall Park, din gura unui muncitor care ar fi avut datoria să fie mai bine informat. De atuncea am mai auzit-o de nenumărate ori şi de fiecare dată solemnitatea şi găunoşenia ei îmi fac greaţă. Ar trebui să vă fie ruşine de dumneavoastră înşivă. Cînd auzi numele acestui mare şi nobil om pe buzele dumneavoastră, parcă vezi o picătură de rouă într-o hazna. Mi-e scîrbă!

A fost ca o lovitură de trăsnet. Judecătorul Blount s-a uitat la Martin cu o figură ce arăta că e pe punctul de a avea un atac de apoplexie şi în încăpere s-a aşternut tăcerea. Domnul Morse se bucura în ascuns. Vedea limpede că fiică-sa e uluită. Era tocmai ceea ce voia el să realizeze — să scoată la iveală grosolănia înnăscută a acestui om pe care nu-l putea suferi.

Mîna lui Ruth o căută cu înfrigurare pe a lui Martin sub masă, dar el îşi ieşise din fire. Îl înfuriaseră la culme pretenţiile intelectuale şi ipocrizia acestor oameni sus-puşi. Judecător la curtea de apel! Doar cu cîţiva ani mai înainte el stătea în noroi şi privea în sus la aceste personaje ilustre socotindu-le nişte adevărate zeităţi.

Judecătorul Blount îşi veni în fire şi încercă să continue discuţia, adresîndu-se lui Martin cu o politeţe afectată, pe care acesta din urmă înţelese de îndată că o foloseşte doar pentru urechile delicate

ale femeilor aflate de faţă. Asta îl înfurie şi mai rău. Oare nu exista cinste pe lumea asta?

— Nu puteţi discuta cu mine despre Spencer, strigă el. Nu ştiţi despre Spencer mai mult decît ştiu compatrioţii lui. Recunosc însă că nu e nici vina lor, nici vina dumitale. Este numai un aspect al cumplitei ignoranţe din vremea noastră. Am mai întîlnit o mostră chiar în seara asta, venind încoace. Am citit un eseu al lui Saleeby despre Spencer. Ar trebui să-l citiţi şi dumneavoastră. E la îndemîna oricui. Îl puteţi cumpăra de la orice librărie sau îl puteţi împrumuta de la o bibliotecă publică. Vă asigur că vă veţi ruşina de puţinătatea ignoranţei şi injuriilor de care aţi dat dovadă şi pe care le-aţi folosit în legătură cu acest mare om, cînd o veţi compara cu ce a putut aduna Saleeby în legătura cu această temă. Este un record de neruşinare care va ruşina propria dumneavoastră ruşine.

„Filozoful semidocţilor” — aşa i-a spus lui Spencer un filozof de catedră care nu era vrednic nici măcar să vicieze aerul pe care îl respira marele om. Nu cred că aţi citit vreodată zece pagini din Spencer, dar au existat critici, probabil mai inteligenţi decît dumneavoastră, care n-au citit din Spencer nici măcar atît, însă i-au provocat pe discipolii marelui filozof să le arate măcar o idee în toate scrierile lui — în scrierile lui Herbert Spencer, omul care a pus amprenta geniului său asupra întregului domeniu al cercetărilor ştiinţifice şi asupra întregii gîndiri moderne; părintele psihologiei; omul care

a revoluţionat pedagogia în aşa măsură încît astăzi, cînd copilul ţăranului francez învaţă să citească, o face pe baza principiilor stabilite de el. Toţi mucoşii aceştia, toţi oamenii aceştia de duzină încearcă să-i terfelească memoria, cu toate că-şi scot pîinea de toate zilele de pe urma punerii în practică a ideilor lui. Orice grăunte mai de doamne-ajută există în scăfîrlia lor e datorat lui Spencer. Este în afară de orice îndoială că dacă acest uriaş n-ar fi trăit, aproape tot ce e adevărat din puţina lor ştiinţă papagalicească, n-ar mai avea de unde veni.

Şi cu toate acestea s-a găsit un om ca decanul Fair- banks de la Oxford — un om cu o situaţie mai înaltă decît a dumneavoastră, domnule judecător Blount — care să spună că Spencer va fi respins de generaţiile viitoare şi considerat mai mult poet şi visător decît cugetător. Penibilă fanfaronadă şi jalnică impostură! Primele principii a spus unul dintre domnii ăştia, nu sînt totuşi complet lipsite de „oarecare valoare literară”. Alţii au afirmat că e mai curînd un compilator priceput decît un gînditor original. Fanfaroni şi impostori! Da, fanfaroni şi impostori!

Martin tăcu brusc, lăsînd loc unei tăceri mormîn- tale. Toţi membrii familiei lui Ruth îl socoteau pe judele Blount om de mare valoare şi cu mare autoritate, aşa că izbucnirea lui Martin îi consternase. Din acea clipă masa se desfăşură ca o înmormîntare. Domnul Morse şi judele Blount discutară numai între ei, iar ceilalţi abia dacă mai

schimbară cîteva vorbe. Pe urmă, cînd Ruth şi Martin rămaseră singuri, între ei avu loc o mică scenă.

— Eşti cu totul insuportabil, îi spuse Ruth plîngînd.

Lui încă nu-i trecuse furia, aşa încît continuă să murmure printre dinţi:

— Ce bestii! Ce bestii!

Cînd Ruth îi atrase atenţia că îl insultase pe judecător, Martin replică:

— Fiindcă i-am spus adevărul despre el însuşi?

— Nu mă interesează dacă era sau nu adevărat, insistă Ruth. Există anumite limite ale bunei-cuviinţe şi n-ai dreptul să insulţi pe nimeni.

— În cazul acesta de unde a căpătat judele Blount dreptul să terfelească adevărul? întrebă Martin. Fără îndoială că a călca adevărul în picioare constituie o fărădelege cu mult mai gravă decît insulta adusă unei personalităţi de pigmeu, cum este judecătorul. El a comis o nelegiuire şi mai cumplită. A ponegrit memoria unui om mare şi nobil, care nici măcar nu mai este în viaţă. O! Ce bestii! Ce bestii!

Cumplita lui mînie se-nvolbură din nou şi lui Ruth îi fu frică de el. Nu-l văzuse niciodată atît de furios şi pentru ea toată mînia lui părea simulată, lipsită de orice temei. Totuşi, prin însăşi teama aceasta se amestecau fibrele fascinaţiei care o atrăsese şi încă o mai ţinea lîngă Martin, acea fascinaţie care o silise să se plece către el şi, în acel suprem moment de nebunie, să-şi aşeze palmele pe gîtul lui. Fusese rănită şi ofensată de tot ce se petrecuse acolo, dar rămînea încă în

braţele lui şi tremura în vreme ce el continua să murmure: „Ce bestii! Ce bestii!” Şi tot în braţele lui rămase cînd îl auzi spunînd:

— N-am să mai tulbur niciodată tihna meselor voastre, draga mea. Ai tăi nu mă pot suferi şi eu nu procedez bine cînd îi silesc să suporte prezenţa persoanei mele pline de cusururi. De altminteri nici eu n-aş putea spune că-i suport mai uşor. Uf! Greţoşi mai sînt! Şi cînd te gîndeşti că nu demult îmi închipuiam, în neştiinţa mea, că oamenii sus-puşi, care trăiesc în case frumoase, au învăţat în şcoli înalte şi au cont la bancă, sînt cine ştie ce!

Capitolul XXXVIII

— Haide! Hai să mergem la sindicat.

Aşa vorbi Brissenden, sleit de puteri din pricina hemoragiei avute cu o jumătate de oră mai înainte — a doua în ultimele trei zile. Ţinea în mînă nelipsitul pahar de whisky şi-l ducea la gură cu degete tremurătoare.

— Ce am eu cu socialismul? întrebă Martin.

— Străinilor li se îngăduie să vorbească cinci minute, insistă bolnavul. Scoal’ de-aici şi hai să le vorbeşti. Spune-le de ce n-ai nevoie de socialism. Spu- ne-le ce părere ai despre ei şi despre etica lor de ghetou. Dă-le la cap cu Nietzsehe şi pentru osteneala asta fii gata să încasezi cît îţi poate duce pielea. Fă tămbălău mare. O să le prindă foarte bine.

Discuţia este un lucru de care au nevoie, şi de care şi tu simţi lipsă. Ştii, aş vrea să te văd socialist înainte de-a apuca să dau ortul popii. În felul acesta existenţa ta ar căpăta un sens. Este singurul lucru care te-ar putea scăpa la vreme de dezamăgirile crunte ce te aşteaptă.

— Pentru mine are să rămînă totdeauna un mister cum de tocmai tu poţi să fii socialist, zise Martin cu mirare. Urăşti atît de mult gloata. Nu încape îndoială că gloata ticăloasă nu poate avea nici o trăsătură care s-o recomande sufletului tău prin excelenţă îndrăgostit de frumos. Cu un gest acuzator îndreptă arătătorul către paharul de whisky pe care celălalt tocmai îl umplea, şi adăugă: Nu s-ar spune că socialismul te salvează.

— Sînt tare bolnav, răspunse celălalt. Cu tine este altceva. Tu eşti sănătos şi ai o mie de motive pentru care să trăieşti, aşa că într-un fel oarecare trebuie să fii legat de viaţă. În ceea ce mă priveşte, zici că nu poţi înţelege de ce sînt socialist. Am să-ţi spun. Sînt socialist pentru că socialismul este inevitabil; pentru că putreda şi iraţionala orînduire prezentă nu mai poate dăinui; pentru că vremea cavalerului tău fără teamă şi fără prihană a trecut de mult. Sclavii nu vor îngădui un asemenea lucru. Sînt prea mulţi şi vrînd-nevrînd ţi-l vor lua pe sus pe presupusul cavaler, mai înainte ca el să se poată ridica în şa. Nu te poţi feri din calea lor şi vei fi silit să accepţi o întreagă mentalitate specifică sclavilor moderni. Nu este ceva foarte plăcut, recunosc. Dar asta este realitatea şi va trebui s-o accepţi. În orice caz, să ştii că

eşti într-adevăr antediluvian cu ideile tale nietzscheene. Trecutul a apus, iar cine spune că istoria se repetă, este un mincinos. Ai dreptate, nu iubesc gloatele, dar ce poate face un biet om singur? Cavalerul fără teamă şi fără prihană este o imposibilitate şi orice soluţie este mai buna decît domnia acestor rîmători sperioşi care ne cîrmuiesc acum. Dar hai să mergem odată. M-am îndopat cu whisky şi dacă mai rămîn aici mă-mbăt cumplit. Iar după cum ştii, doctorul spune... Dă-l dracului de doctor! Am să-l păcălesc şi de rîndul ăsta.

Era duminică seara şi găsiră mica sală ticsită de socialiştii din Oakland, cei mai mulţi dintre ei fiind muncitori. Vorbitorul, un evreu deştept, trezi admiraţia lui Martin dar în acelaşi timp şi dorinţa de a-l contrazice. Umerii înguşti şi aduşi ai vorbitorului, pieptul lui scofilcit arătau fără greş că este odrasla ghetoului suprapopulat şi în el Martin vedea limpede lupta milenară a robilor slabi şi nenorociţi împotriva unui pumn de stăpîni care îi împilaseră şi voiau să-i asuprească pînă în veacul veacurilor. Pentru Martin, fiinţa aceasta firavă şi ofilită era un simbol. În faţa lui stătea un exemplar reprezentativ al întregii mase mizerabile de slăbănogi şi neputincioşi care pier la hotarele spinoase ale vieţii, supunîndu-se legilor biologice. Erau nişte inadaptabili. În ciuda filozofiei lor subtile şi a tendinţei lor de a coopera care îi aducea la nivelul furnicilor, Natura însăşi îi dădea la o parte ca să deschidă calea omului excepţional. Din mulţimea germenilor de viaţă pe care îi aruncau

braţele ei mănoase, Natura alegea numai lamura. În exact acelaşi fel, maimuţărind Natura, omul creştea cai de rasă şi cultiva castraveţi. Fără îndoială că un alt creator al Cosmosului ar fi putut născoci o metodă mai fericită; dar creaturile Cosmosului nostru trebuie să se împace cu metoda existentă. Desigur că, înainte de a pieri, creaturile acestea pot să se zbată şi să urle, aşa cum se zbăteau socialiştii, aşa cum se zbuciuma oratorul de la tribună şi cum se zbuciuma mulţimea înăbuşită în clipa aceasta, cînd se sfătuiau ca să găsească o nouă stratagemă spre a micşora neplăcerile vieţii şi a eluda astfel legile Cosmosului.

Aşa gîndea Martin şi aşa le vorbi atunci cînd Brissenden îl îndemnă să le tragă o săpuneală. Se supuse dorinţei celuilalt înaintînd pînă la tribună, cum era obiceiul, şi adresîndu-se preşedintelui. Începu să vorbească cu glas domol şi oprindu-se din cînd în cînd ca să-şi pună în ordine ideile ce-i veniseră în minte în vreme ce vorbise celălalt. La astfel de întruniri fiecărui vorbitor i se acordau cinci minute; dar cînd se împliniră cele cinci minute ale lui Martin, el se afla în plin avînt şi atacul împotriva concepţiilor celorlalţi era abia pe jumătate schiţat. Le trezise tuturor interesul, aşa că auditoriul ceru prin aclamaţii preşedintelui să-l lase să continue. Îl socoteau un adversar demn de forţele lor intelectuale şi-l ascultau cu pasiune, sorbindu-i fiecare cuvînt. Martin vorbea cu aprindere şi nestrămutată convingere, neîncercînd în nici un fel să folosească vorbe blajine în atacul pornit împotriva

moralei şi tacticii de luptă a sclavilor, lăsînd să se înţeleagă limpede că ascultătorii săi erau sclavii la care se referea. Îi cită pe Spencer şi pe Malthus şi enunţă legea evoluţiei biologice.

— Şi iată de ce — conchise el într-un scurt rezumat — nici un stat alcătuit din sclavi nu poate dăinui. Străvechea lege a dezvoltării încă mai e în vigoare. În lupta pentru existenţă, aşa cum am arătat, cei puternici şi progeniturile lor tind să supravieţuiască, în vreme ce slăbănogii şi progenitura lor sînt striviţi şi tind să dispară. Rezultatul este că cei puternici şi progenitura lor supravieţuiesc şi, pe măsură ce lupta se înteţeşte, forţa fiecărei noi generaţii creşte. Aceasta este legea evoluţiei. Dar voi, sclavilor — şi este foarte trist să fii sclav, recunosc — dar voi, sclavilor, visaţi o societate în care legea evoluţiei să fie anihilată, în care slăbănogii şi neputincioşii să nu piară, în care fiecare neputincios va avea să mănînce atîta cît pofteşte şi de cîte ori pe zi doreşte şi în care toţi se vor căsători şi

vor avea copii — cei puternici ca şi cei slăbănogi. Unde se va ajunge atunci? Puterea şi forţa vitală a fiecărei generaţii nu va mai creşte. Dimpotrivă, va scădea. Iată deci ce înfăţişare ia Nemesis[1] în cadrul filozofiei voastre de sclavi. Societatea voastră de sclavi — a sclavilor, prin sclavi şi pentru sclavi[2] — va slăbi şi se va descompune în mod inevitabil, pe măsură ce forţa vitală care îi stă la bază va slăbi şi se va descompune.

Nu uitaţi că eu vorbesc de legi biologice şi nu fac aici etică sentimentală. Nici un stat de sclavi nu poate dura...

— Ce părere ai despre Statele Unite? strigă un glas din sală.

— Ce cred despre Statele Unite? repetă Martin întrebarea. Cele treisprezece colonii[3] i-au dat jos pe stăpîni şi au alcătuit o aşa-zisă republică. Sclavii au ajuns propriii lor stăpîni. Nu mai existau stăpîni care să se sprijine pe puterea săbiei. Dar voi, sclavii, nu vă puteaţi descurca fără stăpîni de un soi sau altul, aşa că s-a ridicat atunci o nouă tagmă de stăpîni — nu falnicii oameni, puternici, virili şi nobili, ci şireţii şi meşterii în sforării, oamenii de afaceri şi

[1] Zeiţa răzbunării în mitologia elină.

[2] Parafrazare a formulei folosite de Abraham Lincoln în cuvîntarea ţinută la Gettysburg în 1863, cînd a făgăduit să lupte pentru crearea unei forme de guvernămînt „a poporului, prin popor şi pentru popor”.

[3] Referire la cele treisprezece colonii britanice din America de Nord care s-au răsculat împotriva Angliei şi s-au declarat independente în anul 1776.

cămătarii. Iar aceştia v-au redus din nou la sclavie — dar nu pe faţă, cum ar fi făcut oamenii sinceri şi nobili, care v-ar fi silit să vă plecaţi sub apăsarea braţului lor drept, ci în ascuns, cu ajutorul unor complicate reţele de combinaţii, prin amăgeli, vorbe mieroase şi minciuni sfruntate. I-au cumpărat pe judecătorii voştri sclavi, au denaturat legiuirile voastre de sclavi şi i-au silit pe

flăcăii şi fetele voastre, sclavi şi ei, să se supună unei împilări mult mai rele decît sclavia trupească. Două milioane de copii de-ai voştri trudesc astăzi sub căl- cîiul acestei oligarhii a negustorilor care s-a înstăpînit în Statele Unite. Zece milioane de sclavi dintre voi n-au un adăpost omenesc şi nu se pot hrăni ca oamenii.

Dar să revin la subiect. Am arătat că nici o societate de sclavi nu poate dăinui, fiindcă prin însăşi structura ei o astfel de societate tinde să anuleze efectele legilor evoluţiei. O societate de sclavi începe să se descompună din chiar clipa în care începe să se organizeze. Vă vine foarte uşor să vorbiţi despre anularea legii evoluţiei, dar unde este noua lege a evoluţiei care va veni să susţină puterea voastră? Formulaţi-o. A şi fost formulată? Atunci proclamaţi-o.

Martin se întoarse la locul lui şi se aşeză, în vreme ce sala era stăpînită de vacarm. Vreo douăzeci de oameni se ridicaseră în picioare şi cereau cuvîntul. Apoi, unul cîte unul, încurajaţi de strigătele aprobatoare ale asistenţei, vorbind cu patos şi entuziasm şi făcînd gesturi energice, răspundeau atacului. Seara aceea se dovedea a fi o seară furtunoasă — dar furtuna era intelectuală, o luptă de idei. Cîţiva se mai abătură de la problema în discuţie, dar cei mai mulţi îi răspunseră direct lui Martin. Spre marea lui mirare, veniră cu idei absolut noi pentru el; îi deschiseră orizonturi noi, nu în privinţa unor noi legi biologice, ci cu privire la noi aplicaţii ale celor vechi. Erau prea porniţi că să poată fi totdeauna politicoşi şi, în mai multe

rînduri, preşedintele se văzu nevoit să folosească ciocănelul şi să-i cheme la ordine.

Din întîmplare se afla de faţă şi un tînăr reporter, trimis acolo pentru că era o zi săracă în evenimente şi pentru că presa este totdeauna setoasă de senzaţii. Era un începător nu prea dotat. N-avea decît o oarecare uşurinţă la scris şi ceva imaginaţie. Era prea tont ca să poată urmări discuţia. Adevărul este că îl stăpînea un simţămînt foarte plăcut, care-l încredinţa că e cu mult superior acestor flecari maniaci din clasa muncitoare. De asemenea purta un deosebit respect celor aşezaţi în locuri sus-puse şi care dictau politica ţărilor şi ziarelor. Afară de asta, avea şi el un ideal şi anume să se poată ridica la măiestria reporterului perfect, care şi din nimic este în stare să scoată ceva — şi cîteodată chiar foarte mult.

Nu ştia despre ce anume se discută. Nici n-avea nevoie să ştie. Cuvinte cum ar fi de pildă ***revoluţie,*** îl lămureau pe deplin. Ca un paleontolog în stare să reconstituie un întreg schelet pornind de la un oscior fosilizat, reporterul nostru era capabil să reconstituie un întreg discurs pornind de la unicul cuvînt ***revoluţie.*** Aşa procedă în seara aceea şi cu foarte mult succes; iar cum Martin fusese vorbitorul care stîrnise cea mai mare fierbere în sală, reporterul puse tot ce avea de spus doar în gura lui, transformîndu-l astfel în cel mai înverşunat şi incendiar anarhist dintre toţi participanţii la şedinţă şi transformînd individualismul lui reacţionar într-un extremism revoluţionar

înfricoşător şi fanatic. Reporterul nostru avînd un temperament de artist, reuşi să imprime din belşug articolului culoare locală — oameni cu ochi dilataţi şi plete lungi, tipuri de degeneraţi şi neurastenici, glasuri sugrumate de ură, pumni încleştaţi ridicaţi deasupra capului, toate acestea proiectate pe un fond de înjurături, blesteme, urlete şi sunete guturale emise de gîtlejurile unor oameni furioşi.

Capitolul XXXIX

A doua zi dimineaţă Martin citi ziarele în vreme ce-şi lua cafeaua, în cămăruţa lui. Era într-adevăr o experienţă nouă faptul de a-şi vedea numele scris cu verzale într-un titlu, şi încă pe prima pagină a unui ziar; de asemenea nu mică îi fu mirarea cînd se trezi dintr-o dată cel mai de seamă conducător al socialiştilor din Oakland. Citi repede discursul incendiar pe care reporteraşul îl alcătuise pentru el şi, cu toate că la început falsificarea asta îl înfurie, pînă la urmă aruncă ziarul deoparte, rîzînd.

— Omul ăsta ori a fost beat, ori a făcut-o din răutate criminală, îi spuse el în după-amiaza aceleiaşi zile, stînd cocoţat în pat, lui Brissenden care venise şi se prăbuşise istovit pe singurul scaun din încăpere.

— Dar ce-ţi pasă? întrebă Brissenden. Fără îndoială că nu rîvneşti la aplauzele rîmătorilor burghezi care citesc ziarele.

Martin rămase puţin pe gînduri, apoi zise:

— Nu, ai dreptate, nu rîvnesc aplauzele lor, nu mă interesează absolut de loc. Pe de altă parte este foarte probabil că articolul ăsta va pricinui o oarecare încordare în relaţiile dintre mine şi familia lui Ruth. Tatăl ei a susţinut totdeauna că sînt socialist, iar porcăria asta de articol îi va întări convingerile. Nu că m-ar interesa convingerile lui... dar ce importanţă are? Vreau să-ţi citesc ce am scris astăzi. E vorba, bineînţeles, despre ***Prea tîrziu*** şi acuma am ajuns cam pe la jumătate.

Martin citea cu voce tare cînd Maria deschise uşa şi lăsă să intre în cameră un tînăr elegant care aruncă o privire ageră în jur, luînd seama la lampa de gaz şi la maşina de gătit din colţul camerei, mai înainte de a-şi opri ochii asupra lui Martin.

— Staţi jos, îl pofti Brissenden.

Martin se trase la o parte ca să-i facă loc pe pat noului-venit şi aşteptă să audă ce anume îl adusese acolo.

— V-am auzit vorbind aseară, domnule Eden, şi am venit să vă iau un interviu, începu tînărul.

Brissenden izbucni într-un hohot de rîs.

— Dînsul e un tovarăş socialist? întrebă reporterul după ce dintr-o ochire îşi dăduse seama că într-un articol de gazetă omul acela cu aspect de cadavru putea să constituie un element senzaţional.

— Va să zică ăsta a scris reportajul, spuse atunci Martin cu jumătate de glas. Bine, dar e de-abia un adolescent.

— De ce nu-l plesneşti? întrebă Brissenden. Aş da o mie de dolari să mai am o dată plămîni, doar pentru cinci minute.

Tînărul reporter nu prea mai ştia ce să creadă despre discuţia asta purtată în prezenţa lui şi despre el. Fusese însă felicitat pentru strălucita descriere a adunării socialiştilor şi trimis să-i ia un interviu lui Martin Eden, conducătorul acestei ameninţări organizate îndreptate împotriva societăţii.

— Aţi avea ceva împotrivă dacă am dori să vă fotografiem, domnule Eden? întrebă el. Am venit cu un fotograf de la redacţie şi, ştiţi, a rămas afară dar mi-a spus c-ar fi bine să vă pozăm chiar acum, pînă nu scapătă soarele. Am putea să ne ocupăm de interviu după aceea.

— Un fotograf, rosti Brissenden dus pe gînduri. Altoieşte-l, Martin, dă-i una peste bot!

— Mi se pare c-am început să îmbătrînesc, răspunse Martin. Ştiu c-aşa ar trebui să fac, dar n-am curaj, zău că nu îndrăznesc. Nu mi se pare că merită osteneala.

— Fă-o aşa, de dragul mă-si, îl îndemnă Brissenden.

— La asta ar merita să ne gîndim, răspunse Martin. Totuşi parcă tot n-ar fi chiar aşa de important încît s-ajungă să trezească în mine energia necesară. Îţi dai seama, ca să-l altoieşti cum trebuie pe un amic dintr-ăştia e nevoie de

oarecare energie. Şi pe urmă, ce rost ar avea?

— Adevărat, foarte exact, aşa trebuie privită chestiunea, interveni volubil şi tînărul reporter, cu toate că încă din clipa aceea începuse să tragă cu ochiul înspre uşă.

— Dar nu era adevărat, nici un cuvînt din ce a scris nu este adevărat, continuă Martin adresîndu-se lui Brissenden.

— A fost numai aşa... o descriere în linii generale, înţelegeţi dumneavoastră, îndrăzni să îngaime reporteraşul. Dar afară de asta, este o reclamă excelentă. Asta-i tot ce contează. Aţi avut mare noroc.

— E o reclamă excelentă, Martin băiatule, repetă Brissenden solemn.

— Şi am avut mare noroc... ia gîndeşte-te puţin! completă Martin.

— Ia să începem... unde v-aţi născut, domnule Eden? întrebă reporterul, luîndu-şi un aer preocupat şi prelacîndu-se că aşteaptă răspunsul cu mare nerăbdare.

— Nici nu ia note, spuse Brissenden. Ţine minte tot şi nu uită nimic.

— Pentru mine e destul atît. Reporteraşul se trudea să-şi stăpîneasrcă îngrijorarea. Nici un reporter care-şi cunoaşte meseria n-are nevoie să-şi ia note.

— Desigur, n-ai luat note nici... seara trecută.

Dar Brissenden, care nu era un partizan al pasivităţii, îşi schimbă deodată atitudinea şi izbucni:

— Martin, dacă nu-l pocneşti să ştii că-l pocnesc eu, chiar dac-ar fi ca în clipa

următoare să cad lat la pămînt şi să-mi dau sufletul.

— Ce-ar fi să-i dăm vreo cîteva la pardon? întrebă Martin.

Brissenden cugetă cîteva clipe şi pe urmă încuviinţă din cap.

În secunda următoare Martin se afla la marginea patului, iar reporterul sta întins cu faţa în jos, pe genunchii lui.

— Ai grijă să nu cumva să muşti, îl preveni Martin, fiindcă atuncea aş fi nevoit să te plesnesc peste gură. Ar fi păcat de mutrişoara ta, că tare drăgălaşă mai e.

Mîna lui ridicată se lăsă repede în jos, iar după aceea se ridică şi coborî în ritm iute şi susţinut. Reporterul se smuci, înjură şi se zbătu, dar nu încercă să muşte. Brissenden urmărea toată scena cu multă gravitate, deşi la un moment dat se enervă şi înhăţă sticla de whisky, rugîndu-se:

— Hai, lasă-mă şi pe mine... măcar una să-i dau.

— Îmi pare rău că nu mă mai ajută mîna, zise Martin cînd în cele din urmă se opri. Uită-te aici, mi-a amorţit complet.

Îl ridică în sus pe reporter şi-l aşeză pe pat.

— Pentru asta o să pun să vă aresteze, scînci reporteraşul în vreme ce lacrimi copilăreşti, de indignare, i se scurgeau pe obrajii aprinşi. O să plătiţi voi cu vîrf şi îndesat pentru asta. Lasă... că vă arăt eu.

— Dragul de el! observă Martin. Nici nu-şi dă seama c-a apucat pe un drum greşit. Este necinstit, este nedrept, este

un lucru josnic să spui minciuni cu privire la un semen de-al tău, mai ales în felul cum a făcut-o el, şi bietul băiat nu înţelege nimic.

— Tocmai de asta a şi venit la noi, ca să i-o spunem, zise Brissenden într-o clipă de răgaz.

— Da, la mine a venit, la cel pe care l-a nedreptăţit şi defăimat. Fără îndoială că de astăzi înainte băcanul n-o să-mi mai dea nimic pe credit. Ce e mai rău e că bietul băiat o să meargă mai departe pe calea asta pînă cînd s-o strica într-atît încît s-ajungă un ziarist de mîna întîi şi un pungaş de prima clasă.

— Pînă atunci mai e însă timp, interveni Brissenden. Cine ştie dacă nu te vei dovedi chiar tu a fi unealta modestă menită să-l izbăvească. De ce nu m-ai lăsat să-i dau şi eu una? Aş fi vrut să contribui şi eu cu ceva.

— O să am eu grijă să vă aresteze pe amîndoi, b-b-bestiilor ce sînteţi, scînci iarăşi, printre sughiţuri, tînărul reporter.

— Nu, guriţa asta a lui e prea micuţă şi prea delicată, spuse Martin clătinînd din cap cu un aer sumbru. Tare mi-e teamă că degeaba mi-a amorţit mîna. Tinerelul n-are cum să se schimbe. Se poate prea bine să ajungă un ziarist foarte mare şi foarte vestit. N-are nici un pic de conştiinţă. Numai calitatea asta şi ar putea face din el un om mare.

Pe cînd Martin rostea aceste cuvinte, reporteraşul o zbughi pe uşă, încă tremurînd de spaimă ca nu cumva Brissenden să-l pocnească pe la spate cu sticla pe care tot o mai ţinea în mînă.

Din ziarul de a doua zi dimineaţa, Martin află despre sine alte lucruri pe care pînă atunci nici nu le bănuise. „Noi sîntem duşmanii juraţi ai societăţii” văzu că ar fi declarat el într-un interviu care ocupa o coloană întreagă. „Nu, noi nu sîntem anarhişti, ci socialişti.” Totuşi, atunci cînd reporterul îi spusese că deosebirea între cele două linii ar fi neînsemnată, Martin se mulţumise să înalţe din umeri într-o tăcere aprobativă. Figura lui era descrisă ca dublu asimetrică şi se mai adăugau şi alte amănunte, semne specifice de degenerescenţă. Cu totul remarcabile păreau să fie mîinile lui de ucigaş înrăit şi lucirile sinistre din ochii injectaţi.

Află de asemenea că în fiecare seară le vorbea muncitorilor în City Hall Park şi că dintre toţi anarhiştii şi agitatorii care zăpăceau minţile poporului, el avea întotdeauna cel mai numeros auditoriu şi ţinea cuvîn- tările cele mai incendiare. Reporterul alcătuise un tablou impresionant al odăiţei lui mizerabile, scoţînd în relief lampa de gătit, unicul scaun din încăpere şi vagabondul cu cap de mort care-i ţinea tovărăşie şi care părea chiar atunci ieşit dintr-o hrubă ascunsă a vreunei fortăreţe sinistre, după douăzeci de ani de detenţiune solitară.

Reporterul fusese foarte întreprinzător. Scotocise peste tot, dăduse de urma familiei lui Martin şi-i aflase toată istoria, ba mai făcuse rost şi de o fotografie a „Băcăniei Higginbotham” cu însuşi domnul Bernard Higginbotham în faţa intrării. Acest getleman cu numele de Higginbotham

era înfăţişat ca un om de afaceri foarte inteligent şi plin de demnitate, care nu se putea împăca nici în ruptul capului cu vederile socialiste ale cumnatului său, ca de altminteri nici cu acest cumnat în persoană, socotindu-l — în articol erau citate propriile lui cuvinte — un leneş şi un pierde-vară care nu voia să se apuce de nici o treabă atunci cînd i se oferea posibilitatea şi care fără îndoială va sfîrşi prin a înfunda puşcăria. I se luase un interviu şi lui Hermann von Schmidt, bărbatul Marianei, şi acesta spusese că Martin este ruşinea familiei şi că el refuzase să aibă vreun fel de relaţii cu un asemenea individ. „A încercat să trăiască pe spinarea mea, dar i-am tăiat-o scurt şi definitiv” îi spusese Hermann von Schmidt reporterului. „Acuma se fereşte ca de foc să mai calce pe-aici. Un om care nu vrea să muncească, nu face nici cît o ceapă degerată, asta s-o ştiţi de la mine.”

De data asta Martin se înfurie de-a binelea. Brissenden socotea toată povestea un fel de glumă reuşită, dar nu izbutea de loc să-l liniştească pe Martin, care îşi dădea seama că nu va fi lucru uşor s-o liniştească pe Ruth. Cît despre tatăl ei, Martin ştia că toate cele petrecute îl aduseseră fără îndoială în culmea fericirii şi că avea să facă tot ce-i va sta în putinţă ca să rupă logodna. În ce măsură avea să reuşească, urma să se vadă foarte curînd. Cu poşta de după-amiază primi o scrisoare de la Ruth. Martin rupse plicul stăpînit de un fel de presimţire a dezastrului; după ce o primise din mîna poştaşului, rămăsese în

pragul uşii deschise, ca s-o citească. În timp ce citea, mîna i se îndreptă mecanic spre buzunar, în căutarea tutunului şi a foiţei cafenii din care-şi răsucea odinioară ţigările. Nu-şi dădea seama dacă buzunarul e gol sau dacă a găsit acolo cele trebuitoare pentru răşucitul unei ţigări.

Nu era o scrisoare mînioasă. Nu exista în ea nici o urmă de reproş. Dar de la prima şi pînă te ultima pro- poziţiune se făcea în permanenţă simţită o notă de amărăciune şi dezamăgire. Se aşteptase la altceva din partea lui. Crezuse că a reuşit să se lepede de apucăturile lui din tinereţe, că în tot răstimpul acesta dragostea ei ar fi meritat ca el să-şi dea osteneala să trăiască o viaţă serioasă şi decentă. În momentul de faţă insă tatăl şi mama ei luaseră o atitudine foarte hotărîtă şi-i ceruseră să rupă logodna. Ea nu putea decît să recunoască deschis că hotărîrea părinţilor era îndreptăţită. Căsnicia lor n-ar fi putut fi niciodată o căsnicie fericită. Legăturile lor stătuseră încă de la început sub zodia nefericirii. O singură părere de rău îşi arăta în toată scrisoarea şi această părere de rău îl mîhnea pe Martin foarte tare. „Dacă cel puţin te-ai fi hotărît să iei un serviciu şi să încerci să faci ceva — îi scria Ruth. Dar a fost cu neputinţă. Viaţa ta din trecut a fost prea aspră şi prea răvăşită. Înţeleg foarte bine că nu tu eşti de vină. Tu nu puteai să te comporţi decît aşa cum îţi îngăduia firea şi felul în care ai fost crescut. De aceea nu-ţi fac nici un reproş, Martin. Te rog să nu uiţi acest lucru. A fost pur şi simplu o greşeală. Aşa

cum au susţinut totdeauna tatăl şi mama mea, nu eram făcuţi unul pentru celălalt şi amîndoi ar trebui să fim fericiţi că nu ne-am dat seama de asta cînd ar fi fost prea tîrziu”... „N-are nici un rost să încerci să mă mai vezi, scria Ruth către sfîrşit. Ar fi un lucru foarte dureros atît pentru fiecare dintre, noi cît şi pentru mama. Acum îmi dau seama că i-am pricinuit multe necazuri şi multă durere. Va fi nevoie de lungă vreme, ca să pot răscumpăra toate astea.”

Martin mai citi o dată, cu mare atenţie, scrisoarea pînă la sfîrşit, după care se aşeză la masă şi-i răspunse, îi expuse amănunţit tot ce spusese la şedinţa socialiştilor, arătîndu-i limpede că ceea ce susţinuse el era tocmai opusul afirmaţiilor pe care ziarul i le punea în seamă. Către sfîrşitul scrisorii deveni însuşi „cel nebun din dragoste” care se zbate cu înfrigurare pentru dragostea lui. „Te rog să-mi răspunzi — îi scrise el — şi în răspunsul tău nu e nevoie să-mi spui decît un singur lucru. Mă iubeşti? Asta e totul... răspunsul la această întrebare.”

Dar nu primi nici un răspuns, nici a doua şi nici a treia zi. Manuscrisul nuvelei ***Prea tîrziu*** zăcea neatins, şi maldărul de manuscrise restituite de sub masă creştea în fiece zi. Pentru prima oară somnul faimos al lui Martin fu tulburat de insomnie, şi insomnia îl chinui nopţi lungi în care nu cunoscu tihna. De trei ori se duse la casa familiei lui Morse, dar de fiecare dată feciorul refuză să-i deschidă. Brissenden zăcea bolnav la hotel nemaiavînd destule puteri ca să iasă din casă, şi cu toate că se

ducea deseori să-l vadă, Martin nu voia să-l mai tulbure cu necazurile lui.

Iar necazurile lui Martin erau multe la număr. Urmările isprăvii reporterului aceluia se dovediră mult mai grave decît se aşteptase vreodată. Băcanul portughez refuză să-i mai dea pe datorie, iar zarzavagiul, care era american get-beget şi foarte mîndru de asta, îi strigă că e un trădător de patrie şi refuză să-i mai vîndă ceva, ba chiar merse cu patriotismul atît de departe încît trase o linie de-a curmezişul contului lui Martin şi-i interzise să-ncerce vreodată să-l achite. Discuţiile dintre vecini oglindeau o stare de spirit asemănătoare şi indignarea împotriva lui Martin creştea mereu. Nimeni nu mai voia să aibă în vreun fel de-a face cu un trădător socialist. Biata Maria era speriată şi nu ştia ce să mai creadă, dar îi rămase devotată. Copiii de prin împrejurimi uitaseră impresia adîncă pe care le-o făcuse trăsura ce-l vizitase cîndva pe Martin şi, de la o distanţă care îi punea la adăpost de orice represalii, îi strigau „găinarul" şi „vagabondul". Cu toate acestea tribul Silva îi lua apărarea, purtînd în cinstea lui multe bătălii crîncene, aşa că ochii învineţiţi şi nasurile sîngerate ajunseseră lucruri obişnuite, sporind frămîntările şi amărăciunea Mariei.

Într-o zi Martin se întîlni la Oakland, pe stradă, cu Gertrude şi află de la ea un lucru pe care-l bănuise — anume că Bernard Higginbotham era furios pe el fiindcă-l făcuse de rîsul lumii şi interzisese să le mai calce vreodată pragul.

— De ce nu pleci undeva, Martin? îl implorase Gertrude. Du-te undeva mai departe, găseşte-ţi o slujbă şi apucă-te serios de treabă. Mai tîrziu, cînd o trece toată zarva de-acum, ai să poţi veni înapoi.

Martin clătină din cap dar nu-i dădu nici un fel de explicaţie. Ce i-ar fi putut explica? Îl înspăimînta adînca prăpastie intelectuală ce se căscase între el şi ai lui. Niciodată nu va putea trece peste această prăpastie ca să le explice atitudinea lui — atitudinea nietzscheeană — faţă de socialism. Nu existau destule cuvinte în limba engleză şi în nici o altă limbă, cu ajutorul cărora să-i poată face pe oamenii aceştia să înţeleagă atitudinea şi purtarea lui. Cea mai înaltă idee la care se puteau ridica ei cu privire la o purtare recomandabilă, în cazul lui, era aceea de a-şi găsi o slujbă. Acesta era primul şi ultimul lor cuvînt. La asta se reducea tot bagajul lor intelectual. Ia-ţi o slujbă! Apucă-te de muncă! Sclavi, sărmani şi mărginiţi, se gîndea el în vreme ce soră-sa vorbea. Nu-i nici o mirare că lumea aparţine celor puternici. Sclavii sînt obsedaţi de propria lor servitute. Slujba era pentru ei un idol de aur în faţa căruia se prosternau şi se închinau.

Clătină din nou din cap cînd Gertrude îi oferi nişte bani, deşi ştia bine că în aceeaşi zi trebuia să facă un drum pînă la Muntele de pietate.

— Fereşte-te să dai ochi cu Bernard acuma, îl sfătui Gertrude. După vreo cîteva luni, cînd i-o mai trece furia, dacă o să vrei, poate-o să-ţi găseşti un rost

umblînd cu camionul nostru. Oricînd ai nevoie de mine, trimite-mi vorbă că vin îndată. Să nu uiţi!

Gertrude plecă plîngînd zgomotos, iar Martin simţi cum durerea i se revarsă în toată fiinţa, la vederea trupului mătăhălos şi a mersului dizgraţios al surorii lui. Pe cînd o privea cum se îndepărtează, i se păru că edificiul nietzscheean se clatină şi trosneşte din încheieturi. Luată în abstract, noţiunea de clasă a sclavilor nu-l impresiona de loc, dar cînd era vorba de propria lui familie lucrurile nu mai stăteau chiar aşa. Şi cu toate astea, dacă a existat vreodată sclav strivit de cei puternici, acela era sora lui, Gertrude. În faţa acestui paradox zîmbi cu amărăciune. Teribil nietzscheean mai era şi el, dacă îngăduia ca concepţiile intelectuale fundamentale să-i fie zdruncinate de cel dintîi sentiment ori de prima emoţie ce i se trezea în suflet — ba mai mult decît atît, să fie zdruncinate de înseşi concepţiile

morale ale sclavilor, căci mila lui faţă de starea surorii nu era nimic altceva decît un sentimentalism de sclav. Adevăraţii oameni aleşi sînt mai presus de milă şi compătimire. Mila şi compătimirea s-au zămislit în bordeiele subpămîntene ale sclavilor şi nu erau nimic altceva decît rezultatul spaimei şi sudorii nenorociţilor slăbănogilor şi neputincioşilor.

Capitolul XL

Manuscrisul nuvelei ***Prea tîrziu*** rămînea mai departe pe masă, neatins. Toate celelalte manuscrise care fuseseră cîndva expediate pe la reviste se aflau îngrămădite sub masă. Numai pe unul singur îl tot trimitea mereu şi acela era ***Ephemera*** lui Brissenden. Bicicleta şi hainele negre se aflau din nou la Muntele de pietate, iar proprietarii maşinii de scris îşi cereau din nou în mod insistent chiria cuvenită. Lucrurile astea însă nu-l mai impresionau. Căuta o cale nouă şi pînă avea s-o găsească toate puteau să rămînă în starea în care se aflau.

Peste mai multe săptămîni se întîmplă şi evenimentul pe care-l aştepta de mult. Se întîlni cu Ruth pe stradă. Ce-i drept, era însoţită de fratele ei Norman şi amîndoi încercară să se facă a nu-l băga în seamă, iar Norman i-a făcut chiar semn să se dea la o parte.

— Dacă n-o laşi în pace pe soră-mea să ştii că chem poliţia, îl ameninţă Norman. Nu vrea să stea de vorbă cu tine şi orice

insistenţă din partea ta este de-a dreptul insultătoare

— Dacă nu-ţi vezi de treabă va trebui să chemi poliţia iar mîine au să urle toate ziarele, răspunse Martin încruntat. Acuma dă-te la o parte şi du-te de cheamă poliţia dacă pofteşti. Eu am să stau de vorbă cu Ruth.

— Vreau să aud răspunsul chiar din gura ta, îi spuse Martin lui Ruth.

Era palidă şi tremura toată, dar se uită drept în ochii lui, cu o întrebare mută.

— Răspunsul la întrebarea pusă în scrisoare, pre- ciză el.

Norman schiţă o mişcare de nerăbdare, dar Martin îl ţintui pe loc cu o privire fulgerătoare.

Ruth clătină din cap.

— Toate astea le-ai făcut din propria şi libera ta voinţă? întrebă Martin.

— Da. Vorbea cu hotărîre şi cu voce joasă, fermă. Totul este din propria mea dorinţă. M-ai făcut de ruşine în aşa hal, încît îmi este ruşine să mai dau ochi cu prietenii. Toţi discută pe seama mea, şi eu o ştiu. Asta-i tot ce pot să-ţi spun. M-ai făcut cum nu se poate mai nefericită şi nu vreau să te mai văd niciodată.

— Prietenii! Clevetirile! Informaţiile mincinoase din ziare! Sînt sigur că lucrurile astea nu pot fi mai tari decît dragostea! Nu pot să cred decît că nu m-ai iubit niciodată.

Un val de roşeaţă alungă paloarea din obrajii fetei.

— Asta după tot ce-a fost între noi? zise ea cu glas abia şoptit. Martin, tu nu ştii ce vorbeşti. Eu nu sînt o fiinţă de duzină.

— Vezi bine că nu mai vrea să stea de vorbă cu dumneata, izbucni atunci Norman, pornind cu Ruth în josul străzii.

Martin se dădu la o parte şi le făcu loc să treacă. Fără să-şi dea seama scotoci în buzunarul hainei ca să dea de tutunul şi foiţa cafenie care nu se aflau acolo.

Era cale lungă pînă la North Oakland, dar numai după ce urcă treptele din faţa casei şi intră în odaie îşi dădu seama că străbătuse pe jos toată distanţa asta. Se trezi stînd pe marginea patului şi privind în jurul lui ca un somnambul trezit din transă. Văzu pe masă foile manuscrisului ***Prea tîrziu,*** trase scaunul şi întinse

mîna după toc. Exista în firea lui ceva care-l împingea către lucrurile împlinite, duse la bun sfîrşit. Şi acesta era un lucru neisprăvit. Fusese lăsat deoparte pentru ca între timp altceva să fie dus pînă la capăt. Acum acel ceva fusese încheiat şi trebuia să se ocupe de lucrul lăsat la jumătate, trebuia să-l împlinească. Ce anume avea să facă după aceea, nu ştia. Tot ce ştia, era că ajunsese la o răscruce. O perioadă de viaţă se încheiase, iar acum el stătea ca un meşteşugar şi-i punea la punct ultimele amănunte. Nu era curios să afle ce-i rezervă viitorul. Nu va trece prea mult şi va afla totul. Orice ar fi fost, nu mai avea nici o importanţă. Nimic nu mai părea să aibă importanţă.

Cinci zile în şir munci la nuvela pe care-o intitulase ***Prea tîrziu,*** fără să iasă din casă, fără să vadă pe cineva şi mîncînd doar pe apucate. În dimineaţa celei de-a şasea zile factorul îi aduse un plic subţirel din partea redacţiei revistei ***Parthenon.*** Dintr-o privire înţelese că ***Ephemera*** fusese acceptată. „Am încredinţat poemul spre lectură domnului Cartwright Bruce — comunica redactorul şef — iar domnia sa ne-a referit într-un chip atît de favorabil încît nu ne mai rămîne nimic altceva decît să-l reţinem. Ca o dovadă a dorinţei noastre de cît mai neîntîrziată publicare, îngăduiţi-ne să vă facem cunoscut că am inclus poemul în numărul nostru pe august, deoarece numărul pe iulie este gata cules. Vă rugăm să fiţi bun şi să transmiteţi domnului Brissenden omagiile şi mulţumurile noastre. De asemenea, v-am fi recunoscători dacă ne-aţi trimite chiar

cu prima poştă o fotografie şi datele biografice ale domnului Brissenden. În cazul în care onorariul oferit de noi vi se pare nesatisfăcător, vă rugăm să binevoiţi a ne telegrafia de îndată, comunicîndu-ne onorariul pe care l-aţi socoti corespunzător.”

Cum onorariul oferit de revistă era de trei sute şi cincizeci de dolari, Martin socoti că nu mai are rost să telegrafieze. Mai rămînea totuşi de obţinut asentimentul lui Brissenden. Da, dar în orice caz însemna

că avusese dreptate. Iată deci că exista şi un redactor de revistă care recunoştea poezia adevărată din chiar clipa cînd dădea cu ochii de ea. Iar preţul plătit de revistă i se părea superb, cu toate că era vorba de marele poem al secolului. Cît despre Cartwright Bruce, Martin ştia că era singurul critic pentru ale cărui opinii Brissenden avea oarecare consideraţie.

Martin plecă repede în oraş cu tramvaiul şi în vreme ce privea casele şi străzile laterale care alunecau în urmă, îşi dădu seama că încearcă un anumit simţământ de regret pentru faptul că nu se bucură îndeajuns de succesul prietenului şi de marea lui victorie. Singurul critic adevărat din Statele Unite se pronunţase favorabil asupra poemului, iar afirmaţia lui, că literatura de calitate poate totuşi găsi recunoaştere din partea revistelor, se dovedise întemeiată. În sufletul lui însă entuziasmul nu se mai trezea cu vechea vigoare şi Martin îşi dădu seama că e mult mai nerăbdător să-l vadă pe Brissenden, decît să-i comunice vestea cea bună. Acceptarea venită din partea revistei ***Parthenon*** îi aduse aminte că în cele cinci zile consacrate nuvelei ***Prea tîrziu*** nu auzise nimic despre Brissenden şi nici măcar nu se mai gîndise la dînsul. Pentru prima oară îşi dădu seama de starea de zăpăceală în care trăise cele cinci zile şi îi fu ruşine că-şi uitase într-atît prietenul. Dar nici ruşinea nu-l ardea prea, rău. Ajunsese refractar la orice emoţii, cu excepţia celor artistice legate de nuvela pe care o scrisese. Trăise ca într-o transă şi uitase cu desăvîrşire tot ce nu avea legătură cu nuvela. S-ar fi zis

însă că şi acum se afla în transă. Toată viaţa aceea clocotitoare prin mijlocul căreia alerga tramvaiul i se părea depărtată şi ireală şi, chiar dacă uriaşa turlă de piatră a bisericii pe lîngă care trecea s-ar fi năruit deodată în capul lui, tot n-ar fi încercat o emoţie prea puternică.

De îndată ce ajunse la hotel urcă în goană pînă la camera lui Brissenden şi coborî tot atît de repede. Ca

mera era goală. Nu exista nici cea mai mică urmă de bagaje.

— A lăsat domnul Brissenden vreo adresă? îl întrebă el pe portarul care cîteva clipe îl privi cu mirare.

— Cum, n-aţi auzit? exclamă portarul uimit.

Martin clătină din cap.

— Bine, dar ziarele aproape că numai despre asta au scris. A fost găsit mort. Sinucidere. Şi-a zburat creierii.

— A şi fost înmormîntat? Martin îşi auzea propria voce ca pe vocea altuia, venind de la mare distanţă.

— Nu. După cercetări sicriul a fost expediat pe coasta Atlanticului. Avocaţii angajaţi de familie s-au îngrijit de toate formalităţile.

— Trebuie să recunosc că au lucrat repede, comentă Martin.

— De, nu ştiu ce să spun. A murit acum cinci zile.

— Acum cinci zile?

— Da, acum cinci zile.

— Aha, zise Martin şi se întoarse în loc îndreptîn- du-se către ieşire.

La colţ intră într-un birou al companiei „Western Union"[1] şi telegrafie directorului revistei ***Parthenon*** informîndu-l că poate publica poemul. Nu mai avea la el decît cinci cenţi pentru tramvai, aşa că trimise telegrama cu taxă inversă.

De cum ajunse acasă, se aşeză la scris. Zilele şi nopţile treceau una după alta, dar el rămînea tot la masa de lucru şi

[1] Întreprindere particulară căreia îi era concesionat serviciul de poştă.

scria într-una. Nu se ducea nicăieri în afară de Muntele de pietate, nu ieşea niciodată la plimbare şi mînca tacticos cînd îi era foame şi avea ce să gătească, după cum tot atît de tacticos se lipsea de masă cînd nu avea ce să mănînce. Cu toate că nuvela fusese compusă capitol cu capitol mai înainte de a se

fi apucat s-o aştearnă pe hîrtie, Martin imagină totuşi şi compuse în amănunt o introducere care să-i mărească forţa emotivă, deşi această introducere avea să adauge nuvelei încă douăzeci de mii de cuvinte. Nu era neapărat necesar ca lucrul pe care-l scria să fie desăvîrşit, dar crezul lui artistic îl obliga să nu lase din mînă un lucru nepus la punct. Lucra ca prin vis, cu totul rupt de lumea din jur, simţindu-se un fel de strigoi obişnuit să sălăşluiască în mijlocul decorului literar al vieţii lui trecute! Îşi aduse aminte de vorba cuiva care spusese că un strigoi este spiritul unui om mort dar care n-are destulă minte ca să-şi dea seama că a murit; în momentul acela se opri pentru o clipă din lucru ca să se întrebe dacă într-adevăr a murit şi încă nu-şi dă seama.

Veni şi ziua cînd nuvela fu în sfîrşit gata. Funcţionarul magazinului de maşini de scris venise să-i ia maşina şi stătu pe pat pînă cînd Martin, aşezat pe unicul său scaun, scrise cele din urmă pagini ale ultimului capitol. La sfîrşit adăugă cu litere mari „Finis” şi pentru el asta însemna într-adevăr sfîrşitul. Încercînd un adînc simţămînt de uşurare, urmări funcţionarul care părăsea camera cu maşina de scris, apoi se întoarse şi se întinse pe pat. Era istovit de foame. De treizeci şi şase de ceasuri nu mai pusese nimic în gură, dar nu la asta se gîndea acuma. Stătea întins pe spate, cu ochii închişi, şi nu se gîndea la nimic în vreme ce îl învăluia treptat o buimăceală care-l lăsă fără cunoştinţă. Pe jumătate delirînd, începu să murmure versurile unui poem anonim pe care lui Brissenden

îi plăcea mult să le recite. Maria, care de dincolo de uşă asculta plină de nelinişte, fu alarmată de sporovăiala aceea monotonă. Cuvintele în sine nu-i spuneau nimic, dar nu se putea îndoi că Martin este cel care vorbeşte. Refrenul poemului era: „S-a sfîrşit”...

S-a sfîrşit...
Lira mi-am lăsat deoparte.
Cîntările pier prea degrabă-n moarte
Ca umbrele uşoare ce se scurg
Lin, prin trifoiu-nsîngerat de-amurg.
S-a sfîrşit...
Lira mi-am lăsat deoparte.
Ca ciocîrlia-n zorii zilei am cîntat
Cum cîntă ea în crîngu-nrourat.
Acum am amuţit.
Mă simt: ca piţigoiul, obosit,
Căci gol de cîntec pieptul mi-a rămas;
Vremea cîntării mele e departe.
S-a sfîrşit
Şi lira a rămas deoparte...

Maria nu mai putu îndura şi fugi repede la plită, unde umplu pe sfert un castron de supă punînd în el şi cea mai mare parte din bucăţelele de carne dimpreună cu mult zarzavat, aşa cum îi căzură la lingură din fundul oalei. Martin se ridică în capul oaselor şi începu să mănînce, asigurînd-o pe Maria, printre în-

ghiţituri, că nu vorbise în somn şi că nu avea temperatură.

După ce Maria plecă, Martin rămase trist pe marginea patului, cu umerii căzuţi, privind în jurul său cu ochii stinşi care nu vedeau nimic, pînă în clipa cînd banderola ruptă a unei reviste sosite în dimineaţa aceea şi rămasă nedeschisă aruncă o rază de lumină în creierul lui întunecat. „E revista ***Parthenon*** — gîndi el — numărul pe august şi trebuie să cuprindă şi ***Ephemera***. De ce nu-i Brissenden aici, să vadă?”

Răsfoia paginile revistei, cînd deodată se opri. Ephemera era publicata la loc de frunte, cu un titlu de-o şchioapă şi cu ilustraţii marginale. Deasupra titlului, într-o parte, se afla fotografia lui Brissenden iar în partea cealaltă fotografia lui Sir John Value, ambasadorul Marii Britanii. O notă redacţională de introducere cita cuvintele lui Sir John care afirmase că în America nu există poeţi, publicarea poemului lui Brissenden fiind ca un răspuns al revistei, un fel de „Ce spuneţi de
asta, Sir John?” Cartwright Bruce era prezentat drept cel mai de seamă critic din America şi nota reproducea cuvintele lui prin care arăta că ***Ephemera*** este cel mai mare poem scris vreodată în Lumea Nouă. Nota redacţională se încheia astfel: „Pînă în momentul de faţă redacţia nu şi-a putut forma o părere definitivă asupra meritelor poemului; poate că niciodată nu vom putea ajunge la o astfel de opinie. În orice caz, am citit şi am recitit poemul, minunîndu-ne în faţa cuvintelor şi a felului cum sînt aranjate, întrebîndu-ne

unde le-o fi găsit domnul Brissenden şi cum o fi izbutit să le adune laolaltă.” După asta urma poemul.

— Ce bine e c-ai murit, Briss, prietene, murmură Martin lăsînd revista să cadă jos, alunecîndu-i printre genunchi.

Vulgaritatea şi banalitatea procedeului erau de-a dreptul dezgustătoare, dar Martin băgă de seamă fără prea mult interes că greaţa pe care i-o provoacă nu este chiar atît de violentă. Ar fi vrut să se înfurie, dar n-avea destulă energie ca să încerce. Amorţise aproape cu totul. Sîngele îi era prea îngheţat ca să poată fi mînat iute de valul fierbinte al indignării. La urma urmei, ce importanţă avea? Era un fapt la fel eu toate celelalte stări de lucruri din societatea burgheză, pe care Brissenden le condamnase de atîtea ori.

— Bietul Briss, vorbi Martin iarăşi. Niciodată nu mi-ar fi iertat-o.

Cu un efort se ridică şi luă în mînă o cutie în care se aflase cîndva hîrtie pentru maşina de scris. Scotoci în ea şi scoase de acolo unsprezece poeme scrise de prietenul său. Le rupse în lung, apoi în curmeziş şi le aruncă la coş. Făcu toate astea cu gesturi obosite şi, cînd isprăvi, se aşeză pe marginea patului şi rămase nemişcat, privind fix înainte.

Cîtă vreme o fi rămas aşa, n-a ştiut niciodată. Dar pe neaşteptate în faţa ochilor lui, care pînă în clipa aceea nu văzuseră nimic, apăru o linie orizontală albă şi prelungă. Era ceva straniu. Mai apoi, pe măsură ce linia aceea se arăta mai limpede, văzu că este vorba de
un recif de corali ce se înălţa ca un fum dintre valurile albe ale Pacificului. Pe

urmă, printre valurile înspumate ce se spărgeau de stîncile ţărmului, observă o pirogă uşoară. În partea din urmă a pirogii văzu un tînăr zeu bronzat, cu un şorţ purpuriu legat în jurul coapselor şi mînuind o vîslă pe luciul căreia săgetau razele soarelui. Martin îl recunoscu. Era Moti, feciorul mezin al lui Tati, căpetenia, iar el se afla acum în Tahiti, şi dincolo de stîncile fumegătoare se întindea ţărmul de încîntare ce se cheamă Papara, iar la locul unde pîrî- iaşul se varsă în mare stătea coliba de verdeaţă a căpeteniei. Era înspre amurg şi Moti se întorcea de la pescuit. Aştepta năvala unui val uriaş pentru ca pe coama lui înspumată să poată sări peste recif. Apoi Martin se văzu pe sine stînd în partea dinainte a pirogii, aşa cum de-atîtea ori stătuse în trecut, şi ţinînd în mînă o vîslă cu care la semnalul lui Moti era gata să lovească apa ca un nebun, cînd s-ar fi văzut de partea cealaltă a brîului purpuriu de coral. Îndată după asta încetă să mai fie un simplu privitor şi se afla el însuşi în pirogă, Moti ţipa cît putea, amîndoi vîsleau din răsputeri pe creasta valului de peruzea. La prova pirogii apa clocotea ca frămîntată de aburi fierbinţi, aerul era plin de picături fine de spumă, apoi forfota, freamătul şi zbuciumul valurilor rămase în urmă ca un ecou prelung, iar piroga plutea liniştit pe apele line ale lagunei. Moti rîse şi-şi şterse apa sărată de pe ochi, apoi amîndoi vîsliră către plaja de nisip de coral pe care se zăreau aurii, în bătaia celor de pe urmă raze ale soarelui, printre palmieri, pereţii de iarbă ai casei lui Tati.

Tabloul acesta se topi şi înaintea ochilor lui Martin apăru neorînduiala ce domnea în sărăcăcioasa lui locuinţă. Degeaba se strădui să vadă iar locurile din Tahiti. Ştia bine că printre palmieri răsunau acum cîntece şi că fetele dansau sub razele lunii, dar nu putu să le vadă. Vedea numai dezordinea de pe masă, locul gol unde stătuse maşina de scris şi geamurile nespălate, închise ochii, gemu din adîncul rărunchilor şi adormi.

Capitolul XLI

Dormi somn greu toată noaptea şi nu se deşteptă decît a doua zi dimineaţa, cînd fu trezit de poştaş. Se simţea obosit şi n-avea chef de nimic, aşa că frunzări scrisorile fără nici un interes. Un plic subţirel, cu antetul unei reviste de scandal, conţinea un cec de douăzeci şi doi de dolari. Vreme de un an şi jumătate Martin ceruse zadarnic revistei să-i plătească drepturile care i se cuveneau. Suma nu-l impresionă cu nimic. Vechea emoţie cu care primea un cec din partea vreunei reviste aparţinea trecutului. Spre deosebire de cele primite pînă atunci, cecul acesta nu îi aprinse în suflet mari speranţe. Nu era decît un cec de douăzeci şi doi de dolari — atît — şi avea să-i dea putinţa să-şi cumpere ceva de mîncare.

Cu aceeaşi poştă venise şi un alt cec, trimis de un săptămînal din New York, drept plată pentru cîteva versuri umoristice acceptate cu luni în urmă. Un cec de zece dolari. Îi veni atunci un gînd pe care îl cumpăni îndelung şi la fel de

apatic. Nu ştia ce anume avea să facă şi nu era de loc grăbit să facă ceva. Dar de trăit, trebuia să trăiască. De asemenea avea multe datorii. Oare n-ar face o investiţie remuneratorie dacă ar timbra din nou maldărul de manuscrise ce zăceau sub masă şi le-ar trimite încă o dată pe la reviste? Poate că unul sau două dintre ele vor fi acceptate. Asta i-ar da posibilitatea să trăiască. Se hotărî să facă această investiţie şi, după ce încasă cecurile la banca din Oakland, cumpără de zece dolari numai mărci poştale. Gîndul că s-ar putea întoarce acasă ca să-şi gătească ceva pentru masa de dimineaţă, acolo, în cămăruţa lui înăbuşitoare, îi era nesuferit. Pentru prima oară refuză să se gîndească la datorii. Ştia că acasă şi-ar fi putut găti o masă substanţială cheltuind numai cincisprezece ori douăzeci de cenţi. În loc de asta însă, intră la „Forum Cafe" şi comandă o masă care-l costă doi dolari. Dădu chelnerului bacşiş douăzeci şi cinci de cenţi
şi cheltui cincizeci de cenţi pe un pachet de ţigări egiptene. De cînd îl rugase Ruth să se lase de fumat, nu mai pusese ţigară în gură. Acum însă nu mai vedea nici un motiv pentru care să nu fumeze, şi, afară de asta, îi era dor de o ţigară. Parcă ce importanţă aveau banii? Cu cinci cenţi ar fi putut cumpăra un pachet de mahorcă şi o cărticică de foiţă cafenie din care i-ar fi ieşit patruzeci de ţigări — dar ce importanţă avea? Banii nu mai reprezentau pentru el nimic altceva decît putinţa de a-şi cumpăra imediat ceva. Rămăsese fără cîrmă şi fără busolă şi n-

avea către ce port să se îndrepte, iar a se lăsa în voia valurilor însemna a trăi cît mai puţin, adică a suferi cît mai puţin.

Zilele treceau una după alta şi dormea în fiecare noapte cîte opt ceasuri. Deşi deocamdată, în aşteptarea unor noi cecuri, mînca la un restaurant japonez, cu zece cenţi, trupul lui istovit începu să se întremeze şi obrajii scofîlciţi să se împlinească. Nu-şi mai sleia forţele dormind puţin, muncind peste puteri şi învăţînd fără măsură. Nu mai scria nimic şi nu mai deschidea nici o carte. Mergea mult pe jos, mai ales afară din oraş, printre coline şi zăbovea ceasuri întregi prin parcurile cele mai liniştite. N-avea nici prieteni şi nici cunoştinţe, nu voia să mai cunoască pe nimeni. Nu dorea nimic. Aştepta să vină de undeva un imbold, nici el nu ştia de unde, care să mişte viaţa-i oprită în loc şi s-o pună din nou în mers. Pînă atunci viaţa lui urma să se scurgă mai departe fără ţintă, goală şi trîndavă.

O singură dată se duse la San Francisco ca să-i mai vadă pe „adevăraţii oameni”. Dar în ultima clipă, la capătul scărilor, tocmai cînd păşea peste pragul de la intrare, se răzgîndi, se-ntoarse pe călcîie şi se grăbi să iasă cît mai repede din cartierul acela care-i amintea de un ghetou suprapopulat. Îl înspăimînta gîndul că ar putea să mai asiste la discuţii filozofice şi se strecură pe străzi căutînd să treacă neobservat, ca nu cumva să se-ntîlnească în drum cu vreunul dintre cei care l-ar fi putut recunoaşte.

Uneori se uita în fugă prin reviste şi ziare ca să mai vadă în ce fel era

maltratată ***Ephemera.*** Stîrnise într-adevăr zarvă. Dar ce fel de zarvă! Toată lumea citise poemul şi discuta dacă era sau nu era poezie. Ziarele locale se ocupau pe larg de poem şi în fiece zi apăreau coloane întregi scrise de critici foarte învăţaţi, articole editoriale ironice şi scrisori foarte serioase venite din partea cititorilor. Miss Helen Della Delmar (proclamată cu surle şi trompete ca cea mai mare po- etă din Statele Unite) îi contestă lui Brissenden dreptul de a călări alături de ea pe Pegas[1] şi scrise lungi scrisori adresate publicului spre a dovedi tuturor că Brissenden nu era poet.

În următorul număr, redacţia revistei ***Parthenon*** se autocomplimentă felicitîndu-se pentru zarva stîrnită, luîndu-l peste picior pe Sir John Value şi speculînd moartea lui Brissenden în cel mai neobrăzat spirit comercial. Un ziar care avea un tiraj verificat de o jumătate de milion de exemplare publică un poem original semnat de Helen Della Delmar în care poeta îl lua în zeflemea şi făcea haz pe socoteala lui Brissenden. Tot ea se făcu vinovată de un al doilea poem în care parodia ***Ephemera.***

Martin avu numeroase prilejuri să se bucure că Brissenden e mort. Urîse atît de cumplit gloata şi iată că acum tot ce era mai bun şi mai sfînt în el fusese aruncat pradă gloatei. Vivisecţia Frumosului continua zi după zi. Nătărăii din ţara întreagă se năpusteau să scrie

---

[1] Cal înaripat din mitologia elină, simbol al avîntului poetic.

şi, cocoţaţi pe culmile măreţiei lui Brissenden, fluturau în faţa ochilor publicului otrepele sufletelor lor mărunte. Un ziar scria următoarele: „Am primit la redacţie scrisoarea unui domn care cu cîtăva vreme în urmă a scris un poem identic cu ***Ephemera,*** numai că ceva mai izbutit.” Un alt ziar, pe un ton cum nu se poate mai serios, îi reproşa Helenei Della Delmar parodia publicată, scriind: „Este însă neîndoielnic că

miss Delmar a scris poemul într-un moment de bună dispoziţie şi nu cu întregul respect pe care un mare poet este dator să-l aibă faţă de altul, poate de cel mai mare dintre ei. În orice caz, chiar dacă miss Delmar este sau nu este geloasă pe autorul ***Ephemerei,*** apare limpede că şi dînsa, ca şi mii alţii, a fost fascinată de poem şi poate că va veni ziua cînd va încerca să scrie versuri ca acestea.”

Popimea începu să ţină predici împotriva ***Ephemerei,*** iar un preot care îşi arătă prea pe faţă admiraţia faţă de poem fu răspopit pentru erezie. Marele poem îşi dădea obolul la înveselirea oamenilor. Plăsmuitorii de versuri comice şi caricaturiştii nu pierdură ocazia şi se repeziră ca şacalii: rubrica de ecouri a săptămînalelor mondene era plină de anecdote pe tema ***Ephemerei*** care mergeau pînă la specimene de felul următor: Charley Frensham îi spune în mare taină lui Archie Jennings că cinci versuri din ***Ephemera*** sînt în stare să îmbolnăvească un om de boala copiilor iar zece îl fac cu siguranţă să s-arunce de la etaj.

Martin nu făcea haz; nici nu scrîşnea din dinţi de mînie. Singura lui reacţie era o nemărginită tristeţe. În clipa cînd întreg universul lui se năruia şi în primul rînd dragostea i se prăbuşea la pămînt, spulberarea iluziilor privitoare la reviste şi la judecata publicului era într-adevăr un lucru de nimic. Părerea lui Brissenden despre reviste fusese pe deplin întemeiată, iar el, Martin Eden, pierduse zadarnic ani întregi de zbucium ca să

poată ajunge la acest adevăr. Revistele se dovedeau a fi întocmai aşa cum spusese Brissenden, ba chiar mai rău. În fine, acuma s-a sfîrşit, se consola Martin. Ţintise să ajungă pînă la stele şi iată că se trezea în mijlocul unor mlaştini puturoase. Vedeniile din Tahiti — din dulcele şi fermecătorul Tahiti — i se arătau din ce în ce mai des. La fel i se părea uneori că se află în Paumotus sau în Mar

quesas[1]; în vremea din urmă se vedea pe sine la bordul unor schoonere de comerţ sau pe cutere micuţe, lunecînd în zori printre stîncile de coral care închid laguna de la Papeete şi pornind la drurn lung şi anevoios prin mijlocul atolilor către Nukahiva, către golful Taiohae unde ştia bine că Tamari avea să taie un porc în cinstea sosirii lui şi unde fiicele învestmîn- tate în flori ale lui Tamari îi vor lua mîinile într-ale lor şi în cîntec şi veselie îi vor prinde de gît ghirlande de flori. Il chemau mările Sudului şi el ştia că mai curînd sau mai tîrziu avea să răspundă acestei chemări.

Pînă atunci se lăsa în voia soartei, odihnindu-se şi refăcîndu-şi forţele după lunga lui călătorie prin împărăţia cunoaşterii. Cînd primi de la ***Parthenon*** cecul de trei sute şi cincizeci de dolari, Martin se duse la avocatul angajat de familia lui Brissenden şi-i încre- dinţă cecul. Ceru o confirmare scrisă şi în acelaşi timp lăsă şi el avocatului o chitanţă pentru cei o sută de dolari primiţi cîndva din mîna răposatului său prieten.

Nu trecu mult şi Martin părăsi restaurantele japoneze. În momentul cînd el abandona lupta, norocul începu să-i surîdă. Dar începu să-i surîdă prea tîrziu. Fără cea mai mică emoţie deschise un plic subţire cu antetul revistei ***Millennium*** şi cercetă un cec de trei sute de dolari, observînd că reprezenta plata făcută la acceptare pentru Aventura. Toate datoriile pe care le avea

[1] Arhipelaguri din Pacificul de sud.

pe lume, socotindu-le şi pe cele de la Muntele de pietate cu respectivele dobînzi cămătăreşti, se ridicau la mai puţin de o sută de dolari. Aşa încît, după ce-şi achită toate datoriile şi luă îndărăt şi chitanţa de la avocatul familiei Brissenden, rămase totuşi cu peste o sută de dolari în buzunar. Îşi comandă un costum de haine la croitor şi începu să ia masa la cele mai mari restaurante din oraş. Dormea tot în mica lui cămăruţă din casa Mariei, dar, văzîndu-l cu haine noi, ştrengarii cartierului nu-i mai strigară „găinarul" şi „vagabondul", nici chiar dacă se aflau la adăpost sigur pe acoperişurile caselor sau ascunşi în dosul gardurilor.

Wiki-Wiki, nuvela lui cu subiect hawaian, fu reţinută de ***Warren's Monthly*** şi plătită cu două sute cincizeci de dolari. ***Northern Review*** îi publică eseul ***Leagănul frumuseţii,*** iar ***Mackintosh's Magazine*** îi acceptă ***Ghicitoarea,*** poezia pe care o închinase cîndva Marianei. Redactorii şi recenzenţii se întorseseră din vacanţa de vară şi manuscrisele erau cercetate repede. Martin nu izbutea să priceapă prin ce straniu capriciu ajunseseră toţi să accepte aceste bucăţi pe care doi ani încheiaţi le refuzaseră cu atîta stăruinţă. Nu i se publicase doar nimic de seamă. Nu era de loc cunoscut în afară de Oakland, iar puţinii oameni din Oakland care credeau că-l cunosc socoteau că este un socialist sîngeros şi anarhist roşu. Prin urmare nu există nici o explicaţie a acestor subite acceptări a

lucrărilor lui. Era pur şi simplu o scamatorie a destinului.

Văzînd că ***Ruşinea soarelui*** a fost respinsă de cîteva reviste, Martin urmă sfatul odinioară neluat în seamă al lui Brissenden şi trimise manuscrisul la edituri. După ce mai multe edituri îl respinseră, „Singletree, Darnley & Co.” acceptă lucrarea promiţînd s-o publice în întregime. Cînd Martin ceru un avans asupra drepturilor de autor, editura îi răspunse că un astfel de procedeu nu intra în practica lor, că pentru lucrări de asemenea natură rareori se puteau recupera banii, iar ei se îndoiau că din lucrarea lui Martin s-ar putea vinde o mie de exemplare. Făcînd socoteala cam la cît s-ar ridica drepturile lui în acest caz, Martin văzu că la preţul de un dolar exemplarul şi la drepturi de autor de cincisprezece la sută i s-ar cuveni o sută cincizeci de dolari. Atunci hotărî că dacă ar fi să se mai întoarcă vreodată la scris, nu s-ar mai ocupa decît de beletristică. Pentru nuvela ***Aventura,*** care era cam de patru ori mai mică, ***Millennium*** îi plătise de două ori mai mult. Va să zică pînă la sfîrşit tot se dovedea că notiţa pe care o citise el în ziar cu atîta amar de vreme

în urmă spunea totuşi adevărul. Revistele de mîna întîi plăteau la acceptare şi plăteau bine. Millennium nu-i plătise cu doi ci cu patru cenţi cuvîntul. Şi, afară de asta, s-ar fi părut că erau amatoare de literatură bună, căci oare nu-i acceptaseră lucrările? La acest din urmă gînd, Martin zîmbi cu amărăciune.

Scrise din nou editurii „Singletree, Darnley & Co.” oferindu-i toate drepturile asupra ***Ruşinii soarelui*** pentru suma de o sută de dolari plătibilă cu anticipaţie, dar editura nu se arătă dispusă să-şi asume un astfel de risc. Deocamdată nu avea nevoie de bani fiindcă vreo cîteva din nuvelele scrise în vremea din urmă îi fuseseră acceptate şi plătite. Îşi deschise chiar şi un cont la bancă şi, fără să mai fie dator cuiva vreun ban, ajunse să aibă un sold de cîteva sute de dolari. După ce fusese refuzată de mai multe reviste, nuvela ***Prea tîrziu*** fu reţinută de „Meredith-Lowell Company”. Martin îşi aminti de cei cinci dolari pe care i-i dăduse odinioară Gertrude şi de promisiunea că i-i va da înapoi însutit; de aceea scrise la editură şi ceru un avans de cinci sute de dolari asupra drepturilor ce i se cuveneau pentru ***Prea tîrziu.*** Spre mirarea lui, cu prima poştă primi un cec pentru suma cerută, dimpreună cu un contract. Încasă cecul în monezi de aur de cîte cinci dolari şi-i telefonă Gertrudei, spunîndu-i că ar dori s-o vadă.

Gertrude sosi la locuinţa lui Martin tremurînd toată şi cu răsuflarea tăiată din pricina grabei cu care venise. Bănuind că trebuie să fie vorba de ceva neplăcut, strînsese din fugă cei cîţiva

dolari pe care îi găsise la îndemînă şi-i adusese cu ea în poşetă; atît de sigură era că lui frate-su i se întîmplase o mare nenorocire, încît de cum îl văzu se prăbuşi plîngînd în braţele lui, întinzîndu-i totodată, fără nici o vorbă, poşeta în care ţinea banii.

— Aş fi venit eu la tine, îi spuse Martin. N-am vrut

să risc vreo ceartă cu domnul Higginbotham şi e mai mult ca sigur că ne-am fi certat dacă aş fi venit la voi.

— Lasă c-o să-i treacă lui cu vremea, îl linişti Gertrude, întrebîndu-se în acelaşi timp ce i s-o fi întîmplat lui frate-su. Mai înainte de asta ar fi însă bine să-ţi iei o slujbă şi să te pui serios pe treabă. Lui Bernard îi place să vadă oamenii înhămaţi la muncă cinstită. Articolele acelea din jurnale l-au scos din fire. Nu l-am văzut niciodată aşa de furios.

— N-o să-mi iau nici o slujbă, spre Martin zîm- bind. Poţi să-i comunici asta din partea mea. N-am nevoie de nici o slujbă şi uite că ţi-o pot şi dovedi.

Martin îi turnă în poală şuvoiul strălucitor şi plin de clinchet voios al celor o sută de monezi de aur.

— Îţi aduci aminte de moneda de cinci dolari pe care mi-ai dat-o într-o vreme cînd n-aveam bani de tramvai? Iată, ţi-o dau înapoi însoţită de nouăzeci şi nouă de surori de vîrste diferite, dar toate de aceeaşi mărime.

Dacă la sosire fusese speriată, acum Gertrude era de-a dreptul înspăimîntată. Iar spaima ei era atît de cumplită fiindcă provenea din certitudine. Nu bănuia. Era convinsă. Se uită la Martin cu groază şi picioarele ei butucănoase tremurau sub apăsarea şuvoiului de aur ca şi cum monezile acelea i-ar fi ars carnea.

— Sînt ai tăi, rîse Martin.

Gertrude izbucni în plîns şi începu să geamă:

— Bietul meu frăţior! Sărmanul meu copil!

La început Martin nu înţelese nimic. Pe urmă bănui care ar putea să fie pricina zbuciumului ei şi-i dădu să citească scrisoarea editurii „Meredith-Lowell”, venită o dată cu cecul. Femeia o silabisi încetişor, oprindu-se din cînd în cînd ca să-şi şteargă lacrimile, şi cînd termină de citit, zise:

— Şi asta înseamnă că ai cîştigat atîta bănet în chip cinstit?

— Mult mai cinstit decît dacă i-aş fi cîştigat la loterie. Am muncit pentru ei.

Încet, încet Gertrude îşi recăpătă încrederea şi citi
din nou scrisoarea, cu mare luare-aminte. Îi trebui multă vreme lui Martin ca să-i explice de pe urma cărui fel de negustorie ajunseseră banii aceia în stăpînirea sa şi încă mai multă ca s-o convingă că banii erau într-adevăr ai ei şi că lui nu-i făceau trebuinţă.

— Am să-i depun la bancă pe numele tău, zise ea în cele din urmă.

— Ba n-ai să-i depui de loc. Sînt ai tăi şi poţi să faci ce vrei cu ei, iar dacă nu-i iei tu, să ştii că i-i dau Mariei. Ea o să ştie cum să-i folosească. Te-aş sfătui totuşi să-ţi angajezi o servitoare şi în sfîrşit să te poţi şi tu odihni o vreme.

— Am să-i povestesc şi lui Bernard, anunţă Gertrude la plecare.

Martin se încruntă, pe urmă zîmbi ironic.

— Bine, povesteşte-i, zise el. Poate că după asta o să mă invite la voi la masă.

— Da, o să te invite... sînt sigură c-o să te invite! exclamă Gertrude entuziasmată, trăgîndu-l pe Martin către ea, sărutîndu-l şi strîngîndu-i în braţe.

Capitolul XLII

Într-o bună zi Martin îşi dădu seama că-l apasă singurătatea. Era sănătos şi voinic şi n-avea nici o treabă de făcut. Părăsirea scrisului şi a studiului, moartea lui Brissenden şi despărţirea de Ruth lăsaseră în viaţa lui un mare gol; iar viaţa lui refuza să se lase îngrădită şi să se mărginească la trai bun în restaurante de lux şi la ţigări egiptene. Este drept că auzea adesea chemarea mărilor Sudului, dar parcă ceva îi spunea că nu şi-a încheiat încă toate treburile aici, în Statele Unite. Două cărţi de-ale lui urmau să apară în curînd şi mai erau încă şi altele pe care le-ar fi putut publica. De la aceste cărţi avea să încaseze mulţi bani şi de aceea voia să mai aştepte şi să plece spre mările Sudului încărcat cu un sac de aur. Cunoştea undeva în Marquesas o vîlcea şi un mic golf pe care le-ar fi putut cumpăra cu o mie de dolari chilieni. Vîlceaua aceea se întindea de la golful în formă de potcoavă şi înconjurat cu un brîu de cîmpie pînă departe către crestele estompate şi străjuite de nori ale munţilor din spate, avînd cu totul cam zece mii de acri. Peste tot se găseau arbori încărcaţi cu fructe tropicale, găini şi porci mistreţi, cîteodată se abătea pe-acolo şi cîte o turmă de bivoli sălbatici, iar mai sus, printre culmi şi piscuri hălăduiau turme de capre sălbatice, hărţuite de cîini sălbatici. Toate

împrejurimile erau sălbatice. Nici o făptură omenească nu trăia pe-acolo. Iar el ar fi putut cumpăra vîlceaua şi golful cu o mie de dolari chilieni.

Dacă-şi mai aducea bine aminte, golful era cu adevărat încîntător, cu ape îndeajuns de adînci ca să poată primi şi cel mai mare vapor şi atît de liniştite încît ***Călăuza Pacificului de Sud,*** îl recomanda drept cel mai potrivit popas pentru revizuire şi reparaţii, pe o rază de sute de mile. Avea de gînd să-şi cumpere un schooner — unul dintre acele vase mici, asemănătoare cu iahturile şi tot atît de pline de alămuri, care alunecă pe valuri ca o nălucă — să pescuiască perle şi să facă negoţ cu copra prin insulele vecine. În vîlceaua şi golful acela urma să-şi aşeze cartierul său general. Avea să-şi clădească acolo o casă rustică şi cu pereţi de verdeaţă, asemenea casei lui Tati şi va umple casa, ca şi vîlceaua şi schoonerul, de slujitori cu pielea smolită. Acolo avea să le ofere ospitalitate directorului comptuarului din Taiohae, căpitanilor vaselor comerciale care cutreierau mările acelea precum şi celor mai de seamă aventurieri ai Pacificului de Sud. Va ţine casă deschisă şi-şi va primi musafirii ca un prinţ. În felul acesta va uita de cărţile pe care le răsfoise cîndva şi de lumea care se dovedise a fi o amăgire.

Ca să poată aduce la îndeplinire toate acestea, trebuia să mai zăbovească în California spre a-şi umple sacul de aur. Încă de pe acum aurul începuse să curgă. Dacă vreuna dintre cărţi avea să aibă succes, se prea poate că faptul acesta i-

ar da posibilitatea să-şi plaseze tot maldărul de manuscrise. De asemenea mai putea să-şi strîngă nuvelele şi versurile în mai multe volume şi să-şi asigure stăpînirea vîlcelei, a golfului şi a schoonerului. De scris, nu va mai scrie niciodată. În privinţa asta era ferm hotărît. Totuşi pînă atunci, pînă cînd i se vor publica şi cărţile, va trebui să facă ceva, ceva mai mult decît să trăiască aşa, apatic şi prostit, în starea aceea de indolenţă în care căzuse.

Într-o duminică dimineaţă află că sindicatul constructorilor organiza o petrecere la iarbă verde la Shell Mound Park chiar în ziua aceea şi la Shell Mound Park se duse şi el. Fusese mai înainte de prea multe ori la chermese ca să nu ştie exact cum anume erau şi de îndată ce pătrunse în parc îşi dădu seama că trăieşte iarăşi, şi încă mai puternic, senzaţiile de odinioară. La urma urmei erau fraţii lui toţi muncitorii aceştia. Printre ei se născuse, printre ei trăise şi, cu toate că se înstrăinase pentru o vreme, îl bucura întoarcerea printre ai săi.

— Ia te uită, frate! Să fiu al naibii dacă ăsta nu e Mart! auzi el pe cineva strigînd şi în clipa următoare o mînă grea i se lăsă pe umăr. Un’ mi-ai umblat, fîrtate, atîta amar de vreme? Pe mare-ai fost? Ia hai încoace să bem ceva.

În felul acesta se trezi în mijlocul vechii lui cete, căci vechea ceată era, cu cîte o lipsă ici şi colo şi cu cîteva chipuri noi în alte locuri. Prietenii lui nu erau zidari, dar ca şi odinioară se duceau la toate cherme- sele duminicale numai ca

să danseze, să se încaiere şi să se distreze. Martin bău cu ei şi începu să se simtă din nou om. Îşi spuse atunci că fusese un prost cînd plecase de lîngă ei; nu se îndoia nici o clipă că, dacă ar fi rămas alături de ei şi ar fi lăsat în plata Domnului cărţile şi oamenii sus-puşi, ar fi avut parte de mult

mai multă fericire. Dar cu toate astea berea nu i se mai părea tot atît de bună ca pe vremuri. Nu mai avea gustul pe care-l avusese altădată. Brissenden îi răpise plăcerea de-a mai savura berea ieftină — îşi spuse el — iar cărţile erau de vină că nu se mai simţea bine în tovărăşia prietenilor din tinereţe. Hotărî că la urma urmei n-avea să se simtă mult mai puţin bine ca în trecut şi se duse în pavilionul de dans. Acolo se întîlni cu Jimmy, instalatorul, întovărăşit de-o fată înaltă şi blondă care numaidecît îl lăsă baltă ca să danseze cu Martin.

— Ia te uită, nu s-a schimbat de loc, le spuse Jimmy celor din jur, care făceau mare haz pe socoteala lui, în vreme ce Martin se învîrtea cu blonda în ritmul unui vals. Da' pe cinstea mea dacă-mi pasă, aşa de tare mă bucur că s-a întors. Ia te uită ce vals vede, hai, ce zici? Clasa una. Ce poţi să-i mai spui fetei?

Dar Martin veni îndărăt cu blonda şi i-o încredinţă lui Jimmy, iar pe urmă toţi, dimpreună cu vreo încă cinci-şase prieteni, priviră perechile care dansau, rîsera şi glumiră împreună. Toţi se bucurau de întoarcerea lui Martin. Încă nu-i apăruse nici o carte; prin urmare în ochii lor nu era îmbogăţit cu nici un fel de merit artificial. Îl iubeau numai pentru ce era el însuşi. Martin avea impresia că e un prinţ înapoiat din exil, iar sufletul lui chinuit de singurătate îmbobocea acum, cufundat în această baie de afecţiune sinceră. Petrecu de minune şi se simţi într-adevăr în largul lui. Pe de altă parte, avea şi buzunarele pline de bani, aşa că urmînd obiceiurile de-odinioară, cînd se

întorcea de pe mare şi-avea la el leafa pe cîteva luni, aruncă banii în stînga şi-n dreapta.

O zări o dată pe Lizzie Connolly trecînd prin dreptul lui în braţele unui tînăr muncitor; ceva mai tîrziu, cînd făcu ocolul pavilionului de dans, dădu peste ea stînd la o masă unde se serveau gustări. După prima surpriză şi cuvintele de salut, Martin o conduse afară în parc, unde puteau discuta fără a fi siliţi să vorbească mai tare decît muzica. Din clipa cînd i-a vorbit, a fost sclava lui. Iar el a înţeles. Se vedea limpede din smerenia plină de mîndrie care-i lucea în ochi, din fiece mişcare unduioasă a trupului cu ţinută maiestuoasă şi din felul cum îi sorbea cuvintele. Nu mai era fetiţa nevîrstnică pe care o cunoscuse el. Acum era femeie în toată puterea cuvîntului şi Martin băgă de seamă că sălbatica şi sfidătoarea ei frumuseţe cîştigase mult în vremea din urmă, fără să piardă nimic din sălbăticie, cu toate că focul şi sfidarea de altădată păreau mai stăpînite. „E o frumuseţe, o frumuseţe adevărată” murmură Martin în şoaptă, plin de admiraţie. Ştia bine că este a lui, că n-avea nimic de făcut decît să-i spună „Haide!” şi ar fi venit după el pînă la capătul lumii.

În clipa cînd aceste gînduri îi treceau prin minte, primi în tîmplă o lovitură neaşteptată, cumplită şi fu cît pe-aci să se prăbuşească. Pumnul îi fusese dat de un om atît de furios şi atît de grăbit, încît nu reuşise să-l nimerească în falcă, acolo unde ţintise. Clătinîn- du-se, Martin se răsuci în loc şi văzu pumnul venind spre

el cu forţă ameţitoare. Din obişnuinţă, printr-o mişcare reflexă se aplecă şi pumnul zbură pe lîngă el fără să-l atingă, dar răsucindu-l în loc pe cel care încercase să lovească. Martin izbi cu stînga, aruncînd asupra celui ce se răsucise în loc toată greutatea trupului său, adăugată la puterea pumnului. Omul se întinse la pămînt, pe o coastă, dar sări imediat în picioare şi se-aruncă asupra lui Martin cu o înverşunare turbată. Martin observă chipul schimonosit de ură al celuilalt, fără a putea înţelege pricina acestei furii. Îi aplică totuşi o directă de stînga, adăugind din nou la forţa pumnului întreagă greutatea trupului. Flăcăul se răsturnă pe spate şi căzu grămadă la pămînt. Jimmy şi ceilalţi prieteni veneau în goană către el.

Martin se dezlănţuise. Retrăia din plin vremile de altădată cu dansurile, încăierările şi distracţiile de atunci. Trăgînd totuşi cu coada ochiului către adversar, se uită la Lizzie. De obicei, fetele ţipau cînd bărbaţii se luau la bătaie, dar ea nu ţipase. Privea scena cu răsuflarea tăiată, stătea uşor aplecată înainte, lăsînd astfel să se vadă aprinderea cu care urmărise totul, ţinea o mînă apăsată pe piept, avea obrajii în flăcări şi o neţărmurită admiraţie i se oglindea în priviri.

Flăcăul se ridicase în picioare şi acum se zbătea să scape de opreliştea braţelor care-l înlănţuiau.

— M-aştepta pe mine să mă întorc! striga el în gura mare. Pe mine m-aştepta fata şi a, venit deşteptul ăsta să mi-o

sufle. N-auziţi să-mi daţi drumu'?! Daţi-mi drumu' că-i arăt eu lui!

— Ce-ţi veni măi frate-miu chiar aşa pe chelie? îl întreba Jimmy în vreme ce dădea şi el o mînă de ajutor ca să-l stăpînească pe flăcău. Ăsta-i Mart Eden. Vede un box de te lasă ţuţ, ascultă tu la mandea, că te mănîncă fript ca pe-un pui de vrabie dacă te iei de el.

— Că doar n-am să-l las să mi-o sufle cînd vrea el! strigă celălalt.

— L-a făcut pilaf pe Olandezul Zburător, şi doar ştii şi tu cine-i ăla, îi dădu Jimmy înainte cu poveţele. În cinci runde l-a isprăvit. Tu nu rămîi pe cotoaie nici un minut. Bagă de seamă!

Informaţiile astea părură a avea un efect liniştitor şi flăcăul cel furios îl învrednici pe Martin cu o privire sfidătoare care-l măsură de sus pînă jos.

— Nu prea l-arată mutra, rînji el. Dar rînjetul era lipsit de patimă.

— Aşa a crezut şi Olandezul Zburător, îl asigură Jimmy. Ei, hai acuma s-o-ntindem, gata! Las' că sînt fete cît lumea. Haida!

Flăcăul se lăsă dus către pavilion şi toată ceata se luă după el.

— Cine-i ăsta? o întrebă Martin pe Lizzie, Şi de unde i s-a năzărit aşa deodată?

Încă de pe acum pasiunea luptei, altădată atît de puternică şi stăruitoare, se topise şi Martin îşi dădu

seama că-i plăcea să se autoanalizeze, că plăcerea asta era prea puternică şi nu-i îngăduia să ducă, singur şi însingurat cum era, o viaţă atît de primitivă.

Lizzie clătină din cap.

— Ăsta? E un terchea-berchea, răspunse ea. M-a condus pînă aici şi a dansat cu mine. N-am avut încotro, ştii, explică Lizzie după o scurtă pauză. Mă simţeam grozav de singură. Dar nu te-am uitat nici o clipă. Glasul aproape i se stinsese şi privea drept înaintea ei. Îl las şi rămîn cu tine oricînd vrei.

Privind-o din profil şi ştiind că n-ar avea decît să întindă mîna şi s-o culeagă, Martin se întreba dacă vorbirea corectă, gramaticală şi aleasă, avea de fapt vreo însemnătate şi, furat de gînduri, uită să-i răspundă.

— Da' l-ai întors pe dos, zise Lizzie cu un rîs uşor, încercînd să învioreze discuţia.

— Să ştii însă că e un vlăjgan zdravăn, nu glumă, răspunse Martin cu generozitate. Dacă nu l-ar fi tras amicii deoparte, tare mi-e teamă că mi-ar fi dat de furcă.

— Cine era fata aceea cu care te-am văzut atunci seara? întrebă Lizzie pe neaşteptate.

— Ei, o fată, răspunse Martin.

— E-atît de mult de-atunci, murmură Lizzie dusă pe gînduri. Parc-au trecut o mie de ani.

Dar Martin nu vru să vorbească despre asemenea lucruri, aşa că abătu discuţia pe alte căi. Mîncară împreună la restaurant, unde el comandă vin şi mîncăruri scumpe, iar după aceea dansă

cu ea şi numai cu ea, pînă o părăsiră puterile. Martin dansa foarte bine şi fata îi rămase mereu în braţe, cufundată într-un ocean de fericire, cu capul sprijinit de umărul lui şi dorind din inimă ca fericirea asta să nu se mai sfîrşească niciodată. Către seară se rătăciră amîndoi printre copaci şi acolo, după bunul şi vechiul obicei de altădată, Lizzie se aşeză jos iar el se întinse pe spate şi-şi puse capul în poala ei. Rămase aşa şi picoti o vreme iar ea îi mîngîie părul, îi privi îndelung ochii închişi şi-l iubi
cu dragoste neţărmurită. Deschizînd deodată ochii, Martin citi pe chipul ei mărturisirea curată a acestui simţămînt. Ochii fetei coborîră mai întîi clipind iute, apoi se deschiseră mari şi plini de curaj căutînd adînc şi duios în ochii lui.

— Am fost cuminte în toţi anii ăştia, spuse ea cu voce atît de stinsă încît de-abia se auzi, ca o şoaptă depărtată.

în adîncul sufletului său, Martin ştia că aude un adevăr ce ţine de miracol. Şi în adîncul sufletului său se făcea acum simţită o ispită puternică. Stătea în puterea lui s-o facă fericită. Dacă el nu mai avea parte de fericire, de ce ar lipsi-o şi pe ea de darul acesta? Ar putea să se însoare cu ea şi s-o ia cu sine, să sălăşluiască amîndoi în castelul cu pereţi de verdeaţă din Marquesas. Dorinţa de a face acest lucru era puternică, dar şi mai puternică fu însăşi firea lui, care-i porunci să nu facă aşa. Chiar fără voia lui, încă rămăsese credincios Dragostei. Trecutele vremi de crailîc şi nepăsare apuseseră pentru totdeauna. Nu le mai putea aduce îndărăt şi nici el nu se mai

putea întoarce la ele. Se schimbase mult... pînă în clipa asta nici nu-şi dăduse seama cît de mult se schimbase.

— Eu nu sînt făcut pentru însurătoare, Lizzie, spuse el cu nepăsare.

Mîna care-i mîngîia părul stătu pe loc o clipă, apoi continuă să-l dezmierde cu aceeaşi duioşie. Martin observă cum i se încruntă chipul, dar era încruntarea hotărîrii, căci îmbujorarea nu-i pieri din obraji, iar toată fiinţa ei strălucea şi se topea de dragoste.

— Nu la asta m-am gîndit... începu ea, dar glasul i se stinse. Sau, în orice caz, puţin îmi pasă! Puţin îmi pasă! repetă Lizzie. Sînt mîndră dacă pot fi prietena ta. Pentru tine sînt în stare de orice. Ce să fac, probabil că aşa mi-e firea.

Martin se ridică în capul oaselor. Îi luă mîna într-a lui. I-o luă cu bună-ştiinţă, cu căldură dar fără patimă; şi căldura aceea o îngheţă.

— Să nu mai vorbim despre asta, spuse ea.

— Eşti o femeie de ispravă, şi ai un suflet ales, şopti Martin. Eu ar trebui să fiu mîndru că te cunosc. Şi chiar sînt, să ştii că sînt. Pentru mine eşti o rază de lumină într-o lume de adînc întuneric şi trebuie să fiu cinstit cu tine, tot atît de cinstit cît ai fost şi tu.

— Nu mă interesează dacă eşti cinstit sau nu cu mine. Poţi să faci din mine ce vrei. Poţi să mă arunci în mocirlă şi pe urmă să calci peste trupul meu. Dar eşti singurul bărbat de pe lumea asta care ar putea să facă aşa, adăugă ea cu o sclipire mîndră în priviri. Nu degeaba mi-am

purtat singură de grijă încă de pe vremea cînd eram copil.

— Şi tocmai de asta eu n-am să-ţi fac niciodată un astfel de rău, spuse Martin cu blîndeţe. Eşti atît de sinceră şi de generoasă, încît mă obligi şi pe mine să fiu tot atît de generos. Eu nu-s făcut pentru însurătoare şi nici nu pot... da, şi nici nu pot iubi fără să mă însor, cu toate că am făcut-o cu prisosinţă în trecut. Îmi pare rău c-am venit astăzi aici şi că te-am întîlnit. Dar acum nu mai avem cum o drege şi niciodată nu m-am aşteptat să ajungem în situaţia asta. Dar te rog fii bună şi ascultă-mă, Lizzie. Nu găsesc cuvinte să-ţi spun cît de mult îmi placi. Nu numai că îmi placi, dar te respect şi te admir. Eşti minunată şi eşti neasemuit de bună. Dar ce rost au cuvintele? Şi cu toate astea aş vrea foarte mult să fac ceva. Ai dus o viaţă foarte grea, Lizzie; îngăduie-mi să ţi-o fac mai uşoară. (În ochii ei izbucni deodată o mare bucurie, care se risipi repede.) Sînt sigur că în curînd am să pun mîna pe nişte bani... mulţi bani.

În clipele acelea îşi luase gîndul de la vîlcea şi de la golf, de la castelul cu pereţii de iarbă şi de la scho- onerul elegant şi lucitor. La urma urmei, ce importanţă avea? Putea să se angajeze pe vreun vapor, aşa cum făcuse de atîtea ori mai înainte, şi să se ducă în orice parte a lumii.

— Aş vrea să ţi-i dau ţie. Trebuie să ai şi tu, de bună seamă, vreo dorinţă... să mai înveţi carte, sau să te înscrii la şcoala comercială. Poate vrei să te faci ste- nografă. Te-aş putea ajuta. Ori poate că-

ţi mai trăiesc părinţii. Aş putea să le deschid o băcănie, sau altceva. Orice ai dori, spune-mi şi de rest mă îngrijesc eu.

Lizzie nu răspunse ci rămase nemişcată, privind drept înainte, cu ochi goi, înecată de un nod dureros care i se urcase în gît, senzaţie pe care Martin o intui (cu atîta limpezime încît simţi şi el o durere ascuţită, în exact acelaşi loc. Îi părea rău că vorbise. Ceea ce-i oferise el — bani — i se părea acum atît de mic şi de vulgar faţă de ce-i oferise ea. El îi oferise un lucru străin de fiinţa lui şi de care se putea lipsi fără nici un fel de durere, pe cîtă vreme ea se oferise pe sine, ris- cînd batjocura şi ruşinea şi păcatul şi toate nădejdile în răsplata de pe tărîmul celălalt.

— Să nu mai vorbim despre asta, spuse ea, avînd în glas un tremur pe care-l preschimbă în tuse. Apoi se ridică. Hai să mergem acasă. Sînt moartă de oboseală.

Ziua se sfîrşise şi aproape toată lumea plecase acasă. Dar Lizzie şi Martin, cînd ieşiră dintre copaci, văzură că ceata întreagă îi aştepta. Martin înţelese imediat despre ce era vorba. Se pregătea vreun scandal şi ceata rămăsese acolo ca să-l apere. Ieşiră cu toţii din parc, urmaţi îndeaproape de o altă ceată alcătuită din prietenii pe care flăcăul lui Lizzie îi strînsese ca să se răzbune pentru pierderea suferită. Cîţiva sergenţi de stradă şi cîţiva comisari, care ghiciseră cum stau lucrurile, interveniră conducînd separat cele două cete către trenul de San Francisco. Martin îi spuse lui Jimmy că avea să coboare la staţia de la Sixteenth Street ca să ia tramvaiul către

Oakland. Lizzie rămînea nemişcată şi nu dădea nici o atenţie celor ce se petreceau în jurul ei. Trenul intră în staţia de la Sixteenth Street şi chiar din tren putură vedea tramvaiul care aştepta în staţie şi auziră cum vatmanul suna nerăbdător din clopot, gata de plecare.

— Uite tramvaiul, îi îndemnă Jimmy. Daţi fuga să-l prindeţi că îi ţinem noi oleacă în loc. Gata, fuga! Daţi-i bătaie!

Ceata vrăjmaşă fu puţin dezorientată de manevra celorlalţi; dar nu trecu mult şi săriră toţi din tren ca să se ia după cei doi. Cetăţenii liniştiţi şi cuminţi din Oakland care se suiseră mai înainte în vagon aproape nici nu-i luară în seamă pe tinerii veniţi în goană ca să nu scape tramvaiul şi grăbiţi să-şi ocupe locurile pe platforma din faţă. Nu făcură nici o legătură între cei doi şi Jimmy, care sărise pe scară şi striga la vatman:

— Dă-i bătaie, nenicule, bagă cărbuni şi ia-o din loc.

În clipa următoare Jimmy se răsuci în loc şi călătorii din tramvai îl văzură proptindu-şi pumnii în mutra unui tînăr care venea în goană şi încerca să se urce în tramvai. Însă în tot lungul tramvaiului pumnii începu- iseră să se proptească în nasuri şi fălci. În felul acesta Jimmy şi ceata lui, aşezaţi pe scara tramvaiului, opriră năvala urmăritorilor. Tramvaiul se urni din loc, în sunetele furioase ale clopotului bătut de vatman, iar Jimmy şi ceata rămaseră în staţie să ducă la bun sfîrşit treaba începută. Tramvaiul se depărtă repede, lăsînd mult în urmă cetele încăierate, iar călătorii uluiţi nu bănuiră niciodată că tînărul cel liniştit şi

frumoasa muncitoare aşezaţi pe platforma din faţă fuseseră pricina încăierării.

Pe Martin îl amuzase încăierarea şi simţise cum se trezesc în el vechile emoţii ale luptei. Dar emoţiile acestea se şterseră repede, înlocuite fiind de o mare tristeţe. Se simţea îmbătrînit — cu veacuri întregi mai bătrîn decît tinerii, nepăsătorii şi voioşii lui tovarăşi de altădată. El se dusese prea departe, prea departe ca să se mai poată întoarce îndărăt. Felul lor de viaţă, care fusese cîndva şi al său, nu-i mai plăcea de loc. Totul, totul şi toate îl dezamăgeau. Se schimbase şi ajunsese străin. Aşa cum berea ieftină i se păruse rea la gust, şi tovărăşia lor îi era acum neplăcută. Prea mult se depărtase. Prea multe mii de cărţi deschise se-ntindeau acum între el şi foştii lui prieteni. Se exilase singur. Se-ndepărtase atît de mult în nemărginita împărăţie a ştiinţei încît îi era cu neputinţă să se mai întoarcă acasă. Pe de altă parte însă era om şi atavica lui nevoie de prietenie rămînea nesatisfăcută. Nu-şi aflase un nou sălaş. Aşa după cum vechea lui ceată nu-l mai putea înţelege, după cum propria lui familie nu era în stare să-l înţeleagă, după cum burghezii nu puteau ajunge să-l înţeleagă, tot astfel fata asta care stătea alături de el şi pentru care avea foarte multă preţuire nu va putea niciodată să-l înţeleagă, nici pe el şi nici înalta consideraţie ce-o avea pentru ea. Şi în vreme ce astfel de gînduri îi alergau prin minte, tristeţea nu-i rămînea străină de amărăciune.

— Împacă-te cu el, o sfătui pe Lizzie, la despărţire, în faţa mizerului bloc unde locuia fata, la colţul dintre Market Street şi Sixth Street. Vorbea despre flăcăul al cărui loc îl uzurpase el în ziua aceea.

— Nu pot... acuma, zise Lizzie.

— A, nici să nu te gîndeşti, îi spuse el plin de veselie. N-ai decît să fluieri şi vine în goana mare.

— Nu asta am vrut să spun, zise ea simplu.

Şi Martin ştia ce voise să spună.

Cînd era pe punctul să-şi ia rămas bun de la ea, Lizzie se aplecă înspre el şi se sprijini de pieptul lui. Dar nu se aplecă nici poruncitor, nici cu gîndul de a-l cuceri, ci plină de nostalgie şi de smerenie. Simţi că i se topeşte inima. Marea lui putere de înţelegere i se ivi iarăşi în suflet. O luă în braţe, o sărută şi ştiu chiar atunci că nici un om nu primise vreodată un sărut mai sincer decît cel ale cărui urme îi rămăseseră lui pe buze.

— Doamne, Dumnezeule! hohoti ea. Mi-aş da viaţa pentru tine! Viaţa mi-aş da-o!

Se smulse brusc din braţele lui şi alergă în sus pe scări. Martin simţi dintr-o dată că i s-au umezit ochii.

— Martin Eden, şopti el. Nu eşti o brută şi eşti departe de a fi un vrednic discipol al lui Nietzsche. Te-ai însura cu ea dacă ai putea şi i-ai umple de fericire inima înfiorată. Dar nu poţi! Nu poţi! Iar asta e o ticăloşie!

„Dă vagabondul lămuriri despre-a’ lui biete răni murdare, murmură Martin amintindu-şi un vers de Henley. Mi se pare un nonsens şi-o ticăloşie, viaţa.”

Da... aşa este... e un nonsens şi o ticăloşie.

Capitolul XLIII

Ruşinea soarelui apăru în octombrie. În clipa cînd desfăcu pachetul recomandat trimis de editură şi pe masă se împrăştiară cele şase exemplare gratuite ce i se cuveneau, Martin fu cuprins de o neagră tristeţe. Se gîndi la cutremurătoarea bucurie pe care ar fi încercat-o dacă lucrul acesta s-ar fi petrecut numai cu cîteva luni mai devreme, şi compară bucuria ce-ar fi putut fi cu răceala şi nepăsarea de acum. Era cartea lui, prima lui carte, şi cu toate acestea nu simţise în inimă nici cea mai slabă tresărire, nu simţea nimic altceva decît tristeţe. Evenimentul de astăzi nu mai însemna pentru el nimic. Lucrul de cea mai mare însemnătate era că apariţia cărţii trebuia să-i aducă nişte bani, şi acum prea puţin îl mai interesau banii.

Luă un exemplar şi se duse în bucătărie să i-l arate Mariei.

— Eu am scris-o, îi explică Martin, ca să-i risipească uimirea zugrăvită pe chip. Am scris-o în cămăruţa asta de alături şi cred că un sfert din supa ta de atunci s-a consumat pentru scrierea ei. Ia-o. E a ta. Ştii, doar aşa, ca să-ţi mai aduci aminte de mine.

Nu era fanfaronadă ori năzuinţă de a face pe grozavul. Nu dorea decît s-o facă fericită, s-o facă să fie mîndră de el, să-i

ofere un temei pentru încrederea pe care atîta amar de vreme o avusese în puterile lui. Maria puse cartea în odaia cea bună, deasupra Bibliei. Cartea aceasta scrisă de chiriaşul ei era un lucru sfînt, un fetiş al prieteniei. Ştergea întrucîtva urmele decep-
ţiei pe care o încercase cînd îşi dăduse seama că el muncise într-o spălătorie şi, cu toate că nu înţelegea nici o iotă din acea carte, ştia cu certitudine că fiece rînd ascunde ceva măreţ. Era o femeie muncitoare, simplă şi modestă, dar înzestrată cu o mare putere de sacrificiu.

Cu aceeaşi nepăsare cu care primise apariţia ***Ruşinii soarelui*** citi şi recenziile decupate din ziare şi reviste, pe care i le trimitea săptămînal o agenţie de presă. Cartea stîrnise vîlvă, asta era limpede. Ceea ce însemna un spor în sacul cu aur. Putea deci să-i facă o situaţie lui Lizzie, să-şi împlinească toate făgăduielile şi să mai aibă şi cu ce-şi clădi castelul cu pereţii de verdeaţă.

Din prudenţă, „Singletree, Darnley & Co.” trăsese doar o mie cinci sute de exemplare în prima ediţie, dar îndată după cele dintîi recenzii editura dădu la tipar o nouă ediţie, cu un tiraj de două ori mai mare, Curînd după asta începu tipărirea unei a treia ediţii, în cinci mii de exemplare. O editură londoneză îşi asigură telegrafic dreptul de a scoate o ediţie în Anglia şi, imediat după aceea, sosi vestea că se pregăteau în grabă versiuni franceze, germane şi scandinave. Atacul împotriva şcolii lui Maeterlinck venea în cel mai potrivit moment cu putinţă. Se porni îndată o discuţie

aprinsă. Saleeby şi Haeckel susţinură şi apărară ***Ruşinea soarelui,*** aflîndu-se astfel pentru prima oară de acord. Crookes[1] şi Wallace[2] se situară pe poziţiile potrivnice în vreme ce Sir Oliver Lodge[3] încercă să realizeze un compromis cu propria sa filozofie cosmică. Adepţii lui Maeterlinck se raliară în jurul vechiului stindard al misticismului. Chesterton[4] stîrni un hohot de rîs universal cu cîteva eseuri, aşa-zis imparţiale, despre problema respectivă, şi toată tevatura asta, cu ceartă şi preopinenţi cu tot, fu înecată în ridicol de un fulminant pamflet al lui George Bernard Shaw. Nu mai e nevoie să se arate că arena era plină pînă la refuz şi cu alţi competitori mai puţin însemnaţi şi că prăfăraia, sudoarea şi tămbălăul ajunseseră la culme.

„Este un caz dintre cele mai surprinzătoare — îi scria lui Martin «Singletree, Darnley & Co.» — ca un eseu eritico-filozofic să se vîndă la fel cu romanele. V-aţi ales subiectul într-un mod cum nu se poate mai fericit şi toate elementele de conjunctură s-au dovedit a fi deosebit şi neaşteptat de prielnice. Credem că nu mai este nevoie să vă asigurăm că noi batem într-adevăr fierul

---

[1] ***William Crookes*** (1832—1919), chimist şi fizician englez.

[2] ***Alfred Russel Wallace*** (1823—1913), naturalist englez.

[3] ***Oliver Joseph Lodge*** (1851—1940), fizician englez.

[4] ***Gilbert Keith Chesterton*** (1874—1936), cunoscut eseist şi critic englez.

cît e cald. Pînă în prezent s-au şi vîndut peşte patruzeci de mii de exemplare în Statele Unite şi în Canada, iar actualmente avem în pregătire o nouă ediţie într-un tiraj de douăzeci de mii de exemplare. Cu mare greutate izbutim să facem faţă cererilor. Este însă neîndoielnic că am contribuit şi noi la crearea acestei cereri. Pînă în prezent am şi cheltuit cinci mii de dolari pe publicitate. Cartea dumneavoastră are toate şansele să bată recordurile în ceea ce priveşte vînzarea.

Alăturat vă înaintăm în dublu exemplar un contract pentru viitoarea dumneavoastră lucrare, pe care ne-am îngăduit a nădăjdui că o veţi publica tot în editura noastră. Vă rugăm să binevoiţi a observa că am urcat drepturile dumneavoastră la 20%, ceea ce reprezintă cel mai ridicat procent pe care o casă de editură serioasă poate cuteza să-l acorde. În cazul în care sînteţi dispus să primiţi oferta noastră, vă rugăm să binevoiţi a completa spaţiul respectiv cu titlul viitoarei lucrări, înţelegem a vă lăsa întreaga libertate asupra conţinutului şi naturii acesteia, fiind dispuşi a vă publica orice carte, cu orice subiect. În cazul în care aveţi o lucrare gata scrisă, o vom întîmpina cu toată căldura. Acum ar fi timpul să lansăm încă o lucrare. Împrejurările nu ne vor putea fi niciodată mai prielnice.

La primirea contractului semnat, vom avea plăcerea de a vă pune la dispoziţie un avans asupra drepturilor dumneavoastră în sumă de cinci mii de dolari. După cum veţi binevoi a observa,

avem cea mai mare încredere în opera dumneavoastră şi înţelegem a privi lucrurile în mare. De asemenea, vă facem cunoscut că am fi dispuşi să încheiem cu dumneavoastră un contract pe termen mai lung, de pildă zece ani, în cursul cărora am avea dreptul exclusiv de a publica sub formă de volum tot ce veţi scrie. Asupra acestei probleme ne rezervăm dreptul de a relua discuţia cu un alt prilej."

Martin lăsă jos scrisoarea şi făcu în gînd un calcul aritmetic, ajungînd să constate că produsul dintre cincisprezece cenţi şi şaizeci de mii este nouă mii de dolari. Semnă noul contract, punînd în spaţiul gol ***Fumul bucuriei*** şi-l trimise cu poşta la editură, dimpreună cu douăzeci de schiţe scrise înainte de a fi descoperit formula schiţelor potrivite pentru ziare. Cu cea mai mare viteză cu care poşta din Statele Unite poate duce un mesaj şi aduce răspuns, sosi şi cecul de cinci mii de dolari din partea editurii „Singletree, Darnley & Co."

— Te-aş ruga să mergi cu mine în oraş, Maria, azi după-amiază pe la două, îi spuse Martin gazdei, în dimineaţa cînd primi cecul. Sau mai bine să ne întîlnim la două în colţul dintre Broadway şi Fourteenth Street. Te-aştept acolo.

La ora stabilită, Maria se afla la locul întîlnirii. Singura explicaţie pe care mintea ei se arătă capabilă s-o găsească în legătură cu tainica purtare a lui Martin, erau ghetele, aşa că încercă o foarte amară dezamăgire cînd îl văzu pe Martin trecînd repede prin faţa unui magazin de

încălţăminte şi intrînd în birourile unei agenţii de vînzări imobiliare. Toate cele ce se petrecură după aceea rămaseră veşnic în mintea ei ca un fel de nălucire. Nişte domni mari îi zîmbeau plini de bunăvoinţă, în vreme ce vorbeau cu Martin sau discutau între ei; o maşină de scris ţăcănea; se puseră tot felul de iscălituri pe un înscris impozant; pînă şi proprietarul ei se afla de faţă şi-şi puse iscălitura; cînd totul s-a sfîrşit şi ieşise afară, pe trotuar, proprietarul i-a vorbit astfel:

— Şi-aşa, Maria, luna asta nu va mai trebui să-mi dai şapte dolari şi jumătate.

Maria era prea zăpăcită ca să poată răspunde ceva.

— Şi nici luna cealaltă, nici următoarea, nici următoarea, adăugă proprietarul.

Maria îi mulţumi cu vorbe abia bolborosite, ca pentru un mare hatîr. Deabia cînd a ajuns îndărăt acasă, în North Oakland, şi după ce a stat de vorbă cu vecinii, iar băcanul portughez a cercetat îndeaproape cum stau lucrurile, a înţeles Maria că era proprietara căsuţei în care locuia şi pentru care plătise chirie atît amar de ani.

— De ce nu mai cumpăraţi nimic de la mine? îl întrebă băcanul portughez pe Martin în seara aceea, ieşindu-i în întîmpinare cînd îl văzu coborînd din tramvai.

Atunci Martin îi spuse că nu-şi mai găteşte singur şi pe urmă primi invitaţia portughezului, intră în băcănie şi ciocni cu el un pahar. Martin băgă de seamă că

portughezul deschisese o sticlă din cel mai bun vin pe care-l avea în prăvălie.

— Maria, îi spuse el în seara aceea, am să mă mut de la tine. Şi tu ai să te muţi de-aici foarte curînd. După asta poţi să închiriezi casa şi să fii proprietă- reasă. Mi-ai spus că ai un frate la San Leandro sau la Haywards şi că frate-tu are o lăptărie. Vreau să trimiţi toate rufele astea îndărăt nespălate — înţelegi? — nespălate, şi chiar mîine să te duci la San Leandro ori la Haywards sau unde o fi şi să dai de frate-tu. Spune-i să vină repede să stea de vorbă cu mine. Eu mă mut la hotel „Metropole”, la Oakland. El trebuie să ştie cum arată o bună fermă de produse lactate.

Şi astfel ajunse Maria proprietăreasă şi stăpîna unei ferme cu vite de lapte, la care avea angajaţi doi oameni; şi deschise chiar şi un cont la bancă, iar contul acesta creştea mereu, în ciuda faptului că acum toţi copiii erau încălţaţi şi se duceau la şcoală. Foarte puţini oameni au dat vreodată ochi cu zînele cele darnice văzute în vis, dar Maria, care muncise din greu, care nu era prea luminată la minte şi care niciodată nu visase zîne darnice, cunoscu pe buna ei zînă întruchipată într-un fost muncitor de spălătorie.

Între timp lumea începea să se întrebe: „Cine-i acest Martin Eden?” Refuzase să dea date biografice revistelor şi editurilor, dar nu putu să împiedice activitatea ziarelor. Se ştia că oraşul lui de baştină e Oakland şi reporterii descoperiră zeci de oameni bucuroşi să dea informaţii. Tot ceea ce Martin era şi

nu era, tot ce făcuse şi mai cu seamă ce nu făcuse, apăru în presă, pentru delectarea publicului, dimpreună cu fel de fel de fotografii, acestea din urmă fiind furnizate mai ales de fotograful din localitate, care îi făcuse cîndva o poză lui Martin, iar acum se grăbise să-şi asigure dreptul de proprietate şi s-o arunce pe piaţă în mii de exemplare. La început, mînat de marele dezgust pe care i-l pricinuiau revistele şi tot ce ţinea de societatea burgheză, Martin luptă împotriva publicităţii; dar în cele din urmă, deoarece era mai uşor să capituleze decît să lupte, capitulă. Îşi dădu seama că i-ar fi fost aproape cu neputinţă să refuze a sta de vorbă cu corespondenţii speciali care străbăteau distanţe uriaşe ca să ajungă pînă la el. Pe lîngă asta, fiecare zi avea atît de multe ceasuri şi, de vreme ce nu mai era ocupat nici cu scrisul şi nici cu învăţatul, ceasurile acestea trebuiau totuşi folosite în vreun fel; de aceea se supuse unor astfel de solicitări care pentru el erau acum un simplu capriciu, acordă interviuri, îşi exprimă părerile în problemele de literatură şi filozofie şi chiar acceptă invitaţii la masă în casele burghezilor. Ajunsese într-o stare sufletească stranie, dar foarte comodă. Nu-i mai păsa de nimic. Iertase pe toată lumea, chiar şi pe tînărul reporter care-l înfăţişase ca pe un socialist fanatic şi căruia îi acordă un interviu de o pagină întreagă, cu fotografii speciale.

Pe Lizzie o mai întîlni din cînd în cînd, întîmplător, dar era limpede că fata regreta faima lui de acum. Însemna că

distanţa dintre ei creşte şi mai mult. Poate că tocmai în speranţa de a micşora distanţa asta se înduplecase în faţa insistenţelor lui, se înscrisese mai întîi la un curs seral şi apoi la şcoala comercială şi primise să se îmbrace la unul dintre cei mai buni croitori, care lua preţuri înspăimîntătoare. Progresele ei zilnice erau atît de evidente, încît Martin ajunse să se întrebe dacă într-adevăr proceda bine, căci îşi dădea seama că toate strădaniile şi toate gesturile fetei erau făcute doar de dragul lui. Încerca să pară înzestrată cu cît mşi multe calităţi — şi calităţi dintre acelea pentru care el părea să aibă deosebită consideraţie. Martin însă nu-i dădea nici un fel de speranţe, se purta faţă de ea ca un frate şi căuta s-o vadă cît mai rar.

Nuvela ***Prea tîrziu*** fu lansată de editura „Mere- dith-Lowell" într-un moment cînd faima lui era bine stabilită şi, fiind o povestire, avu un mult mai mare succes comercial decît ***Ruşinea soarelui.*** Săptămîni de-a rîndul reuşi să cîştige o performanţă nemaiîntîl- nită pînă atunci, aceea de a avea două cărţi pe primele locuri în lista lucrărilor cu cel mai mare succes de librărie. Nuvela nu cîştigă numai sufragiile cititorilor de beletristică, dar chiar cei ce citiseră ***Ruşinea soarelui*** cu mare interes se văzură atraşi şi cuceriţi de nuvela cu temă marină, tocmai prin forţa deosebit de puternică şi multilaterală dovedita de autor. Prin urmare mai întîi pornise la atac împotriva misticismului şi condusese acest atac cu rară măiestrie; apoi, îndată după aceea, scrisese ceva foarte valoros,

tocmai pe linia literară pe care o apărase, dovedindu-se astfel un geniu de o factură cu totul rară: critic şi creator în acelaşi timp.

Banii curgeau şi faima lui creştea mereu; strălucea ca o cometă în lumea literară, dar era mai mult amuzat decît interesat de zarva din jur. Un singur lucru îl nedumerea, un lucru de nimic, dar care ar fi năucit pe toată lumea, dacă ar fi fost cunoscut. Numai că lumea ar fi fost uluită mai mult de nedumerirea lui decît de lucrul acela neînsemnat, dar care lui i se părea gigantic. Judecătorul Blount îl invită la masă. Acesta era lucrul acela de nimic, sau mai bine zis începutul acelui lucru de nimic sortit să devină în curînd lucrul hotărîtor. Prin urmare el îl insultase pe judele Blount, se purtase faţă de el într-un mod incalificabil, iar judele Blount, întîlnindu-l pe stradă, îl invitase la masă! Martin trecu în revistă toate prilejurile, foarte numeroase, în care judele îl întîlnise în casa Morse dar nu-l invitase la masă. De ce nu-l invitase atunci? se întrebă el. De-atunci şi pînă acum nu se schimbase. Era acelaşi Martin Eden. De unde venea deosebirea? Din faptul că ceea ce scrisese el apăruse acum strîns între coperţile unor cărţi? Bine, dar pe vremea cînd judele nu-l invita, lucrurile acestea fuseseră scrise. Nu era vorba de vreo realizare dusă la bun sfîrşit de atunci încoace. Toate erau scrise şi definitiv puse la punct în chiar vremea cînd judele Blount împărtăşea părerea generală şi-l lua în rîs pe Spencer şi pe Martin şi toate ideile susţinute de el. Prin urmare, nu pentru

valoarea lui intrinsecă, autentică, ci doar pentru valoarea lui aparentă, convenţională, îl invită la masă judele Blount.

Martin zîmbi amar şi acceptă invitaţia, în acelaşi timp minunîndu-se de propria lui politeţe. Iar cu ocazia dineului, la care împreună cu soţiile lor se aflau cel puţin o jumătate de duzină de domni sus-puşi, în mijlocul cărora Martin era invitatul de onoare, judele Blount, susţinut cu aprindere de judele Hanwell, îl luă deoparte şi insistă ca Martin să facă o cerere de înscriere la ***„Styx”*** — clubul ultraselect, din care făceau parte nu numai oamenii bogaţi, ci şi oamenii cu faimă. Dar Martin refuză şi fu mai nedumerit decît oricînd.

Distribuirea manuscriselor îi lua foarte mult timp. Era mereu asaltat de cererile editorilor. Se descoperise că e un valoros stilist, şi încă unul sub al cărui stil se ascundea o substanţă de mare adîncime. După ce publică ***Leagănul frumuseţii, Northern Review*** îi scrise, solicitîndu-i încă cinci ori şase eseuri similare, pe care Martin le-ar fi putut furniza imediat, dacă anterior ***Burton’s Magazine,*** o revistă pusă pe speculaţii îndrăzneţe, nu s-ar fi oferit să-i cumpere cinci eseuri la preţul de cinci sute de dolari bucata. Martin răspunsese că poate satisface comanda, dar numai la o mie de dolari bucata. Îşi adusese aminte că toate acele manuscrise fuseseră refuzate de chiar revistele care acum le cereau cu atîta insistenţă. Şi refuzul lor de atunci fusese rece, mecanic, stereotip. Atunci îl împinseseră pînă în pragul desperării, dar acum voia

şi el să le scoată sufletul. ***Burton's Magazine*** plăti preţul cerut pentru cele cinci eseuri, iar restul de patru îi fură luate, la acelaşi preţ, de ***Mackintosh's Monthly,*** deoarece ***Northern Review*** fiind prea săracă abandonă cursa. În acest fel văzură lumina ***Marii pontifi ai tainelor, Visătorii de minuni, Măsura propriului Eu, Filozofia iluziei, Zeu şi lut, Artă şi biologie, Critici şi eprubete, Pulbere de stele*** şi ***Elogiul cămătăriei*** — şi toate stîrniră furtuni, discuţii şi controverse îndelungate.

Editorii îi scriau acum cerîndu-i să fixeze propriile lui condiţii, ceea ce el şi făcu, dar numai pentru lucrurile pe care le avea scrise. Refuză cu hotărîre să se angajeze în vreo lucrare nouă. Numai gîndul că ar mai putea pune vreodată condeiul pe hîrtie îl scotea din minţi. Îl văzuse pe Brissenden sfîşiat în bucăţi de gloata dezlănţuită şi, în ciuda faptului că pe el gloata îl aclama, încă nu uitase acea lovitură şi nu putea să aibă nici un respect pentru gloată. Propria lui popularitate i se părea o trădare şi o jignire adusă lui Brissenden. Îi făcea greaţă, dar se hotărî să continue, ca să strîngă bani.

Primi de la directorii de edituri sau reviste şi scrisori de felul acesteia:

„Cam cu un an în urmă, spre marea noastră părere de rău, ne-am văzut nevoiţi să refuzăm publicarea volumului dumneavoastră de poeme de dragoste, La vremea respectivă am fost adînc impresionaţi de valoarea acestor poeme, dar anumite considerente imperative ne-au împiedicat să le reţinem. În cazul în

care ele se mai află încă la dispoziţia dumneavoastră, şi dacă veţi binevoi să ni le înaintaţi, am fi foarte fericiţi să le publicăm în întregime şi în condiţiile pe care veţi înţelege să le stabiliţi. Sîntem, de asemenea, dispuşi să vă oferim cele mai avantajoase condiţii pentru tipărirea lor în volum.”

Martin reluă vechea lui tragedie în versuri albe şi le-o trimise în locul poemelor de dragoste. Înainte de a o pune la poştă o reciti şi fu foarte adînc impresionat de stîngăciile care trădau pe începător şi de evident slaba ei realizare. Totuşi o trimise; şi fu publicată, spre eternul regret al redacţiei respective. Publicul fu indignat şi nu-i veni să creadă. Era prea uriaşă distanţa de la înalta măiestrie a lui Martin Eden şi pînă la amestecătura aceea de cuvinte seci. Se spuse chiar că nu el o scrisese, că revista o contrafăcuse cu destul de multă stîngăcie, sau că Martin Eden pornise pe urmele lui Dumas-tatăl şi după ce ajunsese în culmea gloriei punea pe alţii să scrie în locul lui. Cînd însă explică limpede că tragedia nu era decît o primă încercare din copilăria sa de scriitor şi că revista nu se declarase mulţumită pînă nu o căpătase, lumea făcu haz pe socoteala revistei, în a cărei redacţie se făcură o serie de schimbări. Tragedia nu apăru niciodată în volum, cu toate că Martin încasase un avans asupra drepturilor de autor.

Coleman’s Weekly îi trimise lui Martin o telegramă lungă de tot, care costa cam trei sute de dolari, oferin- du-i o mie de

dolari de articol pentru o serie de douăzeci de articole. Pentru asta, Martin ar fi trebuit să călătorească prin Statele Unite, toate cheltuielile urmînd să fie suportate de revistă, şi să scrie despre ce ar fi găsit el de cuviinţă. În telegramă erau menţionate o serie de teme, numai cu titlu de exemplu, pentru a-i arăta cît de larg i-ar fi fost cîmpul de alegere. Singura obligaţie era aceea de a se limita la teritoriul Statelor Unite. Martin răspunse telegrafic că regretă dar nu poate accepta oferta; telegrama o expedie însă cu taxa inversă.

Wiki-Wiki, publicată în ***Warren's Monthly,*** avu un succes fulgerător. După aceea apăru şi într-un volumaş separat, tipărit în condiţii excepţionale şi frumos ilustrat, făcînd o vîlvă nemaipomenită şi vînzîn- du-se ca pîinea caldă. Criticii erau unanimi în a afirma că nuvela aceasta avea să-şi ocupe locul cuvenit alături de cele două vestite bucăţi scrise de doi mari clasici ai literaturii: ***Spiriduşul din sticlă***[1] şi ***Pielea de Sagri***[2].

Cu toate acestea publicul întîmpină volumul ***Fumul bucuriei*** cu răceală şi cu îndoieli. Morala şi prejudecăţile burgheze erau jignite de îndrăzneala şi originalitatea schiţelor din volum; dar după ce la Paris traducerea făcută imediat stîrni un entuziasm de ne- descris, cititorii britanici şi americani urmară exemplul parizian şi cumpărară atît de multe exemplare, încît Martin izbuti să determine o editură aşa de conservatoare

[1] Nuvela ***The Bottle Imp*** a lui Stevenson.

[2] Nuvela ***La peau de chagrin*** a lui Balzac.

ca „Singletree, Darnley & Co.” să-i acorde douăzeci şi cinci la sută neto pentru o a treia şi treizeci la sută neto pentru o a patra carte. În aceste două volume fură incluse toate schiţele şi nuvelele mai scurte pe care le scrisese, atît cele apărute, cît şi cele care erau în curs de apariţie în ziare sau reviste. ***Dangătul clopotelor*** şi povestirile lui de groază alcătuiau un volum; celălalt cuprindea ***Aventura, Cazanul, Vinul vieţii, Vîrtejul, Strada cotită*** şi alte patru nuvele. Editura „Meredith-Lowell” reuşi să pună mîna pe colecţia de eseuri, iar editura „Maximillian” obţinu ***Poemele marine*** şi ***Ciclul dragostei,*** dar poeziile din acest de pe urmă grup fură publicate mai întîi în ***Ladies' Home Companion,*** care-i plăti drepturi exorbitante.

Cînd ajunse să vîndă şi ultimul manuscris, Martin scoase un oftat de uşurare. Castelul cu pereţi de verdeaţă şi schoonerul alb şi plin de alămuri erau la în- demîna lui. În orice caz dovedise netemeinicia părerii lui Brissenden, care socotea că nici un lucru de valoare nu poate ajunge să vadă lumina tiparului în reviste. Succesul său arăta limpede că Brissenden se înşelase. Şi totuşi, fără să înţeleagă nici el prea bine de ce, Martin avea impresia că pînă la urmă tot Brissenden avusese dreptate. Pricina de căpetenie a succesului era ***Ruşinea soarelui*** şi nu meritul scrierilor lui. Succesul acestor scrieri era ceva cu totul întîmplător. Toate fuseseră respinse de nenumărate ori de reviste. Publicarea ***Ruşinii soarelui*** dăduse loc la o contro-

versă şi prin asta silise oarecum soarta să treacă de partea lui. Dacă n-ar fi existat ***Ruşinea soarelui*** n-ar fi existat nici cotitura în atitudinea sorţii faţă de el şi dacă nu s-ar fi produs acel miracol cu vîlva stîrnită în jurul ***Ruşinii soarelui,*** din nou acea cotitură nu ar fi avut loc. „Singletree, Darnley & Co.” recunoscuseră că era vorba de un miracol. Nu tipăriseră întîi decît o ediţie de o mie cinci sute de exemplare, pentru că nu puteau fi siguri că vor reuşi s-o vîndă. Erau oameni cu experienţă în branşa asta şi nimeni nu fusese mai surprins decît ei de succesul neaşteptat al cărţii. A fost un adevărat miracol. Niciodată n-au izbutit să înţeleagă cum se produsese miracolul şi în fiecare scrisoare pe care i-o scriau, Martin regăsea urmele respectului deferent stîrnit de acea primă întîmplare misterioasă. Era inexplicabil. Pur şi simplu se întîmplase. În ciuda experienţei care părea să indice că aşa ceva era imposibil, lucrul se întîmplase totuşi.

Judecînd astfel, Martin ajunsese să se îndoiască de realitatea popularităţii lui. Burghezia şi nu altcineva îi cumpăra cărţile şi-i umplea buzunarele cu aur, iar din puţinul pe care-l ştia el despre burghezie nu izbutea să-şi dea seama cam ce ar fi putut aprecia sau înţelege burghezii din scrierile lui. Adevărata frumuseţe şi forţă a celor scrise de el nu însemnau nimic pentru sutele de mii de oameni care-l aclamau şi-i cumpărau cărţile. El nu era decît un capriciu trecător, aventurierul care năvălise în Parnas într-un moment cînd pe zei îi

furase somnul. Sutele de mii îl citeau şi-l aclamau cu aceeaşi animalică lipsă de înţelegere cu care tăbărîseră asupra ***Ephemerei*** lui Brissenden şi hăcuiseră poemul — nu erau decît o haită de lupi care-i lingeau mîna în loc să-l sfîşie. Lingerea mîinii sau sfîşierea rămîneau doar o chestiune de întîmplare. Un singur lucru ştia cu deplină certitudine: ***Ephemera*** era infinit mai valoroasă decît tot ce scrisese el. Infinit mai mare decît tot ce avea el în făptura lui. Era un poem sortit să răzbată peste veacuri. Prin urmare tributul pe care i-l plătea gloata se dovedea cu adevărat un tribut jalnic şi de nimic, fiindcă aceeaşi gloată terfelise ***Ephemera,*** tăvălind întreg poemul în mocirlă. Oftă din adîncul rărunchilor, dar cu satisfacţie. Era fericit că vînduse pînă şi ultimul manuscris şi că în sfîrşit toată povestea asta avea să se încheie.

Capitolul XLIV

Domnul Morse îl întîlni pe Martin în birourile hotelului „Metropole”. Dacă se afla acolo numai din întîmplare, venit pentru alte treburi, sau dacă venise cumva în scopul anumit de a-l invita la masă, Martin nu reuşi să afle cu precizie niciodată, deşi înclina către cea de-a doua ipoteză. Oricum, se trezi invitat la masă de domnul Morse, de însuşi domnul Morse, tatăl lui Ruth, care îi interzisese să-i mai calce în casă şi care rupsese logodea.

Martin nu era supărat. Nu se simţea nici măcar ofensat. De aceea îl suportă pe domnul Morse, întrebîndu-se tot timpul cum s-o fi simţind cineva care se umileşte în halul acesta. Nu refuză invitaţia. O amînă pentru mai tîrziu, în chip vag şi fără să-şi ia nici un angajament precis, interesîndu-se însă de starea familiei, mai cu seamă de doamna Morse şi de Ruth. Rosti numele lui Ruth fără nici o ezitare, cu tonul cel mai firesc, deşi în sinea lui fu surprins că nu e străbătut de nici un fior şi nu mai simte vechea şi atît de obişnuita zvîcnire a inimii şi năvală a sîngelui fierbinte.

Era foarte deseori invitat la masă — şi cîteodată accepta invitaţiile. Existau oameni care căutau prilejul să-i fie prezentaţi numai pentru a-l putea invita. Între timp Martin continua să se minuneze din pricina acelui lucru de nimic, care începuse să devină foarte important. Bernard Higginbotham îl invită la masă. De data asta mirarea lui fu fără margini. Îşi aduse aminte de zilele în care crăpa de foame şi cînd nimeni nu-l invita la masă. În acele zile ar fi avut nevoie să i se dea mese; atunci era sleit de puteri şi aproape leşinat de foame şi atunci slăbea din pricină că n-avea ce să mănînce. În asta consta întreg paradoxul. Pe vremea cînd avea nevoie de mese, nimeni nu i le oferea; acum însă, cînd ar fi putut să-şi plătească singur şi o sută de mii de ospeţe şi cînd începea să-i piară pofta de mîncare, plouau invitaţiile la masă. Dar de ce? Nu exista aici nici un fel de dreptate şi el n-avea nici cel mai mic merit. El nu se schimbase cu nimic.

Tot ce realizase el era împlinit încă de pe vremea aceea. Domnul şi doamna Morse îl osîndiseră, spunînd că e un leneş şi un pierde-vară, iar prin intermediul lui Ruth îl îndemnaseră să intre funcţionăraş într-un birou. Ba mai mult decît atît, cei doi cunoscuseră ce scrisese el încă de pe vremea de-atunci. Ruth le dăduse toate manuscrisele lui, unul după altul. Le citiseră. Exact aceleaşi manuscrise îl făcuseră să umple coloanele ziarelor cu numele lui şi tocmai numele lui răspîndit pe toate paginile ziarelor îi îndemna acum să-l invite la masă.

Un lucru era sigur: familia Morse nu catadicsise să-l accepte pentru ceea ce reprezenta el sau scrisul lui. Prin urmare nici acum nu puteau să-l dorească pentru el însuşi ori pentru ce scrisese el, ci pentru faima de care era înconjurat, fiindcă acum ajunsese să fie „cineva” şi — de ce nu? — pentru că avea o sută de mii de dolari sau cam atît. În felul acesta evalua societatea burgheză oamenii, dar cine era el ca să poată pretinde să fie măsurat după alt etalon? Dar el era un om mîndru. Dispreţuia acest sistem de măsurătoare. Dorea să fie preţuit pentru ceea ce reprezintă el însuşi, sau pentru munca lui care, la urma urmei, era o expresie a personalităţii sale. În felul acesta îl preţuia Lizzie. Ba pentru ea scrisul lui nu avea nici o însemnătate. Lizzie îl preţuia numai pe el. În acelaşi fel îl aprecia şi Jimmy, instalatorul, dimpreună cu vechea lui ceată. Îi dovediseră lucrul acesta de nenumărate ori, pe vremea cînd trăia în mijlocul lor; i-o dovediseră în duminica aceea de la Shell

Mound Park. De scrisul lui puţin le păsa. Omul pe care-l iubeau ei şi pentru care se arătau oricînd gata să se bată era doar el, Mart Eden, unul de-ai lor şi un flăcău de ispravă!

Mai era pe urmă Ruth. Îl iubise pentru el însuşi, despre asta nu încăpea îndoială. Şi totuşi, oricît de mult l-ar fi iubit, iubise mult mai temeinic scara burgheză de valori. Se împotrivise proiectelor scriitoriceşti ale lui Martin şi, după părerea sa, în primul rînd pentru că prin ele nu cîştiga bani. La asta se mărginiseră aprecierile ei asupra ***Ciclului dragostei.*** Şi ea îl îndemnase stăruitor să-şi găsească o slujbă. Ce-i drept, ştiuse să îndulcească pilula pomenind despre o „situaţie”, dar în fond era vorba despre acelaşi lucru şi formularea de atunci îi rămăsese în minte. Îi citise tot ce scria — poeme, nuvele, eseuri — ***Wiki-Wiki, Ruşinea soarelui,*** absolut tot. Iar ea îl îndemnase totdeauna şi cu mare insistenţă să-şi găsească o slujbă, să se apuce de muncă... Doamne, Dumnezeule, ca şi cum n-ar fi muncit, renunţînd la somn, sleindu-şi însăşi puterea de viaţă numai şi numai ca să fie demn de ea.

Şi aşa lucrul cel de nimic începu să crească. Martin era voinic şi se simţea bine, mînca regulat, dormea mult, dar cu toate astea lucrul acela de nimic devenea o obsesie. Scrierile lui erau atunci lucru împlinit. Expresia asta îi răsuna mereu în creier. Într-o zi se afla la etajul de deasupra „Băcăniei Higginbotham” şi şedea la masă, vizavi de Bernard Higginbotham, cu ocazia unuia dintre prînzurile îmbelşugate de duminică,

străduindu-se din răsputeri să se stăpînească şi să nu urle:

„La vremea aceea opera era realizată! Şi acum mă hrăneşti, dar pe atunci mă lăsai să crăp de foame, îmi interziceai să-ţi calc pragul şi mă înjurai pentru că nu voiam să-mi găsesc o slujbă. Iar munca mea era cu totul împlinită, scrisesem aproape tot ce am scris. Şi acum, dacă spun ceva, vorbele pe care voiai să le rosteşti îţi mor pe buze; îmi sorbi cuvintele şi asculţi cu atenţie plină de respect orice aş spune. Îţi spun că partidul din care faci parte este plin de putreziciune şi de şperţari, iar în loc să te înfurii faci doar «hm» şi «de!» şi admiţi că este mult adevăr în ce spun eu. Şi de ce? Pentru că am ajuns un om cu faimă; pentru că am bani, bani mulţi. Nu pentru că sînt Martin Eden, un flăcău de ispravă şi nu tocmai prost. Aş putea să-ţi spun că luna e făcută din brînză verde şi te-ai declara îndată de acord, sau cel puţin n-ai face nici o obiecţie, pentru că acum am dolari, maldăre de dolari. Şi tot ce-am creat eu era terminat; totul era împlinit, crede-mă, încă pe vremea cînd mă scuipai, de parc-aş fi fost un gunoi."

Dar Martin nu urlă. Gîndurile acestea i se învolburau în minte într-un vîrtej necurmat, dar el zîmbea şi izbutea să rămînă îngăduitor. Cînd Martin tăcu, cufundat în gînduri, Bernard Higginbotham prinse a vorbi. Şi el izbîndise, şi el era un om de succes şi se mîndrea cu asta. Şi răzbătuse singur. Nimeni nu-i dăduse nici o mînă de ajutor. Nu era dator nimănui nimic. Îşi împlinea conştiincios datoriile cetăţeneşti şi întreţinea o familie

numeroasă. Iar pe lîngă toate astea exista pe lume şi „Băcănia Higginbotham”, acest monument al propriei sale priceperi şi hărnicii. El unul iubea „Băcănia Higginbotham” aşa cum alţii îşi iubesc nevestele. Îşi deschise inima în faţa lui Martin, arătîndu-i cu cîte strădanii şi cu cîtă grijă înjghebase el băcănia. Iar de-acum înainte avea şi alte planuri cu ea, planuri mari. Cartierul se dezvolta repede şi prăvălia lui devenea mult prea mică. Dacă ar avea ceva mai mult spaţiu, ar putea să aducă prăvăliei o mulţime de îmbunătăţiri, care să-i uşureze munca şi să-i sporească deverul. Dar n-o să se lase el pînă n-o ajunge şi aici. De pe acum făcea toate sforţările ca să apropie ziua cînd va fi în stare să cumpere terenul de alături ca să ridice o altă clădire cu etaj. Camerele de la etaj le-ar fi dat cu chirie, iar în ambele clădiri la parter s-ar întinde „Băcănia Higginbotham”. Ochii îi sticliră cînd pomeni de firma cea nouă care avea să se întindă peste faţadele ambelor clădiri.

Martin uită să-l mai asculte. Refrenul „lucru împlinit” îi răsuna mereu în minte şi acoperea vorbele celuilalt. Dar refrenul acesta îl aducea în pragul nebuniei şi de aceea se strădui să scape de el.

— Cît spuneai că ar costa? întrebă el deodată.

Cumnată-su se opri la mijlocul unei fraze prin care explica avantajele comerciale oferite de cartier. Nu spusese cît l-ar fi costat. Dar de ştiut, ştia. Socotise de zeci de ori.

— La preţul de astăzi al materialelor, răspunse el, cred că patru mii de dolari ar fi de ajuns.

— Cu firmă cu tot?

— Firma n-am mai pus-o la socoteală. Asta vine de la sine, din moment ce înălţăm clădirea.

— Dar terenul?

— Încă trei mii.

Domnul Higginbotham se aplecă înainte, lingîndu-şi buzele şi frămîntîndu-şi degetele, cu ochii ţintă la Martin, care se apucase să completeze un cec. Cînd cecul îi fu înmînat, domnul Higginbotham se uită repede la sumă — şapte mii de dolari.

— Da'... ştii... n-aş putea să plătesc mai mult de şase la sută... spuse el cu voce spartă.

Lui Martin îi veni să rîdă, dar nu rîse ci întrebă:

— Şi cît face asta?

— Păi să vedem. Şase la sută... va să zică şase ori şapte... patru sute şi douăzeci de dolari.

— Asta înseamnă treizeci şi cinci de dolari pe lună, nu?

Higginbotham încuviinţă din cap.

— Ei, atunci, dacă n-ai nimic împotrivă, o să aranjăm în felul următor. Martin aruncă o privire către Gertrude. Poţi să-ţi păstrezi capitalul, cu condiţia să foloseşti cei treizeci şi cinci de dolari pe lună pentru plata gătitului, spălatului şi călcatului. Cei şapte mii de dolari sînt ai dumitale dacă garantezi că Gertrude n-o să se mai ocupe niciodată cu treburile astea. S-a făcut?

Domnul Higginbotham înghiţi în sec. Perspectiva ca nevasta să nu se mai ocupe cu treburile gospodăreşti era un ultraj adus zgîrceniei lui. Darul acela princiar îndulcea pilula, dar pilula era cumplit de amară. Să nu mai muncească nevastă-sa! Îi pierise graiul.

— Bine, zise Martin. Atunci am să dau eu cîte treizeci şi cinci de dolari pe lună şi...

Se întinse peste masă ca să ia îndărăt cecul. Dar Bernard Higginbotham puse repede mîna pe el, stri- gînd:

— S-a făcut! S-a făcut!

Cînd se urcă în tramvai, Martin se simţea rău şi era foarte obosit. Mai ridică o dată ochii şi citi firma băcăniei cumnatului său.

— Neruşinatul! gemu el. Porcul! Porcul neruşinat!

După ce ***Ghicitoarea*** apăru în ***Mackintosh's Magazine,*** cu vignete de Berthier şi cu două ilustraţii de Wenn, Hermann von Schmidt uită că odinioară versurile acelea i se păruseră obscene. Le spuse tuturor că fuseseră inspirate de nevastă-sa, avînd grijă ca noutatea asta să ajungă la urechile ziariştilor, după care dădu un interviu unui foarte cunoscut reporter, însoţit de un fotograf tot atît de cunoscut şi de un desenator nu mai puţin vestit. Rezultatul fu o pagină întreagă într-un supliment de duminică, plină de fotografii şi portrete idealizate ale Marianei şi înţesată cu detalii intime despre Martin Eden şi familia lui, dimpreună cu textul integral al poeziei, cules cu litere de o şchioapă, publicat cu autorizaţia specială a lui ***Mackintosh's***

Magazine. Pagina asta provocă mare zarvă în cartier; şi soţii şi mame de familie dintre cele mai cumsecade se arătau mîndre că o cunosc pe sora marelui scriitor, în vreme ce acelea care n-o cunoşteau făceau tot ce le sta în putinţă ca să-şi asigure şi ele acest privilegiu. Hermann von Schmidt rîdea bucuros stînd în micul lui atelier şi hotărî să comande încă un strung.

— Asta-i ceva mai grozav decît orice reclamă — îi spuse el Marianei — şi unde mai pui că nu costă nimic.

— Ar fi bine să-l invităm o dată la masă, propuse ea.

Şi Martin veni la masă şi se strădui să fie pe placul grăsanului de măcelar engros şi încă mai voluminoasei lui neveste, căci aceştia erau oameni de vază şi fără doar şi poate aveau să aibă prilejuri de a da o mînă de ajutor unui tînăr de viitor ca Hermann von Schmidt. De altminteri, numai folosind o astfel de momeală, cum era celebrul lui cumnat, îi putuse tînărul neamţ hotărî să-i facă cinstea de a pofti în casa Iui. Un alt domn care muşcase din aceeaşi momeală era inspectorul reţelei de reprezentanţe ale firmei „Asa Bicycle Company” de pe coasta Pacificului. Hermann von Schmidt dorea să fie în cît mai bune raporturi cu acest domn, deoarece numai prin el ar fi putut căpăta reprezentanţa bicicletelor „Asa” pentru Oakland. De aceea socotea că a-l avea pe Martin cumnat este totuşi un atu de seamă, deşi în adîncul inimii lui nu putea înţelege cum de ajunsese ruda asta a lui acolo unde se afla. În veghea tăcută a nopţilor, cînd nevastă-sa dor-

mea, răsfoise şi el cărţile şi poemele lui Martin şi ajunsese la încheierea că oamenii îşi pierduseră minţile dacă erau în stare să dea banii pe asemenea lucruri.

La fel, în adîncul inimii sale, Martin înţelegea prea bine cum stau lucrurile. Rămînea rezemat de speteaza scaunului şi cerceta cu ochii capul lui von Schmidt, închipuindu-şi că-l pisează cu pumnii atît cît îi place lui şi trimite directă după directă exact acolo unde trebuiau mai cu putere aplicate — în mutra aceea zîmbăreaţă de nemţoi! Cu toate acestea neamţul avusese un gest care lui Martin îi plăcuse. Oricît era de sărac şi de hotărît să răzbată, angajase totuşi o servitoare ca s-o scutească pe Mariana de treburile cele mai grele. Martin discută cu inspectorul reprezentanţelor firmei „Asa”, iar după-masă se retrase împreună cu el şi cu Hermann, căruia îi dădu tot sprijinul financiar ca să poată lua cea mai bună reprezentanţă de biciclete şi accesorii din Oakland. Merse chiar mai departe şi în- tr-o discuţie intimă îi spuse lui Hermann să caute cît mai repede un garaj şi o reprezentanţă de automobile, fiindcă el nu vedea nici o pricină pentru care n-ar putea foarte bine conduce arnîndouă întreprinderile.

La despărţire, cu lacrimi în ochi şi cu braţele încolăcite după gîtul lui, Mariana îi spuse cît de mult ţine la el şi cît de mult îl iubise totdeauna. Ce-i drept, pe la mijlocul acestei declaraţii interveni o pauză foarte lesne perceptibilă, pe care Mariana încercă s-o umple cu încă mai multe lacrimi, sărutări şi vorbe încurcate,

şi pe care Martin o interpretă ca pe o cerere de iertare pentru vremea cînd îşi pierduse încrederea în el şi insistase îndemnîndu-l să-şi caute o slujbă.

— Nu ştie ce să facă şi cum să-şi ţie banii, asta-i fără discuţie, îi mărturisi după aceea Hermann von Schmidt nevestei. S-a înfuriat cumplit cînd i-am pomenit de dobîndă, mi-a spus că nici capitalul nu-l interesează şi că dacă-i mai pomenesc vreodată de asta îmi face zob mutra asta a mea de nemţoi. Chiar aşa mi-a spus... mutra mea de nemţoi! Da' să ştii că-i băiat bun, chiar dacă nu se pricepe la afaceri. M-a ajutat foarte mult şi-i băiat tare de treabă.

Invitaţiile la masă curgeau gîrlă; şi cu cît veneau mai multe, cu atît creştea nedumerirea lui Martin. Fu oaspe de onoare la banchetul de la „Bohemian Club” şi stătu alături de oameni de seamă despre care auzise şi citise toată viaţa lui; iar oamenii aceştia îi explicau pe larg cum în chiar clipa cînd au citit ***Dangătul clopotelor*** în ***Transcontinental*** şi ***Zîna şi perla*** în ***Hornet*** îşi şi dăduseră seama că au de-a face cu un mare scriitor. Doamne, Dumnezeule! Iar eu mueam de foame şi umblam în zdrenţe! gîndea Martin. De ce pe vremea aceea nu-mi ofereaţi nici o masă? Atunci ar fi fost vremea potrivită. Tot ce-am realizat eu era lucru împlinit. Dacă mă îndopaţi acum pentru treaba făcută atunci, de ce nu-mi dădeaţi să mănînc pe vremea cînd aveam nevoie? Nici măcar o literă din ***Dangătul clopotelor*** sau din ***Zîna şi perla*** n-a fost schimbată. Dar nu; voi nu mă îndopaţi

acum pentru munca mea. Mă îndopaţi pentru că toată lumea vrea să-mi dea să mănînc şi pentru că a-mi da mie să mănînc este o cinste. Îmi daţi astăzi să mănînc deoarece sînteţi nişte animale care trăiesc în turmă; pentru că faceţi şi voi parte din gloată; pentru că singurul gînd, automat şi orb, din mintea mulţimii este acum să mă ospăteze. Dar ce rol au aici Martin Eden şi munca depusă de Martin Eden? se întrebă el deznădăjduit, apoi se ridică să răspundă fin şi spiritual unui fin şi spiritual toast.

Şi lucrurile continuau să se desfăşoare mai departe în acelaşi fel. Oriunde s-ar fi aflat:— la Clubul presei, la „Sequoia Club”, la o foarte selectă reuniune, ori la vreun simpozion literar — peste tot se pomenea despre prima apariţie a celor două bucăţi: ***Dangătul clopotelor*** şi ***Zîna şi perla.*** Şi de fiecare dată în mintea lui Martin se pornea vîrtejul înnebunitor al aceleiaşi întrebări fără răspuns: „De ce nu m-aţi îndopat atunci? Doar totul era lucru împlinit. Din ***Dangătul clopotelor*** şi din ***Zîna şi perla*** nu s-a schimbat nici o iotă. Erau la fel de artistice şi la fel de valoroase şi pe vremea aceea. Dar nu pentru valoarea lor mă hrăniţi voi pe mine şi nici din consideraţie pentru vreun rînd din tot ce-am scris eu. Mă ospătaţi pentru că acum e moda ospătatului, pentru că toată gloata a înnebunit, obsedată de ideea de a-l îndopa pe Martin Eden.”

Adesea, în astfel de împrejurări, îi apărea deodată înaintea ochilor o tînără haimana îmbrăcată într-o haină la două rînduri prost croită şi avînd pe cap o pălărie cu boruri tari. Iar haimanaua asta păşea greoi prin mijlocul distinsei asistenţe. Aşa i se întîmplă într-o după-amiază la „Gallina Society” din Oakland. În clipa cînd se ridică de la locul lui şi păşi pe scenă înspre pupitrul de la care trebuia să vorbească, văzu apărînd pe uşa cea mare din fundul sălii tînăra haimana în haină prost croită şi cu pălărie cu boruri tari. Atît de încordată şi plină de interes era privirea lui Martin, încît cinci sute de doamne îmbrăcate după ultima modă întoarseră capul ca să vadă la ce anume se uită. Nu văzură însă decît culoarul pustiu dintre cele două rînduri de fotolii. Dar Martin îl văzu pe tînărul cel necioplit înaintînd cu mers apăsat pe culoarul acela şi se întrebă dacă îşi va scoate cumva pălăria cu boruri tari, care în vedeniile lui niciodată nu-i lipsise de pe cap. Iar tînărul înainta drept pe culoar şi apoi sus pe scenă. Dacă s-ar fi gîndit la tot ce avea de înfruntat de-atunci înainte acea tînără fantomă a lui, poate că Martin ar fi plîns cu hohote de mila ei. Dar fantoma păşi legănat de-a curmezişul scenei, direct către Martin şi se scurse în conştiinţa lui. Cele cinci sute de femei aplaudară delicat cu palmele înmănuşate, dorind să dea curaj sfiosului om celebru, care era musafirul lor. Atunci Martin alungă din minte vedenia aceea, zîmbi şi începu să vorbească.

Inspectorul şcolilor din oraş, un om bătrîn şi de treabă, îl opri o dată pe

Martin pe stradă şi-i aduse aminte de cele petrecute cîndva în chiar cabinetul lui, cînd Martin fusese eliminat din şcoală pentru că se bătuse cu băieţii.

— Încă de multă vreme am citit într-o revistă nuvela ta intitulată ***Dangătul clopotelor*** îi spuse apoi directorul. Parcă ar fi scrisă de Poe. E splendidă. De cum am citit-o, am spus că e un lucru splendid.

„Da, şi în lunile de după ce-a apărut în revistă, de două ori ne-am întîlnit pe stradă şi nu mi-ai răspuns la salut, spuse Martin aproape cu voce tare. De amîndouă dăţile eram lihnit de foame şi mă duceam la Muntele de pietate. Şi totuşi nuvelele acelea erau lucru împlinit. Dar nu-mi răspundeai la salut, nu mă cunoşteai. Astăzi cum de mă cunoşti?"

— Chiar zilele astea îi spuneam neveste-mi — vorbea înainte celălalt — că ar fi bine să te rugăm să vii la masă la noi într-o zi. Nevastă-mea a fost încîntată. Da, da, de-a dreptul încîntată.

— La masă? întrebă Martin pe un ton atît de tăios încît sună mai degrabă ca o ameninţare.

— Cum... sigur... da, la masă... ştii... mănînci şi tu ce s-o găsi... să stai cu fostul tău director, neastîmpă- ratule ce eşti, vorbi directorul nervos, bătîndu-l cu teamă pe umăr, într-o încercare de-a face un gest prietenesc.

Martin plecă pe stradă, păşind ca într-un vis. Se opri la colţ şi privi aiurit în jurul lui.

— Da, să mă ia naiba! şopti el după o vreme. Bătrînelului i-a fost frică de mine.

Capitolul XLV

Într-una din zile veni să-l viziteze Kreis — Kreis cel de la „adevăraţii oameni”; Martin îl primi simţind o adevărată uşurare şi ascultă cu interes ispititoarele amănunte ale unor proiecte îndeajuns de îndrăzneţe ca să-l pasioneze pe un autor de scrieri fantastice, mai puţin însă pe un capitalist în căutare de plasament. Kreis făcu o pauză destul de lungă în expunere, pentru a-i spune că în cea mai mare parte din ***Ruşinea soarelui*** se dovedise a fi un naiv.

— Dar n-am venit aici ca să discutăm filozofie, continuă el. Ceea ce vreau să aflu este dacă te arăţi sau nu dispus să plasezi o mie de dolari în întreprinderea asta?

— Nu, chiar atît de naiv nu sînt, răspunse Martin. Dar uite ce-am să fac. Dumneata mi-ai dat prilejul să trăiesc cea mai măreaţă noapte din viaţa mea. Mi-ai dat un lucru pe care banii nu-l pot oferi. În momentul de faţă am bani şi pentru mine banii nu au nici o valoare. Aş vrea deci să-ţi dau dumitale o mie de dolari, care pentru mine nu preţuiesc nimic, în schimbul bunului fără preţ pe care mi l-ai dat în noaptea aceea. Dumneata ai nevoie de bani. Eu am mai mulţi decît îmi trebuie. Vrei bani. După bani ai venit. N-are rost să-mi înfăţişezi nici un fel de proiecte. Ia-i!

Kreis nu se arătă de loc surprins. Luă cecul şi îl vîrî în buzunar.

— La preţul ăsta m-aş putea angaja să-ţi ofer foarte multe nopţi ca aceea, zise el. -

— Prea tîrziu. Martin clătină din cap. Pentru mine noaptea de atunci va fi unică. M-am simţit în paradis. Ştiu că pentru dumneata este ceva obişnuit. Dar pentru mine n-a fost. Niciodată în viaţă nu voi mai trăi asemenea momente sublime. Am terminat cu filozofia. Nu vreau să mai aud niciodată vreo vorbă despre ea.

— Este primul dolar pe care l-am cîştigat cu filozofia de cînd mă ştiu pe lume, comentă Kreis, oprin- du-se în prag. Şi cum am pus eu mîna pe-un ban, s-a şi stricat piaţa.

Trecînd într-o zi cu trăsura pe lîngă Martin, doamna Morse îl salută şi-i zîmbi. Martin zîmbi şi el şi-şi ridică pălăria. Întîmplarea nu-l impresionă de loc. Cu o lună înainte poate l-ar fi scîrbit, sau poate i-ar fi trezit curiozitatea şi l-ar fi îndemnat să facă fel de fel de presupuneri cu privire la starea ei sufletească din momentul cînd îi zîmbise. Acum însă nu-i provocă nici un gînd. În chiar clipa următoare uită cu totul întîmpîarea. Uită de ea, aşa cum uita de primărie sau de palatul lui „Central Bank” după ce trecea de ele. Dar mintea lui fusese totdeauna neobişnuit de activă. Gîndurile i se învîrteau mereu în cerc, iar centrul acelui cerc era alcătuit din cuvintele „lucru împlinit”; şi expresia asta îi rodea creierul ca un vierme neadormit. Dimineaţa cu ea în minte se trezea. Noaptea îi tulbura visele. Orice senzaţie venită de la viaţa din jur, din

clipă în care îi pătrundea în conştiinţă, se transforma în „lucru împlinit”. Mergînd pe drumul celor mai strînse construcţii logice ajungea la concluzia că era un nimic, că nu avea nici un fel de valoare. Mart Eden- haimanaua şi Mart Eden-marinarul existaseră cu adevărat şi existaseră în fiinţa lui; însă Martin Eden-ma- rele-scriitor nu exista. Martin Eden-marele-scriitor era ca un fel de abur ridicat din mintea gloatei şi tot gloata întruchipase acest abur în făptura lui Mart Eden-haimanaua şi marinarul. Dar pe el nu-l putea păcăli. Nu el era mitul strălucitor căruia gloata i se închina şi-i aducea ca prinos mese îmbelşugate. El ştia mult mai multe decît gloata.

Citea articolele privitoare la el publicate prin reviste şi-şi privea lung portretele, pînă cînd ajungea să nu mai poată face nici o legătură între el şi pozele acelea. El era omul care trăise, se zbuciumase şi iubise; care fusese băiat de treabă, plin de îngăduinţă faţă de toate nimicniciile vieţii; care slujise în teugă, hoinărise pe meleaguri îndepărtate şi-şi condusese ceata la luptă în zilele de odinioară. Era omul care mai întîi rămăsese fără glas în faţa miilor de volume din biblioteca publică şi după aceea ştiuse să se descurce printre ele şi ajunsese să le stăpînească; era omul care zăbovise pînă la miezul nopţii lîngă lampa cu gaz şi pusese în pat un pinten şi scrisese el însuşi cărţi. Un singur lucru nu putea fi cu nici un chip: acea uriaşă poftă de mîncare pe care gloata se zbătea ca de ceasul morţii s-o îndestuleze.

Citea totuşi şi lucruri care-l amuzau. Toate revistele îşi disputau gloria de a-l fi descoperit. Cei de la ***Warren's Monthly*** făceau cunoscut cititorilor că în permanenţă se străduise să descopere talente noi şi că ei îl prezentaseră mai întîi publicului, printre alţii, pe Martin Eden. ***The White Mouse*** revendica aceeaşi onoare: la fel şi ***Northern Review*** şi ***Mackintosh's Magazine,*** pînă ce fură reduse la tăcere atunci cînd ***Globe*** scoase triumfător la iveală paginile în care zăceau înmormîntate masacratelele ***Poeme ale mării. Youth and Age,*** care izbutise să apară din nou după ce aranjase aşa fel lucrurile încît să nu-şi mai plătească creditorii, revendică de asemenea prioritatea, publicînd o notă care nu fu citită decît de copiii nevîrstnici ai fermierilor. ***Transcontinental*** făcu o declaraţie sobră şi convingătoare despre modul cum l-a descoperit pe Martin Eden, dar această declaraţie fu dezminţită cu vehemenţă de ***Hornet*** care scoase gălăgios la iveală numărul cu nuvela ***Zîna şi perla.*** Modestele merite ale editurii „Singletree, Darnley & Co." se pierdură cu totul în zarva generală. De altminteri editura nici nu avea o revistă în care să-şi poată revendica mai zgomotos drepturile.

Ziarele calculau sumele încasate de Martin ca drepturi de autor. Pe o cale sau alta, ofertele formidabile pe care i le făceau revistele ajunseseră cunoscute şi popii din Oakland îi făceau vizite de curtoazie, în timp ce milogii de profesie îi trimiteau zilnic teancuri de scrisori. Dar pacostea cea mai mare erau femeile. Foto-

grafiile lui fuseseră publicate în nenumărate exemplare şi scribii specializaţi îi exploatară pe scară largă figura dîrză şi bronzată, cicatricele, umerii largi, ochii săi luminoşi şi adînci şi obrajii uşor scofîlciţi, ca de ascet. Citind mai ales indicaţiile din urmă, Martin îşi aminti de sălbatica lui tinereţe — şi zîmbi. Foarte adesea, printre femeile pe care le întîlnea, observa cînd pe una, cînd pe alta cum îl cercetează, îi apreciază puterile şi-l găseşte pe plac. Atunci rîdea în sinea lui. Îşi amintea de avertismentul lui Brissenden şi iarăşi rîdea. Femeile nu mai aveau cum să-l tîrască în prăpastie, de asta era încredinţat. Trecuse de faza primejdioasă.

Într-o seară, pe cînd o conducea pe Lizzie la şcoala serală, fata observă privirea aruncată către Martin de o femeie frumoasă şi bine îmbrăcată din clasa burgheză. Privirea aceea fusese puţin cam prea insistentă şi cam prea aprinsă. Lizzie ştia ce vrea să spună o astfel de privire şi tot trupul i se crispă de mînie. Martin observă şi, dîndu-şi seama care fusese pricina, îi spuse că începuse să se obişnuiască de mult cu ocheadele astea şi că îl lăsau total indiferent.

— Ba ar trebui să te intereseze, îi spuse ea privin- du-l cu ochi scînteietori. Eşti bolnav, să ştii că asta-i pricina.

— În viaţa mea n-am fost mai sănătos decît acuma. Cîntăresc cu trei kilograme mai mult decît am avut vreodată.

— Nu la trup eşti bolnav. La cap. A sărit o rotiţă de la maşinărie. Chiar şi eu, care nu mă pricep, văd treaba asta.

Martin păşi mai departe alături de ea, cufundat în gînduri.

— Aş da orice să văd că te smulgi din starea asta, izbucni deodată Lizzie. Ar trebui să te intereseze cînd femeile se uită la tine în felul acela şi cînd eşti un om aşa cum eşti. Nu e firesc să faci altfel. Purtarea ta este purtarea unui fătălău. Dar tu numai fătălău nu eşti. Nu ştiu dacă mă crezi, dar aş vrea din tot sufletul şi aş fi bucuroasă dacă s-ar ivi o femeie care să te intereseze.

După ce o lăsă pe Lizzie la şcoala serală, se întoarse la „Metropole”.

De cum intră în apartament, se trînti într-un fotoliu şi rămase nemişcat, privind drept înaintea lui. Nu picotea. Nici nu se gîndea. Mintea îi era pustie, afară de momentele în care amintiri nechemate prindeau formă, culoare şi strălucire chiar sub pleoapele lui. Vedea acele imagini, dar numai foarte vag îşi dădea seama de existenţa lor — cel mult ca prin vis. Şi totuşi nu dormea. O singură dată se ridică în capul oaselor şi se uită la ceas. De-abia opt. N-avea nimic de făcut şi era prea devreme ca să se vîre în pat. Apoi mintea i se goli din nou şi imaginile începură iar să-i apară şi să-i dispară de sub pleoape. În imaginile acelea nu era nimic limpede. Fără greş i se arătau ţesături de frunze şi tufişuri printre care se strecurau razele fierbinţi ale soarelui.

Îl trezi o bătaie în uşă. Nu adormise, aşa încît mintea lui legă de îndată ciocănitul în uşă de sosirea vreunei telegrame, a vreunei scrisori sau a vreuneia dintre fetele de serviciu care

aducea rufăria curată de la spălătorie. Cînd răspunse „Intră”, se gîndea la Joe şi se-ntreba pe unde o fi rătăcind acum.

Se gîndi mai departe la Joe şi nu se întoarse spre uşă. O auzi cum se închide încetişor. Apoi urmă o tăcere lungă. Uită că bătuse cineva, începu să privească din nou cu ochi goi drept înaintea sa şi atunci auzi suspinele unei femei. Erau suspine involuntare, spasmodice, stăpînite şi înăbuşite — de toate acestea îşi dădu seama în timp ce se întorcea spre uşă. În clipa care urmă sări drept în picioare.

— Ruth! strigă el ameţit şi încremenit de mirare.

Ruth era albă şi trasă la faţă. Rămăsese lipită de uşă, cu o mînă sprijinindu-se de ea şi cu cealaltă apăsată de-a lungul trupului. Întinse amîndouă braţele către el, într-un gest de rugă, şi păşi înainte, să-l în- tîmpine. Cînd Martin îi apucă palmele, ca s-o conducă înspre fotoliu, văzu că erau reci ca gheaţa. Trase un alt fotoliu lîngă cel în care şedea Ruth şi se aşeză pe braţul lui voluminos. Era prea tulburat ca să poată vorbi. În cugetul său, povestea cu Ruth fusese încheiată şi pecetluită. Se simţea exact aşa cum s-ar fi simţit dacă spălătoria de la Shelley Hot Springs ar fi năvălit dintr-o dată în hotelul „Metropole”, cu toată rufăria care trebuia spălată într-o săptămînă, aşteptîndu-l pe el să treacă de îndată la lucru. De mai multe ori fu cît pe aci să deschidă gura şi să vorbească, dar de fiece dată şovăi.

— Nimeni nu ştie că sînt aici, zise Ruth cu glas stins şi zîmbind rugător.

— Ce-ai spus? întrebă Martin.

Fu surprins de sunetul propriului său glas.

Ruth repetă aceleaşi cuvinte.

— A! spuse el, apoi se întrebă cam ce ar mai putea să adauge.

— Te-am văzut intrînd, apoi am aşteptat cîteva minute.

— A! făcu Martin din nou.

Niciodată în viaţă n-avusese limba aşa de împiedicată. În capul lui nu mai exista nici măcar o singură idee. Se simţea prostănac şi fricos, dar cu nici un preţ nu putea chema în minte un gînd pe care să-l exprime în vorbe. Ar fi fost mai simplu dacă peste el ar fi năvălit spălătoria de la Shelley Hot Springs. Şi-ar fi suflecat mînecile şi s-ar fi apucat de treabă.

— Şi pe urmă ai intrat înăuntru, zise el în cele din urmă.

Ruth încuviinţă din cap, făcînd o figură puţintel poznaşă şi-şi slăbi legătura baticului de la gît.

— Te-am văzut mai întîi de pe partea cealaltă a străzii, cînd erai cu fata aceea.

— A, da, zise Martin cu simplitate. Am condus-o la şcoala serală.

— Ei, ce spui? Nu-ţi pare bine că mă vezi? întrebă Ruth la sfîrşitul unei alte perioade de tăcere.

— Ba da, cum nu, zise el grăbit. Dar nu e cam imprudent să vii aici?

— M-am strecurat fără să mă vadă nimeni. Nimeni nu ştie unde sînt. Voiam neapărat să te văd. Am venit să-ţi spun că am fost o proastă. Am venit pentru că nu mai puteam să îndur, pentru că inima îmi poruncea să viu, pentru că... pentru că voiam să viu.

Se aplecă puţin înainte, se ridică din fotoliu şi veni către el. Îşi lăsă o clipă mîna pe umărul lui, respirînd repede şi greoi, apoi i se strecură în braţe. Iar atunci se trezi firea lui bună şi mărinimoasă, care nu-i îngăduia să facă rău; ştiind că a o respinge în clipele cînd se oferă singură înseamnă a da cea mai grea şi dureroasă lovitura unei femei, îşi petrecu braţele pe după trupul ei şi o strînse spre sine. Dar îmbrăţişarea era lipsită de căldură şi braţul care strîngea nu aducea mîngîiere, nu dezmierda. Venise în braţele lui şi el o cuprinsese, atîta tot. I se cuibări la piept şi pe urmă, schimbîndu-şi poziţia, mîinile îi alunecară în sus şi se opriră pe gîtul lui. Dar carnea nu i se mai aprinse la atingerea mîinilor acelora şi rămase sfios şi încurcat.

— De ce tremuri aşa? întrebă Martin. Ţi-e frig? Vrei să aprind gazul?

Făcu o mişcare, încercînd să se desprindă, dar ea se strînse şi mai tare în trupul lui, dîrdîind.

— Din pricina nervilor, zise ea clănţănind din dinţi. Într-o clipă îmi trece. Uite, mi-e mult mai bine.

Tremurul o părăsi treptat. Martin o mai ţinea încă în braţe, dar îi pierise orice nedumerire. Acum ştia pentru ce venise la el.

— Mama voia să mă mărit cu Charley Hapgood, i se destăinui Ruth.

— Charley Hapgood, tipul acela care nu spune decît platitudini? mormăi Martin. Apoi adăugă: Iar acuma am impresia că ar vrea să te măriţi cu mine.

Nu spusese asta cu ton de întrebare. O rostise ca pe o certitudine şi înaintea

ochilor începură să-i joace coloanele de cifre ale drepturilor lui de autor.

— N-ar avea nimic împotrivă, asta ştiu sigur, zise Ruth.

— Crede că aş fi o partidă bună?

Ruth încuviinţă din cap.

— Şi cu toate astea, nu sînt acum cu nimic mai bun decît eram pe vremea cînd a rupt logodna, vorbi Martin dus pe gînduri. Nu m-am schimbat de loc. Sînt acelaşi Martin Eden, deşi într-o anume privinţă sînt ceva mai rău... acuma fumez. Nu miros a tutun?

În loc de răspuns, Ruth îi puse pe buze degetele răşchirate făcînd gestul acesta cu graţie şăgalnică, aşteptînd pe urmă sărutul care altădată urma fără greş. Dar buzele lui nu făcură nici o mişcare de alint. Aşteptă pînă ce Ruth îşi retrase degetele, apoi urmă:

— Nu m-am schimbat. Nu mi-am găsit nici o slujbă. Nici măcar nu umblu să caut una. Ba mai mult, nici n-am de gînd să umblu de-acum încolo. Şi încă mai cred şi astăzi că Herbert Spencer este un om mare şi nobil, iar judecătorul Blount un măgar ca toţi măgarii. Am luat masa cu el chiar seara trecută, aşa că am de unde şti.

— Dar cînd te-a invitat tata, n-ai vrut să primeşti, îl certă Ruth.

— Va să zică ştii de povestea asta! Cine l-a trimis? Mama ta?

Nici un răspuns.

— Prin urmare ea l-a trimis. M-am gîndit eu. Iar acuma am impresia că te-a trimis şi pe tine.

— Nimeni nu ştie că sînt aici, protestă Ruth. Îţi închipui cumva că mama mi-ar îngădui să fac una ca asta?

— Dar să te măriţi cu mine ţi-ar îngădui, nu mă îndoiesc nici o clipă.

Ruth scoase un ţipăt ascuţit:

— Oh, Martin, nu fi aşa de crud. Nu m-ai sărutat nici măcar o singură dată. Eşti ţeapăn ca o stană de piatră. Gîndeşte-te numai la ce am cutezat eu să fac. Privi în jurul ei cu o tresărire, dar privirea aceea era plină mai mult de curiozitate. Gîndeşte-te măcar unde mă aflu.

„Mi-aş da viaţa pentru tine! Viaţa mi-aş da-o!” Vorbele Iui Lizzie îi răsunau în auz.

— Dar de ce n-ai îndrăznit înainte? întrebă el aspru. Cînd n-aveam slujbă? Cînd crăpăm de foame? Cînd eram exact cel care sînt acum şi ca om, şi ca artist, acelaşi Martin Eden? Întrebarea asta mi-am pus-o şi mi-am răspus-o de mii de ori… nu numai cu privire la tine, dar cu privire la toată lumea. Vezi bine că nu m-am schimbat cu nimic, deşi neaşteptata măsură în care astăzi, deodată, sînt apreciat, mă sileşte să verific neîncetat lucrul acesta. Am aceeaşi carne pe oase, aceleaşi zece degete şi la mîini şi la picioare. Sînt acelaşi. N-am dat dovadă de nici o nouă forţă şi de nici o nouă virtute. Creierul meu e acelaşi creier al meu de demult. N-am emis nici o nouă teorie în literatură ori filozofie. Persoana mea reprezintă exact aceeaşi valoare ca şi pe vremea cînd nimeni nu mă băga în seamă. Iar întrebarea care mă chinuieşte este: de ce

mă iau acum toţi în seamă? Desigur că nu pentru mine însumi, fiindcă eu sînt exact acela căruia nu-i acordau nici o atenţie. Prin urmare înseamnă că mă apreciază pentru altceva, pentru ceva în afară de mine, pentru ceva care nu sînt eu. Vrei să-ţi spun ce este acel ceva? Este faima pe care am cîştigat-o. Şi faima asta nu sînt eu. Ea stă în mintea celorlalţi. Pe urmă vin la rînd banii pe care i-am cîştigat şi-i cîştig. Dar banii aceştia nu sînt eu. Bani se găsesc şi la bancă şi în buzunarele celor mai feluriţi oameni. Şi pentru asta, pentru faima şi pentru banii mei ai revenit acum la mine?

— Îmi zdrobeşti inima, hohoti Ruth. Ştii doar că te iubesc, că mă aflu aici pentru că te iubesc.

— Mi-e teamă că nu m-ai înţeles prea bine, zise el blînd. Iată despre ce este vorba: dacă mă iubeşti, cum se face că astăzi mă iubeşti de atîtea ori mai temeinic decît mă iubeai pe vremea cînd dragostea ta era îndeajuns de firavă pentru a-ţi îngădui să te lepezi de mine?

— Iartă şi uită, strigă Ruth cu patimă. Te-am iubit totdeauna, să nu treci peste asta nici o clipă. Şi iată că acum sînt aici, în braţele tale.

— Tare mi-e teamă că sînt un negustor cam cusurgiu, care se uită de zece ori la cîntar şi-ţi măsoară dragostea ca să-şi dea seama cu ce soi de marfă are de-a face.

Ruth se smulse din braţele lui, se ridică în picioare şi se uită la el lung şi cercetător. Deschise gura să vorbească, dar nu scoase nici un cuvînt şi-şi luă seama.

— Ştii, iată cum văd eu lucrurile, continuă Martin. Pe vremea cînd eram exact ceea ce sînt şi astăzi, nimeni dintre cei situaţi în afara clasei mele sociale nu părea să-mi dea vreo atenţie. În vremea cînd toate cărţile mele erau scrise, nici unul dintre cei care le-au citit în manuscris nu mi-a părut că le acordă vreo importanţă. Ba, mai mult decît atît, s-ar fi zis că din pricina lucrurilor pe care le scriam consideraţia lor pentru mine scădea şi mai mult. Scriind acele lucruri se părea că făptuisem nişte acte cel puţin reprobabile, „Caută-ţi o slujbă!” — asta îmi spuneau toţi.

Ruth schiţă un gest care voia să spună că nu e aşa,

— Da, da, întări Martin; excepţie ai făcut numai tu... Tu mi-ai cerut să-mi găsesc o „situaţie”. Un cuvînt atît de nevinovat cum este cuvîntul ***slujbă,*** ca de altminteri multe dintre cuvintele scrise de mine, te supără. E brutal. Te asigur însă că pentru mine a fost la fel de brutal acest cuvînt pe vremea cînd toţi cunoscuţii îmi recomandau să-mi caut slujbă, aşa cum unei făpturi certate cu morala i se recomandă buna- purtare. Dar să revenim. Publicarea lucrurilor pe care le-am scris şi consacrarea publică pe care am primit-o au reuşit să producă o transformare în esenţa dragostei tale. Cu Martin Eden, cel ale cărui scrieri erau toate lucru împlinit, nu erai dispusă să te căsătoreşti. Dragostea ta pentru el nu era îndeajuns de puternică pentru ca să-ţi dea putinţa de a-l accepta ca soţ. Astăzi însă, dragostea ta e destul de puternică şi mi-e cu neputinţă să ocolesc concluzia

că puterea ei se trage din publicarea manuscriselor şi din succesul pe care l-au avut. În cazul tău nu pomenesc despre drepturile de autor, deşi sînt sigur că nu au rămas străine de schimbarea petrecută în sufletul tatălui şi mamei tale. E de la sine înţeles că toate astea nu pot avea darul de a mă încînta. Dar lucrul cel mai dureros dintre toate este că am ajuns să mă îndoiesc de Dragoste, de Dragostea care-i darul dumnezeirii. Este oare dragostea un lucru atît de netrebnic încît trebuie hrănit cu laurii consacrării publice? Aşa s-ar părea. Am stat şi m-am gîndit la asta pînă au început să-mi fiarbă creierii în cap.

— Vai, săracul de el. Ruth întinse mîna şi-şi trecu încetişor degetele prin părul lui. Nu te mai gîndi la lucruri dintr-astea. Hai s-o luăm de la început, acum chiar. Te-am iubit totdeauna. Ştiu c-am fost slabă atunci cînd am ascultat de voinţa mamei. N-ar fi trebuit să mă supun. Totuşi, de-atîtea ori te-am auzit vorbind cu înţelegere despre greşelile şi slăbiciunile omeneşti. Prelungeşte această îngăduinţă şi asupra mea. Am mers pe un drum greşit. Iartă-mă.

— O… Bineînţeles că te iert, zise Martin nerăbdător. E foarte uşor să ierţi atunci cînd nu ai chiar nimic de iertat. Nimic din ce ai făcut tu nu are nevoie de iertare. Fiecare se poartă cum îl duce capul şi nimeni nu poate face mai mult decît atît. Tot aşa te-aş putea eu ruga să mă ierţi pentru că nu mi-am căutat o slujbă.

— Dar eu nu ţi-am vrut decît binele, protestă Ruth. Ştii asta. Nu se putea să te iubesc şi să nu-ţi vreau binele.

— E-adevărat; dar m-ai fi putut distruge voin- du-mi binele. Da, da, zise el repede, pentru a preveni obiecţiile. Mi-ai fi distrus vocaţia scriitoricească şi mi-ai fi distrus cariera. Realismul este marea poruncă a spiritului meu, iar spiritul burghez urăşte realismul. Burghezia e laşă. Se teme de viaţă. Şi toate strădaniile tale ţinteau să facă din mine un om care se teme de viaţă. M-ai fi împins către convenţionalism. M-ai fi silit să duc o viaţă banală, meschină, ale cărei valori sînt înşelătoare, false şi vulgare. Îşi dădu seama că Ruth se zbuciumă şi vrea să protesteze. Vulgaritatea — o vulgaritate sufletească, sînt de acord — stă la baza rafinamentului şi culturii burgheze. După cum ţi-am spus, ai încercat să faci din mine un om conven-ţional, să mă transformi într-un specimen din propria ta clasă, să-mi impui idealurile clasei tale, valorile clasei tale şi prejudecăţile clasei din care faci parte. Clătină trist din cap. Şi nici măcar în clipa de faţă nu înţelegi ce-ţi spun. Pentru tine cuvintele mele nu au înţelesul pe care mă străduiesc eu să li-l dau. Pentru tine tot ce spun este un produs al fanteziei. Dar pentru mine este o realitate vitală. Tu eşti în cel mai bun caz capabilă să te miri puţin şi să te înveseleşti totodată din pricină că acest copil prost-crescut, care de-abia s-a tîrît în patru labe din mocirla abisului, îndrăzneşte să cheme la judecată clasa

căreia-i aparţii şi s-o acuze de vulgaritate.

Ruth îşi sprijini, obosită, capul pe umărul lui şi tot trupul îi era scuturat de un tremur nervos. Martin aşteptă cîteva clipe ca să vadă dacă vrea să spună ceva, apoi continuă:

— Şi-acum ai vrea să reînnoim dragostea. Ai vrea să ne căsătorim… Vrei să te măriţi cu mine. Şi totuşi, să ştii… dacă scrierile mele nu ar fi avut succes, aş fi fost, fără nici un fel de îndoială, tot cel care sînt acum. Tu însă ai fi rămas departe de mine. Dacă toate cărţile astea, fire-ar ele ale…

— Nu înjura, îl întrerupse Ruth.

Dojana îl făcu să tresară. Izbucni într-un rîs batjocoritor.

— Iată, urmă el apoi, într-un moment ca acesta, cînd este în joc ceea ce pare a fi fericirea vieţii tale, te temi de viaţă la fel ca în zilele de odinioară… ţi-e frică de viaţă şi de o înjurătură zdravănă.

Cuvintele acestea o treziră la realitate şi o făcură să înţeleagă cît de copilăreşte se purtase, dar socotea totuşi că Martin umflase importanţa faptului într-un chip prea lipsit de bunăvoinţă şi de aceea ce supără. Rămaseră multă vreme tăcuţi, ea gîndind cu înfrigurare, iar el cercetîndu-şi cu mintea dragostea care-i pierise din suflet. Acum ştia că nu o iubise cu adevărat. Ceea ce iubise fusese o Ruth idealizată, o fiinţă vaporoasă creată de el însuşi, înflăcăratul şi luminosul spirit care plutea în poemele lui de dragoste. Pe adevărata Ruth, burgheza, împovărată de toate păcatele burgheziei şi cu mintea

încleştată în toate idioatele tipare ale burgheziei, n-o iubise niciodată.

Pe neaşteptate, Ruth începu să vorbească.

— Ştiu că o bună parte din ce ai spus este adevărat. Mi-a fost frică de viaţă. Nu te-am iubit destul de mult. Acum am învăţat mai bine ce înseamnă aceea dragoste. Te iubesc pentru ceea ce eşti, pentru ce ai fost şi chiar pentru felul cum ai ştiut să ajungi la starea de astăzi. Te iubesc pentru tot ce te deosebeşte de ceea ce numeşti tu clasa din care fac eu parte, pentru ideile tale pe care nu le înţeleg dar pe care ştiu că voi ajunge să le înţeleg. Nu voi cunoaşte tihnă pînă ce nu voi izbuti să le înţeleg. Pînă şi fumatul şi înjurăturile... fac parte din tine şi te voi iubi şi pentru ele. Pot încă să mai învăţ. În ultimele zece minute am învăţat nespuns de mult. Însuşi faptul că am venit aici este un semn al lucrurilor pe care le-am învăţat. Oh! Martin...

Hohotea de plîns şi i se ghemuia la piept înfrigurată.

Pentru prima.oară braţele lui o strînseră încet şi cu duioşie, iar ea simţi şi-i întîmpină gestul cu o tresărire de bucurie şi cu fericirea revărsată pe chip.

— E prea tîrziu, spuse el. Îi veniră în minte vorbele pe care i Ie spusese Lizzie. Sînt un om bolnav... o, nu, nu la trup. Sufletul, mintea. Mi se pare că am pierdut orice sens al valorilor. Nu mă mai interesează nimic. Dacă mi te-ai fi înfăţişat aşa acum cîteva luni, poate că ar fi fost altceva. Acum, e prea tîrziu.

— Nu e prea tîrziu, strigă Ruth. Am săţi arăt. Am să-ţi dovedesc că dragostea

mea a crescut, că acum pentru mine e mai presus decît clasa din care fac parte şi decît toate lucrurile care îmi sînt scumpe. Îmi voi bate joc de tot ce are burghezia mai drag. Nu-mi mai este frică de viaţă. Mă voi despărţi de tata şi de mama şi voi lăsa ca numele meu să fie luat în rîs de cei ce mi-au fost prieteni. Voi veni la tine aici şi acum, fără să ne căsătorim dacă vrei, şi am să fiu fericită şi mîn- dră că sînt cu tine. Dacă odinioară am trădat dragostea, acum, în numele dragostei şi pentru dragoste, voi trăda tot ce m-a împins cîndva către trădarea dintîi.

Apoi rămase neclintita în faţa lui, cu ochii în flăcări.

— Aştept, Martin — şopti ea — pe tine te aştept ca să mă primeşti. Uită-te la mine!

Martin se uită la ea şi-şi spuse că e un lucru minunat să o priveşti. Îşi răscumpărase toate greşelile trecutului şi în sfîrşit stătea dreaptă, femeie adevărată, înălţată deasupra opreliştilor rigide ale convenienţelor burgheze. Era o privelişte splendidă, măreaţă, dez- nădăjduită. Şi totuşi... ce se petrecea cu el? Nu era înfiorat, nu-l impresiona de loc transformarea ei. Era ceva splendid şi măreţ numai din punct de vedere intelectual. Într-o clipă în care ar fi trebuit să fie mistuit de patimă, el o cerceta cu indiferenţă. Inima îi rămînea nesimţitoare. Nici o dorinţă nu-l împingea către ea. Din nou îşi aminti de cuvintele lui Lizzie.

— Sînt bolnav, foarte bolnav, spuse făcînd un gest de desperare. Pînă în

momentul de faţă n-am ştiut cît de bolnav sînt. Ceva a zburat din fiinţa mea. Niciodată nu mi-a fost frică de viaţă, dar nici n-am visat că va veni cîndva clipa cînd voi fi sătul de ea. Viaţa s-a îngrămădit atît de tare în mine, încît nu mi-a mai lăsat loc pentru nici un fel de dorinţă, pentru nici una. Dacă ar mai încăpea vreo dorinţă în fiinţa mea, pe tine te-aş dori... acuma. Vezi dar cît sînt de bolnav.

Se răsturnă în fotoliu, îşi sprijini capul pe spetează şi închise ochii, apoi, asemenea unui copil care plînge şi-şi uită durerea cînd priveşte razele soarelui filtrate prin perdeaua de lacrimi ce-i acoperă ochii, îşi uită şi Martin boala, uită de prezenţa lui Ruth, uită totul şi se cufundă în contemplarea maselor de verdeaţă străbătute de razele fierbinţi ale soarelui, aşa cum se proiectau pe fundul pleoapelor lui lăsate. Frunzişul acela verde nu era odihnitor. Razele soarelui erau prea dese şi prea strălucitoare. Suferea cînd se uita la ele, dar continua totuşi să se uite, fără să ştie de ce.

Îşi reveni în fire abia cînd auzi scîrţîitul clanţei de la uşă. La uşă era Ruth.

— Cum am să ies de-aici? întrebă ea printre lacrimi. Mi-e frică.

— O, iartă-mă, strigă Martin şi sări în picioare. Nu mai ştiu ce e cu mine, cred că îţi dai seama. Am uitat că eşti aici. Îşi duse mîna la cap. Ştii, nu mă simt prea bine. O să te conduc acasă. Putem ieşi pe scara de serviciu. N-o să ne vadă nimeni. Trage-ţi vălul şi poţi fi fără nici o grijă.

Ruth se atîrnă de braţul lui cînd trecură pe coridoarele slab luminate şi pe urmă cînd coborîră pe scara îngustă.

— Acum nu mai am nici o teamă, îi spuse ea cînd Ieşiră pe trotuar, încercînd totodată să-şi retragă mîna de sub braţul lui

— Nu, nu, te conduc pînă acasă, răspunse Martin.

— Nu, te rog să nu mă conduci, se împotrivi Ruth. Nu e nevoie.

Din nou încercă să-şi retragă mîna. Pentru o clipă, în cugetul lui Martin se trezi curiozitatea. Tocmai acum, cînd ajunsese în afară de pericol, fetei îi era teamă. O cuprinsese o adevărată panică şi nu ştia cum să scape mai repede de el. Nu putea înţelege de unde venea panica asta şi o puse pe seama nervozităţii. De aceea nu-i dădu totuşi drumul la mînă şi porni mai departe cu ea la braţ. Cam pe la jumătatea corpului alăturat de clădiri văzu cum un bărbat îmbrăcat într-un pardesiu lung se trage repede în umbra unui mic gang. Cînd trecu pe acolo, Martin aruncă doar o singură privire şi, în ciuda gulerului ridicat, fu sigur că-l recunoscuse pe fratele ei, pe Norman.

Pe drum vorbiră foarte puţin; Ruth era buimăcită, Martin, apatic. Îi spuse în treacăt că avea de gînd să plece îndărăt în mările Sudului, iar ea îl rugă s-o ierte pentru că venise să-l vadă. Atîta tot. Ajungînd în faţa casei unde locuia familia Morse, se despărţiră în chipul cel mai convenţional. Îşi strînseră mîinile, îşi spuseră noapte bună şi el îşi ridică pălăria. Uşa se închise, iar Martin aprinse o ţigară şi porni îndărăt către hotel. Cînd ajunse la gangul unde-l zărise pe Norman, se opri în loc şi privi departe, pierdut în gînduri.

— A minţit, rosti el cu glas tare. M-a lăsat să cred că a dat dovadă de mare curaj şi toată vremea ştia că fratele care a adus-o o aştepta s-o ducă şi îndărăt. Izbucni în rîs. Of! Burghezii ăştia! Cînd n-aveam un ban în buzunar, nu se cădea să fiu văzut cu ea pe stradă. De cînd am cont la bancă, mi-o aduce el singur.

Chiar în clipa cînd se întorcea pe călcîie ca să plece, un vagabond care mergea în aceeaşi direcţie îi spuse, ajungîndu-l din urmă:

— Domnule, vă rog, nu vreţi să fiţi bun şi să-mi daţi douăzeci şi cinci de cenţi, ca să am cu ce-mi plăti un pat?

Dar nu cuvintele ci vocea îl făcu pe Martin să se întoarcă. În clipa următoare îl ţinea de mînă pe Joe.

— Îţi mai aduci aminte de vremea cînd lucram amîndoi la Hot Springs? întrebă vagabondul. Ţi-am spus eu de-atuncea c-o să mai dăm noi ochi unul cu celălalt. Ştiam eu. Iaca, vezi că ne-am întîlnit?

— Arăţi foarte bine, spuse Martin plin de admiraţie, şi să ştii că te-ai îngrăşat.

— Sigur că m-am îngrăşat, răspunse Joe cu faţa strălucind de mulţumire. Habar n-am avut ce-i aia viaţa pînă nu m-am luat de hoinăreală. M-am îngrăşat cu cincisprezece chile şi m-am simţit toată vremea ca un nou-născut. Ce vorbeşti, eram muncit grozav, ieşise untul din mine! Hoinăreala îmi prieşte de minune.

— Numai că n-ai un pat în care să te culci noaptea asta, îl mustră Martin, şi afară-i cam răcoare.

— Eu? N-am eu unde să mă culc? Joe îşi afundă mîna în buzunarul pantalonilor şi o trase de acolo plină cu mărunţiş.

Cerşitul e meserie bănoasă, adăugă el vesel. Mi s-a părut că arăţi foarte bine, de aceea ţi-am cerut şi ţie.

Martin rîse şi se dădu bătut.

— Cu banii aceia poţi să-i tragi cîteva duşti zdravene, insinuă el.

Joe vîrî banii la loc în buzunar.

— Nu fac eu treburi d-astea. Acum nu mă mai pilesc, cu toate c-aş putea s-o fac oricînd, numai că nu vreau eu. O singură dată m-am mai aghezmuit de cînd nu ne-am văzut, şi atuncea aşa, fără veste, fiindcă am băut pe burta goală. Cînd muncesc ca un drac, beau ca

un drac. Dacă trăiesc ca un om, beau şi eu tot ca un om... mai trag aşa cîte-un gît din cînd în cînd, şi gata.

Martin se înţelese cu el să se vadă a doua zi şi se întoarse la hotel. Se opri la birou ca să cerceteze plecările vapoarelor. „Mariposa” pleca peste cinci zile în Tahiti.

— Vă rog să telefonaţi mîine şi să-mi rezervaţi o cabină de clasa întîi, îi spuse el funcţionarului. Dar să nu fie pe punte, ci jos, şi pe partea dinspre care bate vîntul... la babord, vă rog să nu uitaţi, la babord! Aţi face mai bine să notaţi.

De îndată ce ajunse în cameră se vîrî în pat şi adormi uşor ca un copilaş. Întîmplările din seara aceea nu-i făcuseră nici o impresie. Mintea lui rămînea insensibilă la orice impresie de natură afectivă. Izbucnirea de bucurie cu care îl întîmpinase pe Joe fusese foarte trecătoare. În minutul următor fostul muncitor din spălătorie îl plictisea şi discuţia cu el i se părea o povară. Faptul că peste cinci zile avea să plutească înspre atît de dragele lui mări ale Sudului nu mai însemna pentru el nimic. De aceea închise ochii şi dormi liniştit şi adînc opt ceasuri încheiate. Nu era agitat. Nici măcar nu se întoarse pe partea cealaltă şi nu visă nimic. Somnul devenise uitare şi în fiecare zi, cînd se trezea, se trezea cu părere de rău. Viaţa îl tulbura şi-l plictisea, iar timpul era o povară.

Capitolul XLVI

— Ce zici, Joe — îl întîmpină Martin a doua zi dimineaţă pe tovarăşul său de muncă din vremurile de odinioară — am aflat că e un franţuz pe Twenty- eighth Street. Se spune că şi-a făcut suma şi acum vrea să se întoarcă în Franţa. Are o spălătorie cu aburi bine pusă la punct, micuţă dar cu clientelă. Pentru început ţi s-ar potrivi de minune, dacă te hotărăşti să te-aşezi locului undeva. Uite, ia de ici; cumpără-ţi ceva îmbrăcăminte şi pe la zece să fii la agenţie. Au fost şi au vizitat spălătoria şi azi au să te ducă şi pe tine să ţi-o arate. Dacă îţi place şi crezi că face cît cere franţuzul pe ea — douăsprezece mii — spune-mi şi-i a ta. Acuma ia-o din loc. Am treabă. Ne vedem la zece.

— Ia aseultă-ncoace, Mart, vorbi celălalt domol, deşi se vedea bine că începe să se înfurie. Am venit încoace az' dimineaţă ca să te văd. Pricepi? N-am venit pentru nici o spălătorie. Am venit să mai stăm de vorbă, ca nişte prieteni vechi şi tu numaidecît îmi dai cu spălătoria peste ochi. Am să-ţi spun eu ce să faci. Să-ţi iei spălătoria şi să te duci dracului cu ea cu tot!

Era gata să şi iasă din încăpere, cînd Martin îl înşfăcă de umăr şi-l răsuci în loc, cu faţa spre el.

— Ascultă, Joe. Dacă te porţi aşa, să ştii că te şi plesnesc. Şi în cinstea vechii noastre prietenii am să-ţi dau vreo două, de-o să vezi stele verzi! Pricepi? Ţi-a intrat în cap? Ai priceput, sau nu?

Joe se-ntorsese spre Martin şi încercase să-l zvîrle la o parte, iar acum se zbătea încă să scape din mîna celuilalt, care tot îi mai ţinea strîns. În felul acesta se învîrtiră prin cameră, încleştaţi unul în braţele celuilalt, pînă cînd cu o trosnitură stridentă se prăvăliră la podea, peste sfărîmăturile unui fotoliu de răchită. Joe era la pămînt, cu braţele întinse în lături şi ţinute zdravăn de Martin, care-i pusese şi genunchiul pe piept. Era istovit şi de-abia îşi mai trăgea sufletul cînd Martin îi dădu drumul.

— Ei, acuma o să stăm puţintel de vorbă. Să nu faci pe nebunul, că nu-ţi merge cu mine. Mai întîi să terminăm treaba asta cu spălătoria. Pe urmă n-ai decît să vii îndărăt şi să stăm de vorbă pînă cînd ni s-o duce gura la ceafă. Ţi-am spus doar că am treabă. Ia te uită aici.

Omul de serviciu tocmai intrase aducînd poşta de dimineaţă, un teanc uriaş de reviste şi scrisori.

— Cum vrei să citesc toate astea şi să stau şi de vorbă cu tine? Te duci acuma şi vezi ce faci cu spălătoria aceea, iar pe urmă ne vedem,

— E-n regulă, conveni Joe cam cu jumătate de gură. Mi s-a părut că mă cam dai afară, dar pesemne că m-am înşelat. Da’ una să ştii, Mart, la box nu mă dai tu niciodată gata pe mine. Am braţul mai lung decît tine.

— Lasă că punem noi o dată mănuşile şi vedem care pe care, zise Martin zîmbind.

— S-a făcut; cum pun spălătoria pe roate, facem încercarea. Joe întinse

braţul. Vezi aicea lungime? Lasă că te joc eu pe tine.

Cînd uşa se închise în urma lui Joe, Martin scoase un suspin de uşurare. Începea să nu mai poată îndura tovărăşia oamenilor. De la o zi la alta îi venea tot mai greu să se poarte cuviincios cu lumea. Prezenţa oricui îl enerva, iar efortul de a sta de vorbă cu cineva îl scotea din sărite. Oamenii îl tulburau, şi de cum dădea ochii cu cineva şi începea să caute pretexte ca să scape de el.

Nu se apucă să cerceteze scrisorile şi o jumătate de oră încheiată moţăi în fotoliu, fără să facă nimic şi fără ca în mintea lui să se perinde altceva decît gînduri disperate, nelămurite şi truncheate, care nu intrau de fapt în cercul conştiinţei, ci erau mai degrabă rare sclipiri ale înţelegerii sale.

Se ridică din fotoliu şi începu să frunzărească scrisorile. Erau cam o duzină de cereri de autografe — le recunoştea de la prima vedere; dădu peste cîteva scrisori ale milogilor profesionişti; găsi de asemenea scrisori venite de la tot felul de trăsniţi, mergînd de la unul care realizase în mic un sistem de perpetuum-mobile şi un altul care dovedea că suprafaţa pămîntului era interiorul unei sfere goale, pînă la cel ce căuta fonduri pentru a cumpăra California de Jos[1] ca să înjghebeze acolo o societate comunistă, aşa cum o vedea el. Erau de asemenea scrisori de la femei

---

[1] ***California de Jos*** — partea de sud a Californiei, care, în urma războiului din 1846—1848 dintre S.U.A. şi Mexic, a rămas sub suveranitatea acestuia din urmă.

care voiau să-l cunoască, iar una dintre ele îl făcu chiar să zîmbească fiindcă în plic se afla şi chitanţa de plată a chiriei pentru strana de la biserică, folosită drept dovadă că era respectabilă şi de bună-credinţă.

Directorii de reviste şi editurile îşi aduceau obolul la maldărul zilnic de scrisori, primii cerşind în genunchi să le dea noi manuscrise, ceilalţi implorîndu-l tot în genunchi să le pună la dispoziţie alte cărţi — sărmanele lui manuscrise atît de dispreţuite, care îl obligaseră să-şi amaneteze luni de-a rîndul tot ce avea pe lumea asta, ca să aibă cu ce le franca şi încredinţa poştei. Veneau şi cecuri neaşteptate pentru lucrările publicate în Anglia sau avansuri asupra drepturilor cuvenite pentru traduceri aflate în pregătire. Agentul său din Anglia îl vestea că vînduse drepturile asupra traducerilor germane a trei cărţi ale sale şi îl informa că ediţiile suedeze se aflau pe piaţă, dar că pentru ele nu urma să primească nici un drept, deoarece Suedia nu aderase la Convenţia de la Berna[1]. Mai era şi o cerere de a autoriza publicarea unei versiuni în limba rusă, cerere mai mult simbolică, deoarece Rusia era şi ea în afara Convenţiei de la Berna.

Luă apoi vraful de tăieturi din ziare şi reviste, trimis de agenţia de presă, şi citi despre sine şi despre voga lui, care ajunsese o adevărată furie. Tot ce scri-

---

[1] Este vorba de Convenţia pentru protecţia operelor literare şi artistice, semnată la Berna în 1886.

sese era aruncat publicului într-un iureş continuu. Se părea că asta era explicaţia. Luat prin surprindere, publicul rămăsese uluit, aşa cum rămăsese la apariţia subită a scrierilor lui Kipling, pe vremea cînd acesta zăcea aproape în pragul morţii şi gloata se-apucase să-l citească[1]. Martin îşi aduse de asemenea aminte cum cîteva luni mai tîrziu gloata, după ce-l citise şi-l aclamase pe Kipling fără să-l înţeleagă cîtuşi de puţin, doar peste cîteva luni, se năpustise asupra lui şi-l făcuse fărîme. La gîndul acesta Martin zîmbi dispreţuitor. Cine era el ca să nu fie tratat la fel peste cîteva luni? Da, dar el îşi va bate joc de gloată. Pînă atunci avea să fie departe, în mările Sudului, ocupat să-şi dureze castelul de verdeaţă şi să facă negoţ cu perle şi copra, să treacă peste recifele de coral cu bărcile cele uşoare, să prindă rechini şi bonitas, să vîneze capre sălbatice pe piscurile ce străjuiau vîlceaua de lîngă valea Ta- iohae.

Şi gîndul acesta îi deschise ochii asupra stării deznădăjduite în care ajunsese. Văzu limpede de tot că păşise în „Valea întunericului Celui de pe Urmă”. Toată viaţa ce mai sălăşluia în el

---

[1] Cu toate că în Europa, şi mai cu seamă în Anglia, Kipling se bucura de popularitate şi prestigiu literar, în America rămăsese aproape necunoscut, iar cărţile lui nu izbutiseră să cîştige simpatia cititorilor. Lucrurile au rămas în această stare pînă în 1899, cînd Kipling a întreprins un voiaj în America şi, ajungînd la New York, s-a îmbolnăvit grav de pneumonie, fiind pe punctul de a-şi pierde viaţa. Această întîmplare oarecum senzaţională a aţîţat interesul publicului american şi i-a asigurat lui Kipling un succes răsunător pe tot continentul.

se risipea, se topea împingîndu-l spre moarte. Îşi dădea seama cît de mult dormea şi cît de mult dorea să doarmă. În vremea dinainte urîse somnul. Îi fura preţioase clipe de viaţă. Pe atunci, a dormi patru ceasuri din douăzeci şi patru însemna că iroseşte patru ceasuri de viaţă. Cu cîtă înverşunare urîse somnul! Acum ura viaţa. Viaţa nu era un lucru bun; gustul pe care i-l lăsa în gură era lipsit de savoare, era amar. Aici pîndea primejdia. Dacă viaţa nu tînjeşte după viaţă, înseamă că se apropie iute de nefiinţă. O rămăşiţă a spiritului de conservare licări în fiinţa lui şi atunci ştiu că trebuie să plece cît mai degrabă. Privi în jurul său prin cameră, dar gîndul că ar trebui să se apuce de împachetat îi era insuportabil. Poate că e mai bine să lase treaba asta pentru ultimul ceas. Pînă atunci, mai degrabă s-ar echipa cu cele de trebuinţă.

Îşi luă pălăria şi ieşi în oraş, oprindu-se mai întîi la o armurărie, unde-şi petrecu tot restul dimineţii cum- părînd puşti automate, muniţii şi unelte de pescuit. Mărfurile care aveau căutare se schimbau după modă şi Martin ştia că numai după ce va ajunge în Tahiti va fi în stare să comande articolele cu care avea să facă negoţ. În ori ce caz, le va putea foarte bine aduce din Australia. Soluţia asta îi făcu chiar plăcere. Se ferise mereu să întreprindă ceva, şi însuşi gîndul că ar putea să se ocupe serios de un anumit lucru îi era nesuferit. Cu mare bucurie porni îndărăt către hotel, fericit la gîndul că fotoliul cel confortabil îi aşteaptă sosirea; şi gemu în adîncul fiinţei sale,

cînd pătrunse în cameră şi-l găsi pe Joe instalat în fotoliu.

Joe era încîntat de spălătorie. Totul era aranjat şi urma s-o ia în stăpînire chiar de-a doua zi. Martin se întinse pe pat şi rămase aşa, cu ochii închişi, tot timpu' cît vorbi celălalt. Gîndurile îi fugeau departe — atît de departe încît numai rareori îşi dădea seama că se gîndeşte. Doar cu mari eforturi izbutea să răspundă din cînd în cînd. Şi totuşi, acolo de faţă se afla Joe, omul care totdeauna îi fusese simpatic. Dar Joe era prea plin de viaţă. Exuberanţa lui lovea dureros în cugetul istovit al lui Martin şi parcă îi sfîşia nervii obosiţi. Cînd Joe îi aduse aminte că într-o bună zi trebuiau să-şi pună mănuşile şi să-şi încerce puterile, de-abia se stăpîni să nu urle.

— Să nu uiţi, Joe, că va trebui să conduci spălătoria după regulile pe care tu singur le stabileai încă de pe vremea cînd eram la Shelley Hot Springs, spuse Martin. Fără muncă peste puteri. Fără munca de noapte. Fără copii puşi să supravegheze calandrul de călcat. Să nu existe nici un copil, nicăieri. Şi lefuri omeneşti.

Joe încuviinţă şi scoase din buzunar un carnet de note.

— Ascultă aici. Cum m-am sculat azi-dimineaţă m-am şi apucat şi-am stabilit regulile astea. Ia să vedem, ce-ai de zis.

Le citi cu glas tare şi Martin se declară pas cu pas de acord, întrebîndu-se mereu cînd oare se va milostivi Joe să plece.

Se trezi de-abia către seară. Încet-încet îşi dădu seama că trăieşte. Privi în jur, prin cameră. De bună seamă că Joe plecase după ce pe el îl furase somnul. Foarte frumos din partea lui, se gîndi Martin. Apoi închise iar ochii şi adormi din nou.

În zilele următoare Joe fu prea ocupat cu organizarea şi luarea în primire a spălătoriei, ca să-l poată plictisi peste măsură; pe de altă parte, ziarele anunţară că Martin Eden se îmbarcă pe „Mariposa” de-abia cu o zi înainte de plecare. Într-una din zile, cînd instinctul de conservare licări din nou, se duse la un doctor şi se supuse unui examen general. Doctorul nu fu în stare să-i găsească absolut nici un beteşug. Îi spuse că inima şi plămînii lui sînt cu adevărat teribili. Toate organele, în măsura în care putea s-o ştie doctorul, erau în stare bună şi funcţionau normal.

— Sînteţi perfect sănătos, domnule Eden — îi spuse doctorul — în mod absolut sigur nu suferiţi de nimic. Sînteţi sănătos tun. Vă spun drept că vă invidiez pentru sănătatea dumneavoastră. E straşnică. Priviţi singur ce torace! În torace şi în stomac stă tot secretul remarcabilei dumneavoastră constituţii. Din punct de vedere fizic sînteţi un

exemplar rar... unul dintr-o mie... ba poate chiar unul la zece mii. Excluzînd accidentele, veţi trăi o sută de ani.

Dar Martin ştia că diagnosticul pus de Lizzie era cel corect. Trupeşte nu suferea de nimic. O „rotiţă de la maşinărie” se deranjase, şi pentru asta nu exista alt leac decît să plece către mările Sudului. Din nenorocire însă, tocmai acum, în ajunul plecării, nu mai dorea să
plece. Mările Sudului nu-i surîdeau mai atrăgător decît civilizaţia burgheză. Gîndul plecării nu avea nimic ispititor, iar actul plecării îl înspăimînta, fiind o oboseală a trupului. S-ar fi simţit mult mai bine dacă s-ar fi aflat de pe acum pe bord, gata plecat.

Ultima zi fu un adevărat calvar. Citind în ziarele de dimineaţă despre plecarea lui, Bernard Higginbotham, Gertrude şi toată familia veniră să-şi ia rămas bun, aşa cum făcură de altminteri şi Hermann von Schmidt împreună cu Mariana. În afară de asta mai erau chestiuni băneşti de aranjat, note de achitat şi nenumăraţi reporteri, pe care se vedea silit să-i suporte. Îşi luă rămas bun de la Lizzie Connolly pe neaşteptate, în faţa şcolii serale, şi plecă în grabă. La hotel dădu peste Joe, care fusese prea ocupat la spălătorie ca să poată veni mai devreme. Era suprema încercare, dar Martin îşi înfipse degetele în braţele fotoliului şi rămase aşa, vorbind şi ascultînd vorbele celuilalt, vreme de o jumătate de ceas.

— Sper că ştii, Joe, că nu eşti definitiv legat de spălătoria asta. Nu-ţi stă în cale nici un fel de piedică. Poţi s-o vinzi cînd vrei şi să faci cu banii ce ţi-o trăsni prin

cap. Cînd începe să-ţi fie lehamite de ea şi te-apucă iar dorul de hoinăreală, fă-i vînt. Poartă-te cum îţi vine ţie mai bine.

Joe clătină din cap.

— Mulţămim frumos, dar pentru mine unul s-a sfîrşit cu hoinăreala. Hoinăreala e straşnică în toate privinţele, da’ numa’ într-una nu: fetele. Cu fetele e prost, şi eu mă dau în vînt după fete. Nu pot de loc fără ele, iar cînd umbli hoinar n-ai încotro şi trebuie să te laşi păgubaş. De multe ori am trecut pe lîngă case în care petreceau oamenii şi dansau şi am auzit femei rîzînd şi le-am văzut prin geamuri în veşmintele lor albe şi cu feţele lor strălucitoare... Doamne, Doamne! Mărturisesc că momentele acelea au fost canon, nu glumă, îmi place să dansez, îmi plac chermesele, îmi place să mă plimb în lumina lunii... şi toate celelalte. Mie de-acuma îmi treb’e spăl’toria, obraz curat şi ceva pitaci care să-mi sune în teşcherea. Am şi cunoscut o fată, chiar ieri, şi... uite-ţi spun drept... parcă mi-ar veni să mă-nsor cu ea chiar în ceasul ăsta. Toată ziulica mai mult la ea mi-au fugit gîndurile. E o fată grozavă, cu cei mai frumoşi ochi şi cel mai dulce glas pe care l-ai auzit de cînd eşti pe lume. M-aş potrivi de minune cu ea, ascultă tu la mine. Da’ ia spune-mi, măi, de ce naiba nu te-nsori cînd ai atîta gologănet de păpat? Ai putea să-ţi alegi cea mai grozavă fată din ţara asta.

Martin zîmbi şi clătină din cap, dar în adîncul cugetului său se întreba cum de se poate gîndi vreun bărbat la însurătoare. I se părea ceva uluitor şi de neînţeles.

De pe puntea vaporului „Mariposa”, la ora plecării, Martin o zări pe Lizzie Connolly ascunzîndu-se în mulţimea de oameni strînşi pe chei. „Ia-o cu tine”, îi trecu deodată prin gînd. „E atît de uşor să fii bun. Ai face-o cum nu se poate mai fericită.” O clipă gîndul l-a ispitit; dar în secunda următoare l-a înspăimîntat. Îl cuprinse o adevărată panică. Sufletul lui istovit se împotrivi, strigînd din toate puterile. Gemu şi plecă de lîngă parapet, murmurînd: Omule eşti bolnav, eşti bolnav rău”.

Se refugie în cabina lui şi rămase ascuns acolo pînă cînd vaporul se desprinse de chei. La masă, în sufrageria luxoasă, văzu că i s-a rezervat locul de cinste, chiar la dreapta căpitanului; nu trecu mult şi descoperi că era omul cel mai de vază de pe vapor. Dar n-a existat niciodată pe vreun vapor om de vază care să fie mai rece cu tovarăşii săi de călătorie. Îşi petrecea toată după-amiaza pe punte, trîntit într-un fotoliu, cu ochii închişi, moţăind aproape fără încetare, iar seara se ducea devreme la culcare.

După două zile, cînd le trecu răul de mare, toţi pasagerii se arătară pe punte, dar cu cît îi vedea mai mult, cu atît îi plăceau mai puţin. Totuşi ştia că e nedrept cu ei. Deseori se forţa să recunoască singur că erau oameni drăguţi şi cumsecade, dar în aceeaşi clipă adăuga: în măsura în care burghezii pot fi drăguţi şi cumsecade, rămînînd meschini la suflet şi sterpi intelectualiceşte. Îl plictiseau cînd vorbea cu ei, atît de sărace erau bietele lor minţi superficiale; în acelaşi timp însă, veselia

zgomotoasă şi enegia turbulentă a tineretului îi făceau rău. Niciodată nu stăteau liniştiţi, toată ziua jucau jocuri de bord, se plimbau ori alergau grămadă la parapet, ca să vadă cum sar delfinii peste valuri sau cum trec în goană primele cîrduri de peşti zburători.

Dormea foarte mult. După masa de dimineaţă se trîntea în fotoliu, ţinînd în mînă o revistă pe care n-o termina niciodată. Paginile tipărite îl oboseau. Era foarte mirat cînd vedea despre cîte sînt în stare oamenii să scrie şi tot mirîndu-se moţăia în fotoliu. Cînd îl trezea gongul, care chema pasagerii la masa de prînz, era furios că trebuie să se scoale. Nu simţea nici o bucurie în a fi treaz.

Într-o zi încercă să se smulgă din letargia în care căzuse şi se duse la teugă cu marinarii. S-ar fi zis însă că tagma marinarilor se schimbase, nu mai era cea din zilele cînd şi el fusese marinar. Nu reuşi să găsească nici o afinitate între el şi creaturile acelea brutale, cu figuri stupide şi minte de patruped. Ajunsese la disperare. În lumea înaltă nimeni nu-l voise pe Martin Eden pentru ceea ce era el, pentru el însuşi, iar înapoi la cei din clasa cărora făcea parte şi care în trecut îl iubiseră pentru el însuşi nu se mai putea întoarce. Nu-i voia el pe ei. Nu putea să-i suporte, la fel cum nu-i putea suferi nici pe neghiobii din cabinele de clasa întîi ori pe tinerii gălăgioşi.

Pentru el viaţa era ca lumina prea puternică şi prea albă care străpunge dureros ochii unui om bolnav şi obosit. În fiece moment de veghe viaţa strălucea în

jurul lui şi se năpustea asupra-i ca o cascadă de lumină strălucitoare. Şi îl făcea să sufere. Îi pricinuia o suferinţă insuportabilă. Pentru prima oară în viaţa lui călătorea cu clasa întîi. Mergînd cu vaporul pe mare nu stătuse decît în teugă, în dormitorul comun, la timonerie sau în adîncurile întunecate ale sălii maşinilor, alimentînd focarele. Pe atunci, cînd urca pe scările de fier ieşind din pîntecul vasului, unde domnea o căldură înăbuşitoare, aruncase adeseori cîte o privire către pasagerii care, îmbrăcaţi în răcoroase costume albe, n-aveau altă grijă decît să se înveselească, stînd sub perdelele largi, la adăpost de soare şi vînt, serviţi de stewarzi supuşi, totdeauna grijulii să le împlinească orice dorinţă şi orice capriciu, şi în zilele de-atunci i se păruse că împărăţia în care oamenii aceia se mişcă şi-şi duc viaţa nu poate fi altceva decît însuşi paradisul. Da, şi iată că acum el era pasagerul cel mai de seamă, centrul atenţiei tuturor, aşezat la dreapta căpitanului, dar se zbătea să se întoarcă înapoi, în teugă şi în sala maşinilor, căutînd zadarnic paradisul pe care îl pierduse. Peste altul nou nu dăduse şi pe cel de-odini- oară nu-l mai afla.

Se strădui să-şi vină în fire şi să găsească ceva în stare să-i trezească interesul. Se duse la careul subofiţerilor şi fu fericit să plece cît mai repede. Discută cu ofiţerul timonier, un băiat inteligent, care de îndată începu să-i expună idei socialiste şi-i dădu un vraf de broşuri şi foi volante. Luă aminte la omul acela care-i vorbea de ceea ce el

considera a fi concepţia despre lume a sclavilor şi pe cînd asculta îşi aduse aminte cu scîrbă de propria-i filozofie nietzscheeană. Dar ce importanţă avea, la urma urmei? Îşi aminti una dintre cele mai uluitoare afirmaţii ale lui Nietzsche, în care bietul nebun punea la îndoială existenţa adevărului. Dar cine ştie? Poate că Nietzsche avea dreptate. Poate că nu exista nimic adevărat, poate că adevărul nu este adevărat, poate că adevărul nici nu există. Dar mintea îi obosi repede şi Martin fu fericit să se întoarcă la fotoliul său şi să moţăie din nou.

Ca şi cum toate chinurile acestea n-ar fi fost de ajuns, alte griji veniră să-i facă şi mai grea existenţa pe vapor. Ce avea să facă după ce va ajunge în Tahiti? Va trebui să coboare pe uscat. Va trebui să-şi comande mărfurile cu care intenţiona să facă negoţ, să găsească un schooner şi cu el să plece înspre Marquesas, să facă o mie şi una de treburi şi chiar numai gîndul acesta i se părea înspăimintător. De cîte ori reuşea să-şi încordeze voinţa şi să se gîndească, îşi dădea seama de cumplita primejdie în care se găsea. Cu adevărat în „Valea întunericului Celui de pe Urmă” se afla, şi primejdia venea din faptul că nu simţea nici urmă de teamă. Dacă i-ar fi fost cel puţin teamă, şi-ar fi schimbat drumul şi ar fi cotit înspre viaţă. Dar cum teamă nu-i era, se afunda şi mai adînc în întuneric. Nu găsea nici o bucurie în vechile şi obişnuitele delicii ale vieţii. „Mariposa” se afla acum în calea alizeului de nord-est şi adierea îmbătătoare a vîntului acestuia, cînd îi susura în jur, nu izbutea decît să-l

enerveze. Puse să i se mute fotoliul, ca să scape de îmbrăţişările acestui viguros prieten din zilele şi nopţile de demult.

În ziua cînd „Mariposa” pătrunse în zona ecuatorului, Martin era mai nefericit decît oricînd. Nu mai putea să doarmă. Era suprasaturat de somn şi de aceea acum se vedea silit să rămînă treaz şi să îndure alba strălucire a vieţii. Se plimba mereu şi nu-şi găsea nicăieri locul. Aerul era vîscos şi umed iar rafalele ploii nu-i aduceau răcoare. Viaţa îl durea ca o rană. Se plimba într-una pe punte, pînă cînd durerea asta devenea insuportabilă, apoi se cufunda în fotoliu şi rămînea acolo, pînă ce se vedea din nou silit să se plimbe. În cele din urmă se sili să termine de citit revista şi îşi alese cîteva volume de poezii din biblioteca vasului. Dar nici poeziile nu fură în stare să-i reţină atenţia şi iarăşi porni să se plimbe pe punte.

După cină rămase încă multă vreme afară pe punte, însă nici asta nu-i sluji la nimic, fiindcă atunci cînd coborî în cabină, tot nu putu să doarmă. Nici cu această suspendare a vieţii nu se mai putea ajuta. Era prea mult. Aprinse lumina şi încercă să citească. Unul dintre volumele luate de la bibliotecă era un volum de Swinburne. Rămase întins pe pat, aruncîndu-şi privirile peste pagini pînă în clipa cînd, deodată, îşi dădu seama că citeşte cu interes. Termină de citit strofa aceea, încercă să meargă mai departe, dar se întoarse îndărăt. Aşeză pe piept cartea deschisă şi căzu pe gînduri. Asta era. Chiar asta! Nu putea înţelege cum de nu-i venise în minte mai

devreme! Aici se concentra tot sensul întîmplărilor; către asta se îndreptase toată vremea şi acum venea Swinburne să-i arate că se află pe drumul cel bun, pe drumul izbăvirii. Dorea odihna, iar odihna era aici şi-l aştepta. Se uită la fereastra rotundă, rămasă deschisă. Da, era îndeajuns de largă. Pentru prima oară, de săptămîni încoace, se simţi fericit. În fine, descoperise leacul suferinţelor. Ridică din nou cartea şi citi strofa rar, cu glas tare:

> ***De-a vieţii preastatornică iubire,***
> ***De teamă şi nădejdi eliberaţi,***
> ***Cu scurte rugăciuni de mulţumire***
> ***Cinstim pe zeii risipiţi în fire***
> ***Că nici o viaţă nu e veşnicie,***
> ***Că morţii niciodată nu învie,***
> ***Iar rîul cel mai ostenit sub soare***
> ***Tot afla, undeva, odihnă-n mare.***[1]

Se uită din nou la fereastra deschisă. Swinburne îi dăduse soluţia. Viaţa era un rău, sau, mai bine zis, devenise un rău — ceva insuportabil.

Că morţii niciodată nu învie!

Versul acesta îi trezea în suflet un simţămînt de adîncă recunoştinţă. Era singurul lucru binefăcător din tot universul. Cînd viaţa devenea chinuitoare oboseală, moartea se arăta mereu gata

---

[1] Strofa face parte din poemul ***The Garden of Proserpine (Grădina Proserpinei).***

să aducă alinarea somnului fără deşteptare. Dar ce mai aştepta? Era timpul să plece.

Se ridică şi scoase capul pe fereastră, apoi privi în jos spre valurile lăptoase. „Mariposa” era încărcată din greu şi carena se afundase adînc în apă, aşa încît, dacă ar fi stat prins cu mîinile de marginea de jos a ferestrei, cu picioarele ar fi atins suprafaţa mării. Îşi putea da drumul în apă fără să facă niciun zgomot. Nimeni n-avea să audă. O pală de spumă sări din valuri şi-i udă faţa. Îi aduse pe buze gustul ei sărat, şi gustul acesta i se păru bun. Se gîndi dacă nu cumva s-ar cuveni să scrie un cîntec de lebădă, dar rîse şi alungă iute acest gînd. Nu mai avea vreme. Era prea grăbit să plece.

Stinse lumina din cabină, ca să nu-l trădeze, şi ieşi pe fereastră cu picioarele înainte. Umerii i se înţepeniră în tocul ferestrei, aşa că trebui să se tragă îndărăt ca să încerce din nou, cu o mînă întinsă de-a lungul trupului. O legănare a vasului îi veni în ajutor şi se trezi afară, agăţat cu mîinile de marginea ferestrei. Cînd picioarele îi intrară în valuri, îşi dădu drumul. Se afla într-o apă lăptoasă şi acoperită de spumă. Carena „Mariposei” alunecă pe lîngă el ca un zid întunecat, străpuns ici şi colo de petele rotunde ale ferestrelor luminate. De bună seamă că mergea cu motoarele în plin. Aproape fără să-şi dea seama, se trezi în urma vasului, înotînd încetişor pe suprafaţa înspumată.

Un ***bonita,*** atras de trupul lui alb, se repezi şi-l muşcă, dar Martin rîse cu glas tare. Rupsese o bucată din el şi durerea

venea să-i amintească pricina pentru care se afla acolo. Ocupat cu împlinirea faptei, uitase care-i e rostul. Luminile de pe „Mariposa” se topeau în depărtare iar el se afla aici, înotînd plin de încredere, ca şi cînd ar fi avut de gînd să se îndrepte către portul cel mai apropiat, aflat la vreo două mii de kilometri.

Instinctul de conservare lucra automat. Nu mai înota, dar în clipa cînd simţi că apa i s-a urcat mai sus de gură mîinile i se agitară viguros, ridicîndu-l deasupra. Se gîndi atunci la dorinţa de viaţă, şi gîndul îi fu însoţit de un rînjet. Da, avea voinţă... desigur, o voinţă destul de tare pentru ca într-o ultimă încordare să se poată distruge pe sine şi să înceteze de a mai fi.

Îşi schimbă poziţia, şi trecu la cea verticală. Privi stelele nemişcate, în acelaşi timp golindu-şi tot aerul din plămîni. Cu mişcări iuţi şi viguroase ale mîinilor şi picioarelor îşi înălţă deasupra apei umerii şi jumătate din piept. Asta pentru ca să se poată afunda mai cu putere. Apoi îşi dădu drumul şi se scufundă fără să mai facă nici o mişcare, statuie albă în apele mării. Respiră în apă adînc, cu hotărîre, aşa cum ia cineva un anestezic. Dar cînd se sufocă, fără nici o legătură cu voinţa lui, mîinile şi picoarele se-agăţară de apă şi-l ridicară la suprafaţă şi în lumina limpede a stelelor.

Dorinţa de viaţă, se gîndi el dispreţuitor, încercînd zadarnic să nu inspire aer în plămînii gata să plesnească. Nu-i nimic, va trebui să încerce în alt fel. Îşi umplu plămînii cu aer, îi umplu cît putu mai bine. Cu o asemenea

provizie va putea ajunge adînc de tot sub valuri. Se întoarse în apă şi coborî cu capul înainte, înotînd din toate puterile şi cu toată voinţa. Cobora mereu şi mereu mai în adînc. Ţinea ochii deschişi şi urmărea dîrele fantomatice şi fosforescente ale peştilor bonita care săgetau prin apă. Pe cînd înota avea şi putere să spere că nici unul dintre peştii aceia nu se va repezi la el, ca nu cumva să-i destindă încordarea voinţei. Dar nici unul nu se repezi asupră-i şi el găsi timp să încerce un simţămînt de recunoştinţă pentru acest ultim hatîr pe care i-l făcea viaţa.

Înotă în jos, mereu spre adînc, pînă ce mîinile şi picioarele îi obosiră şi abia mai puteau mişca. Ştia că a ajuns la mare adîncime. Presiunea simţită în urechi devenise durere şi tot capul îi huia. Rezistenţa i se topea, dar îşi sili braţele şi picioarele să-l ducă şi mai în adînc, pînă ce voinţa i se frînse şi aerul îi izbucni din plămîni în iureş de explozie. Băşicile clocoteau şi-i apăsau obrajii şi ochii, ca nişte baloane micuţe, înainte de a-şi lua zborul spre suprafaţă. După aceea veniră durerea şi sufocarea. Dar durerea asta nu era moartea, aşa spunea gîndul care se mai împleticea prin conştiinţa lui plină de umbre. Moartea nu doare. Asta era viaţa, senzaţia aceea oribilă de sufocare, era cea din urmă împunsătură a vieţii; era ultima lovitură pe care viaţa mai putea să i-o dea.

Cu cea de pe urmă licărire de voinţă mîinile şi picioarele începură să se agite şi să se zbată, spasmodic şi fără vlagă. Dar le păcălise, pe ele şi dorinţa de viaţă care

le făcea să se zbată şi să se agite. Se afla mult prea în adînc. Niciodată nu vor mai putea să-l readucă la suprafaţă. Părea că pluteşte lin într-o mare de privelişti ca de vis. Felurite culori şi străluciri îl înconjurau, îl scăldau şi-i pătrundeau în toată fiinţa. Dar oare acum ce i se arăta? S-ar fi zis că e un far; era însă înăuntrul creierului său — o fulgerare de lumină albă şi strălucitoare. Lumina aceea creştea mereu şi era din ce în ce mai strălucitoare. Se auzea un ropot prelung şi zgomotos, iar lui i se părea că se prăvăleşte pe o scară largă şi fără sfîrşit. Iar undeva, la capăt, se prăbuşi în întuneric. Atîta a ştiut. Că se prăvălise în beznă. Şi în clipa cînd a ştiut, a încetat să mai ştie.

Martin Eden (în original ***Martin Eden)*** a văzut lumina tiparului în septembrie 1909.

Un cotlet

Traducere de
D. MAZILU

The Bodley Head

JACK LONDON

Volume One

„The Bodley Head Ltd.”

London, 1963

Cu ultima bucăţică de pîine Tom King şterse bine farfuria, adunînd de pe ea cele din urmă picături de sos, apoi vîrî îmbucătura în gură şi porni s-o mestece încet, cufundat în gînduri. Cînd se ridică de la masă, era apăsat de senzaţia foarte lămurită că tot îi mai era foame. Şi totuşi numai el mîncase. Cei doi copii din odaia de alături fuseseră trimişi devreme la culcare, cu gîndul că în somn s-ar putea să uite masa de seară. Nevastă-sa nu se atinsese de nimic, rămăsese tăcută şi-l privise cu ochi rugători. Era o femeie din clasa muncitoare, subţiratică şi îmbătrînită, deşi de pe chip nu-i lipseau semnele unei frumuseţi trecute. Făina pentru sos o împrumutase de la vecina din celălalt capăt al coridorului. Cu ultimii bănuţi cumpărase pîine.

Se duse lîngă fereastră şi se aşeză pe un scaun prăpădit, care gemu sub greutatea lui, şi, fără să-şi dea seama, puse pipa în gură, pe urmă vîrî mîna în buzunarul hainei. Lipsa oricărei urme de tutun îl trezi la realitate şi, încruntînd din sprîncene la gîndul că poate fi atît de uituc, lăsă pipa deoparte. Mişcările îi

erau încete, aproape greoaie, ca şi cînd abia ar fi putut suporta povara propriilor muşchi. Era un om voinic, cu trup masiv, şi despre întreaga lui înfăţişare nu s-ar fi putut spune că ar fi fost deosebit de atrăgătoare. Hainele de stofă ieftină erau vechi şi atîrnau pe el. Feţele ghetelor erau prea puţin rezistente ca să poată suporta pingelele grele, nici ele puse foarte de curînd. Iar cămaşa de bumbac, o cămaşă ieftină, de doi şilingi, îşi arăta gulerul ros şi cîteva pete de vopsea cu neputinţă de îndepărtat.

Dar faţa era aceea care îl arăta pe Tom King, în chip neîndoielnic, drept ceea ce era într-adevăr. Fiindcă era o faţă tipică de boxer; faţa unuia care închinase ani îndelungaţi slujirii ringului, şi prin asta, căpătase şi chiar se fălea cu toate semnele distinctive ale fiarei mereu gata de luptă. Faţa aceea stătea veşnic încruntată, şi pentru ca nici o trăsătură să nu rămînă ascunsă, n-avea pe ea urmă de barbă ori mustaţă. Buzele erau lipsite de formă şi alcătuiau o gură exagerat de aspră, care-i brăzda faţa ca o cicatrice. Falca de jos era agresivă, brutală, ameninţătoare. Ochii, greoi în mişcări şi cu pleoape groase, stăteau aproape lipsiţi de expresie sub sprîncenele păroase şi teşite. Deşi din cap pînă-n picioare arăta ca un animal, ochii rămîneau totuşi trăsătura cea mai animalică din întreaga lui înfăţişare. Erau somnolenţi, ca de leu — ochi de fiară setoasă de sînge. Fruntea se înclina iute către părul care, tuns foarte scurt, lăsa să se vadă fiecare cucui de pe capul pocit. Nasul, rupt în două locuri şi deformat în fel şi chip de lovituri

nenumărate, dimpreună cu o ureche zdrobită, veşnic umflată şi de două ori mai mare decît cealaltă, îi completau podoabele, în vreme ce barba, chiar aşa proaspăt rasă cum era, creştea sub piele dînd feţei lui o culoare neagră-vineţie.

Pe scurt, era faţa unui om de care te-ai fi speriat pe o alee întunecoasă ori într-un loc singuratic. Dar, cu toate astea, Tom King nu era un criminal, şi niciodată nu se făcuse vinovat de vreo faptă tîlhărească. Cînd nu lupta, în viaţa lui de toate zilele nu făcuse nici un rău nimănui. Şi nimeni nu-l văzuse vreodată căutînd gîlceavă. Era un profesionist, şi întreaga brutalitate agresivă şi-o rezerva pentru activitatea profesională. În afara ringului, era un om domol din fire, blajin, şi în zilele tinereţii, cînd banii curgeau gîrlă, chiar cam mînă-spartă dacă era vorba de ceva care îi făcea plăcere. Nu purta pică nimănui şi avea puţini duşmani. Lupta cu pumnii era o meserie, atîta tot. Pe ring lovea ca să pricinuiască durere, lovea ca să schilodească, lovea ca să distrugă; dar nu cu răutate. Numai fiindcă aşa cerea meseria. Spectatorii se adunau şi plăteau ca să vadă oameni lovinau-se pînă cînd unul îl dobora pe celălalt. Învingătorul lua partea cea mai grasă a reţetei. Cu douăzeci de ani în urmă, cînd îl înfruntase pe Gouger din Woolloomoolloo[1] Tom King ştiuse foarte bine că falca lui Gouger se înzdrăvenise abia de patru luni, după ce fusese fracturată într-o întîlnire susţinută la Newcastle. Şi îi ţintise cu înverşunare

[1] ***Woolloomoolloo*** — suburbie a oraşului Sidney.

falca, ba chiar izbutise să i-o rupă iarăşi, în runda a noua, nu fiindcă ar fi avut ceva împotriva lui Gouger, ci numai pentru că asta era calea cea mai sigură de a-l scoate din luptă şi de a pune mîna pe bani grei. Nici Gouger nu se gîndise să-i poarte pică. Ăsta era jocul, amîndoi îi cunoşteau regulile şi amîndoi se prinseseră în el.

Tom King nu fusese niciodată vorbăreţ, iar acuma stătea lîngă fereastră, cufundat într-o tăcere mohorîtă, şi îşi privea mîinile. Pe dosul palmelor vinele ieşeau în relief, groase şi umflate; încheieturile degetelor, zdrobite, bătătorite şi deformate, mărturiseau truda la care fuseseră supuse. N-auzise niciodată că omul are vîrsta arterelor sale, dar ştia foarte bine ce înseamnă vinele acelea umflate şi ieşite în relief. În clipele de încordare maximă inima pompase prea mult sînge prin ele. Acuma nu mai făceau treabă. Le smulsese toată elasticitatea, şi, o dată cu lărgirea lor, venise şi dispariţia puterii lui de rezistenţă. Acum obosea repede. Nu mai era în stare să reziste douăzeci de reprize în cap, fiind ciocan şi nicovală totodată, să lupte, să lupte, să lupte, de la un sunet de gong pînă la celălalt, să dezlănţuie atac furibund după atac furibund, să fie aruncat în corzi şi pe urmă să-şi arunce el adversarul în corzi, să atace mai viguros şi mai nestăvilit decît oricînd, tocmai în acea ultimă, a douăzecea repriză, cînd toată
sala se ridica în picioare şi urla asurzitor, iar el se avînta la atac, lovea, eschiva, para, dînd ploaie de lovituri după ploaie

de lovituri şi primind în schimb ploaie după ploaie de lovituri, şi în toată vremea asta inima să pompeze sînge năvalnic prin vinele sprintene. Vinele, dilatate în momentele de încordare, reveniseră totdeauna la loc, deşi nu în întregime — de fiece dată, imperceptibil la început, rămîneau doar cu puţin mai largi decît fuseseră înainte. Uitîndu-se la ele şi la încheieturile bătătorite ale degetelor mîinii, pentru o clipă, îi apăru în faţă imaginea înfloritoarei tinereţi a acelor mîini, aşa cum arătaseră mai înainte, de a şi le zdrobi prima dată în capul lui Benny Jones, supranumit pe atunci ,,Teroarea din Wales”.

Senzaţia de foame îl încercă din nou.

— Drace, să nu pot mînca şi eu un cotlet! izbuchi el cu voce tare, strîngîndu-şi pumnii uriaşi şi trîntind o înjurătură înăbuşită.

— Am încercat şi la Burke şi la Sawley, la amîndoi, răspunse nevasta cu un glas care părea că cere iertare.

— Şi n-au vrut? întrebă Tom.

— Nici măcăr pentru o jumătate de ***penny.*** Burke a zis...

Da vorbele i se stinseră în gîtlej.

— Dă-i drumul! Ce-a zis?

— Zicea că, după cîte crede el, Sandel are să te bată la noapte şi zicea că datoria e şi-aşa destul de mare.

Tom King mormăi ceva, dar nu răspunse nimic. Era peocupat, fiindcă se gîndea la buldogul pe care îl avusese în zilele tinereţii şi pe care îl hrănea doar cu carne, carne cu nemiluita. Burke i-ar fi dat pe credit şi o mie de cotlete, atunci. Dar vremurile se schimbaseră. Tom King

înbătrînise; şi oamenii bătrîni, care nu mai boxau decît în faţa unor cluburi de mîna a doua, nu puteau spera să aibă cine ştie ce credit la negustori.

Se sculase de dimineaţă cu pofta arzătoare de a mînca un cotlet, şi pofta nu i se potolise de fel. Pentru întîlnirea de acum nu se antrenase cum trebuie. Anul ăsta fusese secetă mare în Australia, veniseră timpuri grele, şi era foarte greu să găseşti de lucru, chiar şi pe apucate. Nu avusese partener, nu se hrănise destul de bine şi nu totdeauna suficient. Lucrase cîteva zile în port, cînd găsise de lucru, iar dimineaţa alergase în jurul grădinii „The Domain”[1], ca să-şi păstreze agilitatea picioarelor. Dar e foarte greu să te antrenezi fără partener, mai ales cînd ai de hrănit o nevastă şi doi copii. După ce se angajase în meciul cu Sandel, negustorii îi mai vînduseră cîte ceva pe credit, dar numai pentru sume modeste. Secretarul clubului „Gaiety” îi avansase trei lire — atît cît erau drepturile învinsului — dar refuzase să-i dea vreun ban mai mult. Din cînd în cînd izbutise să împrumute cîte doi-trei şilingi de la vechi prieteni, care i-ar fi dat şi mai mult dacă anul n-ar fi fost secetos şi n-ar fi dus-o ei înşişi destul de greu. Nu — şi n-ar fi avut nici un rost s-o ascundă — nu se antrenase în chip mulţumitor. Ar fi trebuit să se hrănească mai bine şi să nu aibă atîtea necazuri. De altminteri, cînd omul are 40 de ani, îi e mult mai greu să

---

[1] ***„The Domain”*** — unul dintre parcurile oraşului Sidney.

se menţină în formă decît atunci cînd are 20.

— Cît e ceasul, Lizzie? întrebă Tom.

Nevasta se duse să întrebe la vecina din celălalt capăt al coridorului şi se întoarse numaidecît.

— Opt fără un sfert.

— Meciul de deschidere începe peste cîteva minute, spuse el. Nu-i decît un meci de verificare. Pe urmă vine o întîlnire de patru reprize între Dealer Wells şi Gridley şi un meci de zece reprize între Starlight şi un marinar. Mie nu-mi vine rîndul decît peste mai bine de un ceas.

După vreo zece minute de tăcere, se ridică în picioare.

— Adevărul e, Lizzie, că nu m-am antrenat cum se cuvine.

Îşi luă pălăria şi porni către uşă. Nu încercă s-o sărute — n-o săruta niciodată la plecare — dar în seara aceea îndrăzni ea să-l sărute, cuprinzîndu-l cu braţele şi silindu-l să se aplece pînă aproape de chipul ei. Părea micuţă de tot lîngă trupul masiv al bărbatului.

— Mult noroc, Tom, îi ură nevasta. Trebuie neapărat să-l dai gata.!

— Aşa-i, trebuie neapărat să-l dau gata, repetă el. Asta-i tot ce se poate spune. Trebuie neapărat să-l dau gata.

Rîse, încercînd să-şi facă singur curaj, în vreme ce femeia se strîngea şi mai tare lîngă trupul lui. Peste umerii ei, privi în jur prin odaia goală. Era tot ce avea pe lume, cu chiria de mult neplătită, cu ea şi copiii. Şi acum îi părăsea şi pleca în noapte, să facă rost de carne pentru

tovarăşa şi puii lui, nu ca muncitorul modern care se duce să-şi macine vigoarea lîngă maşină, ci în chipul cel vechi, primitiv, semeţ, animalic, adică se ducea să se bată pentru ea.

— Trebuie neapărat să-l dau gata, repetă bărbatul, dar de data aceasta cu o notă de deznădejdie în glas. Dacă am să cîştig, înseamnă că pun mîna pe treizeci de lire — putem plăti tot ce sîntem datori şi ne mai rămîn o groază de bani. Dacă pierd, nu iau nimic, nici măcar un penny, ca să mă pot întoarce cu tramvaiul. Secretarul mi-a achitat tot ce se cuvine învinsului. La revedere, bătrînico. Vin direct acasă dacă am să cîştig.

— Iar eu am să stau să te-aştept, strigă femeia în urma lui, pe coridor.

Erau două mile bune pînă la clubul „Gaiety”, şi mărşăluind pe trotuar, îşi aduse aminte cum în zilele lui de glorie — fusese cîndva campion al statului New South Wales la categoria grea — se ducea cu trăsura pînă la sala unde avea loc meciul şi cum, mai totdeauna, se găsea cîte un suporter cu bani grei care îl însoţea şi plătea el birjarul. Acuma erau la mare cinste
Tommy Burns[1] şi negrul acela yankeu, Jack Johnson[2]; ăştia umblau peste tot numai cu maşina. Iar el mergea pe jos! Şi, după cum ştie oricine, două mile de marş nu sînt chiar cea mai bună pregătire pentru un meci de box. Era om bătrîn, şi lumea nu se poartă chiar cu

[1], [2] Tommy Burns şi Jack Johnson, campioni mondiali la categoria grea, respectiv, între 1906 şi 1908 şi 1908 şi 1915.

mănuşi faţă de bătrîni. Acum nu mai era bun de nimic, în afară de munca brută din port, iar nasul rupt şi urechea umflată îi stăteau împotrivă pînă şi la asemenea treabă. Îi părea rău că nu învăţase o meserie. Pînă la urmă ar fi fost mult mai bine. Dar nimeni nu-i spusese pe atunci, iar în adîncul sufletului său ştia că, chiar dacă i-ar fi spus cineva, tot nu l-ar fi ascultat. Fusese atît de uşor. Bani cu ghiotura — lupte îndîrjite, aducătoare de glorie, între ele, perioade de odihnă şi hoinăreală fără griji, un alai de linguşitori neobosiţi, bătăi pe spate, strîngeri de mînă, feciori de bani gata bucuroşi să-i plătească ceva de băut doar pentru favoarea unei discuţii de cinci minute — dar mai ales gloria, sălile urlînd dezlănţuite, finişurile furtunoase, arbitrii care anunţau „Cîştigător — King!”, şi a doua zi numele lui în toate rubricile sportive.

Grozave timpuri! Dar acum îşi dădu seama, în felul lui domol şi nu prea limpede, că el pe bătrîni îi măturase din cale. El era Tinereţea, şi se ridica; iar ceilalţi erau Vîrsta, şi se scufundau. Nu-i de mirare că fusese uşor — ceilalţi aveau vinele umflate, degetele de la mîini bătătorite şi erau obosiţi pînă în măduva oaselor de lungile bătălii purtate pînă atunci. Îşi aduse aminte de vremea cînd îl măturase din cale pe bătrînul Stowsher Bill, la Rush-Cutters Bay, în runda a optsprezecea, şi cum după aceea, la vestiar, bătrînul Bill plînsese ca un copil. Poate că bătrînul Bill rămăsese în urmă cu chiria. Poate că avea acasă nevastă şi doi copii. Şi poate că chiar în ziua meciului

tînjise zadarnic după un cotlet. Dar Bill intrase în ring şi înca

sase straşnic. Astăzi, după ce trecuse şi el prin toate ciururile, îşi putea da sema că, în noaptea de acum douăzeci de ani, Stowsher Bill luptase pentru o miză mai mare decît cea pusă în joc de tînărul Tom King, care urmărise gloria şi banii cîştigaţi cu uşurinţă. Nu era de mirare că după meci Stowsher Bill plînsese la vestiar.

Da, mai întîi şi-ntîi fiecare om nu-i în stare să susţină decît un anumit număr de bătălii. Asta este cea mai neîndurătoare lege a jocului. Unul poate să susţină o sută, dar altul numai douăzeci; fiecare, după constituţie şi după calitatea fibrei din care e alcătuit, poate reuşi într-un număr precis de întîlniri, iar cînd numărul acesta s-a împlinit, e un om terminat. Într-adevăr, lui îi fusese hărăzit un număr mai mare decît multor altora şi îşi depăşise masiv raţia de lupte grele, istovitoare, dintr-acelea care forţează inima şi plămînii pînă cînd sînt gata să plesnească, răpesc elasticitatea arterelor si transformă în noduroase gheme de muşchi netezimea suplă a tinereţii, sleiesc nervii, macină vigoarea şi îngrămădesc în creier şi în oase cumplita sfîrşeală adusă de efortul excesiv, zdrobind orice putere de rezistenţă. Da, se descurcase mai bine decît toţi ceilalţi. Despre nici unul dintre vechii lui parteneri de luptă nu se mai auzea vreo vorbă. Era ultimul boxer din vechea gardă. Văzuse sfîrşitul tuturor, şi la lichidarea multora dăduse o mînă de ajutor.

Îl puseseră să lupte împotriva celor vîrstnici şi pe rînd, unul cîte unul, îi

măturase din cale, şi rîdea atunci cînd, la fel ca pe bătrînul Stowsher Bill, îi vedea plîngînd în vestiar. Iar acum el era bătrîn şi-i încercau pe tineri împotriva lui. De pildă, flăcăul acela, Sandel. Venise din Noua Zeelandă cu un palmares bogat. Dar în Australia nimeni nu auzise de el, aşa că l-au pus să lupte împotriva bătrînului Tom King. Dacă Sandel era în stare să facă o demonstraţie, aveau

să-i dea adversari mult mai valoroşi, împotriva cărora să lupte pentru cîştiguri cu mult mai importante; prin urmare, trebuia să lupte cu furie, fiindcă de rezultatul acelui meci depindea totul. În lupta din seara aceea avea totul de cîştigat — bani, şi glorie, şi carieră; iar Tom King era matahala căruntă şi înfricoşătoare pusă de strajă la drumul mare al faimei şi bogăţiei. El, însă, n-avea nimic de cîştigat, în afara celor treizeci de lire cu care să-şi plătească chiria şi datotoriile la negustori. Şi în vreme ce îşi rumega astfel gîndurile, în închipuirea domoală a lui Tom King apăru imaginea Tinereţii, a Tinereţii strălucitoare, care se înălţa exuberantă şi invincibilă, cu muşchi mlădioşi şi piele mătăsoasă, cu inimă şi plămîni ce nu fuseseră niciodată obosiţi ori sfîşiaţi şi rîdeau de orice cumpătare în eforturi. Da, Tinereţea era adevărata Nemesis[1]. Îi distrugea pe bătrîni şi nici nu-i păsa că, făcînd astfel, se distruge şi pe sine însăşi. Îşi dilata arterele, îşi zdrobea degetele mîinilor şi, la rîndul ei, era distrusă de Tinereţe. Fiindcă Tinereţea rămînea totdeauna tînără. Numai Vîrsta îmbătrînea.

Cînd ajunse la Castlereagh Street[2], coti la stînga, şi după ce trecu pe lîngă trei rînduri de case, ajunse la „Gaiety”. O ceată de puşlamale tinere, care căscau gura prin faţa intrării, se traseră cu respect la o parte, ca să-i facă loc, şi îi

---

[1] ***Nemesis*** — în mitologia elină, zeiţa răzbunării.

[2] ***Castlereagh Street*** — una dintre arterele centrale ale Sidneyului.

auzi cum îşi şoptesc unul altuia: „Ăsta-i Tom King! Ăsta-i Tom King!”

Înăuntru, în drum spre vestiar, se întîlni cu secretarul, un tînăr cu ochi pătrunzători şi chip inteligent, care îi strînse mîna, întrebîndu-l:

— Ei, Tom, cum te simţi?

— Tare ca piatra, răspunse King, deşi ştia bine că minte, şi dacă ar fi avut o liră, ar fi dat-o chiar atunci pentru un cotlet zdravăn.

Cînd ieşi din vestiar, eu secundanţii după el, şi porni pe spaţiul liber dintre scaune către ringul pătrat din mijlocul sălii, un vuiet de ovaţii şi aplauze izbucni din rîndurile publicului care aştepta cu nerăbdare. Răspunse la saluturi în dreapta şi în stînga, deşi foarte puţine figuri îi erau cunoscute. Cele mai multe aparţineau unora care nici nu se născuseră pe vremea cînd dînsul culegea primii lauri pe ring. Sări sprinten pe platforma înaltă, se aplecă şi trecu printre corzi către colţul lui, iar acolo se aşeză pe un scăunel pliant. Jack Ball, arbitrul, veni la el şi îi strînse mîna. Ball era un pugilist terminat, care de mai bine de zece ani nu păşise pe ring ca luptător. King se bucura să-l aibă pe el arbitru. Amîndoi făceau parte dintre cei vîrstnici. Dacă s-ar fi întîmplat să fie cam aspru cu Sandel şi să încalce puţin regulile, ştia sigur că Ball avea să treacă cu vederea.

Tineri de categorie grea, aspiranţi la cariera pugi- listică, urcau unul după altul pe ring şi erau prezentaţi publicului chiar de către arbitru, care în acelaşi timp anunţa şi pariurile,

— Tînărul Pronto din North Sidney, strigă Ball, provoacă pe învingător şi pune rămăşag cu el pe cincizeci de lire că-l bate!

Spectatorii aplaudară, şi peste puţin aplaudară din nou cînd Sandel însuşi sări printre corzi şi se aşeză în colţ. Tom King îşi aruncă privirile de-a curmezişul ringului şi îl cercetă cu interes viu, fiindcă peste cîteva minute aveau să fie încleştaţi în luptă nemiloasă, fiecare străduindu-se din răsputeri să-l arunce pe celălalt în nesimţire. Dar nu putea să vadă mare lucru, din pricină că Sandel, ca şi el, avea pantalonii şi tricoul trase peste costumul de ring. Era tare frumos la chip, încoronat cu un ciuf cîrlionţat de păr gălbui, iar gîtul gros şi muşchiulos prevestea splendoarea trupului.

Tînărul Pronto se duse mai întîi la un colţ, pe urmă la celălalt, dădu mîna cu luptătorii şi pe urmă coborî de pe ring. Provocările continuau. Mereu trecea Tinereţea printre corzi — Tinereţe necunoscută, dar veşnic nesăţioasă — strigînd în auzul întregii lumi că, folosind forţa şi iscusinţa, vrea să se măsoare cu învingătorul. Cu vreo cîţiva ani în urmă, pe vremea cînd era şi el strălucitor şi invincibil, Tom King ar fi rîs şi s-ar fi plictisit la vederea acestor preliminarii. Acum însă stătea ca vrăjit şi nu izbutea să alunge din faţa ochilor imaginea Tinereţii. Totdeauna existau tineri dintr-âştia care se afirmau în box, săreau sprinteni printre corzi şi îşi strigau sfidarea; şi totdeauna existau bătrînii meniţi să se plece şi să dispară dinaintea lor. Urcau spre succese, păşind pe

cadavrele bătrînilor. Şi mereu veneau din ce în ce mai mulţi tineri — Tinereţe de nestăvilit şi irezistibilă — şi totdeauna îi măturau din cale pe bătrîni, devenind apoi la rîndul lor bătrîni şi străbătînd aceeaşi potecă a coborîrii, în vreme ce din urmă îi împingea cu putere crescîndă eterna Tinereţe — pruncii cei noi, care crescuseră viguroşi şi îi tîrau în jos pe cei mai vîrstnici, urmăriţi la rîndul lor de alţi prunci, şi tot aşa pînă la sfîrşitul veacurilor — Tinereţe ce trebuia să-şi impună voinţa, rămînînd veşnic nemuritoare.

King se uită înspre loja presei şi-l salută pe Morgan, de la ***Sportsman,*** şi pe Corbett, de la ***Referee.*** Apoi întinse braţele, iar Sid Sullivan şi Charley Bates, secundanţii săi, îi puseră şi-i legară strîns mănuşile, supravegheaţi cu atenţie de unul dintre secundanţii lui Sandel, care mai întîi îi examinase grijuliu legăturile dintre degete. Un secundant de-al său se afla în colţul lui Sandel, îndeplinind atribuţii asemănătoare. I se traseră pantalonii lui Sandel, şi, după ce se ridică în picioare, îi traseră şi tricoul peste cap. Şi uitîndu-se într-acolo, Tom King văzu încarnarea Tinereţii, cu pieptul larg, masiv, cu muşchi care fremătau şi ondulau ca nişte făpturi vii sub pielea albă şi mătăsoasă. Întregul trup tînăr tresălta de viaţă, iar Tom King ştia că viaţa aceea niciodată nu-şi picurase prospeţimea prin porii dureroşi, de-a lungul cumplitelor încleştări în care Tinereţea îşi plăteşte tributul de jertfă şi pleacă de pe ring nu chiar tot atît de tînără ca la venire.

Cei doi înaintară unul către celălalt şi, pe cînd gongul răsuna, iar secundanţii săreau jos de pe ring cu scaunele pliante, îşi dădură mîna şi în aceeaşi clipă luară poziţie de luptă. Şi tot atunci, ca un mecanism de oţel şi arcuri declanşat la cea mai slabă atingere, Sandel atacă şi se retrase, plasînd o stîngă la ochi, o dreaptă la coaste, eschivînd o contră, retrăgîndu-se cu paşi uşori ca de dans şi tot atît de uşor apropiindu-se din nou ameninţător. Era iute în mişcări şi ager la minte. Făcu o demonstraţie uluitoare. Spectatorii izbucniră în urlete de admiraţie. Dar King nu era uluit. Luptase de prea multe ori şi înfruntase prea mulţi tineri. Ştia bine cît valorează loviturile acelea — prea iuţi şi prea abile ca să fie primejdioase. Fără îndoială, Sandel avea să grăbească lucrurile încă de la început. Asta era de aşteptat. Aşa se manifesta Tinereţea, cheltuindu-şi splendoarea şi desăvîrşirea în răzvrătiri sălbatice şi atacuri furibunde, zdrobind stavilele cu necuprinsa slavă a puterii şi a dorinţei.

Sandel ataca şi se retrăgea, era aici, era acolo, era pretutindeni, cu un joc de picioare ameţitor şi îmboldit de nerăbdare, minune vie de carne albă şi muşchi încordaţi, răspîndită neîncetat într-o ţesătură de asalturi, alunecînd şi zvîcnind ca o suveică zburătoare din iureş în iureş şi de-a lungul a o mie de iureşuri, toate îndreptate spre nimicirea lui Tom King, stavila ridicată între el şi avuţie. Iar Tom King încasa cu răbdare. Îşi cunoştea meseria şi cunoştea bine Tinereţea acum, cînd Tinereţea nu mai era a lui. Nu era nimic de făcut pînă ce

adversarul n-avea să mai piardă ceva din suflu, îşi spunea Tom, şi rîse în sinea lui cînd eschiva în aşa fel încît să primească o lovitură puternică chiar în creştetul capului. Era un gest plin de răutate, dar întru totul corespunzător cu regulile boxului. Se presupunea că fiecare e dator să aibă grijă de propriile lui degete şi, dacă nu se ferea să-şi lovească adversarul în creştetul capului, o făcea pe propriul său risc. Ar fi putut să facă eschiva coborînd capul mult mai jos şi lăsînd lovitura să vîjîie pe alături fără să-l atingă, dar îşi adusese aminte de primele lui întîlniri şi cum pentru întîia oară îşi zdrobise încheietura unui deget în capul „Teroarei din Wales”. Nu făcea decît să urmeze tradiţiei. Eschiva aceea venise de hac unei încheieturi a lui Sandel. Lui Sandel nici că avea să-i pese. Avea să continue, cu splendidă nepăsare, să lovească la fel de înverşunat în tot timpul meciului. Însă mai tîrziu, cînd lungile lupte pe ring vor începe să-şi spună cuvîntul, îi va părea rău de încheietura zdrobită acum, va privi în trecut şi îşi va aduce aminte cum şi-o zdrobise în capul lui Tom King.

Prima rundă aparţinu în întregime lui Sandel, şi atacurile lui vijelioase ridicară sala în picioare. Îl copleşise pe King cu avalanşele lui de lovituri, iar King nu întreprindea nimic. Nu ripostă nici măcar o singură dată, ci se mulţumi să-şi păstreze garda, să blocheze, să eschiveze şi să se angajeze în ***clinch***[1] ca să nu încaseze din gros. Din cînd în cînd făcea

[1] ***Clinch*** — în box, luptă corp la corp.

cîte o fentă, scutura din cap dacă primea vreo lovitură mai puternică şi se mişca fără grabă, fără să se năpustească, fără să atace şi fără să risipească măcar o picătură de energie. Sandel trebuia să scoată şi să dea deoparte toată spuma clocotului Tinereţii mai înainte ca Vîrsta cea cuminte să poată avea îndrăzneala de a trece la represalii. Toate mişcările lui King erau lente şi bine cumpănite, iar ochii cu pleoape grele şi alunecări încete lăsau impresia că Tom King ar fi pe jumătate adormit sau chiar năucit. Dar ochii aceia vedeau totul, căci în cei douăzeci şi ceva de ani petrecuţi pe ring învăţaseră să vadă totul. Erau ochi care nu clipeau şi nu scînteiau înainte de-o lovitură năprasnică, dar pîn- deau şi apreciau cu precizie distanţa.

În minutul de odihnă de la sfirşitul reprizei, aşezat în colţul său, se lăsă pe spate, întinzîndu-şi mult picioarele, îşi sprijini braţele în unghiul drept format de corzile ringului, iar pieptul şi abdomenul îi tresăltau în voie şi cît mai profund, în vreme ce el înghiţea cu lăcomie aerul vînturat de prosoapele secundanţilor. Cu ochii închişi stătea şi asculta strigătele din sală.

— De ce nu vrei să lupţi, Tom? strigau mai mulţi deodată. Ţi-e cumva frică de el, nu îndrăzneşti?

— I-s muşchii înţepeniţi, auzi Tom comentariul unui spectator din primele rînduri. Abia se mai poate urni. Pariez pe Sandel două lire contra una!

Gongul răsună, şi cei doi părăsiră colţurile. Sandel străbătu trei sferturi din distanţă, nerăbdător să înceapă iarăşi lupta; dar King era mulţumit să străbată o cale cît mai scurtă. Făcea parte din politica lui de economisire a forţelor. Nu se antrenase suficient, n-a- vusese destulă mîncare, şi fiecare pas conta. Iar în afară de asta, mărşăluise două mile în cap. Avu loc o repetare a primei reprize, Sandel atacînd în trombă, şi spectatorii întrebîndu-se indignaţi pentru ce refuza Tom să lupte. În afară de cîteva fente şi mai multe lovituri lente şi lipsite de eficacitate, nu făcu decît să blocheze, să evite înfruntările sau să se prindă în ***clinch.*** Sandel se străduia să imprime elan jocului, în vreme ce King, dintr-un calcul înţelept, refuza să se angajeze. Păstrîndu-şi înfăţişarea cuvenită pentru ring, zîmbea în sinea sa cu anumită satisfacţie şi continua să-şi ocrotească

puterile, cu o gelozie de care numai Vîrsta poate fi în stare. Sandel era Tinereţea şi îşi risipea puterile cu dăruirea generoasă specifică Tinereţii. King stăpînea strategia ringului şi înţelepciunea hrănită cu lungi şi dureroase încleştări. Cu ochii şi mintea mereu treze, cu mişcări bine măsurate, priveghea şi aştepta ca Sandel să lepede spuma întîiului clocot. Celor mai mulţi spectatori li se părea că Tom King era definitiv depăşit de adversar şi îşi arătau părerea oferind în gura mare pariuri de trei la unu în favoarea lui Sandel. Erau însă printre ei oameni mai cu judecată, puţini la număr, care îl cunoşteau pe King cel de demult şi încheiau rămăşaguri ce li se păreau aducătoare de cîştiguri grase.

Repriza a treia începu, ca şi celelalte, doar cu un singur luptător, cu Sandel necontestat stăpîn al situaţiei şi aplicînd lovituri după bunul lui plac. Trecuse o jumătate de minut pînă cînd Sandel, peste măsură de încrezător, lăsă garda deschisă. Ochii şi braţul lui King săgetară în aceeaşi clipă. Era prima lui lovitură adevărată — un croşeu împins cu arcul încordat al braţului, ca să fie cît mai dur, şi susţinut cu toată greutatea trupului pe jumătate răsucit. Parcă un leu ce părea pe jumătate adormit ar fi fulgerat deodată cu laba. Sandel, lovit lateral în falcă, se prăbuşi ca o vită înjunghiată. Spectatorii icniră deodată şi se porniră pe murmure de admiraţie uluită. Prin urmare, omul acela n-avea muşchii înţepeniţi şi era în stare să lovească nimicitor, ca un ciocan de forjă.

Sandel era ameţit. Se rostogoli şi încercă să se ridice de jos, dar strigătele alarmate ale secundanţilor, care îi cereau să se lase numărat, îl ţinură la podea. Se sculă într-un genunchi, gata să se ridice, dar rămase aşa, în vreme ce arbitrul număra cu glas tare secundele. Într-a noua secundă se ridică în poziţie de luptă, iar Tom King, înfruntîndu-l, încercă regretul de a nu-l fi lovit cu un deget mai aproape de vîrful bărbiei. Atunci ar fi fost ***knock-out,*** iar el ar fi putut duce acasă cele treizeci de lire, la nevastă şi la copii.

Repriza continuă pînă la încheierea celor trei minute, Sandel arătînd pentru prima oară respect faţă de adversar, iar King păstrîndu-şi mişcările lente şi ochii somnoroşi de totdeauna. Cînd repriza se apropie de sfîrşit, King, prevenit de secundanţii pe care îi vedea îngrămădindu-se lîngă colţ, gata să se strecoare printre corzi, aduse lupta înspre colţul său. Iar la sunetul gongului se aşeză imediat pe scaunul ce-l aştepta, pe cîtă vreme Sandel fu nevoit să străbată întreg ringul, în diagonală, pînă la colţul lui. Era un lucru mărunt, dar suma lucrurilor mărunte conta pînă la urmă. Sandel fusese silit să facă în plus numărul acela de paşi, să cheltuiască energie şi să piardă o parte din preţiosul minut de odihnă. La începutul fiecărei reprize King pornea domol din colţul său, silindu-şi astfel adversarul să străbată el cea mai mare parte din distanţă. Iar sfîrşitul fiecărei reprize găsea lupta manevrată de King către colţul ce-i era

rezervat, aşa fel ca să se poată aşeza imediat.

Mai trecură încă două reprize în cursul cărora King era zgîrcit cu eforturile, iar Sandel, risipitor. Sforţările făcute de adversar pentru impunerea unui ritm viu îl stînjeneau destul de mult pe King, fiindcă un procent serios din loviturile ce curgeau asupra lui îşi nimereau ţinta. Totuşi, stăruia în mişcările acelea lente, fără să ia seama la strigătele tinerilor înfierbîn- taţi care îi cereau să pornească o dată lupta. Din nou, în repriza a şasea, Sandel se dovedi neatent, şi din nou dreapta spăimîntătoare a lui Tom King săgetă spre falca celuilalt, şi din nou Sandel rămase la podea vreme de nouă secunde.

Începînd cu repriza a şaptea, condiţia fizică a lui Sandel trecu de punctul maxim, şi atunci îşi dădu seama că trebuie să facă faţă celei mai grele întîlniri din întreaga lui carieră. Tom King era unul dintre cei vîrstnici, dar un vîrstnic mai valoros decît toţi cei în- fruntaţi vreodată pînă atunci — un vîrstnic care niciodată nu-şi pierdea capul, care poseda o remarcabilă tehnică în apărare, ale cărui lovituri izbeau cu forţa unui ciomag noduros şi care ţinea cîte un ***knock-out*** în fiece pumn. Cu toate astea, Tom King nu îndrăznea să lovească des. Nu uita nici o clipă degetele zdrobite şi ştia că fiece lovitură avea importanţă, dacă ţinea ca pumnii să-i reziste pînă la sfîrşitul meciului. Stînd în colţ şi privindu-şi peste ring adversarul, îi veni în minte gîndul că înţelepciunea sa, adunată cu tinereţea lui

Sandel ar da un campion mondial la categoria grea. Dar asta era partea proastă. Sandel n-avea să ajungă niciodată campion mondial. Îi lipsea înţelepciunea, şi singura cale de a o obţine era s-o cumpere cu tinereţe; iar cînd avea să ajungă la înţelepciune, tinereţea va fi fost de mult risipită în acest negoţ.

King folosea toate tertipurile pe care le cunoştea. Niciodată nu pierdea ocazia de a se angaja în ***clinch,*** în cele mai multe prilejuri de acest fel umărul lui lovind apăsat în coastele adversarului. După filozofia ringului în ce priveşte efectele dăunătoare asupra adversarului umărul era la fel de bun ca şi pumnul, dar cu mult mai bun în ce priveşte economia de efort. De asemenea în ***clinch,*** King se lăsa cu toată greutatea asupra celuilalt şi întîrzia cît mai mult să se desprindă de el. Asta făcea necesară intervenţia arbitrului, care punea mîna şi îi despărţea, de fiecare dată ajutat şi de Sandel, care încă nu învăţase cum să se odihnească. Nu se putea abţine să nu-şi folosească superbele braţe înaripate şi muşchii ca de oţel, iar cînd celălalt îl prindea în ***clinch,*** izbindu-l cu umărul în coaste şi cuibărindu-se cu capul sub braţul lui stîng, de fiecare dată Sandel îşi arunca dreapta pe la spate şi-l izbea în obraz. Era o lovitură dibace, mult admirată de spectatori, dar nu şi primejdioasă, echivalînd din această pricină cu tot atîta efort irosit. Însă Sandel rămînea neobosit şi nici prin cap nu-i trecea să-şi drămuiască eforturile, iar King rînjea şi încasa fără a crîcni.

Sandel plasă o năprasnică dreaptă la corp, care lăsă impresia că King primise o lovitură cumplită, dar numai cunoscătorii încercaţi fură în stare să aprecieze iscusita lovitură cu stînga dată de King în bicepsul adversarului chiar cu o fracţiune de secundă mai înainte de a primi pumnul celuilalt. E drept, loviturile lui Sandel nimereau de fiecare dată; dar de fiecare dată forţa lor era împuţinată de vătămarea aceea la biceps. În repriza a noua, de trei ori în acelaşi minut, dreapta lui King plasă croşeul impins de arcul încordat al braţului în falca adversarului; şi de trei ori trupul lui Sandel, cu întreaga lui greutate, se întinse pe podea. De fiecare dată rămase întins cele nouă secunde reglementare, apoi se ridică în picioare, năuc şi zdruncinat, dar încă puternic. Pierduse mult din viteza de la început, şi din pricina asta făcea mai puţină risipă de efort. Lupta cu înverşunare; dar continua să se bizuie pe principalul său atu, care era tinereţea. Principalul atu al lui King era experienţa. Pe măsură ce vitalitatea i se împuţinase şi vigoarea îi scăzuse, le înlocuise cu şiretenia, cu înţelepciunea izvorîtă din bătălii îndelungi şi cu o chibzuită economie a forţelor. Nu învăţase numai să nu facă nici o mişcare inutilă, ci învăţase şi cum să-l momească pe adversar către risipirea eforturilor. Mereu şi mereu, prin fente ale picioarelor, braţelor şi trupului, continua a-l sili pe Sandel să sară îndărăt, să se aplece ori să se apere. King se odihnea, dar nu-i îngăduia lui Sandel nici o clipă de odihnă. Asta era strategia Vîrstei.

La începutul reprizei a zecea, King începu să stăvilească năvala adversarului prin directe de stînga la figură, iar Sandel, mai precaut acum, răspundea prin blocarea stîngii, prin împingerea ei în jos şi prin atacuri cu dreapta, plasînd croşeuri la tîmplă. Loviturile acestea erau prea înalte ca să poată avea urmări hotărîtoare; dar la primul croşeu primit în tîmplă, King cunoscu din nou vechiul şi familiarul văl negru al leşinului coborîndu-i peste conştiinţă. Pentru o clipă, sau mai degrabă pentru o mică fracţiune dintr-o clipă, încremeni. În acea fracţiune de clipă observă cum adversarul dispare din cîmpul lui vizual, lăsîndu-i în faţă doar fundalul alb al chipurilor de spectatori; în fracţiunea următoare îşi văzu din nou adversarul şi fundalul de chipuri omeneşti. Parcă ar fi dormit o vreme şi abia atunci ar fi redeschis ochii, dar intervalul de inconştienţă fusese atît de microscopic, încît nu avusese timp să cadă din picioare. Spectatorii văzură că se clatină şi îi văzură genunchii îndoindu-se, dar îndată după aceea l-au văzut revenindu-şi şi vîrînd şi mai adînc bărbia sub pavăza umărului stîng.

Sandel repetă lovitura de mai multe ori, ţinîndu-l pe King într-o stare de semiinconştienţă, dar îndată după aceea adversarul îşi refăcu garda şi trecu la contraatac. Făcînd o fentă cu stînga, se trase cu o jumătate de pas îndărăt şi în acelaşi timp plasă un upercut folosind toată vigoarea braţului drept. Atît de bine fusese calculată lovitura, încît nimeri în plin şi direct faţa lui Sandel

chiar cînd el făcea o eschivă aplecîndu-se, şi Sandel săltă în aer, se curbă pe spate şi izbi podeaua cu capul şi cu umerii. De două ori la rînd repetă King lovitura, apoi se dezlănţui şi îşi înghesui adversarul în corzi. Fără să-i îngăduie măcar o secundă de odihnă, fără a-l lăsa să-şi revină, continuă ploaia loviturilor, pînă ce întreaga sală se ridică în picioare şi văzduhul se cutremură de vuietul aplauzelor. Dar Sandel avea o forţă şi o putere de rezistenţă cu adevărat excepţionale, aşa că izbuti să rămînă în picioare. ***Knock-out***-ul părea în afară de orice îndoială, şi un căpitan de poliţie, speriat de loviturile acelea cumplite, se ridică la marginea ringului, vrînd să oprească lupta. Gongul răsună anunţînd sfîrşitul reprizei, iar Sandel se duse năucit pînă în colţul său, dar strigîndu-i căpitanului că e bine şi sănătos. Ca să i-o dovedească, făcu două sărituri în înălţime, şi atunci căpitanul se văzu nevoit să cedeze.

Răsturnat pe spate în colţul său şi respirînd cît mai adînc, Tom King resimţea o dezamăgire profundă. Dacă lupta ar fi fost întreruptă, arbitrul ar fi trebuit, vrînd-nevrînd, să dea decizia în favoarea lui, şi atunci ar fi pus mîna pe bani. Spre deosebire de Sandel, el nu lupta pentru glorie şi pentru carieră, ci pentru treizeci de lire. Iar în minutul acesta de odihnă Sandel avea să-şi revină.

„Tinereţea trebuie să-şi primească drepturile!”, vorbele acestea fulgerară prin mintea lui King, şi îşi aduse aminte prilejul cu care le auzise prima dată, în

noaptea cînd îl măturase din cale pe Stowsher Bill. Filfizonul care îi plătise un pahar de băutură şi îl bătuse cu mîna pe umăr rostise vorbele astea. „Tinereţea trebuie să-şi primească drepturile!” Filfizonul avea dreptate. Iar în noaptea aceea de demult, el fusese Tinereţea. În noaptea asta, Tinereţea se afla în colţul celălalt. În ce îl privea pe el, iată că lupta de o jumătate de ceas... şi era om bătrîn. Dacă ar fi luptat în stilul lui Sandel, n-ar fi putut rezista nici cincisprezece minute. Dar faptul important era că nu-şi putea reîmprospăta puterile. Arterele acelea ieşite în relief şi inima greu încercată nu-i îngăduiau să-şi refacă puterile în pauzele dintre reprize. Şi încă din capul locului nu avusese destule puteri. Picioarele erau grele sub el şi începuseră să fie chinuite de crampe. N-ar fi trebuit să meargă pe jos cele două mile pînă la sală. Apoi mai era şi cotletul după care tînjise încă de dimineaţă. Sufletul i se umplu de o ură crîncenă şi nestăvilită împotriva măcelarilor care refuzaseră să-i vîndă pe credit. Era nespus de greu pentru un om bătrîn să se angajeze în luptă fără să fi mîncat de ajuns. Iar un cotlet era un lucru atît de mărunt, costa cel mult cîţiva pence, şi cu toate astea pentru el însemnau treizeci de lire.

De îndată ce gongul sună începerea reprizei a unsprezecea, Sandel se năpusti la atac, afişînd o prospeţime pe care de fapt nu o mai avea. King ştia foarte bine cum stau lucrurile — acest bluf era la fel de vechi ca şi boxul. Ca să poată scăpa se angajă în ***clinch,*** apoi, eliberîndu-se, îi dădu răgaz lui Sandel să treacă din nou

la atac. Tocmai asta dorea King. Făcu o fentă cu stînga, eschivă lovitura de răspuns şi cro- şeul vijelios, apoi păşi puţin îndărăt şi, cu toată forţa, îi aplică un upercut în plină faţă făcîndu-l pe Sandel să se prăbuşească la podea. După aceea nu-i mai lăsă nici o secundă de răgaz, primi şi el lovituri din plin, dar plasă cu mult mai multe, îl înghesui pe Sandel în corzi, îi plasă cu nemiluita croşeuri şi tot felul de alte lovituri, desprinzîndu-se din încercările lui de a intra în ***clinch*** sau lovindu-l cu furie cînd dădea să se apropie, prinzîndu-l cu o mînă dacă era pe punctul de a se prăbuşi, şi cu cealaltă trimiţindu-l numaidecît în corzi, unde nu putea să cadă la podea.

În vremea asta sala se dezlănţuise ca ieşită din minţi, şi el o cucerise cu totul, fiindcă toţi strigau aproape într-un singur glas: „Dă-i tare, Tom! Atinge-l! Atinge-l! L-ai dat gata, Tom! L-ai terminat!” Se arăta a fi un final furtunos, şi spectatorii din jurul ringului pentru aşa ceva dăduseră banii.

Şi Tom King, după ce o jumătate de oră îşi cruţase forţele, acum şi le arunca în luptă ca un mare risipitor, concentrîndu-le în unicul mare efort de care se mai ştia în stare. Era ultima lui şansă — acum ori niciodată. Puterile i se topeau repede, iar nădejdea lui era că va izbuti să-şi răpună definitiv adversarul mai înainte ca ultima picătură de vlagă să i se scurgă din trup. Şi în vremea ce continua să lovească puternic, calculînd cu sînge rece greutatea izbiturilor şi efectele obţinute, îşi dădu seama cît de

greu era să scoţi din luptă un om ca Sandel. Dovedea o vigoare şi o rezistenţă de necrezut, şi erau vigoarea şi rezistenţa intacte ale Tinereţii. Sandel era fără îndoială un om de viitor. Avea calităţi înnăscute. Numai din asemenea fibre dure puteau fi plămădiţi luptătorii adevăraţi.

Sandel se clătina şi se împleticea, dar picioarele lui Tom King erau chinuite de crampe, iar degetele mîinilor începuseră să-l doară cumplit. Şi totuşi îşi aduna toate puterile ca să continue loviturile năprasnice, deşi pe fiecare o simţea dureros în pumnii martirizaţi. Dar cu toate că acum nu mai primea aproape nici o ripostă, puterile îl părăseau la fel de repede ca şi pe celălalt. Loviturile lui nimereau în plin, însă nu mai aveau forţă, şi fiecare era rezultatul unei supreme încordări a voinţei. Picioarele parcă aveau plumb în ele şi se vedea limpede că abia şi le mai tîra; iar galeria lui Sandel, încurajată de semnele acestea, începu să-l încurajeze zgomotos.

King se înverşună într-un nou asalt. Plasă, una după alta, două lovituri — o stîngă, puţin prea sus, la plex, şi o directă de dreapta la bărbie. Nu erau lovituri puternice, dar Sandel ajunsese atît de sleit şi de năucit, încît căzu pe podea şi începu să tremure. Arbitrul se aplecă asupra lui, strigîndu-i la ureche numărătoarea secundelor fatale. Dacă nu se ridica înainte de a fi anunţată a zecea secundă, era învins. Sala se ridicase în picioare şi aştepta cu sufletul la gură. King abia se mai ţinea, clătinîndu-se, pe picioare. O sfîrşeală ca de moarte îl

cuprinsese, şi marea aceea de chipuri se rotea şi-i tresărea în faţa ochilor, iar în urechi, ca de la o mare distanţă, îi răsuna numărătoarea arbitrului. Dar socotea că izbutise să învingă. Era cu neputinţă ca un om care primise atîtea lovituri să se mai poată ridica.

Numai Tinereţea s-ar mai fi putut ridica, şi Sandel se ridică. La secunda a patra se răsturnă pe burtă şi bîjbîi, dînd să se agaţe de corzi. La secunda a şaptea izbuti să se tîrască şi să se ridice în genunchi, apoi rămase aşa, iar capul îi cădea ameţit cînd pe un umăr, cînd pe celălalt. În clipa cînd arbitrul strigă „Nouă!”, Sandel se sculă drept în picioare, în poziţie corectă de luptă, cu braţul drept adus peste figură şi braţul stîng în dreptul stomacului. În felul acesta punctele vitale erau apărate, iar Sandel se împletici spre King cu nădejdea de a-l angaja într-un ***clinch*** şi a mai cîştigă, astfel timp.

În clipa cînd Sandel se ridică, King se repezi la el, dar cele două lovituri pe care le plasă fură parate cu braţele. În clipa următoare Sandel îl prinse în ***clinch*** şi îl ţinea încleştat cu o încăpăţînare deznădăjduită, în vreme ce arbitrul se trudea să-i despartă. King îl ajută, ca să poată scăpa mai repede din braţele celui-lalt. Ştia cît de repede îşi revine în fire Tinereţea şi mai ştia că pe Sandel îl are în buzunar dacă îl poate împiedica să-şi revină. O lovitură bine cumpănită ar fi de ajuns. Sandel era al lui, fără îndoială că era al lui. Luptase mai bine decît el, îl culcase la pămînt şi îl depăşise la puncte. Sandel se desprinse de lîngă King şi se

clătină pe firul de păr care desparte înfrîngerea de supravieţuire. O lovitură bine cumpănită avea să-l dea peste cap, să-l doboare la pămînt şi să-l scoată din luptă. Iar Tom King, într-o străfulgerare de amărăciune, îşi aduse aminte de cotlet şi se gîndi că bine ar fi fost să-l aibă în sprijinul loviturii pe care neapărat trebuia s-o aplice. Se încordă cu toată, străşnicia, dar lovitura nu fu nici destul de puternică, nici destul de rapidă. Sandel se clătină, dar nu căzu, ci se împletici îndărăt către corzi şi se prinse de ele. King se tîrî cu greu după el şi, cu un efort supraomenesc, plasă o nouă lovitură. Dar propriul său trup îl trădase. Tot ce mai rămăsese din el era un fel de iscusinţă în luptă, dar şi aceea tulburată şi înceţoşată de epuizare. Lovitura îndreptată către falcă nu ajunse mai sus de umăr. Voise ca lovitura aceea să se ducă mai sus, dar muşchii obosiţi nu fuseseră în stare să asculte. Şi, din şocul loviturii, Tom King însuşi fu smucit îndărăt şi aproape se prăbuşi. Încă o dată îşi încordă puterile. Acum însă lovitura dădu greş cu totul, apoi, din pricina sfîrşelii totale, căzu peste Sandel şi rămase strîns, corp la corp, ţinîndu-se de el ca să nu se prăvălească pe podea.

King nu încercă să se depărteze. Zarurile fuseseră aruncate. Era un om pierdut. Tinereţea îşi primea drepturile. Chiar pe cînd stătea lipit de el, îi simţea pe Sandel cum îşi revenea în puteri. Cînd arbitrul reuşi să-i despartă, Tom King văzu acolo, în faţa ochilor săi, văzu Tinereţea redobîndindu-şi vigoarea. Sandel recăpăta în fiece clipă mai multe

puteri. Loviturile lui, slabe şi neputincioase la început, deveniră puternice şi bine ţintite. Ochii înceţoşaţi ai lui Tom King văzură pumnul înmănuşat îndreptîndu-se către falca lui şi vru să pareze lovitura punîndu-i în cale braţul. Văzuse prmejdia şi voise să acţioneze; dar braţul era prea greu. Parcă-l trăgeau în jos o sută de pfunzi de plumb. Nu voia să se ridice, iar el se strădui să-l ridice cu forţa sufletului. Apoi pumnul înmănuşat îşi atinse ţinta. Văzu o fulgerare luminoasă, aidoma unei scîntei electrice, şi, în aceeaşi clipă, vălul întunecimii îl învălui din toate părţile.

Cînd redeschise ochii, se afla în colţul său şi auzea urletele spectatorilor, care semănau cu vuietul valurilor la Bondi Beach. Cineva îi presa un burete ud la creierul mic, iar Sid Sullivan îi arunca pe faţă şi pe piept stropi înviorători de apă rece. Mănuşile îi fuseseră scoase şi Sandel, aplecat asupra lui, îi strîngea mîna. Nu purta nici un fel de pică omului care îl scosese din luptă şi îi întoarse strîngerea de mînă cu o vigoare împotriva căreia degetele protestară violent. Pe urmă Sandel păşi în mijlocul ringului, şi spectatorii îşi potoliră urletele dezlănţuite pentru a-l asculta cum anunţă că primeşte provocarea tînărului Pronto şi propune ca rămăşagul să fie ridicat la o sută de lire. Cu totul apatic, King privea în jur, în vreme ce secundanţii îi ştergeau şuvoaiele de apă de pe trup, îi tamponau faţa şi îl pregăteau ca să poată părăsi ringul. Îi era foame. Nu era o foame obişnuită, adică dorinţa de a mînca, ci o mare sfîrşeală, o palpitaţie în capătul

pieptului care se răspîndea în tot trupul. Se întoarse cu gîndul îndărăt la luptă, la clipa cînd Sandel se clătinase şi se împleticise la un fir de păr de înfrîngere. Of, cotletul acela ar fi hotărît totul! Atîta şi numai atîta îi lipsise ca să poată plasa lovitura decisivă, iar acuma pierduse. Şi totul numai pentru un cotlet!

Cînd îl ajutară ca să treacă printre corzi, secundanţii încercară să-l sprijine. Dar el îi dădu la o parte, trecu printre corzi fără să se lase ajutat de nimeni, sări greoi jos de pe ring şi porni pe urmele celor care se luptau cu mulţimea ca să-i croiască drum de trecere. Cînd ieşi din vestiar şi porni către stradă, chiar la intrarea clubului, un tinerel intră în vorbă cu el:

— De ce nu i-ai tras înainte şi nu l-ai doborît cînd îl aveai în mînă?

— Hai du-te dracului de-aici! mormăi Tom King şi coborî scările spre trotuar.

Uşile cîrciumii din colţ se deschideau mereu, şi Tom King văzu luminile şi fetele surîzătoare de la bar, auzi mulţimea glasurilor înfierbîntate în discuţii despre meci şi clinchetul voios al monedelor aruncate pe tejghea. Cineva îl strigă şi îi oferi ceva de băut. Şovăi vizibil, apoi refuză şi îşi văzu de drum.

N-avea nici un bănuţ în buzunar, iar drumul de două mile pînă acasă i se părea cumplit de lung. Da, era limpede, îmbătrînea. Trecînd prin grădina publică, se aşeză brusc pe o bancă, sîcîit de gîndul că nevasta nu se culcase şi îl aştepta, ca să afle rezultatul meciului. Asta era mai neplăcut decît orice ***knock-***

out şi părea chiar cu neputinţă de îndurat.

Se simţea slăbit şi îl durea tot trupul, iar durerea din încheieturile degetelor zdrobite îi dădu de ştire că chiar dacă ar găsi de lucru în port, ar trebui să treacă o săptămînă pînă să poată lua în mînă un tîrnăcop ori o lopată. Palpitaţia iscată de foame în capul pieptului îl chinuia îngrozitor. Nenorocirea îl copleşi, apoi ochii i se umplură de o umezeală neobişnuită. Îşi acoperi faţa cu mîinile şi, în timp ce plîngea, îşi aduse din nou aminte de Stowsher Bill şi de felul cum se purtase cu el în acea noapte de demult. Bietul Stowsher Bill! Acum înţelegea de ce plînsese Bill în vestiar.

Un cotlet. (în original ***A Piece of Steak)*** a văzut lumina tiparului în noiembrie 1909 în revista ***Saturday Evening Post;*** ulterior, în martie 1911, a intrat în culegerea ***Cînd rîd zeii (When God Laughs).***

Gustul cărnii

Traducere de
D. MAZILU

Jack London

SMOKE BLLLEW

„Mills & Boon, Limited”

London [f.a.]

I

Mai întîi şi-întîi l-a chemat Christopher Bellew. Pe vremea cînd ajunsese la universitate, se transformase în Chris Bellew. Mai tîrziu, în cercurile boemei din San Francisco, i se spunea Kit Bellew. Iar în cele din urmă nimeni nu-i mai zicea altfel decît Smoke Bellew. Istoria aceasta a evoluţiei numelui este de fapt istoria propriei sale evoluţii. De alminteri, ea nici nu s-ar fi petrecut vreodată dacă n-ar fi avut o mamă bună şi iubitoare, un unchi adevărat om neînduplecat şi dintr-o bucată şi dacă n-ar fi primit o scrisoare de la Gillet Bellamy.

„Chiar acum am avut în mînă un exemplar din ***Billow,*** scria Gillet de la Paris. Fără îndoială că O'Hara o să aibă succes cu revista asta. Lipsesc însă anumite lucruri care ar înviora-o".

Aici urmau o serie de detalii menite să îmbunătăţească proaspătul săptămînal cu caracter de magazin,

,,Du-te şi stai de vorbă cu el. Fă-l să creadă că propunerile vin doar din partea ta. În nici un caz nu-l lăsa să înţeleagă că ar veni de la mine. Dacă ar bănui aşa

ceva, m-ar face corespondentul lui la Paris, ceea ce nu-mi convine, fiindcă scot bani frumoşi cu materialele publicate prin revistele importante. Înainte de orice, nu uita să-l convingi că trebuie să-l dea afară pe nătărăul care semnează acum cronicile muzicale şi plastice. Şi încă ceva: San Francisco a avut totdeauna o literatură a sa proprie. Astăzi, însă, nu mai are nimic. Spune-i să caute pe unde o şti şi să găsească un aiurit în stare să serie un cît mai viu roman foileton, în care să pună adevăratul romantism, adevărata strălucire şi culoare locală a dragului nostru San Francisco”.

Aşa că, ascultător şi cuminte, Kit Bellew se duse numaidecît la redacţia săptămînalului ***Billow.*** O’Hara ascultă. O’Hara discută pe larg toate chestiunile. O’Hara se declară de acord. O’Hara îl dădu afară pe nătărăul care făcea critică. De aici încolo, O’Hara îi făcu anumite propuneri, înseşi propunerile de care acolo, în îndepărtatul Paris, se temuse Gillet. Dacă O’Hara dorea ceva, nici un prieten nu era în stare să-l refuze. Într-un mod mieros, dar imperativ, era irezistibil. Mai înainte de a izbuti să evadeze din birourile revistei, Kit Bellew devenise redactor-şef adjunct, acceptase să scrie rubrica săptămînală de critică, pînă ce aveau să găsească o pană destul de ageră pentru asemenea sarcină, şi se angajase să scrie în fiecare săptămînă un foileton de zece mii de cuvinte din seria romanului cu subiect luat din viaţa oraşului San Francisco, iar toate astea fără plată. O’Hara îi explicase că

deocamdată ***Billow*** nu reuşea să-şi acopere cheltuielile; şi la fel de convingător îi arătase că în întregul San Francisco nu exista decît un singur om în stare să scrie romanul foileton şi că acest om era Kit Bellew.

„Aoleu, Doamne, sfinte, uite că eu sînt aiuritul!” se jeluise Kit în sinea sa, după ce plecase şi cobora scara îngustă.

Din acel moment începuse robia lui Kit faţă de O'Hara şi faţă de veşnic nesătulele coloane ale revistei ***Billow.*** Săptămînă după săptămînă rămînea înfipt într-un scaun de birou, făcea faţă creditorilor, se certa cu tipografii şi scria săptămînal cîte douăzeci şi cinci de mii de cuvinte pentru toate rubricile. Şi orice ar fi făcut, sarcinile niciodată nu i se împuţinau. ***Billow*** era o publicaţie ambiţioasă. Ţinea să apară ilustrat. Iar asta costa mult. Bani pentru plata lui Kit Bellew nu se găseau cu nici un chip, şi din aceeaşi pricină nu se puteau procura fonduri în vederea sporirii numărului angajaţilor.

— Aşa păţeşti cînd eşti om de treabă, mormăi Kit într-o bună zi.

— Atunci mulţumesc lui Dumnezeu că mai există oameni de treabă! strigă O'Hara cu lacrimi în ochi şi strîngînd mîna lui Kit. Tu eşti singura mea salvare, Kit. Dacă n-ai fi fost tu, de mult m-aş fi dus pe copcă. Mai ai doar oleacă de răbdare, bătrîne, şi să vezi cum se aranjează lucrurile.

— Asta n-o să se întîmple niciodată, se jelui Kit. Văd limpede ce soartă mă aşteaptă. Aici am să putrezesc pînă la sfîrşitul veacurilor.

Nu mult după aceea i se păru că a găsit o portiţă de scăpare. Vrînd să-şi încerce norocul, într-un moment cînd se afla şi O'Hara de faţă se împiedică de un scaun. Cîteva minute mai tîrziu, se izbi de colţul unui birou şi, bîjbîind nesigur cu mîna, răsturnă un vas cu lipici.

— Ai făcut chef azi-noapte? îl întrebă O'Hara.

Înainte de a-i răspunde, Kit se frecă la ochi şi se uită în jur ca şi cînd doar cu greu ar mai fi putut distinge lucrurile din preajmă.

— Nu, nici vorbă de aşa ceva. Ochii mă supără. S-ar părea că vor să mă lase de căruţă, asta-i tot.

Cîteva zile la rînd continuă să se împiedice şi să se lovească de mobila din birou. Numai că inima lui O'Hara nu se înmuie de fel.

— Am să-ţi spun eu ce-i de făcut, Kit, zise O'Hara într-o zi. Trebuie să te duci şi să consulţi un oculist. Ţi-l recomand pe doctorul Hassdapple. E dat dracului. Şi n-o să te coste nici un ban. I-o ţinem la socoteală în contul reclamei. O să stau chiar eu de vorbă cu doctorul.

O'Hara se ţinu de cuvînt şi îl trimise pe Kit la oculist.

— N-ai absolut nimic la ochi, hotărî doctorul după ce îl examină îndelung. Află că ai nişte ochi extraordinari — numai un om dintr-un milion se poate lăuda cu asemenea vedere.

— Nu-i spune nimic lui O'Hara, se rugă Kit. Şi prescrie-mi o pereche de ochelari negri.

Singurul rezultat fu că O'Hara începu să devină duios şi vorbi fermecător

despre vremurile cînd ***Billow*** avea să stea pe propriile sale picioare.

Din fericire, Kit Bellew avea venituri personale. Nu prea mari, în comparaţie cu ale altora, dar suficiente pentru a-i îngădui să rămînă membru al cîtorva cluburi şi să-şi păstreze un atelier în Cartierul Latin. Adevărul era că, de cînd ajunsese redactor-şef adjunct, cheltuielile îi scăzuseră în chip uimitor. Nu mai avea timp să cheltuiască. Prin atelier nu mai călca şi nici nu mai putea să ofere boemilor faimoasele sale supeuri. Cu toate acestea, niciodată nu avea un ban în buzunar, fiindcă ***Billow***, aflat în veşnică jenă financiară, îi absorbea atît banii, cît şi mintea. Ilustratorii refuzau periodic să facă ilustraţii, tipografii tot periodic refuzau să tipărească, iar băiatul de serviciu adesea refuza să-şi îndeplinească atribuţiile. În asemenea cazuri, O'Hara se uita disperat la Kit, iar Kit făcea restul.

Cînd vasul „Excelsior" sosi din Alaska, aducînd veştile despre descoperirea zăcămintelor de aur din Klondike, care au scos din minţi ţara întreagă, Kit făcu o propunere întru totul neserioasă.

— Ia ascultă, O'Hara, spuse el. Goana asta după aur are să fie ceva grozav; au să învie vremurile din '49[1]. Ce-ar fi să mă duc la faţa locului din partea revistei? Îmi plătesc singur cheltuielile de drum.

O'Hara clătină din cap.

---

[1] Este vorba de spiritul îndrăzneţ al coloniştilor care în 1849, atraşi de mirajul aurului recent descoperit, au dat năvală în California.

— Nu mă pot lipsi de tine aici la birou, Kit. Şi pe urmă nu trebuie să uiţi romanul foileton. În afară de asta, abia acum un ceas m-am văzut cu Jackson. Pleacă spre Klondike chiar mîine şi mi-a promis că are să trimită săptămînal cîte o scrisoare însoţită de fotografii.

Nu l-am slăbit pînă nu mi-a făgăduit. Iar partea cea mai frumoasă e că nu ne costă nici un ban.

Următoarea veste despre Klondike o primi Kit cînd, în după-amiaza aceleiaşi zile, trecînd întîmplător pe la club, a dat peste unchiu-său într-o nişă alăturată bibliotecii.

— Salutare, unchiule! strigă Kit, lăsîndu-se într-un fotoliu de piele şi întinzînd în voie picioarele. Bei ceva cu mine?

Kit comandă un ***cocktail,*** dar unchiul se mulţumi cu un vin roşu local, pe care îl bea totdeauna. În acelaşi timp se uită cu evidentă nemulţumire şi enervare mai întîi la ***cocktail*** şi pe urmă la chipul nepotului. Kit înţelese că avea să urmeze o predică.

— N-am decît un singur minut liber, anunţă el cu grabă. Trebuie să dau o fugă pînă la expoziţia lui Keith de la galeriile „Ellery” şi pe urmă să scriu o jumătate de coloană pentru revistă.

— Ia spune, băiete, ce-i cu tine? întrebă unchiul. Eşti palid. Ai ajuns o epavă.

Kit se muţumi să răspundă printr-un mormăit.

— O să am plăcerea de a te conduce la groapă, asta o văd limpede.

Kit clătină din cap cu tristeţe.

— Mulţumesc foapte mult, dar nu vreau să ajung prada viermilor nesăţioşi. Prefer crematoriul.

John Bellew se trăgea din tagma veche şi neînfrîntă a oamenilor care prin anii ’50 străbătuseră preriile în căruţe cu boi şi încă păstra în fiinţa lui tăria părinţilor, sporită şi călită de o copilărie al cărei ţel fusese cucerirea pămînturillor noi.

— Nu duci o viaţă cumpătată, Christopher. Trebuie să-ţi spun că mă faci de ruşine.

— Duc o viaţă de petreceri, aşa-i? întrebă Kit, rîzînd înfundat.

Bărbatul cel vîrstnic ridică din umeri.

— Nu încerca să mă sperii şi să-mi faci morală, unchiule. Tare aş vrea să fie vorba de petreceri. Dar cu astea am terminat de mult. Nu mai am timp.

— Atunci de ce dracu…

— De prea multă muncă.

John Bellew rîse zgomotos şi neîncrezător.

— Serios?

Şi iarăşi izbucni în rîs.

— Oamenii sînt produsul mediului, proclamă Kit, arătînd cu degetul către paharul unchiului. Veselia ta e apoasă şi amară ca şi vinul pe care îl bei.

— Prea multă muncă! exclamă zeflemitor unchiul. În viaţa ta n-ai cîştigat măcar un cent.

— Poţi fi sigur că da… numai că nu l-am şi încasat. Chiar şi astăzi cîştig cinci sute pe săptămînă şi fac treabă pentru patru oameni.

— Tablouri pe care nu le cumpără nimeni? Sau... de... te-i fi ocupînd cu fel de fel de mofturi? Ştii să înoţi?

— Odinioară am înotat destul.

— Să încaleci te pricepi?

— Am încercat şi aventura asta.

John Bellew pufni dispreţuitor.

— Îmi pare bine că bietul taică-tu n-a mai trăit să te vadă în toată strălucirea neajutorării, spuse unchiul. Taică-tu a fost bărbat de nădejde, bărbat cioplit în stîncă. Înţelegi? Bărbat în toată puterea cuvîntului. Cred că ţi-ar fi scos pe nas toată muzica şi toate aiurelile astea artistice.

— Vai! Ce vremuri jalnice am aiuns... oftă Kit.

— Aş înţelege toate, şi pe toate le-aş admite, continuă unchiul dezlănţuit, dacă ai face vreo scofală. Dar în viaţa ta n-ai cîştigat măcar un cent şi n-ai făcut nici o treabă de bărbat adevărat.

— Ceva gravură, cîteva tablouri şi nişte evantaie, completă Kit, fără a încerca să-l domolească.

— Eşti un cîrpaci şi un neisprăvit. Ce fel de tablouri ai pictat? Acuarele prăpădite şi afişe să te ia groaza şi să le visezi noaptea. N-ai expus nici măcar unul singur, fie şi aici, în San Francisco...

— A, ai uitat. Unul se află chiar în debaraua clubului ăstuia.

— O caricatură nesărată. Muzică? Biata maică-ta a cheltuit sute de dolari pentru lecţiile tale. Te-ai aflat şi acolo în treabă şi n-ai făcut nici o brînză. N-ai scos şi tu măcar o dată o piesă de cinci dolari acompaniind pe cineva la vreun concert. Cîntecele scrise de tine? Aiureli

sincopate, care nu se tipăresc niciodată şi pe care nu le cîntă decît o ceată de boemi sclifosiţi.

— Mi s-a tipărit cîndva şi o carte… sonetele acelea, ţi-aduci aminte, interveni Kit cu sfială.

— Dar cît te-a costat cartea aceea?

— Numai vreo două sute.

— Vreo altă ispravă?

— O feerie jucată la o serbare cîmpenească.

— Şi ce ai cîştigat de pe urma ei?

— Glorie.

— Şi zici că obişnuiai să înoţi, ba chiar ai încercat să mergi călare pe un cal! John Bellew îşi puse paharul pe masă cu violenţă inutilă. Dar pentru ce eşti tu bun pe lumea asta, la urma urmei? Ai fost flăcău zdravăn şi, cu toate astea, nici măcar la universitate n-ai jucat fotbal. De vîslit, n-ai vîslit. De…

— Am făcut box şi scrimă… aşa…

— Cînd ai boxat ultima oară?

— N-am mai boxat de mult; dar am fost socotit excelent la aprecierea timpului şi distanţei, doar că nu… nu…

— Hai, zi.

— Nu m-am ţinut de antrenamente.

— Vrei adică să spui că ţi-a fost lene.

— Niciodată nu le-am luat în serios.

— Ei află, domnul meu, că tata, bunicul domniei- tale, bătrînul Isaac Bellew, a omorît un om cu o lovitură de pumn cînd avea şaizeci şi nouă de ani.

— Omul ăla?

— Nu, bunicul… Ce lipsit de haz poţi să fii! Dar tu la şaizeci şi nouă de ani n-ai să omori nici măcar o muscă.

— Acum sînt alte vremuri, dragă unchiule. Astăzi pentru moarte de om înfunzi puşcăria.

— Taică-tu a călărit o sută şi optzeci şi cinci de mile fără să dea geană în geană şi trei cai au crăpat sub el.

— Dacă ar fi trăit, astăzi putea să sforăie liniştit pe toată distanţa asta într-un vagon „Pullman”.

Unchiul era gata-gata să se sufoce de furie, dar se stăpîni şi izbuti să rostească:

— Ia spune, cîţi ani ai?

— După cîte s-ar părea…

— Ştiu. Douăzeci şi şapte. Ai terminat universitatea cînd aveai douăzeci şi doi. Ai făcut pe cîrpaciul, te-ai jucat şi ai pierdut vremea timp de cinci ani încheiaţi. Pentru numele lui Dumnezeu, la ce eşti tu bun? Cînd eram de vîrsta ta, n-aveam decît o pereche de izmene. Stăteam toată ziua călare şi mînam cirezile în jurul Colusei[1]. Eram tare ca piatra şi puteam dormi pe stînca goală. Mă hrăneam cu carne de vită, sărată şi uscată la vînt, şi cu carne de urs. Şi astăzi sînt mai zdravăn la trup decît eşti tu. Ai cam o sută şi şaizeci şi cinci de pfunzi greutate. Şi astăzi sînt în stare să te azvîrl cît colo sau să te fac pilaf cu pumnii!

— N-am avut nevoie să fiu grozav de rezistent fiziceşte ca să fac praf ***cocktail***-urile ori ceaiurile, murmură Kit, ca şi cînd şi-ar fi cerut scuze. Dar nu-ţi dai seama, unchiule, vremurile s-au schimbat.. Şi în afară de asta, n-am fost

[1] ***Colusa*** — orăşel în nord-vestul Californiei.

crescut aşa cum ar fi trebuit. Buna şi draga mea mamă, neajutorată cum era...

John Bellew tresări mînios.

— ...şi cum mi-ai înfăţişat-o şi dumneata, a fost prea bună cu mine; m-a ţinut în puf, şi aşa mai departe. Numai că, de-aş fi petrecut şi eu pe vremea cînd eram tînăr cîteva vacanţe dintr-acelea ocupate cu exerciţii prin excelenţă bărbăteşti, cum petreceai dumneata... de altminteri mă şi întreb: cum de nu

m-ai invitat din cînd în cînd? Pe Hal şi pe Robbie i-ai purtat prin ***sierras***[1] şi cu ei ai făcut şi călătoria aceea în Mexico.

— Cred că păreai prea domnişor şi prea cocoloşit pentru asemenea treburi.

— A fost greşeala dumitale, unchiule, şi a sărmanei... a bietei maică-mi. De unde să fi cunoscut eu greutăţile? Totdeauna n-am fost decît un biet papă-lapte. Şi-atunci ce altceva mi-a rămas în afară de gravură, pictură şi evantaie? E vina mea că niciodată n-a trebuit să asud?

Bărbatul mai în vîrstă îşi privi nepotul cu un dispreţ nedisimulat. Nu putea să rabde uşurinţa pornită de pe buzele neisprăviţilor.

— Ei, află că mă pregătesc să plec din nou într-o vacanţă dintr-acelea cărora tu le spui vacanţe bărbăteşti. Ce-ar fi dacă ţi-aş propune să mergi şi tu?

— Ar trebui să spun că vii cam tîrziu. Dar unde pleci?

— Hal şi Robert se duc în Klondike, iar eu am să-i însoţesc peste trecătoarea Chilkoot şi pe urmă în jos pînă la lacuri, apoi mă-ntorc...

Nu mai continuă, fiindcă tînărul sărise în sus şi îl apucase de mînă.

— Salvatorul meu!

În aceeaşi clipă, John Bellew deveni bănuitor. Nici nu visase că invitaţia ar putea fi primită. Aşa că spuse:

— Doar n-ăi fi vrînd să spui că vorbeşti serios!

— Cînd plecăm?

---

[1] ***Sierras*** (sp.) — munţi cu creste ascuţite ca dinţii unei lame de ferăstrău.

— Are să fie un drum grozav de greu. O să ne stai ca o piatră de moară legată de picioare.

— Nu. N-o să vă stau. Am să muncesc. De cînd am ajuns la ***Billow*** am învăţat să muncesc.

— Fiecare om trebuie să-şi ducă proviziile pe un an întreg. Are să fie atîta îngrămădeală, că hamalii indieni care duc provizii şi echipament n-au să poată face treaba cum trebuie. Hal şi Robert trebuie să-şi pregătească şi să-şi împacheteze singuri bagajele. De asta mă duc şi eu, ca să-i ajut să-şi care bagajele. Dacă vii, va trebui să faci şi tu la fel.

— Lasă pe mine.

— Tu nu te pricepi la făcut bagaje, obiectă unchiul.

— Cînd pornim?

— Mîine.

— Să nu-ţi închipui că predica dumitale despre greutăţile vieţii m-a convins să plec cu voi, spuse Kit la despărţire. În orice caz, trebuia să plec undeva, oriunde, ca să scap de O'Hara.

— Cine-i O'Hara? Vreun japonez?

— Nu; e un irlandez, stăpîn de sclavi şi cel mai bun prieten al meu. E directorul şi proprietarul şi marele tartor de la ***Billow***. Ce spune el aia se face. E în stare să-i pună şi pe strigoi la treabă.

în noaptea aceea Kit Bellew i-a scris un bilet lui O'Hara.

„E vorba doar de o vacanţă de cîteva săptămîni, îi explica Kit. Va trebui să găseşti undeva un aiurit în stare să încropească urmarea romanului foileton. Îmi pare rău, bătrîne, dar sănătatea mă sileşte să procedez aşa. După ce mă întorc am să-i dau bătaie de două ori mai zdravăn."

II

Kit Bellew coborî în mijlocul forfotei demente de pe plaja de la Dyea, acoperită cu bagajele de cîte o mie de pfunzi ale miilor de oameni. Masele acelea uriaşe de echipament şi provizii, înălţate ca nişte munţi în preajma vapoarelor, începeau să se scurgă încet pe valea Dyea în sus şi peste Chilkoot. Asta însemna transportarea bagajelor cale de douăzeci şi opt de mile şi nu putea fi făcută decît pe spinările oamenilor. În ciuda faptului că hamalii indieni urcaseră costul transportului de la opt la patruzeci de cenţi pfundul, nu mai puteau face faţă şi era limpede că iarna avea să prindă cea mai mare parte din bagaje de partea asta a cumpenei apelor.

Cel mai neajutorat dintre toţi ageamiii era Kit. Ca şi multe alte sute de oameni, purta un pistol mare, agăţat de cartuşiera prinsă la brîu. După cîte s-ar părea, de treaba asta era vinovat unchiul, care încă păstra întreagă amintirea zilelor din vechime, cînd domnia legii nu fusese înscăunată. Dar Kit Bellew era o fire romantică. Febra şi frămîntarea goanei după aur îl fascinau, iar el vedea toată viaţa şi mişcarea aceasta cu ochii unui artist. Nici nu le lua în serios. După cum spusese pe vapor, pe el nu-l interesa expediţia. Plecase pur şi simplu în vacanţă, şi n-avea de gînd decît să urce pînă pe culmea trecătorii, ca să „arunce o privire”, iar apoi să facă la stînga-mprejur.

Lăsîndu-şi tovarăşii de drum acolo pe nisip, să aştepte debarcarea bagajelor, porni pe marginea plajei către vechiul loc unde odinioară se vindeau blănurile. Nu făcea de fel pe grozavul, aşa cum observă că făceau cei mai mulţi dintre posesorii de pistoale. Un indian voinic, înalt de şase picioare, trecu pe lîngă el, ducînd în spate o încărcătură uriaşă. Se luă după el şi-i admiră pulpele superbe, graţia şi uşurinţa cu care se mişca sub apăsarea poverii. Indianul îşi lăsă povara pe bascula din faţa vechiului oficiu comercial, iar Kit se alătură grupului de căutători de aur, care se strînseseră în jurul hamalului şi îl cercetau, plini de admiraţie. Povara purtată de indian cîntărea o sută şi douăzeci de pfunzi, ceea ce stîrni pretutindeni exclamaţii de adîncă mirare. „Asta da, ispravă”, gîndi Kit şi se întrebă dacă ar fi în stare măcar s-o ridice de la pămînt, fiindcă de mers cu ea în spinare nici vorbă nu putea fi.

— Te duci cu povara pînă la lacul Linderman bătrîne? întrebă Kit.

Înfoindu-se mîndru, indianul mormăi un răspuns afirmativ.

— Şi cît iei pentru tot bagajul ăsta?

— Cincizeci de dolari.

După aceea Kit părăsi discuţia. O femeie tînără, care şedea în prag, îi atrăsese privirile. Spre deosebire de alte femei coborîte de pe vapoare, nu purta nici fuste scurte şi nici echipament obişnuit pentru sport. Era îmbrăcată aşa cum ar trebui să se îmbrace orice femeie pornită în călătorie către orice ţintă. Ceea ce îi atrase atenţia fu desăvîrşita potrivire cu cadrul, impresia nelămurită

că aparţinea acelor locuri. Peste toate astea, mai era şi tînără şi frumoasă. Frumuseţea luminoasă şi coloritul gingaş al chipului ei oval îl atrăgeau în mod irezistibil, aşa că o cercetă îndelung, pînă cînd fata se enervă şi-i aruncă o privire rece şi mustrătoare din adîncul ochilor ei negri şi cu gene prelungi. De la faţă, privirile fetei coborîră cu evidentă ironie amuzată spre pistolul cel mare de la şold. Apoi ochii, încărcaţi de un dispreţ nu lipsit ele veselie, i se întoarseră din nou la ochii lui. Privirea aceea îl izbi pe Kit ca o lovitură de pumn. Fata se întoarse către bărbatul de alături şi îi făcu semn înspre Kit. Iar bărbatul îl cercetă avînd în ochi acelaşi dispreţ amuzat.

— ***Chechaquo,*** rosti fata.

Bărbatul, care, din pricina îmbrăcăminţii ieftine şî a flanelei de lînă foarte roase, părea un fel de vagabond, zîmbi aspru, şi Kit simţi că se topeşte de ruşine, deşi n-ar fi putut spune din ce pricină anume. Dar, în orice caz, îşi zise el în vreme ce perechea se depărta, era o fată neobişnuit de frumoasă. Luă aminte la felul cum mergea, şi atunci îşi spuse că ar recunoaşte-o numai după mers chiar şi după o mie de ani.

— L-ai văzut pe bărbatul acela cu fata? îl întrebă emoţionat vecinul. Ştii cine e?

Kit clătină din cap.

— E Cariboo Charley. Adineauri mi l-a arătat şi mie cineva. A făcut treabă grozavă în Klondike. E unul dintre veterani. Doisprezece ani a stat pe-acolo, pe Yukon. Abia s-a întors.

— Şi ce-i aceea ***chechaquo?*** întrebă Kit.

— Dumneata eşti un ***chechaquo;*** şi eu la fel, veni răspunsul.

— Poate că sînt, dar ar trebui mai întîi să mă cunoşti. Dar ce înseamnă?

— Ageamiu.

În drumul de întoarcere spre plajă, Kit repetă de nenumărate ori cuvîntul acela. Nu-i venea de loc la îndemînă să fie făcut ageamiu de-o mucoasă de fată subţiratică.

Avînd încă în minte imaginea indianului încărcat cu povara aceea strivitoare, Kit se retrase într-un colţ mai ascuns, printre munţii de bagaje, cu gîndul să-şi încerce puterile. Alese un sac de făină, despre care ştia că atîrnă cam o sută de pfunzi. Se dădu alături de sac, se aplecă şi încercă să-l salte pe umăr. Prima concluzie fu că o sută de pfunzi reprezintă cu adevărat o greutate. A doua, că nu era prea tare de şale. A treia fu un blestem şi veni la sfîrşitul unui interval de cinci minute, cînd, după eforturi zadarnice, căzu sleit peste povara cu care se chinuise. Îşi şterse sudoarea de pe frunte, apoi îl zări, dincolo de un morman de saci cu provizii, pe John Belîew, care se uita la el cu ochii plini de veselie răutăcioasă.

— Sfinte Dumnezeule! exclamă apostolul greutăţilor vieţii. Uite cum din carnea şi din sîngele nostru a ieşit o seminţie de nevolnici. Încă de la şaisprezece ani m-am jucat pe degete cu fleacuri dintr-astea.

— Dumneata uiţi, unchiule, răspunse Kit, că eu n-am fost crescut cu carne de urs.

— Ba să ştii că am să mă joc cu ele chiar la şaizeci de ani.

— Arată-mi şi mie cum.

Şi John Bellew îi arătă. Era om de 48 de ani, dar se aplecă asupra sacului, îl săltă mai întîi puţin, balan- sîndu-l uşor, apoi, cu o opintire iute, se îndreptă de mijloc, aruncînd sacul de făină de-a dreptul pe umăr.

— Îndemînare, băiete, îndemînare, şi şale zdravene.

Kit îşi scoase foarte respectuos pălăria.

— Eşti o adevărată minune, unchiule, minune din cap pînă-n picioare. Crezi c-am să pot căpăta şi eu vreodată iscusinţa asta?

John Bellew înălţă din umeri.

— Ai să faci cale-ntoarsă înainte de-a apuca noi să pornim mai departe.

— De asta să nu-ţi fie teamă, mormăi Kit. Acolo mă aşteaptă O'Hara, ca un leu furios. Nu mă întorc decît atunci cînd n-oi mai avea încotro.

III

Cu prima povară Kit s-a descurcat bine. Pînă la Finnegan's Crossing au reuşit să găsească nişte indieni care să le care cei două mii şi cinci sute de pfunzi de bagaje. Dar de la Finnegan's Crossing încolo au fost nevoiţi să le care singuri în spinare. Făcuseră planul să înainteze în ritm de o milă pe zi. Părea treabă u-şoară — pe hîrtie. Cum John Bellew trebuia să rămînă în tabără şi să facă de

mîncare şi nu putea să care bagaje decît în chip cu totul întîmplător, fiecăruia dintre cei trei tineri îi revenea sarcina să care zilnic cîte opt sute de pfunzi pe distanţă de o milă. Dacă ar fi încărcat o dată cîte cincizeci de pfunzi, însemna că aveau de făcut în fiece zi cîte şaisprezece mile cu povară şi cincisprezece fără.

— Fiindcă ultima oară nu mai luăm şi drumul îndărăt, le înfăţişă Kit plăcuta lui descoperire. O încărcă-

tură de optzeci de pfunzi înseamnă cîte nouăsprezece mile de drum pe zi; iar una de o sută de pfunzi, doar cincisprezece mile. Mie nu-mi place mersul pe jos, spuse Kit. Aşa că am să încarc cîte o sută de pfunzi. Văzu însă zîmbetul de neîncredere de pe chipul unchiului şi se grăbi să adauge: Bineînţeles că va trebui mai întîi să mă obişnuiesc. Omul trebuie să se înveţe cu toate şi să prindă orice şmecherie. Am să încep cu cincizeci.

Făcu precum spusese şi străbătu drumul cu voioşie. Lăsă povara la următorul loc de tabără şi se întoarse cu pas sprinten îndărăt. Era mai uşor decît şi-ar fi închipuit. Dar două mile de mers pe jos îi roseseră toată poleiala puterii şi scoseseră la iveală moliciunea de dedesubt. A doua oară luă în spate şaizeci şi cinci de pfunzi. Era mai greu, şi de data asta nu mai înainta cu voioşie. Din cînd în cînd, urmînd obiceiul tuturor căratorilor de poveri, se aşeza jos pe pămînt, punînd încărcătura la spate, pe o piatră sau un ciot de copac. La al treilea drum deveni de-a dreptul îndrăzneţ. Prinse în chingi un sac cu fasole greu de nouăzeci şi cinci de pfunzi şi porni. După ce străbătu vreo sută de iarzi, simţi că era gata să se prăbuşească. Se aşeză jos şi-şi şterse sudoarea de pe frunte.

— Drum scurt şi odihnă scurtă, mormăi el. Asta-i şmecheria.

Uneori nu făcea nici măcar o sută de iarzi, şi de fiecare dată cînd se trudea să se salte în picioare pentru un alt drum scurt, povara i se părea fără putinţă de îndoială încă şi mai grea. Gîfîia, abia mai putînd să-şi tragă suflarea, iar sudoarea

îi curgea gîrlă pe trup. Mai înainte de a apuca să facă un sfert de milă, îşi scoase cămaşa de lînă şi o agăţă într-un copac. Puţin mai tîrziu lepădă şi pălăria. Iar la capătul unei jumătăţi de milă, hotărî că s-a sfîrşit cu el. Niciodată în viaţa lui nu trudise atîta, iar acuma vedea cum i s-au scurs toate puterile. Pe cînd şedea jos şi gîfîia din greu, privirile îi căzură asupra pistolului uriaş şi asupra cartuşierei îngreuiate de cartuşe.

— Zece pfunzi de gunoi fără rost, rîse el acru pe cînd descheia catarama.

Nu se mai osteni s-o agaţe în vreun copac, ci o aruncă în mărăciniş. Şi în vreme ce şirul neîntrerupt de cărători se scurgea pe lîngă el în susul şi în josul potecii, băgă de seamă că şi ceilalţi ageamii începuseră să-şi lepede oţelele.

Drumurile lui scurte scădeau mereu. Cîteodată abia cu greu izbutea să se împleticească pe o distanţă de o sută de picioare, şi îndată după aceea bătăile inimii, care îi duduiau în urechi, şi nesuferitul tremur al genunchilor îl sileau să se oprească. Iar răstimpurile de odihnă se lungeau. Mintea, însă, îi lucra neîntrerupt. Avea în faţă un drum de douăzeci şi opt de mile care trebuia străbătut cu poverile în spate vreme de tot atîtea zile, şi, fără îndoială, era vorba de porţiunea cea mai lesnicioasă.

— Aşteaptă numai pînă o să ajungi la Chilkoot, îi spuneau ceilalţi în vreme ce şedeau şi se odihneau; acolo nu poţi urca decît în patru labe.

— N-are să mai fie nici un fel de Chilkoot, răspundea Kit. În orice caz, nu pentru mine. Cu mult mai înainte eu am

să stau frumuşel şi liniştit în culcuşul la trei picioare sub haina muşchiului.

O alunecare şi efortul violent, răsucirea trupului, menit să-l păstreze încă în picioare, îl speriară. Simţea că toate măruntaiele i se făcuseră ferfeniţă.

— Dacă se-ntîmplă să cad cu sarcina asta în spinare, s-a terminat cu mine, îi spuse Kit unui alt cărător.

— Asta nu-i nimic, veni răspunsul. Aşteaptă să ajungi la canion. Acolo trebuie să treci pe un trunchi de brad lung de şaizeci de picioare şi pe deasupra unui torent învolburat. N-are nici parapet de frînghii, nimic, iar la îndoitura trunchiului apa îţi clocoteşte peste picioare pînă aproape de genunchi. Dacă se întîmplă să cazi cu povara în spinare, nu mai poţi scoate chingile, gata, rămîi acolo şi te îneci frumuşel.

— Ce frumos mi se pare, dădu răspuns Kit şi, venit din adîncurile acelei cumplite oboseli, răspunsul era pe jumătate adevărat.

— Acolo se îneacă mereu cîte trei sau patru oameni pe zi, îl încredinţa celălalt. Am dat şi eu o mînă de ajutor cînd am pescuit un neamţ. Avea la el patru mii de dolari, în hîrtii.

— Veselă treabă, recunosc şi eu, spuse Kit, luptîn- du-se din răsputeri să se ridice în picioare şi pornind cu paşi împleticiţi pe cărare înainte.

Kit şi sacul lui cu fasole deveniră o tragedie ambu- lantă. Îl făcea să-şi aducă aminte de bătrînul marinar urcat în cîrca

lui Sindbad[1]. Iar asta era una dintre acele vacanţe ocupate cu exerciţii prin excelenţă bărbăteşti se gîndi Kit. În comparaţie cu ea, robia la O'Hara devenea o adevărată desfătare. Deseori fu aproape pe punctul să cedeze gîndului de a arunca în mărăciniş sacul cu fasole şi de a se strecura prin spatele taberei pînă pe plajă, iar de acolo să se urce pe un vapor şi să pornească spre lumea civilizată.

Dar n-a făcut aşa. Undeva în fiinţa lui se ascundea chemarea către lupta cu greutăţile, şi de nenumărate ori îşi repetă în gînd că ce puteau face alţi oameni putea să facă şi el. Gîndul acesta deveni o obsesie ca de coşmar, şi cu limba împleticită îl rostea adresîndu-se tuturor celor care i-o luau înainte pe potecă. Alteori, în vreme ce se odihnea, privea plin de invidie la indienii vînjoşi, cu picioare tari ca de catîr, şi care păşeau apăsat sub poveri mai grele decît a lui. S-ar fi zis că indienii ăştia nu se odihnesc niciodată, ci doar merg şi tot merg înainte, cu o tărie şi o siguranţă de sine care lui i se păreau înfricoşătoare.

Se aşeză jos şi începu să înjure — în mers nu mai avea suflu şi pentru aşa ceva — luptîndu-se cu gîndul

[1] ***Sindbad*** — eroul uneia dintre povestirile din ***O mie şi una de nopţi.***

ce-l ispitea să lase totul baltă şi să se strecoare îndărăt către San Francisco. Mai înainte de a ajunge la capătul drumului lung de o milă, încetă să înjure şi se porni pe plîns. Vărsa lacrimi de neputinţă şi dezgust faţă ele sine însuşi. Dacă vreodată un om ajunsese doar o zdreanţă, el era acela. În clipa cînd zări capătul drumului, îşi adună cu deznădejde toate puterile, ajunse pînă la locul de tabără, iar acolo se prăbuşi cu faţa înainte şi sacul de fasole în spinare. Povara nu l-a ucis, dar vreme de cincisprezece minute Kit a rămas întins la pămînt şi abia pe urmă a fost în stare să-şi adune destule puteri pentru a izbuti să lepede chingile. Apoi îl apucă o moleşeală ca de moarte, şi în starea aceasta îl găsi Robbie, care şi el avea de îndurat aceleaşi suferinţe. Tocmai suferinţa şi moleşeala lui Robbie îl ajutară să-şi mai revină în fire.

— Ce pot alţii putem şi noi, îi spuse Kit, deşi în adîncul inimii se întreba dacă nu cumva era vorba doar de o născocire lăudăroasă.

IV

„Am douăzeci şi şapte de ani şi sînt bărbat”, se încuraja de multe ori Kit în zilele următoare, spunîn- du-şi tainic vorbele astea. Simţea nevoie de asemenea încurajări. După o săptămînă, deşi izbutise să care cei opt sute de

pfunzi de povară cîte o milă în fiece zi, pierduse cincisprezece pfunzi din propria sa greutate. Faţa i se ascuţise şi ochii priveau rătăciţi. Orice agerime îi pierise din trup şi din minte. Nu mai mergea, ci doar păşea greu, ca un automat. Iar pe drumurile de întoarcere, cînd umbla fără povară, îşi tîrîia picioarele aproape la fel de greoi ca şi atunci cînd era încărcat.

Ajunsese o vită de povară. Adormea cu mîncarea în gură, somnul îi era greu şi animalic, în afară de clipele cînd se trezea şi gemea sfîşietor din pricina crampelor ce-i torturau picioarele. Fiecare părticică a a trupului îl durea. Călca pe băşici deschise, dar din pricina lor suferea mult mai puţin decît suferise de pe urma rosăturilor îngrozitoare de care i se acoperiseră picioarele pe stîncile înconjurate de apă de pe valea Dyea unde poteca se întindea cam două mile. Aceste două mile însemnau treizeci şi opt de mile de drum. Se spăla pe faţă o singură dată în zi. Unghiile rupte, strivite şi pline de pieliţe desfăcute, nu şi le mai curăţa niciodată. Umerii şi pieptul, roase de chingile poverilor, îl făceau să se gîndească, pentru prima oară cu înţelegere, la caii văzuţi pe străzile oraşelor.

O tortură care la început fu gata-gata să-l răpună era mîncarea. Uriaşa cantitate de muncă cerea uriaşe cantităţi de combustibil, iar stomacul lui nu era obişnuit cu mari porţii de slănină şi mai ales de fasole dintr-aceea brună, fadă şi grozav de indigestă. Drept urmare, stomacul se răzvrăti, iar vreme de cîteva zile durerile şi iritaţia, dimpreună cu foamea cumplită, aproape îl puseră la pămînt. Dar după aceea veniră zilele de bucurie, cînd putea să înfulece ca un animal hămesit şi, cu ochi arzători ca de lup, să ceară mai multă mîncare.

După ce căraseră bagajul peste punţile făcute din trunchiuri de copaci şi aşezate la gura canionului, îşi schimbară planul. Zvonuri venite pînă dincoace de trecătoare spuneau că la Linderman Lake

se doborau ultimii copaci buni pentru construit bărci. Cei doi veri ai lui Kit plecară, luînd în spinare unelte, fierăstraie, pături şi provizii, şi-l lăsară pe el şi pe unchiu-său să ducă mai departe poverile. Acum John Bellew şi Kit făceau cu rîndul treaba de bucătărie, şi amîndoi cărau cot la cot. Vremea trecea în zbor, iar pe crestele munţilor se aşezau primele zăpezi. Pentru cei rămaşi dincoace de trecătoare, venirea iernii însemna o întîrziere de aproape un an. John Bellew luă pe şalele lui de fier o sută de pfunzi. Kit rămase surprins, dar scrîşni din dinţi şi-şi puse şi el chingile pe o povară de o sută de pfunzi. Era greu tare, dar acum prinsese îndemînare, şi întregul lui trup, curăţat de grăsime şi moliciune, începuse să se învîrtoşeze cu muşchi curaţi şi nervoşi. Totodată, observa în jur şi iscodea lucruri noi. Băgă de seamă chinga pe care indienii şi-o treceau peste frunte; îşi făcu şi el una la fel şi o folosi în sprijinul celor de pe umeri. Îl uşura în bună măsură, aşa că luă obiceiul de a pune orice bagaj mai uşor, dar incomod, deasupra sarcinii mari. Astfel, curînd fu în stare să pornească la drum cu o sută de pfunzi prinşi în chingi şi încă cincisprezece ori douăzeci aşezaţi fără legături deasupra sarcinii şi sprijiniţi pe gît, cu un topor sau două padele într-o mînă şi cîteva vase de bucătărie în cealaltă.

Dar cu oricîtă încordare ar fi muncit ei, greutăţile drumului creşteau mereu. Poteca devenea tot mai abruptă; poverile din ce în ce mai grele; linia zăpezilor cobora din zi în zi tot mai spre poalele

munţilor, în vreme ce costul transportului se ridicase la şaizeci de cenţi. De la fraţii plecaţi nu le veni nici o vorbă, asta însemnînd că aveau treabă pînă peste cap cu doborîtul arborilor şi fasonatul lor în blăni bune pentru alcătuirea bărcilor. John Bellew deveni nerăbdător. Întîlni o ceată de indieni care se întorceau dinspre Linderman Lake şi îi convinse să care bagajele. Indienii pretinseră treizeci de cenţi pentru fiecare pfund cărat pînă pe culmea pasului Chilkoot, iar asta îl lăsă pe unchi aproape fără nici un ban. Chiar şi aşa, tot mai rămî- neau netransportaţi vreo patru sute de pfunzi de îmbrăcăminte şi echipament de tabără. Unchiul rămase deci în urmă să se îngrijească de trimiterea bagajelor, iar pe Kit îl trimise înainte, cu indienii. Nepotul urma să rămînă acolo şi să care încet tona lui de bagaje, pînă ce aveau să vină şi cei patru sute de pfunzi cu care unchiul garanta că îl va prinde din urmă.

Kit porni greoi pe potecă înainte, dimpreună cu hamalii indieni. Dîndu-şi seama că avea să fie o etapă lungă, chiar pînă pe creasta trecătorii Chilkoot, nu luă decît o încărcătură de optzeci de pfunzi. Indienii înaintau cu greu sub poverile lor uriaşe, dar mergeau totuşi într-un ritm mai rapid decît cel cu care se obişnuise tînărul. Totuşi, nu-şi făcea nici un fel de griji, căci la vremea aceea ajunsese să se socotească aproape tot atît de rezistent ca şi un indian.

După un sfert de milă ar fi vrut să facă popas, însă indienii o ţinură înainte. Merse şi el mai departe, în pas cu ceilalţi. Pe la jumătatea primei mile era convins că nu mai poate face nici măcar un singur pas, totuşi scrîşni din dinţi, îşi păstră locul în şir, iar după ce împliniră mila se miră el singur că mai era în viaţă. Apoi, în chip ciudat, veni ceea ce se cheamă al doilea avînt, iar mila următoare i se păru chiar mai lesnicioasă decît prima. A treia milă fu cît pe-aci să-l dea gata, dar, deşi ajunsese aproape în stare de delir din pricina durerii şi oboselii, nu se plînse de fel. Pe urmă, cînd fu pe deplin convins că avea să leşine, veni popasul. În loc să rămînă închingaţi, după cum era obiceiul cărătorilor albi, indienii îşi scoaseră chingile de pe umeri şi de pe frunte şi se întinseră în voie, stînd la taifas şi fumînd. Trecu o jumătate bună de ceas pînă să pornească din nou. Spre marea lui mirare, Kit descoperi că era pe deplin refăcut, iar de atunci încolo „drumuri lungi, popasuri lungi” deveni noua lui deviză.

Urcuşul de la Chilkoot se potrivea întocmai cu ce auzise Kit pînă atunci despre locul acela, căci de multe ori se văzu silit să se caţăre şi cu mîinile şi cu picioarele. Dar cînd ajunse pe culmea cea mai înaltă a cumpenei apelor, prins în vîrtejurile unei viforniţe turbate, se văzu în mijlocul cetei de indieni, şi atunci o mîndrie ascunsă îi năpădi sufletul la gîndul că ţinuse

pasul cu ei fără să se plîngă vreodată şi fără să rămînă în urmă. A fi aproape la fel de rezistent ca un indian era o nouă ambiţie demnă de orice strădanii.

După ce indienii îşi primiră plata şi porniră la drum, Kit rămase în întunericul bîntuit de viforniţă, la o mie de picioare deasupra limitei pădurilor, singur pe coama muntelui. Ud pînă la brîu, flămînd şi sleit de puteri, şi-ar fi dat cîştigul pe un an pentru un foc şi o cană de cafea. Dar în loc de asta, mîncă o jumătate de duzină de pesmeţi şi se vîrî în faldurile cortului doar în parte desfăcut. Pe cînd îl cuprindea somnul, un singur gînd îi trecu fugar prin minte şi zîmbi cu desfătare răutăcioasă în faţa imaginii lui John Bellew, ocupat în zilele următoare cu îndeletnicirea foarte bărbătească a căratului unor poveri de patru sute de pfunzi pînă în culme la Chilkoot. În ce-l privea pe el, chiar dacă era încărcat cu două mii de pfunzi, n-avea de mers decît la vale.

Dimineaţa, cu trupul înţepenit de muncă şi amorţit de ger, ieşi de sub pături şi acoperitoarea cortului, mîncă vreo doi pfunzi de slănină neprăjită, prinse în chingi o sută de pfunzi de bagaj şi porni la vale pe cărarea stîncoasă. Cu cîteva sute de iarzi mai jos, poteca ducea peste un mic gheţar şi pe urmă cobora către Crater Lake. Şi alţi oameni treceau cu poverile peste gheţar. Toată ziua aceea cără la vale bagajele pînă la marginea de sus a gheţarului şi, ţinînd seama de scurtimea drumului, începu să prindă în chingi de fiecare dată cîte o povară de o sută şi cincizeci de pfunzi. El

singur se mira neîncetat văzînd că e în stare de asemenea ispravă. Cu doi dolari cumpără de la un indian trei pîini marinăreşti, tari ca pielea tăbăcită, şi, adăugînd la ei o cantitate uriaşă de slănină crudă, îşi alcătui cîteva mese. Nespălat, neîncălzit, cu îmbrăcămintea leoarcă de sudoare, dormi încă o noapte învelit în pături şi în foi de cort.

Dimineaţa, devreme, întinse o prelată pe gheaţă, încărcă pe ea trei sferturi de tonă şi începu s-o tragă la vale. Cînd înclinarea gheţarului deveni mai abruptă, încărcătura îşi mări viteza, îl ajunse din urmă, îl săltă deasupra şi goni mai departe cu el cu tot.

Vreo sută de cărători, cocîrjaţi sub poveri, se opriră să-l privească. Kit le striga din răsputeri să se dea la o parte, iar toţi cei aflaţi în calea lui se-mpiedicau, se-mpleticeau şi se dădeau în lături. În vale, pe marginea de jos a gheţarului, văzu un cort mărunt care parcă ar fi sărit în sus către el, atît de repede creştea. Atunci părăsi cărarea bătătorită într-un loc unde ea o lua spre stînga şi porni peste un petic de zăpadă proaspătă. Goana stîrni în jurul lui o învolburare întru totul asemănătoare cu un nor de promoroacă, dar în acelaşi timp deveni mai domoală. Văzu din nou cortul chiar în clipa cînd se izbi de el, smulgîndu-i ţăruşii din colţ, săltînd în sus foaia de la intrare şi dînd buzna înăuntru, aşezat tot peste prelată şi amestecat printre sacii cu provizii. Cortul se clătina ca beat, iar Kit se trezi înconjurat de nori de zăpadă şi faţă în faţă cu o femeie tînără, care se ridicase speriată în capul

oaselor pe culcuşul de pături, chiar fata care la Dyea îl făcuse ***chechaquo.***

— Ai văzut ce fum am scos? întrebă Kit foarte vesel.

Fata se uită la el cu asprime.

— Spune-mi ceva despre covoarele dumitale zburătoare, urmă Kit nepăsător.

— N-ai vrea să fii bun şi să ridici sacul ăsta de pe piciorul meu? zise fata cu aceeaşi asprime.

Kit se uită, apoi se săltă repede în sus.

— Nu era sac. Era cotul meu. Iartă-mă.

Informaţia nu avu darul să modifice dispoziţia fetei, iar răceala cu care îl privea devenise cam provocătoare.

— Mare noroc a fost că n-ai dărîmat soba, zise fata.

Kit îi urmări privirea şi văzu o sobă de tablă şi o oală de cafea privegheate de o indiancă tînără. Adulmecă zdravăn aroma de cafea, pe urmă se uită din nou la fată şi-i spuse:

— Sînt un ***chechaquo!***

Expresia plictisită de pe chipul fetei îi arătă că spusese un adevăr care sărea în ochi. Însă nu se pierdu cu firea şi continuă:

— Am azvîrlit uneltele de împuşcat.

Atunci fata îl recunoscu, şi privirile i se luminară.

— Nu te-aş fi crezut în stare să ajungi pînă în locurile astea, îl informă ea pe Kit.

Tînărul adulmecă din nou aerul, cu evidentă lăcomie.

— Să fiu al naibii dacă nu miroase a cafea! strigă Kit, întorcîndu-se spre fată şi adresîndu-i-se direct. Îţi jertfesc degetul cel mic — uite, taie-l chiar acum! Fac orice mi-ai cere; mă bag rob la dumneata pe un an şi-o zi, sau pe cîtă vreme îţi place, dacă îmi dai şi mie o ceaşcă din oala de colo.

Pe cînd bea cafeaua, îşi spuse numele şi îl află pe al fetei — Joy Gastal. Totodată mai află despre ea că face parte din garda veche a oamenilor veniţi pe locurile acelea. Se născuse la factoria de pe malurile Lacului Sclavilor şi încă pe cînd era copil trecuse Munţii Stîncoşi împreună cu taică-su şi venise pe valea Yukonului. Acum plănuia să se ducă mai departe, îi spuse fata, însoţită tot de tatăl ei, care fusese reţinut mai multă vreme la Seattle cu nişte treburi, şi după aceea naufragiase cu nefericitul vas „Chanter” şi fusese adus îndărăt la Puget Sound de vaporul venit într-ajutor.

Ţinînd seama că fata încă nu ieşise de sub pături, Kit nu lungi prea mult discuţia şi, refuzînd cu eroism o a doua

ceaşcă de cafea, eliberă cortul de persoana lui şi de bagajele ce cîntăreau un sfert de tonă. Mai mult, plecă de acolo ducînd cu sine şi unele concluzii: fata avea un nume fermecător şi ochi la fel de fermecători; nu putea să aibă mai mult de 20, 21 sau 22 de ani; taică-su era de bună seamă francez; avea voinţă dîrză şi temperament arzător; şi fusese educată prin alte locuri, nu prin regiunile de frontieră.

VI

Peste stîncile lustruite de gheaţă şi mult deasupra limitei pădurilor, poteca ocolea pe după Crater Lake şi ajungea la defileul pietros care ducea spre Happy Camp şi primii jnepeni. I-ar fi trebuit multe zile de muncă pe brînci pînă să poarte acolo pe potecă o cantitate de bagaje atît de uriaşă. Pe lac se afla o barcă cu pînze folosită pentru transporturi. Două drumuri cu barca, făcute în două ceasuri, l-ar fi dus dincolo şi pe el şi tona lui de bagaje. Numai că rămăsese fără bani, iar barcagiul cerea patruzeci de dolari pe tonă.

— Ai o adevărată mină de aur, prietene, în barca asta prăpădită, îi spuse Kit barcagiului. Nu mai vrei încă o mină?

— Arat-o încoace, dădu barcagiul răspuns.

— Ţi-o vînd pe preţul care mi-l ceri ca să mă treci dincolo cu bagajele. E vorba de o idee încă nebrevetată de nimeni, aşa că o poţi pune la lucru de-ndată ce-o afli. Facem tîrgul?

Celălalt răspunse că da, şi lui Kit barcagiul îi deveni foarte simpatic.

— Foarte bine. Vezi gheţarul de colo? Ia un tîrnăcop şi apucă-te de treabă, dar cu nădejde. Într-o zi poţi săpa un şanţ frumuşel din partea de sus şi pînă la poale. Pricepi care-i şmecheria? „Compania toboganului Chilkoot — Crater Lake, societate pe acţiuni.” Poţi pune taxă cincizeci de cenţi pe suta de pfunzi, dai drumul devale la o sută de tone pe zi şi n-ai nimic de făcut decît să strîngi gologanii.

Peste două ceasuri, tona de bagaje a lui Kit se afla de partea cealaltă a lacului, ceea ce însemna un cîştig de trei zile. Iar cînd John Bellew îl ajunse din urmă, el făcuse cale bună înspre Deep Lake, un alt crater umplut cu apă glaciară.

VII

Ultima etapă, de la Long Lake la Linderman Lake, era lungă de trei mile şi poteca, dacă potecă se putea numi, urca pieptiş pe-o culme înaltă de peste o mie de picioare, cobora abrupt pe-o învălmăşeală de stînci alunecoase, apoi trecea de-a curmezişul unei mlaştini întinse. John Bellew îl ţinu de rău pe Kit cînd îl văzu că se ridică în picioare cu povara de o sută de pfunzi prinsă în chingi, iar deasupra ei aruncă şi un sac de făină de cincizeci de pfunzi, pe care îl ţinea rezemat în ceafă.

— Dă-i bătaie, că doar eşti copil al greutăţilor vieţii, îi răspunse Kit. Bizuie-te cu încredere pe carnea de urs cu care ai fost crescut şi pe singura pereche de izmene de-odinioară!

Dar John Bellew se mulţumi sa clatine din cap.

— Tare mi-e teamă c-am început să îmbătrînesc, Christopher!

— N-ai decît patruzeci şi opt de ani. Îţi dai seama că bunicul meu — da, domnule, tatăl domniei-voastre, bătrînul Isaac Bellew — a omorît un om cu o lovitură de pumn cînd avea şaizeci şi nouă de ani?

John Bellew zîmbi acru şi-şi înghiţi porţia.

— Unchiule, vreau să-ţi spun ceva important. Am fost crescut în puf, ca un domnişor, dar acuma sînt în stare să te întrec la cărat, să te las în urmă la o poştă dacă-i vorba de mers pe jos, să te trîntesc la pămînt, sau să te fărîm cu pumnii chiar aici, pe loc.

John Bellew întinse braţele spre el şi rosti foarte solemn:

— Christopher, băiatule, cred că eşti în stare să faci tot ce-ai spus. Cred că le poţi îndeplini chiar purtînd în spinare povara pe care o duci acuma. Te-ai descurcat de minune, băiatule, deşi e de necrezut.

Pe ultima etapă Kit îşi cără sarcina de patru ori pe zi, ceea ce înseamnă că umbla zilnic douăzeci şi patru de mile pe coaste de munte, dintre care douăsprezece sub povara a o sută şi cincizeci de pfunzi. Era mîndru, vînjos şi obosit, dar într-o splendidă condiţie fizică. Mînca şi dormea cum nu mai mîncase şi nu mai dormise niciodată în viaţă, iar cînd ajunse să întrevadă sfîrşitul acelei trude îndelungate, aproape că-l cuprinse părerea de rău.

O singură chestiune îl neliniştea. Aflase că poate să cadă cu o sarcină de o sută de pfunzi în spinare şi să supravieţuiască; era însă încredinţat că dacă s-ar prăbuşi avînd pe ceafă şi adaosul acela de cincizeci de pfunzi, gîtul i s-ar frînge în aceeaşi clipă. Din pricina sutelor de picioare care o frămîntau, fiece potecă pornită peste mlaştină ajungea repede o mocirlă fără fund, şi de aceea cărătorii trebuiau să deschidă veşnic noi cărări. Chiar pe cînd deschidea drum pe o astfel de cărare nouă, rezolvă şi problema adaosului de cincizeci de pfunzi.

Pămîntul alunecos şi moale i se scufundă sub picioare; se împletici şi căzu cît era de lung, cu faţa drept înainte. Cei cincizeci de pfunzi îi îndesară

faţa în noroi, dar îşi luară zborul fără să-i frîngă gîtul. Cu restul de o sută de pfunzi încă în spinare, se ridică în patru labe. Dar de mai mult nu fu în stare. O mînă i se scufundă în noroi pînă la umăr, răsucindu-l cu obrazul în mocirlă. Cînd îşi trase mîna din noroi, se scufundă cealaltă, tot pînă la umăr. În poziţia asta era cu neputinţă să-şi scoată chingile, iar suta de pfunzi din spinare nu-i îngăduia să se ridice. În patru labe, scufundîndu-se cînd cu o mînă, cînd cu cealaltă, se strădui să ajungă pînă la locul unde se rostogolise sacul cel mic cu făină. Nu izbuti însă decît să-şi risipească puterile, fără să înainteze măcar cu un pas, dar frămîntă atît de bine faţa acoperită cu iarbă a mlaştinii, încît o băltoacă subţire începu să se adune primejdios de aproape de nasul şi gura lui.

Încercă să se răstoarne pe spate, cu povara dedesubt, dar în schimb se scufundă cu amîndouă mîinile pînă la umeri şi află cam cum e cînd te îneci. Cu precauţii nesfîrşite îşi trase mai întîi o mînă din noroi, apoi pe cealaltă, şi le întinse pe pămînt, alcătuind astfel un sprijin pentru bărbie. Pe urmă începu să strige după ajutor. Nu trecu mult şi auzi nişte picioare clefăind prin noroi, semn că venea cineva din spate.

— Dă-mi o mînă de ajutor, prietene, se rugă Kit. Aruncă-mi un capăt de frînghie, să mă apuc de el, sau ce crezi că-i mai bine.

Răspunsul veni din partea unui glas de femeie, pe care Kit îl recunoscu.

— Dacă mi-ai desface chingile, aş putea să mă ridic în picioare.

Suta de pfunzi se prăvăli plescăind în mocirlă, iar el se ridică binişor în picioare.

— Bine-ai ajuns, spuse rîzînd Miss Gastell cînd îi văzu faţa plină toată de noroi.

— Da' de unde! răspunse Kit, făcînd pe grozavul. E figura de gimnastică pe care o prefer totdeauna. S-o încerci şi dumneata o dată. E tot ce poate fi mai nimerit pentru pectorali şi pentru şira spinării.

Îşi şterse faţa cu mîna şi cu un gest smucit aruncă noroiul în lături.

— Oho! strigă fata recunoscîndu-l. Uite-l pe ***mister...*** uite-l pe ***mister*** Smoke Bellew!

— Îţi mulţumesc solemn pentru ajutorul dat la timp şi pentru numele cel nou, răspunse Kit. Prin urmare, sînt botezat a doua oară. De acum încolo am să stărui să nu mi se spună decît Smoke Bellew. E un nume grozav, şi nu lipsit de semnificaţie.[1]

Tăcu o clipă, apoi glasul şi înfăţişarea îi deveniră subit arogante.

— Ştii ce-am de gînd să fac? o întrebă el pe fată. Mă întorc îndărăt în Statele Unite. Acolo am să mă însor. Şi mă voi îngriji să fac cît mai repede rost de-o droaie de copii. Pe urmă am să-mi adun copiii roată în jurul meu şi am să le povestesc cîte suferinţe şi cîte chinuri am

---

[1] În limba engleză, ca substantiv, ***smoke*** înseamnă „fum”, iar ca verb are, după context mai multe înţelesuri: a fuma, a scoate fum, a se deplasa cu mare iuţeală; aici, folosit ca poreclă, cuvîntul este legat de sensurile lui verbale şi, în special, de cele două din urmă.

îndurat pe drumul către Chilkoot. Şi dacă n-au să izbucnească în plîns, am să-i rup în bătaie.

VIII

Iarna arctică se-nstăpînea cu repeziciune. Zăpada groasă de şase ţoli se întinsese pe pămînt hotărîtă să zăbovească multă vreme acolo, iar pe băltoace, în ciuda vîntului care sufla cu furie, se prindeau pojghiţe netede de gheaţă. Într-o după-amiază tîrzie, cînd furia vîntului se mai potolise pentru o vreme, Kit şi John Bellew îi ajutară pe cei doi fraţi să încarce barca, apoi îi urmăriră cu privirea pe cînd porneau pe lac, însoţiţi de un vîrtej de zăpadă.

— Acuma o noapte bună de somn şi mîine dimineaţă plecarea cît mai devreme, anunţă John Bellew. Dacă nu ne înzăpezim pe culmea muntelui, mîine noapte ajungem la Dyea, iar de-om mai avea şi un dram de noroc, găsim un vapor şi peste o săptămînă sîntem în San Francisco.

— Ţi-a plăcut vacanţa? întrebă Kit dus pe gînduri.

Ultima noapte petrecută în tabăra de la Lake Lin- derman a fost plină de melancolie. Toate lucrurile folositoare, inclusiv cortul, fuseseră luate de cei doi fraţi. O prelată zdrenţuită, aşezată ca apărătoare de vînt, îi ferea oarecum de zăpada învolburată. Cina şi-au pre- gătit-o făcînd un foc în aer liber şi folosind nişte unelte de bucătărie tare hîrbuite.

Tot ce mai aveau la ei erau păturile şi hrană pentru cîteva mese.

Din clipa cînd plecase barca, Kit era neliniştit şi cufundat în gînduri. Unchiul observă în ce stare se află, dar o puse pe seama faptului că în sfîrşit ajunseseră la capătul muncii aceleia chinuitoare. În timpul cinei, Kit nu deschise gura decît o singură dată.

— Unchiule, spuse el atunci, fără nici o legătură cu ce vorbiseră mai înainte, de azi încolo te-aş ruga să-mi spui Smoke. Am scos eu ceva fum pe drumul ăsta, nu crezi?

Peste cîteva minute porni să rătăcească în direcţia pilcului de corturi unde se adăposteau căutătorii de aur care încă îşi mai făceau bagajele ori construiau bărci. Hoinări pe acolo vreo cîteva ceasuri, iar cînd se întoarse şi se strecură sub pături, John Bellew dormea dus.

În întunecimea unei dimineţi viforoase, Kit ieşi de sub pături, făcu focul, rămînînd numai cu ciorapii în picioare, la căldura focului dezgheţă mocasinii, apoi fierse cafeaua şi prăji nişte slănină. Gustarea din dimineaţa aceea a fost rece şi sărăcăcioasă. De îndată ce terminară, strînseră păturile. Cînd John Bellew se întoarse şi dădu s-o ia înainte pe cărarea către Chilkoot, Kit ridică mîna şi strigă:

— Să ne vedem cu bine, unchiule!

John Bellew se uită la el uluit şi, neştiind ce să zică, se mulţumi să înjure.

— Şi nu uita că de-acum înainte mă cheamă Smoke, mormăi Kit.

— Da’ ce-ai de gînd să faci?

Kit arătă vag cu mîna în direcţia nordului, peste faţa lacului măturat de furtună, apoi vorbi către unchiu-său:

— Ce rost are să mă întorc după ce am ajuns atît de departe? în afară de asta, am început să dau de gustul cărnii, şi zău că-mi place. Aşa c-o să-mi văd înainte de drum.

— Dar n-ai un ban, protestă John Bellew. Nici echipament şi nici provizii.

— Am făcut rost de o slujbă. Uită-te bine la nepotul tău, la Christopher Smoke Bellew! Şi-a găsit o slujbă. A intrat valet la un boier. Şi-a găsit slujbă cu o sută şi cincizeci pe lună, plus haleală. Porneşte spre Dawson împreună cu doi domnişori şi încă un valet — adică bucătar de tabără, barcagiu şi băiat la toate. Iar domnia-sa domnul O'Hara de la ***Billow*** n-are decît să se ducă dracului. Rămîi sănătos!

Numai că John Bellew era cu totul uluit şi abia izbuti să îngaime:

— Nu înţeleg nimic.

— Se zice că pe valea Yukonului mişună urşi cenuşii, îi explică Kit. Păi uite, acuma n-am nici eu decît o singură pereche de izmene şi plec să fac rost de ceva carne de urs, asta-i tot.

Gustul cărnii (în original ***The Taste of fhe Meat)*** a văzut lumina tiparului în 1911, în revista ***Cosmopolitan Magazine;*** în octombrie 1912 această bucată a fost pusă în fruntea ciclului de povestiri intitulat ***Smoke Bellew.***

Carnea

Traducere de
D. MAZILU

Jack London

SMOKE BELLEW

„Mills & Boon, Limited”
London, [f. a.]

I

Jumătate din timp vîntul a bătut cu furie, iar Smoke Bellew a înaintat cu greu împotriva lui, îm- pleticindu-se, de-a lungul plajei. La lumina zorilor cenuşii, vreo douăsprezece bărci erau în curs de a fi încărcate cu preţioasele bagaje aduse în spinare peste pasul Chilkoot. Erau nişte bărci butucănoase, ca făcute în casă, înjghebate de oameni care nu se pricepeau prea bine la treaba asta şi alcătuite din scînduri fierăstruite cu mîna în trunchiurile molizilor verzi. Gata încărcată, una dintre bărci se pregătea să pornească pe apă, şi Kit se opri să privească.

Vîntul, care sufla domol pe deasupra lacului, pe plajă bătea cu furie şi învîrtejea apa prin locurile mai puţin adînci, stîrnind valuri puternice. Încălţaţi cu cizme înalte de cauciuc, oamenii din barca aceea se chinuiau din răsputeri s-o împingă spre largul lacului. De două ori o împinseră. Dar urcînd cu greu în ea şi neizbutind să pună numaidecît mîinile pe vîsle, barca fu împinsă îndărăt şi se împotmoli pe ţărm. Kit băgă de seamă că spuma aruncată pe laturile bărcii se

transforma repede în gheaţă. A treia încercare fu încununată de succes parţial. Ultimii doi care săriră în barcă se udaseră pînă la brîu, dar barca începuse să plutească. Oamenii traseră cu înverşunare la vîslele grele şi încet-încet se depărtară de ţărm. Apoi înălţară o pînză făcută din pături, dar pe neaşteptate se porni un vînt potrivnic, şi barca fu din nou aruncată pe plaja îngheţată.

Kit zîmbi în sinea sa şi porni mai departe. La aceleaşi necazuri trebuia să se aştepte şi el, pentru că, în noua lui calitate de valet al unui domnişor, trebuia la rîndul său să pornească de pe plajă chiar în ziua aceea şi într-o barcă asemănătoare.

Pretutindeni oamenii începuseră munca, o muncă pe brînci, din pricină că în stăpînirea deplină a iernii plutea în aer şi, ca la un joc de noroc, nimeni n-ar fi putut spune dacă vor izbuti ori nu să străbată întinsul lanţ de lacuri mai înainte de lăsarea îngheţului. Cu toate astea, cînd ajunse la cortul domnilor Sprague şi Stine, Kit nu observă nici urmă de grabă.

Lîngă foc, la adăpostul unei prelate, şedea turceşte un om scurt şi îndesat, care fuma o ţigară cu foiţă cafenie.

— ***Hello!*** îl întîmpină cel de lîngă foc. Eşti cumva omul cel nou al lui ***mister*** Sprague?

Încuviinţînd din cap, Kit se gîndi că parcă a simţit o urmă de ironie în accentuarea cuvintelor ***mister*** şi ***omul,*** dar nu se îndoi de loc că noua lui cunoştinţă îi făcuse uşor cu ochiul.

— Bine, atunci află că eu sînt omul doctorului Stine, urmă cel de lîngă foc. Sînt înalt de cinci picioare şi doi ţoli şi mi se spune Shorty, Jack Short pe scurt, iar uneori mi se mai zice şi Johnny-Gata-Oricînd.

Kit întinse mîna şi o strînse pe a celuilalt, în- trebîndu-l:

— Ai fost crescut cu carne de urs?

— Sigur că da, fu răspunsul; deşi, după cîte îmi aduc aminte, prima mea hrană a fost laptele de bizon. Stai jos şi ia ceva în gură. Boierii încă nu s-au arătat.

Cu toate că mîncase în dimineaţa aceea, Kit se aşeză sub prelată şi mîncă a doua oară, de trei ori mai cu poftă. Munca grea, dar alungătoare a relelor din trup, din atîtea săptămîni îl înzestrase cu un stomac şi o foame de lup. Era în stare să mănînce orice, în orice

cantitate, fără să aibă habar că mîncarea trebuie digerată. Observă că Shorty era un om volubil dar cam pesimist şi află de la el unele crîmpeie de informaţii oarecum surprinzătoare despre cei doi stă- pîni ai lor, dimpreună cu cîteva prevestiri cam sumbre în legătură cu viitoarea expediţie. Thomas Stanley Sprague era un proaspăt inginer de mine şi feciorul unui milionar. Doctorul Adolph Stine era şi el feciorul unui om bogat. Şi, cu sprijinul taţilor, amîndoi fuseseră trimişi în Klondike de-un grup care voia să facă investiţii.

— Oho, exclamă Shorty, sînt plini de bani din cap pînă-n picioare. Cînd au coborît pe plaja de la Dyea, preţul pentru cărat urcase la şaptezeci de cenţi, dar nu puteai găsi nici urmă de indian. Se afla acolo şi o ceată de oameni veniţi din părţile de sus ale statului Oregon, mineri adevăraţi, care izbutiseră să angajeze o echipă de indieni la preţul de şaptezeci de cenţi. Indienii şi prinseseră bagajele în chingi, şi bagajele astea cîntăreau trei mii de pfunzi, cînd iată că se ivesc dumnealor, Sprague şi Stine. Au oferit mai întîi optzeci de cenţi, pe urmă nouăzeci, iar cînd au ajuns la un dolar pfundul, indienii au rupt înţelegerea şi şi-au scos chingile de pe bagaje. Şi uite-aşa Sprague şi Stine au trecut dincoace, deşi i-a costat trei mii de dolari, iar ceata din Oregon încă mai aşteaptă pe plajă. Nici n-au să poată veni pînă la anul. Oho, sînt daţi dracului stăpînul tău şi-al meu cînd e vorba să arunce cu gologanii fără să le pese de nimeni. Ce crezi c-au făcut îndată după ce au sosit la Linderman?

Dulgherii tocmai finisau o barcă pe care o contractaseră cu nişte oameni din Frisco la preţ de şase sute. Sprague şi Stine le-au strecurat în palmă o mie întreagă şi dulgherii au rupt contractul. Barca arată ea frumos, da’ e suflată de sub nasul celorlalţi. S-au canonit oamenii să care bagajele pînă aici, iar acuma ia barca de unde nu-i. Va să zică, şi ăştia trebuie să aştepte pînă la anul. Mai ia o cană de cafea şi află de la mine că nici nu m-aş gîndi să plec la drum cu

asemenea oameni dacă n-aş avea aşa de mare nevoie să ajung în Klondike. Ăştia n-au suflet de om în ei. Ar fi în stare să ia şi pînza de doliu de la casa unui mort dacă ar avea nevoie de ea pentru afacerile lor. Tu ai iscălit vreun contract?

Kit clătină din cap.

— Atuncea nu pot decît să-ţi plîng de milă, amice. Mîncarea nu se găseşte de loc prin părţile alea, iar dumnealor, cum or ajunge la Dawson, au să-ţi arate uşa şi-au să te lase cu gura rece. În iarna asta oamenii au să cam moară de foame pe-acolo.

— Păi şi-au luat obligaţia... începu Kit.

— Vorbe! i-o tăie scurt Shorty. O vorbă a ta împotriva unor vorbe ale lor, asta-i tot. Ei, ce-o fi să fie... da' ia spune, cum te cheamă, amice?

— Spune-mi Smoke, răspunse Kit.

— Ei, măi Smoke, şi-aşa o să ai destul de trudit pentru contractul ăsta verbal. Asta-i numai aşa, o pildă de lucrurile la care trebuie să te aştepţi. Ce-i drept, e drept, se pricep să dea cu gologanii de-a azvîrlita, dar de muncit nu-s în stare, şi nici să se scoale din pat de dimineaţă. Ar fi trebuit să fim încărcaţi şi porniţi la drum încă de acum un ceas. Munca grea are să cadă în seama mea şi-a ta. Mai aşteaptă puţin şi-ai să-i auzi cum strigă să le ducem cafeaua la pat, ia seama, şi-s oameni în toată firea. Ce ştii despre mînatul bărcii pe apă? Eu mă pricep la vite şi la căutat aur, da' pe apă sînt ageamiu clasa-ntîi, iar ăia nu se pricep nici atît. Tu ce ştii?

— Aşteaptă şi-ai să vezi, răspunse Kit, trăgîndu-se şi mai mult sub prelată, ca să

se ferească din calea zăpezii mînate de-o răbufnire de vînt. N-am mai fost pe-o barcă de cînd eram copil. Dar cred că putem învăţa.

Un colţ al prelatei fu smuls de vînt şi-o trîmbă de zăpadă pătrunse de-a dreptul după gîtul lui Shorty.

— Ei da, de-nvăţat, putem învăţa, bodogăni el mînios. Sigur că putem, cum nu?! Şi-un copil poate să-nveţe. Da’ eu aş pune rămăşag bani buni contra pietricele că pe ziua de azi nici n-apucăm să pornim.

Se făcuseră ceasurile 8 cînd se-auzi dinspre cort chemarea după cafea şi aproape 9 pînă cînd cei doi stăpîni izbutiră să se arate la vedere.

— ***Hello!*** salută Sprague, un tînăr de 25 de ani, bine hrănit şi cu obrajii îmbujoraţi. E vremea să pornim la drum, Shorty. Tu şi cu... Ajungînd aici, se uită întrebător la Kit. Aseară n-am înţeles prea bine cum ai spus că te cheamă.

— Smoke.

— Aşa, Shorty, şi cu ***mister*** Smoke, aţi face mai bine să începeţi încărcatul bagajului în barcă.

— Smoke, şi-atîta tot, nu vă mai osteniţi cu ***mister,*** propuse Kit.

Sprague încuviinţă scurt, dînd din cap, pe urmă porni printre corturi, fiind de îndată urmat de docto- torul Stine, un tînăr subţiratic şi palid la faţă.

Shorty privi cu înţeles către tovarăşul său.

— Bagajele cîntăresc mai mult de o tonă şi jumătate, iar ei nici n-au să pună mîna. Uite, o să vezi.

— Fiindcă noi d-aia sîntem plătiţi, ca să muncim, aşa bănuiesc, răspunse Kit cu voioşie. Ba chiar aş zice că să ne-apucăm de treabă.

Nu era lucru de glumă să cari pe umeri trei mii de pfunzi pe distanţă de o sută de iarzi, iar ca s-o faci şi pe vreme de viscol, clefăind cu cizmele grele de cauciuc prin

mîzga zăpezii, era cu adevărat istovitor, în afară de toate astea, corturile trebuiau strînse şi echipamentul mărunt de tabără trebuia împachetat. Abia pe urmă începu încărcarea. Pe măsură ce barca se cufunda mai mult în apă, trebuia împinsă mereu mai departe de ţărm, ceea ce însemna creşterea distanţei pe care trebuia să trudească. Către ceasurile 2, toată treaba era terminată, şi Kit, în ciuda celor două mese luate de dimineaţă, slăbise de tot şi aproape că-i venea să leşine de foame. Îi tremurau genunchii ca mărgelele. Shorty se afla şi el într-o stare asemănătoare. Scotoci printre oale şi cratiţe şi scoase la iveală o oală mare cu fasole rece, amestecată cu hălci de slănină. N-aveau decît o lingură, una cu coadă lungă, şi-o înfigeau în oală pe rînd, unul după altul. Kit era pe deplin încredinţat că în viaţa lui nu gustase mîncare mai bună.

— Ascultă, măi omule, mormăi el cu gura plină, află că niciodată n-am ştiut ce înseamnă pofta de mîncare pînă ce n-am pornit pe drum încoace.

Sprague şi Stine apărură tocmai în toiul acestei plăcute îndeletniciri.

— De ce întîrziem atîta? se plînse Sprague. Nu mai plecăm o dată?

Shorty scobi în oală, fiindcă era rîndul lui, şi-i trecu lui Kit lingura. Nici unul dintre ei nu scoase o vorbă pînă ce nu goliră oala şi n-o răzuiră bine pe fund.

— Se vede limpede că pînă acuma n-am făcut nimic, spuse Shorty, ştergîndu-se la gură cu dosul palmei. Aşa-i, am stat cu mîinile în sîn. Şi bineînţeles că n-aveţi

nimic de mîncare. Da, eu îs de vină că n-am avut grijă.

— Nu, nu, se împotrivi Stine cu grăbire. Am mîn- cat într-un cort de~aici, la nişte prieteni.

— Ştiam eu, mormăi Shorty.

— Dar acuma, dacă aţi terminat, haideţi să pornim la drum, îi zori Sprague.

— Uite colo barca, îi arătă Shorty. E gata încărcată, puteţi fi fără grijă. Da' ia spuneţi, cam ce mai aveţi de făcut ca să putem pleca o dată?

— Doar să ne suim în barcă şi să-i dăm drumul. Haideţi!

O luară din loc, şi stăpînii se suiră în barcă, iar Shorty şi Kit rămaseră să împingă din greu. Cînd apa ajunse la înălţimea cizmelor, săriră şi ei înăuntru. Ceilalţi doi nu se pregătiseră să tragă la vîsle, aşa că barca fu împinsă îndărăt şi se propti de ţărm. Operaţia fu repetată de vreo cinci-şase ori, cu mare cheltuială de energie.

Shorty se aşeză deznădăjduit pe marginea bărcii, muşcă un smoc de tutun şi privi pierdut în depărtare, în vreme ce Kit arunca afară apa intrată în barcă, iar ceilalţi doi schimbau între ei observaţii răutăcioase.

— Dacă o să faceţi cum am să vă poruncesc eu, o să putem porni, spuse Sprague în cele din urmă.

Proaspătul inginer rămase el la împins, şi cu toate că era animat de cele mai bune intenţii, înainte de a izbuti să sară în barcă, se udă pînă la brîu.

— Trebuie să ne întoarcem în tabără şi să facem focul, vesti Sprague în vreme ce

barca iarăşi se împotmolea pe ţărm. Altminteri îngheţ.

— Ei asta-i! rînji Stine, luîndu-l peste picior. Nu te speria şi tu de puţină udeală. Alţii au plecat azi la drum mult mai uzi decît tine. Acuma lăsaţi că o să împing eu.

Dar de astă dată el se udă şi tot el anunţă, clănţănind din dinţi, că neapărat trebuie să facă focul,

— Pentru o picătură de apă care ţi-a căzut pe haine! clănţăni Sprague dispreţuitor. Mergem înainte.

— Shorty, porunci celălalt, caută repede sacii mei cu echipament şi numaidecît apucă-te de făcut focul!

— Ba nici să nu te gîndeşti! răcni Sprague.

Shorty îşi plimbă privirea de la unul la celălalt, scuipă, dar nu se urni din loc.

— E în serviciul meu şi cred că de poruncile mele trebuie să asculte, i-o întoarse Stine. Shorty, adu sacii ăia pe uscat.

Shorty se supuse, iar Sprague rămase să dîrdîie în barcă. Neprimind nici un fel de dispoziţii, Kit stătea cuminte la locul său, bucuros că se poate odihni.

— O barcă învrăjbită împotriva ei însăşi nu stă pe apă... monologa Kit.

— Ce spui? se răsti Sprague.

— Vorbesc singur, e-un nărav al meu, răspunse Kit.

Stăpînul îl învrednici cu o privire tăioasă, maî stătu o vreme îmbufnat şi, în cele din urmă, depuse armele, poruncind:

— Scoate şi sacul meu şi dă o mînă de ajutor la aprinsul focului. Acuma n-o să mai putem pleca pînă mîine dimineaţă.

II

Nici a doua zi vîntul nu contenise. Linderman Lake nu mai era decît un defileu muntos, plin cu apă. Năvălind dinspre munte şi împiedieîndu-se în hornul acela, vîntul nu putea să bată statornic şi uneori se-nverşuna în răbufniri sălbatice, alteori se potolea, ajungînd doar o briză mai puternică.

— Dacă mi-aţi da o mînă de ajutor, cred c-aş putea împinge barca pe apă, le spuse Kit cînd toţi erau gata de plecare.

— Ce te pricepi tu la treburi dintr-astea? se răsti Stine.

— Aşteptaţi să vedeţi, răspunse Kit supus.

Era prima oară în viaţa lui cînd muncea pentru leafă, dar învăţa repede disciplina cerută de-o asemenea stare. Ascultător şi voios, participă la tot felul de eforturi zadarnice făcute pentru punerea bărcii pe apă.

— Cum ai de gînd să procedezi? îl întrebă Sprague în cele din urmă, pe jumătate sleit de puteri şi pe jumătate furios.

— Să stăm jos şi să ne odihnim bine pînă ce-om vedea că vîntul se potoleşte puţin, iar atunci să ne-aruncăm la treabă cu toată îndîrjirea.

Oricît de simplă era ideea asta, nu se putea nega că el o avusese cel dintîi; încă de la prima încercare îşi dovedi

temeinicia, aşa că ridicară o pătură de pe

catarg şi porniră cu iuţeala pe lac în jos. Stine şl Sprague se înveseliră numaidecît. În ciuda pesimismului său cronic, Shorty era totdeauna voios, iar pe Kit îl pasionau prea puternic întîmplările ca să poată fi altfel. Sprague se chinui la cîrmă cam vreun sfert de ceas, dar după aceea se uită disperat la Kit, care îi luă locul.

— E-aşa de obositor, că aproape mi-a rupt braţele, mormăi Sprague parcă scuzîndu-se.

— N-ai mîncat niciodată carne de urs, aşa-i? îl întrebă Kit înţelegător.

— Ce dracu vrei să spui?

— Ei, nimica; mă gîndeam şi eu.

Dar în spatele stăpînului, Kit zări zîmbetul aprobator al lui Shorty, care şi prinsese şartul acelor vorbe.

Kit rămase la cîrmă pe toată întinderea lacului, dovedind o pricepere care îi îndemnă pe amîndoi tinerii, plini de bani şi scîrbă pentru muncă, să-l înalţe la rangul de cîrmaci al bărcii. Shorty se arătă cît se poate de încîntat şi se oferi singur să se ocupe de gătit, lăsînd toată grija bărcii în seama celuilalt.

Între Lake Linderman şi Lake Bennet bagajele trebuiau cărate pe uscat. Încărcată uşor, barca se angajă pe micul, dar năvalnicul torent care făcea legătura între cele două lacuri, iar aici Kit avu prilej să înveţe foarte multe lucruri noi despre bărci şi despre apă, Cînd însă veni vorba de cărat bagajele, Sprague şi Stine se topiră iar cei doi petrecură două zile de muncă istovitoare pînă să le poată căra pe toate la barcă. Şi asta a fost povestea multor zile crîncene din timpul

călătoriei — Kit şi Shorty se speteau muncind, în vreme ce stăpînii nu puneau mîna pe nimic şi pretindeau să fie aşteptaţi.

Cercul de fier al iernii arctice se strîngea mereu, iar ei erau ţinuţi în loc de numeroase întîrzieri, care ar fi putut fi uşor evitate. La Windy Arm, lui Stine îi veni chef să-l înlocuiască pe Kit la cîrmă, şi în mai puţin de-un ceas reuşi să facă stricăciuni bărcii,

împotmolind-o pe-o limba de pămînt bătută de valuri şi de vînturi. Pierdură două zile acolo cu reparaţiile, iar în dimineaţa cînd urmau să plece din nou la drum, venind pe plajă ca să se urce în barcă, văzură scris în cărbune, cu litere de-o şchioapă, pe botul ei, cu- vîntul ***chechaquo.***

Kit rîse în sinea sa, dîndu-şi seama cît de potrivit era, în locul unde se afla, acel cuvînt de ruşine.

— Aoleu! exclamă Shorty cînd văzu că Stine dă vina pe el. De bună seamă că ştiu şi eu să scriu şi să citesc, după cum ştiu foarte bine că ***chechaquo*** înseamnă ageamiu, da' nici chiar aşa de învăţat nu-s, să pot eu scrie o vorbă ca asta, care îţi scrînteşte limba în-gură.

Amîndoi stăpînii îi aruncară lui Kit priviri ca nişte adevărate pumnale, fiindcă jignirea îi înfuriase rău de tot; dar nici el nu pomeni că chiar noaptea trecută Shorty îl rugase stăruitor să-i arate cum se scrie corect acel cuvînt cu pricina.

— I-a atins aproape la fel de rău ca şi vorba aia a ta despre carnea de urs, îi mărturisi Shorty ceva mai tîrziu.

Kit rîse înfundat. O dată cu continua descoperire a propriilor sale puteri, venea şi mereu sporita dezaprobare faţă de cei doi stăpîni. Nu era vorba atît de enervare, care nu-l părăsea nici o clipă, cît de dezgust. El aflase gustul cărnii, şi îi plăcea; dar cei doi îl învăţau în permanenţă că nu se cade să mănînce. În sinea sa, mulţumea lui Dumnezeu că nu îl alcătuise din aceeaşi plămadă. Ajunseseră să-l scîrbească într-o măsură

vecină cu duşmănia. Prefăcătoria îl călca pe nervi mai puţin decît totala lor nedestoinicie. Undeva înăuntrul fiinţei lui, Isaac Bellew şi întreg şirul celorlalţi străbuni căliţi în greutăţi începeau să-şi primească răsplata.

— Shorty, spuse Kit într-o bună zi, la vremea obişnuitei zăbave de dinaintea plecării, aproape că aş

fi în stare să le trăsnesc una cu vîsla în moalele capului şi să-i azvîrl aici, în apele fluviului.

— Şi eu la fel, încuviinţă Shorty. Ăştia nu-s mîn- cători de carne. Ăştia-s mîncători de peşte, şi de-aceea put.

III

Ajunseră şi la cataracte. Cele dintîi se numeau Box Canyon iar următoarele, aflate la cîteva mile mai jos, White Horse. Box Canyon primise un nume potrivit. Era într-adevăr o cutie, o capcană. O dată ce apucai; să te angajezi în el, singura scăpare era să treci dincolo. De amîndouă părţile se înălţau ziduri de stîncă drepte. Fluviul se îngusta, păstrînd doar o mică parte din lăţimea de mai înainte şi urla prin strîm- toarea întunecoasă, dezlănţuindu-se cu o repeziciune nebună, care la mijloc ridica apele cu opt picioare deasupra celor de pe marginile stîncoase. La rîndul ei, coama, astfel alcătuită, era crestată pe culme de valuri puternice, înalte, care se revărsau pe lături şi totuşi rămîneau mereu în acelaşi loc. Cataractele astea răspîndeau groaza printre oameni, fiindcă de mult îşi strîngeau prinosul de vieţi omeneşti din rîndurile căutătorilor de aur.

Trăgînd barca la mal, într-un loc unde mai aşteptau încă mulţi alţi călători chinuiţi de nerăbdare, Kit şi tovarăşii lui de drum plecară înainte pe jos, ca să

cerceteze împrejurimile. Se apropiară de buza prăpastiei şi priviră îri jos spre apele învolburate. Sprague se trase în lături, tremurînd, şi exclamă:

— Doamne sfinte! Dar chiar un înotător n-are nici cea mai mică şansă să scape cu viaţă de aici.

Shorty îi făcu lui Kit un foarte elocvent semn cu cotul şi rosti cu glas scăzut:

— A înlemnit. Pun rămăşag bani buni contra pietricele că ăştia nu trec pe-aici.

Kit abia îl auzi. De la începutul călătoriei cu barca învăţa mereu să cunoască încăpăţînarea şi răutatea de neînchipuit a elementelor naturii, iar imaginea fugară a celor ce i se arătaseră în fundul prăpastiei i se părea o provocare.

— Va trebui să ne ţinem drept pe creasta coamei, îi spuse lui Shorty. La cea mai mică abatere, ne izbim de pereţii de stîncă...

— Şi nu vom mai afla niciodată ce s-a ales de noi, sună sentinţa celuilalt. Tu ştii să înoţi, Smoke?

— Mai bine ar fi să nici nu ştiu dacă ni se întîmplă vreun pocinog acolo.

— Şi eu zic tot aşa, vorbi cu tristeţe un străin care stătea lîngă ei şi se uita în adîncul canionului. Şi tare-aş vrea să mă ştiu trecut de capcanele astea.

— Eu n-aş renunţa pentru nimic în lume la putinţa de a mă strecura pe aici, răspunse Kit.

Vorbea sincer, dar o spunea şi cu gîndul de a-i da curaj omului de alături. Se răsuci în loc, dînd să pornească îndărăt către barcă.

— Ai de gînd să te-ncumeţi? întrebă omul acela.

Kit încuviinţă dînd din cap.

— Tare-aş vrea să am şi eu atîta curaj, mărturisi străinul. Au trecut multe ceasuri de cînd tot stau aici pe loc. De ce mă uit, de ce mi-e mai teamă. Nu-s învăţat cu barca şi n-am cu mine decît un

nepot, un copilandru, şi pe nevastă-mea. Dacă izbutiţi să treceţi cu bine dincolo, nu vreţi să încercaţi şi cu barca mea?

Kit se uită la tovarăşul său, dar Shorty se codi să răspundă.

— Are şi pe biata nevastă-sa cu el, observă Kit ca din întîmplare, şi se dovedi că nu-şi greşise omul.

— Bineînţeles, încuviinţă atunci Shorty. Tocmai la asta stăteam şi eu şi mă gîndeam. Eram aproape sigur că trebuie să existe vreo pricină care să mă oblige s-o fac.

Din nou se răsuciră în loc, dînd să plece, dar: Sprague şi Stine nici nu se clintiră.

— Îţi urez noroc, Smoke! îi strigă Sprague. Eu... ştii... eu am să stau aici şi am să te privesc.

— Dar trebuie să fim trei oameni în barcă, doi la vîsle şi unul la cîrmă, îi comunică Kit imperturbabil.

Sprague se uită la Stine.

— Să fiu al dracului dacă mă duc! afirmă cu tărie cel din urmă. Dacă ţie nu ţi-e frică să stai aici şi să te uiţi, nici mie nu mi-e.

— Cui îi e frică? întrebă Sprague arţăgos.

Stine îi răspunse în acelaşi fel, dar cei doi oameni ai lor îi părăsiră în toiul unei discuţii aprinse.

— Ne descurcăm noi şi fără ei, îi spuse Kit lui Shorty. Tu stai în faţă cu o padelă, iar eu rămîn la cîrmă. Tot ce-o să ai de făcut e s-o ţii drept pe firul curentului. După ce pornim, n-ai să mai poţi auzi nimic, oricît de tare aş ţipa. Aşa că ai

grijă să nu se abată nici cu un deget de pe firul curentului.

Împinseră barca pe apă şi vîsliră din răsputeri către mijloc, prin curentul tot mai năvalnic. Mugetul venea dinspre canion din ce în ce mai asurzitor. Spaţiul dintre stînci sugea apa rîului, dîndu-i întinderea netedă şi compactă a sticlei topite, iar la intrare, cînd pereţii abrupţi îi primiră în întunecimea lor, Shorty muşcă un smoc de tutun şi vîrî padela în unde. Barca sări peste prima crestătură a coamei, iar urletul apelor dezlănţuite, multiplicat de ecoul stîrnit între pereţii de stîncă, le luă auzul. Erau pe jumătate sufocaţi de spuma care zbura prin aer. Uneori Kit nici nu-şi mai zărea tovarăşul din celălalt capăt al bărcii. Totul n-a durat decît două minute, timp în care au călărit pe coama apei trei sferturi de milă, iar după aceea au ieşit teferi dintre stînci pe bulboana de la poalele cataractelor.

Shorty îşi goli gura de zeama de tutun — pînă atunci uitase să mai scuipe — şi spuse, în culmea fericirii:

— Asta zic şi eu carne de urs, adevărată carne de urs! Ia spune, chiar aveam nevoie de-o halcă de carne dintr-asta, nu-i aşa, Smoke? Nu mi-e ruşine să-ţi mărturisesc că înainte de a porni aveam inima cît un purice, eram cel mai înfricoşat om de dincoace de Munţii Stîncoşi. Acuma-s mîncător de urşi. Hai să-i dăm bătaie şi să trecem şi barca cealaltă.

Pe la jumătatea drumului se întîlniră cu stăpînii, care plecaseră la vale, pe jos,

după ce stătuseră pe stînci şi priviseră trecerea bărcii peste cataracte.

— Uite că vin şi mîncătorii de peşte, dădu Shorty; de veste. Trage-i tare tot înainte.

IV

După ce trecură şi barca străinului, pe care aflară că îl chema Breck, Kit şi Shorty o cunoscură şi pe nevastă-sa, o femeie subţiratică, un copil aproape, ai cărei ochi înotau în lacrimi de recunoştinţă. Breck însuşi încercă să-i strecoare în mînă lui Kit cincizeci de dolari, şi neizbutind, făcu aceeaşi încercare cu Shorty.

— Ascultă, străine, îi spuse acesta după ce refuză să se atingă de bani. Eu am venit pe meleagurile astea ca să scot bani din pămînt, nu din necazurile oamenilor.

Breck cotrobăi prin barca lui şi scoase la iveală o damigeană de ***whisky.*** Mîna lui Shorty se întinse pe jumătate către damigeană, dar şi-o retrase brusc îndărăt şi clătină din cap.

— Păi acuma vin la doi paşi de aici celelalte blestemate de cataracte, White Horse, şi lumea spune că-i chiar mai rău decît ce-a fost înainte. Zic eu aşa, ca nu-i bine nici măcar să mă ating de trăscău.

După ce mai merseră pe apă cîteva mile, traseră la ţărm şi, coborînd toţi patru din barcă, porniră de-a lungul malului, ca să vadă cum arată locurile

acelea primejdioase. Fluviul, devenit un lanţ de cataracte, era azvîrliţ către malul din dreapta de un colţ stîncoş care îi tăia calea. Întreg puhoiul de ape, învălmăşit în îngustimea strîmtorii dintre maluri, se năpustea înainte cu repeziciune ameţitoare şi se ridica în valuri mari, albe şi mînioase. Aici se afla temuta coamă de la White Horse, care strînsese încă şi mai grele prinoase de vieţi omeneşti. De-o parte a coamei se afla un vîrtej ameţitor, care trăgea totul în adîncurile apelor, iar de partea cealaltă pîndea bulboana cea mare. Printre ele nu exista altă cale decît coama însăşi.

— Pe lîngă ce-i aici, povestea dinainte a fost floare la ureche, spuse Shorty, trăgînd o concluzie pe deplin întemeiată.

Pe cînd stăteau şi priveau, o barcă pomi de-a dreptul înspre cataracte. Era o barcă mare, lungă de cel puţin treizeci de picioare, încărcată cu mai multe tone de bagaje şi condusă de şase oameni. Încă înainte de a apuca să ajungă pe coamă, începu că salte, coborînd şi ridicîndu-se, deseori ascunsă vederii de spuma şi stropii valurilor.

Shorty aruncă spre Kit o privire ferită şi piezişă, spunîndu-i cu sufletul la gură:

— Ia uită-te, a încurcat-o rău de tot şi nici n-a apucat să dea de greu. Nici nu mai lucrează cu pade- lele. Uite-o cum saltă pe coamă. Aoleu, Doamne! S-a dus pe copcă! Ba nu, uite-o colo!

Aşa mare cum era, barca dispăruse, acoperită de perdelele de stropi şi spumă aruncate de valuri. În clipa următoare, alergînd chiar pe firul coamei, barca sări peste o creastă şi iarăşi se arătă la

vedere. Spre marea-i surprindere, Kit văzu limpede chila bărcii. Pentru o fracţiune de secundă, barca sărise cu totul în aer, deşi oamenii erau aşezaţi şi stăteau liniştiţi la locurile lor, în afară de cîrmaci, care rămăsese în picioare, încleştat pe cîrmă. Apoi veni căderea între două creste ale valurilor, şi barca iarăşi dispăru în întregime. De trei ori la rînd sări şi se scufundă, apoi cei de pe mal văzură cum partea din faţă îi e prinsă de vîrtej şi întreaga barcă alunecă de pe coamă. După ce se împotrivi cu toate puterile, aruncîndu-şi greutatea trupului asupra cîrmei, omul rămas în picioare se supuse vîrtejului şi ajută barca să plutească pe cercurile lui largi.

De trei ori dădu roată vîltorii şi de fiece dată trecu atît de aproape de stînca pe care stăteau Kit şi Shorty, încît oricare dintre ei ar fi putut să sară în barcă. Cîr- maciul, un bărbat cu barbă roşcată şi scurtă, le făcu semn cu mîna. Singura cale pentru a ieşi din vîltoare era coama apelor, iar la încheierea unui cerc barca porni pieziş către partea ei cea mai depărtată. Poate din pricină că nu se temea de vîrtej, cîrmaciul nu încercă să îndrepte barca suficient de repede. Iar cînd a încercat, a fost prea tîrziu. Săltînd cînd în aer şi cînd pe valuri, barca se întoarse cu o latură împotriva şuvoiului, apoi bulboana o supse dintre valuri şi o trase către malul dimpotrivă. La o sută de picioare în josul apei începură să apară şi să plutească la suprafaţă tot felul de lăzi şi baloturi. Pe urmă se ivi fundul bărcii răsturnate, iar ici şi colo apărură capetele celor şase oameni. Doi

dintre ei izbutiră să ajungă la malul bulboanei din vale. Ceilalţi fură cu toţii traşi în adînc, şi bagajele dispărură, purtate de repeziciunea curentului dincolo de prima cotitură făcută de rîu.

Urmă un lung minut de tăcere. Apoi Shorty vorbi cel dintîi:

— Hai să-i dăm bătaie. Noi tot putem încerca. Hai să mergem, că de-oi mai sta mult aici pe loc, îmi degeră picioarele.

— O să cam iasă fum din noi, îi răspunse Kit zîmbind.

— Dacă-i aşa, abia o să-ţi meriţi numele, dădu Shorty răspuns. Pe urmă se întoarse către cei doi stăpîni şi-i întrebă: Veniţi?

Dar probabil că mugetul apelor i-a împiedicat să audă invitaţia.

Înfruntînd zăpada destul de groasă, Shorty şi Kit se întoarseră pînă la capătul cataractelor şi împinseră barca pe apă. În sufletul lui Kit existau două simţăminte puternice: primul era admiraţia faţă de stofa din care fusese croit tovarăşul său şi care lucra asupra lui ca un imbold puternic; al doilea, şi el un imbold la fel de puternic, era conştiinţa faptului că bătrînul Isaac Bellew, la fel cu întreg şirul bărbaţilor din aceeaşi spiţă, făcuseră isprăvi asemănătoare în lungul lor marş către vest. Ce făcuseră ei putea face şi el. Asta era carnea, carnea cea dătătoare de vlagă, iar acuma ştia, mai limpede decît oricînd înainte, că numai bărbaţii tari ca piatra se pot hrăni cu astfel de carne.

— Bagă bine de seamă, trebuie neapărat să rămîi pe coama curentului! îi strigă Shorty, cu gura plină de tutun, în clipa cînd barca pornea cu viteză pe şuvoiul din ce în ce mai năvalnic şi se apropia de intrarea în cataracte.

Kit încuviinţă din cap, folosi toată puterea şi greutatea trupului pentru stăpînirea cîrmei şi îndreptă barca înspre marea încercare.

Cîteva minute mai tîrziu, pe cînd barca pe jumătate plină de apă, se odihnea la malul bulboanei de dincolo de cataractele White Horse, Shorty scuipă o gură de zeamă de tutun şi îi strînse mîna

lui Kit, vorbind ca şi cînd ar fi înălţat un imn de slavă:

— Asta-i carnea! Carnea! Am mîneat-o crudă! De vie am mîncat-o!

Sus, pe mal, îl întîlniră pe Breck. Nevastă-sa rămăsese ceva mai în urmă. Kit îi strînse mîna şi-i spuse:

— Tare mi-e teamă că barca dumitale n-ar putea să reziste. E mai mică decît a noastră şi ceva mai şubredă.

Breck scoase din buzunar un teanc de bancnote.

— Vă dau cîte o sută de dolari fiecăruia dacă mi-o treceţi dincoace.

Kit privi gînditor de-a lungul învolburatei coame a cataractelor White Horse. Un amurg blînd şi senin îşi aduna umbrele, aerul era din ce în ce mai îngheţat, iar împrejurimile parcă începeau să arate o goliciune sălbatică. Îl auzi pe Shorty vorbind:

— Nu de bani e vorba. N-avem noi nevoie de banii dumitale. Nu ne-am atinge de ei pentru nimic în lume. Da' cînd e vorba de bărci, pe tovarăşul meu nici dracul nu-l întrece, şi dacă spune el că pe a dumitale nu te poţi bizui, eu mă încred cu trup şi suflet în vorba lui.

Kit încuviinţă dînd din cap, şi atunci se întîmplă să se uite către nevasta lui Breck. Femeia stătea cu privirile aţintite asupra lui, iar el îşi dădu seama că dacă a avut vreodată prilejul să vadă rugăminte în ochi femeieşti, atunci în clipa aceea o vedea. Shorty îi urmări privirea şi văzu tot ce văzuse şi tovarăşul său mai înainte. Se uitară stînjeniţi unul la altul, dar fără să scoată o vorbă. Înduioşaţi de aceeaşi chemare, schimbară

între ei un semn de încuviinţare şi porniră pe cărarea ce ducea către capătul de sus al cataractelor. Nu străbătuseră nici o sută de iarzi, cînd se întîlniră cu Stine şi cu Sprague, care coborau împreună.

— Unde vă duceţi? întrebă Sprague.

— Vrem să trecem dincoace şi barca cealaltă, răspunse Shorty.

— Ba nu, nu vă duceţi. Uite că se lasă întunericul. Apucaţi-vă imediat şi ridicaţi cortul.

Lui Kit îi era aşa de scîrbă, că nici nu fu în stare să răspundă, Doar Shorty spuse:

— Are şi nevasta cu el.

— Îl priveşte personal, interveni Stine.

— Şi pe mine şi pe Smoke, dădu Shorty răspuns.

— Nu-ţi dau voie! răcni Sprague furios. Smoke, un singur pas dacă mai faci, te dau afară!

— Şi eu pe tine, Shorty, adăugă Stine.

— Daaa... grozav de bine o să vă meargă fără noi, le dădu Shorty răspuns. Cum dracu o să mînaţi droaga asta de barcă pînă la Dawson? Cine-o să vă mai aducă dimineaţa cafeaua la pat şi cine-o să vă taie unghiile? Hai, Smoke. Nu le dă mîna să ne scoată din slujbă. De altmineri, avem contract. Dacă ne dau afară, trebuie să ne lase şi destulă mîncare ca să avem cu ce ieşi din iarnă.

Abia apucaseră să desprindă de ţărm barca lui Breck şi să salte pe cele dintîi ape învolburate, cînd valurile începură să sară peste marginea bărcii. Erau valuri mărunte, dar le arătau limpede ce avea

să urmeze. Muşcînd nelipsitul smoc de tutun, Shorty aruncă în urmă un zîmbet amuzat, iar Kit simţi cum inima îi e năpădită de-un val de caldă prietenie pentru omul acela care nu ştia să înoate, dar nici prin gînd nu-i trecea că ar fi cu putinţă să dea îndărăt.

Clocotul apelor deveni mai puternic şi spuma începu să zboare prin aer. Prin întunericul tot mai dens, Kit zări coama apelor şi bucla curentului îndreptată spre ea. Mînă către bucla aceea şi încercă o adîncă mulţumire văzînd că barca saltă chiar pe firul coamei. Pe urmă, prins în norii de stropi, în jocul salturilor, căderilor şi clătinării continue, nu-şi mai dădu seama limpede decît de faptul că se azvîrle cu toată greutatea asupra cîrmei şi că dorea din adîncul inimii ca unchiul să-l poată vedea în clipele acelea. Ieşiră din cataracte cu răsuflarea tăiată, uzi leoarcă şi cu barca plină de apă pînă aproape de margini. Părţi mai mărunte din bagaj pluteau pe apa dinăuntrul bărcii. Cîteva iscusite lovituri de padelă date de Shorty duseră barca pe cercurile bulboanei, iar rotirea apelor făcură restul trebii pînă ce ajunseră zdraveni la mal. Deasupra stătea ***missis*** Breck şi privea în jos către ei. Rugăciunile îi fuseseră primite, şi acum lacrimile i se scurgeau pe obraji.

— De data asta, băieţi, n-aveţi încotro şi trebuie să luaţi banii! le strigă Breck de pe mal.

Shorty se ridică în picioare, alunecă şi căzu în apă, pe cînd barca se înclină venind cu marginea sub undă, însă imediat îşi recăpătă echilibrul.

— Dă-i dracului de bani! strigă Shorty. Adu încoace damigeana cu ***whisky.*** Acuma, dacă am isprăvit cu treaba, bag de seamă că mi-au îngheţat picioarele şi aş pune rămăşag că am făcut rost de-o răceală.

V

Ca de obicei, dimineaţa abia izbutiră să plece printre ultimii. Deşi nu se pricepea de fel la bărci şi n-avea pe nimeni în afară de nevastă şi nepot, Breck strînsese cortul, încărcase barca şi pornise la drum chiar cînd se crăpa de ziuă. Stine şi Sprague însă nici nu se gîndeau să se grăbească, de parcă n-ar fi fost în stare să-şi dea seama că îngheţul poate veni de la un ceas la altul. Se văicăreau, prefăcîndu-se bolnavi, stăteau în calea celorlalţi, întîrziau mereu şi n-aveau încredere în cele făcute de Kit şi de Shorty.

— Zău că-s pe cale să-mi pierd toată cinstirea ce-o arătam lui Dumnezeu cînd văd c-a fost în stare să dea chip şi asemănare omenească unor lepădături ca astea, îşi exprimă Shorty dezgustul, folosind o blasfemie.

— Ei, ce să-i faci? în schimb, tu eşti om într-a- devăr de nădejde, îi răspunse Kit zîmbind. Numai cît mă uit la tine, şi îndată simt cum îmi creşte în suflet respectul faţă de Dumnezeu.

— I-a mers treaba din plin, nu-i aşa? încercă Shorty să scape de stînjeneala ce i-o pricinuiau laudele.

Drumul pe apă trecea peste lacul Le Barge. Aici nu exista curent puternic, ci doar ape neclintite pe-o întindere de patruzeci de mile, ce trebuiau străbătute la padele dacă nu se nimerea să adie vreun vînt prielnic. Numai că vremea adierilor trecuse, iar acum sufla un vînt îngheţat dinspre nord, lovindu-i drept în faţă. Suflarea vîntului stîrnea valuri puternice, împotriva cărora era aproape cu neputinţă să împingi barca. La celelalte necazuri se mai adăugau şi spulberele de ninsoare; de asemenea, apa care îngheţa pe padele silea pe unui dintre ei să piardă vremea cioplind gheaţa cu o secure. Văzîndu-se siliţi să ia şi ei rînd la vîslit, Sprague şi Stine recurseră la o înşelătorie neruşinată. Kit învăţase cum să-şi proptească greutatea în vîslă, dar băgă de seamă că stăpînii numai se prefăceau că se încordează pe vîsle, dar le lasă pe apă într-un unghi care arăta limpede că trag chiulul.

După trei ore, Sprague trase vîsla în barcă şi spuse că trebuie să se întoarcă la gura fluviului şi să ridice tabără. Stine îi ţinu isonul, şi cele cîteva mile cîştigate cu atîta trudă fură pierdute. A doua zi şi la fel într-a treia, făcură aceleaşi încercări inutile. Bărcile sosite într-una dinspre White Horse alcătuiau acum la gura rîului o flotilă de peste două sute de unităţi. În fiece zi soseau cîte patruzeci ori cincizeci, dar numai două sau trei izbuteau să răzbată pînă pe malul dinspre nord-vest al lacului şi nu se mai

întorceau îndărăt. Gheaţa începuse să se întindă pe deasupra bulboanelor, şi fîşii subţiri ca de sticlă mergeau pe lîngă mal şi legau bulboanele între ele. Era limpede că îngheţul plutea în aer.

— Am putea trece lacul dacă şi ăştia ar avea puţină inimă în ei, îi spuse Kit lui Shorty în seara celei de a treia zile, pe cînd şedeau la foc şi îşi uscau mocasinii. Chiar azi am fi reuşit dacă n-ar fi spus să ne întoarcem înapoi. Încă un ceas de muncă zdravănă, şi eram pe malul dinspre apus. Ăştia-s... ăştia-s nişte mucoşi care fac în pantaloni.

— Sigur că da, încuviinţă Shorty. Îşi întoarse mocasinii puşi lîngă foc şi rămase o vreme pe gînduri. Ascultă încoace, Smoke. Pînă la Dawson mai avem sute şi sute de mile. Dacă nu vrem să degerăm aici, trebuie să facem ceva. Tu ce zici?

Kit se uită la el şi aşteptă.

— Chiar bunul Dumnezeu ne dă dreptul să-i ardem la fund pe mucoşii ăştia doi, lămuri Shorty mai departe. Sînt în stare să dea porunci şi să arunce cu

banii în cele patru vînturi, dar, aşa cum ai zis tu, nu-s decît nişte ţînci cu caş la gură. Dacă vrem s-ajungem vreodată Ia Dawson, trebuie să luăm noi comanda,

Cîteva clipe se uitară unul la altul.

— S-a făcut, răspunse Kit şi-i strînse mîna pentru a pecetlui înţelegerea.

Dimineaţă, cu mult înainte de revărsatul zorilor, Shorty sună deşteptarea strigînd cît îl ţinea gura:

— Gata! Scularea, somnoroşilor! Uitaţi-vă, am adus cafeaua! Daţi-o repede pe gît! Trebuie să plecăm în graba mare!

Boscorodind şi jeluindu-se, Sprague şi Stine se văzură nevoiţi să plece la drum cu două ceasuri mai devreme decît plecaseră vreodată pînă atunci. În schimb, vîntul bătea şi mai cu putere, şi peste puţină vreme toţi aveau obrajii acoperiţi de gheaţă, iar gheaţa groasă atîrna greu pe vîsle. Trei ceasuri luptară din greu, dar de data asta toţi patru — unul la cîrmă, unul la cioplit gheaţa de pe vîsle, doi trăgînd la padele — şi făcînd mereu schimb între ei. Malul dinspre nord-vest se zărea din ce în ce mai aproape. Vîntul îşi înteţise şi mai mult suflarea, iar în cele din urmă Sprague îşi trase vîsla în barcă, dînd semn de capitulare. Shorty sări numaidecît la vîsla părăsită, cu toate că rîndul lui abia se încheiase.

— Ciopleşte gheaţa, îi spuse el lui Sprague, întin- zîndu-i securea.

— Da’ ce rost mai are? scheună celălalt. Tot nu putem ajunge. Doar o să ne întoarcem îndărăt.

— Ba o să mergem înainte, afirmă Shorty. Ciopleşte gheaţa. Iar cînd o să te simţi mai bine, dă-mi de veste.

Era o muncă istovitoare, dar izbutiră să ajungă 1a tărm doar pentru a descoperi că-i alcătuit numai din sfărîmături şi colţuri de stîncă, fără un singur locuşor liber unde să poată trage barca.

— V-am spus eu, se jelui Sprague.

— Ba n-ai ciripit nici un cuvinţel, îi răspunse Shorty...

— Haideţi să pornim îndărăt.

Nimeni nu vorbi, iar după ce se traseră de lîngă malul neospitalier, Kit îndreptă barca împotriva valurilor. Uneori, cu o lovitură de padelă abia reuşeau să înainteze pe distanţă de un picior, dar alteori se în- tîmplă ca două sau trei lovituri de padelă doar cu greu să-i poată ţine pe loc. Făcea tot ce-i sta în putinţă ca să-i mai învioreze pe cei doi slăbănogi. Le arătă că bărcile care ajunseseră pînă la malul de acolo nu se întorseseră îndărăt, prin urmare, argumenta Kit, au găsit adăpost undeva mai departe. Şi astfel mai trudiră un ceas, şi încă unul.

— Dacă şi voi, flăcăi, aţi pune la vîsle măcar o parte din cafeaua pe care o daţi de duşcă dimineaţa în culcuş, am ieşi la liman, încercă Shorty să-i încurajeze. Voi numai vă bîţîiţi încoace şi încolo, da’ de tras, nu trageţi neam.

După cîteva minute, Sprague îşi trase iarăşi padela în barcă, spunînd:

— Nu mai pot, sînt sleit.

Şi se vedea bine că-i sta plînsul în gît.

— Sleiţi sîntem şi noi, îi răspunse Kit, simţind că şi el e gata să izbucnească în plîns ori să facă moarte de om din pricina istovirii aceleia cumplite. Da’ cu toate astea, îi tragem înainte.

— Pornim îndărăt. Întoarce barca.

— Shorty, dacă vezi că nu trage, treci tu la vîslit! porunci Kit.

— Sigur că da, veni răspunsul. N-are decît să cioplească gheaţa.

Dar Sprague refuză să-i dea padela; Stine încetase şi el să mai vîslească, iar barca începea să alunece îndărăt.

— Smoke, întoarce barca numaidecît! porunci Sprague.

Şi Kit, care în viaţa lui nu înjurase pe cineva, izbuti să se minuneze singur de ascunsele lui talente.

— Mai întîi să te văd plecat la mama-dracului! încheie în cele din urmă. Pune mîna pe padelă şi tra- ge-i, nu te-ncurca!

Tocmai în momentele de extremă epuizare îşi aruncă oamenii pojghiţa de civilizaţie care îi mai reţine, şi un astfel de moment sosise. Ajunseseră cu toţii la capătul puterilor. Sprague îşi smulse o mănuşă, scoase revolverul şi-l îndreptă către cel aflat la cîrma bărcii. Pentru Kit era o experienţă cu totul nouă. Niciodată în viaţă nu mai văzuse un revolver îndreptat spre pieptul lui. Iar acuma, spre surprinderea sa, i se părea ceva lipsit de orice însemnătate. Parcă ar fi fost cel mai firesc lucru din lume. Aşa că spuse fără să se tulbure:

— Dacă nu dai la o parte revolverul ăla, ţi-l iau din mînă şi-ţi fărîm degetele cu el.

— Dacă nu întorci barca, te împuşc! ameninţă Sprague.

Dar de-aici încolo se amestecă şi Shorty. Se opri din cioplitul gheţii şi se sculă în picioare, la spatele lui Sprague, apoi ridică securea deasupra capului şi-l vesti:

— Hai, trage. Abia aştept un prilej să-ţi toc creierii. Hai, începe panorama!

— Asta înseamnă răzvrătire! sări deodată Stine. Aţi fost angajaţi ca să faceţi ce vi se spune.

Shorty se întoarse spre el.

— Oho, ai oleacă de răbdare, că-ţi vine şi ţie rîndul, numai să isprăvesc cu perechea asta a ta, măi mistreţ lingău şi furişat, măi!

— Sprague, zise Kit, îţi dau treizeci de secunde, atît, ca să vîri revolverul la loc şi să pui mîna pe padelă.

Sprague stătu o clipă în cumpănă, dădu drumul unui hohot de rîs scurt şi isteric, vîrî revolverul la loc şi puse spinarea la treabă.

Vreme de încă două ceasuri luptară din răsputeri pentru fiecare palmă de drum cîştigată de-a lungul stîncilor acoperite de spumă ale ţărmului, pînă cînd şi
Kit începu să se teamă că făcuse o greşeală. Dar ceva mai tîrziu, cînd era gata să dea semnalul de întoarcere, ajunseră în faţa unei spărturi înguste, nu mai largă de douăzeci de picioare, care ducea într-o înfundătură cu ţărmuri joase şi străjuite de stînci înalte, unde pînă şi cele mai straşnice răbufniri ale vîntului abia încreţeau faţa apei. Era portul în care se adăpostiseră bărcile plecate în zilele dinainte. Acostară la o plajă înclinată, cei doi stăpîni rămaseră ca leşinaţi în barcă, iar Kit şi cu Shorty ridicară cortul, aprinseră focul şi se apucară de făcut mîncare.

— Shorty, ia spune-mi şi mie, ce-i aceea „mistreţ lingău şi furişat”? întrebă Kit.

— Să fiu al dracului dacă ştiu, îl lămuri Shorty, da’ să fii sigur că chiar aşa-i, cum i-am zis eu.

Vîntul, care începuse mai demult să se domolească văzînd cu ochii, conteni cu totul la căderea serii, lă- sînd cerul senin şi geros. O cană de cafea, pusă deoparte ca să se mai răcească şi uitată acolo, peste cîteva minute se acoperise cu o pojghiţă groscioară de gheaţă. Pe la ceasurile 8, cînd Sprague şi cu Stine se înfăşuraseră de multişor în pături şi dormeau somnul celor răpuşi de trudă, Kit reveni în cort după ce fusese să tragă o ochire pe la barcă şi dădu de veste:

— A venit îngheţul, Shorty. Apa din înfundătura asta s-a şi acoperit peste tot cu o pojghiţă de gheaţă.

— Ei, şi ce facem?

— Nu-i de făcut decît un singur lucru. E de la sine înţeles că lacul are să îngheţe mai întîi. Curentul cel iute al fluviului poate să mai rămînă liber încă vreo cîteva zile bune. Mîine la ceasurile astea toate bărcile care s-or mai găsi încă pe lacul Le Barge încremenesc aici pînă la anul.

— Vrei să zici că trebuie să ieşim de pe lac în noaptea asta? Acuma?

Kit încuviinţă dînd din cap.

— Drepţi! Scularea, somnoroşilor! veni ca un tunet răspunsul lui Shorty, care în acelaşi timp se şi apucase să scoată ţăruşii cortului.

Cei doi se treziră şi începură să geamă, chinuiţi de cîrceii din muşchii înţepeniţi şi de trezirea dureroasă din somnul de plumb al extenuării.

— Cît e ceasul? întrebă Stine.

— Opt şi jumătate.

— Da-i încă întuneric, obiectă cei trezit din somn.

Shorty smulse din pămînt doi dintre ţăruşi şi cortul începu să se lase.

Nu-i dimineaţă, dădu el lămuriri. E seară. Haideţi repede. Îngheaţă lacul. Trebuie să trecem neapărat peste el.

Stine se ridică în capul oaselor, încruntat şi fierbînd de mînie.

— Lasă-l să îngheţe. Noi nu ne clintim de aici.

— Foarte bine, încuviinţă Shorty. Noi plecăm, cu barca.

— V-aţi luat obligaţia...

— Să vă ducem pînă la Dawson, îl întrerupse scurt Shorty. Păi uite că vă ducem. Da, sau nu?

Şi-şi sublinie întrebarea lăsînd să le cadă în cap jumătate de cort.

Îşi croiră drum prin gheaţa subţire a micii înfundături şi ieşiră pe lac unde apa, grea şi sticloasă, îngheţa pe vîsle la fiecare lovitură. Apoi lacul începea să prindă o consistenţă ca de terci, îngreuia mult mişcarea padelelor, iar stropii îngheţau în aer înainte de a-i atinge suprafaţa. Peste cîtăva vreme o pojghiţă se întinse pe toată faţa lacului, şi barca înainta din ce în ce mai anevoie.

Deseori, după aceea, cînd încerca să-şi reamintească cele întîmplate în noaptea de atunci şi nu reuşea să cheme în minte decît imagini de coşmar, Kit se gîndea cît de cumplite trebuie să fi fost suferinţele îndurate de Sprague şi Stine. Despre sine însuşi îi rămăsese unica impresie că luptase împotriva gerului muşcător şi a

oboselii insuportabile vreme de cam o mie de ani.

Dimineaţa îi găsi ţintuiţi în loc. Stine se plîngea că îi degerase degetele şi Sprague că îi degerase nasul, iar durerea ce-i frigea obrajii şi nasul îi spunea lui Kit că nici el nu scăpase cu totul teafăr. Pe măsură ce lumina zilei .se limpezea, puteau să vadă din ce în ce mai departe, dar cît cuprindeau cu privirea nu se zărea decît gheaţă. Apa lacului dispăruse. La distanţă de o sută de iarzi se vedea malul capătului dinspre nord. Shorty stăruia, spuriind că acolo era gura fluviului şi că el chiar vedea apa. Numai el şi cu Kit mai erau buni de muncă şi amîndoi sparseră gheaţa cu vîslele şi cu mare greutate împinseră barca înainte. Cu ultima picătură de vlagă izbutiră să intre în şuvoiul iute al fluviului. O privire aruncată în urmă le dădu prilejul să vadă mai multe bărci care luptaseră toată noaptea împotriva îngheţului, iar acuma stăteau prinse în capcană, fără nădejde de scăpare; apoi trecură de un cot al fluviului purtaţi de curentul ce-i ducea cu şase mile pe oră.

VI

Zi după zi alunecară la vale pe undele repezi ale fluviului şi zi după zi ţărmurile de gheaţă înaintau tot mai mult către mijloc. Cînd se opreau să facă tabără în timpul nopţii, tăiau cu securea o spărtură în gheaţă, înţepeneau acolo barca şi

străbăteau distanţe de sute de picioare, cu bagajele în spate, pînă să ajungă la mal. Dimineaţa iar ciopleau gheaţa din jurul bărcii şi pe cea formată peste noapte, apoi îşi continuau drumul purtaţi de curent. Shorty aşezase soba de tablă în mijlocul bărcii, iar Sprague şi cu Stine zăceau alături de ea în lungile ceasuri de plutire monotonă. Capitulaseră definitiv, nu mai dădeau nici un fel de porunci, şi unica lor dorinţă era să ajungă la Dawson. Pesimist, totuşi veşnic neobosit şi voios, la intervale destul de dese Shorty cînta cu glas de tunet trei versuri din prima strofă de patru rînduri a unui cîntec pe care îl uitase. Pe măsură ce gerul se înteţea, tot mai deseori se auzea cîntecul lui Shorty:

Ca Argus cel din timpuri vechi,
Din Grecia de azi pornim,
Tam-tam, tam-tam; tam-tam, tam-tam,
Lîna de aur s-o răpim.

Cînd trecură pe la gurile rîurilor Hootalinqua, Big Salmon şi Little Salmon, văzură că toate aceste cursuri de apă împingeau în şuvoiul cel mare al Yukonului sloiuri de zăpadă gelatinoasă, care se lipeau de coastele bărcii şi se adunau tot mai multe în jur, iar noapte de noapte se vedeau siliţi să cioplească în gheaţa de pe laturi loc unde să înţepenească barca. Dimineaţa lucrau iarăşi cu securea ca s-o elibereze şi s-o readucă în puterea curentului.

Ultimul popas de noapte pe ţărm l-au făcut între gurile lui White River şi ale lui

Stewart River. Cînd s-a luminat de ziuă, au văzut că Yukonul nu mai era decît o întindere albă pe întreagă lăţimea de o jumătate de milă cuprinsă între cele două maluri îmbrăcate în gheaţă. Shorty înjură întreg universul cu mai puţină voioşie decît obişnuia, apoi se uită la tovarăşul său.

— O să fim ultima barcă sosită la Dawson anul ăsta, îl lămuri Kit.

— Da' uite, Smoke, nu mai e apă liberă.

— Atunci o să spargem gheaţa. Hai fuga.

Sprague şi Stine protestară zadarnic, fiindcă pînă la urmă tot s-au văzut urcaţi în barcă. O jumătate de ceas au luptat Kit şi Shorty cu securile ca să taie drum către curentul iute, dar amorţit de îngheţ. După ce au izbutit să se desprindă din gheaţa de pe laturi, sloiurile plutitoare au împins barca pe vreo sută de picioare de-a lungul stratului orizontal de gheaţă care i-a rupt o parte din margini, pricinuindu-i stricăciuni destul de grave. Apoi se apropiară şi mai mult de mjlocul fluviului, urmînd bucla unui vîrtej ce se

depărta de mal. Continuară strădaniile pentru a ajunge pe firul şuvoiului principal. Însă fluviul nu mai era alcătuit din zăpadă gelatinoasă, ci din sloiuri tari. Doar printre sloiuri se mai zărea apă îngroşată, dar pe care puteai s-o vezi cum împietreşte. Îndepărtînd sloiurile cu lovituri de padelă, uneori chiar sărind pe ele ca să poată împinge barca înainte, după un ceas răzbiră în mijloc, pe firul curentului. Dar după cinci minute au trebuit să renunţe la orice eforturi, fiindcă barca fusese prinsă de gheţuri. Întregul fluviu încremenea, curgînd totuşi mai departe. Un sloi se prindea de altul, pînă cînd în cele din urmă barca deveni centrul unui sloi uriaş, cu diametrul de şaptezeci şi cinci de picioare. Uneori pluteau pieziş, alteori de-a-ndaratelea, în vreme ce forţa gravitaţiei rupea în două zăpoarele de gheaţă prinse în masa veşnic mişcătoare, doar pentru a fi din nou încleştate în cele care apucau să se îmbine mai repede. Ceasurile treceau, iar Shorty înfunda soba, pregătea mîncarea şi-şi intona imnurile de război.

Veni noaptea, şi după multe eforturi inutile au renunţat la încercarea de a trage barca înspre ţărm şi au rămas să plutească în voia sorţii prin întunericul nepătruns.

— Şi ce facem dacă om trece dincolo de Dawson? întrebă Shorty.

— Ne întoarcem pe jos, răspunse Kit, dacă n-o să ne zdrobească vreo îngrămădire de sloiuri.

Cerul părea de sticlă, iar la lumina stelelor scînteietoare zăreau din cînd în

cînd siluetele estompate ale munţilor înşiraţi pe ambele laturi. Pe la ceasul 11 se auzi din josul fluviului un huiet de trosnete şi scrîşnituri. Îşi dădură seama că înaintează din ce în ce mai încet, iar sloiurile de gheaţă porniră să salte unul peste altul, să se spargă şi să se rostogolească în jurul lor. Un sloi mare, împins peste cel pe care se aflau ei, alunecă vijelios şi smulse o latură a bărcii. De scufundat, nu se scufundară, fiindcă chiar sloiul îi ţinea deasupra, dar cînd se învîrtiră o dată roată, văzură pentru o clipă apele negre doar la un pas de ei. Apoi orice mişcare încetă. După o jumătate de ceas, întreg fluviul se săltă în sus şi porni să lunece la vale. Şi lunecă vreme de un ceas, după care iarăşi fu oprit de o îngrămădire de sloiuri. Pe urma din nou porni, alu- necînd repede şi irezistibil prin huietul scrîşnetelor asurzitoare. Nu mult după aceea au văzut lumini pe mal şi, cînd au ajuns în dreptul lor, gravitatea şi Yukonul au renunţat la luptă, iar fluviul a încremenit pentru viitoarele şase luni de zile.

Curioşii adunaţi pe malurile de la Dawson, ca să vadă cum îngheaţă fluviul, au auzit venind din întunecimea nopţii cîntecul de război al lui Shorty;

Ca Argus cel din timpuri vechi,
Din Grecia de azi pornim,
Tam-tam, tam-tam; tam-tam, tam-tam,
Lîna de aur s-o răpim.

VII

Kit şi Shorty au muncit trei zile cărînd cele o tonă şi jumătate de bagaje din mijlocul fluviului şi pînă la casa de bîrne de pe colina din marginea Dawsonului, cumpărată de Sprague şi de Stine. După ce au isprăvit treaba şi şedeau în casă la căldură, pe la vremea a- murgului, Sprague îi făcu semn lui Kit să vină la el. Afară termometrul arăta 65 de grade sub zero.

— Luna ta de slujbă nu s-a împlinit încă, Smoke, îi spuse Sprague. Dar, uite, îţi dau leafa întreagă. Şi-ţi urez noroc.

— Şi cum rămîne cu înţelegerea noastră? întrebă Kit. Doar ştii că aicea e foamete. Nu se poate găsi de lucru nici măcar în mine dacă n-ai proviziile tale. Ne-am înţeles...

— Eu nu ştiu nimic despre nici un fel de înţelegere, îl întrerupse Sprague. Tu ştii ceva, Stine? Noi te-am angajat cu luna. Şi ai aici leafa. Vrei să semnezi de primire? ...

Kit strînse pumnii şi pentru o clipă văzu roşu înaintea ochilor. Amîndoi stăpînii se traseră speriaţi înapoi. Niciodată în viaţa lui nu lovise un om la mînie, şi era atît de sigur că-l poate face zob pe Sprague, încît nu se simţi în stare să pornească răfuiala.

Shorty îl văzu că stă în cumpănă şi interveni

— Ascultă încoace, Smoke, eu pentru nimic în lume nu mai plec la drum cu o pereche de neputincioşi ca ăştia. Chiar acuma, aici pe loc, mă lepăd de ei. Tu şi cu mine rămînem împreună. Pricepi? Fă

bine de-ţi ia păturile şi întinde-o pînă la local, acolo, la „Elkhorn”. Aşteaptă-mă şi pe mine. Închei socotelile, înhaţ ce mi se cuvine şi le dau şi dumnealor ce li se cade. Pe apă nu-s eu în stare de nici o brînză, da’ aicea stau cu picioarele pe pămînt tare şi poţi fi tu sigur c-am să scot ceva fum.

. . . .

Peste o jumătate de ceas, Shorty apărea la „Elkhorn”. Pumnii plini de sînge şi un obraz jupuit arătau limpede că Sprague şi cu Stine primiseră din partea lui tot ce li se cădea.

— Ar trebui să vezi cum arată casa lor pe dinăuntru, rîse înfundat Shorty pe cînd se aşezau la bar. Dacă ai zice c-au trecut apele mari, ai zice nimic. Pun rămăşag bani buni contra pietricele că nici unul dintre ăia doi nu scoate nasul pe stradă vreme de-o săp- tămînă. Da’ de-acuma tu şi cu mine ştim bine ce-a- vem de făcut. Mîncarea a ajuns pe-aici pînă la un dolar şi jumătate pfundul. Nici muncă pe plată nu găseşti dacă nu eşti asigurat cu provizii. Carnea de elan se vinde cu doi dolari pfundul, da’ nu găseşti nici de leac. Avem bani destui ca să putem face rost de mîncare pentru o lună şi de muniţie pentru puşti, aşa c-o să plecăm frumuşel să cutreierăm ţinutul ăsta al Klondikeului pînă în fundul fundului. Dacă n-om da de elani, stăm şi trăim cu indienii. Da’ ascultă-mă tu

pe mine, dacă de azi în şase săptămîni n-am strîns noi cinci mii de pfunzi de carne, eu... eu mă duc şi mă rog de iertare la stăpînii noştri. S-a făcut?

Kit întinse mîna şi o strînse zdravăn pe a celuilalt. Dar deodată îi pieri curajul şi îngăimă:

— Numai că nu mă pricep la vînătoare nici cît negru sub unghie.

Shorty ridică paharul.

— Da’ eşti mîncător de carne, nu glumă, aşa c-am să te învăţ eu!

Carnea (in original ***The Meat)*** a văzut lumina tiparului în 1911 în revista ***Cosmopolitan Magazine;*** în octombrie 1912 a fost inclusă în ciclul de povestiri intitulat ***Smoke Bellew.***

Omul de pe malul celălalt

Traducere de
D. MAZILU

Jack London

SMOKE BELLEW

„Mills & Boon, Limited”

London, [f. a.]

I

Cînd cei doi prieteni s-au despărţit în părţile muntoase ale Klondikeului, Smoke Bellew încă nu întemeiase hazlia aşezare de la Tra-Lee, nici nu făcuse istorica speculaţie asupra ouălor de găină care avea să împingă pînă în prag de faliment pe Swiftewater Bill, şi nici nu cîştigase cursa de sănii de pe albia Yukonului şi premiul de un milion de dolari. Shorty trebuia să se întoarcă din Klondike la Dawson ca să ceară permise de exploatare pentru nişte perimetre miniere descoperite de ei.

Smoke Bellew, cu sania şi cîinii, o luă către sud. Ţinta lui era Surprise Laice şi legendarele Două Colibe. Drumul pe care-şi pusese în gînd să-l urmeze traversa izvoarele lui Indian River, şi apoi avea să străbată regiunea muntoasă şi neumblată, ca să iasă la Stewart River. Pe acolo, pe undeva, după cum umbla vorba, se ascundea Lake. Surprise, străjuit de gheţari şi munţi prăpăstioşi, cu fundul pardosit cu bulgări de aur curat. Se spunea că oameni de demult, cărora pînă şi numele li se pierduse prin păduri încă din anii începuturilor, se scufundaseră în apele lui de gheaţă şi

ieşiseră la suprafaţă cu amîndouă mîinile pline cu pietriş de aur. Din vreme în vreme, cete de oameni încercaţi izbutiseră să pătrundă în acea ascunzătoare ferecată şi scoseseră la iveală cîte o părticică din avuţiile adormite pe fundul de aur al lacului. Dar apa era prea rece. Unii muriseră pe loc şi apa le aruncase afară doar leşurile. Alţii pieriseră de oftică. Iar unul dintre ei se scufundase ca să nu mai iasă niciodată la lumină. Toţi cei care scăpaseră s-au legat să se întoarcă şi să găsească o cale pentru secarea lacului, dar nici unul n-a mai apucat să calce pe locurile acelea. Totdeauna urmase nimicirea. Unul căzuse într-o copcă mai jos de Forty Mile[1]; altul fusese ucis şi mîncat de propriii lui cîini; al treilea fusese zdrobit de un copac prăvălit peste el. Şi tot aşa umblau vorbele. Lake Surprise era un fel de piază-rea; nimeni nu-i putea ţine minte aşezarea; iar aurul încă zăcea în tainiţa apelor.

Aşezarea locului, nu mai puţin legendar, numit Două Colibe era mai bine cunoscută. La „cinci somnuri" pe McQuestion River în sus, pornind de pe valea lui Stewart River, se aflau două colibe vechi. Atît de vechi erau, încît de bună seama că fuseseră ridicate mai înainte ca primul dintre căutătorii de aur despre care se aflase ceva să fi pătruns în bazinul Yukonului. Cîţiva vînători de elani, oameni care colindau pe toate meleagurile şi cu care Smoke însuşi se

[1] ***Forty Mile*** — numele uneia dintre primele zăcăminte de aur descoperite în Klondike.

întîlnise şi stătuse de vorbă, pretindeau că mai demult găsiseră cele două colibe, dar zadarnic cercetaseră împrejurimile ca să dea de mina fără îndoială săpată pe acolo de cutezătorii cei vechi.

— M-aş fi bucurat să mergi şi tu cu mine, spusese Shorty cu părere de rău în clipa cînd se despărţiseră. Numai fiindcă te-a apucat, aşa, dorul de ducă, nu-n-seamnă că trebuie să umbli neapărat cu gura căscată după necazuri. Din locurile acelea aiurite, către care vrei să te duci, nu se mai află scăpare. Din cîte am auzit noi amîndoi povestindu-se despre ele, nu mai încape nici urmă de îndoială că asupra lor apasă blestem greu.

— Fii liniştit, Shorty. Fac în fugă un ocol pe-acolo, şi peste şase săptămîni sînt îndărăt la Dawson. Calea pe Yukon e bătătorită şi la fel trebuie să fie şi pe

întindere de vreo sută de mile în sus, de-a lungul lui Stewart River. Nişte veterani dinspre Henderson mi-au spus că mai multe cete au urcat într-acolo astă-toamnă, după căderea îngheţului. După ce oi ajunge pe urmele lor, pot face şi cîte patruzeci sau cincizeci de mile pe zi. S-ar putea foarte bine să fiu îndărăt în mai puţin de o lună după ce oi apuca să trec dincolo.

— Da, după ce apuci să treci dincolo. Atîta doar, că tocmai trecerea asta îmi stă mie pe suflet. Ei, ce să-i faci? Rămîi cu bine, Smoke. Numai cască bine ochii pe acolo, prin locurile acelea de piază-rea. Şi nu te ruşina să vii îndărăt dacă cumva n-ai să faci nici o scofală.

II

Peste o săptămînă, Smoke Bellew se afla printre crestele întortocheate ale munţilor de la sud de Indian River. Pe cumpăna apelor dinspre Klondike aruncase sania şi încărcase bagajele în spinarea cîinilor. Cei şase cîini-lupi, înalţi şi viguroşi, purtau fiecare cîte cincizeci de pfunzi, iar el ducea în spate o sarcină de aceeaşi greutate. Smoke Bellew mergea în frunte, bătătorind zăpada afinată cu rachetele, iar în urma lui, unul după altul, veneau cîinii.

Îi plăcea mult viaţa, intensa iarnă arctică, tăcerea pustietăţilor, necuprinsa întindere a zăpezilor de care nu se atinsese picior omenesc. În jur se înălţau

piscuri troienite, fără nume şi fără loc pe hartă. Nicăieri ochiul nu prindea vreun fir de fum înălţat în aerul neclintit de deasupra văilor de la focul de tabără al unui vînător. Numai el, singur, se mişca prin încremenirea tăcută a vastelor spaţii neumblate; şi nu simţea în nici un fel apăsarea singurătăţii. Toate îl încîntau: strădaniile încordate din timpul zilei, cîinii-lupi veşnic arţăgoşi, alcătuirea taberei la vremea prelungului amurg, tremurul stelelor din înalt şi spectacolul strălucitor al aurorelor boreale.

Mai presus de toate îi plăcea înfăţişarea locului său de popas în clipele de pe urmă ale zilei şi vedea în ea un tablou pe care veşnic jinduia să-l picteze şi pe care ştia că niciodată n-avea să-l uite — un loc bătătorit în mijlocul zăpezii şi nelipsitul foc de tabără; culcuşul, cîteva învelitori de piei de iepure întinse peste cetină de molid proaspăt tăiată; adăpostul, un colţ de prelată întins aşa fel ca să primească şi să arunce îndărăt căldura focului; oala de cafea înnegrită de fum şi găleata aşezate pe-un trunchi doborît, mocasini agăţaţi în nişte beţe şi puşi la uscat, rachetele înfipte în zăpadă; iar de cealaltă parte a focului, cîinii-lupi întinşi la căldură, arţăgoşi şi atenţi, cu blănile flocoase stropite de promoroacă şi cozile bogate aduse ca un acoperămînt peste labele de dinainte; şi de jur împrejur, doar puţin împins în lături, zidul înconjurător al întunericului.

În asemenea momente, oraşul San Francisco, ***The Billow*** şi O'Hara păreau a se afla undeva foarte departe, pierduţi în negura vremurilor, umbre ale unor

visuri care niciodată nu trecuseră în realitate. I se părea greu de crezut că ar fi trăit vreodată şi altă viaţă în afară de această viaţă a sălbăticiei, şi încă mult mai greu îi venea să se împace cu gîndul că într-o vreme oarecare se amestecase şi se încurcase în vîrtejul boem al vieţii citadine. Mereu singur, neavînd pe nimeni alături ca să poată schimba o vorbă, cugeta mult, şi adînc, şi fără aroganţă. Era îngrozit de risipa făcută cu anii petrecuţi în oraş, de ieftinătatea abia acum înţeleasă a filozofiei învăţate în şcoli şi din cărţi, de cinismul şmecheresc desfăşurat în atelier şi în redacţie, de flecăreala searbădă a oamenilor de afaceri adunaţi prin cluburi. Aceia nu ştiau ce înseamnă cu adevărat hrana, nici somnul, nici. sănătatea; nici n-ar fi putut vreodată să cunoască adevăratul îmbold al poftei de mîncare, plăcutele chinuri ale oboselii, sau năvala nebună a sîngelui fierbinte şi viguros care încălzeşte ca un vin vechi întreg trupul celui încordat în muncă.

Şi în toată vremea aceea, încîntătoare, înţeleptele, spartanele tărîmuri ale Nordului stătuseră aici fără ca el să aibă habar de existenţa lor. Ce îl nedumerea înainte de toate era faptul că, deşi firea îi era alcătuită atît de potrivit cu cele ce se aflau acum în jurul său, niciodată nu auzise nici cea mai stinsă şoaptă de chemare şi niciodată n-ar fi pornit singur să le caute. Dar cu timpul şi nedumerirea asta şi-o risipi.

— Află tu, Faţă-Galbenă, că am înţeles limpede!

Cîinele căruia îi vorbise ridică mai întîi o labă de dinainte, apoi pe cealaltă, cu mişcări sprintene, dar potolite, şi le acoperi din nou cu coada stufoasă şi scheună gudurîndu-se.

— Herbert Spencer împlinise aproape patruzeci de ani cînd a avut viziunea posibilităţilor şi vocaţiei sale optime. Eu n-am mers chiar atît de încet. N-a trebuit s-o aştept pe a mea nici măcar pînă la treizeci. Aici mă cheamă posibilităţile şi vocaţia. Faţă-Galbenă, aproape că aş dori să mă fi născut pui de lup şi să fiu toată viaţa frate cu tine şi ai tăi.

Zile întregi a rătăcit printr-un labirint de canioane şi culmi muntoase care refuzau să se supună oricărui sistem topografic raţional. Parcă ar fi fost azvîrlite acolo de un scamator cu forţe cosmice. Zadarnic se strădui să găsească vreun torent sau vreun pîrîu cu albia îndreptată într-adevăr spre sud, către McQuestion şi Stewart. Apoi se iscă o furtună de munte care îşi mînă viforniţa peste neorînduiala culmilor şi văilor. Aflat deasupra limitei pădurilor, fără putinţa de a face focul, orbecăi vreme de două zile în căutarea unei văgăuni mai joase. În ziua a doua se pomeni pe marginea unei rîpe uriaşe. Ninsoarea era atît de deasă, încît nu putea să vadă poalele zidului şi nici nu îndrăzni să încerce o coborîre. Se înfăşură în pături si învelitori, strînse cîinii în jurul său şi rămasa sub bătaia viforniţei, dar fără a-şi îngădui să adoarmă.

Dimineaţa furtuna se potolise, şi Smoke Bellew ieşi din culcuş ca să cerceteze împrejurimile. La un sfert de

milă mai jos de locul unde făcuse popas, dădu peste ceva ce nu putea fi, fără urmă de îndoială, decît un lac îngheţat şi acoperit de zăpadă. De jur împrejur se înălţau piscuri prăpăstioase. Corespundea întru totul descrierii. Fără să-şi dea seama, dăduse peste Lake Surprise.

— Potrivit nume, murmură el peste un ceas, cînd păşea pe malurile lacului.

Nu se vedea nici urmă de pădure, ci doar un pîlc de molizi bătrîni. În drum către lac se împiedicase de trei morminte acoperite de zăpadă, dar însemnate cu stîlpi de căpătîi fasonaţi de mînă şi acoperiţi cu o scriere indescifrabilă. La marginea pîlcului de molizi se afla o colibă mică şi dărăpănată. Ridică zăvorul şi pătrunse înăuntru. Într-un colţ, întins pe ceea ce fusese cîndva un pat de cetină încă acoperit de blănuri răpciugoase, mîncate de putreziciune pînă rămăseseră doar nişte zdrenţe, zăcea un schelet. „Acesta o fi fost ultimul vizitator al lacului”, se gîndi Smoke Bellew în vreme ce ridica de jos un bulgăre de aur mare cît amîndoi pumnii lui puşi alături. Lîngă bulgăre se afla o tinichea cu bulgăraşi de mărimea castanelor şi acoperiţi de-o murdărie care arăta că nu fuseseră spălaţi.

Atît de adevărate i se păreau poveştile auzite, încît, fără să mai stea pe gînduri, trase concluzia că aurul acela provenea de pe fundul lacului. Iar cum fundul lacului era bine apărat sub scutul gheţei groase de mai multe picioare, n-avu altceva de făcut decît să urce din nou pe creasta rîpei şi, de pe marginea proaspetei lui descoperiri, să arunce în

urmă şi către adînc o ultimă privire de bun rămas, zicînd:

— Foarte bine, jupîne lac. Eămîi liniştit acolo unde te afli. Am să mă întorc şi am să-ţi sec apele, dacă nu m-o lovi blestemul acela. Nu ştiu cum am ajuns aici, dar am să ştiu după drumul făcut la plecare.

III

Patru zile mai tîrziu, pe malurile unui pîrîu îngheţat şi la poalele unor molizi binefăcători, făcu focul. Undeva, în haosul acela alb lăsat în urmă, se afla Lake Surprise — undeva, nu ştia unde; căci o sută de ceasuri de rătăciri şi luptă îndîrjită cu spulberele orbitoare ale zăpezii îi ascunseseră cu totul calea străbătută şi habar n-avea în ce direcţie se află în urmă. Era ca şi cum abia s-ar fi deşteptat dintr-un coşmar. Nu ştia sigur dacă trecuseră patru zile sau o săptămînă. Dormise împreună cu cîinii, şi doar cu sforţări cumplite răzbise prin nenumărate văi adînci, urmase şerpuirile unor canioane fantastice ce dădeau în înfundături fără ieşire, şi de două ori izbutise să facă focul ca să dezgheţe nişte carne de elan. Şi ia- tă-l acuma sătul şi comod aşezat într-un loc de popas. Viscolul trecuse, lăsînd în urmă văzduhul limpede şi geros. Configuraţia terenului devenise din nou raţională. Pîrîul pe albia căruia se afla avea înfăţişare firească şi se îndrepta, aşa cum era de aşteptat, către sud-vest. Însă Lake Surprise rămăsese pentru el la fel de pierdut ca şi pentru toţi căutătorii din trecut.

Un drum de o jumătate de zi pe pîrîu în jos îl aduse pe valea unui curs mai mare de apă, despre care hotărî că nu putea fi decît McQuestion. Aici împuşcă un elan, şi din nou fiecare cîine luă în spinare cîte o povară de cincizeci de pfunzi de carne. De îndată ce porni pe albia lui

McQuestion, dădu de o pîrtie de sănie. Zăpezile din urmă se întinseseră pe deasupra ei, dar sub stratul prospăt făgaşul era bine bătătorit. Trase numaidecît încheierea că pe malurile rîului se statorniciseră două tabere, iar acesta era drumul de legătură. I se părea evident că locul numit Două Colibe fusese găsit, şi nu putea fi decît tabăra din josul rîului, aşa că se îndreptă într-acolo.

La vremea cînd făcu popas pentru noaptea aceea erau 40° sub zero şi adormi întrebîndu-se cine or fi cei care redescoperisem Două Colibe şi dacă el avea să poată ajunge acolo a doua zi. Mijirea zorilor îl găsi pornit la drum, urmărind cu uşurinţă pîrtia pe jumătate acoperită şi bătătorind zăpada proaspătă cu rachetele, ca să nu mai aibă cîinii unde se tăvăli.

Atunci apăru neprevăzutul şi sări asupra lui la un cot al rîului. I se păru că aude şi simte în aceeaşi secundă. Trosnetul puştii venea dinspre dreapta, iar glontele trecu dintr-o parte în cealaltă a umerilor, străbă- tîndu-i parka de doc şi haina de lînă, iar forţa izbiturii îl făcu să se răsucească în loc. Se clătină pe rachetele îndoite, silindu-se ssă-şi recapete echilibrul, şi auzi al doilea trosnet de puşcă. De data aceasta nu-l atinse de loc. Nu mai avea ce să aştepte şi o luă la fugă peste zăpadă către adăpostul oferit de copacii de pe mal, aflaţi la distanţă de o sută de picioare. Puşca trosnea mereu în urma sa şi avu senzaţia neplăcută că un şuvoi de umezeală caldă i se scurge pe spate.

Urcă pe mal, urmat de cîinii care se năpusteau după el, şi se pierdu printre copaci şi lăstăriş. Scoţîndu-şi repede rachetele din picioare, se aruncă în zăpadă cît era de lung şi cercetă pe ascuns întinderea albă. Nu se vedea nimic. Cel care trăsese în el, oricine o fi fost şedea liniştit printre molizii de pe malul celălalt.

— Dacă în următoarele minute nu se întîmplă nimic, mormăi el după o jumătate de ceas de aşteptare, trebuie să mă furişez ceva mai departe şi fac un foc, fiindcă altminteri îmi degeră picioarele. Faţă-Galbenă, ia spune, tu ce ai face dacă ai zăcea în ger, ai simţi cum îţi amorţesc picioarele şi ai avea prin preajmă pe cineva care încearcă să-ţi găurească pielea?

Mergînd de-a buşilea, se trase îndărăt cîţiva paşi, bătători zăpada, trase un dans îndrăcit ca să retrimită sîngele în picioare şi izbuti să mai aştepte încă o jumătate de ceas. Apoi, dinspre josul rîului ajunse pînă la el clinchetul desluşit al unor zurgălăi de cîini. Cînd se uită din nou înspre albie, văzu o sanie care trecea dincoace de cotul rîului. Sania era mînată de un singur om, care ţinea hăţul şi îndemna cîinii. Apariţia aceea avu asupra lui Smoke Bellew efectul unui şoc puternic, fiindcă era cea dintîi făptură omenească întîlnită de cînd se despărţise de Shorty, cu trei săptămîni mai înainte. Următorul gînd i se îndreptă spre omul cu gînduri ucigaşe, ascuns pe celălalt mal.

Fără să se arate la vedere, fluieră, ca să dea de veste celui cu sania. Omul nu

auzise şi îşi vedea de drum cu mare grabă. Fluieră din nou, cu şi mai multă putere. Omul strigă la cîini, opri sania şi se întoarse către Smoke Bellew, dar chiar în clipa aceea puşca trosni încă o dată. În clipa următoare Smoke Bellew trase înspre pădurea de pe malul opus, în direcţia de unde auzise împuşcătura. Omul din albia rîului fusese lovit de primul foc. Izbitura glontelui venit cu viteză ameţitoare îl descumpăni. Se împletici cu greu pînă la sanie, gata să se prăbuşească, şi trase o puşcă de sub legături. Cînd se trudea s-o ridice la umăr, se îndoi de la mijloc şi se lăsă încetişor în jos, aşezîndu-se pe sănie. Apoi, deodată, cînd puşca detună, trimiţînd glontele la întîmplare, se răsturnă pe spate şi peste un colţ al încărcăturii săniei, într-o poziţie care nu-i mai îngăduia lui Smoke Bellew să-i vadă decît picioarele şi pîntecele.

Din josul rîului se auzi un alt clinchet de clopoţei. Omul din albia rîului nu se mişcă. Din dosul cotului apărură trei sănii, însoţite de şase oameni. Smoke Bellew strigă la ei ca să le dea de veste, dar noii-sosiţi văzuseră starea primei sănii şi se repeziseră spre ea. Nici o împuşcătură nu se mai auzi dinspre malul celălalt, aşa că Smoke îşi chemă cîinii şi se arătă la loc deschis. Oamenii izbucniră în exlamaţii de mirare, iar doi dintre ei îşi scoaseră iute mănuşile din mîna dreaptă, ridicară puştile şi le îndreptară spre el.

— Fă-te repede încoace, ucigaş ticălos ce eşti! Te-am prins asupra faptului, îi porunci unul dintre noii-sosiţi, un om cu

barbă neagră. Fă bine şi aruncă numaidecît puşca în zăpadă!

Smoke Bellew şovăi o clipă, apoi azvîrli puşca şi se apropie de ei.

— Cotrobăieşte-l bine, Louis, şi ia-i toate armele! porunci omul cu barbă neagră.

Louis, un ***voyageur*** canadian de origine franceză, după cum înţelese Smoke Bellew, la fel ca şi alţi patru, îndeplini porunca. Nu găsi însă decît cuţitul de vînătoare, pe care îl luă.

— Acuma ia spune, străine, ce ai de zis în apărarea ta? întrebă cel cu barbă neagră. Spune repede, pînă n-apuc să-ţi iau viaţa cu un foc de puşcă.

— Spun că greşiţi dacă vă închipuiţi cumva că eu l-am omorît pe omul ăsta, răspunse Smoke.

Unul dintre ***voyageurs*** scoase un strigăt. Cercetase făgaşul de sănii şi dăduse peste urmele lui Smoke în locul unde o luase la fugă ca să-şi găsească adăpost pe mal. Pe urmă le explică şi celorlalţi ce anume descoperise.

— Ce te-a făcut să-l omori pe Joe Kinade? întrebă Barbă-Neagră.

— Dar vă spun că nu eu... începu Smoke.

— Ei na! Ce rost are să-ţi răceşti gura degeaba? Doar te-am prins asupra faptului. Uite colo locul unde ai părăsit pîrtia cînd l-ai auzit venind. Te-ai ascuns printre copaci şi l-ai împuşcat fără veste. Ai tras de aproape. Nu se putea să nu-l nimereşti. Pierre, du-te şi adu-i puşca din zăpadă.

— Aţi face bine dacă m-aţi lăsa să vă povestesc eu cum s-au petrecut lucrurile, se împotrivi Smoke Bellew.

— Ţine-ţi gura! se răsti celălalt. Lasă, c-o să ne spună puşca ta povestea întreagă.

Cercetară cu toţii puşca lui Smoke, scoaseră şi numărară cartuşele, examinară cu atenţie ţeava la capăt şi la încărcător.

— Un singur cartuş, hotărî Barbă-Neagră.

Cu nări care tremurau şi se dilatau ca nările cerbului, Pierre mirosi magazia puştii, pe urmă anunţă:

— A tras acuma, de curînd.

— Dar glontele a pătruns prin spate, interveni Smoke. Cînd a fost împuşcat, stătea cu faţa la mine. Înţelegeţi? Glontele a venit dinspre malul celălalt.

Barbă-Neagră cîntări în minte vorbele acestea doar o fracţiune de secundă şi se grăbi să clatine din cap.

— Nu. Nu-ţi merge. Bietul Joe s-a întors să se uite spre malul celălalt, aşa ai putut să-l împuşti pe la spate. Ia, băieţi, daţi fuga cîţiva dintre voi şi uitaţi-vă de-a lungul pîrtiei dacă se văd urme către malul celălalt.

La întoarcere, oamenii spuseră că pe toată partea aceea zăpada era neatinsă. Nu se vedea nici măcar o urmă de iepure. Barbă-Neagră se aplecă deasupra mortului, iar cînd se ridică, ţinea în mînă un maldăr de îmbrăcăminte, lînuri şi blănuri. Cercetîndu-le bucată cu bucată, găsi ascuns în mijloc glontele care străbătuse trupul celui ucis. Vîrful era lăţit şi cam de mărimea unei monede de

o jumătate de dolar, dar capătul din urmă, îmbrăcat în oţel, rămăsese intact. Pe urmă compară glontele acela cu un cartuş luat din cartuşiera lui Smoke.

— Uite, străine, asta-i destulă dovadă ca să încredinţeze şi pe un orb. Cel de-aicea e cu vîrful moale şi capătul din urmă îmbrăcat în oţel; ale tale sînt tot cu vîrful moale şi capătul din urmă îmbrăcat în oţel. Cel de-aicea e calibru treizeci şi trei; ale tale sînt tot calibrul treizeci şi trei. Cel de-aicea e fabricat, de „J & T. Arms Company”; ale tale sînt fabricate tot de „J. & T. Arms Company”. Acuma vii încoace cu noi, mergem pe mal şi vedem precis în ce fel ai lucrat.

— Şi în mine a tras cineva pe ascuns, spuse Smoke, Uitaţi-vă ce gaură e în parka mea.

În vreme ce Barbă-Neagră cerceta parka, unul dintre ***voyageurs*** trase îndărăt încărcătorul puştii celui ucis. Era clar pentru toţi că şi el trăsese o dată. Cartuşul gol se mai afla încă pe ţeavă.

— Mare păcat că bietul Joe nu te-a putut nimeri, spuse Barbă-Neagră plin de amărăciune. Dar ce putea face, cu asemenea gaură în trup... Hai, dă-i drumul!

— Căutaţi mai întîi pe malul celălalt, îl îndemnă Smoke Bellew foarte stăruitor.

— Ţine-ţi gura şi hai cu noi! Lasă faptele să vorbească.

Părăsiră cu toţii pîrtia chiar în locul unde o părăsise şi Smoke, apoi merseră pe urmele lui pe mal în sus şi printre copaci.

— Uite acolo a jucat tontoroiul ca să-şi încălzească picioarele, arătă Louis. Pe

dincolo s-a tîrît pe burtă. Aici şi-a proptit cotul cînd a tras...

— Aoleu, Dumnezeule, uite şi cămaşa cartuşului cu care a făcut isprava! exclamă Barbă-Neagră în clipa cînd făcu descoperirea. Băieţi, nu ne rămîne, de făcut decît un singur lucru...

— Aţi putea să mă întrebaţi şi pe mine cum de am ajuns să trag cartuşul ăsta, îl întrerupse Smoke.

— Ba aş putea să-ţi fărîm dinţii şi să ţi-i îndes pe gîtlej dacă îndrăzneşti să mai scoţi o vorbă. O să ai tot timpul să răspunzi la întrebări ceva mai tîrziu. Luaţi seama, băieţi, noi sîntem oameni cinstiţi şi respectăm legea, aşa că trebuie să lucrăm curat şi cum scrie la carte. Cît drum crezi tu că am făcut pînă aicea, Pierre?

— Douăzeci de mile, mai mult ca sigur.

— Foarte bine. Luăm sania şi-l ducem pe ăsta şi pe bietul Joe îndărăt la Două Colibe. După cîte socotesc eu, am văzut destule ca să putem aduce mărturii în stare să-i vîre dumnealui gîtul în ştreang şi să i-l lungească puţintel.

IV

Cînd Smoke Bellew, dimpreună cu cei ce-l luaseră prins şi cu trupul celui mort ajunseră la Două Colibe, trecuseră trei ceasuri după căderea nopţii. La lumina stelelor, Smoke zări vreo zece sau chiar mai multe colibe proaspăt clădite, adunate pe-un platou mic de pe malul

rîului împrejurul uneia mai vechi. Fu aruncat tocmai în acea colibă mai veche şi văzu că era ocupată
de un tînăr cu trup de uriaş, nevasta acestuia şi un bătrîn orb. Femeia, căreia bărbatu-său îi spunea Lucy, era şi ea una dintre făpturile acelea călite în viaţa grea de la marginea civilizaţiei. După cum află ceva mai tîrziu, bătrînul trăise ani de zile ca puitor de capcane pe valea lui Stewart River şi pînă la urmă orbise, chiar în iarna dinainte. Tabăra de la Două Colibe, află el de asemenea, fusese alcătuită în toamna trecută de vreo doisprezece oameni veniţi pe rîu în şase bărci împinse cu ghionderul şi încărcate de provizii. Aici îl aflaseră pe bătrînul cel orb, la locul numit Două Colibe, şi în jurul colibei lui îşi duraseră aşezările. Alţi oameni noi veniseră pe gheaţa rîului cu săniile trase de cîini şi triplaseră populaţia taberei. Aveau acolo în tabără carne din belşug şi descoperiseră un minereu aurifer destul de sărac, cu care se trudeau acum.

În cinci minute se îngrămădiră în încăpere toţi bărbaţii din tabăra de la Două Colibe. Aruncat într-un colţ, neluat în seamă sau cercetat cu priviri răuvoitoare, legat de mîini şi de picioare cu curele de piele de elan, Smoke Bellew se uita la ei. Numără 38 de bărbaţi, o ceata crudă şi arţăgoasă, toţi oameni de pe frontieră din Statele Unite sau ***voyageurs*** din Canada de Sud. Cei care îl luaseră prins fuseseră siliţi să reia mereu povestea de la capăt, şi în jurul fiecăruia se strînsese cîte un grup de oameni mînioşi. Din cînd în cînd se auzea

cîte unul zicînd: „Să-l linşăm acuma, pe loc, ce să mai aşteptăm?” Şi o dată, un irlandez mătăhălos abia a putut fi oprit să nu se repeadă la prizonierul lipsit de apărare şi să-l stîlcească în bătaie.

Pe cînd număra oamenii, Smoke Bellew văzu o figură care i se păru cunoscută. Era Breck, omul a cărui barcă o trecuseră prin cataracte. Se întreba de ce nu vine să stea de vorbă cu el, dar se feri să-i facă vreun semn de recunoaştere. Mai tîrziu, cînd Breck putu să-şi ascundă faţa de toţi ceilalţi şi să-i facă din ochi un semn grăitor, înţelese pricina.

Barbă-Neagră, căruia ceilalţi îi spuneau Eli Har- ding, puse capăt discuţiei privitoare la întrebarea dacă prizonierul trebuie sau nu linşat imediat.

— Ţineţi-vă firea! strigă el cu putere. Păstraţi-vă cumpătul! Omul ăsta îmi aparţine mie. Eu l-am prins şi eu l-am adus încoace. Şi vă închipuiţi cumva că l-am cărat atîta cale pînă aici ca să fie linşat? Nici prin cap să nu vă treacă. Asta aş fi putut s-o fac şi singur, cînd am pus mîna pe el. L-am adus aici ca să fie judecat cinstit şi cu dreptate şi, vă jur pe dumnezeul meu, cu cinste şi dreptate are să fie judecat. E legat fedeleş, puteţi fi fără grijă. Aruncaţi-l într-o colibă pînă mîine dimineaţă, şi chiar pe locul acesta o să-l judecăm.

V

Smoke se trezi. Aşa cum stătea pe-o coastă, cu faţa la perete, un curent de aer tare şi ascuţit ca un ţurţure de gheaţă îl lovea peste umeri. Cînd fusese priponit acolo în colibă, nu simţise nici urmă de curent, iar acum aerul de afară, pompat în atmosfera caldă a colibei cu toată presiunea celor patruzeci şi cinci de grade sub zero, îi arăta limpede că cineva dăduse deoparte lipitura de muşchi dintre bîrne. Se tîrî pe jos atît cît îi îngăduiau legăturile, pe urmă întinse gîtul şi izbuti să-şi lipească buzele de crăpătură.

— Cine-i acolo? întrebă el în şoaptă.

— Breck, se auzi răspunsul. Bagă de seamă să nu faci gălăgie. Vreau să-ţi strecor un cuţit înăuntru.

— N-are rost, răspunse Smoke. Nu mă pot folosi de el. Mîinile mi-s legate la spate şi prinse strîns de piciorul patului. Şi de altminteri nici n-ai cum vîrî cuţitul prin crăpătura asta. Dar ceva tot trebue să fa

cem. Oamenii ăştia sînt puşi să mă spînzure, şi eşti încredinţat, sper, că nu eu l-am omorît pe bietul Joe Kinade.

— Nici nu mai era nevoie să mi-o spui, Smoke. Şi chiar dacă ai făcut-o, înseamnă că ai avut pricini temeinice. Da' nu despre asta e vorba. Vreau să te scap din încurcătură. Aicea sînt oameni amarnici de tot. I-ai văzut. Nu mai au nici o legătură cu lumea, iar pe meleagurile astea ei fac legea şi tot ei o duc la îndeplinire în adunări, după cum ştii. S-au şi răfuit cu doi oameni — amîndoi hoţi de provizii. Pe unul l-au alungat din tabără fără o fărîmătură de hrană şi fără chibrituri. A umblat vreo patruzeci de mile şi au trecut două zile pînă să moară îngheţat. Chiar acum două săptămîni l-au gonit pe al doilea. L-au lăsat să aleagă singur: ori nici o fărîmătură de hrană, ori cîte zece bice pentru fiecare raţie de o zi. A răbdat patruzeci de lovituri şi pe urmă a leşinat. Acuma au ce au cu tine, şi toţi, pînă la unul, sînt încredinţaţi că tu l-ai omorît pe Kinade.

— Omul care l-a ucis pe Kinade a tras şi în mine. Glontele mi-a jupuit pielea de pe umăr. Fă-i să amîne judecata pînă se duce vreunul să cerceteze malul unde stătea ascuns ucigaşul.

— N-are nici un rost. Li se par îndestulătoare mărturiile şi dovezile aduse de Harding şi de cei cinci franţuji care-s cu el. Iar pe de altă parte, pînă acuma n-au spînzurat pe nimeni, şi de-abia aşteaptă să facă şi isprava asta. Înţelegi, pînă acuma viaţa le-a fost grozav de plicticoasă. Încă n-au găsit nimic mai de Doamne ajută şi li s-a făcut lehamite să

tot umble în căutarea lui Lake Surprise. Au ieşit de cîteva ori cu ceata să caute prin felurite locuri, asta pe la începutul iernii, da' acuma au uitat. Scorbutul începe şi el să-şi arate colţii pe ici, pe colo, aşa că de-abia aşteaptă ceva care să-i scoată din amorţeală.

— Şi s-ar zice că eu am să le dau prilej, comentă Smoke Bellew. Ia spune, Breck, cum de-ai ajuns să te
amesteci într-o asemenea adunătură uitată de Dumnezeu?

— După ce am pornit treaba la perimetrele de pe Squaw Creek şi am lăsat acolo cîţiva oameni de lucru, am urcat încoace, pe valea lui Stewart, cu gînd să dau peste Două Colibe. Dar ăştia mi-o luaseră înainte, aşa că m-am dus şi mai sus pe Stewart. Abia ieri m-am întors, fiindcă terminasem proviziile.

— Ai găsit ceva?

— Nu mare lucru. Dar cred c-am dat peste un loc bun pentru un fel de instalaţie hidraulică care o să facă treabă grozavă după ce o veni dezgheţul. Asta, sau măcar ceva pentru spălat minereul aurifer.

— Ia taci, îl întrerupse Smoke. Aşteaptă un minut. Stai să mă gîndesc puţin.

Ascultа cu multă atenţie sforăiturile celor adormiţi, în vreme ce urmărea gîndul care îi trecuse prin minte.

— Ştii cumva, Breck, dacă au desfăcut pachetele cu carne pe care le cărau cîinii mei?

— Două dintre ele. Chiar m-am uitat la ei cînd le-au desfăcut. Carnea au dus-o în cămara lui Har- ding.

— Au găsit ceva?

— Carne.

— Bine. Trebuie să cauţi în legătura învelită cu prelată cafenie şi legată cu fîşii de piele de elan. O să găseşti acolo cîţiva pfunzi de aur brut. De cînd eşti n-ai văzut asemenea aur prin ţara asta, nici tu şi nici altcineva. Asta te rog să faci. Ascultă.

Un sfert de ceas mai tîrziu, după ce primise toate îndrumările şi începuse să se plîngă că-i degeră picioarele, Breck plecă. Cum din pricina curentului de aer rece strecurat prin spărtură şi lui îi îngheţaseră nasul şi un obraz, Smoke trebui să se frece de pătură o întreagă jumătate de ceas pînă să simtă din nou fierbinţeala şi înţepăturile sîngelui revenit în ţesuturi şi astfel să se convingă de trecerea primejdiei.

VI

— Sînt hotărît chiar de pe acum. Nu încape nici o îndoială că l-ai omorît pe Kinade. Am ascultat aseară toată povestea. Ce rost mai are s-o luăm de la capăt? Eu votez că-i vinovat.

În felul acesta începu judecarea lui Smoke Bellew. Cel care vorbise, un bărbat din Colorado, tare ca stînca şi ager în mişcări, se arătă enervat şi scîrbit cînd Harding, trecînd peste propunerea lui, ceru ca lucrurile să se desfăşoare după toată regula şi numi pe Shunk Wilson ca judecător şi preşedinte al adunării, întreagă populaţia taberei de la Două Colibe alcătuia juriul, deşi, după

oarecare discuţii, se hotărî că femeia, adică Lucy, nu are drept să voteze pentru vinovăţia sau nevinovăţia celui judecat.

În timp ce se petreceau toate acestea, Smoke Bellew şedea ghemuit pe patul dintr-un colţ al încăperii şi de acolo auzi discuţia purtată în şoaptă între Breck şi un căutător de aur.

— N-ai vrea cumva să-mi vinzi cincizeci de pfunzi de făină? întrebă Breck.

— N-ai tu atîta praf de aur ca să poţi plăti cît cer eu, răspunse celălalt.

— Îţi dau două sute.

Omul clătină, din cap.

— Trei sute. Trei şi cincizeci.

La patru sute, vînzătorul se declară de acord zicînd:

— Hai la coliba mea să cîntărim praful.

Cei doi se strecurară cu greu pînă la uşă, apoi se furişară afară din încăpere. După cîteva minute, Breck se întoarse singur.

Harding tocmai depunea mărturie, cînd Smoke Bellew văzu că uşa se deschide încetişor, scoţînd la vedere chipul omului care vînduse făina. Se strîmba şi făcea semne disperate către cineva dinăuntru, iar cel chemat se ridică de lîngă sobă şi-şi croi cu greu drum către uşă.

— Unde te duci, Sam? îl întrebă Shunk Wilson.

— Mă-ntorc numaidecît, îl lămuri Sam. N-am încotro, trebuie să mă duc pînă afară.

Smoke Bellew fu poftit să pună întrebări martorilor, şi cînd se afla pe la jumătatea interogatoriului la care îl supunea pe Harding, auzi de afară

lătrăturile cîinilor prinşi în hamuri, însoţite de scîrţîitul săniilor şi tropotul oamenilor. Cineva de lîngă uşă trase cu ochiul să vadă ce se întîmplă, apoi le spuse celor dinăuntru:

— Să ştiţi că Sam şi cu tovarăşul lui au înhămat cîinii la sanie şi fug de le sfîrîie călcîiele către albia lui Stewart.

O lungă jumătate de minut nimeni nu scoase o vorbă, dar oamenii se uitau cu înţeles unii la alţii şi o nelinişte generală cuprinsese încăperea ticsită de lume. Privind cu coada ochiului, Smoke îl văzu pe Breck discutînd în şoaptă cu Lucy şi cu bărbatul ei.

— Haide, măi, dă-i drumul mai repede! Se răsti Shunk Wilson la acuzat. Mai scurteaz-o cu întrebările astea. Am înţeles ce anume vrei să dovedeşti — că malul celălalt n-a fost cercetat. Martorul recunoaşte. Şi noi recunoaştem. Nici nu era nevoie să fie cercetat. Nici un fel de urmă nu ducea spre malul acela. Zăpada era neatinsă.

— Şi totuşi un om se afla acolo pe mal, stărui Smoke Bellew.

— Las-o în pace, că prea-i cusută cu aţă albă, nu ţine, tinere! Nu se aflau mulţi dintre noi pe valea lui McQuestion, şi ştim precis ce-a făcut şi pe unde a umblat fiecare.

— Cine a fost omul pe care l-aţi alungat din tabără acum două săptămîni? întrebă cel judecat.

— Alonzo Miramar. Un mexican. Da’ ce legătură are hoţul ăla cu povestea noastră?

— Nimic, în afară de faptul că despre el nu ştiţi ce a făcut şi pe unde a umblat, domnule judecător.

— Ăla a luat-o pe rîu în jos, nu în sus.

— De unde ştiţi încotro a luat-o?

— L-am văzut la pornire.

— Şi asta-i tot ce ştiţi despre soarta lui?

— Nu, nu-i tot, tinere. Mai ştiu, ştim cu toţii, că n-avea hrană decît pentru patru zile şi nici puşcă să poată face altfel rost de carne. Dacă n-a pornit către aşezarea de pe Yukon şi n-a apucat să ajungă acolo, de mult a crăpat undeva pe drum.

— Prin urmare, trebuie să presupunem că ştiţi şi ce s-a întîmplat cu fiecare puşcă din ţinuturile astea, remarcă Smoke cu mare iscusinţă.

Shunk Wilson se înfurie.

— După cum mă tot încolţeşti cu întrebările, s-ar putea spune că eu sînt cel judecat. Haideţi mai repede. Să vină martorul următor. Unde-i Louis franţuzul?

Pe cînd Louis franţuzul se înghesuia ca să ajungă în faţă, Lucy deschise uşa.

— Unde te duci? răcni Shunk Wilson.

— Păi socotesc că n-am de ce sta aici, răspunse cu aroganţă cea întrebată. De votat, n-am drept să votez, şi în coliba asta a mea e-atîta înghesuială, că nici nu mai pot să răsuflu.

Peste cîteva minute porni şi bărbatu-său pe urmele nevestei. Dar judecătorul nu prinse de veste decît atunci cînd uşa se trînti în urma celui plecat.

— Cine-a fost ăla? întrebă el, întrerupînd povestirea lui Pierre.

— Bill Peabody, răspunse careva. A zis că se duce s-o întrebe nu ştiu ce pe nevastă-sa şi se întoarce numaidecît.

Însă în locul lui Bill se întoarse nevasta, şi scoase blănurile de pe ea şi îşi reluă locul lîngă sobă.

— Eu zic că nu mai are rost să-i mai ascultăm şi pe ceilalţi martori, hotărî Shunk Wilson îndată după ce Pierre terminase ce avea de spus. Ştim că nu mai pot spune decît tot aceleaşi lucruri pe care le-am auzit pînă acuma. Ştii ce, Storensen, du-te şi adu-l îndărăt pe Bill Peabody. Nu mai avem mult şi trebuie să trecem la vot în privinţa verdictului. Acuma, străinule, poţi să te ridici în picioare şi să spui ce ai de spus în legătură cu
cele întîmplate. Între timp o să mai cîştigăm ceva timp trecînd din mină în mîna cele două puşti, muniţia şi gloanţele cu care s-a făcut moarte de om.

Pe la jumătatea povestirii, prin care le arăta în ce fel ajunsese pe meleagurile acelea şi chiar în momentul cînd descria cum se trăsese cu puşca asupra lui, cum pe urmă o luase la fugă spre mal, Smoke Bellew fu întrerupt de Shunk Wilson, ajuns în culmea indignării:

— Tinere, ce rost are să înşiri în faţa juriului poveşti dintr-astea? Nu faci decît să risipeşti un timp preţios. Bineînţeles că ai dreptul să spui minciuni ca să-ţi salvezi capul, dar noi n-o să stăm să ascultăm asemenea bazaconii. Puşca, muniţiile, glontele care l-a ucis pe Joe Kinade, toate vorbesc împotriva ta, aşa că... Da’ ce s-aude acolo? Ia deschideţi, careva uşa!

Gerul pătrunse înăuntru, prinzînd formă şi tărie în căldura încăperii, pe cînd prin uşa deschisă se auzea chelălăiala cîinilor stingîndu-se treptat în depărtare.

— Uite-i pe Sorensen şi pe Peabody! strigă cineva. Dau cu biciul în cîini cît îi ţin puterile şi se duc pe rîu în jos!

— Păi... da’ ce dracu... începu Shunk Wilson, dar repede se opri, rămase cu gura căscată şi se uită la Lucy. Cred că dumneata ai putea să ne lămureşti, ***mistress*** Peabody;

Femeia clătină din cap şi strînse buzele, iar atunci privirile mînioase şi bănuitoare ale lui Shunk Wilson o părăsiră şi trecură asupra lui Breck.

— Şi mai cred că omul acela care se află de puţină vreme la noi şi cu care ai tot şuşotit ar putea să ne lămurească el, dacă ar vrea.

Breck, foarte stînjenit de data asta, văzu că toţi ochii se îndreaptă asupra lui.

— Şi Sam a tot şopocăit în taină cu dumnealui înainte de a şterge putina, spuse cineva.

— Ia seama, mister Breck, urmă Shunk Wilson. Ai tulburat mersul procesului şi trebuie să ne lămureşti ce înseamnă treaba asta. Despre ce aţi vorbit acolo în taină?

Arătîndu-se foarte sfios, Breck îşi drese glasul şi spuse:

— Am încercat să cumpăr nişte făină, atîta tot.

— Cu ce?

— Cu praf de aur, bineînţeles.

— De unde ai făcut rost de el?

Breck nu răspunse.

— A umblat multă vreme pe Stewart în sus, interveni cineva fără să fie întrebat. Am dat peste locul lui de popas acum vreo săptămînă, cînd plecasem la vînătoare. Şi vreau să vă spun că s-a arătat grozav de misterios.

— Nu de acolo aveam praful de aur, lămuri Breck. N-am găsit decît un loc bunişor pentru o instalaţie hidraulică.

— Adu punga încoace, să-ţi vedem şi noi praful! porunci Wilson.

— Da’ v-am spus doar că nu de acolo îl am.

— Nu face nimic, tot vrem să-l vedem.

Breck se prefăcu atunci că nu vrea să-l arate, dar jur împrejurul său nu se arătau decît chipuri ameninţătoare. Şovăind, se căută în buzunarul hainei. Cînd trase afară o tinichea, toţi o auziră zornăind, cu pereţii loviţi de ceva ce nu putea fi decît nişte obiecte tari.

— Scoate tot afară! tună Shunk Wilson.

În clipa următoare se iviră la vedere bulgăraşii cei mari, mari de tot, ai aurului de-un galben cum nici u- nul dintre privitori nu mai văzuse vreodată. Shunk Wilson îşi pierdu răsuflarea. Vreo şase oameni, de cum dădură cu ochii de bulgăraşi, se năpustiră spre ieşire. Ajunseră la uşă cu toţii deodată şi, înjurînd şi îmbrîncindu-se, se îngrămădiră şi dădură buzna afară, răsucindu-se în loc. Judecătorul răsturnă pe masă conţinutul tinichelei, iar vederea aurului brut şi strălucitor azvîrli încă vreo şase oameni către uşă.

— Unde-ai plecat? întrebă Eli Harding cînd văzu că şi Wilson se ia după ceilalţi.

— Să-mi înham cîinii, bineînţeles.

— Păi n-ai de gînd să-l spînzurăm?

— Ar ţine prea multă vreme şi... tocma acum... Lasă că aşteaptă el pînă ne-om întoarce, aşa că, aş zice eu, amînăm procesul. Ce, acuma avem vreme de pierdut?

Harding şovăi. Îi aruncă lui Smoke o privire sălbatică, îl văzu pe Pierre că-i face semn lui Louis tocmai din pragul uşii, se mai uită o ultimă dată la aurul de pe masă şi se hotărî.

— Nu încerca s-o iei la sănătoasa, că nu-ţi foloseşte la nimic! strigă el peste umăr. De altminteri, să ştii că-ţi iau cîinii cu împrumut.

— Ce mai e şi asta, iar vreo blestemată de goana după aur? întrebă bătrînul puitor de capcane într-un falset straniu şi iritat, pe cînd strigătele oamenilor, lătrăturile cîinilor şi scîrţîitul săniilor alungau liniştea din colibă.

— Bineînţeles că asta este, dădu Lucy răspuns.

Şi de cînd sînt n-am văzut asemenea frumuseţe de aur

Pipăie-l şi tu, moşnege.

Îi puse în palmă bulgărele cel mare de aur. Dar bătrînul nu se arătă prea interesat, ci doar se jelui:

— Ce mai blănuri se puteau găsi odată pe aici, pînă n-apucaseră afurisiţii de mineri să năvălească încoace şi să gonească vînatul.

Uşa se deschise, şi Breck intră înăuntru, vestind:

— Aşa, va să zică! N-am mai rămas în tabără decît noi patru. Pînă la Stewart sînt patruzeci de mile pe scurtătura pe unde am tăiat eu drum şi cel mai iute de

picior dintre ei n-are să se poată întoarce mai curînd de cinci ori şase zile. Da, cu toate astea, e timpul s-o întinzi de aici, Smoke.

Scoţîndu-şi cuţitul de vînătoare, Breck tăie legăturile prinsului şi se uită la femeie.

— Sper că n-aveţi nimic împotrivă, aşa-i? zise el cu politeţe grăitoare.

— Dacă-i vorba să se tragă cu pistoalele pe-aici, vorbi deodată bătrînul, v-aş ruga să mă ducă cineva în altă colibă pînă nu începe tărăboiul.

— Vezi-ţi de treabă şi nu ţine seama de mine, răspunse Lucy. Dacă n-am dreptul să spînzur un om, n-am nici dreptul să-l ţin legat.

Smoke Bellew se ridică în picioare şi începu să-şi frece încheieturile mîinilor prin locurile unde curelele opriseră circulaţia sîngelui.

— Ţi-am şi pregătit sania, îl vesti Breck. Ai acolo mîncare pe zece zile, pături, chibrituri, tutun, un topor şi o puşcă.

— Aşterne-te la drum, îl încuraja Lucy. Ia-o înspre taberele cele mai mari, străine. Şi mînă cît de repede te-o ajuta Dumnezeu.

— Înainte de plecare, aş vrea să mănînc mai întîi pe săturate, spuse Smoke Bellew. Iar cînd oi pleca, am să pornesc pe McQuestion în sus, nu în jos. Şi vreau să mergi şi tu cu mine, Breck. O să cercetăm malul celălalt, ca să dăm de urmele ucigaşului adevărat.

— Dacă vrei să asculţi sfatul meu, ia-o în jos, către Stewart şi către Yukon, se împotrivi Breck. Cînd s-or întoarce ăia de

la locul prăpădit unde zic eu că s-ar putea face o instalaţie hidraulică, au să vadă roşu.

Smoke Bellew rîse şi clătină din cap.

— Nu pot să fug din ţinuturile astea, Breck. Mă ţin pe loc anumite interese. Nu ştiu dacă ai să mă crezi sau nu, dar am descoperit Lake Surprise. De acolo am aurul pe care l-ai văzut. În afară de asta, nu uita că mi-au luat cîinii, aşa că oricum trebuie să aştept pînă se întorc ca să-i iau înapoi. Şi te mai rog să crezi că ştiu eu ce fac. Acolo, pe malul celălalt, a stat ascuns un om. Numai puţin a mai lipsit ca să-şi golească tot încărcătorul asupra mea.

O jumătate de ceas mai tîrziu, cînd şedea la masă, avînd dinainte o farfurie mare plină cu friptură de elan şi ducea la buze o oală de cafea, Smoke Bellew sări speriat de la locul lui. Auzise mai întîi zgomotele. Lucy deschise larg uşa.

— ***Hello,*** Spike! ***hello,*** Methody! îi întîmpină femeia pe cei doi bărbaţi plini de promoroacă şi care stăteau aplecaţi asupra încărcăturii de pe sanie.

— Acuma am picat din sus, de la Upper Camp, lămuri unul dintre noii-sosiţi, în vreme ce tovarăşul său intră în colibă, împleticindu-se sub greutatea unei poveri învelite în blănuri şi pe care amîndoi o mînuiau cu deosebită grijă. Şi uite peste ce am dat pe drum. Cred că s-a zis cu el pentru totdeauna.

— Pune-l colo, pe patul cel mai apropiat, îl îndemnă Lucy.

Se aplecă şi trase deoparte blănurile, scoţînd la iveală un chip omenesc alcătuit mai cu seamă din nişte ochi mari, negri,

larg deschişi, şi din pielea, tuciurie şi boţită de nenumărate degerături, întinsă de-a dreptul pe oase.

— Ăsta-i Alonzo! ţipă brusc femeia. Vai, sărmane nefericit, te-a răpus foamea!

— El e omul de pe malul celălalt, îi spuse Smoke lui Breck, vorbind în şoaptă.

— L-am găsit pe cînd dădea iama printr-o ascunzătoare de provizii pe care numai Harding putea s-o fi făcut, dădu desluşiri unul dintre cei doi. Mînca făină crudă şi slănină îngheţată, iar cînd ne-a văzut, a început să plîngă şi să scoată nişte ţipete ca de huhurez. Uitaţi-vă la el! E leşinat de foame şi aproape tot trupul îi e degerat. Acum-acum îşi dă duhul.

. . . .

O jumătate de ceas mai tîrziu, cînd blănurile fură trase peste chipul formei încremenite de pe pat, Smoke Bellew se întoarse către Lucy.

— Dacă nu vă e cu supărare, ***missis*** Peabody, aş mai pofti la o bucată de friptură. Tăiaţi-o mai groasă şi lăsaţi-o mai în sînge.

Omul de pe malul celălalt (în original ***The Man on the Other Bank)*** a văzut lumina tiparului în 1911 în revista ***Cosmopolitan Magazine;*** în octombrie 1912 a fost încorporată în ciclul de povestiri intitulat ***Smoke Bellew.***

Cursa pentru primul loc

Traducere de
D. MAZILU

Jack London

SMOKE BELLEW

„Mills & Boon, Limited”
London, [f. a.]

I

—Ahaha! încleftit Ia patra ace!

Shorty îşi cercetă tovarăşul, prefăcîndu-se tare nemulţumit, iar Smoke Bellew, care tot încercase să netezească încreţiturile pantalonilor abia traşi pe el, era într-adevăr enervat.

— Să ştii că-ţi vin ca turnaţi dacă ţii seama că-s făcuţi pe altul, urmă Shorty. Cît ai dat pe ei?

— O sută şi cincizeci pentru tot costumul. Flăcăul ăla era cam de statura mea. Mi s-a părut un preţ cum nu se poate mai rezonabil. Da’ ce ai de tot rîzi aşa?

— Cine? Eu? Da’ de unde! Tocmai mă gîndeam că-i mare lucru pentru un mîncător de carne, picat la Dawson pe un zăpor de gheţuri plutitoare, fără o bucată de pîine în traistă, cu o singură pereche de izmene pe el, o pereche de mocasini nenorociţi şi nişte haine de-ai fi zis că abia atuncea scăpase din naufragiul lui „Hesperus”. Arăţi ca scos din cutie, amice. Parcă din cutie eşti scos. Da’ ia spune…

— Acuma ce-i mai fi vrînd? întrebă Smoke Bellew, cam bănuitor.

— Cum o cheamă?

— N-o cheamă în nici un fel, stimate prieten. Sînt invitat la un dineu la colonelul Bowie, dacă vrei să ştii. Partea proastă cu tine, dragul meu Shorty, e că mori de invidie fiindcă eu mă duc în lumea bună şi pe tine nu te-au chemat.

— Nu cumva ai cam întîrziat? întrebă grijuliu Shorty,

— Ce vrei să zici?

— La prînz adică. La vremea cînd o să ajungi tu acolo, lumea are să se aşeze la cină.

Smoke Bellew tocmai se pregătea să-i răspundă cu un sarcasm usturător, fiindcă înţelesese că Shorty confunda un „dineu” cu o masă de prînz, cînd observă sclipirea jucăuşă din ochii celuilalt. Continuă deci să se îmbrace, cu degete care îşi pierduseră îndemînarea, înnodînd la gulerul cămăşii de bumbac moale un papion dintr-o cravată obişnuită.

— Îmi pare grozav de rău c-am trimis la spălătorie toate cămăşile mele scrobite, murmură Shorty plin de compătimire. Altminteri, te-aş fi putut găti ca pe-un prinţ.

În clipa aceea Smoke Bellew se chinuia să-şi tragă ghetele în picioare. Ciorapii de lînă erau prea groşi ca să încapă în ele. Se uită rugător la Shorty, care însă doar clătină din cap.

— N-am ce-ţi face. Chiar dacă aş avea nişte ciorapi subţiri, tot nu ţi i-aş împrumuta. Înapoi la mocasini, prietene. În asemenea fleacuri subţirele, fără îndoială că ţi-ar degera picioarele.

— Cincisprezece dolari am dat pe ele, şi tot vechi le-am luat, se jelui Smoke.

— Eu cred că n-o să existe bărbat acolo încălţat cu altceva decît cu mocasini.

— Da’ au să fie şi femei, Shorty. O să stau la masă şi o să mănînc alături de femei adevărate, în carne şi oase... ***Missis*** Bowie şi mai multe altele, aşa mi-a spus colonelul.

— Foarte bine. Mocasinii n-au să le strice de loc pofta de mîncare, comentă Shorty. Da’ ce Dumnezeu o fi vrînd colonelul cu tine?

— Habar n-am, afară doar dacă n-o fi auzit că am dat peste multcăutatul Lake Surprise. Secarea lacului ar costa o avere, iar alde Guggenheim umblă să facă investiţii.

— Cred că asta-i povestea. Iac-aşa, rămîi la mocasini, că-i mai sănătos. Mamăă! Da’ haina asta ori e boţită, ori nu, şi mai e şi puţin cam prea strînsă pe corp.
Mai suge-ţi şi tu oleacă burta. Dacă ai să te îndopi cu mîncare, o să plesnească pe tine. Iar de le-o veni poftă cucoanelor să scape batistele pe jos, lasă-Ie frumuşel acolo. Nu cumva să-ţi treacă prin cap să le ridici. Fă ce-i şti, numai nu te apleca.

II

Aşa cum îi şedea bine unui expert cu leafă grasă şi unui reprezentant al marei firme „Guggenheim”[1] colonelul Bowie

[1] În ultima decadă a secolului trecut, firma „Guggenheim” poseda mine de cupru în Chile,

locuia în una dintre cele mai superbe clădiri din Dawson. Construită din bîrne paralelipipedice, cioplite de mînă, avea etaj şi proporţii atît de extravagante, încît se fălea şi cu un salon mare, folosit doar ca salon şi ca nimic altceva.

Pe podelele de scîndură negeluită ale salonului stăteau întinse uriaşe piei de urs, iar pe pereţi se vedeau coarne de elan şi de caribu. Tot aici duduia focul într-un cămin spaţios şi într-o sobă mare, amîndouă alimentate cu lemne. Şi aici întîlni Smoke Bellew lamura societăţii din Dawson, nu doar nişte prăpădiţi de milionari, acolo, ci ultracrema unui oraş minier, a cărui populaţie fusese recrutată de pe întreg cuprinsul pămîntului — oameni ca Warburton Jones, explorator şi scriitor, căpitanul Consadine de la poliţia călare, Haskell, comisar al guvernului pentru problemele aurifere din teritoriul de nord-vest, şi baronul von Schroeder, favorit al împăratului Germaniei şi duelgiu de reputaţie mondială.

Şi tot aici, fermecătoare în rochia ei de seară, o întîlnise pe Joy Gastell, pe care pînă atunci n-o văzuse decît prin pustietăţi, încotoşmănată în blănuri şi cu mocasini în picioare. Iar la masă văzu că i se rezervase loc chiar alături de ea.

— Mă simt ca peştele pe uscat, îi mărturisi Smoke. Toţi cei de-aici sînteţi oameni într-adevăr subţiri, asta o ştii. De altminteri, nici n-am visat că în Klondike poate exista asemenea lux oriental.

---

extrăgea cositor din Bolivia, prelucra diamante în Africa şi minereuri aurifere pe malurile Yukonului.

Uitaţi-vă numai la von Schroeder. E îmbrăcat în smoching veritabil, iar Consadine are cămaşă scrobită. Dar, cu toate astea, am băgat de seamă că în picioare are mocasini. Cum îţi place costumul meu?

Mişcă din umeri, ca şi cum ar fi vrut să se îmbă- ţoşeze, pentru a-i cuceri toată admiraţia.

— S-ar zice că te-ai mai rotunjit de cînd ai trecut dincoace de Chilkoot, îi răspunse fata rîzînd.

— N-ai ghicit. Mai ai o dată.

— E al altcuiva.

— Ai cîştigat. L-am cumpărat cu bani grei de la un funcţionar care lucrează la „A. C. Company”.

— E o adevărată ruşine că funcţionarii sînt aşa de înguşti în umeri, comentă Joy cu toată bunăvoinţa. Dar nu mi-ai spus cum îţi place toaleta ***mea.***

— Nici nu pot, răspunse Smoke. Pur şi simplu mi-ai luat graiul. Prea am trăit multă vreme prin sălbăticie. Lucrurile de felul ăsta mă lasă trăsnit, cred că înţelegi. Uitasem cu totul că femeile au braţe şi umeri. Mîine dimineaţă, la fel ca şi prietenul meu, Shorty, am să mă trezesc şi am să ştiu că totul n-a fost decît un vis. Ştii, ultima oară cînd te-am văzut, la Squaw Creek...

— Arătam întocmai ca o ***squaw***[1], îl întrerupse Joy.

— Nu asta voiam să spun. Îmi adusesem aminte că la Squaw Creek am descoperit că ai picioare.

---

[1] ***Squaw*** — femeie (în limba indienilor algonquini).

— Iar eu n-am să pot niciodată uita că dumneata mi le-ai salvat, spuse fata. De atunci am tot aşteptat să te reîntîlnesc, ca să-ţi pot mulţumi... (Smoke Bellew ridică din umeri în semn că nu acordă nici cea mai mică importanţă întîmplării.) Şi aşa se explică faptul că în seara asta te afli aici...

— Dumneata i-ai cerut colonelului să mă invite?

— Nu! Pe ***missis*** Bowie am rugat-o. Şi am stăruit să ne aşeze alături la masă. Şi uite că am prilejul să-ţi vorbesc. Toţi ceilalţi sînt angajaţi în conversaţie. Ascultă ce am să-ţi spun şi nu mă întrerupe. Ai auzit de Mono Creek?

— Da.

— S-au descoperit acolo zăcăminte bogate, extraordinar de bogate. S-a socotit că fiece perimetru face un milion şi chiar mai mult. Foarte de curînd s-au a- flat toate astea.

— Îmi aduc aminte de năvala căutătorilor de aur într-acolo.

— Aşa. Însă toată valea lui Mono Creek a fost pichetată de oameni, pînă în înaltul cerului, şi la fel văile afluenţilor mai mici. Totuşi, nici pînă în ziua de azi perimetrul trei nu e înregistrat. Mono Creek e atît de departe de Dawson, încît pentru înregistrare comisarul a acordat şaizeci de zile de la data pichetării. Toate perimetrele pichetate de oameni au fost înregistrate, în afară de numărul trei. De pichetat, a fost pichetat de Cyrus Johnson. Dar altceva n-a mai făcut. Cyrus Johnson a dispărut. Ori o fi murit, ori o fi apucat pe rîu în sus sau în jos, nimeni nu ştie. În orice caz, peste şase zile se

încheie termenul de înregistrare. După aceste şase zile, omul care o pichetează şi ajunge primul la Dawson şi înregistrează declaraţia pune mîna pe perimetru.

— Un milion de dolari, murmură Smoke Bellew.

— Gilchrist, cel care deţine perimetrul de alături, plasat imediat mai în vale, a scos şase sute de dolari la o singură spălare de minereu. A topit gheaţa într-un singur loc. Iar perimetru celălalt e şi mai bogat. Ştiu eu.

— Dar cum de n-a aflat toată lumea? întrebă Smoke Bellew cu oarecare îndoială.

— Încep s-o afle. Secretul a fost păstrat mult timp şi de-abia de curînd a început să transpire. Peste douăzeci şi patru de ore, un atelaj de cîini buni are să coste o avere. Acum trebuie neapărat să pleci cît mai cuviincios cu putinţă, imediat după ce se termină masa. Am aranjat eu lucrurile. Are să vină un indian să-ţi aducă o scrisoare. O citeşti, te prefaci că eşti grozav de tulburat, te scuzi frumos şi-ţi vezi de drum.

— Da… numai că… totuşi nu înţeleg.

— Vai, ce greu de cap eşti! exclamă fata pe şoptite. Ce trebuie să faci acum e să umbli chiar în noaptea asta şi să faci cît mai repede rost de cîteva atelaje. Eu ştiu două care merită osteneala. Mai întîi, al lui Hanson, şapte cîini mari de prin părţile Golfului Hudson — cere cîte patru sute de dolari pentru fiecare. Un preţ foarte mare astă-seară, dar mîine n-are să mai fie. Pe urmă, atelajul lui Charley din Sitka, opt cîini de rasă

„Malemute”, pe care vrea trei mii cinci sute de dolari. Mîine are să-i rîdă în nas cui i-o oferi cinci mii. În afară de ăştia, mai ai şi cîinii dumitale. Şi va mai trebui să cumperi şi alte atelaje. Acuma vezi ce treabă ai de făcut în noaptea asta. Ia tot ce găseşti mai bun. Pentru cîştigarea cursei, cîinii sînt tot atît de importanţi ca şi oamenii. E vorba de o sută şi zece mile, şi va trebui să schimbi atelajele cît mai des cu putinţă.

— Aha, înţeleg, vrei să particip şi eu la cursă, spuse Smoke Bellew, tărăgănînd cuvintele.

— Dacă n-ai destui bani pentru cîini, îţi...

Glasul i se stinse, dar mai înainte ca Joy să poată continua, vorbi el.

— Am cu ce cumpăra cîinii. Dar... ştii... nu ţi-e teamă că are să fie cam ca un joc de noroc?

— După isprăvile pe care le-ai făcut la ruleta de la „Elkhorn”, răspunse fata, nu mi-e teamă că ţi-ar fi teamă. E un fel de întrecere sportivă, dacă vrei s-o iei aşa. O cursă pentru un milion de dolari şi împotriva celor mai grozavi dog-mushers şi a celor mai îndrăzneţi aventurieri din ţinutul ăsta. Ei încă nu s-au angajat, dar mîine la ceasurile astea au să fie, iar cîinii au să ajungă la preţul pe care şi-l poate îngădui cel mai bogat dintre cumpărători. Big Olaf e aici, în oraş. Luna trecută s-a întors de la Circle City. E unul dintre cei mai teribili dog-mushers din tot ţinutul, iar dacă se angajează să participe la cursă, are să-ţi fie rivalul cel mai periculos. Arizona Bill e altul. Ani întregi a lucrat în meseria de cărăuş şi

poştaş. Dacă şi el o să participe, tot interesul cursei se va concentra în jurul lui şi al lui Big Olaf,

— Iar dumneata ai vrea ca eu să vin aşa, ca un fel de ***outsider.***

— Exact. Şi să ştii că situaţia asta prezintă anumite avantaje. Nimeni n-o să se gîndească la dumneata că ai putea să işti vreo încurcătură. La urma urmei, doar ştii bine că tot mai treci drept un ***chechaquo.*** N-ai apucat pînă acum să vezi cum se schimbă toate anotimpurile. Nimeni n-o să te ia în seamă pînă ce n-ai să treci în frunte, chiar pe ultima porţiune a cursei.

— Tocmai la ultima turnantă arată ***outsider***-ul de ce e în stare, da?

Joy Gastell încuviinţă din cap şi continuă cu aprindere:

— Te rog să ţii bine minte că niciodată n-am să-mi iert festa pe care v-am jucat-o cînd cu goana spre Squaw Creek dacă nu cîştigi cursa pentru perimetrul de la Mono Creek. Iar dacă există cineva în stare să cîştige cursa luptînd împotriva unor asemenea veterani, atunci numai dumneata eşti omul acela.

Tonul spunea mai mult decît cuvintele. Smoke Bellew simţi cum o căldură ameţitoare i se răspîn- deşte în trup, în inimă şi în creier. Îi aruncă o privire iute şi cercetătoare, involuntară, dar foarte serioasă, iar în clipa cînd fata se uită drept în ochii lui şi îi înfruntă privirea înainte de a-şi coborî iute ochii în jos, în clipa aceea i se păru că citeşte un lucru cu mult mai important decît declaraţia pe care Cyrus Johnson nu ajunsese s-o înregistreze. Şi spuse:

— Aşa am să fac. Şi am să cîştig cursa.

Izbucnirea de bucurie care luci în ochii fetei părea să prevestească împliniri mult mai scumpe decît tot aurul perimetrului de pe Mono Creek. Îi simţi mîna mişcîndu-se în poală, alături de mîna lui. La adăpostul feţei de masă, întinse mîna şi primi strîngerea viguroasă a unor degete femeieşti, iar atunci un nou val de căldură i se revărsă în trup.

„Ce-o să zică Shorty?” îi fulgeră deodată prin minte, pe cînd îşi retrăgea mîna. Se uită aproape cu gelozie la chipurile lui von Schroeder şi Jones şi se întrebă dacă nu cumva observaseră şi ei cît de deosebită şi încîntătoare era femeia aşezată de-a dreapta lui.

Se trezi din visare auzindai-i glasul şi îşi dădu seama că vorbea de mai multă vreme. Spunea:

— Aşa că îţi dai seama, Arizona Bill e un fel de indian alb. Iar Big Olaf e un om în stare să se ia la trîntă cu urşii, un rege al zăpezilor, un sălbatic nedomolit. E în stare să întreacă un indian cînd e vorba de un drum lung sau de înfruntarea greutăţilor şi niciodată n-a cunoscut altă viaţă decît pe aceea trăită în mijlocul sălbăticiei şi al gerurilor.

— Despre cine vorbiţi? interveni căpitanul Con- sadine de pe cealaltă latură a mesei.

— Big Olaf, răspunse Joy. Tocmai îi spuneam lui ***mister*** Bellew ce formidabil explorator e omul acela.

— Aveţi perfectă dreptate, răsună vocea puternică a căpitanului. Big Olaf e cel mai extraordinar deschizător de drumuri din regiunea Yukonuîui. Aş paria

pe el chiar şi împotriva lui Old Nick în ce priveşte lupta cu zăpezile şi călătoria pe gheţuri. În 1895 el a adus încoace corespondenţa oficială, şi a făcut isprava asta după ce doi curieri muriseră îngheţaţi pe Chilkoot, iar al treilea se înecase în apele umflate de la Thirty- Mile.

III

Smoke Bellew călătorise în voie pînă la Mono Creek, ca că nu-şi obosească prea mult cîinii înainte de cursa cea mare. În acelaşi timp se familiarizase cu fiece milă a traseului şi aşezase la locuri potrivite atelajele de schimb. Atît de mulţi concurenţi se angajaseră să participe la cursă, încît cele o sută şi zece mile erau aproape o aşezare omenească neîntreruptă. Pretutindeni se vedeau tabere pentru atelajele de schimb. Von Schroeder, care participa la cursă doar din pasiune sportivă, avea nu mai puţin de unsprezece atelaje — cîte unul pentru fiecare zece mile. Arizona Bill fusese nevoit să se mulţumească doar cu opt. Big Olaf avea şapte, şi tot atîtea avea şi Smoke. În afară de ei, mai participau la cursă încă alţi peste patruzeci de concurenţi. Chiar în acea ţară a aurului, nu era lucru obişnuit ca premiul unei curse de sănii cu cîini să se ridice la un milion de dolari. Fuseseră adunaţi cîinii din întregul ţinut. Nici un animal iute de picior şi rezistent la eforturi nu scăpase printre dinţii deşi ai pieptenului ce trecuse peste toate albiile de rîuri şi peste toate taberele, iar în cursul acestei fantastice concurenţe preţul cîinilor se dublase şi se împătrise.

Perimetrul numărul trei se afla la zece mile de vărsarea lui Mono Creek în Yukon. Restul de o sută de mile urmau să fie măsurate pe faţa îngheţată a Yukonului. Chiar pe perimetrul numărul trei se aflau cincizeci de corturi şi peste

trei sute de cîini. Vechii ţăruşi de pichetaj, însemnaţi şi înfipţi în pămînt de Cyrus Johnson cu şaizeci de zile rnai înainte, încă se mai aflau la locurile lor, şi toţi concurenţii dăduseră de nenumărate ori ocol pe marginile perimetrului, deoarece cursa cu cîini avea să fie precedată de o alergare cu piciorul pe un traseu cu obstacole. Fiecare trebuia să picheteze din nou perimetrul, ceea ce însemna că era obligat să înfigă doi ţăruşi în mijloc şi patru în colţuri şi să treacă de două ori albia înainte de a putea să pornească spre Dawson cu sania.

Mai mult decît atît, de data aceasta n-aveau să mai existe „înaintaşi”. Perimetrul n-avea să fie deschis pentru repichetarea mai înainte de clipa exactă a miezului nopţii de vineri, şi nimănui nu-i era îngăduit să înfigă picheţii pînă nu se dădea semnal că este exact miezul nopţii. Aşa hotărîse comisarul din Dawson, iar căpitanul Consadine trimisese o grupă de poliţie călare, cu misiunea de a asigura respectarea dispoziţiilor date. Se iscară discuţii cu privire la timpul socotit după soare şi la ora oficială a poliţiei, dar căpitanul trimisese ordin, stabilind că ora oficială a poliţiei trebuia respectată şi, mai mult încă, nu putea fi luată în seamă decît ora arătată de ceasul locotenentului Pollock.

Pîrtia de pe Mono urma albia netedă a rîului, dar toată lăţimea lui se reducea la două picioare şi era întocmai ca un şanţ mărginit pe ambele părţi de pereţii înalţi ai zăpezilor căzute în răstimp de mai multe luni. Toată lumea se întreba cum

avea să se desfăşoare pe un asemenea spaţiu întrecerea dintre peste patruzeci de sănii şi trei sute de cîini.

— Aoleu! se văită Shorty. Are să fie cea mai mare nebunie şi învălmăşeală care s-a pomenit vreodată. Eu nu-mi pot închipui nici o altă cale de ieşire, Smoke, în afară de lucrarea în forţă, sudoarea din gros şi dare din coate. Chiar dacă toată albia ar fi o oglindă de gheaţă, şi tot n-ar încăpea mai mult de douăsprezece sănii deodată. Uite acuma mi-a venit mie o presimţire că înainte de pornire la drum are să fie acolo o scărmăneală de mai mare dragul. Da' dacă s-o lega vreunul de noi şi-o sări la bătaie, tu trebuie să mă laşi pe mine să lucrez tare cu pumnii.

Smoke Bellew ridică din umeri şi începu să rîdă, dîndu-i de înţeles că nici nu se gîndeşte să-l ia în serios.

— Nu, nu, ascultă ce-ţi spun eu, să nu faci vreo prostie! strigă speriat tovarăşul lui. Orice ar fi să se întîmple, tu nu te-apuca să dai cu pumnul. Nu poţi mîna cîinii o sută de mile cu degetele umflate şi aşa au să fie dacă te-i apuca să-ţi propteşti pumnul în falca vreunuia.

Smoke încuviinţă dînd din cap.

— Ai dreptate, Shorty. Nu pot să risc una ca asta.

— Şi ţine minte bine, continuă Shorty, că eu trebuie să deschid calea pe astea cele dintîi zece mile, iar tu s-o laşi cît mai domol cu putinţă. Te scot eu pînă la Yukon, n-avea grijă. Pe urmă toată treaba rămîne în sarcina ta şi a cîinilor. Da' ia spune, tu ce crezi c-o fi punînd la cale Schroeder? Şi-a lăsat prima sanie la un

sfert de milă pe albie în jos, şi ca s-o vadă de departe, i-a pus un felinar verde. Da' l-am dibăcit noi la vreme. Eu nu mă iau decît după lumina roşie, totdeauna.

IV

Ziua fusese senină şi geroasă, dar o perdea de nori acoperi faţa cerului, iar noaptea veni caldă şi întunecoasă, dînd semne de ninsoare. Termometrul arăta 15° sub zero, şi o asemenea zi de iarnă e socotită în Klondike drept foarte călduroasă.

Cu cîteva minute înainte de miezul nopţii, Smoke îl lăsă pe Shorty cu cîinii la vreo cinci sute de iarzi mai jos, pe albie, şi se alătură de grupul concurenţilor de la numărul trei. Erau patruzeci şi cinci de oameni care aşteptau startul către cei o mie de mii de dolari lăsaţi de Cyrus Johnson să zacă în pietrişul îngheţat. Fiecare ducea în braţe cîte şase ţăruşi şi un mai greu de lemn şi toţi erau îmbrăcaţi în ***parkes*** de ţesătură groasă de bumbac, ca nişte bluze largi, femeieşti

Îmbrăcat într-o haină uriaşă de blană de urs, locotenentul Pollock şedea lîngă foc şi la lumina lui îşi cerceta ceasul. Mai era un minut pînă la miezul nopţii.

— Fiţi gata! strigă locotenentul ridicînd revolverul în mîna dreaptă şi urmărind cu atenţie zvîcnirile secundarului.

Patruzeci şi cinci de glugi fură date pe spate. Patruzeci şi cinci de mîini ieşiră din mănuşi şi patruzeci şi cinci de perechi de mocasini se opintiră cu încordare în zăpada bătătorită. Totodată, patruzeci şi cinci de ţăruşi se înfipseră în zăpadă şi patruzeci şi cinci de maiuri săltară în aer.

Împuşcătura trosni, şi maiurile căzură. Drepturile lui Cyrus Johnson asupra milionului încetaseră. Pentru a împiedica neînţelegerile, locotenentul Pollock insistase pe lîngă concurenţi ca mai întîi să fie înfipt ţăruşul de centru din partea din vale, apoi cel din colţul de sud-est; iar de aici înainte, de jur împrejurul perimetrului, urmînd ca ţăruşul de centru din partea din deal să fie înfipt din mers.

Smoke Bellew îşi înfipse ţăruşul şi porni mai departe în grupul celor zece din frunte. La colţuri fuseseră aprinse focuri, şi lîngă fiecare foc stătea cîte un poliţist, cu lista în mînă, şi bifa numele concurenţilor. Fiecare era obligat să-şi strige numele şi să-şi arate chipul. Nu trebuia să se întîmple ca vreo rudă sau altcineva apropiat să înfigă ţăruşii, în vreme ce adevăratul concurent s-o şi ia la drum pe albie în jos.

La primul colţ, von Schroeder îşi înfipse ţăruşul alături de al lui Smoke. Maiurile loviră în aceeaşi secundă. Pe cînd ei băteau ţăruşii, alţi oameni năvăleau din urmă cu atîta înfocare, încît stăteau unul în calea celuilalt, pricinuind îngrămădeală şi îmbrînceîi. Strecurîndu-se printre ceilalţi şi strigîndu-şi numele către poliţist, Smoke avu prilej

să-l vadă pe baron izbit cu putere de un concurent, răsturnat de pe picioare şi azvîrlit în zăpadă. Dar Smoke nu stătu să aştepte. Încă mai erau alţii înaintea lui. La lumina săracă a focului ce stătea să se stingă văzu destul de limpede spinarea uriaşă a lui Big Olaf, iar la colţul dinspre sud-vest înfipseră ţăruşii amîndoi o dată.

Nu era treabă uşoară cursa asta preliminară, cu obstacole. Hotarele perimetrului făceau la un loc a- proape o milă, şi în cea mai mare parte treceau peste un platou accidentat şi semănat cu cioturi şi acoperit de zăpadă înaltă. De jur împrejurul lui Smoke, oamenii se împiedicau şi cădeau, iar de cîteva ori el însuşi se prăbuşi înainte, ca împiedicat, proptindu-se în mîini şi în genunchi. O dată Big Olaf căzu doar la un pas în faţa lui Smoke, care fu cît pe-aci să-i cadă în spinare.

Ţăruşul din centru din partea de sus îl înfipseră la marginea malului, apoi concurenţii se năpustiră pe mal în jos, peste albia îngheţată a rîului, iar pe urmă urcară pe malul celălalt. Aici, pe cînd se căţăra cu greu în sus, o mînă se încleştă pe glezna lui Smoke şi îl smuci îndărăt. La licărirea nesigură a unui foc depărtat nu era cu putinţă să vadă cine făcuse porcăria asta. Dar Arizona Bill, care păţise la fel, se ridică în picioare, şi cu un trosnet, îşi azvîrli pumnul drept în obrazul vinovatului. Smoke Bellew văzu lovitura şi auzi trosnetul pe cînd se trudea să se ridice de jos, dar înainte de a apuca să se avînte din nou pe mal în sus, un pumn îl aruncă în zăpadă, pe jumătate năucit. Se ridică nesigur pe picioare,

văzu cine îl lovise, şi tocmai se pregătea să-i arunce pumnul în bărbie, cînd îşi aduse aminte de sfatul lui Shorty şi se opri. In clipa următoare, lovit chiar sub genunchi de trupul unui om căzut, se prăbuşi iar în zăpadă.

Toate astea nu erau însă decît un fel de mostră din ce urma să se întîmple cînd aveau să ajungă la sănii. Concurenţii se revărsau acum pe malul celălalt într-o îmbulzeală de nedeseris. Foiau pe mal, strînşi ca ciorchinii, şi tot ca nişte ciorchini erau traşi îndărăt de cei mai nerăbdători. Alte lovituri fură schimbate între concurenţi, înjurături izbucneau din piepturile gîfîi- toare ale celor care tot mai aveau suflu de risipit, iar Smoke, avînd printr-o coincidenţă curioasă în faţa ochilor chipul încîntătoarei Joy Gastell, nădăjduia că maiurile n-or să intre totuşi în joc. Trîntit la pămînt, călcat în picioare, bîjbîind prin zăpadă după ţăruşii pierduţi, izbuti în cele din urmă să se tîrască afară din îmbulzeală şi porni mai departe pe mal. Şi alţii făceau la fel, dar era un adevărat noroc pentru el că mulţi dintre concurenţi o luaseră înainte în goană către colţul din nord-vest.

Cînd cobora în goană la vale către ultimul colţ, se împiedică chiar la mijlocul drumului şi, căzînd lat pe burtă, scăpă din mînă cel din urmă ţăruş. Cinci minute bîjbîi prin întuneric pînă ce dădu de el, şi toată vremea oamenii treceau gîfîind din greu prin preajma lui. În drumul de la ultimul colţ şi pînă la albie începu să depăşească oameni pentru care cursa de o milă fusese prea mult.

Ajungînd pe albie, dădu peste o adevărată nebunie dezlănţuită. O duzină de sănii erau răsturnate şi îngrămădite unele peste altele, iar vreo sută de cîini se încăieraseră. Oamenii umblau printre ei şi încercau să-i despartă, ori izbeau în grămadă cu ciomegele. Aruncîndu-le o privire fugară, Smoke Bellew se întrebă dacă văzuse cîndva vreun desen grotesc de-al lui Doré[1] comparabil cu ce i se arătase atunci înaintea ochilor.

Gonind în josul malului şi dincolo de locul încăierării cîinilor, ajunse pe făgaşul bătătorit de sănii şi putu să înainteze cu iuţeală mult mai sporită. De aici încolo, prin intrînduri săpate în zăpada de pe marginile făgaşului, se vedeau grupuri de oameni şi sănii stînd în aşteptarea concurenţilor care încă nu se arătau. Din urmă îi ajunse în auz lătratul cîinilor dezlănţuiţi în goană turbată, şi abia avu timp să se arunce în zăpada înaltă de pe margini. O sanie trecu pe lîngă el ca o nălucă, lăsîndu-l să vadă pentru o clipă omul îngenuncheat deasupra şi care îndemna cîinii cu strigăte turbate. Abia apucase să treacă, şi se opri în loc, parcă poticnită în strigăte de bătălie. Cîinii enervaţi ai unui atelaj oprit pe margine, furioşi împotriva celor care treceau prin faţa lor, scăpaseră de sub stăpînirea păzitorului şi săriseră la bătaie.

Smoke Bellew făcu un mic ocol şi trecu înainte. Zărea felinarul verde al lui von Schroeder şi, imediat mai la vale, lumina roşie care indica propriul său atelaj.

---

[1] ***Paul-Gustave Doré*** (1833—1883) — pictor şi ilustrator francez de faimă mondială.

Cîinii lui von Schroeder erau păziţi de doi oameni cu ciomege scurte, postaţi pe marginea pîrtiei. Smoke îl auzea pe Shorty strigînd cu nerăbdare:

— Hai tare, Smoke! Hai repede, Smoke!

— Vin! Uite că vin! gîfîi el.

La lumina roşie văzu zăpada vînzolită şi bătută de picioare, iar din felul cum gîfîia tovarăşul înţelese că se bătuse cu careva. Se împletici pînă la sanie şi peste o clipă căzu peste ea. Shorty trosni din bici şi strigă:

— La drum, draci împieliţaţi! La drum!

Cîinii se opintiră în gurile de ham, şi sania zvîcni brusc înainte. Erau nişte dulăi mari — atelajul de curse al lui Hanson, alcătuit din cîini de prin părţile Golfului Hudson — şi Smoke Bellew îi alesese pentru prima etapă, adică pentru cele zece mile de pe Mono, porţiunea pieptişă din scurtătura de pe platoul de la vărsare şi cele dintîi zece mile pe Yukon.

— Cîţi sînt înainte? întrebă Smoke.

— Ţine-ţi gura şi păstrează-ţi suflarea, răspunse Shorty. Hii, împieliţaţilor! Dă-i bătaie! Dă-i bătaie!

Alerga în urma săniei, ţinîndu-se de un capăt de funie. Smoke Bellew nu-l vedea şi nu vedea nici sania pe care stătea întins cît era de lung. Docurile rămăseseră mult în urmă, iar ei sfîşiau zidul întunecimii, lăsînd frîu liber cîinilor ce se năpusteau înainte cu toate puterile. Întunecimea era aproape vîscoasă şi parcă ar fi căpătat din ce în ce mai mult consistenţa unei substanţe palpabile.

Smoke Bellew simţi cum sania se ridică pe un singur tălpig la o cotitură invizibilă, iar din faţă auzea mîrîi- tul animalelor şi înjurăturile oamenilor. Ce s-a întîm- plat atunci a rămas cunoscut drept ciocnirea dintre Barnes şi Slocum. Atelajele acestora doi au dat mai întîi unul peste celălalt, iar asupra lor s-au repezit în plină viteză cei şapte vajnici trăgători ai lui Smoke. Cîinii fiind de fapt lupi doar pe jumătate domesticiţi, încordarea din acea noapte făcuse din fiecare animal un luptător sălbatic. Iar cîinii de povară din Klondike, mînaţi fără hăţuri, nu pot fi stăpîniţi decît cu glasul, aşa că nu exista nici o cale pentru a opri îngrămădirea de sălbăticiuni înnebunite, strînse ghem între marginile înguste ale pîrtiei. Iar din urmă, sanie după sanie dădea buzna peste vîrtejul de trupuri încleştate în luptă. Oa- menii care abia izbuteau să-şi tragă animalele din învălmăşeală se vedeau copleşiţi de alte avalanşe de cîini, toţi bine hrăniţi, bine odihniţi şi gata de luptă.

— Aicea-i pe buşite, pe zvîrcolite şi pe dat năvală! urlă Shorty în urechea tovarăşului. Şi ia seama ce faci cu pumnii! Tu dă-te de ceasul morţii s-o întinzi, şi la bătaie lasă-mă pe mine!

Niciodată n-a fost în stare să-şi amintească limpede ce s-a întîmplat în următoarea jumătate de oră. În cele din urmă s-a trezit extenuat, abia mai trăgîndu-şi suflarea, cu falca zdrelită de-o lovitură de pumn, cu umărul amorţit din pricina unei izbituri de ciomag, cu sîngele cald şiroind de-a lungul unui picior din rana deschisă de colţii unui

cîine şi cu ***parka*** lipsită de amîndouă mînecile, ajunse doar nişte zdrenţe. Ca prin vis, în vreme ce bătălia îşi urma cursul puţin mai în urma lor, îi ajută lui Shorty să prindă din nou cîinii în hamuri. Unuia dintre ei, care trăgea să moară, i-au tăiat şleaurile, şi prin întuneric s-au trudit să cîrpească hamurile stricate.

— Acuma întinde-te pe sanie şi aşterne-te la drum ca suflarea vîntului, porunci Shorty.

Şi cu putere nedomolită, cîinii au gonit prin întunecime pe Mono Creek în jos, apoi pe întinderea scurtăturii şi pe urmă către Yukon. Acolo, la locul unde au dat în pîrtia cea mare de pe faţa fluviului, cineva aprinsese un foc, şi la lumina lui, Shorty şi-a luat rămas bun. Din goana săniei ce se avînta pe urma cîi- nilor şi în cercul de lumină al focului, Smoke Bellew a zărit încă una dintre acele imagini ale tărîmurilor din Nord pe care nimeni nu le mai poate uita. L-a văzut pe Shorty împleticindu-se şi căzînd neputincios în zăpadă, strigînd către tovarăşul său cuvinte de încurajare, cu un ochi învineţit şi închis cu totul, cu pumnii însîngeraţi şi zdrobiţi, cu braţul muşcat şi sfîşiat de colţii cîinilor şi înroşit de sîngele care curgea şuvoaie.

V

— Cîţi au luat-o înainte? întrebă Smoke Bellew la primul loc de schimb unde lăsă

cîinii de Hudson sleiţi de oboseală şi sări pe sania care-l aşteptase pînă atunci.

— Am numărat unsprezece! striga omul în urma lui, fiindcă Smoke se şi depărtase, zburînd în urma cîinilor porniţi la goană.

Trebuiau să-l poarte cincisprezece mile pînă la următorul loc de schimb, adică pînă la gura lui White River. Erau nouă la număr, dar alcătuiau cel mai slab dintre atelajele lui. Cele douăzeci şi cinci de mile dintre White River şi Sixty Mile le împărţise în două etape din pricina îngrămădirilor de gheţuri, şi acolo îl aşteptau două dintre cele mai bune şi mai viguroase atelaje.

Stătea întins cu tot trupul pe sanie, cu faţa în jos, şi se ţinea cu amîndouă mîinile. De cîte ori cîinii îşi mai domoleau goana, se ridica în genunchi, începea să strige la ei şi să-i îndemne, abia izbutind să se ţină cu o mînă de sanie şi cu cealaltă să mînuiască biciul. Oricît de slab era atelajul de acum, reuşi totuşi să depăşească două sănii înainte de a ajunge la White River. La gura lui White River se formase la vremea îngheţului un mare zăpor, care alcătuise un fel de stăvilar şi lăsase apa să curgă liberă la vale şi să formeze pe lungime de o jumătate de milă o pîrtie largă şi netedă. Pe întinderea aceasta netedă concurenţii aveau putinţa să treacă din fugă de pe o sanie pe alta, şi acolo, mai jos de zăpor îşi lăsaseră atelajele de schimb.

Cît trecu peste îngrămădirea de sloiuri şi pe faţa netedă a fluviului, Smoke Bellew strigă cît îl ţinu glasul:

— Billy! Billy!

Billy auzi şi dădu răspuns, iar la lumina nenumăratelor focuri de pe gheaţă Smoke văzu o sanie ţîşnind de pe margine şi venind alături de el. Cîinii aceia erau odihniţi şi i-o luară înainte. Cînd săniile se apropiară una de cealaltă, sări înspre ea, şi Billy numaidecît se rostogoli alături, pe gheaţă.

— Unde-i Big Olaf? strigă Smoke Bellew.

— În frunte! se auzi glasul lui Billy; apoi focurile rămaseră în urmă şi el din nou zbură prin zidul de întunecime.

Prin îngrămădirea de gheţuri de la locul acela de schimb — pe unde pîrtia trecea peste un haos de sloiuri aşezate pieziş şi unde Smoke se trase către partea dinainte a săniei şi, stînd chiar la spatele cîinelui rotaş, îi îndemna de zor cu o funie de şleau — depăşi trei sănii. Se întîmplaseră felurite accidente şi îi auzea pe oameni scoţînd cîinii din ham şi reparînd hamurile.

Printre îngrămădirile de la punctul următor de schimb, pe lîngă Sixty Mile, depăşi alte două atelaje. Iar acum putu să-şi dea foarte bine seama ce li se întîmplase celorlalţi; unul dintre cîinii lui îşi scrîntise un picior, nu mai putea ţine pasul cu ceilalţi şi se lăsa tîrît în ham. Înfuriaţi, cîinii de lîngă el săriră cu colţii asupra lui, iar Smoke se văzu nevoit să-i despartă folosind din plin coada grea a biciului. Cînd tăie legăturile cîinelui vătămat, auzi din urmă lătrat de cîini şi strigătele unui glas cunoscut. Era von Schroeder. Smoke Bellew strigă la el ca să evite o ciocnire, iar baronul, strigînd la cîini şi opintindu-se în cîrmă, trecu pe

la vreo zece picioare de sania lui Smoke. Totuşi, întunericul era atît de nepătruns, încît îl auzi trecînd, dar de văzut nu văzu nimic.

Pe întinderea netedă de gheaţă de dincolo de Sixty Mile, mai depăşi două sănii. Amîndouă schimbaseră chiar atunci cîinii, şi vreme de cinci minute alergară una lîngă cealaltă, iar oamenii ridicaţi în genunchi se înverşunau cu glasul şi cu biciul împotriva animalelor înnebunite. Smoke Bellew cercetase porţiunea aceea a pîrtiei, iar acum observă bradul cel mare de pe marginea albiei care se zărea nelămurit în lumina nenumăratelor focuri. Dincolo de brad se afla nu numai întunecimea, ci şi o întrerupere primejdioasă a întinderii de gheaţă netedă. Acolo, îşi aducea bine aminte, pîrtia se îngusta mult, ajungînd la lăţimea unei singure sănii, întinzîndu-se mult înainte, trase de şleau şi aduse sania, care sărea într-una, pînă aproape de cîinele rotaş. Prinse animalul de labele dindărăt şi îl trase spre el. Cu un urlet de furie, cîinele încercă să-l apuce cu colţii, dar fu tîrît înainte şi prins în hamurile care îl legau de ceilalţi. Trupul cîinelui se dovedi o frînă eficace, iar cele două sănii, alergînd tot una lîngă cealaltă, se năpustiră în întunecime către pîrtia îngustă.

Smoke Bellew auzi trosnetele şi bufniturile ciocnirii, dădu drumul cîinelui rotaş, sări la parul de cîrmă şi îndreptă atelajul către dreapta, prin zăpada afînată, unde animalele începură să se zbată cu disperare, cufundate pînă la gît. Era o treabă cumplit de grea, dar izbuti

să ocolească învălmăşeala celor două sănii şi să ajungă, dincolo de ele, pe pîrtia bine bătătorită.

VI

Pe porţiunea de dincolo de Sixty Mile urma să folosească al doilea atelaj slab, cu puţin mai de nădejde decît cel dinainte, şi cu toate că pîrtia era destul de bună, hotărîse să scurteze etapa la numai cincisprezece mile. Încă două atelaje aveau să-l ducă pînă la Dawson şi la Oficiul perimetrelor aurifere, iar pentru aceste două ultime etape îşi păstrase atelajele cele mai bune. Însuşi Charley din Sitka îl aştepta cu cei opt cîini „Malemute”, în stare să-l ducă într-o goană pe drum de douăzeci de mile iar pentru ultima parte a drumului, lungă de cincisprezece mile, păstrase chiar atelajul lui — atelajul cu care umblase toată iarna şi care îl însoţise în căutarea misteriosului Lake Surprise.

Cei doi concurenţi lăsaţi în urmă la ciocnirea de lîngă Sixty Mile nu mai izbutiră să-l ajungă, dar, pe de altă parte, nici el nu reuşi să întreacă pe vreunul dintre cei aflaţi încă în frunte. Cîinii arătau toată siguranţa, deşi le lipseau vigoarea şi iuţeala, aşa că nu era nevoie de multe îndemnuri pentru a-i sili să alerge cît puteau mai repede. Smoke n-avea nimic de făcut decît să stea întins pe burtă şi să se ţină zdravăn de sanie. Din vreme în vreme ţîşnea din

întunecime în cercul de lumină ce înconjura vîlvătaile vreunui foc, arunca o privire asupra oamenilor încotoşmănaţi în blănuri şi ramaşi de strajă lîngă cîinii înhămaţi şi gata de pornit la drum, apoi din nou se cufunda în întunecime. Milă după milă, avînd în auz doar mîrîitul şi gîfîitul cîinilor, zbura înainte. Cu mişcări aproape automate îşi păstra locul cînd sania sărea în sus ori se apleca mult pe un tălpig la curbe şi la cotituri. Unul după altul, fără rost şi fără pricină anume, trei chipuri i se arătau în cercul luminos al conştiinţei: Joy Gastell, veselă şi plină de îndrăzneală; Shorty, zdrobit şi sleit de puteri după lupta de la Mono Creek; şi John Bellew, încruntat şi băţos, ca turnat în fier, cu severitatea sa veşnic neînduplecată. Iar uneori Smoke ar fi vrut să strige cu glas mare, să înalţe un imn de necuprinsă bucurie atunci cînd îşi amintea de redacţia lui ***Billow,*** de romanul foileton cu subiect din viaţa oraşului San Francisco, pe care îl lăsase baltă, şi de toate fleacurile acelor zile pustii.

Licăririle cenuşii ale dimineţii începeau să se arate în zare pe cînd schimba cîinii obosiţi şi lua în primire pe cei opt dulăi „Malemute”. Mai uşori decît cei din

părţile Golfului Hudson, cei de-acum erau mult mai iuţi şi goneau cu mlădieri neobosite de lupi adevăraţi. Charley din Sitka îi strigă ordinea săniilor aflate în frunte. Primul era Big Olaf, al doilea, Arizona Bill, iar al treilea von Schroeder. Ei trei erau oamenii cei mai vajnici din părţile acelea. De fapt, înainte de a pleca din Dawson, Smoke Bellew auzise pe toată lumea clasîndu-i în aceeaşi ordine. În vreme ce concurenţii se întreceau pentru un milion, cel puţin jumătate din această sumă se pariase pe rezultatele cursei. Nimeni însă nu pariase pe Smoke Bellew, fiindcă, în ciuda cîtorva isprăvi binecunoscute, era încă socotit un ***chechaquo*** care mai avea multe de învăţat.

Cînd lumina zilei prinse putere, Smoke zări departe în faţă o sanie, şi peste o jumătate de oră cîinele lui înaintaş ajunse să sară chiar în urma ei. Nu-l recunoscu pe Arizona Bill decît în clipa cînd acesta întoarse capul şi îşi dădură bineţe. Era limpede că von Schroeder îl întrecuse. Pîrtia foarte bătătorită era prea strînsă între pereţii de zăpadă afinată, aşa că vreme de încă o jumătate de ceas fu silit să rămînă în urmă. Pe urmă trecură peste o îngrămădire de sloiuri, şi dincolo de ea, pe o întindere netedă, străjuită de locurile de schimb ale multor concurenţi şi acoperită cu zăpadă lucie. Ridicat în genunchi, rotind biciul pe deasupra capului şi strigînd la cîini, Smoke Bellew trecu alături de sania cealaltă. Băgă de seamă că braţul drept al lui Arizona Bill atîrna neputincios de-a lungul trupului şi îl silea astfel să mîne

cu stînga. Oricît de greu îi venea, nu mai avea nici o mînă liberă cu care să se poată ţine de sanie, şi deseori se vedea nevoit să lase biciul şi să se prindă cu stînga, ca să nu se prăvălească în zăpadă. Smoke îşi aduse aminte de încăierarea de pe malul din preajma perimetrului şi înţelese. Sfatul lui Shorty se dovedea sănătos.

— Ce ţi s-a întîmplat? îi strigă Smoke cînd începu să-l depăşească.

— Nu ştiu, îi răspunse Arizona Bill. Cred că mi-a sărit mîna din umăr, acolo, în încăierare.

Rămînea în urmă aproape pe nesimţite, deşi cînd începu să se zărescă ultimul loc de schimb, se afla la depărtare de o jumătate de milă. În faţă, strînşi unul lîngă altul, Smoke îl văzu pe Big Olaf şi pe von Schroeder. Atunci se ridică iarăşi în genunchi şi-şi porni cîinii obosiţi într-o goană cum numai un om născut cu instinctul conducerii cîinilor poate să atingă. Ajunse la un pas în urma săniei lui von Schroeder, şi în această formaţie se năpustiră cele trei sănii pe întinderea netedă de dincolo de-o îngrămădire de sloiuri, unde o mulţime de oameni stăteau cu cîinii în aşteptare. Dawson se afla la cincisprezece mile.

Von Schroeder îşi organizase cursa în etape de cîte zece mile şi schimbase cîinii cu cinci mile în urmă, iar acum avea să-i schimbe peste alte cinci. Aşa că îşi continuă drumul, lăsînd cîinii să alerge cu toată iuţeala. Big Olaf şi cu Smoke Belew făcură schimbul din goană, iar atelajele odihnite recîştigară numaidecît distanţa care îi despărţea de baron. Big Olaf îl depăşi cel dintîi, şi Smoke îl urmă imediat pe pîrtia îngustă de pe margini.

„E bine, dar nu chiar atît de bine”, îşi spuse Smoke Bellew în sinea sa, parafrazîndu-l pe Spencer.

De von Schroeder, acum lăsat în urmă, nu se temea; dar în faţă avea pe cel mai iscusit conducător de cîini de pe meleagurile acelea. A întrece un astfel de om părea ceva cu neputinţă de înfăptuit. De mai multe ori, mereu şi mereu, Smoke

îşi împinse cîinele înaintaş pînă în spatele săniei celuilalt, dar de fiecare dată Big Olaf îşi îmboldea din nou cîinii şi se depărta. Smoke Bellew se mulţumi să ţină pasul cu el şi să-l urmeze cu înverşunare. Cursa nu era încheiată pînă cînd unul dintre ei nu ajungea la potou, iar în cincisprezece mile multe se pot întîmpla.

Iar la trei mile de Dawson într-adevăr se întîmplă ceva. Spre surpriza lui Smoke Bellew, Big Olaf se

ridică pe sanie şi, cu înjurături şi lovituri de bici, se înverşuna să smulgă şi ultimul efort de care erau în stare animalele. Era un sprint ce ar fi trebuit păstrat pentru ultimele cîteva sute de iarzi şi nu început cu trei minute mai înainte de punctul final al cursei. Era o adevărată ucidere cu bună-ştiinţă a cîiniior, totuşi Smoke se ţinu pe urmele lui. Atelajul său era uluitor. Nu existau pe Yukon cîini care să fi muncit mai din greu, ori să se afle într-o mai bună condiţie fizică. În afară de asta, Smoke trudise alături de ei, mîncase şi dormise laolaltă cu ei, îl cunoştea pe fiecare în parte, cu firea şi apucăturile lui, şi se pricepea cum nu se poate mai bine să ajungă pînă la puterea lor de înţelegere şi să obţină din partea lor ultima picătură de voinţă.

Trecură pe deasupra unei mici îngrămădiri de sloiuri şi ajunseră pe pîrtia netedă de dincolo. Big Olaf se afla doar la vreo cincizeci de picioare înainte. O sanie ţîşni de pe margini şi se îndreptă direct spre el, iar atunci Smoke înţelese rostul acelui înfricoşător sprint. Big Olaf făcuse totul pentru a cîştiga o oarecare distanţă, cu gînd s-o folosească la schimbarea săniilor. Acest nou atelaj lăsat să aştepte pentru ultima porţiune a cursei, pentru porţiunea de acasă, era o surpriză anume pregătită. Nici susţinătorii lui cei mai înverşunaţi nu o cunoscuseră.

Smoke se strădui din răsputeri să-l întreacă în timpul schimbului de sănii. Smulgînd cîinilor maximum de efort, străbătu distanţa de cincizeci de picioare dintre sănii. Îndemnîndu-i într-una şi

dîndu-le frîu liber, o luă puţin pe alături şi mereu înainte, pînă ce înaintaşul lui ajunse să sară piept la piept cu rotaşul lui Big Olaf. Pe partea cealaltă, în acelaşi rînd, alerga sania de schimb. La viteza cu care alergau, Big Olaf n-avea curaj să sară din goană pe cealaltă sanie. Dacă ar fi dat greş şi ar fi căzut jos, Smoke Bellew ar fi luat avans şi cursa ar fi fost pierdută.

Big Olaf încercă din nou să treacă înainte şi îşi mîna cîinii cu o iscusinţă demnă de toată admiraţia, dar înaintaşul lui Smoke continua să alerge piept la piept cu rotaşul celuilalt. Jumătate de milă cele trei sănii au zburat şi au sărit de-a lungul pîrtiei una lîngă alta. Întinderea netedă se apropia de sfîrşit, şi atunci Big Olaf îşi încercă norodul. Cînd cele două sănii ajunseră să zboare aproape lipite, sări, şi în clipa în care atinse sania, se şi afla în genunchi şi îşi îndemna cu glasul şi cu biciul atelajul proaspăt pornit la drum. Întinderea netedă se adună într-o pîrtie îngustă, iar Big Olaf îşi azvîrli cîinii înainte şi pătrunse pe ea cu un avans de un singur iard.

„Omul nu e înfrînt pînă nu-şi recunoaşte înfrîn- gerea”, îşi spuse Smoke Bellew, şi oricît de repede ar fi mînat, Big Olaf nu izbutea să se descotorosească de el. Nici unul dintre atelajele mînate de Smoke în noaptea aceea n-ar fi putut rezista unei asemenea goane ucigătoare şi să ţină pasul cu nişte cîini odihniţi, nici unul, afară de cel de acum. Cu toate acestea, goana devenea într-adevăr ucigătoare, iar cînd se angajară în cotul cel mare ce urca priporul înspre Klondike City, simţi cum puterile cîinilor încep să slăbească. Aproape imperceptibil începeau să rămînă în urmă, şi treptat-treptat Big Olaf se depărta, pînă ce ajunse să se distanţeze cu vreo douăzeci de iarzi.

Strigăte puternice se înălţară dinspre mulţimea oamenilor din Klondike City, adunaţi pe gheaţa fluviului. În locul acela

Klondike se unea cu Yukonul, şi la o jumătate de milă mai departe, dincolo de Klondike, pe malul dinspre nord, se afla oraşul Dawson. O izbucnire şi mai asurzitoare de strigăte umplu văzduhul, iar Smoke zări o sanie ce zbura înspre el. Recunoscu numaidecît superbele animale care o trăgeau. Erau cîinii ei. Şi chiar Joy Gastell îi conducea. Gluga de blană de veveriţă care îi completa ***parka*** era dată pe spate şi-i descoperea ovalul ca de camee al chipului proiectat pe fondul bogatului păr strîns la ceafă. Îşi scosese mănuşile, şi cu mîinile goale se ţinea de sanie şi mînuia biciul.

— Sări! strigă Joy cînd înaintaşul ei începu să mîrîie la al lui Smoke.

Smoke sări pe sanie, drept la spatele fetei. Lovită de trupul lui, sania se zgudui violent, dar Joy se ridică dreaptă în genunchi, mînuind cu străşnicie biciul.

— Hii! Înainte! Hii! La goană! La goană! striga fata din răsputeri, iar cîinii scheuhau şi lătrau, stîrniţi de dorinţa şi nerăbdarea ce-i îndemna s-o ia înaintea cîiniior lui Big Olaf.

După aceea, pe cînd înaintaşul ajungea din urmă sania cealaltă şi treptat-treptat trecea alături de ea, mulţimea strînsă pe malul dinspre Dawson se dezlăn- ţui cu turbare. Şi era cu adevărat ***o mulţime,*** fiindcă oamenii îşi părăsiseră uneltele pe toate albiile din apropiere şi dăduseră buzna să vadă sfîrşitul cursei, iar finişul atît de strîns de la capătul unei piste de o sută şi zece mile îndreptăţea orice nebunie.

— Cînd ai să treci în frunte, eu am să săr jos! strigă Joy, uitîndu-se la el peste umăr.

Smoke Bellew încercă să se împotrivească.

— Şi fii atent la cotitura bruscă de la mijlocul pri- porului, îl preveni fata.

Cu fiecare cîine alergînd piept la piept lîngă cel al săniei de alături aflată la distanţă de cel mult cinci sau şase picioare, atelajele goneau pe aceeaşi linie. Folosind cu străşnicie glasul şi biciul, Big Olaf izbuti să se menţină în rînd cîteva minute. Apoi, încet, pe nesimţite, înaintaşul săniei mînată de Joy începu să treacă înainte.

— Pregăteşte-te! îi strigă fata. Peste un minut te las singur. Ia biciul.

Şi pe cînd Smoke întindea mîna ca să apuce biciul, auziră strigătul prevestitor al lui Big Olaf, dar era prea tîrziu. Cîinele înaintaş, scos din fire fiindcă se vedea întrecut, sări deodată la atac. Colţii i se înfip- seră în coastele înaintaşului înhămat la sania mînată

de Joy. Şi cele două atelaje rivale se încăierară. Săniile se năpustiră peste animalele încleştate în luptă şi se dădură peste cap. Smoke Bellew se sculă în picioare şi încercă s-o ridice şi pe Joy. Dar fata îl îm- brînci şi strigă furioasă:

— Fugi!

Pe jos, ajuns încă de pe acum la o depărtare de cincizeci de picioare, Big Olaf gonea din răsputeri ca să încheie cursa. Smoke ascultă de poruncă, iar la poalele malului dinspre Dawson se afla la un pas în urma celuilalt. Pe priporul de pe mal, însă, Big Olaf îşi încordă trupul de uriaş şi o luă înainte cu vreo douăsprezece picioare.

La cinci rînduri de case în jos pe Strada Mare se afla Oficiul perimetrelor aurifere. Pe stradă era mare îmbulzeală, de parcă lumea s-ar fi strîns să privească la o paradă. De astă dată, Smoke nu-şi mai ajunse atît de repede uriaşul rival, iar cînd îl ajunse, îi fu cu neputinţă să-l şi întreacă. Umăr la umăr alergară pe coridorul îngust dintre zidurile masive de oameni îmbrăcaţi în blănuri grele şi porniţi pe strigăte asurzitoare. Cu salturi convulsive şi disperate, cînd unul, cînd celălalt cîştigau cîte un ţol sau doi, dar numai pentru a-l pierde chiar în clipa următoare.

Dacă goana fusese ceva ucigător pentru cîini, fuga lor de acum nu era de loc altfel. Dar alergau pentru un milion de dolari şi pentru mare cinstire în ţinutul Yukonului. Singura expresie exterioară înregistrată de Smoke Bellew pe această ultimă porţiune de efort nebunesc era mirarea pricinuită de faptul

că în Klondike se afla totuşi atît de mult popor. Pînă atunci nu-i mai văzuse niciodată adunaţi laolaltă.

Îşi dădu seama că fără să vrea rămînea în urmă, iar Big Olaf i-o lua cu un pas întreg înainte. Avea impresia că inima o să-i plesnească şi în acelaşi timp nu-şi mai simţea de loc picioarele. Ştia că zboară sub el, dar nu înţelegea cum de le mai poate face să zboare, nici cum de izbuteşte să-şi încordeze şi mai mult voinţa, silindu-le să-l ducă din nou alături de uriaşul său rival.

În faţă le apăru uşa deschisă a Oficiului. Amîndoi o dată porniră într-un ultim şi inutil sprint. Nici unul nu reuşi să se distanţeze de celălalt, şi umăr la umăr se izbiră în prag, se ciocniră cu violenţă, şi în aceeaşi clipă căzură cît erau de lungi în pragul Oficiului.

Se ridicară în capul oaselor, dar erau prea sleiţi de puteri ca să se mai poată şi scula în picioare. Cu sudoarea curgîndu-i şiroaie din trup, respirînd cu gîfî- ieli spăimîntătoare şi dureroase, Big Olaf îşi făcu vînt cu mîna şi zadarnic se chinui să scoată vreo vorbă. Apoi întinse mîna într-un gest cum nu se poate mai limpede; Smoke Bellew o întinse pe-a lui, apoi şi le strînseră cu căldură.

— Aţi terminat la egalitate, auzi Smoke Bellew vorbele registratorului, dar numai ca prin vis, iar glasul i se părea foarte slab şi foarte depărtat. Tot ce pot spune e că amîndoi aţi învins. Va trebui să împărţiţi perimetrul în părţi egale. Aţi devenit asociaţi.

Amîndoi o dată ridicară şi coborîră mîinile cu degete înlănţuite, ca semn de

întărire a hotărîrii anunţate. Big Olaf încuviinţă dînd din cap cu înfocare şi bolborosi ceva încurcat. În cele din urmă izbuti să se facă înţeles:

— Măi, măi, mare afurisit de ***chechaquo*** mai eşti! fură primele lui vorbe desluşite şi intonate cu admiraţie evidentă. Nu înţeleg cum de-ai izbutit, dar ai izbutit.

Afară, mulţimea de oameni devena tot mai nerăbdătoare şi mai zgomotoasă, iar biroul gemea de lumea care se înghesuia mereu în încăpere. Smoke Bellew şi Big Olaf încercară să se ridice, şi fiecare îl ajută pe celălalt să se scoale în picioare. Smoke simţi că picioarele i-s moi şi abia îl pot susţine. Se clătină ca beat. Big Olaf se împletici spre el.

— Îmi pare rău că dulăii mei au sărit la ai tăi.

— N-ai avut ce face, răspunse Smoke gîfîind din greu. Te-am auzit cînd ne-ai dat de veste.

— Ştii… urmă Big Olaf cu ochi strălucitori de admiraţie… fata aceea… grozavă fată mai e, aşa-i?

— Grozavă fată, încuviinţă Smoke Bellew.

Cursa pentru primul loc (în original: ***The Race for Number One)*** a văzut lumina tiparului în 1911 în revista ***Cosmopolitan Magazine;*** în octombrie 1912 a fost încorporată în ciclul de povestiri intitulat ***Smoke Bellew.***

Mexicanul

Traducere de
ANGHEL GHIŢULESCU

The Bodley Head
JACK LONDON
Volume One
„The Bodley Head Ltd.”
London, 1963

I

Nimeni nu-i ştie povestea, iar membrii juntei mai puţin decît oricine. Pentru ei, el era „Prichinde- lul-Misterios” sau „Marele-Patriot”, care, în felul lui, activa tot atît de mult ca şi ceilalţi pentru revoluţia mexicană ce se pregătea. Dar nu se grăbeau să recunoască lucrul acesta, pentru că nimănui din juntă nu-i era drag. În ziua cînd, pentru prima oară, trecuse pragul sediului ticsit de oameni febrili, toţi fuseseră convinşi că e un spion, că e una din uneltele plătite de serviciul de spionaj al lui Diaz[1]. Prea mulţi tovarăşi lîncezeau în închisori civile şi militare, risipite pe întinsul Statelor Unite. Şi mulţi alţii, cu cătuşe la mîini, erau trecuţi peste graniţă, pentru a fi puşi la zid şi împuşcaţi.

La prima vedere, băiatul nu le făcuse o impresie bună. Un adolescent ce nu părea să aibă mai mult de 18 ani şi prea firav pentru vîrsta lui. Le spusese că se numeşte Felipe Rivera şi că vrea să

---

[1] ***Porfirio Diaz*** (1830—1915), general mexican, de origine indiană; a pus mîna pe preşedinţia ţării sale în 1876, şi de atunci şi pînă în 1911 a exercitat o dictatură sîngeroasă asupra Mexicului, reprimînd orice încercare de opoziţie a maselor populare.

lucreze pentru revoluţie. Atîta tot — nici un cuvînt de prisos, nici o altă explicaţie. Apoi rămase în aşteptare, fără un zîmbet pe buze, fără pic de căldură în priviri. Vlăjganul de Paolino Vera, „Repezitul”, simţi că-l trece un fior. Se petrecea un lucru neplăcut, groaznic, de neînţeles. Ochii negri ai băiatului aveau ceva veninos, ceva de şarpe: ardeau ca un foc îngheţat, dar desluşeai în ei o adîncă şi nemărginită amărăciune. Fulgerul privirii lui trecu de pe chipurile conspiratorilor spre micuţa doamnă Sethby, care bătea de zor la maşina de scris, şi se opri o clipă asupra ochilor ei, căci femeia tocmai îşi ridicase privirea de pe hîrtie. Simţi şi ea fiorul acela nelămurit şi rămase încremenită. A trebuit să citească cîteva cuvinte dinainte ca să-şi amintească sensul frazei şi să poată continua scrisoarea pe care o dactilografia.

Paolino Vera se uită nedumerit la Arrellano şi la Ramos, care, la rîndul lor, se uitară nedumeriţi la el şi la toţi ceilalţi. În ochii lor se citea nehotărîre, îndoială. Băiatul ăsta uscăţiv reprezenta Necunoscutul şi încorpora toate primejdiile Necunoscutului. Nu semăna cîtuşi de puţin cu obişnuiţii revoluţionari cinstiţi, a căror ură adîncă împotriva lui Diaz şi a tiraniei lui nu era, la urma urmei, altceva decît ura unor patrioţi cinstiţi şi obişnuiţi. Aici era vorba de cu totul altceva; dar nu-şi dădeau seama ce anume. Vera, Repezitul, ca unul care reacţiona întotdeauna mai repede decît toţi, îi spuse cu răceală:

— Foarte bine. Zici că vrei să lucrezi pentru revoluţie. Scoate haina şi agaţ-o

aici. Am să-ţi arăt, vino cu mine, unde sînt găleţile şi cîrpele. Duşumeaua e murdară. Mai întîi ai să faci duşumelele aici şi în celelalte încăperi. Scuipătoarele trebuie curăţate. Apoi sînt de spălat ferestrele.

— Asta-i pentru revoluţie? întrebă băiatul.

— Da, pentru revoluţie, răspunse Vera.

Rivera se uită bănuitor la ei, apoi îşi scoase haina.

— Bine, spuse el.

Şi nimic mai mult. Zi de zi veni la munca ce i se încredinţase: frecat, curăţat, spălat. Scotea cenuşa din sobe, aducea cărbuni şi surcele şi aprindea focurile mai înainte ca cel mai zelos dintre ei să fi venit la birou.

— Pot să dorm aici? întrebă el odată.

Aha! Asta era! începea să se vadă mina lui Diaz! A dormi în sediul juntei însemna a putea pune mîna pe secretele ei, pe listele de oameni, pe adresele tovarăşilor aflaţi dincolo, pe pămînt mexican. Fu refuzat, şi Rivera nu mai pomeni niciodată de acest lucru. Nimeni nu ştia unde doarme băiatul, cînd şi ce mănîncă. Odată, Arrellano îi oferi doi dolari. Rivera clătină din cap în semn că nu primeşte. Cînd Vera încercă să-l convingă să primească banii, băiatul răspunse:

— Lucrez pentru revoluţie.

E nevoie de bani mulţi pentru a organiza o revoluţie în zilele noastre, şi junta ducea mereu lipsă de bani. Membrii ei răbdau de foame şi munceau pe brînci, şi nici cea mai lungă zi nu era destul de lungă pentru ei; şi nu o dată s-a întîmplat să li se pară că succesul sau insuccesul

revoluţiei ar depinde de cîţiva dolari. Într-un rînd, cînd chiria sediului nu fusese plătită de două luni, şi proprietarul îi ameninţa cu evacuarea, Felipe Rivera, băiatul de serviciu, îmbrăcat în straie ponosite, puse şaizeci de dolari în monede de aur pe biroul doamnei May Sethby. De atunci se mai iviră şi alte prilejuri asemănătoare. Trei sute de scrisori, bătute la maşina de scris veşnic aglomerată (cereri de ajutor, apeluri adresate sindicatelor de a sprijini mişcarea, rugăminţi adresate directorilor de ziare de a prezenta lucrurile în mod imparţial, proteste împotriva măsurilor arbitrare luate împotriva revoluţionarilor de tribunalele din Statele Unite), zăceau pe mese, aşteptînd să fie francate. Ceasul lui Vera — ceasul lui de aur, cu lucrătura veche, pe care-l avea de la taică-său — fusese sacrificat. Inelul simplu de aur de pe inelarul doamnei May Sethby fusese sacrificat şi el. Situaţia era disperată. Ramos şi Arrellano îşi răsuceau deznădăjduiţi mustăţile lungi. Scrisorile trebuiau expediate, şi oficiul poştal nu vindea timbre pe credit. Aflînd cum stăteau lucrurile, Rivera îşi luă pălăria şi plecă. Cînd se înapoie, puse pe biroul doamnei May Sethby o mie de mărci de cîte doi cenţi.

— Mă întreb dacă nu cumva or fi cumpărate cu aurul blestemat al lui Diaz! spuse Vera tovarăşilor săi.

Aceştia ridicară din sprîncene fără a-i da răspuns; nu ştiau ce să creadă. Iar Felipe Rivera, devenit măturător de dragul revoluţiei, a continuat să pună,

cînd se ivea prilejul, aur şi argint la dispoziţia juntei.

Şi, totuşi, nu se puteau obişnui să-l vadă cu ochi buni. Nu-l cunoşteau. Felul lui de a fi se deosebea de-al lor. Nu le făcea confidenţe. Şi, cu toate că nu era decît un băieţandru, nu îndrăzneau niciodată să-l descoasă.

— Poate că-i un suflet mare şi singuratic. Nu ştiu ce să zic, nu ştiu, zău, spunea Arrellano, descumpănit.

— Parcă n-ar fi om, răspundea Ramos.

— Sufletul îi e veştejit, spunea May Sethby. Nu mai ştie ce e lumina şi zîmbetul. Parcă ar fi mort, şi totuşi e îngrozitor de viu.

— Omul ăsta a trecut prin chinurile iadului, îşi dădea cu părerea Vera. Numai un om trecut prin chinurile iadului poate arăta ca el, şi e doar un băieţandru!

Şi, totuşi, nu-l vedeau cu ochi buni. Nu vorbea cu nimeni, nu întreba nimic, nu-şi spunea niciodată părerea. Stătea şi asculta, cu chipul împietrit, ca un obiect neînsufleţit; numai în ochi i se aprindea o flacără rece cînd discuţiile lor despre revoluţie răsunau pline de însufleţire şi căldură. Ochii lui treceau pe rînd de la un chip la altul, de la un vorbitor la altul, ca nişte burghie de gheaţă incandescentă, care intimidau, tulburau.

— Nu-i spion, îi spuse Vera colegei lui, May Sethby. E un patriot, ţine minte ce-ţi spun, un patriot mai mare decît noi toţi. Îmi dau bine seama de asta, o simt, mi-o spune şi inima, mi-o spune şi mintea. Dar de cunoscut, nu-l cunosc de loc.

— Are o fire violentă, obiectă May Sethby.

— Ştiu, răspunse Vera, înfiorîndu-se. M-a privit şi pe mine cu ochii ăia ai lui, care nu iubesc, ci ameninţă, fioroşi, ca ai tigrului sălbatic. Îmi dau sema că

de s-ar întîmpla să trădez cauza revoluţionară, ăsta m-ar ucide. N-are inimă. Este neîndurător ca oţelul ascuţit şi rece ca gheaţa. Este aidoma luminii lunii pe o noapte geroasă, cînd omul moare degerat pe creasta singuratică a vreunui munte. Nu mi-e teamă de Diaz şi de toţi ucigaşii în slujba lui, dar de băiatul ăsta mi-e teamă. Crede-mă, nu mint: mi-e teamă. Pare că este însăşi răsuflarea morţii.

Totuşi, Vera îşi convinse tovarăşii să-i dea o primă dovadă de încredere lui Rivera. Legătura dintre Los Angeles şi California de Jos fusese pierdută. Trei tovarăşi fuseseră prinşi, puşi să-şi sape singuri groapa şi împuşcaţi. Alţi doi fuseseră arestaţi la Los Angeles de autorităţile Statelor Unite. Juan Alvarado, comandantul armatei federale, era un monstru. Le zădărnicea toate planurile. Nu mai puteau intra acum în legătură nici cu revoluţionarii vechi şi nici cu cei noi din California de Jos.

Tînărul Rivera fu trimis în sud cu instrucţiuni. La întoarcerea lui, legătura fusese restabilită; cît despre Juan Alvarado, murise. Fusese găsit în pat cu un pumnal înfipt în piept. Asta depăşea instrucţiunile date lui Rivera, dar membrii juntei fuseseră înştiinţaţi despre toate mişcările lui. Ei nu-i puseră nici o întrebare, nimic. El nu le spuse nimic. Dar se uitară unii la alţii şi făcură presupuneri.

— V-am spus eu, începu Vera. Diaz ar trebui să se teamă de acest tînăr mai mult decît de oricine. E neînduplecat. Este însăşi mîna Domnului.

Firea lui violentă, pomenită de doamna Sethby şi bănuită de toţi ceilalţi, fu dată în vileag prin diferite semne fizice. Rivera apărea ba cu buza zdrelită, ba cu obrazul învineţit, sau cu o ureche umflată. Era limpede că se încăiera cu cineva în acea lume străină lor, unde mînca şi locuia, unde îşi cîştiga existenţa, ducînd o viaţă ce le era necunoscută. De la o vreme, băiatul fu pus să lucreze la zeţărie pentru mica foaie revoluţionară pe care o publicau săptămînal. În unele zile nu

putea să culeagă nici un rînd din pricină că articulaţiile mîinii îi erau umflate, că degetele îi erau rănite sau din pricină că un braţ sau altul îi atîrna moale de-a lungul trupului, în timp ce pe faţă avea întipărită o expresie de nespusă durere.

— Un zvăpăiat, spuse Arrellano.

— Un client al tavernelor, întări Ramos.

— Dar de unde o fi făcînd rost de bani? întrebă Vera într-o zi. Am aflat chiar acum că a plătit factura pentru hîrtia de tipar — o sută patruzeci de dolari.

— Toate astea trebuie să aibă o legătură cu absenţele lui, spuse May Sethby. Niciodată nu spune un- de-şi petrece vremea.

— Ar trebui să punem pe cineva să-l spioneze, propuse Ramos.

— N-aş vrea să fiu eu spionul acela, spuse Vera. Mă tem că nu m-aţi mai vedea niciodată, decît poate la înmormîntare. E groaznic de pătimaş. Nici Dumnezeu n-ar putea să-l facă să treacă peste ce şi-a pus în gînd.

— În faţa lui mă simt ca un copil, mărturisi Ramos.

— În ochii mei pare că este însăşi întruchiparea forţei, fiara primitivă, lupul sălbatic, şarpele care muş- că neîndurător, miriapodul veninos, zise Arrellano.

— E revoluţia în carne şi oase, adăugă Vera. E flacăra şi spiritul revoluţiei, glasul aprig al răzbunării, care nu scoate nici un sunet, ci ucide fără zgomot. E un arhanghel al pierzaniei, plutind nesimţit în orele tîrzii ale nopţii.

— Îmi vine să plîng cînd mă gîndesc la el, spuse May Sethby. N-are pe nimeni.

Urăşte pe toată lumea. Pe noi ne tolerează pentru că mergem pe drumul dorit de el. E singur... singur de tot.

Glasul i se curmă într-un suspin, iar ochii i se împăienjeniră.

Unde şi cum îşi petrecea timpul Rivera constituia într-adevăr un mister. Uneori nu-l vedeau cîte o săp- tămînă întreagă. Într-un rînd a lipsit o lună. De fiecare dată, la întoarcere, fără să scoată o vorbă, punea cîteva monede de aur pe masa doamnei Sethby. Rămînea apoi zile şi săptămîni în şir, lucrînd alături de membrii juntei. Şi iarăşi, în anumite perioade, dispărea fără veste în fiecare zi, de dimineaţă şi pînă seara. În asemenea cazuri, venea însă dis-de-dimineaţă şi pleca noaptea tîrziu. Arrellano îl găsise la miezul nopţii în tipografie, culegînd, cu mîinile umflate sau cu o buză zdrelită, care mai sîngera.

II

Se apropia momentul hotărîtor. Depindea de juntă dacă avea să fie revoluţie sau nu, iar junta se afla la ananghie. Nevoia de bani era mai mare ca oricînd, şi banii se obţineau tot mai greu. Patrioţii dăduseră ultima leţcaie şi, acum nu mai aveau ce da. Muncitorii care lucrau la întreţinerea liniilor ferate — peoni fugiţi din Mexico — dădeau jumătaie din salariile lor de mizerie. Dar nu ajungea atît. Munca lor fără preget de ani de zile, activitatea lor conspirativă de

subminare începeau să dea roade. Venise momentul. Soarta revoluţiei era în cumpănă. Încă un brînci, încă un ultim efort eroic, şi balanţa va înclina în favoarea revoluţiei. Cunoşteau bine Mexicul. O dată pornită, revoluţia se va extinde singură. Şi atunci tot aparatul lui Diaz se va prăbuşi ca un castel din cărţi de joc. Oamenii de la graniţă erau gata la răscoală. Un yankeu, cu vreo sută de membri ai I.W.W.[1]-ului, nu aştepta decît un cuvînt pentru a trece graniţa şi a cuceri Cali-
fornia de Jos. Dar avea nevoie de arme. Şi de la o coastă la cealaltă a continentului, junta era în legătură cu fel de fel de oameni care aveau nevoie de arme — aventurieri, mercenari, bandiţi, sindicalişti americani nemulţumiţi, socialişti, anarhişti, mardeiaşi, mexicani exilaţi, peoni fugiţi din robie, mineri care fuseseră biciuiţi în ţarcurile rezervaţiilor de la Coeur D'Alene şi din Colorado, care ardeau de dorinţa de a se răzbuna — toţi dezrădăcinaţii şi turbaţii acestei lumi moderne, nebunesc de complicată. „Arme şi muniţie, muniţie şi arme!" acesta era strigătul lor necurmat şi etern.

Nu era de ajuns să împingi peste graniţă această masă pestriţă de golani

---

[1] ***I.W.W.*** — iniţialele organizaţiei muncitoreşti americane „Industrial Workers of the World" („Muncitorii industriali ai lumii"); întemeiată de Eugene Debs în 1905, ***I.W.W.***-ul a luptat împotriva politicii de colaborare cu clasele exploatatoare şi a exercitat o certă influenţă asupra vieţii politice a S. U. A. în primele două decenii ale secolului nostru.

setoşi de răzbunare pentru ca revoluţia să înceapă. Vămile şi porturile din nord aveau să fie cucerite. Diaz nu va rezista. Nu va îndrăzni să arunce împotriva lor grosul armatei, căci trebuia să reziste în sud. Dar în ciuda acestor măsuri, vîlvătaia se va întinde şi în sud. Poporul se va răs- cula. Apărările oraşelor vor fi zdrobite una după alta. Statele se vor prăbuşi unul după altul. Şi, în cele din urmă, armatele victorioase ale revoluţiei vor lua cu asalt din toate părţile însuşi Mexico, ultima citadelă a lui Diaz.

Dar de unde să ia bani? Membrii juntei dispuneau de oameni nerăbdători şi porniţi, capabili să folosească armele. Cunoşteau şi pe cei care le puteau vinde şi transporta. Dar resursele juntei fuseseră secătuite pentru a împinge revoluţia pînă aici. Fusese cheltuit pînă şi ultimul dolar. Patrioţii muritori de foame fuseseră storşi şi de ultima para — tot ceea ce mai puteau ei să dea — iar soarta revoluţiei mai era în cumpănă. Arme şi muniţii! Batalioanele de zdrenţăroşi trebuiau înarmate. Dar cum? Ramos îşi amintea cu tristeţe de pămînturile lui confiscate, Arrellano regreta că fusese mînă spartă în tinereţe, iar May Sethby se întreba:

oare n-ar fi fost alta situaţia dacă membrii juntei s-ar fi arătat mai economi în trecut?

— Cînd te gîndeşti că libertatea Mexicoului depinde de cîteva mii de dolari nenorociţi! exclamă Paolino Vera.

Pe chipurile tuturor se citea deznădejdea. Jose Amarillo, ultima lor speranţă, care li se alăturase recent şi le făgăduise bani, fusese arestat la ***hacienda***[1] lui din Chihuahua[2], pus cu spatele la zidul staulului şi împuşcat. Tocmai aflaseră vestea.

Rivera, care, în genunchi, freca duşumeaua, se opri, cu braţele goale împroşcate cu zoaie, şi înălţă privirea.

— Cinci mii ar ajunge? întrebă el.

Uluiţi, se uitară unii la alţii. Vera înghiţi în sec şi făcu semn din cap că da. Nu era în stare să vorbească, dar simţi pe loc că avea mari speranţe.

— Comandă armele! spuse Rivera. Iar apoi urmă cel mai lung şir de cuvinte pe care-l auziseră pînă atunci din gura lui: Nu-i timp de pierdut. Pînă-n trei săptămîni vă aduc cele cinci mii de dolari. E bine aşa. Se mai încălzeşte vremea pentru cei ce luptă. E tot ce pot face.

Vera nu îndrăznea să spere. Era ceva de necrezut. Prea multe nădejdi scumpe fuseseră spulberate de cînd lucra pentru revoluţie! Avea încredere în vorbele acestui băietan, devenit măturător în

[1] ***Hacienda*** — domeniu de mari proporţii în America Latină.

[2] ***Chihuahua*** — în nord-vestul Mexicului.

numele revoluţiei, şi totuşi nu îndrăznea să creadă.

— Eşti nebun! îi spuse.

— În trei săptămîni ai banii, răspunse Rivera. Comandă armele!

Se ridică, dădu jos mînecile suflecate ale cămăşii şi îmbrăcă haina.

— Comandă armele! repetă băiatul. Eu am plecat.

III

După multă tevatură şi alergătură, nenumărate ciorovăieli şi convorbiri telefonice, în biroul lui Kelly s-a ţinut o şedinţă de noapte. Kelly era foarte ocupat; dar avusese un ghinion. Îl adusese pe Danny Ward tocmai de la New York, aranjase un meci de box între el şi Billy Carthey. Acesta avea să aibă loc peste trei săptămîni, şi de două zile, Carthey zăcea la pat, grav rănit, şi acest fapt era ascuns cu grijă de reporterii sportivi. Şi nu se găsea nimeni ca să-l înlocuiască. Kelly telegrafiase tuturor boxerilor de categorie uşoară din răsăritul Statelor Unite, dar toţi aveau angajamente şi contracte. Şi iată că acum speranţele reînviaseră, deşi slab de tot.

— Mare curaj ai, îi spuse Kelly lui Rivera imediat după ce-i aruncă o privire.

Ochii lui Rivera erau plini de ură, dar trăsăturile feţei îi rămaseră neclintite.

— Îl pot învinge pe Ward! atîta spuse.

— De unde ştii? L-ai văzut vreodată boxînd?

Rivera clătină din cap.

— Te poate doborî cu o singură mînă chiar şi legat la ochi, urmă Kelly.

Rivera dădu din umeri.

— Altceva n-ai de spus? rînji impresarul.

— Îl pot învinge!

— Cu cine ai mai boxat? interveni Michael Kelly.

Michael era fratele impresarului şi conducea biroul de pariuri „Yellowstone”,

unde cîştiga bani frumoşi de pe urma meciurilor de box.

Rivera îi aruncă o privire fină, glacială.

Secretarul impresarului, un băiat cu alură sportivă, chicoti zgomotos.

— Bine, spuse Kelly, întrerupînd tăcerea încordată care urmase. Mi se pare că-l cunoşti pe Roberts? Ar fi trebuit să fie aici. L-am chemat. Ia loc şi aşteaptă, deşi, după impresia mea, n-ai nici cea mai mică şansă. Nu pot să păcălesc publicul oferindu-i un meci nedisputat. Nu uita că fotoliile se vînd cu cincisprezece dolari locul.

Cînd sosi Roberts, băgară de seamă că era cam ameţit. Era un individ deşirat şi sfrijit, măsurat la vorbă şi cu un mers tacticos.

Kelly intră de-a dreptul în subiect:

— Uite ce, Roberts, te-ai lăudat că l-ai descoperit pe prichindelul ăsta de mexican. Ştii că Billy Carthey şi-a rupt mîna. Şi stîrpitura asta laşă are îndrăzneala să-mi spună că-i gata să boxeze în locul lui Carthey. Ce părere ai?

— E-n ordine, Kelly! răspunse Roberts, tărăgănat. E în stare să facă un meci bun.

— Mai te pomeneşti c-ai să-mi spui c-o să-l bată şi pe Ward!

Roberts rămase pe gînduri.

— Nu, asta n-am să spun. Ward are un pumn de fier şi e un as al ringului. Dar n-o să dispună chiar aşa uşor de Rivera. Îl cunosc pe Rivera. Nimeni n-a reuşit să-l scoată din fire. E cel mai calm om pe care l-am văzut. E un boxer straşnic. Poate să-şi doboare adversarul din orice poziţie.

— Lasă la o parte fleacurile. Boxează spectaculos? Ai antrenat boxeri toată viaţa, şi-mi scot pălăria în faţa părerii tale. Dar poate oferi spectatorilor ceva care să merite banii daţi?

— Cu siguranţă, şi, mai mult decît asta, are să-i dea de furcă lui Ward. Voi nu-l cunoaşteţi pe băiatul ăsta, dar eu îl cunosc. Eu l-am descoperit. Nu-l impresionează nimic. E un diavol. Un vrăjitor, crede-mă. O să se convingă şi Ward că avem şi noi, cei de pe aici, ceva talente, iar voi o să căscaţi ochii mari. Nu spun c-o să-l bată pe Ward, dar o să se comporte în aşa fel încît o să vă convingeţi cu toţii că e o tînără speranţă a boxului.

— În ordine! răspunse Kelly. Apoi, adresîndu-se secretarului: Cheamă-l la telefon pe Ward şi pofteşte-l
încoace. I-am spus că o să-l chem dacă vot socoti că merită osteneala. S-a dus peste drum la „Yellowstone”, ca să-l mai vadă lumea şi să-şi facă reclamă. Întorcîn- du-se către Roberts, Kelly îl întrebă: Iei un păhărel?

Roberts sorbi încet şi începu să povestească:

— Pînă acum nu ţi-am spus cum l-am descoperit pe sucitul ăsta. Sînt vreo doi ani de cînd s-a pripăşit pe-aici. Cînd îl antrenam pe Prayne pentru meciul cu Delaney. Prayne e afurisit. Loveşte fără cruţare, aşa că numai cu greu găseam vreun băiat care să accepte să-i fie partener la antrenament. Îl observasem pe mexicanul ăsta flămînd dînd tîrcoale sălii şi mă găseam într-o situaţie disperată. Aşa că l-am chemat, i-am îmbrăcat mînuşile şi l-am împins pe ring.

Băiatul era rezistent, dar tare slăbit şi nu cunoştea nici prima literă din alfabetul boxului. Prayne l-a tocat mărunt. S-a ţinut bine două reprize, apoi a leşinat. Era lihnit de foame, atîta tot. Făcut zob? Era de nerecunoscut. I-am dat o jumătate de dolar şi o masă bună. Să-l fi văzut cum înfuleca. Nu băgase nimic în gură de nu ştiu cîte zile. „Ăsta n-are să se mai arate”, mi-am zis. Dar a doua zi şi-a făcut din nou apariţia, ţeapăn şi plin de vînătăi, gata să lupte din nou pentru o jumătate de dolar şi o masă bună. Făcea progrese din zi în zi. Era un boxer înnăscut şi neînchipuit de rezistent. Omul ăsta n-are inimă. E un sloi de gheaţă. Şi, de cînd îl cunosc, nu l-am auzit spunînd zece vorbe în şir. Îşi face treaba ce i se cere, şi cu asta, basta.

— L-am văzut şi eu, interveni secretarul. Lucrează de mult pentru dumneata.

— A fost partenerul de antrenament al tuturor marilor boxeri de categorie uşoară, răspunse Roberts. Şi a învăţat de la toţi. Pe cîţiva dintre ei ar fi putut să-i bată, dar nu-l interesa aşa ceva. Sînt sigur că niciodată nu i-a plăcut boxul. Asta reiese din comportarea lui.

— Totuşi, în ultimele luni a boxat la cîteva mici cluburi sportive, spuse Kelly.

— Aşa e. Nu ştiu ce l-a apucat că, deodată, boxul a început să-l intereseze. S-a dezlănţuit aşa, deodată, şi i-a măturat pe toţi boxerii de greutatea lui din localitate. Părea că vrea să cîştige parale, şi a cîştigat ceva, deşi asta nu se vede după felul cum se-mbracă. E un om ciudat. Nimeni nu ştie cu ce se ocupă. Nimeni nu ştie cum îşi petrece timpul. Chiar cînd vine pe aici, dispare imediat ce-şi isprăveşte treaba. Cîteodată nu se arată săptămîni de-a rîndul. Şi nu ascultă de nici un sfat. Omul ăsta ar fi o comoară pentru ăla care ar consimţi să-l ia ca manager, numai că nici nu se gîndeşte la aşa ceva. Cînd o să ajungeţi la stabilirea condiţiilor, să bagi de seamă cum ţine morţiş să capete bani gheaţă.

În clipa aceea sosi Danny Ward. Ştraşnic alai! Însoţit de managerul şi de antrenorul său, boxerul apăru într-o explozie de veselie, plin de vervă, cu inima deschisă, cuceritor. Împărţi salutări în dreapta şi-n stînga, strecurînd ici o glumă, colo o replică şi zîmbind sau rîzînd în hohote. Ăsta era felul lui de a fi, dar se şi prefăcea. Era un actor bun şi descoperise că voioşia era o însuşire de preţ pentru a-şi face drum în viaţă. Dar sub această voioşie se ascundea calculatul şi tenacele boxer şi om de afaceri. Restul era o mască. Cei care îl cunoşteau sau avuseseră de-a face cu el spuneau că atunci cînd era vorba de problemele esenţiale, vedeai că e în stare de orice pentru a-şi ajunge scopul. Participa la toate discuţiile de afaceri şi chiar se spunea că managerul lui era o marionetă,

a cărei unică misiune era doar de a-i servi lui Danny drept purtător de cuvînt.

Felul de a fi al lui Rivera era cu totul altul, în vinele lui curgea sînge indian, amestecat cu sînge spaniol. Stătea retras într-un colţ, tăcut şi nemişcat; numai ochii lui negri se opreau cînd asupra unuia, cînd asupra altuia, observînd totul.

— Va să zică, ăsta-i flăcăul! spuse Danny, cîntă- rindu-l dintr-o privire pe adversarul ce i se propunea. Salutare, amice!

În ochii lui Rivera se aprinse un licăr veninos, dar nu răspunse. Nu putea să-i sufere pe ***gringos***[1] în general, dar împotriva acestui ***gringo,*** în special, simţi dintr-o dată o ură violentă, neobişnuită chiar şi pentru el.

— Doamne, Dumnezeule! glumi Ward, adresîndui-se impresarului. Sper că n-o să mă puneţi să boxez cu un surdomut. Apoi cînd hohotele de rîs conteniră, urmă: Mare secetă trebuie să fie la Los Angeles dacă asta-i cel mai bun pe care l-aţi găsit. De la ce grădiniţă de copii l-aţi adus?

— E un băieţaş destul de bun, crede-mă, Danny, sări Roberts. N-o să-i vii de hac chiar atît de uşor.

— Mai bine de jumătate din bilete s-au şi vîndut, interveni Kelly. Trebuie să-l accepţi, Danny. Am făcut tot ce-am putut.

Danny se uită din nou dispreţuitor la Rivera şi oftă:

---

[1] ***Gringos*** — poreclă dispreţuitoare dată de locuitorii Americii Latine anglo-saxonilor şi îndeosebi nord-americanilor.

— O să trebuiască să-l menajez cam mult; numai să reziste.

Roberts zîmbi.

— Să fii atent, interveni managerul lui Danny. Nu se cade să dormi pe cea ureche cînd ai în faţă un începător care atît aşteaptă să plaseze o lovitură.

— Fii pe pace, o să fiu atent, zîmbi Danny. O să-l iau în primire de la început şi n-o să-l mai slăbesc, spre satisfacţia publicului meu drag. Ce zici de cincisprezece reprize, Kelly? Iar în ultimele clipe, la podea!

— Asta ar fi foarte bine, i se răspunse. Cu condiţia să dai impresia că lupţi cu adevărat.

— Să trecem acum la afaceri. Danny se opri şi făcu o socoteală: Primim, fireşte, şaizeci şi cinci la sută din încasări, cum eram înţeleşi pentru meciul cu Carthey. Dar între noi împărţeala va fi alta. Aş accepta optzeci la sută. Apoi adresîndu-se managerului său: E bine?

Managerul încuviinţă dînd din cap.

— Ei, tu! îţi convine? îl întrebă Kelly pe Rivera.

Rivera clătină din cap.

— Uite cum e, îi explică Kelly. Partea voastră va fi de şaizeci şi cinci la sută din reţetă. Eşti o dublură şi un necunoscut. Această sumă o împărţiţi tu şi cu Danny, douăzeci la sută tu, iar optzeci, Danny. E cît se poate de echitabil, nu-i aşa, Roberts?

— E foarte echitabil, încuviinţă Roberts, Ştii, Rivera, tu încă nu ţi-ai făcut un nume...

— Cam cît o să reprezinte şaizeci şi cinci la sută din încasări? întrebă Rivera.

— Hm... poate cinci mii; s-ar putea chiar să se urce la opt mii, interveni Danny. Cam aşa ceva. Partea ta o să se ridice la vreo mie sau o mie şase sute. Pentru banii ăştia merită să mănînci bătaie de la un tip celebru ca mine. Ei, ce zici?

Atunci Rivera rosti cu hotărîre o frază care le tăie la toţi respiraţia:

— Cîştigătorul să ia toţi banii!

Urmă o tăcere de mormînt.

— Asta-i ca şi cum un copil ţi-ar oferi o acadea! replică managerul.

Danny însă clătină din cap.

— Practic meseria de prea multă vreme, explică el. Nu nutresc suspiciuni în legătură cu arbitrul sau cu vreuna dintre persoanele de faţă. Nici nu vreau să spun nimic despre ***book-maker***-i şi despre aranjamentele ce se mai fac. Ceea ce spun este că pentru un boxer ca mine propunerea asta nu-i de loc strălucită. Nu-mi place să risc. Nu se ştie niciodată. S-ar putea să-mi scrîntesc un braţ, nu-i aşa? S-ar mai putea careva să-mi administreze pe ascuns vreo substanţă moleşitoare. Clătină solemn din cap şi urmă: Fie că pierd, fie că ies victorios, partea mea rămîne optzeci la sută. Ei, ce zici, mexicanule?

Rivera clătină din cap.

Danny izbucni. Ajunsese la problema esenţială.

— Ascultă, javră împuţită! Îmi vine săţi crăp capul de pe acum!

Roberts se sculă încet şi se aşeză între ei.

— Cîştigătorul ia tot! repetă Rivera, morocănos.

— De ce te încăpăţînezi? întrebă Danny.

— Pentru că pot să te bat! îi aruncă în obraz băiatul.

Danny dădu să-şi scoată pardesiul. Dar, după cum ştia prea bine managerul său, gestul nu era decît joc de scenă. Pardesiul rămase pe el, şi Danny se lăsă îmbunat de cei de faţă. Toţi erau de partea lui. Rivera rămase izolat.

— Ascultă, nătărăule! i se adresă Kelly lui Rivera. Nici nu contezi. Ştim că în ultimele cîteva luni ai învins cîţiva boxeri locali de mîna a treia. Dar Danny e un boxer de clasă. Viitorul meci îl va susţine pentru campionat. Tu eşti un necunoscut. Dincolo de barierele Los Angelesului n-a auzit nimeni de tine.

— Au să audă ei după acest meci! răspunse Rivera, dînd din umeri.

— Nu cumva chiar crezi că o să mă baţi? întrebă Danny.

Rivera dădu din cap, afirmativ.

— Ascultă, vino-ţi în fire, se rugă Kelly. Gîn- deşte-te ce reclamă îţi faci.

— Vreau banii! răspunse Rivera.

— Dar pe mine n-ai să mă poţi învinge nici peste o mie de ani! îl asigură Danny.

— Atunci de ce nu primeşti? replică Rivera. Dacă eşti atît de sigur, de ce nu primeşti propunerea mea?

— Ba o primesc, blestematule! strigă Danny, ho- tărîndu-se brusc. Te frîng în bătaie pe ring, puştiule! Crezi că o să te maimuţăreşti mult cu mine aşa? Re- dactează contractul, Kelly! Învingătorul ia totul. Ai grijă ca ştirea să fie comentată pe larg la pagina de

sport a ziarelor. Spune-le că o să fie o luptă pe viaţă şi pe moarte. O să-i arăt eu obrăznicăturii ăsteia!

Secretarul lui Kelly începuse să scrie, cînd Danny îl întrerupse.

— Stai! îi zise. Apoi se adresă lui Rivera: Cînd şi unde cîntarul?

— Pe ring, răspunse mexicanul.

— Nu, obrăznicătură! Dacă vrei ca învingătorul să ia tot, atunci ne cîntărim dimineaţa la zece.

— Dar cîştigătorul ia totul? se interesă Rivera.

Danny dădu din cap în semn că da. Prin contrapropunerea sa, aranja totul: va intra pe ring în toată splendoarea forţei sale.

— Atunci, cîntarul la zece, răspunse Rivera.

Peniţa secretarului scîrţîi mai departe pe hîrtie.

— Asta înseamnă un avantaj de cinci pfunzi, se văicări Roberts către Rivera. Ai mers prea departe cu concesiile. Ai pierdut meciul de pe acum. Danny o să fie în forţă ca un taur. Eşti nebun! Te bate sigur! N-ai nici cea mai slabă şansă!

Rivera răspunse cu o privire rece şi plină de ură. Pînă şi pe acest ***gringo*** îl dispreţuia, deşi găsise că e cel mai cumsecade ***gringo*** din cîţi cunoscuse.

IV

Apariţia pe ring a lui Rivera nu fu băgată în seamă aproape de nimeni. Îl

salutară doar cîteva aplauze anemice, lipsite de entuziasm. Publicul nu avea încredere în el. Rivera era mielul adus spre a fi căsăpit de celebrul Danny. În afară de aceasta, publicul era dezamăgit. Aşteptase o luptă crîncenă între Danny Ward şi Billy Carthey şi, cînd colo, trebuia să se mulţumească cu ageamiul ăsta prăpădit. Îşi arătară dezaprobarea faţă de schimbarea făcută în program, pari

ind 2 său chiar 3 contra 1 pentru Danny. Şi simpatiile publicului se află acolo unde se află şi banii puşi rămăşag.

Tînărul mexican stătea în colţul lui şi aştepta. Minutele treceau anevoie. Danny îl făcea să aştepte. Era un truc vechi, dar care avea întotdeauna efect asupra boxerilor tineri şi fără experienţă. Îi cuprindea teama stînd degeaba, faţă în faţă cu propria lor frică şi cu un public nepăsător. De astă dată, însă, trucul dădu greş. Roberts avusese dreptate. Pe Rivera nu-l impresiona nimic. Avea nervii mai bine coordonaţi şi mai sănătoşi decît toţi cei de faţă. Atmosfera de înfrîngere sigură de pe acum, pe care o respira din colţul unde şedea, n-avea nici un efect asupra lui. Secunzii erau şi ei nişte ***gringos,*** nişte străini. De asemenea, erau nişte salahori, cei mai murdari naufragiaţi ai sportului cu mănuşi, necinstiţi, nepricepuţi. Erau şi ei convinşi că omul din colţul lor va pierde meciul.

— Ei, acum trebuie să bagi bine de seamă, îl sfătui Spider Hagerty. (Spider era secundul său principal.) Rezistă cît poţi mai mult. Astea-s instrucţiunile date de Kelly. Dacă n-ai să rezişti destul, ziarele vor scrie c-a fost un meci aranjat şi o să compromită încă şi mai şi sportul cu mănuşi la Los Angeles.

Nu erau de loc încurajatoare aceste cuvinte. Dar Rivera nici nu le luă în seamă. Dispreţuia boxul. Era sportul blestemat pe care-l practicau blestemaţii de ***gringos.*** Boxase prima dată — ca obiect cu care se antrenau ceilalţi — numai din pricină că murea de foame. Faptul că era splendid dotat pentru box

n-avea nici o importanţă. Ura boxul. Nu luptase niciodată pentru bani înainte de a se alătura juntei, şi apoi descoperise că era un mijloc uşor de a cîştiga bani. De altfel, nu era primul dintre fiii oamenilor care se trezea că repurtează succese într-un domeniu de activitate pe care-l dispreţuia.

Nu analiza situaţia. Ştia doar că trebuie să cîştige meciul. Nu se putea altfel. Pentru că în spatele lui se aflau forţe care-l făceau să aibă această convingere, forţe mai puternice decît şi-ar fi putut închipui cineva din sala ticsită. Danny Ward lupta pentru bani şi pentru viaţa uşoară pe care o pot aduce banii. Dar el, Rivera, lupta pentru un scop care îi înfierbînta mintea — viziuni înfricoşătoare, şi clare, clare de tot, îi treceau parcă aievea prin faţă, aşa cum stătea cu ochii larg deschişi, în colţul ringului, aşteptîndu-şi adversarul viclean.

Vedea fabricile albe de la Rio Blanco[1] îi vedea pe cei şase mii de muncitori hămesiţi şi pe copiii de 7—8 ani, care munceau ore în şir pentru zece cenţi pe zi. Vedea acele cadavre ambulante, chipurile ca de mort ale oamenilor care munceau în boiangerii. Îşi aminti că taică-său numea boiangeriile „vizuinile morţii”, căci un an de muncă acolo însemna o moarte sigură. Vedea micuţul patio[2] — curticica în care copilărise — şi o vedea

---

[1] ***Rio Blanco*** — mică aşezare industrială din Mexic unde, în 1907, au fost măcelăriţi peste 200 de muncitori texitilişti care declaraseră grevă, ridicîndu-se împotriva zilei de muncă de 13 ore.

[2] ***Patio*** — curte interioară (în limba spaniolă în original).

pe maică-sa pregătind mîncarea, spălînd şi robotind pe lîngă casă, dar găsind totuşi timp să-l dez- mierde. Îl vedea pe taică-său, un om vînjos, cu mustăţi mari şi cu pieptul lat, un om bun cu toată lumea. Inima îi era atît de largă, încît încăpea în ea dragoste pentru toţi oamenii, pe lîngă dragostea faţă de mama copilului său şi de micul ***muchacho***[1] care se juca în- tr-un colţ al ***patio***-ului. Pe atunci nu se numea Felipe Rivera, ci Fernandez, după numele pe care-l purtau mama şi tatăl lui. Ei îi dăduseră numele de Juan. Mai tîrziu şi-l schimbase singur, deoarece constatase că numele de Fernandez era urît de prefecţii de poliţie, precum şi de jefes ***politicos***[2] şi ***rurales***[3].

Marele, inimosul Joaquin Fernandez[4]! Ocupa un loc însemnat în viziunile lui Rivera. În copilărie, Rivera nu înţelesese nimic, dar acum, privind înapoi, înţelegea totul. Îl vedea pe taică-său culegînd litere la mica tipografie sau scriind repede şi nervos nesfîrşite rînduri, pe masa încărcată cu hîrtii. Şi mai vedea în gînd serile ciudate, cu muncitori care veneau în taină, pe întuneric, ca nişte oameni care ar fi făcut fapte rele, să stea de vorbă cu tatăl lui, şi discutau ore în şir, în

---

[1] ***Muchacho*** — copil (în limba spaniolă în original).

[2] ***Jefes politicos*** — căpeteniile politice (în limba spaniolă în original).

[3] ***Rurales*** — moşierii (în limba spaniolă în original).

[4] ***Joaquin Fernandez de Lizardi*** (1776—1827), scriitor mexican; sprijinitor al mişcării revoluţionare pentru cucerirea independenţei.

vreme ce el, micuţul ***muchacho,*** stătea într-un colţ, de cele mai multe ori fără să adoarmă.

Ca de la o mare depărtare, îl auzi pe Spider Hagerty spunîndu-i:

— Să nu rămîi lat pe podea de la început. Aşa sînt instrucţiunile. Ţin-te bine şi încasează, că pentru asta te plăteşte.

Trecuseră zece minute, şi mai continua să aştepte în colţul lui. Nici un semn din partea lui Danny, care, după cum se vedea, folosea trucul pînă la maximum.

Dar alte imagini treceau acum prin faţa ochilor lui Rivera. Greva, sau, mai precis, ***lock-out***-ul, deoarece muncitorii de la Rio Blanco se solidarizaseră cu fraţii lor aflaţi în grevă la Puebla; foametea, hoinăreala pe dealuri în căutare de mure, rădăcini şi buruieni, pe care le mîncau şi care îi îmbolnăveau pe toţi de stomac. Şi apoi, coşmarul; adunarea pe terenul viran din faţa depozitelor societăţii; miile de muncitori muritori de foame; generalul Rosalio Martinez şi soldaţii lui Por- firio Diaz; şi puştile care scuipau moarte fără încetare, pe cînd muncitorii, cărora nu li se recunoştea nici un drept, erau scăldaţi în propriul lor sînge. Şi apoi noaptea aceea! Vedea furgoanele încărcate pînă la refuz cu cadavrele celor măcelăriţi îndreptîndu-se spre Vera Cruz — hrană bogată pentru rechinii din golf. Şi mai vedea mormanele de cadavre, printre care se tîra el, căutîndu-şi părinţii. Le găsise trupurile amestecate printre celelalte cadavre. Îşi aducea aminte mai ales de maică-sa; putuse să-i vadă doar faţa, căci trupul îi

era îngropat sub zeci de cadavre. Şi din nou au bubuit armele soldaţilor lui Diaz, şi din nou dînsul s-a prăbuşit la pămînt, tîrîndu-se mai departe, ca un ***coyot*** hăituit.

Deodată auzi o larmă asurzitoare, ca vuietul mării, şi îl văzu pe Danny, însoţit de alaiul antrenorilor şi secundanţilor săi, înaintînd spre ring. Publicul îi saluta cu frenezie pe eroul popular, de a cărui victorie era sigur. Toţi îl aclamau. Toţi erau de partea lui. Pînă şi secundanţii lui Rivera se mai înviorară puţin cînd Danny trecu sprinten printre corzi şi intră pe ring. Chipul îi era numai zîmbet, şi cînd Danny zîmbea, apoi zîmbea cu fiecare trăsătură a feţei, pînă şi cu creţurile de la coada ochiului şi parcă şi cu străfundurile privirii. Nici că se mai văzuse un boxer atît de simpatic. Chipul lui arăta ca o reclamă a voioşiei şi a prieteniei. Cunoştea pe toată lumea. Glumea, rîdea şi-şi saluta prietenii cu glas tare. Aceştia, la rîndul lor, se simţeau şi mai entuziasmaţi şi strigau cu admiraţie: „Bravo, Danny!" Gălăgioasa manifestare de simpatie pentru Danny dută cinci minute în şir.

Pe Rivera nu-l băga nimeni în seamă. Nici nu exista pentru public. Chipul buhăit al lui Spider Hagerty se aplecă spre el.

— Să nu-ţi fie frică, îi şopti. Şi nu uita instrucţiunile! Trebuie să te ţii bine. Să nu care cumva să te laşi scos din luptă. Dacă te arunci la podea, avem ordin să te batem în vestiar. Trebuie să te lupţi!

Mulţimea începu să aplaude. Danny străbătu ringul, îndreptîndu-se spre adversar. Se aplecă, cuprinse cu

amîndouă mîinile dreapta lui Rivera şi i-o scutură cu căldură. Faţa zîmbitoare a lui Danny aproape că atingea faţa lui Rivera. Publicul aprobă prin urlete această manifestare de spirit sportiv a lui Danny. Îşi saluta adversarul cu dragoste frăţească. Buzele lui Danny se mişcară, şi publicul, interpretînd cuvintele pe care nu
le auzea drept un salut plin de căldură, urlă din nou. Numai Rivera auzi cuvintele şoptite de Danny.

— Guzgan mexican, şuierase printre buzele-i zîmbitoare, am să te ucid în bătaie!

Rivera nu făcu nici o mişcare. Nu se ridică în picioare. Privirea lui era plină de ură.

— Scoală-te, cîine! urlă cineva de după corzile ringului.

Publicul începu să fluiere, socotind refuzul lui Rivera de a se scula în picioare drept o dovadă de lipsă de spirit sportiv, dar mexicanul rămase mai departe nemişcat. Cînd Danny se întoarse în colţul lui pe ring, un alt ropot de aplauze izbucni în sală.

Apoi, campionul îşi dezbrăcă tricoul. În public se auziră tot felul de exclamaţii admirative. Corpul lui Danny era perfect, plin de viaţă, sănătate şi vigoare. Pielea îi era albă, ca de femeie, şi tot aşa de netedă. Graţie, hotărîre şi forţă — toate acestea sălăşluiau în trupul lui. Dovedise aceasta în zeci de meciuri, iar fotografiile lui se găseau în toate revistele sportive.

Un murmur se tălăzui prin mulţime cînd Spider Hagerty îi scoase tricoul lui Rivera, trăgîndu-i-l peste cap. Din pricina

culorii brune a pielii, corpul lui părea mai slab decît era în realitate. Era muşchiulos, dar muşchii lui, spre deosebire de aceia ai adversarului, nu făceau impresie. Publicul nu băgă de seamă ce piept larg avea. De asemenea, n-avea de unde să ştie cît de puternice erau fibrele muşchilor săi, sau să bănuiască reacţia instantanee a celulei, fineţea întregii reţele nervoase, care-i unea toate mădularele într-o splendidă maşină de luptă. Publicul nu vedea decît un flăcău de vreo 18 ani, cu pielea brună şi cu un trup de băieţandru. La Danny era cu totul altceva. Danny era un bărbat de 24 de ani, iar trupul lui era un trup de bărbat. Contrastul deveni şi mai izbitor cînd veniră amîndoi în centrul ringului, pentru a primi ultimele instrucţiuni din partea arbitrului.

Rivera văzu cum Roberts lua loc chiar în spatele băncii ziariştilor. Era mai beat ca oricînd şi vorbea şi mai împleticit ca de obicei.

— Fii liniştit, Rivera, îi şopti Roberts. De ucis, nu te poate ucide, asta-i sigur. O să tabere aspra ta de la început, dar să nu te sperii. Apără-te cu garda închisă, eschivează şi intră în ***clinch.*** Nu te poate lovi cine ştie ce tare. Închipuieşte-ţi că i-ai fi partener la un antrenament.

Rivera nu dădu nici un semn că i-ar fi auzit cuvintele.

— Un diavol morocănos! mormăi Roberts către omul de lîngă el. Totdeauna-i aşa!

Dar Rivera uitase ele ura lui obişnuită. Ochii îi erau orbiţi de priveliştea a nenumărate arme. Fiecare chip din

public, atît cît putea să vadă, pînă la locurile de un dolar de la galerie, se transformase într-o puşcă. Şi mai vedea întinsa graniţă a Mexicoului, arsă de soare şi de dureri, iar de-a lungul ei, mulţime de zdrenţăroşi care nu aşteptau decît aceste puşti.

Rivera stătea acum în picioare, aşteptînd în colţul lui. Secundanţii săi se strecuraseră printre corzi, luînd cu ei şi scaunul de pînză. În partea cealaltă a ringului se afla Danny. O lovitură de gong, şi lupta se dezlăn- ţui. Publicul începu să urle frenetic. Niciodată nu mai văzuse un meci început cu atîta dîrzenie. Prin năvala pe care o dădu asupra adversarului, parcurgînd într-o clipă distanţa pînă la el, Danny arăta limpede că vrea să-l lichideze rapid pe mexican. Danny atacă nu cu o lovitură, nu cu două, nu cu zece. Pumnii lui erau o morişcă de lovituri, un vîrtej distrugător. Rivera nu se mai vedea de loc. Era copleşit. Dispăruse sub potopul acela de lovituri date din toate unghiurile şi din toate poziţiile de un maestru al boxului. Era plimbat în pumni dintr-o parte în alta a ringului, aruncat în corzi, despărţit de arbitru, şi din nou aruncat în corzi.

Nu era o luptă, ci un măcel, un masacru. Orice alt public, afară de cel al meciurilor de box, s-ar fi declarat sătul de emoţii chiar după primul minut. Danny arăta tot ce putea. Era o demonstraţie admirabilă. Publicul era atît de sigur de victoria favoritului şi aşa de prins de spectacol, încît nici nu băgă de seamă că mexicanul se mai ţinea încă pe picioare; uitase cu totul de el. De-abia îl vedea, din

cînd în cînd, acoperit de morişca pumnilor lui Danny. Aşa trecură un minut, două minute. Apoi, într-un moment cînd adversarii erau separaţi, publicul îl văzu, în sfîrşit, pe mexican: buza îi era sfîşiată, nasul îi sîngera. Se întoarse, clăti- nîndu-se, şi se încleştă într-o luptă corp la corp. Spinarea îi era brăzdată de dungi roşii, pricinuite de contactul cu corzile ringului. Dar publicul nu observă ca respira liniştit şi că în ochi îi ardea aceeaşi flacără rece. Cîţi pretendenţi la titlul de campion nu dezlăn- ţuiseră asupra lui asemenea atacuri ucigaşe în nemiloasele săli de antrenament! Învăţase să îndure asta pentru o plată care mergea de la o jumătate de dolar pe şedinţă pînă la şapte dolari pe săptămînă. Fusese o şcoală aspră şi se învăţase să ducă greul.

Şi deodată se petrecu un lucru uluitor. Vîrtejul de lovituri ucigătoare încetă brusc. Rivera rămase singur în picioare. Danny, formidabilul Danny, zăcea lungit pe spate. Trupul i se cutremura, pe măsură ce începea să-şi recapete simţurile. Nu se împleticise mai întîi, ca apoi să se prăbuşească, şi nici nu căzuse aplecîndu-se treptat spre podea. Lovitura de dreapta dată de Rivera îl doborîse dintr-o dată, şi el se prăbuşise brusc, ca mort. Arbitrul îl împinse înapoi pe mexican cu o mînă şi se aplecă asupra gladiatorului prăbuşit, începînd să numere secundele. Publicul meciurilor de box are obiceiul să aplaude loviturile date cu măiestrie, care trimit adversarul la podea. Dar publicul din această sală nu aplaudă. Ceea ce se întîmplase era

ceva prea neaşteptat. Urmărea în cea mai adîncă tăcere număratul secundelor, şi în această tăcere răsună glasul vesel al lui Roberts:

— V-am spus că boxează straşnic!

La a cincea secundă, Danny se întoarse cu faţa în sus, iar la a şaptea se ridică într-un genunchi, gata să se scoale în picioare după ce va fi numărată secunda a noua şi înainte de a fi pronunţată a zecea. Dacă ar mai fi atins cu genunchiul podeaua la „zece”, ar fi fost considerat ***la podea*** şi deci ***knock-out.*** În clipa cînd genunchiul se desprindea de duşumea, era considerat din nou în luptă şi, atunci, Rivera avea dreptul să încerce a-l trimite din nou la podea. Rivera nu reuşi acest lucru. În clipa cînd genunchiul adversarului părăsea podeaua, se pregăti să-l lovească din nou. Se roti în jurul adversarului, dar arbitrul se rotea şi el, băgîndu-se între ei. Rivera îşi dădu seama de această manevră, aşa cum îşi dăduse seama şi că secundele erau numărate cu mare încetineală. Toţi aceşti ***gringos,*** pînă şi arbitrul, erau împotriva lui.

La „nouă”, arbitrul îl împinse brusc înapoi pe Rivera. Gestul era nereglementar, dar îi dădu posibilitatea lui Danny să se ridice în picioare. Pe buze îi apăruse din nou zîmbetul. Cu mîinile în gardă, apă- rîndu-şi faţa şi pieptul, el intră cu dibăcie într-un ***clinch.*** După toate prevederile regulamentului, arbitrul ar fi trebuit să-i despartă, dar n-o făcu, aşa că Danny rămase agăţat ca o curcă plouată, recăpătîn- du-şi încet-încet puterile.

Ultimul minut al reprizei trecea repede. Dacă va putea rezista pînă la sîîrşit, va avea un minut întreg să-şi vină în fire, în colţul său. Zîmbind, în ciuda situaţiei deznădăjduite în care se afla, rezistă pînă la sfîrşit.

— Zîmbetul nu-i piere de pe faţă! urlă cineva, iar publicul izbucni în hohote de rîs, răsuflînd uşurat.

— Lovitura mexicanului a fost cumplită! gîfîi Danny către antrenor, în colţul său, în vreme ce secundanţii îl fricţionau cu putere.

Repriza a doua şi a treia au fost calme. Danny, un as al ringului, priceput în trucuri şi cu multă experienţă, simula atacuri, bloca pumnii adversarului şi se angaja în ***clinch,*** singurul lui scop fiind doar să-şi revină din năucitoarea lovitură primită în prima repriză, în a patra era refăcut. Deşi hărţuit fără încetare şi încă puţin ameţit, condiţia fizică bună îi dăduse putinţa să-şi recapete puterile. Dar nu mai încercă tactica ucigaşă, deoarece mexicanul se dovedise a fi un luptător dîrz. În schimb, îşi aruncă în luptă toată priceperea lui de boxer. Era un maestru al trucurilor, dibaci şi experimentat, şi deşi nu reuşi să plaseze nici o lovitură hotărîtoare, începu să-l toace şi să-l uzeze metodic pe adversar. La o lovitura a lui Rivera, răspundea cu trei, fără ca vreuna din ele să fie decisivă; dar luate toate împreună, trebuiau să fie nimicitoare. Învăţase că trebuie să fie atent în faţa acestei dubluri care boxa straşnic şi avea o forţă năprasnică în braţele lui scurte.

Tot apărîndu-se, Rivera aplică o dată o directă năucitoare cu stînga. Apoi, tot mai des, prin atacuri repetate, plasă cu stînga, una după alta, o serie de lovituri distrugătoare asupra gurii şi nasului lui Danny. Dar Danny era multilateral, calitate care îl făcea să fie socotit campion în devenire. Ştia să-şi schimbe stilul de luptă după cum dorea. Singura lui preocupare acum era să simuleze lovituri şi să eschiveze. Era foarte priceput în această manevră, reuşind în acest fel să evite directele de stînga ale adversarului său. La un moment dat înnebuni publicul printr-un ***upercut,*** care-l aruncă în aer pe mexican, trîntindu-l la podea. Rivera rămase într-un genunchi, căutînd să-şi vină cît mai repede în fire, pentru că ştia cît de grăbit numără arbitrul secundele.

În repriza a şaptea Danny plasă încă o dată ***upercut***-ul lui diabolic; de astă dată nu reuşi decît să-şi clatine puţin adversarul, dar în clipa următoare, cînd Rivera, năucit, era cu garda deschisă, îl aruncă cu o altă lovitură dincolo de corzi. Trupul lui Rivera se prăbuşi peste banca reporterilor, care îl împinseră înapoi în colţul platformei ringului. Rivera rămase acolo într-un genunchi, în vreme ce arbitrul se grăbea să numere secundele. Chiar lîngă corzi, printre care mexicanul urma să se strecoare, aplecîndu-se, îl aştepta Danny. Arbitrul nu interveni în nici un fel şi nici măcar nu-l îndepărtă de acolo.

Publicul urla de bucurie, ca scos din minţi:

— Dă-l gata, Danny, dă-l gata! strigă cineva.

Strigătul fu reluat de zeci de glasuri, pînă deveni un adevărat urlet al unei haite de lupi.

Danny nu mai ştia ce să facă, dar iată că, într-a opta secundă şi nemaiaşteptînd-o pe a noua, Rivera trecu subit printre corzi şi se încleştă în ***clinch.*** Atunci interveni arbitrul, căutînd să-i despartă, ca să poată fi lovit, şi creîndu-i lui Danny toate avantajele pe care le poate crea un arbitru părtinitor.

Dar Rivera rezistă; negura ce-i învăluia creierul se risipi. Totul era clar. Erau nişte blestemaţi de ***gringos*** şi se purtau necinstit faţă de el. Şi în toiul luptei, viziunile cele mai îngrozitoare continuau să-i străful- gere creierul: trenuri de marfă şi nesfîrşite şine de cale ferată ce străluceau cu o lumină tremurătoare de-a curmezişul deşertului; ***rurales*** mexicani şi poliţişti americani; închisori şi încăierări; vagabonzi în jurul sacalelor, goale... toată dureroasa şi înfiorătoarea panoramă a odiseii sale după Rio Blanco şi grevă. Vedea apoi marea revoluţie roşie, întinzîndu-se strălucitoare şi falnică peste întreaga ţară. Armele erau aici, în faţa lui. Fiecare din aceste chipuri odioase era o armă. Lupta pentru arme. El însemna arme. El era revoluţia. Lupta pentru întregul Mexico.

Publicul începuse să fie supărat pe Rivera. De ce nu accepta înfrîngerea ce-i era rezervată? Nu încăpea îndoială că avea să fie bătut, dar de ce era atît de încăpăţînat? Foarte puţini erau de partea lui, numai acel mic procent din lumea

amatorilor de pariuri, care umblă după lovituri. Deşi convinşi că Danny va învinge, pariaseră totuşi, 4 contra 10 sau 1 contra 3, pe Rivera. Destul de mulţi încheiaseră pariuri în legătură cu durata rezistenţei lui Rivera. În sală mulţi puseseră rămăşag că nu va ţine piept mai mult de şapte reprize, poate nici şase. Cu banii în buzunar, cei ce cîştigaseră aceste pariuri aclamau şi ei, împreună cu ceilalţi, pe favorit.

Rivera refuza să se dea bătut. În repriza a opta, adversarul său încercă zadarnic să-şi plaseze din nou ***upercut***-ul. În cea de-a noua, Rivera uimi din nou publicul. În cursul unui ***clinch,*** cu o mişcare bruscă, se smulse din încleştarea corp la corp şi, în spaţiul acela restrîns dintre corpurile lor, dreapta lui zvîcni de jos în sus. Danny se prăbuşi la podea, fiind salvat doar de numărătoarea tărăgănată. Mulţimea era consternată. Favoritul fusese întrecut în domeniul în care era socotit cel mai redutabil. Faimosul său ***upercut*** cu dreapta fusese folosit împotriva lui de adversar. Rivera nu mai încercă să se apropie de Danny cînd acesta se sculă în picioare la „nouă”. Arbitrul îi bloca făţiş calea, ceea ce cînd Rivera era la podea nu făcuse niciodată.

În repriza a zecea Rivera repetă de două ori ***upercut***-ul cu dreapta. Danny începu să fie cuprins de disperare. Zîmbetul nu-l părăsise nici o clipă, dar trecu din nou la tactica asalturilor ucigătoare. Dar rafalele de lovituri aplicate lui Rivera rămaseră fără nici o urmare, în vreme ce, în toiul acestui vîrtej, Rivera izbuti de trei ori la rînd să-l

pună pe Danny la podea. Acuma Danny nu-şi mai revenea atît de rapid şi, în repriza a unsprezecea, se pomeni chiar într-o situaţie critică. Dar după aceea, pînă în repriza a paisprezecea, făcu cea mai frumoasă performanţă din întreaga lui carieră. Eschiva şi bloca, cheltuindu-se cît mai puţin, pentru a-şi aduna forţele. În plus, începu să boxeze cu o lipsă de scrupule de care numai un boxer de mare clasă e capabil. Recurse la toate tertipurile şi loviturile nepermise, izbindu-l ca din întîmplare cu capul cînd se aflau în ***clinch,*** blocînd mănuşa lui Rivera între braţ şi corp, vîrîndu-şi mănuşa în gura lui Rivera, pentru a-l împiedica să respire. Adesea, în timp ce se găsea încleştat în luptă corp la corp, bolborosea cu buzele lui zdrelite, dar zîmbitoare, tot felul de înjurături în urechea lui Rivera. Toata lumea, de la arbitru şi pînă la public, era de partea lui Danny şi-l ajuta pe Danny. Bănuiau cam ce avea de gînd: surprins de felul cum boxa acest necunoscut, asul se hotărîse să joace totul pe o carte. Se oferea loviturilor celuilalt, eschiva şi fenta pentru a-l face pe adversar să-şi neglijeze garda, dîndu-i astfel posibilitatea să-i aplice cu toată puterea o lovitură care să răstoarne sorţii. Aşa cum procedase înaintea lui un alt boxer mai mare, aşa avea să procedeze şi el: o lovitură cu dreapta, la plex, şi alta cu stînga, ia bărbie. Era capabil să facă o asemenea figură, pentru că era binecunoscut ca unul al cărui pumn rămînea la fel de greu atîta vreme cît se putea ţine pe picioare.

În pauze, secundanţii lui Rivera nu se ocupau de el nici pe jumătate cît s-ar fi cuvenit. Se prefăceau că agită prosoapele, dar împingeau puţin aer în plămînii lui obosiţi. Spider Hagerty îi dădea sfaturi, dar Rivera ştia că erau sfaturi care nu trebuiau urmate. Toţi erau împotriva lui. Era înconjurat de trădători, în repriza a paisprezecea îl trimise din nou pe Danny la pămînt şi rămase în repaos, cu mîinile atîrnîndu-i lîngă trup, în vreme ce arbitrul număra. Rivera auzi şuşoteli suspecte în colţul celălalt. Îl văzu pe Michael Kelly cum se duce la Roberts, se apleacă şi-i şopteşte ceva. Rivera, care avea auzul fin, prinse cîteva frînturi de frază. Voia însă să audă mai mult, şi cînd adversarul se sculă în picioare, îl atrase, luptînd corp la corp, către corzile din dreptul lor.

— Trebuie! îl auzi spunînd pe Michael, în vreme ce Roberts dădea din cap. Danny trebuie să cîştige. Am pariat pe el o avere. Dacă ăstălalt rezistă şi în a cincisprezecea repriză, sînt ruinat. Băiatul o să asculte de tine. Fă ceva!

Rivera se trezi brusc. Oamenii ăştia încercau să-l înşele. Încă o dată îl aruncă pe Danny la podea şi rămase în repaos, cu mîinile atîrnîndu-i lîngă trup. Roberts se ridică.

— Ei, acum s-a sfîrşit, îi spuse Roberts. Du-te-n colţul tău!

Vorbea autoritar, cum îi vorbise adesea în sălile de antrenament. Dar Rivera se uită cu ură la el şi aşteptă ca Danny să se ridice. În timpul pauzei de un minut, Kelly, impresarul, veni lîngă Rivera.

— Aruncă-te la podea, lua-te-ar dracu! îi spuse.

Trebuie să te întinzi la podea, Rivera. Ascultă-mă, şi o să fac om din tine! Te las să-l baţi pe Danny în meciul următor. Dar acum trebuie să te lungeşti la podea.

Rivera arătă cu ochii că auzise, dar nu făcu semn nici că primeşte, nici că refuză.

— De ce nu vorbeşti? întrebă Kelly, înfuriat.

— De pierdut, tot pierzi, se amestecă Spider Ha- gerty. Arbitrul o să dea o decizie împotriva ta. Ascultă de Kelly şi lungeşte-te la podea.

— Lungeşte-te, băiete, se rugă Kelly, şi am să te ajut să ajungi campion.

Rivera nu răspunse.

— Te fac campion, băiete, aşa să-mi ajute Dumnezeu!

Cînd bătu gongul, Rivera simţi că avea să se întîmple ceva. Dar nu în sală. Ceea ce urma să se întîmple avea să se întîmple aici, pe ring, şi în strînsă legătură cu el. Danny părea că îşi recăpătase siguranţa de la început. Această siguranţă îl nelinişte pe Rivera. Se aştepta la un vicleşug. Danny se năpusti asupra lui, dar Rivera evită lupta. Sări într-o parte, punîndu-se în gardă. Era clar că celălalt voia să intre în ***clinch.*** Lupta corp la corp era, deci, necesară pentru trucul pe care avea de gînd să-l folosească. Rivera se dădu înapoi, ocolind ringul printr-un joc de picioare; era însă conştient că, mai devreme sau mai tîrziu, aveau să se producă şi ***clinch***-ul şi trucul. Deznădăjduit, se hotărî să le provoace.

Cînd Danny atacă din nou, se prefăcu că acceptă să intre în lupta corp la corp. În ultima clipă, însă, chiar atunci cînd trupurile lor urmau să se ciocnească, Rivera se retrase cu agilitate. În aceeaşi clipă, cineva din colţul lui Danny strigă:

— Lovitură nepermisă!

Dar Rivera le dăduse peste cap planurile. Arbitrul se opri nehotărît. Decizia care tremura pe buzele lui nu a mai fost însă rostită, pentru că un glas ascuţit de băiat răsună din sală:

— Hei! E cusută cu aţă albă!

Danny începu să-l înjure pe Rivera în gura mare şi se năpusti asupra lui pentru a-l sili să accepte lupta. Dar mexicanul se retrăgea mereu; hotărîse să nu mai dea nici o lovitură la corp. Prin această hotărîre, renunţa la jumătate din şansele lui de cîştig; îşi dădea seama însă că singurul fel de a mai putea cîştiga era un ***knock-out*** clar. Altfel, dacă le-ar fi oferit cel mai mic pretext, aveau să-l descalifice. Danny renunţase la orice precauţiune. Două reprize întregi alergă după Rivera, care se ferea să fie prins într-o luptă corp la corp. Rivera încasa lovitură după lovitură; încasa zeci de lovituri numai ca să evite primejdiosul ***clinch.*** Către sfîrşitul meciului, publicul se ridică în picioare înnebunit. Nu mai înţelegea nimic. Nu mai vedea decît că, la urma urmei, tot favoritul avea să iasă învingător.

— De ce nu boxezi? urlau toţi la Rivera. Eşti un laş! Eşti un laş! De ce nu boxezi? Ucide-l, Danny! Ucide-l! L-ai dat gata. Ucide-l!

Rivera era singurul om din sală care-şi păstrase calmul. Prin temperament, prin sîngele părinţilor săi, el era cel mai plin de foc dintre toţi. Dar trecuse prin atîtea în viaţă, încît dezlănţuirea asta pătimaşă a celor zece mii de gîtlejuri nu avea asupra creierului său decît efectul unei brize de seară văratică.

În repriza a şaptesprezecea, Danny continuă atacurile. Rivera se clătină în urma unei lovituri puternice. Braţele-i căzură neputincioase de-a lungul trupului, în vreme ce el se retrăgea bălăbănindu-se. Danny socoti că, în sfîrşit, sosise momentul. Adversarul era la cheremul lui acum. Rivera însă doar se prefăcuse şi, prinzîndu-l cu garda deschisă, îi aplică fulgerător o lovitură puternică la gură. Danny se prăbuşi. Cînd se sculă, Rivera îl trimise din nou la podea, cu o lovitură la gît şi la bărbie. Repetă de trei ori lovitura. Nici un arbitru n-ar fi putut spune că loviturile astea ar fi fost nereglementare.

— Ah, Bill! Bill! îl implora Kelly pe arbitru.

— Nu pot! se vaicărea acesta. Nu-mi oferă nici cea mai mică posibilitate.

Istovit, Danny dădu totuşi să se ridice. Kelly şi ceilalţi din jurul ringului începură să strige să vină poliţia, să oprească meciul, deşi secundantul lui Danny refuza să arunce prosopul.

Deodată Rivera băgă de seamă că ofiţerul de poliţie rotofei încerca greoi să se strecoare printre corzile ringului, dar nu-şi dădu seama ce avea de gînd. Prea erau multe posibilităţile de înşelătorie oferite de acest joc al blestemaţilor de

gringos. Danny se clătina neputincios în faţa lui. Arbitrul şi comisarul tocmai se apropiau de Rivera, cînd acesta dădu ultima lovitură. Nu mai fu nevoie să se oprească meciul, căci Danny nu se mai ridică de jos.

— Numără! strigă Rivera răguşit către arbitru.

Şi cînd arbitrul termină numărătoarea, secundanţii lui Danny îl culeseră de pe jos şi-l cărară în colţul lui.

— Cine-a cîştigat? întrebă Rivera.

Arbitrul îi apucă, în silă, mîna înmănuşată şi i-o ridică în sus.

Nimeni nu l-a aplaudat pe Rivera. Mexicanul se îndreptă în tăcere şi singur spre colţul său, unde secundanţii nici măcar nu-i pregătiseră scăunelul. Rupt de oboseală, se rezemă cu spinarea de corzi şi se uită plin de scîrbă la oamenii din sală, pînă cînd ura lui îi cuprinse unul după altul pe toţi cei zece mii de ***grin-gos.*** Genunchii îi tremurau, pieptul îi sălta spasmodic de oboseală. În faţa lui, chipurile odioase se estompau, mişcîndu-se în lumina difuză, aşa cum i se părea din pricina ameţelii. Dar îşi aminti că toate figurile astea însemnau arme. Armele erau ale lui. Revoluţia putea să înceapă.

Mexicanul (în original ***The Mexican)*** a văzut lumina tiparului la 12 august 1911 în revista ***Saturday Evening Post;*** în februarie 1913 a intrat în sumarul culegerii ***Născut în noapte (The Night Born).***

Bibliografie selectivă

A. OPERE

The Son of the Wolf (culegere de povestiri), Houghton, Mifflin Company, aprilie 1900

The God of His Fathers (culegere de povestiri), McClure, Phillips and Company, mai 1901

A Daughter of the Snows (roman), J. B. Lippincolt Co., octombrie 1902

Children of the Frost (culegere de povestiri), The Macmillan Company, mai 1901

The Cruise of the Dazzler (povestire), The Century Co., octombrie 1902

The Call of the Wild (povestire), The Macmillan Company, mai 1903

The Kempton-Wace Letters (roman în colaborare cu Anna Strunsky), The Macmillam Company, 1903

The People of the Abyss (reportaje din cartierele sărace ale Londrei), The Macmillan Company, noiembrie 1903

The Faith of Man (culegere de povestiri), The Macmillan Company, aprilie 1904

The Sea Wolf (roman), The Macmillan Company, octombrie 1904

War of the Classes (culegere de eseuri), The Macmillan Company, aprilie 1905

The Game (roman), The Macmillan Company, iunie 1905

Tales of the Fish Patrol (culegere de povestiri), The Macmillan Company, septembrie 1905

Moon-Face and Other Stories (culegere de povestiri), The Macmillan Company, septembrie 1906

Scorn of Women (piesă de teatru), The Macmillan Company, noiembrie 1906

White Fang (povestire), The Macmillan Company, septembrie 1907

Love of Life and Other Stories (culegere de povestiri), The Macmillan Company, septembrie 1907

Before Adam (roman), The Macmillan Company, februarie 1907

The Road (culegere de schiţe din perioada de vagabondaj), The Macmillan Company, noiembrie 1907

The Iron Heel (roman), The Macmillan Company, februarie 1908

Martin Eden (roman), The Macmillan Company, septembrie 1909

Lost Face (culegere de povestiri), The Macmillan Company, martie 1910

Revolution (culegere de eseuri), The Macmillan Company, martie 1910

Burning Daylight (roman), The Macmillan Company, octombrie 1910

Theft (piesă de teatru), The Macmillan Company, noiembrie 1910

When God Laughs (culegere de povestiri), The Macmillan Company, ianuarie 1911

Adventure (roman), The Macmillan Company, martie 1911

The Cruise of tlie Snark (culegere de articole), The Macmillan Company, iunie 1911

South Sea Tales (culegere de povestiri), The Macmillan Company, octombrie 1911

A Son of the Sun (culegere de povestiri), Doubleday, Page and Company, mai 1912

The House of Pride (culege de povestiri), The Macmillan Company, martie 1912

Smoke Bellew Tales (culegere de povestiri), The Century Co.,: octombrie 1912

The Night Born (culegere de povestiri), The Century Co., februarie 1913

The Abysmal Brute (culegere de povestiri), The Century Co., mai 1913

John Barleycorn (roman autobiografic), The Century Co., august 1913

The Valley of the Moon (roman), The Macmillan Company, octombrie 1913

The Strenght of the Strong (culegere de povestiri), The Macmillan Company, mai 1914

The Mutiriy of The Elsinore (roman), The Macmilan Company, septembrie 1914

The Scarlet Plague (roman), The Macmillan Company, mai 1915

The Star Rover (roman), The Macmillan Company, octombrie 1915

The Acorn Planter (piesă de teatru), The Macmillan Company, februarie 1916

The Little Lady of the Big House (roman), The Macmillan Company, aprilie 1916

The Turtles of Tasman, (culegere de povestiri), The Macmillan Company, septembrie 1916

The Human Drift (culegere de articole alcătuită de Jack London, publicată postum), The Macmillan Company, februarie 1917

Jerry of the Islands (roman), The Macmillan Company, aprilie 1917

Michael Brother of Jerry (roman), The Macmillan Company, noiembrie 1917

The Red One (culegere de povestiri), The Macmillan Company, octombrie 1918

On the Makaloa Mat (culegere de povestiri), The Macmillan Company, septembrie 1919

Hearts of Three (roman-scenariu), The Macmillan Company, septembrie 1920

Dutch Courage and Other Stories (culegere de povestiri), Mills and Boon, London, 1922

Numeroase manuscrise ale scriitorului sînt conservate în „Cres- mer Collection” la Universitatea statului South Carolina, la „Henry Huntington Library” de pe lîngă Universitatea statului California din Berkeley, precum şi la „Charlotte Ashley Felton Memorial Library” de pe lîngă Stanford University.

B. BIOGRAFII

Charmian (Kittredge) London, ***The Book of Jack London,*** New York, 1921

Irving Stone, ***Sailor on Horseback: The Bîography of Jack London,*** Boston, 1938 (în româneşte: Irving Stone, ***Jack London,*** traducere Şerban Andronescu, prefaţă D. Mazilu, Bucureşti, Editura Tineretului, colecţia „Oameni de seamă”, 1956)

Joan London, ***Jack London and his Times: An Unconventional Biography,*** New York, 1939

Richard O’Connor, ***Jack London, A. Biography,*** Victor Gollancz Ltd., London, 1965

C. LUCRĂRI CU CARACTER GENERAL, MONOGRAFII, PREFEŢE

H. L. Mencken, ***Prejudices,*** l-st ser., New York, 1919, pp. 236—239

Fred L. Pattee, ***The Prophet of the Last Frontier, în Side-Lights on American Literature,*** New York, 1922, pp, 98—160

Valeriu Marcu, ***Jack London oder der Optimist aus Elend,*** Leipzig, 1929

Vernon L. Parrington, ***Main Currents in American Thought,*** New York, 1930

Anatole France, prefaţă la ***Le Talon de Fer*** (traducerea franceză a. romanului ***Iron Heel)***, Paris, 1923

Alfred Kazin, ***On Native Grounds,*** Harcourt, Brace & World, Inc., New York, 1942, pp. 110—116

Philip S. Foner, ***Jack London American Rebel,*** New-York, 1947

Robert E. Spiller, Willard Thorp, Thomas H. Johnson, Henry Seidel Canby, Richard M. Ludwig, ***Literary History of the United States,*** The Macmillam Company, New York, 1948, voi. II, pp. 1033—1037.

Maxwell Geismar, ***Rebels and Ancestors: The American Novel 1890—1915,*** Hill and Wang, New York, 1953

Charles C. Walcutt, ***American Naturalism, A Divided Stream,*** University of Minnesota Press, Minneapolis, 1956
Wilhelm Rentmeister, ***Das Weltbild Jack Londons,*** Halle, 1960
Arthur Calder-Marshall, ***Introduction,*** în ***The Bodley Head Jack London,*** London, 1963

R. M. Samarin, ***Problema naturalizma v literature S. Ş. A. i razvitie amerikanskogo romane na rubeje (XIX—XX vekov,*** în ***Problemî istorii literaturi S.Ş.A.,*** Moskva, Izdatelstvo „Nauka”, 1964, pp. 287—346.
V. M. Bîkov, ***Jack London,*** Moskva, Izdatelstvo Moskovskogo Universiteta, 1964

E. BIBLIOGRAFII

Joseph Gaer, ***Jack London,*** California Literary Research Pro- ject, Monograph no. 1,1934
V. A. Libman, ***Bibliografia (Kriticeskie rabotî na russkom ia- zîke po istorii literaturi S.Ş.A.),*** în ***Problemî istorii litera- turî S.Ş.A.,*** Moskva, Izdatelstvo „Nauka”, 1964, pp. 420—424

Pe lîngă datele bibliografice mai mult sau mai puţin exhaustive oferite de aceste lucrări, preţioase informaţii privind literatura consacrată lui Jack London se găsesc şi în unele dintre biografiile şi studiile amintite mai sus.

F. TRADUCERI IN LIMBA ROMANĂ

Neprevăzutul [The Unexpected], trad. Edel, „Lectura”, nr. 17, Bucureşti [1924]
Omul cu obrazu'ncrustat, trad. Eugen Boureanul, Biblioteca „Dimineaţa”, nr. 23, Bucureşti, 1925
Înainte de Adam [Before Adam], fără numele trad., Bucureşti [1925]
Dezertorul, trad. Eliza Noian, „Lectura”, nr. 81, Bucureşti [1925]
O grevă în America [The Dream of Debs], trad. C. Sp. Popescu, „Lectura”, nr. 122, Bucureşti [1926]
Fiul lupului [The Son of the Wolf] trad. Eugen Boureanul, „Nuvela” nr. 11—12, Bucureşti [1927]
Devotament de femeie, trad. Anna Rădulescu-Tilly, „Lectura”, nr. 154, Bucureşti [1927]

Supusul Zeilor, [White Fang], trad. C. Sp. Popescu, Editura Casa Şcoalelor, Bucureşti, 1928

Întrebarea cea mare, trad. C. Ieşanu, „Lectura”, nr. 253, Bucureşti [1929]

Prinţul Lilolilo, Roman din insulele fericite, trad. Filip Frateş, „Lectura”, nr. 285, Bucureşti [1930]

Martin Eden, trad. Al. Iacobescu, Editura S. Ciornei, Bucureşti, 1931

O aventură în Alaska, trad. I. Ieşanu, „Lectura”, nr. 312, Bucureşti [1931]

Rătăcită printre stele [The Star Rover], trad. Zoe Virgil Arion, Editura Ig. Hertz, Bucureşti [1931]

Li-Wan cea frumoasă [Li Wan, the Fair], trad. N. Dumitriu, „Lectura”, nr. 391, Bucureşti [1932]

Acum, o regele meu! trad. Em. Strava, „Lectura”, nr. 408, Bucureşti, [1932]

Pui de lup, Romanul unui cîine lup [White Fang], fără numele trad., Editura „Adevărul”, Bucureşti [1933]

Povestea lui Keesh [The Story of Keesh], trad. I. Carpatii, Bucureşti, 1933

Fecior de lup [The Son of the Wolf], trad. Ion Constantinescu, Editura Alcalay, colecţia „Biblioteca pentru toţi” (seria veche), nr. 1.333, Bucureşti [1913]

Faţa pierdută [Lost Face], trad. Lia Fateş, Bucureşti, „Lectura”, nr. 486 [1934]

Mă vînd! Cine mă vrea? trad. Pavel Mandrea, „Lectura”, nr. 508, Bucureşti [1934]

Văpaie de aur, trad. Ernest Mincu, „Lectura”, nr. 551, Bucureşti [1935]

Viaţa mea [What Life Means to Me], trad. I. Plugaru, cuvînt introductiv de Ion Pas, Editura „Graficon”, colecţia „Şantier”, Bucureşti [1935]

Suflete de foc, Din insulele fericite la Alaska de gheaţă, trad. Sorin Toma, colecţia „Biblioteca pentru toţi”, (seria veche), nr. 1468—1469, Bucureşti [1935]

Ciuma stacojie [The Scarlet Plague], trad. Ion Răşinaru, colecţia „Aventura”, nr. 6, Bucureşti, 1937

Aventuriera [Adventure], trad. Camil Toncescu, Editura „Adevărul”, colecţia „Romanele captivante”, nr. 36, Bucureşti 1937

Zăpezi însîngerate, trad. C. Dobrovici, Bucureşti [1938]

În goană după aur, „Danubiana”, Bucureşti, 1939

Lupul mărilor [The Sea Wolf], „Fortuna”, Bucureşti, 1939

Mihael, cîine de circ [Michael, Brother of Jerry], trad. G. M. Amza, Bucureşti [1941]; ediţia a 2-a, 1943

Ultimul match, trad. I. St. Popescu, Bucureşti, 1942

Neînvinsul, trad. Ioan Bovenţa, Bucureşti, „Cartea Românească”, 1942

Bal mascat, trad. Marin Dumiirescu-Berechet, Bucureşti, 1942

Jerry în insula Canibalilor [Jerry of the Islands], trad. de G. M. Amza, Bucureşti, 1942

În luptă cu demonul de ger, trad. H. C. Ionescu, colecţia „Aventura”, nr. 58, Bucureşti [1942]

Foamete la Londra [The People of the Abyss], trad. Iosefina Schiefer, Editura „Contemporană”, [1942]

Aventura cea mare, trad. Ioan Rovenţa, Bucureşti [1942]

Doamna mică din casa mare [The Little Lady of the Big Ilouse], fără numele trad., Editura „Fortuna”, Bucureşti [1942]

Rebeliune pe Atlantic, trad. Petru Manoliu, Bucureşti [1942]

Colţ alb [White Fang], trad. G. M. Amza, Bucureşti, 1942

Răzvrătiţii de pe nava „Elseneur” [The Mutiny of the Elsinore], trad. G. M. Amza, Bucureşti, 1942

Fiul soarelui [A Son of the Sun], trad. C. lacint, Bucureşti, 1943

Temniţa profesorului, trad. Vlad Muşatescu, Editura „A.B.C.”, Bucureşti, 1943

Trei inimi [Hearts of Three], trad. Paul C. Teodorescu, Editura „Gorjan”, Bucureşti, 1943

În goană după aur [Smoke Bellew Tales], trad. G. M. Amza, Bucureşti [1943]

Alcool [John Baleycorn], trad. Paul C. Teodorescu, Editura „Gorjan”, Bucureşti, 1944

Sub căldiul de fier [The Iron Heel], trad. Ana Canarache, Editura „Tempo”, Bucureşti, 1945

Chinezul [The Chinago], trad. A. Ghiţulescu, Editura Tineretului, Bucureşti, 1949

Hoinarii [The Road], trad. Paul Lupaşcu, Editura de Stat, Bucureşti, 1949

Povestiri din mările Sudului [South Sea Tales], trad. Altbuch Leonard, Editura de Stat, Bucureşti, 1949
Oameni în beznă [People of the Abyss], trad. Madeleine Samitca, Editura de Stat, Bucureşti, 1949
Sete de viaţă [Love of Life], fără numele trad. Editura Tineretului, colecţia „Mica bibliotecă literară”, Bucureşti, 1949
Indiana Pasuk, trad. I. J. Bănăţeanu, Editura pentru literatură şi artă a Scriitorilor din R.P.R., colecţia „Cartea poporului” nr. 23, Bucureşti, 1949

Pagini alese, trad. Petre Solomon, E.S.P.L.A., Bucureşti, 1953

Nuvele sportive, fără numele trad., cuvînt înainte de V. Banu, Editura „Cultura fizică şi sport”, Bucureşti, 1954

Colţ-alb [White Fang], trad. Mircea Alexandrescu şi Marius Măgureanu, Editura Tineretului, Bucureşti 1955; ediţia a II-a, 1959; ediţia a III-a, 1961, ediţia a IV-a, 1964

Chemarea străbunilor [The Call of the Wild], trad. A. Ghiţulescu, prefaţă de Petru Comarnescu, Editura Tineretului, Bucureşti, 1957

Mihail cîine de circ [Michael, Brother of Jerry], trad. Mircea Alexandrescu şi Marius Măgureanu, Editura Tineretului, Bucureşti 1957; ediţia a Il-a, 1959

Lup Larsen [The Sea Wolf], ediţie prescurtată, trad. Dan Du- ţescu, Editura Tineretului, Bucureşti, 1958

Martin Eden, traducere, cuvînt înainte şi note D. Mazilu, Editura de stat pentru literatură şi artă, Bucureşti, 1959; ediţia a Il-a, 1961.

Călcîiul de fier [The tron Heel], traducere prefaţă şi note, D. Mazilu, Editura de stat pentru literatură şi artă, colecţia „Biblioteca pentru toţi” (seria nouă), 1960

Dragoste de viaţă (nuvele şi povestiri), trad. P. Solomon şi V. Bănciulescu, prefaţă şi note Venera Antonescu, Editura Tineretului, colecţia „Biblioteca şcolarului”, Bucureşti, 1966

Cuprinsul volumului III

Sumarul seriei

Redactor responsabil: IOAN COMŞA
Tehnoredactor: AUREL BUCUR

Dat la cules 15.07. 1966. Bun de tipar 16.12.1966
Apărut 1966. Tiraj 50.165. Broşate 40.090.

Legate 10.075. Hîrtie tipar înalt B mat de 63 g/m^2.
Format 540X840/18. Coli ed. 34,06. Coli tipar 42.
A. nr. 10.862. C.Z. pentru bibliotecile mari 82.
C.Z. pentru bibliotecile mici 82—31=R.

Tiparul executat sub comanda nr. 60.449 la Combinatul Poligrafic „Casa Scînteii”, Piaţa Scînteii nr. 1, Bucureşti — Republica Socialistă România

vol. I-II-III Lei 48